

**EL DICCIONARI INÈDIT DE C. M. G. EN EL PANORAMA DE
LA LEXICOGRAFIA CATALANA DEL SEGLE XIX AL PAÍS
VALENCIÀ. ESTUDI LINGÜÍSTIC I EDICIÓ**

Tesi de doctorat realitzada per: Josep Ribera Ribera

Director de la tesi de doctorat: Vicent J. Escartí Soriano

Data de presentació: 05 d'octubre del 2015

**UNIVERSITAT DE VALÈNCIA
FACULTAT DE FILOLOGIA, TRADUCCIÓ I COMUNICACIÓ
DEPARTAMENT DE FILOLOGIA CATALANA**

EL DICCIONARI INÈDIT DE C. M. G. EN EL PANORAMA DE
LA LEXICOGRAFIA CATALANA DEL SEGLE XIX AL PAÍS
VALENCIÀ.

ESTUDI LINGÜÍSTIC I EDICIÓ

Autor de la tesi: Josep Ribera

Director: Vicent J. Escartí

València 2015

Universitat de València
Facultat de Filologia, Traducció i Comunicació
Departament de Filologia Catalana

Saepe tacens uocem uerbaque uultus habet
Ovidi, *Ars Amandi* I, 574

ÍNDEX

ABREVIATURES.....	9
1. INTRODUCCIÓ.....	11
1.1. CONTEXTUALITZACIÓ.....	11
1.2. JUSTIFICACIÓ.....	17
1.3. OBJECTIUS I METODOLOGIA.....	21
1.3.1. Objectius concrets de la investigació.....	21
1.3.2. Metodologia.....	22
1.4. AGRAÏMENTS.....	27
2. EL DICCIONARI VOCES CASTELLANAS Y SU EQUIVALENCIA EN VALENCIANO. VOCES VALENCIANAS Y SU EQUIVALENCIA EN CASTELLANO.....	29
2.1. EL MANUSCRIT.....	29
2.2. UNES NOTES AL DCMG.....	31
2.2.1. Macroestructura.....	31
2.2.2. Microestructura.....	34
2.3. L'AUTOR.....	35
3. ESTUDI LINGÜÍSTIC.....	37
3.1. GRAFIES.....	37
3.1.1. Grafies relacionades amb els sons africats.....	38
3.1.1.1. Consonant africada prepalatal sorda (/tʃ/).....	38
3.1.1.2. Consonant africada prepalatal sonora (/dʒ/).....	46
3.1.1.3. Consonant africada alveolar sorda (/ts/).....	53
3.1.1.4. Consonant africada alveolar sonora (/dʒ/).....	54
3.1.2. Grafies relacionades amb els sons fricatiu.....	57
3.1.2.1. Consonant fricativa prepalatal sorda (/ʃ/).....	57
3.1.2.2. Consonant fricativa alveolar sorda (/s/).....	64
3.1.2.3. Consonant fricativa alveolar sonora (/z/).....	69
3.1.3. Grafies relacionades amb els sons nasals.....	72
3.1.3.1. Consonant nasal palatal sonora (/ɲ/).....	72
3.1.3.2. Consonants nasals bilabial, labiodental, alveolar i velar (/m/, /ɱ/, /n/, /ɳ/)	74
3.1.4. Grafies relacionades amb els sons vibrant i bategant.....	76
3.1.4.1. Consonant vibrant alveolar sonora (/r/).....	76
3.1.4.2. Consonant bategant alveolar sonora (/r/).....	77
3.1.5. Grafies relacionades amb els sons oclusius.....	77
3.1.5.1. Consonant oclusiva velar sorda (/k/).....	77
3.1.5.2. Consonants oclusiva velar sonora (/g/) i aproximant velar sonora (/ɣ/)....	81
3.1.5.3. Consonants oclusiva bilabial sorda (/p/).....	83
3.1.5.4. Consonant oclusiva bilabial sonora (/b/).....	84
3.1.5.5. Consonants oclusives dentals sorda i sonora (/t/, /d/).....	85
3.1.6. Grafies relacionades amb els sons laterals.....	87
3.1.6.1. Consonants laterals alveolar sonora (/l/) i palatal sonora (/ʎ/).....	87
3.1.7. Altres grafies.....	89
3.1.7.1. Semiconsonant aproximant palatal sonora (/j/).....	89
3.1.7.2. La grafia h.....	91
3.1.7.3. Les grafies i / y en posició inicial.....	94
3.2. FONÈTICA.....	96
3.2.1. Vocalisme.....	96
3.2.1.1. Vocalisme tònic.....	96

3.2.1.1.1. Casos de tancament vocàlic.....	97
a) /o/ > [u]	97
3.2.1.1.2. Casos d'obertura vocàlica.....	98
a) /e/ > [a]	98
b) /i/ > [e]	98
c) /u/ > [o]	99
3.2.1.1.3. Casos d'epèntesi	100
3.2.1.1.4. Casos de monoftongació.....	100
a) [ej] > [i]	100
3.2.1.2. Vocalisme àton	101
3.2.1.2.1. Casos d'afèresi.....	101
3.2.1.2.2. Casos de pròtesi.....	102
a) Davant de la fricativa alveolar sorda (/s/)	102
b) Davant de les fricatives labiodentals sonora i sorda (/v/, /f/).....	103
c) Davant de la nasal alveolar sonora (/n/).....	105
d) Davant de les consonants oclusives /p/, /t/, /k/ i /b/	105
3.2.1.2.3. Casos de monoftongació.....	107
a) [iw] > [u].....	107
b) [iw] > [o].....	108
3.2.1.2.4. Casos de tancament vocàlic	108
a) /e/ > [i]	109
b) /a/ > [e].....	112
c) /o/ > [u]	114
3.2.1.2.5. Casos d'epèntesi	120
3.2.1.2.6. Casos d'obertura vocàlica.....	120
a) /e/ > [a].....	120
b) /i/ > [e]	124
c) /o/ > [e].....	126
d) /u/ > [o]	126
3.2.1.2.7. Casos de síncope.....	127
3.2.2. Consonantisme	129
3.2.2.1. Tractament de /d/ entre vocals	129
3.2.2.1.1. Manteniment de /d/ intervocàlica	129
3.2.2.1.2. Canvi de /d/ per [r]	130
3.2.2.2. Fenòmens fonètics propiciats per les consonants líquides.....	131
3.2.2.2.1. Casos en què /l/ esdevé [r].....	131
3.2.2.2.2. Casos en què /r/ esdevé [l]	134
3.2.2.2.3. Casos en què /r/ esdevé [r].....	135
3.2.2.2.4. Casos en què /r/ esdevé [r].....	135
3.2.2.2.5. Palatalització de /l/ inicial	135
3.2.2.2.6. Despalatalització de /k/ inicial.....	136
3.2.2.2.7. Dissimilació entre laterals palatals	136
3.2.2.2.8. Epítesi de [r]	137
3.2.2.2.9. Metàtesi	137
3.2.2.2.10. Altres fenòmens fonètics en què intervenen les consonants líquides	138
a) [ll] > [l].....	138
b) [r] - [r] > Ø - [r].....	139
c) Ø - [r] > [r] - [r].....	140
d) [l] - [r] > Ø - [r].....	140
e) [l] - [r] > [l] - Ø	141
3.2.2.3. Elisió de /r/ final de mot	142
3.2.2.4. Fenòmens que afecten les oclusives dentals sorda i sonora.....	143
3.2.2.4.1. Pèrdua de sonorització de /d/.....	143

3.2.2.4.2. Epítesi de /t/.....	143
3.2.2.4.3. Epètesi de /t/.....	145
3.2.2.5. Labials /b/ i /v/.....	145
3.2.2.5.1. Casos de <i>b</i> per <i>v</i>	146
3.2.2.5.2. Casos de <i>v</i> per <i>b</i>	147
3.2.2.6. Fricatització de l'africada prepalatal sonora /dʒ/.....	148
3.2.2.7. Elisions de consonants intervocàliques.....	148
3.2.2.7.1. Elisió de /y/ entre vocals.....	149
3.2.2.7.2. Elisió de /s/ entre vocals.....	150
3.2.2.7.3. Elisió de /v/ entre vocals.....	150
3.2.2.8. Palatalització de /n/.....	151
3.2.2.9. Simplificacions de grups consonàntics finals.....	153
3.2.2.9.1. Grup <i>-rts</i> a final de mot.....	153
3.2.2.9.2. Grup <i>-mps</i> final de mot.....	153
3.2.2.9.3. Grup <i>-nts</i> final de mot.....	154
3.2.2.9.4. Grup <i>-nt</i> final de mot.....	154
3.2.2.9.5. Grup <i>-mp</i> final de mot.....	155
3.2.2.9.6. Grup <i>-lt</i> final de mot.....	155
3.2.2.10. Simplificacions de grups consonàntics en interior de mot.....	157
3.2.2.10.1. Grup <i>-bst</i>	157
3.2.2.10.2. Grup <i>-bscr</i>	158
3.2.2.10.3. Grup <i>-gm</i>	158
3.2.2.11. Altres fenòmens fonètics que afecten els grups consonàntics.....	159
3.2.2.11.1. Grup <i>-mp</i>	159
3.2.2.11.2. Grup <i>-mm</i>	159
3.2.2.11.3. Grup <i>-sk</i>	160
3.2.2.12. Tractament del sufix <i>-esa</i>	160
3.3. MORFOLOGIA.....	162
3.3.1. <i>El gènere</i>	162
3.3.1.1. La moció de gènere del sufix <i>-ista</i>	162
3.3.2. <i>El nombre</i>	163
3.3.2.1. Mots que en singular acaben en vocal àtona diferent de <i>-a</i>	164
3.3.2.2. Mots que en singular acaben en <i>-a</i> àtona.....	164
3.3.2.3. Mots que en singular acaben en vocal tònica.....	164
3.3.2.4. Mots que en singular acaben en consonant.....	164
3.3.2.5. Plural dels mots compostos.....	165
3.3.3. <i>L'article</i>	165
3.3.3.1. L'article definit.....	165
3.3.3.2. Les contraccions.....	166
3.3.4. <i>Els pronoms</i>	167
3.3.5. <i>Alguns processos morfològics</i>	167
3.3.5.1. La sufixació.....	167
3.3.5.1.1. Sufix <i>-er / -era</i>	167
3.3.5.1.2. Sufix <i>-ejar</i>	168
3.3.5.1.3. Sufix <i>-dor / -dora</i>	169
3.3.5.1.4. Sufix <i>-eria / -ia</i>	169
3.3.5.1.5. Sufix <i>-ada</i>	170
3.3.5.1.6. Sufixos de diminutiu.....	170
3.3.5.1.7. Sufixos augmentatius i amb valor superlatiu.....	170
3.3.5.1.8. Altres sufixos.....	170
a) Sufixos que afegits a verbs formen noms: [[ ] _V + suf.] _N	170
b) Sufixos que afegits a noms formen noms: [[ ] _{N1} + suf.] _{N2}	171
c) Sufixos que afegits a adjectius formen noms: [[ ] _{Adj} + suf.] _N	171
d) Sufixos que afegits a adjectius formen verbs: [[ ] _{Adj} + suf.] _V	171

e) Sufixos que afegits a noms formen adjectius: [[ ] _N + suf.] _{Adj}	171
f) Sufixos que afegits a verbs formen adjectius: [[ ] _V + suf.] _{Adj}	172
g) Sufixos que afegits a adjectius formen adverbis: [[ ] _A + suf.] _{Adv}	172
3.3.5.2. L'habilitació o conversió	172
3.3.5.3. La composició.....	178
3.3.5.3.1. Compostos propis	179
a) Compostos propis nominals	179
b) Compostos propis adjectivals	183
c) Compostos propis adverbials	184
d) Compostos propis verbals.....	185
e) Alguns compostos propis cultes.....	185
3.3.5.3.2. Compostos sintagmàtics	185
a) Compostos sintagmàtics nominals	187
b) Compostos sintagmàtics verbals.....	190
3.4. LÈXIC	191
3.4.1. Mots i accepcions en desús	195
3.4.2. Mots i accepcions dialectals	220
3.4.2.1. Mots i accepcions del valencià septentrional i del tortosí.....	220
3.4.3. Mots i accepcions que, en la lexicografia valenciana, apareixen per primera vegada al DCMG	229
3.4.4. Castellanismes.....	249
3.4.5. Mots catalans classificats en camps conceptuals	255
3.4.5.1. Noms de plantes, flors, arbres i fruits	255
3.4.5.2. Mots que designen estris de la llar, mobiliari i altres objectes que se solen trobar a les cases	257
3.4.5.3. Mots que designen càrrecs, oficis o professions	258
3.4.5.4. Mots relacionats amb el tèxtil, la costura i la confecció	259
3.4.5.5. Mots relacionats amb la religió.....	260
3.4.5.6. Noms d'animals	261
3.4.5.7. Mots relacionats amb la construcció (materials, tipus de construccions i d'edificis, activitats, etc.).....	263
3.4.5.8. Mots relacionats amb l'alimentació i amb la gastronomia	264
3.4.5.9. Mots relacionats amb el cos humà.....	264
3.4.5.10. Mots relacionats amb la medicina i la farmacologia (patologies, molèsties, remeis, etc.).....	265
4. EDICIÓ.....	267
4.1. LA NOSTRA EDICIÓ.....	267
4.2. EDICIÓ DEL DCMG.....	271
5. CONCLUSIONS FINALS	435
6. POSSIBLE LÍNIA DE RECERCA QUE DERIVA D'AQUEST ESTUDI	447
BIBLIOGRAFIA	449
ÍNDIX DE MOTS CATALANS	469

Abreviatures

Adj. = adjectiu

Adv. = adverbi

ap. = *apud* 'citat en'

àr. = àrab

C = consonant

cf. = compareu

ed. = editor/a

eds. = editors/es

et al. = i altres

f. = foli

ll. = llatí

ll. c. = llatí clàssic

ll. med. = llatí medieval

ll. v. = llatí vulgar

N = nom

MF = mot flexionat

ms. = manuscrit

or. inc. = origen incert

p. = pàgina/es

pl. = plural

prep. = presposició

r = recto, anvers

rad. = radical

s. = segle

sing. = singular

suf. = sufix

V = verb

v = verso, revers

v. = volum

Voc = vocal

1. Introducció

1.1. Contextualització

Les obres lexicogràfiques produïdes al País Valencia durant el segle XIX, entre les quals es troba el diccionari de C. M. G.¹ (1825), es realitzen en un moment molt complex de la llengua catalana. Les causes d'aquesta situació són ben diverses i cal cercar-ne l'origen —si més no— un segle abans. Arran de la desfeta de la guerra de Successió (1704-1714), una sèrie de mesures jurídiques i de directrius polítiques, algunes de les quals foren introduïdes pels decrets de Nova Planta (1707 València i Aragó, 1715 Mallorca i Eivissa, i 1716 Catalunya), incidiren en els usos lingüístics dels territoris de parla catalana. Amb l'entronització de la dinastia borbònica i els seus anhels absolutistes, s'abolí l'estructura política i constitucional de la Corona d'Aragó i s'instauraren noves institucions fiscalitzades pel *Consejo de Castilla* amb la intenció d'unificar —o més exactament d'imposar des de Castella— una cultura, una llengua i una administració centralitzada. Així, per a la major part dels nous càrrecs administratius foren designats nobles forans, amb la qual cosa es forçava l'ús del castellà a les diverses administracions. El mateix ocorregué amb el clergat, ja que els càrrecs eclesiàstics de més nivell foren ocupats, sobretot, per religiosos forasters que substituïren els autòctons, una part dels quals havien emigrat o estaven empresonats per la seua vinculació austriacista. Aquesta actitud lingüística de certs estaments valencians no ens ha de sorprendre si tenim en compte les directrius que engendraren els ideòlegs dels Borbons, amb la finalitat de ser aplicades als territoris de parla catalana. Així, en un text que podria ser embrionari de la futura *política lingüística assimiladora*, que al llarg de la història tan nefastes

---

¹ Ens hem de resignar a anomenar així l'autor d'aquest diccionari, atès que, com explicarem més endavant, no hem pogut esbrinar-ne la identitat.

conseqüències ha tingut per a les llengües sense estat, el fiscal Rodrigo Villalpando, el 1716, deixava clara la ideologia que amarava les instruccions borbòniques en matèria de llengua, i ho feia en un escrit funest adreçat als corregidors del Principat, conegut gairebé per tothom, però que mai no és sobrer recordar:

Lo sexto, se podría prevenir el cuidado de introducir la lengua castellana en aquel país. La importancia de hacer uniforme la lengua se ha reconocido siempre por grande, y es una señal de la dominación o superioridad de los príncipes o naciones [...] Los efectos que de esta uniformidad se siguen son muy beneficiosos, porque se unen los espíritus divididos o contrarios por los genios y se entienden y obedecen mejor las leyes y órdenes. [...] Pero parece conveniente dar sobre esto instrucciones y providencias muy templadas y disimuladas, de manera que se consiga el efecto sin que se note el cuidado. (*ap.* Ferrando i Nicolás 1997: 140).

En conseqüència, no es tractava només d'imposar el castellà, sinó que s'havia de tenir la cura necessària perquè la comunitat catalanoparlant no se n'adonés; àrdua comesa aquesta si tenim en compte que —per al poble pla— la llengua autòctona era l'única eina lingüística possible.

Amb aquestes directrius i les ganes de medrar, les elits econòmiques i culturals autòctones (aristocràcia, alt clergat, funcionariat...), van assimilar de millor o pitjor grat el castellà —segons els indrets— per als usos públics i escrits, mentre que seguien emprant el català en l'àmbit privat i oral, amb la qual cosa es generava una situació sociolingüística diglòssica. Diglòssia que no ajudaren gens a eradicar els il·lustrats, ja que, de la mateixa manera que havien fet els humanistes (Vives, Nunyes, Furió, etc.), empraren en les seues obres el llatí —i cada vegada més el castellà. En aquest darrer cas trobem durant el segle XVIII, per exemple, Bonaventura Serra i Antoni Ramon Pasqual a les Illes, Gregori Maians i Antoni J. Cavanilles al País Valencià i els germans Torres Amat i Antoni de Capmany al Principat.

És cert, però, que junt a l'esmentada producció cultural en castellà de l'elit lletrada, es desenvolupà una mena de literatura popular que recollí —d'una manera més voluntariosa que efectiva per als interessos de la nostra llengua— aspectes religiosos o tradicionals (goigs, nadales, cançons religioses, cançons de bandolers, col·loquis, etc.). Amb tot, també hi hagué alguns intents de fer una literatura culta en català, com ara els del valencià Joan Collado, els del menorquí Antoni Febrer, i

els del barceloní Agustí Eura, que conrearen «una poesia de circumstàncies (política, festiva, profana, devota, etc.), molt academicista, artificiosa i d'escàs relleu.» (Ferrando i Nicolás 1997: 29). Quant a la prosa, podem esmentar el *Calaix de sastre*, del baró de Maldà al Principat; l'*Exposició sobre el llibre «De l'Amic i de l'Amat»*, de sor Anna M. del Santíssim Sagrament a Mallorca, i la *Rondalla de rondalles* de l'ontinyentí Lluís Galiana al País Valencià. Finalment, en el camp de la lexicografia reïx l'obra del notari Carles Ros, sovint menystinguda injustament.²

Tot amb tot, les disposicions coercitives emanades des de Castella aconseguen debilitar i deturpar una llengua catalana, desprotegida institucionalment fins al punt que només uns pocs valencians aconseguen «escrivirle medianamente [l'idioma matern], no solo com hoy le practicamos, sino tambien conforme se usava en esta Ciudad por los años de su gloriosa Conquista, del que apenas hay quien le pueda ya comprehender, por estàr sepultado en la tumba del olvido» (Ros 1739: pròleg).

Així les coses, arribà el segle XIX i la situació que acabem de descriure no millorà ni poc ni gaire. Les idees sorgides del si de Revolució Francesa, exportades a mitja Europa, no feien sinó refermar el concepte de *llengua nacional* que tractava d'imposar la dinastia borbònica i facilitar, sota els auspicis d'una pretesa modernitat, la promulgació de mesures dirigides a l'anihilament de les *llengües perifèriques*. Per recordar-ne un exemple citarem la *Ley de Instrucción Pública* (1857) de Claudio Moyano, que a l'article 88 imposava el castellà a tot l'Estat espanyol com a llengua obligatòria i única a l'ensenyament públic. Imposició de la qual ja hi havia precedents al segle anterior, tal com ha fet palès recentment Brauli Montoya (2012: 12-19).

Mentre altres llengües romàniques com l'italià, el francès o l'espanyol, a meitat de la centúria huitcentista gaudien de gramàtiques i de diccionaris normatius i oficials que fixaven les grafies i solucionaven diverses qüestions lingüístiques problemàtiques,³ en el si del català ens trobem amb una gran dispersió formal pel que fa a les grafies i amb una notable contaminació lèxica provinent del castellà. Aquesta era la conseqüència directa de la manca d'un ens oficial encarregat de

---

² Pel que fa a la dimensió, estructura i vàlua de l'obra de Carles Ros, vegeu (Guardiola 2004: 17-26).

³ A meitat segle XIX el *Dictionnaire de l'Académie française* comptava amb sis edicions; el *Vocabolario della Crusca*, amb quatre, i el *Diccionario de la lengua española*, amb nou.

vetlar per la nostra llengua i, sobretot, d'un estat que la respectés, que la promocionés i que facilités els mitjans necessaris per a convertir-la en una llengua moderna.

Això no obstant, les causes del deteriorament lingüístic del català al segle XIX no arribaven al País Valencià només de portes enfora. Esmentarem, només per situar-nos, la qüestió del nom de la llengua i els arduos debats que generà la vindicació i el blasme de la denominació *llemosí*.⁴ Aquesta era una discussió, però, que en general no afectava la unitat lingüística, si tenim en compte que el *patriarca* de la Renaixença valenciana, Teodor Llorente, tot i que defensava el nom *llemosí*, no s'estava de recordar que «los industriales catalanes constituyeron el núcleo de la población y dieron su idioma a la capital y a la mayor parte del Reino» (Llorente 1980: 118).

Paradoxalment, en aquest context poc o gens favorable per a la proliferació de material lingüístic en la llengua autòctona, aparegué al País Valencià una mena de febre lexicogràfica sense precedents, fins al punt que, entre diccionaris i vocabularis, s'hi realitzaren un gran nombre d'obres dedicades a la lexicografia que a continuació enumerem per ordre cronològic:

1802: *Catalogo d'els peixos, qu'es crien è peixquen en lo Mar de Valencia*. Marc A. Orellana.

«Abecedario de nombres monosilabos valencianos». Marc. A. Orellana.

Ensanyo, Diccionario del Lemosino, y Valenciano antiguo y moderno, al Castellano. Manuel J. Sanelo.

Diccioniari valencià-castellà. Manuel J. Sanelo.

1805: *Silabario de vocablos lemosines o valencianos*. Manuel J. Sanelo.

1825: *Voces castellanias i su equivalencia en valenciano. Voces valencianas i su equivalencia en castellano (DCMG)*. C. M. G.

1827: *Breve vocabulario valenciano-castellano sacado de varios autores*. Just P. Fuster.

1838: *Compendio de la gramàtica castellana, arreglado por él mismo para el uso de las escuelas. Con un apéndice mui útil para los niños de la provincia de Valencia*. Vicent Salvà.

---

⁴ Vegeu els diversos testimonis que aporta Rafanell (1991) sobre aquesta polèmica qüestió.

- 1839: *Ensayo de un diccionario valenciano-castellano*. Lluís Lamarca.
- 1839-1840: *Diccionari de la llengua catalana ab la corresponència castellana i llatina*. Pere Labèrnia.⁵
- 1842: *Ensayo de un diccionario valenciano-castellano*. Lluís Lamarca. (Segona edició del diccionari del 1839 actualitzada i augmentada).
- 1851: *Diccionario valenciano-castellano*. Josep Escrig.
- 1852:⁶ *Diccionario valenciano-castellano* (inèdit). Tomàs Font i Piris.
- 1864: *Miscelánea que comprende 1º un vocabulario valenciano-castellano. 2º Apuntes para facilitar la enseñanza de la gramática en las escuelas de las poblaciones de esta provincia en que no se habla la lengua castellana*. Miquel Rosanes.
- 1868: *Vocabulario valenciano-castellano*. Josep M. Cabrera.
- 1870-80: *Diccionario valenciano-castellano*. Josep Pla i Costa.⁷
- 1887: «Vocabulario valenciano-castellano de los peces que se crían en las costas españolas del Mediterráneo y en los ríos y lagos del reino de Valencia». Antoni Esteve.
- 1887: *Diccionario valenciano-castellano*. Constantí Llobart.⁸
- 1891: *Novísimo Diccionario General Valenciano-Castellano*. Joaquim Martí i Gadea.

---

⁵ Tot i que se'l sol considerar un *diccionari barceloní* (Colón i Soberanas 1986) i (Rico i Solà 1995), l'hem de tenir en compte pel fet que l'autor nasqué a Traiguera (Baix Maestrat) i estudià a Tortosa, on segurament començaria a treballar en el seu diccionari. Com veurem més endavant, C. M. G. havia de ser originari d'alguna de les comarques del nord del País Valencià o del sud del Principat de Catalunya. A més, cas d'haver estudiat, C. M. G. podria haver-ho fet a Tortosa i, tenint en compte la data del seu diccionari (1825), va ser coetani de Pere Labèrnia (1802 - 1860).

⁶ Quant a la datació d'aquesta obra vegeu Picazo (1991: 105).

⁷ Vegeu Martines (1998: 22) pel que fa a la datació d'aquest diccionari.

⁸ Tot i que aquesta obra és la tercera edició del diccionari de Josep Escrig, l'hem de considerar individualment, ja que Constantí Llobart realitza nombroses modificacions i afegiments.

1.2. Justificació

El diccionari *Voces castellanas i su equivalència en valenciano. Voces valencianas i su equivalencia en castellano* no havia merescut fins ara més atenció que aquella que es dedica a una obra manuscrita que gairebé tots els estudiosos de la lexicografia coneixen indirectament.⁹ El *DCMG* s'emmotla en el panorama lexicogràfic valencià del segle XIX i és una de les poques obres d'aquest període i d'aquesta disciplina lingüística que fins ara romanien inèdites. Com el seu títol indica, es tracta d'un diccionari bilingüe, que conté més de 2.500 veus en la primera part (castellà-valencià) i gairebé 2.700 en la segona (valencià-castellà). És, per tant —si més no quantitativament—, una de les majors obres lexicogràfiques valencianes d'aquest segle, només superada clarament en aquest sentit pels diccionaris de Josep Escrig (1851), de Tomàs Font i Piris (1852, inèdit), de Constantí Llombart (1887) i de Joaquim Martí i Gadea (1891), i gairebé a l'altura del *Diccionario valenciano*¹⁰ de Josep Pla i Costa.

El *DCMG* ha estat citat breument en els principals estudis lexicogràfics de caràcter general realitzats al nostre domini lingüístic, sense aprofundir-ne en l'estudi i, fins i tot, en nota a peu de pàgina.¹¹ Com hem dit, l'única anàlisi seriosa d'una part de l'obra, que en denota un coneixement real, la devem al professor de la Universitat de València Emili Casanova. Potser, el fet que algunes de les obres lexicogràfiques d'aquesta època hagen romàs a les prestatgeries dels arxius durant segles, troba el seu origen en els models ortogràfics —diguem-ne deficients— amb què foren realitzades. Cal, però —com des d'uns anys ençà han fet un bon nombre d'estudiosos de la llengua i de la literatura d'aquest període,¹² sovint designat amb el mal trobat nom de Decadència—, defugir els prejudicis tradicionals que sentim per tot aquell text que no està escrit d'acord amb les pautes ortogràfiques marcades

---

⁹ A excepció d'Emili Casanova, que ens oferí un acurat estudi d'una part del *DCMG* (Casanova 2007).

¹⁰ Vegeu Martines (1998: 54).

¹¹ Colón i Soberanas (1986: 171) citen el *DCMG* en nota a peu de pàgina, i Solà i Rico (1995: 136) en fan un comentari de tres línies. En els dos casos coneixen el manuscrit per mitjà d'Emili Casanova.

¹² Per exemple i només per citar-ne algun, Casanova (1995, 1997, 2003, 2007), Colomina (1991, 1991a), Martí (1997, 1998, 2006, 2009), Martines (1998a, 2000, 2012), Escartí (1998), les edicions de Rafael Roca *Poesies Valencianes. Constantí Llombart* (2006) i Teodor Llorente. *Obra valenciana completa* (2013), etc.

per la normativa actual, ja que és així que ens adonarem dels valors d'aquests inventaris lexicogràfics. I diguem valors –en plural– de manera conscient, ja que, entre altres aspectes interessants:

- des del punt de vista diacrònic ens ajuden a estudiar la variació lingüística de la nostra llengua al llarg dels anys i a aproximar-nos a la seua realitat en cadascun dels seus períodes històrics;
- des de la vessant diatòpica ens permeten observar l'evolució dels diferents dialectes i subdialectes, enregistrar les peculiaritats i els canvis fonètics, morfològics, lèxics, etc. que identifiquen cadascuna d'aquestes variants de la llengua i teoritzar sobre les causes que els han propiciat;
- a més, en alguns casos, com ara el dels vocabularis sobre determinats camps temàtics, ens ofereixen la possibilitat d'obtenir dades diastràtiques que ens possibiliten la reconstrucció dels parlars o varietats lingüístiques de certs grups socioculturals de l'època en què foren escrits.

Paradoxalment, molts d'aquests estudis –sobretot fonètics– són possibles a causa de la variació gràfica que trobem als textos d'aquest període, ja que a falta d'un model ortogràfic clarament fixat, la majoria dels autors tractaven de reproduir les particularitats dels sons de la parla mitjançant les grafies i, lògicament, la correspondència entre so i grafia/es no era en tots els casos la mateixa que en l'actualitat.

Tot amb tot, les obres lexicogràfiques dels segles XVIII i XIX, sovint menystingudes pels prejudicis esmentats, pels abundants castellanismes que apleguen i pel fet que, majoritàriament, estaven pensades per a ensenyar l'espanyol als catalanoparlants que el desconeixien, són d'un valor lèxic innegable per la gran quantitat de mots catalans genuïns que inventarien, alguns dels quals desconeguts pels parlants o en estat latent a hores d'ara, però sens dubte recuperables. Certament, també ens hi trobem amb un bon nombre de barbarismes, la qual cosa, però, no ha de suposar cap problema per al lingüista, ja que simplement cal destriar-los i aprofitar-los amb el fi d'estudiar i de determinar el grau de penetració d'altres llengües en la nostra. Al capdavall, tan si ens agrada l'ortografia i el lèxic dels autors del XIX com si no, aquesta és una part indefugible i indestriable de la història

de la nostra llengua, i si no la coneixem de manera acurada, malament podrem entendre la realitat actual i afrontar el futur tant de la llengua com de la cultura pròpies.

Així doncs, la de donar a conèixer el *DCMG* a tots aquells estudiosos de la nostra lexicografia que s'hi vulguen acostar, és una de les causes que en justifica l'edició, però no n'és l'única, atès que l'interès de l'obra abasta altres aspectes filològics:

- En primer lloc, el *DCMG* —amb més de 5.000 entrades— és un important testimoni de la llengua viva al País Valencià del primer quart del segle XIX, que complementa les edicions d'altres diccionaris que no van veure la llum a l'època en què foren realitzats i que han estat editats posteriorment, com ara el de J. M. Sanelo (1805), editat per Joseph Gulsoy l'any 1964 o el de J. Pla i Costa (1870-80), editat i analitzat per Josep Martines en la seua tesi doctoral (1997), que complementà i amplià amb estudis posteriors (1998, 2000, 2012).
- En segon lloc, cal parar esment en el fet que en el marc de la lexicografia catalana produïda al País Valencià, hi ha un bon nombre de mots patrimonials i d'accepcions que apareixen per primera vegada al *DCMG*. Aquest és un aspecte important del diccionari en el sentit que endarrereix en el temps l'ús d'aquests mots i actualitza les dades existents per a futurs estudis.
- En tercer lloc, el *DCMG* ens ofereix un contrast lèxic molt interessant pel que fa a la dialectologia —que ja fou notat per Emili Casanova (2007: 400)—, atès que aquest diccionari afegeix al lèxic del valencià general un bon nombre de mots del valencià septentrional i del tortosí (tant meridional com septentrional).¹³ Es tracta, doncs, junt al de P. Labèrnia (1839-1840), d'un dels dos diccionaris del segle XIX realitzats per un autor originari d'aquest indret del domini lingüístic català. Com veurem a l'estudi lingüístic, a banda del lèxic específic de l'àrea d'influència del tortosí, al *DCMG* hi ha una sèrie de grafies que, en determinats mots, ens serveixen per a identificar i descriure diversos trets fonètics propis d'aquests parlars.

---

¹³ Farem servir la terminologia encunyada per Lluís Gimeno Betí (*tortosí: tortosí meridional, tortosí septentrional*) en alguns dels seus estudis (Gimeno 1982: 374; 1984: 15-17; 1986: 627; 1991: 183; 1997: 14-15). Vegeu també Navarro (1999: 61-63), pel que fa a l'extensió del tortosí.

- En quart lloc, precisament a partir de les grafies i del lèxic, el *DCMG* ens dóna una informació sociolingüística molt valuosa, ja que reflecteix la notable castellanització que patia la nostra llengua al segle XIX, castellanització que s'estudiarà en cadascun dels apartats de l'estudi lingüístic i que, a més, comptarà amb un d'específic dins del capítol dedicat al lèxic.
- En cinquè i darrer lloc, cal recordar que, tenint en compte la informació actual, aquest és el primer diccionari bilingüe (valencià-castellà, castellà-valencià) de la nostra lexicografia.

1.3. Objectius i metodologia

1.3.1. Objectius concrets de la investigació

1. Realitzar una edició absolutament respectuosa i fidedigna amb el manuscrit original del diccionari *Voces castellanas y su equivalencia en valenciano. Voces valencianas y su equivalencia en castellano*.
2. Contextualitzar el diccionari de C. M. G. en el panorama de la lexicografia catalana realitzada al País Valencià durant el segle XIX, la qual cosa suposa acarar cadascun dels mots del *DCMG* amb tota la producció lexicogràfica catalana realitzada durant aquest període al nostre territori.¹⁴
3. Realitzar un estudi lingüístic del *DCMG* tenint en compte els paràmetres i els sabers assolits per la lingüística contemporània. L'estudi s'estructurarà en quatre apartats: grafies, fonètica, morfologia i lèxic, en els quals tractarem de delimitar el model de llengua de C. M. G mitjançant una anàlisi comparativa amb el model que fan servir la resta de lexicògrafs de l'època. Això ens servirà per a fer una aproximació al model lingüístic valencià del segle XIX i per comparar-lo i connectar-lo amb l' actual.
4. Remarcar i estudiar, a partir del *DCMG*, els trets (sobretot fonètics i lèxics) propis del parlar tortosí i diferenciar-los d'aquells que cal adscriure al valencià general. Necessàriament, en molts casos haurem de constatar també les diferències que singularitzen aquests dialectes en relació amb la resta de parlars del domini lingüístic català.
5. Fer una aportació a la lexicografia catalana en el sentit de contribuir a la recuperació i a la difusió d'un bon nombre de mots en desús o en estat latent a hores d'ara. En aquests casos tractarem de demostrar la vigència dels mots en qüestió a l'època de C. M. G., per a la qual cosa provarem de documentar-los tant en altres diccionaris com en obres literàries de l'època i assajarem d'explicar les causes que han provocat la desaparició d'aquests mots del repertori lèxic general actual. Quan siga necessari (en la majoria

---

¹⁴ Vegeu-ne la relació al capítol 1.1 «Contextualització».

dels casos), tractarem de documentar els mots en textos antics i actuals, tot plegat per comprovar-ne l'evolució i provar d'assenyalar el moment de trencament.

6. Determinar la influència de l'espanyol en el valencià del XIX, aspecte que estarà sempre present en l'estudi de les grafies, de la fonètica i de la morfologia, i al qual dedicarem un apartat específic en l'estudi del lèxic.

1.3.2. Metodologia

1. Transcripció rigorosa i digitalització del manuscrit 6549 de la Biblioteca Serrano Morales de l'Ajuntament de València, que conté el *DCMG*.
2. Creació d'una base de dades lexicogràfica digital composta per tots els mots del *DCMG* amb el tractament que reben a cadascun dels diccionaris del segle XIX. L'entrada serà sempre un mot català del *DCMG* amb l'equivalent espanyol proposat per l'autor, i a continuació hi haurà el tractament del mot català a tots els diccionaris del XIX en què aparega.¹⁵ Això ens permetrà verificar la vigència (o absència) al huit-cents dels mots inventariats per C. M. G. i de les seues accepcions. Cal remarcar que en els casos en què un mot té nombroses accepcions, només hem transcrit la coincident (o les coincidents) amb el *DCMG* i, en ocasions, aquelles altres que hi estan molt relacionades o ens serveixen per explicar determinats aspectes interessants del mot en qüestió. Vegem-ne un exemple d'entrada:

BIAIS. *Al sesgo.* (f. 9v):

1. Al sesgo, al traves ú oblicuamente. **al biais.** (Salvà 1838: 122).
2. **á biaix. m. adv.** Obliquament, al través. (Labèrnia 1839: 261).

---

¹⁵ En aquesta base de dades no hem tingut en compte el diccionari de T. Font i Piris (1852), atès que és un diccionari inèdit, el ms. del qual es troba en mans privades i la transcripció, amb les dificultats que comporta posar-se d'acord amb els propietaris, suposaria un volum de treball inabastable en el temps que disposem per a realitzar aquesta tesi doctoral. A més, cal remarcar que el fet que aquesta base de dades només es componga de diccionaris del XIX no vol dir que no tindrem en compte com tracten els mots del *DCMG* diccionaris i vocabularis de segles anteriors, com els de C. Ros, J. de Ressa, L. Palmireno, etc., diccionaris i vocabularis que no inclourem a la base de dades pels mateixos impediments temporals expressats. En aquest sentit, quan diguem que un mot no apareix abans del *DCMG* en la lexicografia catalana realitzada al País Valencià, s'ha d'entendre que l'hem cercat a totes les obres lexicogràfiques valencianes anteriors, fins i tot a l'inèdit *Vocabulari valencià-castellà* (1787) de J. A. Maïans (ms. 328 de l'Arxiu del Reial Col·legi Seminari de Corpus Christi de València).

3. **biais (al)**. Al sesgo, al traves, oblicuamente (Lamarca 1839: 8).
4. **biais (Al)**. Al sesgo, al traves, oblicuamente (Lamarca 1842: 10).
5. **biáix (al) mod. adv.** Al sesgo ú oblicuamente, al través (Escrig 1851: 125).
6. **biais (de)**. Al sesgo ó al través (Cabrera 1868: 12).
7. **biaix, al**. Al sesgo, oblicuamente (Pla 1998: 119).
8. **A, ó al, biaix**. Al sesgo (Llombart 1887: 290).
9. **A, al ó de biaix**. Al ó con sesgo: al través (Martí i Gadea 1891: 458).

3. Edició del *DCMG*.

4. Realització de l'estudi lingüístic:

4.1. Grafies. Identificarem la grafia (o les grafies) que C. M. G. utilitza per a representar cadascun dels sons catalans, posant una atenció especial en la sistematització (o variació) ortogràfica en cada cas. Compararem les solucions triades per l'autor amb les propostes de la resta de lexicògrafs del XIX, de manera que podrem aproximar-nos tant al model ortogràfic de C. M. G. com al model ortogràfic imperant al segle XIX valencià. A més, tractarem de documentar les solucions ortogràfiques del *DCMG* en textos literaris de totes les èpoques per provar d'assajar-ne l'evolució. Per a una cerca sistemàtica i fidedigna dels mots en què intervé cada grafia farem servir un programa informàtic de concordances, tant en aquest, com en la resta d'apartats de l'estudi lingüístic.

4.2. Fonètica. Realitzarem un estudi dels fenòmens fonètics deduïbles a partir de les grafies que utilitza C. M. G. Contrastarem les variants del *DCMG* que presenten un interès fonètic major amb la resta d'obres lexicogràfiques del huit-cents, per tal de comprovar-ne la vitalitat. Això ens permetrà fer una aproximació tant a la parla de l'entorn de l'autor com a la parla valenciana del segle XIX. A més, provarem de documentar aquests fenòmens fonètics amb exemples extrets de textos de totes les èpoques, per tal de tractar d'estudiar-ne l'evolució. L'estudi tindrà una estructura clàssica, amb un primer apartat dedicat al vocalisme, que es dividirà en dos subapartats (tònic i àton), i un altre per al consonantisme, en què estudiarem i descriurem els fenòmens fonètics d'interès agrupant els sons que afecten de la manera que resulte més adient a les peculiaritats del corpus que estudiem. Així, en uns

casos els sons s'agruparan segons el mode d'articulació; en d'altres, dedicarem un subapartat a un únic so que presente un fenomen fonètic amb un interès especial, i, finalment, també hi haurà subapartats que descriuran com afecta un determinat fenomen fonètic a diversos grups consonàntics.

4.3. Morfologia. L'estudi morfològic estarà limitat en certa manera per la naturalesa del corpus que estudiem. El *DCMG* no conté definicions, sinó un mot en una llengua (català o espanyol) i l'equivalent en l'altra, la qual cosa ens farà impossible resoldre alguns aspectes morfològics, com ara el gènere de determinats mots que poden presentar variació. Això no obstant, podrem estudiar i descriure com intervenen al *DCMG* determinats processos morfològics com la sufixació, la composició i l'habilitació o conversió, a banda de fer unes remarques sobre qüestions particulars de gènere i de nombre.

4.4. Lèxic. Aquest apartat de l'estudi lingüístic es dividirà en cinc subapartats:

- Mots i accepcions en desús. Farem una primera selecció dels mots que, al nostre parer, poden ser desconeguts pel parlant general valencià. Per tal d'afinar-ne la selecció, a continuació cercarem informació sobre aquests mots a les obres de consulta generals (*DCVB*, *DECLC*, *ALDC*, etc.). Finalment, realitzarem una enquesta a diversos indrets del País Valencià per a confirmar si els mots seleccionats són mots vius, en desús o desconeguts pels parlants valencians actuals. A causa de la impossibilitat de desplaçar-nos personalment, comptarem amb la col·laboració de diversos informadors qualificats residents a diferents municipis del nostre territori, als quals enviarem l'enquesta per tal que entrevisten parlants dels dos sexes, de formació acadèmica diversa i de diversos grups d'edat (15-25, 25-35, 35-45, 45-60, 60-75, +75). L'enquesta tindrà un lloc destinat a consignar l'edat, el nom, els estudis, la professió i el lloc de naixement i de residència dels col·laboradors, i consistirà en una taula amb quatre columnes, a la primera de les quals hi haurà els mots i a les tres restants, respostes tancades, de les quals l'entrevistat n'haurà de marcar una amb una X:

«Fes una X a la columna que corresponga. És molt important que no utilitzes cap diccionari ni cap altre tipus d'ajuda. Si coneixes alguna paraula, escriu-ne a la primera columna un sinònim o el seu significat.»

Paraula / sinònim	No la conec	L'he escoltat però no en sé el significat i no la use	La conec perfectament i l'he usat alguna vegada
estacador / (significat, sinònim)			

- Mots i accepcions dialectals. Pararem esment, sobretot, en els mots que s'adscriuen al tortosí, tot i que també estudiarem mots i accepcions propis del valencià. Tindrem en compte tota la lexicografia valenciana del segle XIX i d'èpoques anteriors i, a més, cercarem informació a les obres de consulta generals (*DCVB*, *DECLC*, *ALDC*, *DAG*, etc.), així com en altres obres que se circumscriuen a l'estudi del lèxic tortosí (*ALDT*, *VM*, *VCT*, etc.).
- Mots i accepcions que, en l'àmbit de la lexicografia valenciana, apareixen per primera vegada al *DCMG*. A banda de constatar aquest fet, comentarem els trets remarcables i interessants d'alguns mots i tractarem de comprovar-ne l'ús en textos de l'època, anteriors i posteriors.
- Castellanismes. Determinarem la freqüència d'ús dels castellanismes del *DCMG*, per a la qual cosa els contrastarem a la resta d'obres lexicogràfiques de l'època i en comprovarem la presència als textos dels huit-cents. També delimitarem el percentatge que representen en relació amb la totalitat de mots de l'obra. Finalment, tractarem de cercar els mecanismes de representació d'aquests mots, és a dir, estudiarem si es manlleven literalment o si, en canvi, s'adapten a la pronúncia i a la morfologia valencianes.

- Classificació conceptual dels mots catalans. En aquest subapartat classificarem els mots catalans en camps conceptuals, per tal de poder determinar de manera més exhaustiva el contingut lèxic del *DCMG*.
5. Realització de l'índex de mots catalans. En aquest apartat elaborarem un índex de tots els mots catalans del *DCMG* i els marcarem amb símbols diversos que informen dels aspectes següents:
- Mots o accepcions que avancen la datació de la primera documentació facilitada pel *DCVB*.
  - Mots o accepcions que avancen la datació de la primera documentació facilitada pel *DECLC*.
  - Mots o accepcions sense informació documental al *DCVB*.
  - Mots o accepcions sense informació documental al *DECLC*.
  - Mots o accepcions no recollits pel *DCVB* però sí per algun dels principals diccionaris generals actuals.
  - Mots o accepcions no recollits pel *DECLC* però sí per algun dels principals diccionaris generals actuals.
  - Mots que a hores d'ara no es consideren normatius, però que apareixen al *DCVB* o al *DECLC*.

6. Recerca bibliogràfica i estat de la qüestió. (Situem aquest apartat en l'últim lloc del procés metodològic per a realitzar l'estudi lingüístic perquè afecta tots els anteriors, de fet, serà la primera tasca que farem en cadascun dels apartats previs).

Ha arribat, doncs, el moment de *levar les àncores de pereós oci, deixar los prats de reposat silenci, estendre les cànvides veles, ab plaent exercici* i tractar que aquesta singladura lexicogràfica no cloga en naufragi entre onades de mots decimonònics, sinó que finalitze atansant la nau a un port segur. Abans de salpar, però, hem de mostrar el nostre agraïment més sincer a algunes persones per diversos motius.

1.4. Agraïments

Al doctor Vicent Josep Escartí, director d'aquesta tesi de doctorat i amic. Moltíssimes gràcies pel guiatge, per posar a la meua disposició la seua intel·ligència i la seua saviesa. També gràcies per les empentes, per les bufades de vent de garbí que han menat la nau en la bona direcció en moments en que no navegava cap enlloc.

Al doctor Antoni Ferrando Francès, gràcies per l'interès constant en la marxa d'aquesta tesi, pels ànims continus i pels consells savis i desinteressats.

Al doctor Lluís Gimeno Betí, a qui la tecnologia en forma de correus electrònics i la seua generositat han convertit en una impagable font de dades sobre el parlar tortosí.

Al meu germà Ignasi, la meua referència i el meu primer *llibre de consulta* en aquest món de les lletres.

Als col·laboradors en l'enquesta per a valorar la vitalitat d'ús dels mots del *DCMG*, fonamentalment el meu agraïment a Sara Aran (del Baix Maestrat), Irene González (de la Plana Baixa), Pere Joan (de la Ribera Baixa), Ferran López (de l'Horta Sud), Trini Micó (de l'Horta Nord), Raül Montés (de l'Alt Vinalopó), Ramon Mora (de la Costera), Jordi Sanegre (de l'Alcoià), Sònia Torras (del Montsià), Marga Solsona (dels Ports), Josep Torró (de l'Alcalatén) i a tants altres que han suportat estoicament els meus *interrogatoris* lingüístics.

Als amics i a les amigues, pels ànims, pel suport, però sobretot per no preguntar mai en tot aquest temps per què no hi era, per saber que jo hi volia ser.

A Eva, per la seua comprensió, per suportar els meus neguits i per acompanyar-me en aquest viatge.

Finalment i de manera molt especial, gràcies a la meua família, a Marieta, a Xus, a Ignasi, a Marineta, a Teresa, a Imma i, sobretot, a ma mare, per estar sempre pendents de mi, per la seua confiança (freqüentment massa cega) i per ser una font inesgotable d'ànim i de volença.

2. El diccionari *Voces castellanas y su equivalencia en valenciano.* *Voces valencianas y su equivalencia en castellano*

2.1. El manuscrit

El *DCMG* ens ha arribat en un manuscrit, probablement autògraf, que actualment es troba custodiat a la Biblioteca de l'Ajuntament de València, fons Serrano Morales, amb la signatura ms. 6549, catalogat per Rosa Giner (1991: 36) amb el nom *Diccionari castellà-valencià*.

El manuscrit està enquadernat amb tapes de cartó dur de 189 x 144 mm, amb el llom folrat de pell de color beix fosc. Sobre el llom té una etiqueta enganxada en què es llegeix «Diccion[nari] Valensi[a] Manus[crit]» i sota aquesta llegenda, gravat sobre la pell, hi ha l'any 1825.

Consta de 220 folis, dels quals 51 estan en blanc. Els cinc primers no contenen numeració i en el *recto* del segon se situa el títol de la primera part (castellà-valencià), les inicials de l'autor i la data. Les entrades del diccionari comencen al foli sisè, que coincideix amb la pàgina 1. La primera part acaba en la pàgina 126 (f. 68v) i no conté cap error de numeració. A continuació hi ha 26 folis en blanc d'un paper diferent, una mica més gruixut i més bast que l'anterior, amb un color més groguenc. Els següents 8 folis, també en blanc, tornen a ser del mateix paper inicial. En el foli següent (103r), es llegeix el títol de la segona part del diccionari (valencià-castellà), que comença en el foli 104r, el qual C. M. G. torna a numerar amb l'u. Aquesta segona part conté nombrosos errors de paginació: 1) de la pàgina 69 passa una altra vegada a la 68; 2) no numera la pàgina 94 i la que havia de ser la 95 la numera amb el 94; 3) de la pàgina 129 passa a la 230, i 4) la que havia d'estar numerada amb el 262 la torna a numerar amb el 261. Finalment, el diccionari acaba en la pàgina 266 (f. 188v), i a continuació hi ha 17 folis més en blanc.

El paper fa 189 x 144 mm i la caixa d'escriptura està distribuïda en dues columnes, una per a la veu valenciana i una altra per a la castellana. Tot i que és bastant irregular, la mitjana de línies escrites per foli és d'unes vint, aproximadament.

2.2. Unes notes al *DCMG*

2.2.1. Macroestructura

Al *DCMG* l'únic criteri d'ordenació dels mots és l'alfabètic, sense que s'observe cap distinció pel que fa a les diferents categories gramaticals. Com hem assenyalat anteriorment, conté més de 5.200 entrades, que es distribueixen en 2.698 en la part valencià-castellà i 2.560 en la part castellà-valencià.

Tal com solia ser habitual a l'època per a marcar l'ordre alfabètic, C. M. G. usa les dues primeres lletres dels mots que agrupa (*Ab, Ac, Ad...*),¹⁶ les quals se situen enmig del full, entre la columna de l'entrada i la de l'equivalent. Sobretot en la segona part del diccionari (valencià-castellà), però també en la primera (castellà-valencià), trobem nombroses errades d'ordenació alfabètica que donen a l'obra un cert aspecte de descurança. Comprovem-ho, per exemple, fent una ullada al foli 142v del manuscrit:

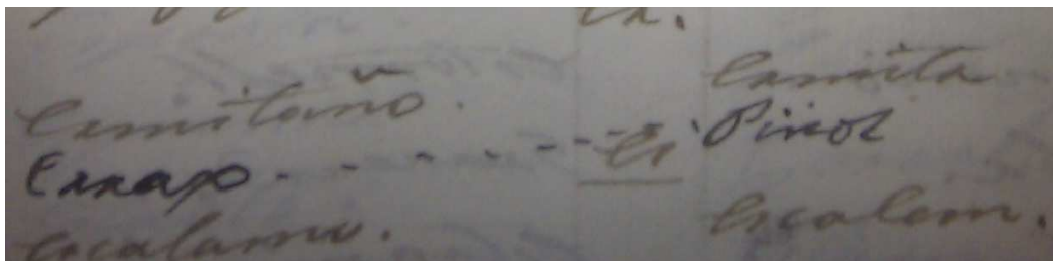
<i>Fa.</i>	
Fadri.	Celibe.
Farfalá.	Fr[a]nja.
Falzia.	Culantrillo.
Fabricant.	Fabricante.
Facilitat.	Facilidad.
Faristol.	Facistol.
Faixa.	Faja.
Faixar.	Fajar.
Feix.	Fajo.
Fals.	Falso.
Fals.	Hoz.
Farinetes.	Gachas.
Faba.	Haba.
Favar.	Habar.
Fam.	Hambre.
Falcó.	Halcon.
Famoleng.	Hambriento.
Farina.	Harina.

Això no obstant, no hem d'oblidar que els mitjans amb què comptava un lexicògraf del segle XIX no eren ni de bon tros els que gaudim en l'actualitat. Una

---

¹⁶ Altres lexicògrafs, com Labèrnia (1839-1840), Llombart (1887) o Martí i Gadea (1898), utilitzen les tres primeres lletres dels mots que agrupen.

tasca tan senzilla i exenta de complicació a hores d'ara com ordenar alfabèticament una llista de mots, podia resultar àrdua en aquella època. Així, si després d'haver tancat l'espai destinat a un grup de mots (per exemple *Ac*) i haver-ne començat un altre (*Ad*) l'autor s'adonava que al grup *Ac* mancava un mot, no tenia més remei que afegir-lo a l'interlineat o fora del grup al qual pertanyia. Fins i tot, el problema era idèntic si dins d'un mateix grup l'autor volia incloure un mot que no havia tingut en compte en un primer moment i que calia col·locar en una posició anterior. Després d'observar diversos manuscrits dels diccionaris del segle XIX, podem dir que aquestes errades d'ordenació alfabètica comeses per C. M. G., són les habituals en totes les obres lexicogràfiques de l'època. Vegem-ne un exemple al foli 51r, en la part castellà-valencià del diccionari, en què després d'haver acabat els mots començats per *er* i d'haver començat els que duen *es* inicial, s'adona que ha oblidat el mot *errax* i no té més remei, per la manca d'espai, que incloure'l a l'interlineat, als dos costats de *es*. A més a més, s'aprecia clarament que ho fa amb bastant posterioritat, perquè la tinta que fa servir ja no és la mateixa:

Tot amb tot, al final de la segona part del diccionari (valencià-castellà) hi ha un error que és atribuïble a un descuit greu de l'escrivà, ja que situa les paraules començades per la lletra *u* darrere de les començades per *v* (f. 188v).

Cal parar esment en el fet que per a representar en posició inicial els sons consonàntics africats prepalatals —tant el sonor ([dʒ]) com el sord ([tʃ)]—, així com el fricatiu prepalatal sord ([ʃ]), l'autor fa servir gairebé sempre el dígraf *ch*, de manera que agrupa tots aquests mots i els situa entre els que comencen per *ce* i *ci*. Convé notar també que la majoria dels mots que comencen per *i*, tant en castellà com en valencià, C. M. G. els escriu amb *y*, però els aplega darrere de la lletra *h*.

En la primera part del diccionari, excepte en tres ocasions, l'entrada dels articles està formada per un únic lema. En aquestes tres casos agrupa amb una clau

dos lemes consecutius (en una línia i la següent) i els remet a un mot equivalent escrit a l'interlineat en l'altra columna:

Alberchigo.	}	Albercoc.
Albaricoque.		

En la segona part (valencià-castellà) utilitza el procediment de la clau només en una entrada. A més, hi ha tres entrades formades per dos lemes separats amb una coma. En un dels casos potser tracta de marcar dues realitzacions fonètiques d'un mateix mot (*alochat, aloixat*), mentre que en els altres dos, els lemes que formen l'entrada són sinònims (*barco, buc* i *lluquet, palleta de lladre*).

Diverses entrades estan formades per locucions o modismes, majoritàriament en català, per bé que, amb menys freqüència, també en castellà: *a palpontes, ull de cul, a boca nit, forat del correu, a borbotones, a tientas, etc.*

Tot i que a l'apartat dedicat al lèxic aprofundirem amb més detall en la tipologia dels mots recollits per C. M. G., podem avançar que majoritàriament es tracta d'un lèxic general valencià, per bé que també recull un bon nombre de mots exclusius de les poblacions del nord del País Valencià i del sud del Principat de Catalunya. Això no obstant, —conscientment o inconscient— hi introdueix un bon nombre de castellanismes que, probablement, haurien de tenir una certa vitalitat en el valencià del segle XIX.¹⁷

Finalitzem aquest apartat notant que, a diferència d'altres lexicògrafs de l'època,¹⁸ C. M. G. no inclou en el seu diccionari topònims, antropònims, diminutius, ni diverses formes conjugades d'un mateix verb, tot plegat amb la intenció de fer una obra més voluminosa.¹⁹

---

¹⁷ Vegeu l'apartat 3.4.4. «Castellanismes».

¹⁸ Quan qualifiquem de lexicògrafs C. M. G. i altres autors de l'època, lògicament, no ens referim al concepte actual de lexicògraf, sinó simplement a persones que s'atrevien a fer un diccionari. Aquests *lexicògrafs* no comptaven, en la gran majoria dels casos, amb una formació lingüística mínima. Convé recordar, però, que fins a ben entrat el noucens, no podem parlar de lexicografia moderna, en el sentit de producció d'estudis teòrics sobre la naturalesa dels diccionaris, tipologia, etc.; estudis que, a partir de mitjan segle XX, arriben de la mà de lingüistes com L. V. Scherba, W. von Wartburg o Y. Malkiel, entre d'altres.

¹⁹ Per exemple: «Flach», «Flaquét», «Flaquisim» (Escrig 1851: 428); «Conclòurer», «Concloir», «Concluir», «Concloent», «Conclòs», «Concluent», «Conclús», «Concluit», «Concluyent»,

2.2.2. Microestructura

En la majoria dels casos la microestructura del *DCMG* es limita a oferir un mot equivalent al de l'entrada. Això no obstant, hi ha un bon nombre d'ocasions en què junt a la correspondència (valenciana o castellana) ofereix comentaris temàtics o marques d'especialitat que, de vegades, s'apropen a una breu definició del lema que constitueix l'entrada: *alquerque - escudella (de las prensas)*; *babosa - caragol (especie sens corfa)*; *calce - llandes (en les rodes dels carros)*; *calculo - pedra (de la vejiga)*; *cogollo - ull (en la verdura)*, etc. Cal notar que, encara que no sempre, la major part d'aquesta informació afegida està escrita en castellà, tant en la primera part de l'obra com en la segona.

A banda d'aquestes marques, C. M. G. no dona cap altra informació relativa a categories gramaticals, gènere, nombre, precisions diatòpiques, diacròniques o diafàsiques, etc.

Els casos d'homonímia els resol majoritàriament amb dues entrades diferents, normalment una a continuació de l'altra i, de vegades, hi afegeix algun tipus de marca temàtica: *corte - tall / corte - cort*; *dur - duro / dur - llevar*; *dinar - comer / dinar - comida*; *piñol - borrujo / piñol (para quemar) - herraj*; *piuleta (ave) - aguzanieve / piuleta (cohetete) - triquitraque*.

De l'anàlisi de les categories gramaticals del *DCMG* s'infereix que la categoria amb una major representació és la dels substantius, amb 3.452 entrades; seguida pels verbs, amb 960 entrades, de les quals 55 corresponen a formes impersonals diferents a l'infinitiu i huit a formes conjugades. A continuació apareixen els adjectius (641 entrades) i els adverbis (97 entrades). Amb un presència molt menor, els pronoms, les conjuncions, les preposicions i les interjeccions es reparteixen la resta d'entrades del diccionari.

«Concluentment», «Concluyentment» (Llombart 1887: 440); «Lluís [...] nombre propio de hombre», «Lluisa [...] nombre de mujer», «Bulgaria. geog. Región de...» (Martí i Gadea 1891: 1193, 1193, 505).

2.3. L'autor

De l'autor del *DCMG* ho desconeixem absolutament tot, fins al punt que, malgrat que pensem que el seu nom respon a les inicials C. M. G., amb les quals signa el manuscrit, també podria tractar-se perfectament d'un pseudònim o d'unes lletres triades a l'atzar sota les quals amagar la seua identitat.

Això no obstant, com ja hem avançat anteriorment i veurem de manera més detallada a l'estudi lingüístic, tant pel lèxic com per determinades grafies a partir de les quals es poden intuir una sèrie de trets fonètics, hi ha indicis per mantenir que C. M. G. podia ser originari d'alguna població de les comarques septentrionals del País Valencià.²⁰ Alguns d'aquests aspectes fonètics a què ens referim són, entre molts altres que explicarem als apartats corresponents, la realització amb segregació de iod ([jɜ]) de la fricativa prepalatal sonora ([ʝ]) que resulta del procés de fricatització del so africacat palatal sonor ([dʝ]) en posició intervocàlica (Gimeno 1997: 14), i l'elisió de [r] final de mot. Cal remarcar que, excepte al nord del valencià, el fonema /ɜ/ no existeix a l'inventari consonàntic d'aquest dialecte (Veny i Massanell 2012: 41).

Pel que fa al lèxic, també hi trobem un bon nombre de mots propis del valencià septentrional i del tortosí, com per exemple *fullalda*, *meló de moro*, *vent tortosí*, etc., els quals tractarem de situar geogràficament, de la manera més minuciosa possible, a l'apartat dedicat al lèxic dialectal.²¹

Com hem dit adés, no sabem gairebé res de C. M. G., però l'estudi realitzat ens indueix a formular la hipòtesi que havia de ser originari d'alguna de les comarques situades al nord del País Valencià. Cap també la possibilitat que la vinculació amb el tortosí fos indirecta, és a dir, per mitjà dels progenitors, de manera que des de petit sentís el lèxic i els trets fonètics propis d'aquest parlar. Fins i tot, la residència llarga i continuada a alguna de les poblacions situades en la zona d'influència del tortosí, podria ser la causa de la relació del nostre anònim autor amb aquests parlars del nord del País Valencià i del sud de Catalunya.

---

²⁰ Casanova (2007: 398, 400), basant-se en una part del lèxic del *DCMG*, que adscriu al Baix Maestrat, considera que C. M. G. hauria de residir a València, tot i que devia haver nascut al nord de Castelló.

²¹ Vegeu l'apartat 3.4.2.1, «Mots i accepcions dialectals».

3. Estudi lingüístic

3.1. Grafies

En aquest primer capítol descriurem i analitzarem la relació que existeix entre els diversos sons consonàntics i les grafies que C. M. G. utilitza per a representar-los. Entre les múltiples estructures possibles que podia presentar aquest estudi, hem considerat oportú d'ordenar-lo en set subcapítols, que es corresponen —aproximadament— amb les diverses consonants que conté l'inventari fonètic català en funció del mode d'articulació.

A banda de descriure les grafies que l'autor fa servir per a representar cada consonant i de remarcar-ne les peculiaritats, sempre que siga escaient notarem les similituds i les diferències del seu model d'escriptura amb el de la resta de lexicògrafs valencians del huit-cents.²² A més, en determinats casos tractarem d'il·lustrar —amb exemples extrets de diverses obres literàries del XIX— el fet que algunes solucions emprades per C. M. G. —sovint cridaneres des del punt de vista ortogràfic actual— no són tan *sui generis*, sinó que responen a la gran dispersió formal i a la manca de fixació ortogràfica que caracteritza aquest període de la llengua catalana. Finalment, exemplificarem els aspectes de l'estudi que demanen una visió diacrònica amb mots o fragments extrets d'algunes de les nostres obres medievals. Tot plegat per tractar d'aproximar-nos al sistema ortogràfic que utilitzà l'autor.

---

²² En l'apartat bibliogràfic «Fonts lexicogràfiques», apareixen, entre d'altres, tots els diccionaris i vocabularis del XIX que hem tingut en compte en aquesta part de l'estudi. Fem notar que, en endavant, en les citacions de paraules o frases dels diccionaris del XIX donarem el número de pàgina per facilitar-ne la consulta, ja que n'hi ha alguns en què l'ordenació de les paraules és temàtica i no alfabètica i, fins i tot, moltes de les obres ordenades alfabèticament contenen les errades comuns d'aquesta època, que al capdavant dificulten la localització dels mots.

3.1.1. Grafies relacionades amb els sons africats

3.1.1.1. Consonant africada prepalatal sorda (/tʃ/)

a) En posició inicial de mot

Recordem que, majoritàriament, la *x-* inicial es correspon amb una articulació africada en el valencià i en la major part de la resta dels parlars occidentals,²³ a diferència dels dialectes orientals en els quals es realitza com a fricativa. Això no obstant, al *DCMG* hi ha un mot amb aquesta grafia (*x-*) en posició inicial, al qual ens referirem més endavant,²⁴ que pertany a un grup de mots que en els parlars occidentals també es realitzen, generalment, amb una articulació fricativa.

Al *DCMG* l'africada prepalatal sorda en posició inicial es representa sempre amb el dígraf castellà *ch*, que substitueix la grafia *x-* tradicional en català:

- ***x-* > *ch-***: *chiquet* (f. 38v i 53r), *chic* (f. 52r), *chulít* (f. 63r i 119v), *char[r]ayre* i *charrar* (f. 30v i 121r), *chicories* (f. 6v, 30v, 121r i 121v) *chiscló* (f. 21v), *chi[s]cló* (f. 121v) i *chúlla* (f. 28r).

Malauradament, per a representar aquesta consonant, l'ús del dígraf castellà *ch* en posició inicial de mot era majoritari en els textos literaris populars valencians del segle XIX (Martí 1998: 117). Podem apreciar-ho en els exemples següents: «li rebola el chiquet la tallá de meló en los nasos» (Bernat i Baldoví 1845: 13), «D'heretat que no voràs / chiqueta renda trauràs» (Fagès 1852: 15), «Tot en charrar te s'en pasa» (Roig 1879: 4).

Això no obstant —tot i que molt minoritària— la grafia autòctona (*x*) degué aparèixer en algun text literari culte, ja que al poema «Misatge» de Teodor Llorente llegim: «Xiqueta, dolsa xiqueta, / mon ànima, mitj desfeta» (*Poes. Lloren.*: 24).²⁵

---

²³ Sobre aquesta qüestió, vegeu Veny (1989: 131), Navarro (2000: 93), Cuenca i Pérez (2002: 51), Prieto (2004: 206), etc.

²⁴ C. M. G. escriu amb *x-* el mot *xarop*, la qual cosa podria indicar una pronúncia fricativa. Vegeu aquest mot a l'apartat 3.1.2.1.

²⁵ Rafael Roca, editor de *Teodor Llorente. Obra valenciana completa*, estableix en els criteris d'edició que «s'ha mantingut sempre la fidelitat al text pres com a base, i majoritàriament supervisat per l'autor. Així, s'han respectat les grafies originals» (*Poes. Lloren.*: 88). Estem totalment convençuts del zel posat en l'edició pel curador, que ens mereix un gran respecte i una confiança absoluta, per això pensem que, potser, la grafia *x* pogué haver estat triada per algun dels editors huitcentistes del poema «Mensatge», publicat per primera vegada al *Calendari Català* i, posteriorment, al *Llibret de versos* (*Poes. Lloren.*: 198), ja que no hem localitzat més exemples de *x* inicial en l'obra de Llorente (ni en cap altre text literari valencià del XIX). En canvi, el mateix Llorente fa servir *ch* en diversos mots: «¡Calleu, chavals! Ha eixit la misa», «tot un poble, chichs y

Als vocabularis i diccionaris huitcentistes valencians es fan servir per a representar l'africada prepalatal sorda en posició inicial, sobretot, les grafies *g* i *j*, i el dígraf *ch*. Així, d'una banda, Salvà, Lamarca, Rosanes, Cabrera, i Pla i Costa utilitzen gairebé sempre *ch*, tot i que al diccionari de Pla i Costa també hi ha uns pocs casos de *x*-. D'una altra banda, Sanelo, Fuster, Escrig, Llombart, i Martí i Gadea fan servir, majoritàriament, *g*- (davant *e*, *i*) i *j*- (davant *a*, *o*, *u*). Això no obstant, tots aquests darrers lexicògrafs —sobretot Llombart i Martí i Gadea— també recullen uns quants mots amb *x*- inicial per a representar l'africada prepalatal sorda en posició inicial. Vegem-ne uns quants exemples:

- **ch**: «Charrada. Por un largo rato de conversacion»²⁶ (Salvà 1844: 115), «Charrar. Charlar» (Lamarca 1842: 22), «Dit chiquet. Dedo meñique (Lamarca 1842: 25)», «el dit chiquet. El dedo pequeño, meñique ó auricular» (Rosanes 1864: 6), «Chicalla ó chicalería. Chiquillería» (Cabrera 1868: 19), «Charrar, fam. Charlar. Garlar, fam.» (Pla 1998: 135), «Dit chiquet. Dedo meñique» (Pla 1998: 147);
- **g**: «Girivies. Chirivias» (Sanelo 1964a: 137), «Giular. Silvar» (Fuster 1827: 70), «Giquét, ta adj. V. Gicotét, ta. adj.» (Escrig 1851: 457), «Gella. Geogr. Chella» (Llombart 1887: 725), «Gicòries. f. pl. Achicorias» (Martí i Gadea 1891: 1007).
- **j**: «Jocolàt. Chocolate» (Sanelo 1964a: 147), «Jafar. Chafar, rozar, cortar, destrozor ó pisar algo» (Fuster 1827: 79), «Juplar. V. Jupar» (Escrig 1851: 523); «Jarlar. a. Charlar» (Llombart 1887: 789), «Jalupa. f. náut. Chalupa» (Martí i Gadea 1891: 1110).
- **x**: «Xalma. Enxalma, ò jalma, ò albarda» (Sanelo 1964a: 223), «Xalóch. Viento así llamado» (Fuster 1827: 142), «Xalòch. V. Jalòch» (Escrig 1851: 885), «Xef ó fe, fa. s. Jefe» (Escrig 1851: 885), «Xarrar. n. a. fam. Charlar» (Llombart 1887:

---

grans...», «Un chiquet viu y resolt», «encara, molt desperta, charra, disputa y crida», «al front un chaval posen, el que més pico té;», «en lo poblet hi a cases ben chapades», «hi a qui pren chocolate», etc. (Poes. Lloren.: 480, 638, 657, 665, 666, 666, 668). En qualsevol cas, tan com si fou per voluntat de l'autor com si no, la *x* apareix en el mot *xiqueta* en aquesta poesia publicada al segle XIX.

²⁶ Una part del vocabulari de Salvà (1844: 128-131) és, per aquest ordre, castellà-valencià, és a dir, l'entrada la dóna en castellà. Això no obstant, en endavant, per a una major claredat i comoditat en la lectura dels exemples que en citem, transcriurem en primer lloc la correspondència en valencià seguida de l'entrada en castellà.

1210), «Xaróp. Jarave» (Pla 1998: 236), «Xorrar. a. Chorrear. V. Jorrar» (Martí i Gadea 1891: 1913).

b) En posició medial o final no absoluta

b.1. Intervocàlica.

El dígraf *tx*, emprat en català per a representar l'africada prepalatal sorda entre vocals, també se substitueix sistemàticament pel dígraf castellà *ch* en les 46 ocasions que intervé al *DCMG*.

A tall d'exemple podem citar els mots següents: *borracho* (f. 14r i 122v), *milocha* (14v i 16v), *tacha* (f. 17r i 19v), *picher* (46v i 168r), *fardacho* (f. 47v i 143r), *macho* (52v, 155v), *mecha* (f. 65v i 156r), *bochí* (f. 67r i 113r), *capuchí* (f. 18v i 116v), etc.

De la mateixa manera que hem vist a l'apartat anterior, en posició medial també era habitual en els textos del segle XIX la substitució del dígraf tradicional *tx* pel castellà *ch* (Martí 1998: 117), com es pot observar als exemples següents extrets de les obres de C. Llombart i d'E. Escalante els dos primers i d'un text administratiu del «Llibre de visures de Tírig», el tercer: «Portant en una mà la mecha ensesa» (*Poes. Llomb.*: 208), «Un borracho» (Escalante 1861: 14), «a la vora de una clocha y unes palmeres» (Alcàsser 1817: 177).

Els pocs casos de *tx* intervocàlica per a representar aquesta consonant que hem trobat en textos literaris o administratius huitcentistes responen a normativitzacions ortogràfiques establertes als criteris d'edició, com és el cas d'algun ban de Gandia editat per G. Garcia: «no podent despatxar al públic» (Arias 1841: 43); «coets dels dits borratxos» (Torres 1846a: 55).

Amb tot, el dígraf *tx* per a representar el so [tʃ] no era totalment desconegut pels lexicògrafs valencians del XIX, atès que, per exemple, Manuel J. Sanelo (1964a: 230) el fa servir en el mot *spatxar* (< *despatxar*). A més, en el diccionari de Llombart, malgrat que hi ha una certa vacil·lació, també trobem casos de *tx*: «Despatxar. a. Despachar. Lo mismo que despajar», «Tatxa. f. Tacha. Mancha» (Llombart 1887: 551, 1133). En altres ocasions Llombart fa servir *j*: «Borrajòt, ta. adj. aum. m. y f. Borrachón, na», «Fardaig, dajo. m. Fardacho. Lagarto» (Llombart 1887: 308, 684), i, fins i tot, *g*: «Bogí. m. Verdugo» (Llombart 1887: 300). En

aquest cas, Martí i Gadea no plagia totalment Llombart, ja que si bé escriu *tx* en *despatxar* (Martí i Gadea 1891: 767), utilitza, en canvi, *tj* i *j* en *tatxa*: «Tatja. f. V. Taja» (Martí i Gadea 1891: 1748). En la resta dels exemples anteriors Martí i Gadea utilitza exactament les mateixes grafies que Llombart.

b.2. Postconsonàntica.

Recordem que, tal com succeeix quan esdevé en posició inicial, la sibilant prepalatal sorda postconsonàntica —a diferència dels parlars orientals— presenta una realització africada en la majoria dels parlars occidentals, entre els quals el valencià.²⁷

En els 28 casos en què intervé aquesta consonant al *DCMG*, la grafia usada tradicionalment en català per a representar-la (*x*) se substitueix pel dígraf castellà *ch*. Com a exemples en podem esmentar *carchofa* (f. 8r i 118v), *archihuer* (f. 10v), *planchar* (f. 10v), *archiú* (f. 10v i 108r), *porche* (f. 12v i 170r), *escorchar* (f. 33r i 141v), *punchó* (f. 57r i 172v), *gancho* (f. 147r), *manchador* (f. 155v), *trincha* (f. 185v), etc.

La resta de lexicògrafs valencians del huit-cents, en general, tampoc no fan servir *x* en aquest context. Alguns d'ells, com Salvà, L. Lamarca, M. Rosanes, J. M. Cabrera, J. Pla i Costa i A. Esteve, usen *ch* de manera sistemàtica, independentment de quina siga la vocal posterior, com féu anteriorment C. M. G. Heus ací alguns exemples: «Escor**char**. Desollar» (Lamarca 1839: 22), «Escor**char**. Desollar» (Lamarca 1842: 30), «Escor**char**. Desollar» (Cabrera 1868: 24), «Escor**chár**. Desollár» (Pla 1998: 154), «Por**che**. Azotea, desvan» (Lamarca 1839: 42), «Por**che**. Azotea, desvan» (Lamarca 1942: 56), «Pór**che**. Desván. Azotea» (Pla 1998: 203), «El pòr**che**. El porche, el desvan» (Rosanes 1864: 29), «Pòr**che**. Desvan» (Cabrera 1868: 37), «Archote. Achiote.» (Lamarca 1842: 6), «Anchòva. Anchoa.» (Rosanes 1864: 51), «Corcho pera dur aigua. Cubeta, corcha» (Cabrera 1868: 17), «Anchova, pex. Anchoa. Boqueron» (Pla 1998: 110), «Panchút. Panzúdo. Tripón. Panzón» (Pla 1998: 192), «Llisa —morruda, panchuda—, [...] Mugil labeo, Cuv.» (Esteve 1888: 155).

---

²⁷ Sobre aquesta qüestió, vegeu Veny (1989: 131), Cuenca i Pérez (2002: 51), Prieto (2004: 206), etc.

D'altres, com Escrig, prioritzen l'ús de *j* davant les vocals *a*, *o*, *u*, i de *g* davant les vocals *e*, *i*: «Escor**jar**. V. Descorjar, y sus derivados» (Escrig 1851: 380), «Car**j**òfa. Alcachofa, por el cáliz de la planta así llamada» (Escrig 1851: 167), «Pan**j**út, da adj. Panzudo, barrigudo, ventrudo ó ventroso, da» (Escrig 1851: 628); «Super**ger**ía. Superchería» (Escrig 1851: 806), «Arg**iu**ér ó ver. Archivero» (Escrig 1851: 77).

Constantí Llobart i J. Martí i Gadea, generalment, també solen usar la *j* com a grafia principal davant les vocals *a*, *o*, *u*, i la *g* davant *e*, *i*, però inclouen als seus diccionaris algunes paraules amb *x*, que remeten a les formes amb *g* i *j*: «Panxa [...] Lo mismo que panja» (Llobart 1887: 932), «Panxa. f. V. Panja» (Martí i Gadea 1891: 1400), «Pòrxe [...] Lo mismo que pòrge» (Llobart 1887: 988), «Pòrxe. V. Pòrge» (Martí i Gadea 1891: 1507).

Manuel J. Sanelo és el menys sistemàtic dels lexicògrafs d'aquesta època per a representar l'africada prepalatal sorda darrere consonant, atès que sovint fa servir diverses grafies (*g*, *j*, *ch*, *tg*, *tj*, *x*) en contextos idèntics: «Plan**char**. Aplanchar» (Sanelo 1964a: 233), «Escor**jar**. Desollar» (Sanelo 1964b: 254), «Por**je**. Azotea», «Port**ge**. Lo mismo», (Sanelo 1964a: 183), «Super**ger**ia. Supersticion» (Sanelo 1964a: 205), «Gos de falda, o brin**x**et» (Sanelo 1964b: 260) «Rant**jo**. Rancho de los soldados» (Sanelo 1964a: 192).

c) En posició final absoluta de mot

L'africada prepalatal sorda apareix al *DCMG* en posició final absoluta en 25 ocasions i majoritàriament (en catorze casos) s'usa el dígraf *-ch* per a representar-la. En uns mots *-ch* substitueix el dígraf *-ig*, en altres la grafia *-g*, mentre que en un únic mot substitueix el dígraf *-tx*:

-ig > **-ch**: *ensach*²⁸ (f. 17r i 19v), *enuch* (f. 36v i 137v), *goch* (f. 41r, 60v i 147v), *fach* (f. 143r), *llech* (f. 152r).

-g > **-ch**: *mich* (f. 20v i 157r), *desich* (f. 33r i 131r), etc.,

-tx > **-ch**: *empach* (f. 35v i 136r).

²⁸ *Ensaig*. 'Porció que es talla d'una fruita per a tastar-la' (DNV).

Només en dos mots, que trobem al *DCMG* en cinc ocasions, s'utilitza el dígraf tradicional *-ig*. Es tracta de *roig* (f. 23v, 61v i 176v) i *pebreroig* (f. 165v i 167r).

Finalment, en altres cinc casos es fa servir el dígraf *-ix* per a representar l'africada prepalatal sorda: *bateix* (f. 14r i 110r), *festeix* (f. 40r i f. 143v) i *rebuix* (f. 103v i 176r). En aquests mots, l'ús de *-ix* pot respondre a una confusió de l'autor, però també a una pronúncia fricativa, ja que la primera vegada que escriu *festeix* al diccionari fa servir *-ch*, però hi sobreescrui *-ix*. Podria tractar-se d'una ultracorrecció en què es pren com a model la realització fricativa final dels infinitius corresponents en diversos indrets del tortosí septentrional i meridional ([batejzá], [festejzá], [rebujzá], segons el *DCVB*). El procés fonològic d'aquest fenomen lingüístic ha estat estudiat exahustivament per Gimeno Betí (1994: 30-34 i 54-55), que el situa geogràficament a diverses poblacions de l'Alt i el Baix Maestrat, la Tinença de Benifassà, els Ports, el Matarranya i el Montsià.²⁹

Tota amb tot, hem trobat quatre mots als diccionaris del XIX en què dos autors (Fuster i Escrig) fan servir *-ix* per *-ig* per a representar l'africada prepalatal sorda. En dos dels casos (*lleix* < *lleig* i *ormeix* < *ormeig*) sembla que pot tractar-se de plagis soferts pel vocabulari de Joan de Resa:

Joan de Resa (1555)	Just P. Fuster (1827)	Josep Escrig (1851)
ormeix , la jarcia de la nao (p. 66)	ormeix , la jarcia de la nao (p. 94)	orméix . Jarcia de la nave (p. 619)
lleix , fea o fealdad (p. 55)	lleix , fea ò fealdad (p.84)	lleix , xa. V. Lléig, ja (p. 537)

Els altres dos mots els llegim als diccionaris de Sanelo i de Rosanes: «Gorgeix. Gorgeo» (Sanelo 1964a: 137); «Fach ó faix. Haya» (Rosanes 1864: 54).

La lexicografia valenciana del segle XIX presenta solucions diverses per a representar aquesta consonant en posició final absoluta de mot, tot i que un aspecte comú a tots els diccionaris consultats radica en el fet que no hem trobat

²⁹ Vegeu-ne diversos exemples a Gimeno Betí (1994: mapa 8) i (*ALDT*: mapes 256, 370, 402, 463 i 494).

representada en cap cas la consonant africada prepalatal sorda en posició final absoluta amb el dígraf *-tx*.

D'una banda, hi ha lexicògrafs que, com C. M. G., opten pel dígraf *-ch*, de manera gairebé sistemàtica, en substitució de les grafies tradicionals catalanes. El cas més evident és el de L. Lamarca, que al pròleg del seu diccionari deixa ben clar quin serà el seu model ortogràfic: «la dificultad con que veo se leen ya los libros valencianos escritos con la ortografía lemosina, me ha convencido de que es llegado el tiempo de variarla, acomodándola á la pronunciacion castellana: por esta razón escribo [...] *fach*, y no *faig*». (Lamarca 1839: pròleg). Així, als diccionaris de l'erudit torrentí llegim, per exemple: «Bolich. Boliche» (Lamarca 1842: 11), «Fach. Haya» (Lamarca 1839: 24), «Pebreroch. Pimenton» (Lamarca 1842: 52), «Ventpluch. Llovizna» (Lamarca 1839: 55), etc.

Un altre cas semblant al dels diccionaris de Lamarca, pel que fa a la representació de l'africada prepalatal sorda en posició final absoluta, és el del vocabulari de Rosanes. Vegem-ne uns exemples: «Ensach en un meló. Cala» (Rosanes 1864: 15), «Fach ó faix. Haya» (Rosanes 1864: 54), «Llech. Feo» (Rosanes 1864: 68), «Rech. Corvina» (Rosanes 1864: 52), «Roch ó roig. Rojo» (Rosanes 1864: 69).

El menys sistemàtic dels lexicògrafs valencians, en aquest cas, és Josep Pla i Costa, ja que al seu diccionari trobem tant casos de *-ch* com de *-g* i de *-ig* finals per a representar aquesta consonant: «Bolích, mar. Boliche. Traiña» (Pla 1880: 121), «Dit del mich, m. Dedo cordial, del corazon» (Pla 1880: 147), «Ensach de meló, ett. Cala» (Pla 1880: 151), «Rebuch. Zupia. Desecho» (Pla 1880); però «Escabéig. Escabéche» (Pla 1998: 153), «Fáig. Haya» (Pla 1880: 159), «Vent lleveig. Leveche» (Pla 1880: 233), «Pebreroig. Pimenton» (Pla 1880: 195).

D'una altra banda, hi ha un grup de lexicògrafs (Sanelo, Orellana, Fuster, Escrig, Cabrera, Llombart i Martí i Gadea) que fan servir gairebé sempre *-g* i *-ig* en aquest context, per bé que els tres últims donen també l'opció de *-tg* en alguns mots. Cal remarcar el cas de Cabrera, que tot i que en altres contextos fa servir sempre *ch*, en posició final absoluta representa l'africada prepalatal sorda amb les grafies catalanes tradicionals. A la «Advertencia» del seu vocabulari ho expressa de la manera següent: «Para mayor facilidad del lector, las voces valencianas están escritas tal cual se pronuncian. Solo se ha conservado de la ortografía valenciana la

ig para expresar el sonido de *ch* al final de las voces» (Cabrera 1868: 4). Vegem-ne uns exemples de l'ús de les grafies anteriors als diccionaris i vocabularis d'aquests autors: «Desig ó desitg s. m. Deseo. Antojó» (Escrig 1851: 283), «Faig. Haya (arbol)» (Cabrera 1868: 25), «Desig, sitg. m. Deseo» (Llombart 1887: 544), «Desig, sitg. m. Deseo» (Martí i Gadea 1891: 761), «Bolíg ó litg. Boliche» (Escrig 1851: 130), «Bolíg, litg. n. Boliche» (Llombart 1887: 301), «Bolíg, litg. m. Boliche» (Martí i Gadea 1891: 473), «Mig ó mitg. s. m. Medio» (Escrig 1851: 578).

També hem localitzat un mot en què Llombart i Martí i Gadea substitueixen *-tx* per *-x* com a opció al dígraf que fan servir generalment en aquest context (*-ig*): «Despax. m. Despacho. Lo mismo que despaig» (Llombart 1887: 551), «Despax. m. V. Despaig» (Martí i Gadea 1891: 767).

Finalment, un cas una mica estrany el trobem al suplement del diccionari d'Escrig (1851: 895), en què se substitueix *-tx* per *-sch* en el mot *empásch* (< *empatx*).

3.1.1.1.1. Conclusions

A tall de conclusió, per a representar la consonant africada prepalatal sorda ([tʃ]), C. M. G. bandeja gairebé sempre i en tots els contextos les grafies autòctones (*x*, *tx*, *ig*, *g*, *tg*). Així, substitueix d'una manera sistemàtica la *x*- inicial pel dígraf *ch*-, excepte en el mot *xarop*, que podria presentar una articulació fricativa; entre vocals prescindeix del dígraf autòcton *-tx*-, en lloc del qual fa servir sistemàticament el dígraf *-ch*-; en posició medial i final no absoluta postconsonàntiques també opta en tots els casos pel dígraf *-ch*- en comptes de la grafia catalana *-x*-, i, finalment, en posició final absoluta de mot substitueix tant els dígrafs *-ig* i *-tx* com la grafia *-g* pel dígraf *-ch*, excepte en els mots *roig* i *pebreroig*, que apareixen en cinc ocasions al *DCMG*.

Aquest criteri respon a la intenció —manifestada a la nota inicial— de prescindir de la gramàtica i de l'ortografia valenciana i de tenir en compte només la pronúncia que, en el cas de l'africada prepalatal sorda, l'autor considerava millor representada amb la *ch* castellana que amb les grafies tradicionals catalanes. Potser C. M. G. tractava d'unificar el polimorfisme gràfic existent en català per a representar aquest so, però prenent com a model ortogràfic l'espanyol.

Altrament, la grafia *-ix* en substitució de *-ig* a final de mot podria indicar, pels motius exposats, una influència dels parlars del nord del País Valencià.

De l'anàlisi de les grafies emprades per a representar la consonant africada prepalatal sorda a la resta dels diccionaris valencians del XIX concloem que l'únic denominador comú a l'hora de representar aquest so ([tʃ]) és que en molt poques ocasions es fa servir l'ortografia tradicional catalana. Un grup bastant nombrós (C. M. G., Salvà, Lamarca, Rosanes, Cabrera, i Pla i Costa) es decanten pel dígraf *ch* de manera gairebé sistemàtica en tots els contextos, tot i que alguns d'aquests autors fan servir les grafies autòctones en un nombre de casos gairebé insignificant (sobretot de *-ig* en posició final absoluta). En un altre grup (fonamentalment, Sanelo, Fuster, Escrig, Llombart, i Martí i Gadea) es fa servir en comptades ocasions el dígraf *ch*, però s'utilitzen grafies (sobretot *g* i *j* en substitució de *x*-inicial i postconsonàtica, i de *-tx-* intervocàlica) que s'associen amb consonants sonores, la qual cosa malmet la relació existent entre so i grafia perquè impideix la distinció entre els fonemes /tʃ/ (sord) i /dʒ/ (sonor).

Així doncs, no es pot parlar, si més no en la representació d'aquest so, d'un model ortogràfic únic en el valencià de l'època, ja que malgrat que hem assajat de classificar els diversos autors en dos grups, hem fet palès que sovint opten per solucions diferents. Fins i tot, hem comprovat que de vegades un mateix autor fa servir grafies diferents en contextos idèntics, i, a més, en molts casos considera vàlides dues grafies per a un mateix mot.

3.1.1.2 Consonant africada prepalatal sonora (/dʒ/)

Recordem que les grafies *g* (davant *e*, *i*) i *j* (davant vocal) representen el so africad [dʒ] en la major part del valencià i en alguns parlars nord-occidentals. En els parlars orientals, en canvi, en els contextos descrits aquestes grafies s'associen amb el so fricatiu [ʒ], inexistent en la major part del valencià³⁰ excepte en processos de sonorització de fricatives finals per fonètica sintàctica (calai[j] > calai[ʒ] de fusta).

C. M. G., majoritàriament, fa servir el dígraf castellà *ch* per a representar la consonant africada prepalatal sonora, pràctica que ja al segle XVIII començava a

---

³⁰ «Quasi la totalitat del territori valencià desconeix el fonema fricatiu prepalatal sonor, /ʒ/: [plúɟa]/[plúɟa] 'pluja'; només al nord del valencià septentrional trobem [plúʒa].» (Veny i Massanell 2012: 41).

gaudir de bastant predicament, tant en el valencià apitxat com en altres parlars catalans (Martí 1997: 117).

a) En posició inicial de mot

Al *DCMG*, aquesta consonant se situa en posició inicial en 115 ocasions i, excepte en dues, es representa amb el dígraf *ch*, que substitueix les grafies tradicionals catalanes *g* i *j*:

g > ch: *chinchol* (f. 13r i 120r), *chelosia* (f. 20v i 121r), *cheperut* (f. 27r, 41r i 120v), *cheladora* (f. 40r i 121r), *cheni* (f. 40v i 121r), *chitat* (f. 34v), *chenerositat* (f. 40v i 121r), *chent* (f. 40v i 121r), *chentil* (f. 40v i 121r), *chermà* (f. 42v), etc.

j > ch: *churat* (f. 24v, 47v, 119v i 121r), *chudaisme* (f. 47r i 120r), *chunt* (f. 47v i 119v), *chasena* (f. 46r i 120v), *chove* (f. 120r), *chonec* (f. 14r), *chornada* (f. 46v i 120v), *chornal* (f. 46v i 120v), *chudes* (f. 47r i 120r), *chudicatura* (f. 47r i 120r), etc.

Les dues excepcions a què ens hem referit adés són les paraules *just* (f. 16v) i *justiciat* (f. 47v), per bé que aquest darrer mot es troba ratllat al manuscrit. Hom podria dubtar de si la grafia *j* representa en aquests dos mots el fonema /χ/, que començà a introduir-se tímidament en el català per influència del castellà a partir del segle XVI i agafà embrancida a partir del XVIII (Veny 1996), però, fonamentalment, hi ha altres dos mots al *DCMG* que ens indueixen a pensar que no és així. En primer lloc tenim el mot *ynchusticia* (f. 46r i 150r), amb la mateixa arrel que *justícia*, en el qual l'autor substitueix la grafia *j* pel dígraf *ch*, fent així palès que la pronúncia d'aquest mot no es correspon amb la fricativa uvular sorda. En segon lloc, C. M. G. adaptà al valencià el castellanisme *chustipreciar* (f. 12v), amb la qual cosa indicava que la pronúncia del mot diferia en valencià i en espanyol. Així doncs, les formes *just* i *justiciat* ens fan pensar que C. M. G. coneixia les grafies tradicionals catalanes per a representar aquesta consonant, però preferia usar el dígraf forà *ch*, que en aquests casos no emprà, potser, per descuit. A més, cal tenir en compte que, com assevera Joaquim Martí (1998: 127), en la literatura popular del XIX, hi ha nombrosos exemples de [x], [χ] > [k], fet que evidencia, com

afirmava Teodor Llorente, que «a un puro valenciano le es casi imposible pronunciar la *j* castellana» (ap. Martí 1998: 127).³¹

Precisament en la literatura popular huitcentista trobem nombrosos exemples de l'ús del dígraf *ch-* per a representar el so africad prepalatal sonor en posició inicial de mot: «Chusep Patricio Gandumbes» (Martínez 1795: 234), «es posa un chove soldat» (Escorigüela 1800: 387), «que es chust quant entra la cuca» (Bernat i Baldoví 1854: 27), «No te acobardes, chermà» (Martí 1991: 145).

Als diccionaris i vocabularis valencians del segle XIX tampoc no era desconegut el dígraf *ch-* en aquest context, ja que a més de C. M. G. el fan servir Salvà, Lamarca, Rosanes, Cabrera, i Pla i Costa. Tots aquests lexicògrafs són bastants sistemàtics en la representació de l'africada prepalatal sonora inicial amb *ch-*. Lamarca i Cabrera, per exemple, no recullen cap mot que comence amb *ge-*, *gi-* ni *j-*, sinó que escriuen amb *ch-* tots els mots que haurien de dur aquestes grafies i els situen dins la lletra *c*; el primer darrere *cu-* i el segon darrere *ce-*. De manera semblant, Pla i Costa només recull un mot començat amb *ge-*, «Germà de llet» (Pla i Costa 1998: 169), la resta de paraules que contenen l'africada prepalatal sonora en posició inicial les aplega dins la lletra *c*, darrere *ce-*. Un cas semblant és el de Rosanes, que només inclou al seu vocabulari, segurament per descuit, un mot amb *j-* inicial per a representar la consonant que ens ocupa: «La junta. La juntura» (Rosanes 1864: 10). De la mateixa manera, al vocabulari de Salvà únicament hem trobat un mot que conté *g-* inicial en aquest context: «Gínjol. Azofaifa», però posteriorment «Chínchol. Azofaifa» i «Chínchol. Yúyuba» (Salvà 1838: 117; 1844: 128, 131).

Un altre grup de lexicògrafs valencians del XIX (Orellana, Sanelo, Fuster, Escrig, Llombart, i Martí i Gadea) generalment segueixen la norma consistent a usar *g-* (davant *e*, *i*) i *j-* (generalment davant *a*, *e*, *o*) per a representar la consonant africada prepalatal sonora en posició inicial de mot. Això no obstant, hem trobat alguns casos en què es trenca aquesta norma.

En la definició de l'entrada *ch*, Llombart teoritza sobre l'ús (o el no ús) de les grafies *ch*, *g*, *j* i *x*:

---

³¹ Pel que fa a la *queada*, vegeu també Veny (1996).

Solo los que, indebidamente, se valen de la ortografía castellana escribiendo en valenciano, dan á esta letra [ch] el sonido que tiene en la lengua de Castilla, pues, para expresarlo propiamente en lemosín, úsase de las letras *g* y *j* ó *x*. Los nombres de los pueblos que, siendo su pronunciación valenciana, se encuentran escritos con *ch* castellana al principio, como acontece con *Chest*, *Chirivella*, etc., deberán buscarse en esta obra en alguna de las indicadas letras. (Llombart 1887: 498).

Conseqüent amb la seua predicació, Llombart no fa servir *ch-* en cap cas per a representar la consonant africada prepalatal sonora inicial, sinó que, de manera sistemàtica, davant *e* i *i* la representa amb *g-* i davant *a*, *o*, *u*, amb *j-*. Hi ha al seu diccionari, però, uns quants topònims i antropònims, generalment d'origen hebreu, en què està justificat l'ús de *j-* davant *e*, com ara «Jerusalem. Geogr. Jerusalén», «Jesucrist. m. Jesucristo», «Jesuíta. adj. Jesuíta» (Llombart 1887: 789).

En general, la resta dels lexicògrafs esmentats procedeixen de la mateixa manera que Llombart en aquest context, tot i que, com hem dit, hem trobat als seus diccionaris alguna excepció a la norma anterior:

D'una banda, Martí i Gadea trenca la norma de *g-* davant *e* i *i* en alguns mots, com ara «Jelosía. f. V. Gelosía», «Jema. f. V. Gema», «Jèna. f. V. Gèna» (Martí i Gadea 1891: 1115) i «Jinebre. m. V. Ginebre», «Jinjol. m. V. Ginjol», «Jinjoler. m. V. Ginjoler» (Martí i Gadea 1891: 1117). A més, fa servir els castellanismes *jefatura* i *jefe*. Entenem, però, que aquesta *j-* inicial no representa l'africada prepalatal sonora, sinó la fricativa velar sorda castellana, ja que el darrer d'aquests mots el remet a *quefe*, recurs que, com hem notat adés, era habitual per a pal·liar la dificultat que suposava als catalanoparlants la pronúncia d'aquest so aliè a l'inventari fonètic autòcton.

D'una altra banda, Sanelo utilitza *ch-* en un mot ratllat: «[(Chirivies. Chirivias)]» (Sanelo 1964a: 104) i fa servir *j-* davant *e* en el mot *jener* (Sanelo 1964a: 147).

b) En posició medial i final

Les grafies *g* i *j* i els dígrafs *tg* i *tj*, tant en posició intervocàlica com darrere consonant, se substitueixen majoritàriament pel dígraf castellà *ch*.

- **j > ch:** *planechar* (f. 6v i 168r), *penchar* (f. 7v, 23v i 166r), *obchecte* (f. 53v i 160v), *bachoca* (f. 13r), *chincholer* (f. 13r i 120r), *racholes* (f. 8v i 151r), *pluchós* (f. 49v), *alchup* (f. 8v i 106r), *achudant* (f. 12v i 104r), *dechuni* (f. 12v i 129v), etc.
- **tg > ch:** *miches* (f. 9v i 107r), *llinache* (f. 10r), *carruache* (f. 18r i 117r), *corache* (f. 26v i 125r), *correcher* (f. 27r i 125v), *equipache* (f. 37r i 138r), *hereche* (f. 42r), *ymache* (f. 45r i 149v), *chuche* (f. 120r), *parache* (f. 55v i 164v), etc.
- **tj > ch:** *micha* (f. 13r i 156v), *alochar* (f. 9r i 106r), *desembochar* (f. 32v i 131r), *desenuchar* (f. 33r i 131r), *correchot* (f. 9v i 122v), *empichorar* (f. 136r), etc.
- **g > ch:** *marche* (f. 51r i 155r), *allaucherar* (f. 8v), *taroncher* (f. 12v, 52v, 144v i 182v), *dichestió* (f. 34r), *ciruchia* (f. 22r, 121v), *correchir* (f. 27r, 125v), *orichinal* (f. 54v i 162v), *rechiment* (f. 60v i 175v), *presachi* (f. 58r i 171v), etc.

Tanmateix, en dues ocasions C. M. G. es distrau i —apartant-se del criteri castellanitzador que s’ha autoimposat— utilitza la grafia tradicional catalana g: *fugir* (f. 60v) i *llogir* (f. 152v). Això indica una vegada més que coneixia les grafies genuïnes.

En altres cinc ocasions C. M. G. fa servir *x* o *ix* per a representar aquesta consonant:³²

- **j > x / ix:** *baixoca* (f. 109v), *coixexar* (f. 23r) i *coixeixar* (f. 123r), i *truixa* (f. 23r).
- **tj > ix:** *aloixat* (f. 106v).

L’ús gairebé indiscriminat del dígraf *ch* per a representar la consonant africada prepalatal sonora, tant en posició inicial de mot com en posició medial, pot respondre a la voluntat de C. M. G. de no fer servir l’ortografia catalana i de cenyir-se a la pronúncia, que —com en el cas de [tʃ]— considerava millor representada amb la *ch* castellana. I si fos així, la pronúncia del so [dʒ] com el so que representa

³² Vegeu l’apartat 3.2.2.6, «Fricatització de l’africada prepalatal sonora /dʒ/».

la *ch* castellana ([tʃ]) seria una mostra clara d'apitxament. Cap la possibilitat, però, que l'ús d'aquest dígraf, tot i que se'n pot considerar un indicatiu, no respongués necessàriament a una representació de la parla apitxada, ja que l'ús de *ch* anava més enllà dels dominis del valencià central i de vegades es limitava a reproduir el model emprat per altres autors (Martí 1998: 117; Martines 2000: 35). Potser cap la possibilitat que, en realitat, C. M. G. tractés d'unificar i de castellanitzar el polimorfisme gràfic català tradicional (*g, tg, j, tj*) en un moment de la història de la nostra llengua regit per un desgavell ortogràfic notable, i que per fer-ho adoptés el model ortogràfic castellà.

Cal parar esment en el fet que l'ús de la grafia *ch* per a representar la consonant africada prepalatal sonora en interior de mot no era estrany entre els escriptors valencians del segle XIX i, fins i tot, en alguns casos, entre els escriptors de segles anteriors: Vegem-ne uns exemples: *j > ch*: «Q'et faré menchar el huit» (Escalante 1861: 31), «en puchar·te·n per les rames» (Bernat i Baldoví 1845: 26); *g > ch*: «Per l'estrancher viachà» (*Poes. Llomb.*: 153); *tg > ch*: «fonch lo cas que el correcher era molt zelós» (Aierdi 1999: 360); *tj > ch*: «te bõna pasta, correcha,» (Lladró 1858: 21).

Pel que fa a la lexicografia huitcentista, com en el cas del so [dʒ] en posició inicial de mot, un grup d'escriptors (Salvà, Lamarca, Rosanes, Cabrera, i Pla i Costa), es decanten per l'ús de *ch* per a representar aquesta consonant en posició medial i final. Al «Apéndice» de Vicent Salvà trobem una explicació —semblant a la citada anteriorment del diccionari de Lamarca— que pot ser representativa del model ortogràfic d'aquest grup de lexicògrafs:

Encaminándose este apéndice á la mayor utilidad de nuestra juventud que ignora la ortografía verdaderamente lemosiná, sería ridículo, por ostentar erudicion en este punto, crear estorbos al que aprende, para que halle la voz que busca. He preferido de consiguiente espresar los sonidos como se hace en español, y escribir *iñorat*, y no *inyorat*, *pucha* y no *putja*, *safarech*, y no *safaretg*, que es como lo entenderán mejor aun las personas de la capital, cuyo lenguaje he tenido presente, mas bien que el de los pueblos de la provincia. (Salvà 1838: 108)

Així doncs, als diccionaris dels lexicògrafs anteriors trobem casos com els següents: *g > ch*: «Archilaga. Aliaga» (Lamarca 1842: 6); *j > ch*: «Bachoca. La judía tierna que se come con la vaina» (Salvà 1838: 126), «La corriòla, la de puchar pesos

als desvans» (Rosanes 1864: 23); **tg** > **ch**: «Solache. Poso, suelo ó solage» (Cabrera 1868: 42), **tj** > **ch**: «Enuchar. Enojar» (Pla 1996: 152).

Tal com succeïa amb la representació del so africad prepalatal sord en posició inicial de mot, per a representar-ne el correlat sonor ([dʒ]) en posició medial i final Orellana, Sanelo, Fuster, Escrig, Llombart, i Martí i Gadea solen emprar -g- o -tg- (davant *e*, *i*) i -j- o -tj- (generalment davant *a*, *e*, *o*). Vegem com ho expressa Martí i Gadea:

La *g* equivale á *ch* antes de las vocales *e*, *i*; como *ge*, *gi*, por *che*, *chi*; [...] La *j* equivale á *ch* antes de las vocales *a*, *o*, *u*; como *ja*, *jo*, *ju*, por *cha*, *cho*, *chu*: también tiene la misma articulación que la *g* antes de las vocales *e*, *i*, viéndose indistintamente usadas estas dos letras en lugar de *ch* en los escritos antiguos; como en *Jerusalem*, *conjetura*, *neteji*; y por último, se ve preceder á esta letra la *t* en algunas voces; como en *Desitjar*, *mentjar*, por *Desijar*, *menjar*. (Martí i Gadea 11891: 9)

En aquesta explicació, el lexicògraf de Balones no esmenta el dígraf -tg-, que sí fa servir al seu diccionari, per bé que, generalment, juntament amb -g-: «Metge. V. Mege», «Patge. V. Page» (Martí i Gadea 1851: 1262, 1422).

D'una banda, Orellana, Escrig i Llombart procedeixen de la mateixa manera que Martí i Gadea, és a dir, escriuen *g* i *tg* davant *e*, *i*, *i* i *j* i *tj* davant *a*, *o*, *u*. Fins i tot, als diccionaris dels dos darrers lexicògrafs, també hi ha bastants casos de duplictat de *g* i *tg* en un mateix mot.

D'una altra banda, Sanelo i Fuster, en general, semblen regir-se per la mateixa regla que els anteriors, però la traeixen en nombroses ocasions. Heu-ne ací algunes mostres: «Breatje. Brebaje», «Ventajes. Ventajas», però «Ventatge. Ventaja» (Sanelo 1964a: 83, 219, 219); «Coratje. Que tiene corage ò corazon» «Estatje. Firmeza y tener carceleria» (Fuster 1827: 320, 327).

3.1.1.2.1. Conclusions

C. M. G. fa servir majoritàriament el dígraf *ch* per a representar l'africada prepalatal sonora en totes les posicions, però potser per descuit, en quatre ocasions utilitza les grafies genuïnes catalanes, en els mots *justícia*, *justiciat*, *fugir* i *llegir*.

Hem comprovat, tant en la literatura com en les obres lexicogràfiques de l'època, que l'ús de *ch* per a representar aquesta consonant no només no era estrany sinó que gaudia de molts adeptes.

Dels lexicògrafs huitcentistes, Salvà, Lamarca, Rosanes, Cabrera, i Pla i Costa fan servir el mateix model ortogràfic castellanitzant que C. M. G. en la representació del so [dʒ]. Un altre grup, però, del qual formen part Orellana, Sanelo, Fuster, Escrig, Llombart, i Martí i Gadea, solen emprar, amb les excepcions que hem assenyalat, les grafies tradicionals, és a dir, *g-* (davant *e, i*) i *j-* (generalment davant *a, e, o*) en posició inicial de mot, i *-g-* o *-tg-* (davant *e, i*) i *-j-* o *-tj-* (generalment davant *a, e, o*) en posició medial i en síl·laba final.

3.1.1.3 Consonant africada alveolar sorda (/tʃ/)

Aquesta consonant apareix al *DCMG* en catorze ocasions, sempre en posició final absoluta de mot.

Tot i que a molts indrets valencianoparlants és molt freqüent la palatalització de [tʃ] a final de mot ('*tots*' [tótʃ], '*dimarts*' [dimátʃ], etc.),³³ en tots els casos en què intervé aquest so al diccionari C. M. G. el representa amb el dígraf autòcton *ts*: *trits* (f. 6v), *acolits* (f. 6v), *calorsfrets* (f. 17r), *dents* (f. 33v), *docents* (f. 34r i 133r), *capellanets* (f. 34v i 116v), *dimats* (f. 51r i 133r), *calorfrets* (f. 115v), *pixats* (f. 168r), *set-sents* (f. 179v), *sinc-sents* (f. 181r).

En general, tant en la literatura com en la lexicografia, els autors del XIX fan servir el dígraf *ts* per a representar aquest so. Només hem trobat un parell de casos, els dos en el mot *dimarts*, en què [tʃ] en posició final absoluta no es representa amb *ts*: *ts* > *ch*, «Feu la chica una casola / d'arros al forn el dimach,» (Escalante 1882: 17); *ts* > *ig*, «Dimáig. Martes ó dia martes» (Escrig 1851: 307). Aquest darrer dígraf també apareix, en el mateix mot, als diccionaris de Llombart (1887: 570) i de Martí i Gadea (1891: 786).

Al *DCMG*, la tria del dígraf autòcton *ts* per a representar l'africada alveolar sorda a final de mot contrasta, doncs, amb l'ús del dígraf castellà *ch* per a representar en aquesta mateixa posició l'africada prepalatal sorda (*goch, ensach*,

---

³³ Vegeu a l'*ALDC*, per exemple, el mot *dimarts* (*ALDC*: L39).

fach, etc.). En conseqüència, en aquest cas, o bé l'autor va traïr el propòsit inicial de prescindir de l'ortografia catalana i de cenyir-se a la pronúncia, amb la qual cosa més que representar la pronúncia el que pretenia era castellanitzar les grafies, o bé no palatalitzava aquesta consonant, la qual cosa —no per si mateixa sinó juntament amb altres trets fonètics que més endavant comentarem— podria situar-lo més prop de la pronúncia de diverses poblacions de les comarques septentrionals del País Valencià³⁴ que de la del valencià central.

3.1.1.4 Consonant africada alveolar sonora (/dz/)

Tal com és habitual en la majoria de les obres del XIX, C. M. G. no fa servir ni tan sols una vegada el dígraf *tz*, que en català s'associa tradicionalment amb la representació gràfica d'aquesta consonant. En sis de les deu ocasions que intervé al text, l'autor utilitza el dígraf *ts*, mentre que en les altres quatre usa la grafia *s*.

S'observa, però, una sistematització en la tria d'aquestes grafies, ja que la grafia *s* es fa servir en els mots que contenen el sufix *-itz(ar)*, del llatí *-IZARE* (ll. clàssic < *ISSARE*, grec < *-IZEIN*), que hauria de respondre a una realització africada sonora heretada, probablement, de la *z* grega. En un treball magnífic i amb tot luxe d'exemples extrets de la nostra llengua literària, August Rafanell (1999) estudia tant l'evolució de les grafies que s'han emprat històricament per a representar aquest sufix com la de la seua pronúncia. Així, el professor de la Universitat de Girona fa palesa l'alternança de *tz* i *z* en els textos catalans medievals, alternança que va continuar durant el període modern en tot el nostre domini lingüístic, per bé que amb les grafies *z* i *s* com a protagonistes: «durant més de tres-cents anys la llengua catalana tindrà per estranya la terminació *-itzar*, amb *tz*» (Rafanell 1999: 39).

En conseqüència, tenint en compte que la pronúncia [izár] és i ha sigut general no només al País Valencià, sinó a gairebé tot el domini lingüístic català —si més no en els registres informals—,³⁵ no hauria de ser estranya la tria de la grafia *s* per a representar els mots que contenen aquest sufix, si no fos perquè C. M. G. la

---

³⁴ Al Portell *barrale*[ts] (*ALDT*: 262), a Rossell *farole*[ts] (*ALDT*: 262), a la Pobla de Benifassà *are*[ts] (*ALDT*: 512), a diverses poblacions del Baix Maestrat *fila*[ts] (*ALDT*: 512), a la majoria de les poblacions de les comarques més septentrionals del País Valencià *dima*[ts] (*ALDT*: 236).

³⁵ Pel que fa a la a la pronúncia del sufix *-itzar* a diversos indrets del domini lingüístic, vegeu Coromines (1983: 10), Rafanell (1999: 35), Pérez i Cuenca (2002: 50), etc.

utilitza indistintament per a representar els sons [z] i [s], de fet, no fa servir el dígraf *ss* ni una sola vegada.

Així doncs, les quatre ocasions en què l'autor utilitza la grafia *s* en el sufix *-itz(ar)* són les següents:

- *tz > s*: *catequisat* (f. 20r i 117v), *civilisacio* (f. 22r) i *civilisat* (f. 122r).

En canvi, en els sis casos en què l'africada alveolar sonora no forma part d'un sufix, sinó de l'arrel del mot, C. M. G. no fa servir la grafia *s*, sinó el dígraf *ts*:

- *tz > ts*: *batsoles* (f. 19r i 110v), *dotse* (f. 34r i 133v), *atsavara* (f. 57v), *setse* (f. 180r).

Observem que molts dels lexicògrafs del XIX (Orellana, Salvà, Lamarca, Cabrera, Rosanes) no recullen als seus diccionaris i vocabularis cap mot amb el sufix *-itzar* i molt pocs amb el so [dʒ] en altres contextos. Així, a les obres lexicogràfiques d'aquests autors només hem localitzat dos mots amb aquesta consonant (*aguasil* i *batsoles*) al diccionari de Lamarca (1842: 3, 10) i un (*batsòles*) al vocabulari de Cabrera (1868: 12). Com veiem, en dos dels tres casos s'opta pel dígraf *ts*, mentre que en l'altre es fa servir *s* per a representar l'africada alveolar sorda.

Als diccionaris de Sanelo, Escrig, Llombart, i Martí i Gadea trobem molts més mots amb el so africada alveolar sonora. En general, en aquests diccionaris hi ha sistematització en la representació d'aquest so quan forma part del sufix *-itzar*, ja que tots quatre el representen amb la grafia *ç*. Vegem-ne uns exemples: «Escandaliçar. Escandalizar» (Sanelo 1964a: 230), «Agoniçar. Agonizar» (Escrig 1851: 31), «Amortiçar. a. Amortizar», (Llombart 1991: 158), «Realiçar. a. Realizar» (Martí i Gadea 1891: 1568).

La sistematització en la representació del so [dʒ] del sufix *-itzar*, esdevé desordre, gairebé desgavell, quan aquest so apareix en altres contextos, ja que a banda de fer-se servir fins a huit signes gràfics diferents, entre grafies i dígrafs (*c*, *ç*, *dç*, *dz*, *s*, *tc*, *tç*, *ts*), en molts casos [dʒ] es representa de manera diferent en un mateix context i, fins i tot, de vegades es fan servir dues (i tres) grafies per a un mateix mot. Vet-ne ací uns quants exemples:

- Sanelo: «Magacèn. Almahacèn», «Adzemembles» (Sanelo 1964a: 157, 62); «Dotce. Doce», «Dotçena. Docena» (Sanelo 1964a: 113); «Alguatçir. Alguacil»,

«Alguacil. Alguacil» (Sanelo 1964a: 66); «Alasà. Alazàn», «Naçarena de ceti negre. Especie de carota p<ar>a la cabeza» (1964a: 67, 168).

- Escrig: «Atçar. Azar», «Açar s. m. Azar» (Escrig 1851: 101, 107); «Adçembles. plur. Companías ó escuadras. Acémilas», «Sutçetát. V. Sutçura» (Escrig 1851: 24, 810).

- Martí i Gadea: «Dotse. adj. Doce. V. Dotce» (Martí i Gadea 1891: 804); «Atsar. m. Azar», «Atçar. m. Azar. V. Açar» (Martí i Gadea 1891: 362).

- Llombart: «Açarós. adj. m. y f. Azaroso, sa», «Atsarós. adj. m. y f. Azaroso, sa», «Atçarós, sa. daj. m. y f. Azaroso, sa.» (Llombart 1887: 236, 237).

Finalment, l'únic lexicògraf valencià de l'època que utilitza gairebé sempre *tz* per a representar el so consonàntic [dʒ] és Just P. Fuster. Només en un cas el representa amb *c*: «Alguacir. Alguacil» (Fuster 1827: 14). En la resta de casos fa servir *tz*. Heus-ne ací algunes mostres: «Metzina. Veneno ó pecado», «Setzánys. Diez y seis años», «Sutzúres. Suciedades» (Fuster 1827: 93, 123, 129).

3.1.1.4.1 Conclusions

Hem observat que C. M. G. utilitza dues grafies per a representar la consonant africada alveolar sonora ([dʒ]) i que en sistematitza l'ús, de manera que fa servir *ts* sempre que aquest so forma part del sufix *-itzar*, i *s* en la resta de contextos.

En un període caracteritzat per una gran dispersió formal pel que fa a les grafies, les solucions adoptades per l'autor del *DCMG* no eren gens estranyes, ja que, com hem pogut exemplificar, en la lexicografia de l'època s'utilitzen fins a huit signes gràfics per a representar la consonant africada alveolar sonora, entre els quals apareixen els dos que fa servir C. M. G.

Es pot parlar de sistematització en l'ús quan la consonant [dʒ] forma part del sufix *-itzar*, atès que la majoria de lexicògrafs valencians del XIX la representen amb *ç*, a diferència que el nostre autor que, com ja hem dit, la representa amb *s*. En canvi, en els casos en què [dʒ] forma part de l'arrel del mot, la representació del so es torna desgavellada, fins al punt que alguns lexicògrafs recullen un mateix mot amb tres variants (grafies) diferents.

Finalment hem vist que l'únic lexicògraf valencià de l'època que quasi sempre fa servir *tz* per a representar aquesta consonant és Just P. Fuster.

3.1.2. Grafies relacionades amb els sons fricatius

3.1.2.1 Consonant fricativa prepalatal sorda (/ʃ/)

a) En posició inicial de mot

Cal parar esment en el fet que en el valencià de la primeria del segle XIX, la realització fricativa del fonema /ʃ/ en posició inicial es limitaria ja —com a hores d'ara— a un nombre de mots molt reduït, generalment d'etimologia àrab (*xaloc*, *Xàtiva*, *Xàbia*, etc.) o amb prefixos d'origen grec (*xeno-* o *xero-*).

Aquest és el cas de *xarop* (f. 46v), de l'àrab *šarâb*, l'únic mot del *DCMG* que conté la grafia *x* en posició inicial, grafia que, segurament, responia a una realització fricativa. La pronúncia d'un so fricatiu inicial suposa un esforç articulatori —almenys per a la majoria dels parlants del bloc occidental de la llengua catalana—, ja que no és senzill controlar-ne la intensitat (la turbulència). Si la intensitat no es controla com cal —la qual cosa succeeix freqüentment si el parlant es relaxa— hi sol aparèixer un so oclusiu al davant que converteix la fricativa en africada.³⁶ Probablement, aquest és un dels motius de la realització africada, en valencià i en català nord-occidental,³⁷ de la fricativa prepalatal sorda a l'inici de mot, que respon, doncs, a una *reparació* de la complexitat articulatòria esmentada.

De vegades, però, el parlant cerca altres estratègies o recursos per a realitzar una pronúncia més còmoda sense canviar el so en qüestió. En el cas d'aquesta consonant ([ʃ]) en posició inicial absoluta de mot, una solució bastant general —si més no en gran part del valencià i en alguns indrets del tortosí—³⁸ ha consistit a

---

³⁶ Vegeu Keating i Blumstein (1978: 57-64) pel que fa a aquest i a altres fenòmens fonètics en les consonants oclusives.

³⁷ Vegeu la distribució geogràfica de [ʃ] i de [ʃʃ] inicials, per exemple, en els mots *xemeneia* i *xiular* (*ALDC*: mapes 315, 608).

³⁸ Vegeu Sanchis Guarner (1950: § 85), Colón (1997: 334), Recasens (1991: 282), Cuenca i Pérez (2002: 51) pel que fa a la distribució geogràfica de [ʃ] > [eiʃ]/[aiʃ] en posició inicial absoluta. A més, vegeu les transcripcions fonètiques dels mots *xaloc*, *xarop* i *xeringa* en el *DCVB* i la realització del mot *xereca* a l'*ALDT* (1997: 196).

afegir-hi la pròtesi sil·làbica *ei*-³⁹ (o *ai*-) per a mantenir-ne la pronúncia fricativa. Pensem que, potser, aquesta pròtesi ha fet fortuna en la pronúncia tradicional valenciana de la fricativa prepalatal sorda en posició inicial absoluta perquè la semivocal [j] s'articula amb un avançament del dors de la llengua, que s'acosta al paladar dur, amb el vel de paladar tocant la paret faríngia, la qual cosa disposa el tracte vocal per a pronunciar més fàcilment la fricativa, ja que des d'aquesta posició només es requereix per a realitzar-la un avançament mínim de la llengua fins a la cornisa alveolar. Al nostre parer, doncs, la semivocal [j] és en realitat l'element d'aquest reforçament que facilita la pronúncia de [ʃ], perquè els seus trets articuladoris s'aproximen als de la fricativa prepalatal sorda. Tant és així que el so epentètic [j] apareix en alguns mots entre una vocal inicial etimològica (mitjana o alta) i una *x* també etimològica: *eixir* (< ĒXĪRE), *eixam* (< EXĀMEN), *aixella* (< AXĪLLA), etc., de manera que s'ha arribat a formar un dígraf (*ix*) que majoritàriament —com veurem a l'apartat següent— representa aquest so fricatiu.

En conseqüència, la convivència al text de *xarop* amb *eixarop* (f. 46v i 135v), al nostre parer, avala la hipòtesi inicial, és a dir, que la pronúncia de *xarop* —l'únic mot del *DCMG* que conté *x* en posició inicial absoluta— era fricativa en el valencià del XIX, i per a deixar-ne constància C. M. G. va triar aquesta grafia en comptes del dígraf *ch*.

Observem que la paraula *xarop* se situa a la primera part del *DCMG* (castellà - valencià); de fet, a la segona part del diccionari (valencià - castellà) no hi ha cap entrada que comence amb la grafia *x*, la qual és substituïda sistemàticament pel dígraf castellà *ch*. Aquest dígraf, com hem dit anteriorment, pot indicar una pronúncia africada —característica de la major part dels parlars occidentals—⁴⁰ en les catorze ocasions en què se situa a inici de mot en substitució de *x*.⁴¹

La majoria dels lexicògrafs valencians del XIX no apleguen als seus diccionaris mots amb *x* inicial absoluta, segurament perquè —com ja hem

---

³⁹ Realment, l'element d'aquest reforçament que facilita la pronúncia de [ʃ] és la semivocal [j], perquè els seus trets articuladoris s'aproximen als de la fricativa prepalatal sorda; de fet, el so epentètic [j] apareix en alguns mots entre una vocal inicial etimològica (mitjana o alta) i una *x* també etimològica: *eixir* (< ĒXĪRE), *eixam* (< EXĀMEN), *aixella* (< AXĪLLA), etc., de manera que s'ha arribat a formar un dígraf (*ix*) que majoritàriament —com veurem a l'apartat següent— representa aquest so fricatiu.

⁴⁰Sobre aquesta qüestió, vegeu Veny (1989: 131), Cuenca i Pérez (2002: 51), Prieto (2004: 206), etc.

⁴¹ Vegeu la relació de mots a l'apartat 3.1.1.1, dedicat a l'africada prepalatal sorda.

comentat— la consonant fricativa prepalatal sorda, majoritàriament, esdevé africada en valencià en aquesta posició. En aquest cas tenim autors com Orellana, Salvà, Lamarca, Cabrera, etc.

Sí que n'hi ha uns pocs, però, que inclouen mots començats amb *x*, però no sempre per a representar el so [ʃ]. Escrig, per exemple, *explica* a l'inici del seu diccionari que «la letra *x* en lo general tiene una pronunciacion muy suave y equivalente á *eix*, etc.; pero en algunos aunque pocos casos de fácil inteligencia, se pronuncia de una manera igual á la *j* castellana» (Escrig 1851: XVII). Amb l'expressió *casos de fácil inteligencia* —que no són *pocos* sinó la majoria dels mots amb *x* que recull—, Escrig es refereix a castellanismes en què la *x* no representa el so [ʃ] sinó el de la *j* castellana ([x] o [χ] segons els contextos): «Xách ó que. V. Jách ó jaque», «Xalar. V. Menjar», «Xalear. Jalear, por animar con palmadas», «Xalèu. s. m. Jaleo», etc. (Escrig 1851: 885). En la resta de casos, dubtem que la grafia *x* es corresponga amb la fricativa prepalatal sorda, atès que els mateixos mots que escriu amb *x* els recull també amb *g*- o amb *-j*, grafies que, com hem vist anteriorment, fa servir per a representar les africades prepalatals sorda i sonora. Vet-ne ací uns exemples: «Xalòch. V. Jalòch», «Xanglòt. V. Janglòt», «Xenuflexió. Genuflexion» / «Genuflexió. Genuflexion», «Xuanét. V. Juanét» (Escrig 1851: 855, 855, 855, 454, 855). Al capdavall, dels mots que agrupa sota l'epígraf *X*, els dos únics en què, potser, la grafia *x* representa el so consonàntic [ʃ] són *xifòidi* i *xifòidis*, ja que no en recull cap altra variant amb *g*- ni amb *j*-.

Llombart i Martí i Gadea, com a bons *hereus* del diccionari d'Escrig, procedeixen de la mateixa manera que el lexicògraf lliurià i, com ell, apleguen només alguns mots en què pensem que la *x* inicial absoluta es fa servir per a representar la consonant fricativa prepalatal sorda. Del diccionari de Martí i Gadea (1891: 1910, 816, 1912, 816) podem citar *Xavia* (< *Xàbia*), que duplica amb la variant *Eixavia*, i *xàvega*, que remet a *eixábega*. No fa el mateix amb *Xàtiva*, que també duplica amb la variant *Eixàtiva*, però hi afegeix *Jàtiva*, amb la qual cosa genera el dubte de si vol representar un so únic amb tres grafies o, més probablement, un so fricatiu amb les dues primeres (*x*-, *eix*-), mentre que africada amb la tercera (*j*-).

b) En posició intervocàlica i davant /k/

En posició intervocàlica —darrere les vocals *a*, *e*, *o*, *u*—, al segle XIX el

dígraf *ix* sembla que ja s'imposava a la grafia *x* en la major part del valencià per a representar la consonant fricativa prepalatal sorda.⁴² Un indicati d'això el trobem en el fet que dels 196 casos en què intervé al *DCMG* entre vocals, només en cinc es representa amb la grafia *x* (2,5% del total). Per ordre d'aparició, es tracta dels mots *afluxar* (f. 7r), *exarmentar* (f. 18v), *exersitar* (f. 35r), el castellanisme *antoxos* (f. 107r) i *embaxada* (f. 135v). Cal parar esment en el fet que aquest darrer mot està corregit, amb la grafia *x* superposada a una *j*, per tant, potser l'autor s'oblidà d'afegir la *i* davant la *x* després de realitzar la correcció; de fet, a continuació apareix el mot *embaixador* (f. 136r).

Entre molts d'altres, podem citar com a exemples d'ús del dígraf *ix* darrere les vocals esmentades: *coneixer* (< ll. v. CONŌSCĒRE), (f. 25v i 124r); *desfaixar* (deriv. de *faixa* < ll. FASCIA), (f. 33v i 133r); *feix* (< ll. FASCIS), (f. 39r i 143r); *moixama* (< àr. *mušámma*), (f. 51v i 157r); *afluixar* (deriv. de *fluix* < ll. FLUXUS), (f. 105r); *baixar* (< ll. v. BASSIARE), (f. 110r); *coixi* (< ll. v. COXĪNUM) (f. 127r); *eixida* (deriv. d'*eixir* < ll. ĔXĪRE), (f. 135r); etc.

Convé remarcar, però, que en setze ocasions se substitueix *i* per *y*, com ara en *reyxa* (< del ll. REGĪA), (f. 60v); *ayxada* (< ll. v. ASCIATA), (f. 12v); *ayxeta* (or. inc.), (f. 105v), *bayxar* (< ll. v. BASSIARE), (f. 109v), etc.

L'esmentada tendència a la representació majoritària de [j] en posició intervocàlica amb el dígraf *ix* que s'observa al *DCMG* es confirma a la resta de diccionaris del XIX. Vegem-ne una mostra:

- Al diccionari de Sanelo hi ha uns quants mots amb *x* (*abáx*, *almoxarif*, *ambaxador*, *axams*, *caxa*, *coxi*, *execudor*, *exempli*, *faxa*, *grexonera*, *marraixa*, *mijacaxa*, etc.), però el nombre de casos amb *ix* és molt major (*aixo*, *aixa*, *aixada*, *aixeta*, *angoixa*, *arruixar*, *baixa*, *beixèll* ('vaixell'),

---

⁴² Dos segles abans, al *Libre d'Antiquitats de la Seu de València* (s. XVI - inicis del XVII), encara predominava la grafia *x* per a representar aquesta consonant en posició intervocàlica (Martí 1994 II: 62). Ben entrat el segle XVII, als vocabularis d'oficis de Tarraça i d'Exulve, editats per Jordi Colomina (1989), la tendència era la mateixa, ja que no hi trobem cap cas de *ix* en posició intervocàlica i, en canvi, hi llegim un bon nombre de mots amb *x*, com ara *abaxador*, *axa*, *caxer*, *dibuxador*, *embaxador*, *pexcador*, *quexaler*, *texidor*, etc. Ja al segle XVIII, al *Breve diccionario valenciano-castellano* de Carles Ros (1739), sembla que comença a canviar la dinàmica en la representació d'aquest so, atès que hi ha una majoria de casos de *x* (*afluxar*, *axada*, *baxada*, *caxa*, *dexava*, *embaxador*, *faxa*, *fluxa*, *matexa*, *pexos*, etc.), però ja hi apareixen bastants mots amb *ix* (*aduxer*, *aixina*, *caixa*, *peix*, *peixcador*, *peixcar*, *peixos*, etc.). Així doncs, aquestes dades indiquen que al segle XIX és quan acaba per imposar-se el dígraf *-ix-* sobre la grafia *-x-* per a representar la fricativa prepalatal sorda en posició intervocàlica.

bruyxola, bruixa, caixa, coixa, cuixa, cruixida, deixa, feix, fluixa, moixama, pareixer, etc.).

- Als diccionaris de Lamarca i d'Escrig i al vocabulari de Salvà no hem trobat ni un sol cas de *x*, tot i que contenen —sobretot els dos primers— un bon nombre de mots amb la fricativa prepalatal sorda en posició intervocàlica. Així, Lamarca recull, per exemple, *abaixador, aixada, aixeta, boixet, caixeta, cuixa, faixa, feixuch, greixonera, moixama, paixarell, teixidor*, etc.; Escrig fa servir *ix* a *aixetar, deixada, deixèble, navaixes, madeixa, mateixa, vaixèll*, etc. i Salvà aplega mots com *aixó, arruixar, creixer, deixar, eixamorat, madeixa, pantaixar, teixidor*, etc.
- Les dues obres lexicogràfiques noucentistes en què l'ús de *x* per a representar el so [ʃ] suposa un percentatge major són el vocabulari de Fuster i el de Pla i Costa. En el primer els casos de *x* ranegen el 40% (25 de 65), amb mots com *bruxola, cuxa, dexeble, fexuga, esquexar, rellexar*, etc., mentre que en les tres versions del diccionari de Pla i Costa l'ús de *x* en aquest context oscil·la entre el 19% i el 35% (Martines 2000: 30).

Finalment, observem que en els set casos en què la fricativa prepalatal sorda se situa davant de /k/, es representa amb el dígraf *ix*, representació de la qual ja tenim constància a obres cabdals de la nostra literatura medieval, com ara al *Tirant lo Blanch*: «una barca que tenien allí per peixcar en lo riu» (*Tirant*: 591). Vegem els casos que n'hi ha al *DCMG*: *faixcar*⁴³ (f. 29v i 143r), *creixcut* (f. 127v), *naixcut* (f. 159r), *peixcar* (f. 167v i 167v) i *peixcador* (f. 167v).

c) En posició final de mot

A final de mot —després de *a, e, o, u*— aquesta consonant apareix en 33 ocasions al *DCMG* i gairebé sempre es representa amb el dígraf tradicional *ix*. Vegem-ne alguns exemples: *bastaix* (f. 110r), *baix* (f. 110r), *calaix* (f. 115r), *dibuix* (f. 33v), *feix* (f. 142r), *flux* (f. 39v); *guaix* (f. 148v), *moraduix* (f. 158r), *pantaix* (f. 63v), etc. Hi ha un cas, però, en què se substitueix la grafia *i* per *y*: *esqueyx* (f. 140r).

---

⁴³ «Feixcar. Trena o cordellina d'espart cru amb què es lliguen els sarments o amb què es cordellen les senalles i sàrries» (*DCVB*).

Només en una ocasió no es fa servir *ix*, sinó *is*: *biais* (f. 9v). Atès que, com ja hem avançat, sembla que C. M. G. mantenia algun tipus de contacte amb els parlars de transició del nord del País Valencià o del sud de Tarragona, probablement amb el tortosí meridional, resulta temptador hipotetitzar que podria tractar-se de la despalatalització de /ʃ/ —amb segregació de iod— que caracteritza aquests parlars; fenomen descrit per Germà Colón (1997: 329-338)⁴⁴ per a la Plana,⁴⁵ però segons Lluís Gimeno Betí és ara (1994) que la despalatalització de /ʃ/ «s'imposa a poc a poc per les comarques de més al nord, i fins i tot penetra en la comarca del Montsià» (Gimeno 1994: 34).⁴⁶ Així doncs, és del no és molt probable que al primer quart del segle XIX hi hagués petges d'aquest fenomen i, a més, tenint en compte que al *DCMG* només n'hi ha un únic cas, hem de considerar que ha de tractar-se d'un *lapsus calami* o d'una confusió de l'autor. Tot amb tot, convé remarcar que altres lexicògrafs valencians de l'època (V. Salvà, L. Lamarca i J. M. Cabrera) també fan servir *is* en comptes de *ix* en aquest mot.⁴⁷

La majoria dels lexicògrafs del XIX també fan servir majoritàriament *-ix* per a representar la fricativa prepalatal sorda a final de mot. Això no obstant, als seus diccionaris hi ha casos en què trien altres grafies o, amb freqüència, donen dues opcions per a representar aquest so (normalment *-ix* i *-x*). Vegem-ne uns quants exemples:

- **Casos de *-is***: «Puis. Pues i despues», però «Puix. Pues i despues» (Fuster 1827: 106); «Biais (Al). Al sesgo» (Lamarca 1839, 1842: 8, 10); «Al biais. Al sesgo» (Salvà 1838: 122); «Biais (de). Al sesgo» (Cabrera 1868: 12); «Puis. conj. Pues. V. Puix» (Martí i Gadea 1891: 1539).
- **Casos de *-x/-ix***: «Box. Lo mismo que *boix*», «Brux. Lo mismo que *bruix*» (Sanelo 1992: 235, 236); «Pex. m. ant. Pez, pescado. Lo mismo que *peix*» (Llombart 1881: 968); «Mox, xa. V. Moix, xa.», «Pux. conj. Pues. V. Puix» (Martí i Gadea 1891: 1308, 1545).

---

⁴⁴ Reedició de l'estudi «Sobre el funcionament de les sibilants en el català de Castelló», *Phonétique et linguistique romanes. Mélanges offerts à M. Georges Straka*, Lyon - Strasbourg: Protat Frères, 1970, vol. I, p. 43-51.

⁴⁵ Vegeu-ne també altres estudis de relleu, com ara Veny (1989: 170), Recasens (1991: 283), Cuenca i Pérez (2002: 51).

⁴⁶ Vegeu-ne la distribució geogràfica a Gimeno (1994: 238)

⁴⁷ Vegeu *biais* al capítol 3.4.3.

- **Casos de -yx:** «Vistoyx. Visojo» (Sanelo 1964a: 221), «Boticayx. Bofetada (Fuster 1827: 24).
- **Casos de -ys:** «Puys. V. Puis» (Escrig 1851: 696); «Puys. conj. ant. Pues» (Martí i Gadea 1891: 1545).
- **Casos de -ig i -z:** Es tracta de dos casos únics que, com ens assabenta Josep Martines (2000: 31), hi ha a les versions C i B del diccionari de J. Pla i Costa. **D'una banda, a la versió A es pot llegir «per baig la barba», això no obstant, a la versió C l'autor canvia *baig* per *baix*.** D'una altra, a la versió B apareix el mot *pez* (per *peix*), tot i que, en opinió de Martines (2000: 31), deu tractar-se d'un error afavorit per la influència de la grafia *z* en el mot castellà *pez*.

3.1.2.1.1 Conclusions

A causa que en la major part del valencià (i en molts indrets del català nord-occidental) la consonant fricativa prepalatal sorda en posició inicial absoluta es redueix a uns quants mots, generalment d'etimologia àrab o amb els prefixos grecs -*xeno* i -*xero*, al *DCMG* només n'hi ha un cas, *xarop*, de l'àrab *šarâb*. Per tant, C. M. G. representa aquest so amb la grafia *x*.

La dificultat que comporta la pronúncia de [ʃ] inicial sol pal·liar-se, com hem explicat, amb la pròtesi de reforç -*ei* (o -*ai*), de la qual també hi ha una mostra al *DCMG*, la variant *eixarop*.

Com hem pogut comprovar, en la majoria del les obres lexicogràfiques del XIX no trobem mots amb [ʃ] inicial, i en aquells que en contenen es fa servir, com al *DCMG*, la grafia *x*, tradicional en català per a representar aquest so, malgrat que en ocasions aquesta grafia també s'utilitza en la representació d'altres sons, com ara el fricatiu velar sord del castellà (o uvular, segons els contextos), ([x] o [χ]).

Al *DCMG* el dígraf *ix* (i de vegades *yx*) s'imposa a la grafia *x* per a representar el so [ʃ] en posició intervocàlica, tendència que es confirma a la major part dels diccionaris i dels vocabularis huitcentistes. Hem observat que a dos vocabularis valencians del segle XVII (Tarraça i Exulve) només es fa servir *x* en aquest context, mentre que un segle després, al *Breve diccionari valenciano-*

castellano de Carles Ros (1739) hi ha majoria de mots representats amb *x*, però comença a fer-se notar el dígraf *ix*. Podem assenyalar, per tant, que és al segle XIX que el dígraf comença a ser majoritari en relació amb la grafia per a representar el so [j] intervocàlic.

A final de mot, és aclaparador l'ús de *ix* al *DCMG* per a representar [j], atès que únicament es deixa d'usar al mot *biais*. El dígraf *ix* en aquest context també és majoritari a la resta d'obres lexicogràfiques de l'època, per bé que hem assenyalat casos en què [j] final es representa amb *is*, *x*, *ys*, *yx*, *i*, fins i tot, gairebé de manera anecdòtica, n'hem recordat un cas de *ig* i un altre de *z* notats per Josep Martines en algunes de les versions del diccionari de J. Pla i Costa.

3.1.2.2 Consonant fricativa alveolar sorda (/s/)

Les confusions en l'elecció de les grafies tradicionals per a representar aquesta consonant (*ss*, *s*, *ç* i *c*) són constants al llarg de tota l'obra, fins al punt que l'ús que se'n fa és bastant desgavellat. Això no obstant, en general, es tracta de les imprecisions i vacil·lacions habituals en l'escriptura del segle XIX.

Pel que fa al dígraf *ss* en posició intervocàlica, no es pot parlar de confusió, sinó d'anihilament conscient i sistemàtic, atès que no apareix ni una sola vegada en tot el *DCMG*, tal com s'esdevé en altres obres lexicogràfiques huitcentistes (Salvà, Lamarca, Cabrera, etc). Al *DCMG*, doncs, gairebé sempre se substitueix *ss* per *s*, però en tres ocasions l'autor utilitza la grafia *z* i en altres cinc fa servir la *c*. Convé notar que la substitució de *ss* per *s* i *z* en posició intervocàlica desvirtua el lligam que mantenen aquestes dues darreres grafies amb la consonant fricativa alveolar sonora ([z]). Podem apreciar-ho en els exemples següents:

- *ss* > *s*: *carasa* (f. 68r i 114v), *basa* (f. 110v), *frontisa* (f. 14v i 146r), *presa*⁴⁸ (f. 58v, i 171v), etc.
- *ss* > *c*: *carnicer* (f. 27v i 114v), *cedacer* (f. 20v), *pasticeria* (f. 56r) i *tucir* (f. 65v).
- *ss* > *z*: *cafizada* (f. 115r), *fogaza* (f. 145r) i *esplanizada* (f. 139v).

Pel que fa a aquest darrer grup de mots, en els dos primers s'aprecia

---

⁴⁸ Es tracta de *pressa*, ja que l'equivalent d'aquest mot al *DCMG* és el castellà *prisa*.

clarament la influència de la grafia castellana *z*, atès que C. M. G. en proposa com a equivalents *cahizada* i *hogaza*. En el tercer mot la grafia *z* potser també està motivada pel mot equivalent (*cintarazo*), tot i que no es fa tan palès, perquè en aquest cas, a diferència dels dos anteriors, el mot català i l'espanyol tenen ètims diferents. En qualsevol cas, pensem que pot tractar-se de confusions involuntàries, perquè aquests mots conviuen al text amb *cafisada* (f. 16v), *fogasa* (f. 43r) i *esplanisada* (f. 22r). Aquestes vacil·lacions indiquen que, tot i l'ús de la grafia *z* (que en espanyol representa el so [θ]), probablement la pronúncia hauria de ser [s].

La grafia *ç* tampoc no s'usa en tota l'obra, tal com s'esdevé en altres diccionaris i vocabularis de l'època (Lamarca, Cabrera, Salvà, etc.). En 24 ocasions (tretze mots) se substitueix per *s*, canvi en el qual tornem a apreciar la voluntat de defugir les grafies tradicionals catalanes:

- *ç > s*: *bos* (f. 15r, 112r i 112v), *bras* (f. 15v i 113r), *desenllasar* (f. 33r), *enllasar* (f. 36v i 137r), *endresar* (f. 36r), *eriço* (f. 138v), *pusa* (f. 59r), *cals* (f. 17r, 115v i 145v), *calsons* (17v i 115v), *alsar* (f. 35v, 48v i 106v), *llansadora* (f. 48r), *masa* i *masota* (f. 50r), i *refors* (f. 60r i 175r).

En altres set ocasions que afecten cinc mots la *ç* se substitueix per *z* en contextos en què l'equivalent castellà s'escriu amb *z*:

- *ç > z*: *calzat* (f. 17v i 115v); *llauranza* (f. 47v i 151r); *llanzadora* (f. 151r), però *llansadora* (f. 48r); *desenllazar* (f. 131r), però *desenllasar* (f. 33r), i *llazada* (f.151v).

Com hem vist, en dos d'aquests mots també s'observa vacil·lació (*s/z*) i això ens fa pensar, com hem dit adés, que la seua pronúncia respondria a una articulació alveolar ([s]) i no dental ([θ]). Convé remarcar que en aquests mots l'autor tampoc no té en compte la relació existent, pel que fa a la sonoritat, entre el so [z] i les grafies *s* intervocàlica i *z*.

A més, en dos casos la grafia *z* se situa en síl·laba final en substitució de *ç*, en mots en què no coincideix amb l'equivalent castellà: *dolza* (f. 127r) i *dolz* (f. 134r). La *z*, però, no era desconeguda en aquest mot en els textos catalans del segle XIX ni,

fins i tot, en obres bastants anteriors, com ara el *Llibre dels fets*;⁴⁹ de fet, *dolz* ha arribat als nostres dies com antropònim en forma de cognom.

També s'observen nombroses confusions i vacil·lacions de $c^{e,i}$ i $s^{e,i}$ inicials i postconsonàntiques; confusions i vacil·lacions que són bastant habituals als textos dels segles XVIII i XIX:

- $c^{e,i}$ (inicial) > $s^{e,i}$: *servell* (f. 63r i 179v), però *cervell* (20v i 179r); *sigró* (f. 40v i 180v), però *cigró* (f. 122r); *sep* (f. 27r i 179r), però *cep* (f. 21r i 119r); etc.
- $c^{e,i}$ (postconsonàntica) > $s^{e,i}$: *enserrellada* (f. 26v i 138r); *desconsert* (f. 32v); *sanser* (f. 37r i 177v); *ensisam* (f. 36v i 137r); *alborser* (f. 50r i 106v); *cansell* (f. 116r); *enserat* (f. 136v), però *encerat* (f. 36r); etc.
- $s^{e,i}$ (inicial) > $c^{e,i}$: *cedas* (f. 20v i 119r), però *sedas* (f. 179r); *cequia* (f. 6v), però *sequia* (178v); *cequiol* (f. 16v); *cequiot* (f. 118v), i *cicha* (f. 21v i 121v), però *sicha* (f. 180v).
- s^e (postconsonàntica) > c^e : *conceller* (f. 25v), però *conseller* (f. 124r).

Igualment, trobem un bon nombre de substitucions de $c^{e,i}$ per $s^{e,i}$ en posició intervocàlica, la qual cosa deturpa encara més el sistema gràfic català tradicional, atès que, en posició intervocàlica, el canvi de $c^{e,i}$ per $s^{e,i}$ comporta la pèrdua de la relació existent entre la grafia *s* i el so consonàntic sonor [z]:

- $c^{e,i}$ (intervocàlica) > $s^{e,i}$: *desent* (f. 31v, 129v i 130r); *homisidi* (f. 43v); *ynosent* (f. 46r i 150r); *chubilasió* (f. 60r i 175r), però *chubilació* (f. 120r); *prosedir* (f. 58v), però *procedir* (f. 172r); etc.

Pel que fa a la resta d'obres lexicogràfiques huitcentistes, la variació en la tria de grafies per a representar la fricativa alveolar sorda en totes les posicions és gairebé idèntica a la descrita amb relació al *DCMG*. Atès que la llista d'exemples es faria interminable, en mostrarem només alguns que afecten els mateixos contextos que hem descrit en el cas del *DCMG*, extrets de la major part dels diccionaris i vocabularis de l'època:

- *ss* > *s*: «basa» (Escrig: 1851: 118), «frontisa» (Sanelo 1964a: 132), «de presa» (Pla i Costa 1998: 194).

---

⁴⁹ «Havia un pou de aygua dolz» (*Fets* 2010: 163).

- *ss* > *c*: «carnicer» (Martí i Gadea 1891: 573), «cedacer» (Llombart 1887: 391), «pasticeria» (Sanelo 1964a: 177).
- *ss* > *ç*: «fogaça» (Martí i Gadea 1891: 955), «carabasar» (Escrig 1851: 564).
- *ç* > *s*: «bras» (Llombart 1887: 315), «desenllasar» (Escrig 1851: 277).
- *c^{e,i}* (postconsonàntica) > *s^{e,i}*: «desconsertarse» (Rosanes 1864: 34), «ensisám» (Martí i Gadea 1891: 850).
- *s^{e,i}* (inicial) > *c^{e,i}*: «teixidor de cequia» (Lamarca 1942: 67), «civella» (Llombart 1887: 408).
- *s^{e,i}* (postconsonàntica) > *c^{e,i}*: «concell» (Martí i Gadea 1891: 651).
- *c^{e,i}* (intervocàlica) > *s^{e,i}*: «vòlta de prosesó» (Cabrera 1868: 46) ; «temporada de vacasíó» (Cabrera 1868: 42).

Això no obstant, cal subratllar que arran d'un buidatge dels mots començats per la lletra *a* de tots els diccionaris i vocabularis del XIX, juntament amb altres mots detectats a l'atzar, hem comprovat que cinc lexicògrafs fan servir, adesiara, el dígraf *ss* per a representar el so [s] en posició intervocàlica. Vegem-ne unes mostres de cadascun:

Manuel J. Sanelo. El seu diccionari compta amb un bon nombre de casos de *ss* en representació de [s] intervocàlic. Malgrat això, d'una banda, alguns d'aquests mots estan copiats del *Thesaurus Puerilis* de Pou, com el propi Sanelo sol indicar; d'una altra banda, s'hi observen moltes vacil·lacions: «Plat gran, ò bassina per llavar·se les mans [...] Tesauro pueril» (Sanelo 1964b: 272); «Passejadors del hort» (Sanelo 1964b: 271),⁵⁰ però *pasejàt*; *altíssim*, *assalts*, però *asalt*; *assentiment*; *assigurador*, però *asegurat*; *assossèch*; *assumpt*; *massa*, però *màsa* (Sanelo 1964a: 177, 67, 75, 75, 74, 74, 75, 75, 74, 158, 158)

Just P. Fuster. Al *Breve vocabulario valenciano-castellano* també trobem uns quants casos en què la fricativa alveolar sorda intervocàlica es representa amb *ss*: *assabanonar* [sic], *bossa*, *dehessa*, *desesser*, *llassat*, *pàssi* (Fuster 1827: 19, 24, 42, 84, 96).

---

⁵⁰ En aquest cas Sanelo no cita Pou, però al *Thesaurus Puerilis* llegim: «Los passejadors del hort» (Pou 1575: 74).

Constantí Llobart. El seu és, probablement, el diccionari del XIX que més casos conté de *ss* en representació de [s] intervocàlic. Heus-ne ací una mostra: *assaborar, assaciar, assahonar, assaig, assajar, assalariat, assalt, assamarrar, assamblea, assecador, assedegat, assegurament, assegut, assignació, assistir, associació, assolir, assumir*, etc. (Llobart 1887: 222-224). Malgrat això, s'observa vacil·lació en la majoria d'aquests mots: *asaborar, asahonar, asaig, asajar, asalariat, asalt*, etc (Martí i Gadea 1891: 212-213). A més, també hi ha casos en què [s] intervocàlic es representa amb *s* i [z] amb *ss*: *asagador, assil* (Llobart 1887: 213, 223).

Joaquim Martí i Gadea. Al seu diccionari també hi ha molts casos de *ss* en representació de [s] intervocàlic, com ara: *assaciar, assaig, assajar, assalt, assemblar, assentar, assistir, associar, assumpció*, etc. (Martí i Gadea 1891: 344-345). Això no obstant, també fa servir *s* en comptes de *ss* en molts mots que contenen el so [s] intervocàlic: *asaborir, asaborit, asagador, asalarier, asasí*, etc. (Martí i Gadea: 330-331). Finalment, com al diccionari de Llobart, també s'hi observen bastants vacil·lacions, com ara *asamblea/assamblea, asaltar/assaltar*, etc.

3.1.2.2.1 Conclusions

Al *DCMG* es bandeja absolutament l'ús del dígraf *ss* i de la grafia *ç* per a representar el so fricatiu alveolar sord, bandejaments que, com hem comprovat, no eren estranys en moltes altres obres lexicogràfiques de l'època. Per a substituir el dígraf en posició intervocàlica, C. M. G. fa servir quasi sempre *s*, per hem vist que també hi ha casos de substitució per *c* i per *z*, amb els greuges que comporten el primer i el darrer cas (*s* intervocàlica i *z*) pel que fa a la relació entre aquestes grafies i la consonant fricativa alveolar sonora ([z]).

Pel que fa a la substitució de la grafia *ç*, l'autor fa servir majoritàriament *s*, però també *z*, amb la qual cosa torna a quedar desvirtuada la relació de sonoritat esmentada entre so i grafia (excepte quan *s* no és intervocàlica).

A banda de prescindir d'aquestes grafies, al *DCMG* hem trobat moltes confusions i vacil·lacions entre *c^{e.i}* i *s^{e.i}*, tant en posició inicial absoluta com en interior de mot.

Finalment, una anàlisi de la representació que es fa de la consonant fricativa alveolar sorda a la resta dels diccionaris i vocabularis del segle XIX ens ha permès

constatar que no és gens diferent a la del *DCMG*. Únicament en uns pocs diccionaris, que hem assenyalat anteriorment, s'usen el dígraf *ss* i la grafia *ç*, tot i que sovint n'hi ha duplictat en molts mots (sobretot *ss/s*). Aquestes vacil·lacions, juntament amb les nombroses confusions i amb la manca de sistematització —en tots els contextos i gairebé idèntiques a les esmentades als paràgrafs anteriors—, fan que la representació d'aquest so es puga qualificar de desgavell.

3.1.2.3 Consonant fricativa alveolar sonora (/z/)

a) Inicial

La consonant fricativa alveolar sonora només s'esdevé en quatre ocasions (dos mots) al *DCMG* i es representa amb la grafia *s*: *sels* (f. 68r i 179v), *selós* (f. 68r i 180r).

En la literatura i en la lexicografia valencianes del segle XIX no era molt freqüent la representació del so [z] inicial amb *s*, ja que les úniques ocurrències que n'hem localitzat són les documentades per Joaquim Martí en dues obres populars de l'època: «Selós diu qu'era Mahoma», «Mandrango, que eres selós» (*ap.* Martí 2006: 188, 190).

Tanmateix, tampoc no era habitual la representació d'aquesta consonant ([z]) en posició inicial mitjançant la grafia *z*, de fet, l'únic diccionari que conté un apartat per a aquesta grafia és el de Just P. Fuster, que només hi inclou el mot *zel* (Fuster 1827: 142). A la resta de vocabularis i diccionaris de l'època o bé no hi ha mots amb el so [z] inicial (Orellana, Lamarca, Cabrera, Esteve, etc.) o bé el representen amb *ç*, grafia que situen al lloc que alfabèticament correspondria a *z*, és a dir, darrere la grafia *y* (Sanelo, Escrig, Llombart, Martí i Gadea). Vegem-ne uns exemples:

- *z > ç*: «Çeta» (Sanelo 1964b: 283), «Çèl. Zelo» (Escrig 1851: 890), «Çoología» (Llombart 1887: 1214), «Çinch» (Martí i Gadea 1964a: 1923).

És curiós el cas de Sanelo, que assabenta el lector del seu diccionari que «en el valenciano jamas se usa de la letra Z, y quando lo requiere alg<un>a diction, se escribe con Ç de cedolilla» (1964a: 223). Dèiem que és curiós perquè l'anterior

advertència apareix tot just sota la lletra Z, que encapçala els mots començats, en aquest cas, per ç.

El bandejament de la z ja comptava amb precedents un segle abans, i no només al País Valencià, on Carles Ros tampoc no la feia servir en posició inicial, sinó també al Principat, com es pot apreciar en la citació següent, extreta del promptuari de Pere M. Anglès:

De la, Z, nada hai que decir aqui; porque esta Letra no tiene Uso en la Lengua Catalana; pues com se ha dicho en otra parte, su *Potestad*, ò *Pronunciacion*, es de la punta de la lengua en el corte de ambos dientes, con cierto *zumbido*, ò *silbo*, que no tiene la Lengua Catalana [...] Y assi el Catalán en lugar de la, Z, debe servirse de su equivalente que son dos, ss, como enaña Torres en su *Orthografia* [...] y no escribir, como en Castellano, *Pláza* &c. ni tampoco con, ç, con *Virgula*, o, ç, *Trencada* (que llama el Catalán) porque à esta Letra, no la admiten los Doctos. (Anglès 1742: 412-413)

b) Intervocàlica

Entre vocals, C. M. G. representa gairebé sempre amb la grafia *s* la consonant fricativa alveolar sonora. Cal recordar, però, que al *DCMG* no es fa servir ni una sola vegada el dígraf *ss*, amb la qual cosa la possibilitat d'error disminueix bastant. Heus-ne ací uns exemples: *casament* (f. 18r i 130v), *espasa* (f. 38r i 140r), *desafecte* (f. 32r i 130r), *presachi* (f. 58r i 171v), *cosir* (58v i 172r), *cusit* (28r i 128v).

Només en una ocasió —probablement es tracta d'un *lapsus calami*— C. M. G. no fa servir la grafia *s* en posició intervocàlica per representar el so [z]:

- *s > c: decicio* (f. 31v).

A la resta de diccionaris i de vocabularis huitcentistes el tractament que rep la consonant fricativa alveolar sonora intervocàlica és gairebé idèntic al que acabem de descriure, és a dir, quasi sempre se sol representar amb la grafia *s*. Com al *DCMG*, només hi hem trobat un cas en què aquesta consonant es representa amb *c*, un cas que inicia J. Escrig i mantenen els *hereus* del seu diccionari, C. Llobart i J. Martí i Gadea:

- *s > c: «contorcio», però «contorsio»* (Escrig 1851: 212), (Llobart 1887: 457), (Martí i Gadea 1891: 669, 670).

c) Postconsonàntica

Al *DCMG* el so [z] postconsonàntic només s'esdevé en quatre mots que generen sis ocurrencies, de les quals en quatre es representa amb *z* i en dues amb *s*. Notem, per tant, que en dos d'aquests mots hi ha duplictat de grafies:

z > s: *cólse* (f. 23r); *falsia* (planta) (f. 30r), però *falzia* (f. 142v); *recolse* (f. 60r), però *recolze* (f. 175r); *albarser* (f. 68r).

Per a representar la fricativa alveolar sonora postconsonàntica, la resta de lexicògrafs de l'època procedeixen de manera semblant a com ho fa C. M. G. En alguns casos les confusions als seues diccionaris i vocabularis són gairebé idèntiques a les que hem explicat al paràgraf anterior, de fet, la majoria dels mots que en farem servir com a mostra són els mateixos que acabem de citar:

- *z > s*: «Colse» (Sanelo 1964a: 94), (Fuster 1827: 32), (Escrig 1851: 193), (Rosanes 1864: 6), (Llombart 1887: 426), (Martí i Gadea 1891: 639); «Falsia» (planta) (Sanelo 1964a: 125), (Lamarca 1842: 34), (Escrig 1851: 413), (Cabrera 1868: 25), (Pla i Costa 1998: 160); «Recolse» Llombart (1887: 1037), (Pla i Costa: 1998: 209); «Albarser» (Escrig 1851: 893); «Bronse» (Pla 1998: 185).

A més a més, en altres ocasions els lexicògrafs huitcentistes representen el so [z] postconsonàntic amb *c* i amb *ç*:

- *z > c*: «Recolce» (Escrig 1851: 715), «Barcèr» (< *esbarzer*) (Sanelo 1964a: 79), «Doncell» Llombart (1887: 583), «Arancèl» Martí i Gadea (1891: 278), «Gálce» (Pla 1998: 166).
- *z > ç*: «Almorçà», «Atçar» (Sanelo 1964a: 68, 76); «Adçembles» (Escrig 1851: 24); «Galçe» (Cabrera 1868: 27); «Atçabara» (Llombart 1887: 237), Martí i Gadea (1891: 362); «Donçella» (Esteve 1888: 154).

De la mateixa manera que hem vist al *DCMG*, en aquests diccionaris també hi ha casos de duplictat de grafies, sobretot als de Sanelo, Llombart, i Martí i Gadea: *almorçar/esmorsar* (Sanelo 1964a: 68, 1964b: 256), *falcía/falsía* (Llombart 1887: 681, 682), *recolce/recolse* Martí i Gadea (1891: 1574), etc.

3.1.2.3.1 Conclusions

En posició inicial, al *DCMG* el so [z] es representa amb *s* en els dos mots en que s'esdevé.

En general, el model ortogràfic huitcentista valencià defugia l'ús de la grafia *z* en posició inicial. Com hem comprovat, molts lexicògrafs valencians no inclouen mots amb aquest so inicial als seus vocabularis i diccionaris, mentre que els que n'hi apleguen, el representen generalment amb *ç*. També hem vist que aquest bandejament de la *z* inicial tenia adeptes més enllà de les fronteres valencianes.

En posició intervocàlica, la consonant fricativa alveolar sonora, excepte en una ocasió en què es fa servir *c*, es representa al *DCMG* amb *s*, grafia general en aquest context a la resta d'obres lexicogràfiques de l'època.

En posició postconsonàntica, tot i que hi ha dos casos en què C. M. G. fa servir *z* per a representar [z], en altres quatre utilitza *s*. La resta de lexicògrafs del XIX també solen bandejar la grafia *z* tradicional en aquest context, grafia que se substitueix per *c*, *ç*, o *s*. Aquest polimorfisme gràfic provoca bastants casos de duplictat de grafies en un mateix mot per a representar aquest so (sobretot *c/s*, *s/ç*), tant al *DCMG* com a la resta de diccionaris i vocabularis de l'època.

Finalment, cal notar una vegada més que la substitució de *z* per aquestes grafies comporta, en la majoria de contextos, la pèrdua de la relació de sonoritat existent entre so i grafia, ja que, tradicionalment, la *s* inicial i postconsonàntica, la *c*^{e.i} i la *ç* representen l'africada alveolar sorda, mentre que la *s* intervocàlica i la *z* es relacionen amb la sonora.

3.1.3. Grafies relacionades amb els sons nasals

3.1.3.1. Consonant nasal palatal sonora (/ɲ/)

L'ús de la grafia castellana *ñ* —en detriment del dígraf català genuí *ny*— és sistemàtic per a representar la nasal palatal sonora en els 118 casos en què intervé al *DCMG*. Així doncs, tant en els contextos en què coincideix amb el castellà (*engañifa* (f. 10r i 136v), *entrañes* (f. 37r i 137r), etc.), com en aquells altres en què no hi coincideix (*toñina* (f. 12r i 184v), *codoñer* (f. 51r), etc.), es fa servir gairebé

sempre *ñ*. Només en un mot l'autor usa *ñi*⁵¹ (en posició final): *chuñi* (f. 47r i 120r), per bé que utilitza *ñ* en *añ* (f. 10r), *boñ* (f. 6r, 16r i 112r), *fusañ* (f. 146v), etc.

Cal notar que el so [ɲ] únicament apareix al *DCMG* en posició medial i final, ja que l'autor no inclou al diccionari cap mot amb la nasal palatal en posició inicial.

El criteri que fa servir C. M. G. en la representació de la nasal palatal és coherent amb la *declaració d'intencions* que realitza en la nota introductòria: «he prescindido de la gramàtica y ortografía lemosina o valenciana» (f. 4r). L'ús de *ñ*, però, no era estrany en el valencià del huit-cents; fins i tot en obres bastant anteriors, com ara el *Libre de Antiquitats de la seu de València*, s'observa que «al segle XVII ja hi ha un clar predomini de la grafia castellanitzant *ñ*» (Martí 1994 II: 60). Predomini que s'havia consolidat al segle XIX, atès que eren molts els literats que optaven per la forma castellana, com més endavant exemplificarem. Al Principat la qüestió no era molt diferent. Pere Màrtir Anglès, per exemple, escriu, tres quarts de segle abans, «añorarse, caña, dañ» (Anglès 1742: 395) i hi afegeix: «aunque algunos la escriben por, N, è, Y, Griéga [...] pero lo mejor, y mas correcto, es escribirlo con dicha, ñ» (Anglès 1742: 395).⁵²

Pel que fa a la lexicografia valenciana de l'època, podem dir, però, que l'ús de *ñ* i *ny* per a representar aquest so estava bastant equilibrat. D'una banda, Salvà, Lamarca, Rosanes, Cabrera, i Pla i Costa feien servir la grafia castellana, tal com pot comprovar-se als exemples següents: «Encañar» (Salvà 1838: 123), «Boñigo» (Lamarca 1942: 12), «Añá, da.» (Rosanes 1864: 58), «Buñòl» (Cabrera 1868: 15), «Boñ» (Pla 1998: 121). I això malgrat que coneixien perfectament la grafia tradicional catalana —si més no Pla i Costa,⁵³ Salvà i Lamarca: «acomodándola á la pronunciacion castellana [l'ortografia *llemosina*]: por esta razon escribo [...] *pruñó*, y no *prunyó*» (Lamarca 1942: pròleg); «He preferido de consiguiente espresar los sonidos como se hace en español, y escribir *iñorat*, y no *inyorat*» (Salvà 1838: 108).

D'una altra banda, a la resta de vocabularis i de diccionaris huitcentistes el so [ɲ] es representa amb el dígraf *ny*: Aranya» (Orellana 1802: 2), «Acompanyament» (Sanelo 1964a: 61), «Companyona» (Fuster 1827: 32), «Banyar una cosa» (Escrig

---

⁵¹ Vegeu Martí (1997: 78) pel que fa a les grafies emprades a l'època (*ny*, *ñ*, *ñy*, *ñi*) per a representar la nasal palatal.

⁵² Vegeu-ne més exemples a Segarra (1985: 100-101, 103)

⁵³ Martines (2000: 40) ens assabenta que en una ocasió (*any*) Pla i Costa fa servir el dígraf *ny* per a representar la palatal nasal.

1857: 114), «Anyell» (Llombart 1887: 177), «Castanyola» (Esteve 1888: 154), «Enyor» (Martí i Gadea 1891: 857).

Quant a la literatura, com dèiem adés, en general predomina la grafia castellana, ja que autors com Constantí Llombart, que al seu diccionari fa servir *ny*, en algunes de les seues obres utilitza *ñ*. Tanmateix, alguns lletraferits, com ara Teodor Llorente, fan servir sempre *ny*. Vegem-ne unes mostres:

ñ: «Ja em tens ací desgreñat» (Escorigüela 1800: 385), «está mes sec que una caña» (Escalante 1855: 18) «Poseix este siñor», «L'u rosega castañes i abellotes» (*Poes. Llomb.*: 146, 203).

ny: «y es fica baix lo canyís», «veren tots que l'anyada se perdía» (*Poes. Llomb.*: 95, 395); «si tremolant em dónes el teu bes vergonyosa», «enfonsa ab valent puny» (*Poes. Lloren.*: 98, 347).

3.1.3.1.2. Conclusions

Per a representar la consonant nasal palatal, C. M. G. defuig l'ús del dígraf tradicional *ny*, que se substitueix sistemàticament per la grafia castellana *ñ*. Hem comprovat que la meitat dels lexicògrafs del XIX i els escriptors que conreen una literatura popular segueixen el mateix model que el nostre autor en la representació d'aquest so. En general, argumenten que el dígraf és desconegut pels catalanoparlants i que la grafia s'identifica millor amb el so [ɲ]. Tot amb tot, la grafia *ñ* no aconseguí imposar-se totalment, atès que l'altra meitat dels lexicògrafs huitcentistes i alguns autors d'una literatura més culta fan servir el dígraf tradicional *ny*.

3.1.3.2. Consonants nasals bilabial, labiodental, alveolar i velar (/m/, /m̃/, /n/, /ɲ/)

Al *DCMG* no s'observen gaires confusions entre les grafies *n* i *m* per a representar aquest grup de consonants nasals: Heus-ne ací unes mostres:

- [m]: *empomar* (f. 10r i 135v), *cimbori* (f. 21v i 122r), *himne* (f. 43r), etc.
- [m̃]: *enfitar* (f. 7v i 136v), *confit* (f. 25r), *conveni* (125r), etc.
- [n]: *ventall* (f. 6r i 185v), *barana* (f. 13v), *noranta* (f. 160r), etc.

- [ŋ]: *banc* (f. 13v), *tancar* (f. 21r, 36r i 182v), *fang* (49r), *vingut* (f. 187r), etc.

En cinc mots, però —dos davant de *b*, dos davant de *m* i un davant de *p*—, l'autor representa el so nasal bilabial ([m]) amb la grafia *n* en compte de *m*, per bé que en els tres primers n'hi ha vacil·lació: *enbasar*⁵⁴ (f. 136v), però *embasar* (f. 35v); *enbochar* (f. 136r), però *embochar* (f. 136r); *conmoure* (f. 25v), però *commoure* (f. 124r); *enmudir* (f. 36v i 137r); *enpichorar* (f. 56r i 137v), i el castellanisme *condat* (f. 122v). En tres dels casos (*enbasar/enrriar*, *conmoure/conmover*, *enmudir/enmudecer*) el canvi de grafia potser està influenciat per la concurrència de *n* en el mot corresponent castellà.

També s'observa vacil·lació en la paraula *immens*, que apareix tres vegades al *DCMG*. En un cas C. M. G. elideix una *m*, a continuació fa servir *mm* i tot seguit substitueix *m* per *n*: *Ymens* (f. 46r), *Ymmens* (f. 149v) i *Ynmens* (f. 150r).

A més, en la paraula *innocent* hi ha una simplificació en *n* del grup llatí NN: *ynosent* (f. 46r i 150r).

Finalment, l'autor utilitza *nn* en compte de *n* en el mot *verdannng* (f. 186v). Segurament, però, en aquest cas es tracta d'un error involuntari, atès que anteriorment havia escrit *verdanc* (f. 18v).

Les escasses confusions i vacil·lacions comeses per C. M. G. en la representació d'aquests sons havien de ser ben normals al segle XIX, atès que en molts dels diccionaris i vocabularis de l'època en trobem de similars. En general, com al *DCMG*, en aquestes obres no hi ha molts errors, però en alguns casos se substitueix *m* per *n* per a representar, sobretot, la nasal bilabial davant *b*, tot i que també davant *m* i *p*. Endemés, hem trobat uns pocs casos de substitució de *m* per *n* davant *f* en la representació del so nasal labiodental ([m]). Vegem-ne uns exemples:

- So [m]. **mb** > **nb**: «Bonba» (Fuster 1827: 24), «Enblanquinánt» (Escrig 1851: 338), «Anbut» (Pla 1998: 110), «Enblanquinar» (Llombart 1887: 607), «Enbargar» (Martí i Gadea 1891: 833); **mp** > **np**: «Acorroch. [...] s'enporta sempre la cria» (Orellana 1795: 7); **mm** > **nm**: «Enmetçinar» (Sanelo 1964b: 257).
- So [m]. **mf** > **nf**: «Anfibi, bis, bies.» (Escrig 1851: 59), «Anfiteatre» (Llombart 1887: 166), «Canforar» (Martí i Gadea 1891: 548).

⁵⁴ L'equivalent castellà d'aquest mot al *DCMG* és *enriar*, per tant: «Embassar. 'Posar dins una bassa; especialment, a) Embassar cànem: posar el cànem dins un safareig i omplir aquest d'aigua perquè el cànem s'amari'» (*DCVB*).

3.1.3.2.1. Conclusions

En la representació dels sons nasals bilabial, labiodental, alveolar i velar, C. M. G. distingeix entre les grafies *n* i *m* en la gran majoria dels casos que conté el seu diccionari. Només en uns quants mots fa servir *n* en comptes de *m* (davant les consonants *b*, *p* i *m*) per a representar el so [m], tot i que de vegades vacil·la i escriu el mateix mot una vegada amb *m* i una altra amb *n*. En la majoria d'aquests casos hem observat que l'error (o el dubte) pot trobar el seu origen en la *n* que apareix en el mot corresponent castellà.

Aquestes vacil·lacions i confusions, que com hem comprovat també s'esdevenen en la majoria dels vocabularis i de diccionaris de l'època, són, una vegada més, la conseqüència lògica de la manca d'una eina lingüística oficial que servís de referència i que donés seguretat als escriptors.

3.1.4. Grafies relacionades amb els sons vibrant i bategant

3.1.4.1. Consonant vibrant alveolar sonora (/r/)

Gairebé sempre, C. M. G. representa aquesta consonant d'acord amb els usos gràfics del català actual: *rovelló* (f. 43v, 63r i 176v), *arracada* (f. 11r i 108r), *esquerrer* (f. 9v i 68v), *corrompre* (f. 27v i 125v), *cagaferro* (f. 16v i 115r), etc.

Tanmateix, en dos mots fa servir el dígraf *rr* en posició d'obertura sil·làbica darrere la consonant nasal alveolar sonora: *desenrracholar* (f. 33r i 131r) i *enrracholar* (f. 137v). Notem, però, que aquest ús no ha estat estrany en la llengua literària catalana des de l'edat mitjana fins a la normativització fabriana. Heus-ne ací uns exemples ordenats cronològicament:

Segle XIII: «ça enrrere» (*Cort VI*: 280); segle XIV, «honrrats tractadors» (Rodrigo 2013: 231); segle XV, «cas inrremeyable»; (*Tirant*: 132); segle XVI: «les honrres» (Martí 1994 I: 222); segle XVIII: «més honrrat» (Esplugues 2002: 199); segle XIX: «bo y honrrat» (*Poes. Lloren.*: 682).

Finalment, en nou de les 228 ocasions en què intervé aquesta consonant en posició intervocàlica, C. M. G. utilitza *r* simple per a representar-la, malgrat que en dos mots hi ha vacil·lació entre *r* i *rr*: *aruixadora* (f. 60r), però *arruixadora* (f. 108r); *borello* (f. 26v), però *borrelló* (f. 113r); *charayre* (f. 30v i 121r), i *esparec* (f. 38r i 140r).

Tot i que escasses –com al *DCMG*–, aquestes vacil·lacions i confusions s'esdevenen de tant en tant en les obres lexicogràfiques de l'època, com podem veure en els exemples següents: «Solrraig», però «Solraigs» (Orellana 1802: 8), «Conrrea», «Desrreglat» (Fuster 1827: 34, 43), «Enrullát, llá, da. Enrizado, da» (Escrig 1851: 359), «Esparechs ò esparrechs» (Sanelo1964a: 121), «Espárec» (Pla 1998: 156).

3.1.4.2. Consonant bategant alveolar sonora (/r/)

Majoritàriament, l'autor fa servir la grafia *r* per a representar aquesta consonant en tots els contextos: *baralla* (f. 13v i 109v), *guaret* (f. 13v i 148v), *borinot* (f. 6r i 112r), *taperot* (f. 8r i 183v), *borumballa* (f. 68r i 112v), *obrer* (f. 8r), *crit* (f. 41r i 127v), *baladre* (f. 7r i 110v), *aspre* (f. 11v), *menestral* (f. 11r i 156v), etc.

Només en dues ocasions utilitza *rr* en substitució de *r*: *cosquerrelles* (f. 126r) i *sirerrer* (f. 179r). Tanmateix, probablement es tracta d'errors involuntaris, atès que fa servir *r* simple en *cosquerrelles* (f. 28r), *sirerer* (f. 180r) i *cirerer* (f. 21r).

3.1.5. Grafies relacionades amb els sons oclusius

3.1.5.1. Consonant oclusiva velar sorda (/k/)

a) En posició inicial de mot

L'autor utilitza les grafies *c* i *q*, i el dígraf *qu*, per a representar aquesta consonant, i, generalment, ho fa d'acord amb els usos gràfics del català actual: *quant* (f. 173v), *quart* (f. 29r i 173v), *queixa* (f. 59r i 174r), *quí* (f. 59v), *canonet* (f. 8r, 30v i 118r), *cotó* (f. 8v i 122v), *cucut* (f. 7r i 128r), *cuit* (f. 128r), *cuina* (f. 128r i 133r), etc.

Això no obstant, en nou mots fa servir *c* davant de la semivocal [w], context en què tradicionalment —excepte en comptades ocasions— en català s'ha utilitzat la grafia *q*. Observem que en aquests casos la primera síl·laba dels mots equivalents castellans proposats per C. M. G. també conté la consonant [k] —representada amb la grafia *c* com correspon en castellà— i el diftong creixent [wa]:

- **q > c**: *cuallada* (f. 28v, 29r i 128r), *cuadernt* [sic] (f. 29r i 128v) *cuadernet* (f. 29r), *cuadrat* (f. 29r), *cuall* (f. 29r i 128r), *cuant* (f. 29r 128v), *cuatre* (f. 29r) i el castellanisme *cuadrillo* (f. 128r).

Tot i que en *cuallada* i *cuallar* la *c* és etimològica (< ll. COAGŪLARE), pensem que —probablement— l'ús d'aquesta grafia bé respon a la intenció d'unificar l'escriptura prenent com a model les grafies castellanques, o bé a una confusió que deriva de la influència del castellà.

A més, en l'apartat que l'autor dedica a la lletra *q* en la part valencià-castellà del *DCMG* —en el seu lloc corresponent d'acord amb l'ordre alfabètic (f. 173r - 173v)—, hi ha 24 substitucions de *c* per *q*, sempre davant de *u*: *qurt* (f. 173v), *qubertora* (f. 22v), *qumpliment* (f. 173v), *qullerot* (f. 173v), etc. Hem d'afegir a aquest grup un mot que se situa en la part castellà-valencià de l'obra: *quoa*⁵⁵ (f. 23r).

Notem que en sis d'aquests casos, *qu* apareix seguit de *e* i *i* en mots en què la *u* no és muda sinó que representa la labiovelar aproximant sonora ([w]), per la qual cosa *qu* deixa de ser un dígraf que es correspon amb un únic so consonàntic: *quixinera* (f. 173r), *quixí* (f. 173r), *quixa* (f. 174r), etc. Val a dir que només en el castellanisme *qüerno* (f. 29v) l'autor fa servir la dièresi per a indicar la pronúncia de la semiconsonant, encara que escriu dues vegades més aquest mateix mot sense el diacrític (*querno*: f. 11v i 173v).

En la literatura popular huitcentista era bastant habitual la substitució de *q* per *c* davant del diftong creixent [wa], i, fins i tot, també n'hi ha casos en la literatura culta. Vegem-ne unes mostres:

«¿Cuántos ni hán?» (Escalante 1861: 31), «Cuant mes vá, li pega mes fort» (Bernat i Baldoví 1845: 11), «entonses dic yo tal cual» (Bonilla 1844: 11), «cuant diu plé de fòc i ardor» (Escalante 1855: 27), «les mares uns cuants garruts» (*Poes. Llomb.*: 215), «cuants desitjos, cuants dolços pensaments», «les bèsties, en la cuadro», «la pinta i les quatre agulles» (*Poes. Lloren.*: 109, 116, 638).

Als diccionaris i vocabularis de l'època tampoc no era desconegut el canvi de *q* per *c* davant els diftongs [wa], [wo] —sobretot quan la grafia *c* coincidia en el mot corresponent castellà—, com podem comprovar en els exemples següents:

---

⁵⁵ Potser volia emprar la variant formal *coua* —documentada en el *DCVB*— i va alterar l'ordre de les grafies (*transmutatio*).

«Retorsers el fil torsut quant lo solten» (Salvà 1838: 123); «Cuallada» (Lamarca, 1942: 20); «Cuadrar», «Cuestió» (Escrig 1851: 231, 233); «Llom de caballó entre sòlc y sòlc quant se llaura» (Rosanes 1864: 46); «Cuarteró de arròba» (Cabrera 1868: 18); «Grum, per cuall ó apiñát», «Sivà, quant está erba» (Pla 1880: 171, 219); «Cuadèrn», «Cuòta» (Llombart 1887: 484, 494); «Cualsevól», «Cuocient» (Martí i Gadea 1891: 705, 715).

b) En posició medial

En aquesta posició C. M. G. utilitza gairebé sempre les grafies pertinents d'acord amb els usos gràfics del català actual: *encadufada* (f. 10v, 12r i 136v), *porquera* (f. 57v i 170v), *bresquilla* (f. 34v i 113v), *bacora* (f. 8r, 15v i 110r), *escudella* (f. 9r, 29v, 64v, 138v i 141v), *reclam* (f. 30v, 60v, 175v i 176v), *ensucrat* (f. 13r), *dacsa* (f. 50r, 55v i 129v), *docte* (f. 34r i 133v), etc.

Només en el cardinal *cinquanta* (f. 21v i 121v) es fa servir *c* en compte de *q* per a representar l'oclusiva velar sorda en posició medial.

Tot i que aquest so se sol representar d'acord amb la tradició, alguns diccionaris de l'època contenen confusions similars a la notada al *DCMG*: «Mona de pasqua» (Lamarca 1842: 46), (Rosanes 1864: 17), (Salvà 1838: 124); «Acuositat», «Adecuar», «Escuálit» (Escrig 1851: 19, 20, 382); «Escuallarse» (Cabrera 1868: 24); «Mar a-on s·a donát alguna batalla per escuadres» (Pla 1998: 179).

c) En posició final de mot

Majoritàriament, l'autor fa servir la grafia *c* per a representar l'oclusiva velar sorda a final de mot: *albercoc* (f. 8r i 106r), *arc* (f. 10v, i 107v), *bac* (f. 13r i 109v), *caduc* (f. 16v), *categòric* (f. 20r i 117v), *présec* (172v), etc.

Fins i tot, en la majoria dels casos en què la grafia tradicional és *g* la substitueix per *c* (tant si és etimològica com si no ho és): *amarc* (f. 6v); *astrolec* (f. 12r); *fanc* (143r), però *fang* (f. 49r); *castic* (f. 19v i 117v); *llarc* (f. 48r i 151r); *sanc* (f. 62r i 178r); *sarc* (f. 62v i 178r); *prolec* (f. 58v i 172r).

A més, amb algunes vacil·lacions, en huit mots utilitza el dígraf arcaïtzant *ch* en posició final absoluta (tant en substitució de *c* com de *g*):

- **c > ch:** *arsenich* (f. 108r); *banch* (f. 109v), però *banc* (f. 13v); *cismatich* (f. 121v), però *cismatic* (f. 22r); *fosch* (f. 145v), però *fosc* (f. 54v); *porch* (f. 170r), però *porc* (f. 21r), i *visch* (f. 187v), però *visc* (f. 48v)
- **g > ch:** *amarch* (f. 107r); *astrolech* (f. 108v).

Finalment, C. M. G. fa servir la grafia *g* en substitució de la *c* tradicional en dos mots, tot i que en el segon s'observa vacil·lació:

- **c > g:** *famoleng* (f. 41v i 142v), i *verdannng* (f. 186v), però *verdanc* (f. 18v).

Val a dir que la substitució de *g* per *c* i *ch* a final de mot no ha estat estranya en els textos catalans antics, segurament propiciada en la majoria dels casos pel conegut valor sord de les obstruents en posició final absoluta. Ho podem apreciar en els exemples següents: «isque sanc» (*Cort C*: 310), (segle XIII); «reyal sanc» (Roís de Corella 2001: 124), «en casa de fanch», «la sua sanch» (Villena 1916: 45, 127), (segle XV); «vestits de llarc» (Martí 1994 I: 329), (segle XVI).

A les obres lexicogràfiques del segle XIX es poden observar canvis entre *c* i *g* molt similars als que hem notat al *DCMG*, per bé que els més freqüents solen ser de *g* per *c/ch*. Heus-ne ací algunes mostres:

- **g > c/ch:** «Sanch. Sangre» (Orellana 1923-24: 45), «Herinch. Arenque» (Sanelo 1964: 141), «Fanch. Lodo ó barro» (Fuster 1827: 61), «Fanc. Fango» (Lamarca 1842: 34), «Glopà de sanc» (Cabrera 1868: 28), «Arénc, peix. Arenque» (Pla 1998: 112), «Albèrch, berch.» (Llombart 1887: 129), «Amárch, arg, ga.» (Martí i Gadea 1891: 197).
- **c > g:** «Abadèng ó déng.», «Camarlèng», «Descàrreg», «Pleg. Pliego», «Tinch ó ting. Tengo» (Escrig 1851: 1, 155, 266, 662, 827); «Cárreg. m. V. Cárrech» (Martí i Gadea 1891: 575).

Pel que fa a la literatura huitcentista, no hem pogut documentar cap cas de *g* per *c*, però hi ha mostres abundants de *c* per *g*. Heus-ne ací uns exemples: «que fa anar molt llarch de còs» (Sanelo 1904: 34), «la sanch derramà inocenta» (*Poes. Llomb.*: 331), «anant pel mitj del fanch» (*Poes. Lloren.*: 114), «Si vens de sanc de roins» (Escalante 1861: 36).

3.1.5.1.1. Conclusions

Hem observat que, generalment, al *DCMG* s'usen les grafies tradicionals per a representar la consonant oclusiva velar sorda, per bé que es cometen alguns errors. En posició inicial absoluta i en posició medial, majoritàriament consisteixen a substituir la grafia *q* per la *c*, sobretot per influència de la correspondència castellana (*cuallada*, *cuant*, etc.). Com hem vist en diverses mostres, aquests canvis eren habituals al segle XIX, tant en les obres literàries com en les lexicogràfiques. No era tan normal, però, el canvi de *c* inicial per *q* en mots com *curt* > *qurt*, *cuixa* > *quixa*, que potser s'explica per hipercorrecció ortogràfica.

En posició final absoluta de mot el so [k] es representa majoritàriament amb la grafia *c* (amb alguns casos del dígraf arcaïtzant *ch*), fins i tot en mots en què la grafia tradicional ha estat *g*. Aquests canvis de *g* per *c* també eren habituals a l'època, com hem pogut comprovar en diversos exemples extrets d'obres literàries i lexicogràfiques huitcentistes. No era tan freqüent la substitució de *c* per *g* en posició final, que hem notat en dos casos al *DCMG*, tot i que n'hem pogut localitzar uns quants en un parell de diccionaris de l'època.

En conseqüència, les grafies que fa servir C. M. G. per a representar el so oclusiu velar sord i les confusions i vacil·lacions que comet eren, en general, completament normals al segle XIX.

3.1.5.2. Consonants oclusiva velar sonora (/g/) i aproximant velar sonora (/ɣ/)

L'autor fa servir en gairebé tots els contextos la grafia *g* i el dígraf *gu* d'acord amb els usos ortogràfics del català actual: *garrofa* (f. 8r 40v i 146v), *gola* (f. 147v), *guix* (f. 148v), *llogar* (f. 9r i 153r), *botiguer* (f. 15r i 112v), *garguirot* (f. 147v), *ayguos* (f. 13r), *caragol* (f. 13r, 18v i 116v), etc.

Tot i amb això, en quatre mots no marca amb dièresi el diftong creixent [we] darrere *g*, malgrat que en un cas s'observa vacil·lació: *sinagues* (f. 180v), però *sinagües* (f. 36r); *ayguera* (f. 8r i 105v), *aiguera* (f. 105v); *desaigue* (f. 32r), i el castellanisme *tregues* (f. 11r).

Convé remarcar, però, que la seqüència *gue* per *güe* era normal en els textos medievals, atès que la dièresi és un signe modern que començà a introduir-se en el

català arran de ser implantat en el castellà.⁵⁶ Vegem-ne uns exemples: «les tranquiles aigues de la sòrt» (Corella 1921: 64), «les aygues de la sua misericordia» (Villena 1916: 54), «Per conseguent / lo meu consell yo don» (March 1545: CXLVIII),⁵⁷ «puxen entendre la obra seguent» (*DRims*: 73).

En canvi, C. M. G. sí que fa servir la dièresi en onze mots en què la *g* se situa majoritàriament davant el diftong creixent [wa], tot i que en alguns casos hi ha vacil·lació: *aygüa* (f. 7r i 105v), però *aygua* (f. 6v, 11v i 118v) i *aigua* (f. 135r); *eixagüar* (f. 7v), però *eixaguar* (f. 135v); *agüaytar* (f. 11v), *agüaitar* (f. 135r); *aygüardent* (f. 105v), però *ayguardent* (f. 7r); *egüa* (f. 135r), però *egua* (f. 44v); *egüada* (f. 135r), però *eguada* (f. 142r), etc.

Finalment, sembla que C. M. G. fa servir la grafia *g* amb valor velar davant de *i* en el mot *almangina* (f. 8v i 106r),⁵⁸ atès que d'una banda, resulta estranya una realització africada en aquest mot, i d'una altra, com hem assenyalat anteriorment, al *DCMG* gairebé no hi ha casos d'ús de la grafia *g* per a representar l'africada prepalatal sonora. En conseqüència, pensem que degué de tractar-se d'un error involuntari de l'escrivà.

En la lexicografia valenciana huitcentista la representació de les consonants velars sonores es realitza també, generalment, d'acord amb els usos ortogràfics actuals, per bé que, com al *DCMG*, l'ús de la dièresi és molt aleatori. Tot i que alguns lexicògrafs, com ara Lamarca, Llombart, i Martí i Gadea són bastants coherents en l'ús d'aquest diacrític, la majoria o bé no la fan servir, com per exemple Sanelo i Pla, o bé la utilitzen de manera incoherent en algunes ocasions, com s'observa al diccionari d'Escrig. Heus-ne ací unes mostres: «Aigues» (Sanelo 1964a: 64); «Desaigüe», però «Conseguentment» (Escrig 1851: 255, 208), «Sequia de desaigue» (Pla 1870: 109), etc.

---

⁵⁶ A la primera ortografia de la Real Academia Española, de l'any 1741, ja es regula l'ús de la dièresi: «Quando la *u* en las combinaciones *que, gue, gui*, se huiesse de pronunciar, se pondrán sobre ella dos puntos (á que los impresores llaman *crema*) en esta forma, *qüestion, agüero, argüir*.» (Ortogr. RAE 1741: 259).

⁵⁷ Reproduïm la numeració romana tal com apareix a l'edició de Barcelona (1545), tot i que en aquest cas hi ha d'haver una errada, ja que el poema comença al *verso* del foli anterior, numerat «Fo. CXXXVII»; per tant el foli en què es llegeix el text de la nostra citació hauria de ser el 138r.

⁵⁸ Segons el *DCVB*, [almánɣina] és la pronúncia típica del mot *almànguena* al Maestrat i a altres zones de Castelló, on a hores d'ara gairebé es redueix a l'expressió «més roig que una almàngu[i]na».

Amb tot, l'ús més desgavellat de la dièresi el trobem al *DCMG*, que és l'únic diccionari que la fa servir en la grafia *u* del diftong [wa].

3.1.5.3. Consonants oclusiva bilabial sorda (/p/)

Al *DCMG* es fan servir en la majoria dels casos les grafies tradicionals (*p* i *b*) per a representar l'oclusiva bilabial sorda.

Només en tres mots —en posició final absoluta i implosiva interior— l'autor confon la grafia *b* per la *p*, encara que en un s'observa vacil·lació: *disapte* (f. 62r i 133v); *barp* (f. 13v i 109v), i *corp* (f. 29v), però *corb* (f. 126v). Aquesta confusió, segurament, troba el seu origen en l'ensordiment característic de les oclusives en aquests contextos.⁵⁹

En un altra entrada, *torba de c<ab>ap* (f. 184v), sembla que primerament escriu *cab*, per bé que després s'adona de l'error i hi afegeix *ap*, però s'oblida de ratllar les grafies *ab*. Considerem plausible aquesta hipòtesi perquè el mot *cap* apareix sis vegades més al text amb la grafia *p* (f. 16r, 16v, 28v, 66v, 105v i 115r). Cal remarcar que en la preposició *cap a*, per fonètica sintàctica, majoritàriament /p/ fa [b] en castellanenc i en tortosí meridional, a causa del contacte de l'oclusiva amb la vocal posterior (en tortosí septentrional esdevé la metàtesi *pac a*, pròpia també d'una bona part del valencià).⁶⁰

En la resta de casos C. M. G. fa servir correctament la grafia *p* per a representar l'oclusiva bilabial sorda, tant en posició implosiva interior com a final de mot: *cep* (f. 21r i 119r), *precepte* (f. 58r), *glop* (f. 15v, 63v i 147v), *corrupte* (f. 27v), etc.

Les confusions i vacil·lacions de *b* per *p*, a conseqüència de l'ensordiment dels sons oclusius a final absolut de mot o en posició interior implosiva seguits de consonant sorda, són presents també a gran part dels diccionaris i vocabularis de l'època. En aquest cas serviran per a mostrar-ho els mateixos tres mots en què errà C. M. G.:

---

⁵⁹ Fins i tot en la llengua medieval, la grafia *p* no era infreqüent en posició implosiva interior i final de mot: «lo disapte matí» (*Fets* 2010: 390), «sense destorp» (Roig 2014: 176), «e féu-hi pintar un corp» (*Tirant*: 515), etc.

⁶⁰ Lluís Gimeno Betí anota les diverses realitzacions de *cap aquí* en tortosí al mapa 513 de l'*ALDT* (1997: 567).

- *Disapte*: (Sanelo 1964b: 252; Escrig 1851: 308; Llombart 1887: 572; Martí i Gadea 1891: 789).
- *Barp*: (Sanelo 1964b: 242; Rosanes 1864: 51).
- *Corp*: (Sanelo 1964a: 95; Orellana 1802: 42; Rosanes 1864: 50; Llombart 1887: 469; Martí i Gadea 1891: 683).

3.1.5.4. Consonant oclusiva bilabial sonora (/b/)

L'autor utilitza, majoritàriament, la grafia *b* per a representar aquesta consonant en tots els contextos d'acord amb els criteris gràfics del català actual, sense que s'observe cap confusió amb *p*: *albors* (f. 50r i 106v), *cabrit* (f. 16v, 31r, 114v i 115r), *adobar* (f. 7r, 30r i 104v), *obchecte* (f. 53v i 160v), *obstacle* (f. 53v).

Això no obstant, trobem una sèrie de mots en què es confon *b* i *v*, encara que en molts d'aquests casos n'hi ha vacil·lació: *alcabot* (f. 8r i 106r); *espabilat* (f. 12v), però *espavilat* (f. 139r); *babosall* (f. 13r i 109v); *videll* (f. 14r), però *bedell* (f. 14r i 110v); *bermell* (f. 14r i 111r); *anubolar-se* (f. 10r i 107r); *abalot* (f. 16r); *caballó* (f. 17v i 115v), però *cavallot* (f. 22r); *cascabell* (f. 19v i 117r); *bermelló* (f. 21v i 111r); *contraproba* (f. 26v i 125r); *cordobá* (27r i 125r); (f. *nubol* (f. 160v), però *nuvol* (f. 53v); *bora* (f. 54v i 112r), però *vora* (f. 54v); *boretar* (f. 54v); *obella* (f. 55r); *rabe* (f. 59v i 174v); *esbarar* (f. 61r); *serba* (f. 63r i 179v); *cascabell* (f. 117r); *ovila* (f. 163r), però *obila* (f. 160v); *robell* (f. 54v i 177r), però *rovell* (f. 44v); *escribá* (f. 140r), però *escrivà* (f. 38r); *esclabó* (f. 141r); *faba* (f. 142v), però *favar* (f. 142v); *rebellit* (f. 176r), però *vell* (f. 9v i 67v); *tarabella* (f. 183v); *trabat* (f. 185r).

Cal parar esment en el fet que el corresponent castellà de molts dels mots de la relació anterior s'escriu amb *b*, la qual cosa indica que aquests errors poden rebre la influència ortogràfica de la llengua veïna: *bermell/bermejo*, *espabilat/espabilado*, *caballó/caballón*, *esbarar/resbalar*, *faba/haba*, *nubol/nublado*, *rabe/rábano*, *serba/serba*, *trabat/trabado*.

Es tracta de les confusions i vacil·lacions habituals de *b/v* en l'escriptura catalana segle XIX, que afecta tant les obres nascudes en el si de la literatura popular com en el de la culta. Vegem-ne uns exemples: «que bregaba per sos drets» (*Poes. Llomb.*: 324), «al llunt l'òvila canta» (*Poes. Lloren.*: 582), «que sé lo que anaba a

dir» (Escorigüela 1800: 386), «ni cabar la dacsà» (Roig 1871: 13), «A mi em faltaba» (Escalante: 1861: 22).

Lògicament, a les obres lexicogràfiques del XIX trobem nombrosos casos semblants als exemplificats. Com que la llista podria ser inacabable, només posarem com a exemple un dels mots en què vacil·la C. M. G.: *fava*. Excepte al diccionari de Pla i Costa (que conté *fava*), llegim *faba* a la resta dels diccionaris en què apareix el mot, per bé que en alguns hi ha les dues variants: «Faba», però «Cella negra de la fava» (Sanelo 1964a: 124; 1964b: 250); «Faba» (Fuster 1827: 33); «Faba panesca» (Lamarca 1842: 33); «Faba» (Escrig 1851: 411); «Faba» (Rosanes 1864: 54); «Faba panesca» (Cabrera 1868: 25); «Faba», però «Fava» (Llombart 1887: 678, 686); «Faba», però «Fava» (Martí i Gadea 1891: 918, 929); «Fava ó bambólla» (Pla 1998: 160).

3.1.5.4.1. Conclusions

En la majoria de casos en que intervé l'oclusiva bilabial sonora, al *DCMG* es representa amb la grafia *b*. Hem comprovat, però, que hi ha un bon nombre de confusions i de vacil·lacions entre *b* i *v*, que són fruit d'un moment de la nostra llengua escrita amb un baix grau de fixació ortogràfica i, a més, d'un emmirallament constant en les grafies castellanès.

3.1.5.5. Consonants oclusives dentals sorda i sonora (/t/, /d/)

En l'ús de les grafies que representen aquestes dues consonants també s'observen algunes confusions típiques de l'escriptura del segle XIX, però tot i amb això, en la gran majoria dels mots en què intervenen l'autor els representa —en tots els contextos— d'acord amb els usos tradicionals del català.

a) En posició inicial i medial

A l'inici de paraula no s'observa al *DCMG* cap confusió en la representació gràfica de les oclusives dentals.

En posició interior de mot, només en el cas de *ciudadà* (f. 22r) se substitueix la *t* etimològica per *d*. Segurament es tracta d'una confusió motivada per la grafia *d* del mot equivalent castellà (*ciudadano*). Un cas gairebé idèntic el trobem en un *conciudadà* que *habita* el diccionari d'Escrig (1851: 201).

b) En síl·laba final de mot

En dues ocasions —segurament també influït per la confluència de la grafia *d* en els corresponents castellans— l'autor fa servir *d* en lloc de *t* per a representar l'oclusiva dental sorda en posició final absoluta, encara que en un cas n'hi ha vacil·lació:

- ***t > d***: *chermandad* (f. 42v); *refredad* (f. 175v), però *refredat* (f. 61v).

Com en els mots anteriors, arran de la presència de la grafia *d* en el corresponent castellà, hi ha un cas de substitució de *t* per *d* en síl·laba final, en posició d'obertura sil·làbica:

- ***t > d***: *ygualdat* (f. 45r i 149r).

A més, trobem nou paraules en què se substitueix la grafia *d* per la *t*; en huit de les quals el canvi s'explica per la neutralització de sonoritat pròpia de les oclusives finals. En el mot *consolta*, l'únic d'aquesta llista que no conté el so oclusiu en posició final absoluta, potser el canvi de grafia està motivat per analogia amb el verb d'ús freqüent *soltar*.⁶¹ Heus-ne ací aquests nou mots:

- ***d > t***: *consolta* (f. 25v, 124r i 127r), *gort* (f. 28v), *frét* (f. 40r) i *fret* (f. 146r), *tart* (f. 64v i 183r), *vert* (f. 67r i 187r), *bort* (f. 13v, 15r, 110r i 112r), *cart* (f. 18v i 116v) i *tórt* (per *tord*), (f. 65v i 184v).

A diferència dels tres mots a què ens hem referit en el punt anterior (*t > d*), en cap dels nou en què se substitueix la grafia *d* per la *t* no hi ha coincidència amb el corresponent castellà que proposa C. M. G.; ans al contrari, en tots els mots castellans la grafia emprada (i normativa) és la *d*. Això, juntament amb la vacil·lació assenyalada (*refredat*), ens fa suposar que la grafia *d* en *chermandad* i *refredad* respon a descuits de l'autor, el qual, sembla que pretenia triar a final de

---

⁶¹ Vegeu el mot *consolta* a l'apartat de fonètica 3.2.2.4.1.

mot —sistemàticament— la grafia que en català representa gairebé sempre l'oclusiva dental sorda, és a dir, la grafia *t*.⁶²

Finalment, en *condat* —mot al qual ja ens hem referit en l'apartat dedicat a les nasals—, més que una substitució de *d* per *t* en l'obertura de la síl·laba final (*comtat* > *comdat*), el que hi ha és una adaptació al català del mot corresponent castellà: *condado*.

En la representació de les oclusives dentals a la resta de diccionaris i de vocabularis valencians del segle XIX trobem confusions idèntiques a les que acabem de descriure. Els mots *bord* i *consolda*, per exemple, són substituïts per *bort* i *consolta* en totes les obres de l'època que les apleguen.

3.1.5.5.1. Conclusions

Hem comprovat que la representació de les oclusives dentals en posició inicial i medial es realitza al *DCMG* d'acord amb la tradició escrita catalana, tot i que en un mot el corresponent castellà provoca el canvi de *t* per *d*.

En posició final és on més canvis s'esdevenen, gairebé sempre de *t* per *d* (tant al *DCMG* com a la resta d'obres lexicogràfiques huitcentistes). El detonador d'aquesta substitució és la neutralització de sonoritat de les oclusives en posició final absoluta, però els motius reals són la falta de preparació lingüística de la majoria dels lexicògrafs de l'època —que desconeixien l'etimologia dels mots—, i la manca d'un model ortogràfic establert.

3.1.6. Grafies relacionades amb els sons laterals

3.1.6.1. Consonants laterals alveolar sonora (/l/) i palatal sonora (/ʎ/)

Per a representar aquestes dues consonants, al *DCMG* s'utilitzen gairebé sempre la grafia *l* i el dígraf *ll* d'acord amb els usos del català escrit actual. Podem comprovar-ho en els exemples següents, en què apareixen les dues grafies en diversos contextos: *lepros* (f. 150v), *malví* (f. 6r), *bleda* (f. 6v), *muscle* (f. 159r), *Nadal* (f. 159r), *mel* (f. 19v i f. 182v), *pampol* (f. 55v i f. 164v), *all* (f. 7v), *cervell* (f.

---

⁶² A excepció dels fenòmens de sonorització d'oclusives, tant en posició de coda sil·làbica (*a[d]zavara*) com, en fonètica sintàctica, en posició final absoluta (*po[d] negre*).

119r), *llavar* (f. 8v, 129r, 134r i 151r), *cullerot* (f. 29v i 128v), *llogacama* (f. 48v), *pallola* (f. 62v i 165r), *cellut* (f. 119r), etc.

Només en els mots *llichitimar*, *llichitim*⁶³ (f. 153r) i *galleta* (f. 14v i 147r) es fa servir el dígraf *ll* en compte de *l*. En aquest darrer mot, del francès *galette*, la substitució segurament rep la influència del castellà *galleta*.

Finalment hi ha tres mots en què se substitueix *ll* per *l*, potser també per influència del castellà: *alochar* (f. 8r i 106r), *desalochar* (f. 32r i 130v) i *lombarda* (f. 61r i 126v). En aquest darrer mot, segurament, la intenció de l'autor no era representar el so [ʎ] amb la grafia *l*, atès que fa servir el dígraf *ll* inicial en la resta de casos que hi ha al *DCMG* (més de 180). A més, cal tenir en compte que ja al final del segle XVIII gairebé no s'usava *l* inicial per a representar la lateral palatal (Martí 1998: 124) i al XIX són molt pocs els autors que trien la grafia en comptes del dígraf en aquest context.

En la resta de diccionaris del segle XIX les consonants laterals també se solen representar majoritàriament d'acord amb els usos ortogràfics actuals. Cal matisar, però, que alguns diccionaris contenen molt pocs mots amb la grafia *l* inicial (per exemple, el de Cabrera i el de Lamarca només un mot cadascun). Tot amb tot, en moltes d'aquestes obres lexicogràfiques trobem, en posició inicial de mot, confusions i vacil·lacions similars a les que s'esdevenen al *DCMG*; de manera que en algunes ocasions s'usa la grafia *l* per a representar la lateral palatal inicial i en altres es fa servir el dígraf *ll* en representació de la lateral alveolar. Fins i tot, hi ha diccionaris que donen les dues opcions ortogràfiques per a representar un mateix so en un mateix mot, tal com es pot comprovar en els exemples següents:

[ʎ] > *l*: «Lana. Lana», «Lati. Latin», «Leuda. Pension q<u>e pagan en la Marina por peso», «Loismes. Loismos», (Sanelo 1964a: 149, 150, 153, 154); «Lagóst ó ta. V. Llangosta», «Laminer. Laminero», «Lealtát. Lealtad», «Lebre. V. Llebre» (Escrig 1851: 525, 525, 526); «Labi. m. Labio. V. Llabi», «Lancer. m. Lancero. V. Llancer» (Martí i Gadea 1891: 1140, 1144).

[ʎ] > *ll*: «Llepra. Lepra», «Llepròs. Leproso», «Llis. Lis, flor de Lis», «Llicit. Licitó, cosa licita», «Llince. Lince» (Sanelo 1964a: 152, 152, 153, 154, 154); «Llaberint. V. Laberint», «Llaboriós, sa. Laborioso, sa.», «Llactant. s. m. Lactante»

---

⁶³ Vegeu el capítol 3.2.2.2.5 pel que fa a la palatalització de /l/ inicial en aquest mot.

(Escrig 1851: 531, 531, 531); «Llaca. Zulaque ó betun» (Cabrera 1868: 29); «Llamentar, a. V. Lamentar», «Llegítim, ma. adj. Legítimo» (Martí i Gadea 1891: 1143, 1174).

3.1.6.1.1. Conclusions

En la majoria dels casos que els sons laterals alveolar i palatal s'esdevenen al *DCMG* es representen, respectivament, amb les grafies *l* i *ll*. Tanmateix, s'utilitza el dígraf *ll* en tres mots (que tenen un equivalent castellà començat amb *ll*) en representació de la consonant alveolar en posició inicial, mentre que en altres tres es fa servir la grafia *l* per a representar la consonant palatal.

Hem pogut constatar que aquests canvis són habituals en la majoria d'obres lexicogràfiques del segle XIX i pensem que, probablement, els casos de *l* inicial per a representar el so [ʎ] s'esdevenen per influència dels mots corresponents castellans i no tant per respecte a la tradició ortogràfica. Tradició que molts dels lexicògrafs huitcentistes desconeixien o ignoraven expressament, tal com es pot llegir als pròlegs dels seus diccionaris, en què la substitució de determinades grafies genuïnes per altres castellanés es justifica pel fet de ser *obsoletes* i *incomprensibles* per als catalanoparlants.

3.1.7. Altres grafies

3.1.7.1. Semiconsonant aproximant palatal sonora (/j/)

a) En els diftongs decreixents

L'autor utilitza gairebé en la mateixa proporció les grafies *i* i *y* per a representar la consonant [j] en els diftongs decreixents, sense que l'ús de l'una i de l'altra responga a cap criteri etimològic, lingüístic, etc. De fet, en un gran nombre de mots hi ha vacil·lació entre *i* i *y*.

Així, d'una banda, la grafia *i* s'utilitza en cinquanta ocasions en aquest context, entre les quals podem citar els exemples següents: *caixa* (f. 10v, 17r, 115r i 118r), *greix* (f. 53r i 148r), *boira* (f. 53r, 112r i 113r), *dibuixant* (f. 33v i 133r), etc.

D'una altra banda, la grafia *y* s'utilitza en 48 casos en representació de l'aproximant palatal sonora. Heus-ne ací unes mostres: *ayxada* (f. 12v), *remey* (f. 60v), *cuyxa* (f. 52v i 129r), etc.

Alguns exemples de mots en què hi ha vacil·lació entre *i* i *y* són: *aigua* (f. 135r), però *aygua* (f. 6v, 11v i 118v); *baixar* (f. 32v i 110r), però *bayxar* (f. 13r i 109v), *reixa* (f. 175v), però *reyxa* (f. 60v); *cuina* (f. 128r i 134r), però *cuyna* (f. 23r); etc.

En la lexicografia de l'època hi ha diccionaris que fan servir sempre la grafia *i* per a representar el so semiconsonàntic [j] en els diftongs decreixents, com ara el de Lamarca o el de Pla i Costa. Això no obstant, en la majoria d'obres lexicogràfiques huitcentistes trobem casos semblants als que hem explicat amb relació al *DCMG* en aquest context. Vegem-ne uns quants exemples: «Peix», «Pleyt» (Orellana 1923-24: 44); «Aygua», «Aigues» (Sanelo 1964a: 64, 64); «Aduixer», «Descuyt» (Fuster 1827: 12, 41); «Aygua ó ayhua. V. Aigua ó aihua» (Escrig 1851: 106); «Ayrós, sa. [...] Lo mismo que airós, sa.» (Llombart 1887: 252); «Ayguardent. [...] V. Aiguarent» (Martí i Gadea 1891: 384).

b) En els diftongs creixents

Al *DCMG* hi ha huit casos de diftong creixent en què intervé el so semiconsonàntic [j], sis davant la vocal *a* i dos davant la vocal *e*. En tots aquests casos l'autor fa servir la grafia *y*: *gayato* (f. 20r i 147r), *gaya* (f. 53r), *chóya* (f. 57r) i *choya* (f. 120r), *palaya* (f. 165r), *espayet* (f. 33r i 139v). Tot i que en C. M. G. s'aprecia una influència i predilecció per les grafies castellanès, no hem d'oblidar que alguns d'aquests mots, com *joya* o *palaya*, ja apareixen en la llengua medieval amb la grafia *y*.

A la resta de diccionaris i vocabularis del segle XIX també s'utilitza la grafia *y* per a representar la semiconsonant [j] quan forma part d'un diftong creixent. Farem servir per a exemplificar-ho els mateixos mots del *DCMG* que acabem d'assenyalar:

- *Gayato*: (Sanelo 1964a: 135; Escrig 1851: 452; Rosanes 1864: 61; Cabrera 1868: 28; Llombart 1887: 725; Martí i Gadea 1891: 996).
- *Gaya*: (Lamarca 1842: 38; Escrig 1851: 452; Rosanes 1864: 11; Cabrera 1868: 28; Pla 1998: 168; Llombart 1887: 725; Martí i Gadea 1891: 996).
- *Joya*: (Sanelo 1964a: 148; Escrig 1851: 521; Llombart 1887: 792; Martí i Gadea 1891: 1123).

- *Palaya*: (Orellana 1923-24: 6; Sanelo 1964a: 175; Lamarca 1842: 50; Escrig 1851: 624; Rosanes 1864: 11; Cabrera 1868: 34; Pla 1998: 191; Llombart 1887: 927; Esteve 1888: 156; Martí i Gadea 1891: 1390).
- *Espayet*: (Sanelo 1964a: 121; Escrig 1851: 386; Llombart 1887: 649; Martí i Gadea 1891: 882).

De la mateixa manera que a les obres lexicogràfiques del XIX, l'ús de la grafia *y* per a representar el so [j] dels diftongs creixents és majoritari a les obres literàries, fins al punt que no hi hem pogut trobar casos de *i*. Vegem-ne unes mostres: «s'esglaya l'esperit», «los vells reyalmes y els sagrats altars» (*Poes. Lloren.*: 163, 170); «y altres joyes especials», «Aixina tu, Rey de la gaya ciència» (*Poes. Llomb.*: 266, 373); «pero no desmayes, animat» (Escalante 1855: 12); «que duyes gotes de sanch» (Roig 1879: 69).

3.1.7.1.1. Conclusions

Per a representar la semiconsonant aproximant palatal sonora quan forma part d'un diftong decreixent, C. M. G. fa servir les grafies *i* i *y* gairebé en la mateixa proporció. Fins i tot, de vegades utilitza en un mateix mot ara una grafia ara l'altra.

Hem comprovat que aquestes vacil·lacions eren generals al segle XIX, ja que la majoria dels lexicògrafs de l'època procedeixen de la mateixa manera que l'autor del *DCMG*.

Pel que fa a la representació d'aquesta consonant en els casos en què intervé en els diftongs creixents, tant C. M. G. com la resta de lexicògrafs noucentistes fan servir sistemàticament la grafia *y*, grafia que també era usada de manera general pels literats noucentistes.

3.1.7.2. La grafia *h*

La grafia *h* intervé en 37 ocasions en posició intervocàlica al *DCMG*, generalment entre les vocals *a* i *u* formant hiatus.

En uns casos —la majoria— la *h* s'usa en lloc d'una consonant intervocàlica etimològica que es va perdre en el procés evolutiu del llatí al català: *clahuada* (f. 16v i 122r), derivat de *clau*, del ll. CLAVUS; *pahir* (f. 165r), probablement d'un mot

preromà que en llatí va donar PAIDĪRE; *saho* (f. 178v), del ll. SATIO; *benehir* (f. 14r), del ll. BENE DICĒRE > BĒNĒDĪCĒRE (en ll. cristià); *rihuet* (f. 11r), diminutiu de *riu*, del ll. RĪVUS; *cohada* (f. 23v i 123r), derivat de *coa* (forma antiga de *cua*), del ll. v. CŌDA; *nuhuet* (f. 33r), diminutiu de *nuu* (forma antiga de *nu*), del ll. NŪDU; etc.

En el mot *ohú* (f. 44v) la *h* se situa entre dues vocals que formen diftong, per bé que en el pas de l'ètim llatí (ŌVUM) al mot patrimonial català (*ou*) també es va perdre una consonant intervocàlica.

En altres tres mots, la grafia *h* substitueix els sons consonàntics [ɣ], [z] i [v], amb la qual cosa també està marcant-se la pèrdua d'una consonant intervocàlica amb la *h*: *cohombro* (f. 56v i 126v), *dehembre* (f. 33v i 131v), *llahoretetes* (f. 151r).

Finalment, l'autor fa servir la *h* inicial en dos mots en què no és etimològica: *hoú* (f. 44v i 149r) i la interjecció *hoi!* (f. 149r).

En moltes de les paraules anteriors no era desconeguda la grafia *h*, fins i tot en els textos catalans antics, com es pot comprovar en els exemples següents:

- *dehembre*: al segle XV: «a III del mes de dehembre» (Riquer 1963: 191), «a XIII de dehembre» (Martí 1994 I: 46); al segle XVI: «a 12 de dehembre 1599» (Porcar 2012 I: 102); al segle XVII: «Dehembre 1678» (Aierdi 1999: 410); al segle XVIII: «15 de dehembre de 1746» (Molés 1998: 79).
- *pahir*: al segle XV: «Car no son pas aquestes coses / per a pahir», «deu se pahir: tal cosa com aquesta» (Gassull 1497a: 52r, 55v);⁶⁴ «yo no u puch pahir que no us hi responga» (Gassull 1497: 58).⁶⁵
- *cohombro*: al segle XVII: «un parell de cohombrets» (Martí 1997: 323).
- *sahó*: al segle XIII: «si valia en aquela sahó» (*Cort C*: 718); al segle XV: «puix que nunca y troben complida sahó» (Gassull 1497: 45).
- *benehir*: al segle XV: «venien en aquella font a benehir les banderes» (*Tirant*: 868), al segle XVI: «ab encens, per a benehir-lo» (Martí 1994 I: 106).
- *rihuet*: «en un rihuet eo sequieta que pasa per darrere», «prenint-li un mal de caure, caigué en lo rihuet» (Aierdi 1999: 333, 334).

---

⁶⁴ En l'edició que fem servir, de l'any 1497, no hi ha numeració de pàgines sinó de folis.

⁶⁵ En l'edició que fem servir, de l'any 1497, digitalitzada per la Biblioteca Valenciana, no hi ha números de pàgina, per tant citem el número de pàgina del PDF que conté la digitalització.

A la lexicografia huitcentista també trobem un bon nombre de casos amb *h* antietimològica, tant en alguns dels mots comentats com en d'altres:

- *dehembre*: (Sanelo (1964a: 105), (Escrig 1851: 244), (Llombart 1887: 508), (Martí i Gadea 1891: 728).
- *pahir*: (Fuster 1827: 95), (Lamarca 1838: 36; 1842: 50), (Escrig 1851: 624), (Pla 1998: 191), (Llombart 1887: 926), (Martí i Gadea 1891: 1388).
- *cohombro*: «Cohòmbre ó cohombro» (Escrig 1851: 190), «Cohombre, bro.» (Llombart 1887: 420), «Cohombre, bro.» (Martí i Gadea 1891: 633).
- *sahó*: (Fuster 1827: 117), (Escrig 1851: 765), (Llombart 1887: 1080), (Martí i Gadea 1891: 1642).
- *benehir*: (Sanelo 1964a: 228), (Llombart 1887: 281), (Martí i Gadea 1891: 442).
- *rihuet*: (Sanelo 1964a: 195), (Escrig 1851: 754).
- En altres mots: «Sehénts. Los bienes raices» (Fuster 1827: 120), (*seent* < ll. SEDENS, participi de SEDERE 'seure'); «El pasahor del pañ» (Rosanes 1864: 2); «Presihir ó presiir. V. Presidir» (Escrig 1851: 680), «Vehí. Vecino» (Sanelo 1964a: 218), (*veí*, del llatí VICINUS); «Rihúa da. f. V. Riuá» (Martí i Gadea 1891: 1613), etc.

Conclourem notant que tampoc no era desconeguda la *h* inicial en el mot *ou*, tant en les obres literàries com en les lexicogràfiques del segle XIX. Pel que fa a la literatura, es pot llegir, per exemple, al *Coloqui de la mosa de Polvillo*, editat per Joaquim Martí, i a l'obra teatral d'Escalante *Les criaes*: «redoneta com un hou» (Martí 1997: 341), «¿acás sabem fer un hou ningú dels dos?» (Escalante 1995: 653). Quant a la lexicografia, només cal dir que el mot *hou* (de vegades juntament amb *ou*) es pot llegir en tots els diccionaris valencians del XIX excepte en els de Cabrera i Pla, que només recullen *ou*.

3.1.7.2.1. Conclusions

Excepte en els mots *houí* (< *ou*) i *hoi!*, la grafia *h* apareix en posició intervocàlica bé en el lloc d'una consonant que es perdé en el pas del llatí al català d'acord amb les lleis evolutives de la fonètica històrica (*pahir*, *sahó*, etc.), bé en substitució d'una consonant emmudida (*cohombro*, *dehembre*, *llahoretetes*).

Hem comprovat que aquesta intercalació de la grafia *h* era normal i freqüent en l'escriptura del segle XIX (i en alguns casos com *dehembre*, *benehir*, etc., també en la llengua medieval), tant en la majoria dels mots en què la realitza C. M. G. com en molts altres.

3.1.7.3. Les grafies *i* / *y* en posició inicial

La vocal alta anterior [i] s'esdevé al *DCMG* a principi de mot en huitanta ocasions, de les quals només en una es representa amb la grafia *i*: *indocte* (f. 45v).

En els 79 casos restants C. M. G. fa servir la grafia *y* a l'inici de mot, de fet, en la part valencià - castellà de l'obra, en el lloc que correspon alfabèticament a la *i*, dedica un apartat a la *y* (f. 149r - 150v). Vegem-ne alguns exemples: *Ygnorant* (f. 45r i 149r), *Yllada* (f. 45r i 149v), *Ympropi* (f. 45r i 149v), *Ynprat* (f. 45v i 150r), *Yndult* (f. 45v i 150r), *Ynepte* (f. 45v i 150r), etc.

Tot i que sobta la tria de la grafia *y* en posició inicial, recordem que no era desconeguda en textos catalans molt anteriors al *DCMG*. Heus-ne ací unes mostres pertanyents a diverses obres i èpoques de la nostra literatura: s. XIII: «ab ynstància» (*Cort C*: 631), «la ylla» (*Fets*: 152); s. XV: «que yguale tan gran talla» (Castellví 1983: 257); s. XV: «en la yllada» (Roig 2014: 255); s. XVI: «ni mes yqual que morir» (Timoneda 1956: 22v); s. XVII: «la ynsaculació» (Valda 1998: 115) i «ynfanta» (Mulet 1987: 1).

Amb tot, la grafia absolutament majoritària en aquest context en les obres lexicogràfiques del XIX (i en la majoria dels textos d'aquest segle) és la *i*. Només en casos aïllats algun lexicògraf fa servir *y* inicial: «Yxir» (Escrig 1851: 886); «Yguala», «Yguals» (Martí i Gadea 1891: 1915). De la mateixa manera, en els textos noucentistes només hem pogut localitzar un parell de casos de *y* inicial en representació de la vocal alta anterior, concretament al *Coloqui o rahonament del queixós*, editat per Joaquim Martí: «logrant yo de tal yndult» (Martí 1997: 272), i al *Llibre de visures de Tírig*: «ysqué la mateixa promenia» (Alcàsser 1995: 154).

3.1.7.3.1. Conclusions

Per a representar la vocal alta anterior en posició inicial C. M. G. fa servir la grafia *y* en tots els casos que hi ha al seu diccionari excepte en un. Resulta estranya

aquesta solució en la llengua escrita del segle XIX, atès que per bé que en segles anteriors l'ús de *y* en aquest context havia estat freqüent, els escriptors i lexicògrafs coetanis del nostre autor fan servir *i* de manera gairebé sistemàtica.

3.2. Fonètica

En aquest capítol farem un estudi dels fenòmens fonètics que es dedueixen a partir de les grafies emprades per C. M. G. Hem considerat escaient contrastar les variants del *DCMG* que presenten un cert interès fonètic amb les que s'enregistren en la resta d'obres lexicogràfiques del segle XIX, per tal de comprovar-ne la vitalitat que tenien aleshores. Aquest acarament ens permetrà fer una aproximació bastant fidedigna a la parla valenciana del huit-cents. En els casos en què ens ha estat possible, també hem documentat determinats fenòmens fonètics, amb exemples extrets d'obres literàries d'èpoques anteriors, per tal de tenir-ne una visió diacrònica que ens ajude a comprendre'n l'evolució.

3.2.1. Vocalisme

3.2.1.1. Vocalisme tònic

D'acord amb els diacrítics que fa servir C. M. G., podem mantenir que el sistema de vocals tòniques que manejava constava de set sons, tal com succeeix en tots els dialectes catalans, excepte el rossellonès i el balear:

VOCALS	ANTERIOR	CENTRAL	POSTERIOR
TANCADA	<i>fadrí</i> [í]		[ú] <i>súcre</i>
MITJANA-TANCADA	<i>cistèlla</i> [é]		[ó] <i>meló</i>
MITJANA-OBERTA	<i>tel</i> ⁶⁶ [ɛ]		[ɔ] <i>tos</i> ⁶⁷
OBERTA		[á]	
		<i>capellá</i>	

Al *DCMG*, com sol ser habitual en els textos catalans de totes les èpoques, el vocalisme tònic es caracteritza per l'estabilitat. Tot i això, s'hi observen alguns casos de canvi vocàlic en síl·laba tònica que descriurem a continuació.

---

⁶⁶ Cal parar esment en el fet que, en només tres ocasions, C. M. G. fa servir un signe diacrític semblant al de la ñ castellana. En tots els casos se situa damunt d'una *e* o d'una *o* obertes: *tel* (*membrana*), *tos* (*nuca*), *tort* (*borní*).

⁶⁷ Ídem.

3.2.1.1.1. Casos de tancament vocàlic

a) /o/ > [u]

Chunc (f. 119r). Aquest ascens vocàlic pot explicar-se «per influència de la consonant nasal implosiva i/o de la consonant palatal precedent» (Recasens 1991: 138, 145).⁶⁸ La realització [u] de la vocal /o/ en aquest mot és majoritària en valencià, tot i que alterna amb casos aïllats de [o].⁶⁹ Tant és així que el *DNV* considera que *junc* és la forma principal d'aquest mot, mentre que *jonc* la secundària.

Tots els lexicògrafs valencians del huit-cents que inclouen el mot en les seues obres enregistren la pronúncia amb [u], per bé que Sanelo i Labèrnia també recullen la forma amb [o]:

- *J[ú]nc*: Sanelo (1964a: 148), Labèrnia (1840: 90), Escrig (1851: 522), Pla (1998: 143), Llombart (1887: 794) i Martí i Gadea (1891, 1915: 1129, 25).
- *J[ó]nc*: Sanelo (1964a: 147) i Labèrnia (1840: 90).

Del ll. JŪNCUS, la variant *jonc* —com escau en català a la *u* breu tònica llatina— apareix en nombrosos textos catalans des de l'època medieval, com per exemple el *Llibre dels fets* i la *Crònica* de Bernat Desclot: «Que no havíem altre jonc» (*Fets*: 213), «los carrés de jonc vert» (Desclot III 1950: 114). En canvi, no és tan fàcil trobar-hi exemples de *junc*.

Buixos (< *boixes*), (f. 16r i 114r). El canvi de [ó] per [ú] en aquest mot s'explica, segurament, per la influència del corresponent castellà (*bujes*), ja que en català aquest context no és propici per a un ascens vocàlic.⁷⁰ La substitució de [e] per [o] en síl·laba àtona —que implica el canvi de gènere— és, igualment, fruit de l'influx del castellà. Coromines (*DECLC*, II: 54), anota que es tracta d'una forma exclusiva del valencià i que fou Lluís Lamarca (1839) el primer lexicògraf

---

⁶⁸ Vegeu també Sanchis Guarner (1950: 77) i Veny (1993: 169-170) i (2015: 40, 46).

⁶⁹ Vegeu-ne la distribució geogràfica a l'*ALDC* (mapa 1075), *DCVB* i J. Coromines (*DECLC* IV: 901).

⁷⁰ Vegeu Recasens (1991: 137-140, 145) pel que fa als fenòmens fonètics que afecten /o/.

valencià⁷¹ que la recollí. El primer, però, fou C. M. G., catorze anys abans que l'erudit torrentí.

3.2.1.1.2. Casos d'obertura vocàlica

a) /e/ > [a]

Coradalla (f. 122v). Aquest canvi vocàlic pot estar motivat per una assimilació de *e* a *a* i/o per la influència analògica d'un altre mot del paradigma flexiu de *cor* (*corada*). Nogensmenys, no descartem la possibilitat que es tracte d'un error d'escriptura, ja que *coradalla* conviu al *DCMG* amb *coradella* (f. 11v) i, a més, no hem pogut documentar la paraula en cap altra obra lexicogràfica ni literària del XIX ni d'èpoques anteriors.

b) /i/ > [e]

Convendre (f. 125r). De la mateixa manera que en *coradalla*, podria tractar-se d'un error d'escriptura, atès que a la primera part del *DCMG* (castellà-valencià) llegim també *convindre* (f. 26v). En qualsevol cas, es tracta d'un canvi fonètic bastant freqüent en aquest mot,⁷² que pot explicar-se tant per assimilació vocàlica com per analogia amb altres formes conjugades del verb *convindre* (*convens*, *convenia*, etc.).

La freqüència d'ús d'aquesta variant degué ser tal al segle XIX que Escrig la va incloure al seu diccionari amb remissió a la forma *normativa* o principal: «Convendre. V. Convindre.» (Escrig 1851: 216), solució que mantingué Llobart (1887: 461) en la tercera edició d'aquest diccionari. Així mateix, però amb epítesi de *r*, Martí i Gadea enregistrà a la seua obra aquesta obertura vocàlica: «Convéndrer. V. Convindre.» (Martí i Gadea 1891: 678).

Des de l'època medieval trobem nombrosos casos semblants, que afecten, sobretot, el participi d'aquest verb (*convingut* > *convengut*). Heus-ne ací unes mostres: al s. XIV, «lo convengut haurà respost» (Gimeno *et al.* 2009: 116); al s. XV:

---

⁷¹ Únicament per economia lingüística, usem les expressions *lexicògraf valencià* i *lexicografia valenciana* en comptes de *lexicògraf valencià en llengua catalana* i *lexicografia valenciana en llengua catalana*.

⁷²

«ha convengut fer a· Francesch Trilles» (*Cort S*: 111); «me ha convengut perdre» (*Tirant*: 1196); etc.

c) /u/ > [o]

Coa (f. 123r). Del ll. v. CŌDA, l'evolució lògica del mot *cua* i dels seus derivats, d'acord amb les lleis de la fonètica històrica, havia d'haver estat *coa*; de fet, el predomini de la variant amb [o] en la llengua medieval és aclaparador: «de no vendre cap e coha» (*Establiments*: 166), «Aquel qui tolrrà la cri o la coha a bèstia» (*Furs*: 164), «se mostrà huna cometa envés levant, ab gran coha» (Miralles 2011: 234), «voltant-se per mirar-se la coa» (*Curial*: 260), «fallint-li la part de la coa» (Roís de Corella 1921: 96), «e a la coha de un cavall» (*Tirant*: 653), etc.

L'explicació analògica del canvi de la vocal mitjana per la tancada que ofereix el *DCVB* per a *cua* (per influència del mot *cul* < ll. CŪLUS) ens sembla una mica expeditiva. Tanmateix, són molt pocs els mots que en català contenen els sons [óa] en posició final de mot i tot i que hi ha un altre cas gairebé idèntic a *cua* (< *coa*), *escua* (< *escoa* < ll. ABSCONDĒRE), no sembla suficient per a postular que en aquest context es produeix, de manera recurrent, una disminució del grau d'obertura per dissimilació.

Quant als diccionaris i vocabularis del XIX, l'alternança vocàlica que s'hi observa ens indica que al huit-cents la forma *cua* encara no s'havia imposat: «Còa. Cola.» (Sanelo 1964a: 93), «coa, cola.» (Fuster 1827: 31), «Cúa. Tornarsen en la cúa feta. Volverse rabo entre piernas.» (Lamarca 1842: 20), «Coa. V. Cua.» (Escrig 1851: 186), «Sorell de la cúa rotja. Chicharro, jurel.» (Esteve 1888: 157), «Cua de cavall, erb. Cola de caballo» (Pla 1998: 142), «Cúa. f. Cola, rabo» (Martí i Gadea 1891: 703).

A hores d'ara, segons l'*ALDC* (mapa 1478), a diverses poblacions de la Franja de Ponent es fan servir les variants *c[óð]a* (Eressué, Les Paüls, Tolba, etc.), *c[óy]a* (Mequinensa, Valljunquera, etc.) i *c[ó]a* (Torrevelilla, Aiguaviva de Bergantes, etc.). Aquesta darrera variant també s'enregistra a algunes poblacions del Priorat i de la Ribera d'Ebre (Marçà, la Torre de Fontaubella, Móra la Nova, etc.) i, sobretot, a l'àrea d'influència del tortosí (Mas de Barberans, Amposta, Ulldecona, Sorita, Vinaròs, Rossell, etc.). A la resta del domini lingüístic predomina la forma amb [u].

3.2.1.1.3. Casos d'epèntesi

Agriella (f. 6v i 105r). Variant del mot *agrella* —documentada al *DCVB*— en què, potsèr, el so epentètic [i] apareix a causa del contacte amb la lateral palatal sonora ([ʎ]). Això no obstant, aquest afegiment vocàlic també pot haver-se originat per influència del mot castellà *agrilla*.⁷³

Val a dir que en el català medieval es documenten casos semblants: «e minguà-me I^a barciella o més» (*Cort A*: 107), «Aznar de Moriella se clama d'en P(ere)» (*Cort C*: 29).⁷⁴

3.2.1.1.4. Casos de monoftongació

a) [ej] > [i]

Crixens (< *créixens*), (f. 14r, 127r i 128r). Es tracta d'una reducció del diftong *ei* que en valencià, i en molts dels parlars del bloc occidental, es produeix en uns quants mots d'ús bastant més freqüent —sobretot davant la fricativa prepalatal sorda, per bé que no en síl·laba tònica sinó pretònica—, com ara *queixal* [kiʃál], *eixir* [iʃír], *deixar* [diʃár], *seixanta* [siʃánta], etc. Això no obstant, aquesta reducció també s'esdevé en altres contextos, com per exemple davant consonant oclusiva en el mot *meitat* [mitát], variant característica de molts parlars del nostre domini lingüístic —tant del bloc occidental com de l'oriental (*DCVB*)—, que és la més habitual en valencià (Casanova 1988: 221).

En l'extens estudi que Coromines dedica al mot *créixens* (*DECLC*, II: 1032-1036), n'apareixen nombroses variants entre les quals no es troba *crixens*. Tampoc el *DCVB* ni el volum considerable de textos que hem consultat, entre els quals tots els diccionaris valencians del XIX, constaten l'existència d'aquesta darrera variant. Tot plegat ens fa dubtar que la forma monoftongada *crixens* tingués una gran vitalitat en el valencià del segle XIX ni en el de qualsevol altra època. Podríem pensar que es tracta d'un error d'escriptura de l'autor, però en tot cas no es tractaria d'un *lapsus calami*, sinó d'una manca de competència lingüística, atès que, com hem assenyalat adés, el mot *crixens* s'esdevé en tres ocasions al *DCMG*.

---

⁷³ Tot i que C. M. G. dona *acedera* com a equivalent d'*agriella*, *acedera* (forma principal en el *DRAE*) i *agrilla* són sinònims en espanyol.

⁷⁴ Recasens (1991: 153) nota que en català occidental s'esdevenen un bon nombre de casos de diftongació de Ē tònica (Ē > [je]).

3.2.1.2. Vocalisme àton

Malgrat que al *DCMG* hi ha un nombre considerable de casos de confusió de /o/ > [u], de /a/ > [e] i, sobretot, de /e/ > [a] en síl·laba àtona, que més endavant explicarem, són canvis completament normals i majoritàriament documentats des d'antic, tant en valencià com en tortosí. El sistema de vocals àtones que es dedueix del diccionari i que, per tant, es correspon amb la varietat del català que parlava l'autor, consta dels cinc sons propis del català occidental:

VOCALS	ANTERIOR	CENTRAL	POSTERIOR
TANCADA	<i>capità</i> [i]		[u] <i>agulló</i>
MITJANA-TANC.	<i>pelegrí</i> [e]		[o] <i>cortèsà</i>
OBERTA		[a] <i>paella</i>	

3.2.1.2.1. Casos d'afèresi

Tot i que, segons Daniel Recasens (1991: 121), el valencià és molt refractari a l'afèresi, Joaquim Martí (2009: 57), en canvi, n'assenyala diversos exemples extrets de l'obra de Bernat i Baldoví i matisa que es tracta d'un fenomen fonètic bastant habitual en els hipocorístics (Gostí, Nofre, Pifànio, etc.).

Al *DCMG* n'hi ha un cas de [a] (*potecari*) comentat per alguns autors com, per exemple, Joan Veny (1993: 277) i Joaquim Martí (2009: 57), i documentat ja al segle XVI: «y sou potecari que dóna excellides / bastants medecines que sana les vides» (Burgunyó 1983: 581).

Potecari (f. 15r i 170r). No es tracta del cas típic de fonètica sintàctica en què es perd un so quan hi ha dues vocals del mateix timbre consecutives i posteriorment esdevé una segmentació errònia (*una americana* > *una mericana*). Coromines cercà les causes d'aquest fenomen en el context professional: «degut a la influència dels pots del baix professional o “*potecari* brut, panxa de granota”, que li cantaven les criatures» (*DECLC*, II: 169). Pensem que l'equivalent castellà *boticario* potser també influí en el procés.

A hores d'ara *potecari* es manté en la parla col·loquial de diversos indrets del nostre domini lingüístic —sobretot entre els parlants d'edat avançada, ja que es tracta d'un mot en desús que ha estat substituït majoritàriament per l'equivalent

farmacèutic— i es conserva en la toponímia de les nostres terres: Casa del Potecari (Benifaió), el Pla del Potecari (Beniatjar), Caseta dels Potecariets (Alcalà de Xivert), etc. Tot i que en els textos se sol optar per la forma normativa (*apotecari*), hem comprovat, mitjançant diversos informants locals, que en aquests casos (i segurament en molts altres) s’elideix la *a*- inicial.

Molts dels lexicògrafs del XIX recullen la forma d’aquest mot amb afèresi, la qual cosa és una prova de la seua fortuna en el valencià d’aleshores. *Potecari*: Sanelo (1964a: 185), Labèrnia (1840: 474), Rosanes (1864: 43), (Martí i Gadea 1891: 1511). *Poticari*: Escrig (1851: 674), Llombart (1887: 991).

Propecia / propesia (f. 10v / 171v). (Vegeu aquest mot a l’apartat 3.2.2.2.1.).

3.2.1.2.2. Casos de pròtesi

Com explica Recasens (1991: 121), aquest fenomen fonètic, freqüentment, té el seu origen en una segmentació falsa de vocal final absoluta de mot (*la serp* > *l’aserp*). Al *DCMG* no s’aprecia una sistematització que regisca els onze casos de pròtesi vocàlica que hi trobem, ja que se situen en contextos diversos:

a) Davant de la fricativa alveolar sorda (/s/)

Lògicament, pel fet de no ser una vocal etimològica, no afecta la sonoritat de /s/ intervocàlica, que continua articulant-se sorda i que, per tant, gràficament hauria de representar-se amb el dígraf *ss*:

Aserp (f. 14v, 30r, 63r i 108v). En el *DCVB* [aséɾp] es considera la pronúncia típica valenciana d’aquest mot, i, probablement, és la variant majoritària en el valencià col·loquial actual —si més no entre els parlants que no han après la llengua a l’escola—.

Pel que fa als lexicògrafs del XIX, a més de C. M. G., Josep Escrig (1851: 89), Constantí Llombart (1887: 216) i Joaquim Martí i Gadea (1891: 336) inclouen la variant de *serp* amb pròtesi en els seus diccionaris, i també trobem «l’aserp» en la literatura de l’època, per exemple en el poema «Tirant a la joia» de C. Llombart (2006: 282).

Asafrá (f. 12v i 108v). Es tracta d’un cas molt menys documentat que l’anterior i més infreqüent en la parla col·loquial quotidiana, en el qual segurament ha influït la pròtesi del mot equivalent castellà (*azafrán* < àr. *za‘farān*).

Dels lexicògrafs valencians del XIX només recullen aquesta variant amb pròtesi (*açafrá*) Josep Escrig (1851: 107), Constantí Llobart (1887: 252) i Joaquim Martí i Gadea (1891: 336).

b) Davant de les fricatives labiodentals sonora i sorda (/v/, /f/)

Avespa (f. 12v, 68r i 109r). Es tracta d'un cas bastant arrelat en la parla quotidiana de la major part dels pobles del País Valencià. Una bona mostra de la fortuna d'aquesta variant amb pròtesi la trobem en les obres lexicogràfiques del XVIII i del XIX: «avèspa» (Ros 1764: 29); «Avespa» (Sanelo 1964a: 76); «Avespa» (*DLab* 1840: 205); «Avespa» (Escrig 1851: 105), que també coneix una «Avespaça» (1851: 105), uns «Avespòt ó avespòta» (1851: 105) i *el seu* «Avespér» (1851: 105); mots aquests que mantenen l'Escrig-Llobart (1887: 245) i Martí i Gadea (1891: 378); «Avespa» (Pla 1998: 115).

En els textos literaris del XIX també és present el temut insecte, com es pot comprovar en els exemples següents: A. Roig (1879: 15) esmenta les «picaes d'avespa», i T. Llorente ens avisa que l'«avespa traidora» (*Poes. Lloren.*: 352) és.

Aficar (f. 51v i 105r). No és una variant habitual en la parla valenciana actual i pensem que tampoc no ho era al segle XIX, atès que dels lexicògrafs de l'època només la recullen C.M.G i Pere Labèrnia (1840: 51), la qual cosa s'adiu amb l'asseveració de M. Àngels Massip (1991 I: 129) en el sentit que *aficar* és una forma pròpia del tortosí, tot i que amb molt poca vitalitat entre els parlants més joves.

Altrament, Joan Coromines la considera una «variant privativa de les Illes» (*DECLC*, III: 1011), i en aquest mateix sentit el *DCVB* situa *aficar* a Palma, Manacor, Menorca e Eivissa; de fet, no és estrany trobar aquesta forma en molts textos balears, com ara el *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana* (Alcover 1911), en el qual apareixen, en onze ocasions, diverses formes conjugades del verb *ficar* amb pròtesi de *a*.

Això no obstant, trobem uns pocs casos aïllats d'*aficar* en textos catalans produïts al País Valencià: als *Furs de València* (s. XIV) s'usa la variant «afficades» (*Furs* 2009: 252); al segle XVI Pere J. Porcar també enregistra la pròtesi de *a* en el participi d'aquest verb: «per aver-se entravesat o aficat en la sincha del cavall» (Porcar 2012 II: 772), i en l'anònim *Col·loqui nou de la casulla* (s. XIX), editat per

Joaquim Martí, podem llegir «vach aficar mà a la faixa» (Martí 1997: 328). Amb aquests darrers exemples i els esmentats anteriorment (C. M. G. i Labèrnia), podem concloure que, tot i minoritària, la variant *aficar* no ha estat desconeguda al País Valencià.

Afaram (f. 39r). Variant de *feram* en què la pròtesi s'explica per la típica segmentació incorrecta de la vocal de l'article. Tenint en compte que sovinteja els textos valencians dels segles XVII al XIX, sembla que *afaram* fou una variant bastant habitual en la parla valenciana d'aquest període. D'acord amb això, Joan Coromines la qualifica, sobretot, de «paraula molt vivaç a la part meridional del català occidental» (*DECLC*, III: 971).

Als exemples d'aquesta variant que ens ofereix Joaquim Martí (2006: 24), en podem afegir uns quants extrets de les obres lexicogràfiques del XIX: «*Afaram*. Faroton, farotona» (Lamarca 1839: 2), «*Afarám* s. com. Faroton, na.» (Escrig 1851: 25), «*Afaram*. Faroton.» (Cabrera 1868: 7), «*Afarám, descarat*. Faratón, na.» (Pla 1998: 104), «*Afaram*. n. fam. Farotón, na» (Llombart 1887: 102) i «*Afarám*. n. Farotón, na» (Martí i Gadea 1891: 73).

Cal parar esment en el fet que els lexicògrafs valencians distingeixen entre *afaram* (referit a les persones en sentit metafòric) i *faram* (referit als animals); distinció aquesta que ha mantingut, en part, el *DNV*, ja que les tres accepcions d'*afaram* es refereixen només a les persones, mentre que *feram* s'aplica en aquest diccionari tant a les persones com als animals:

afaram [afarám]

1. *m. i f.* Persona ambiciosa i desprensiva. És un afaram: només pensa en ell.
2. *m. i f.* Persona desenfrenada, que actua sense control.
3. *m. i f.* Persona molt lletja, d'aspecte repel·lent.

feram [ferám]

1. *f.* Animal silvestre.
2. *f.* Bèstia fantàstica i espantosa.
3. *f.* Gentola.
4. *f.* Persona roïn, perversa.

Tanmateix, en els textos valencians huitcentistes, a diferència dels diccionaris de l'època, també hi ha alguns casos d'*afaram* referits als animals, com en l'anònim *Col·loqui nou de la casulla* (s. XIX): «Yo, sarpades en lo gat; / el gat, sarpades en

mi; / no-l poguí desapillar. / No sentia la fatiga / que em donaba eixe afaram, / perquè era machor la pena / de lo que vach a contar» (Martí 1997: 329).

c) Davant de la nasal alveolar sonora (/n/)

En aquest context només trobem un mot amb pròtesi al *DCMG*:

Anou (f. 53v). Aquesta variant conviu amb la forma normativa (*nou*) no només en el valencià, sinó en gairebé tots els dialectes dels blocs occidental i oriental de la llengua catalana: «En totes les comarques hi ha vacil·lació entre la forma originària *nou* i la secundària *anou*» (*DCVB*). Coromines hi coincideix amb l'extensió de la variant amb pròtesi, però la circumscriu, sobretot, al valencià i al català central (*DECLC*, V: 966). Més recentment, a l'*ALDC* (mapa 1225) podem veure que la forma *anou* és aclaparadorament majoritària entre Guardamar i l'Ametlla de Mar, mentre que a mesura que ens desplaçem cap al nord s'imposa la variant *nou*, que és gairebé l'única al nord d'una línia corba que uniria les poblacions de Sant Andreu de Llavaneres a l'est, Llovera de Solsonès al centre, i Peralta de la Sal a l'oest.

Tot amb tot, no hem pogut documentar la variant amb pròtesi abans del segle XVI, concretament a l'obra *Primera part de la història de València* de Pere A. Beuter, editada per Vicent J. Escartí: «pomes, peres, avellanes, castanyes, anous i moltes altres fruytes» (Beuter 1998: 66). Posteriorment, des del *Diccionario valenciano-castellano* (1764), de Carles Ros, gairebé tots els diccionaris i vocabularis valencians contenen la variant *anou*: «*Anou*, con la o agúda» (Ros 1764: 21), «*Anðu*. Nuez.» (Sanelo 1964a: 69), «*Anóu*. Nuez (el fruto del nogal).» (Escrig 1851: 61), «*Anðu*. Nuez.» (Rosanes 1864: 53), «*Anðu*. f. Nuez.» (Llombart 1887: 170) «*Anou* de ciprer. Nuez de ciprèz.» (Pla 1998: 111), «*Anðu*. f. bot. Nuez» (Martí i Gadea 1891: 238), «*anou* [anów]. 1. f. *BOT/AGR*. Fruit de l'anouer...» (*DNV*). Fins i tot, el *GDLC* enregistra aquesta variant fonètica com a forma secundària de *nou*.

d) Davant de les consonants oclusives /p/, /t/, /k/ i /b/

Al *DCMG* trobem cinc casos de pròtesi de *a* davant de consonant oclusiva:

Aconortar / aconort (f. 25v i 104v). Es tracta d'un cas de pròtesi de *a* semblant a l'anterior pel que fa a l'extensió,⁷⁵ tot i que no tan documentat. Això no obstant, Coromines l'enregistra ja al segle XIII (*DECLC*, II: 881) al Principat i a les Illes. Al País Valencià, al segle XV hem localitzat «aconort» al *Tirant lo Blanch* (*Tirant*: 1505, 1527).

Pel que fa als lexicògrafs valencians del XIX, Labèrnia (1839: 29), Escrig (1851: 15), Cabrera (1868: 6), Llombart (1887: 88), Martí Gadea (1891: 50) i Pla (1998: 139) recullen la variant amb pròtesi de *conhortar*.

Com en el cas d'*anou* —i sense entrar aquí en la qüestió de si la decisió és procedent o no—, una bona prova de la vigència d'aquesta variant fonètica en el dialecte valencià la trobem en la inclusió d'*aconhortar* al *DNV* com a forma principal, a la qual remet *conhortar*. Val a dir que el *GDLC* també inclou la forma *aconhortar*, però com a secundària de *conhortar*.

Atrontollar-se (f. 109r).⁷⁶ Sobta que el *DCVB* assevera que aquesta forma ha estat «usada només per Joaquim Ruyra, amb un significat que sembla esser 'oprimir': «El cor se li atrontollava i se li omplia d'una angúnia estranya, Ruyra Pinya, II, 157; Atrontollant-se-li l'alè, va rompre a plorar a mars desfetes, ibid. 229». Joan Coromines, en canvi, considera que la variant amb pròtesi és la preferida pels valencians (*DECLC* VIII, 873-874). Tot i que no documenta la seua afirmació, el filòleg barceloní encerta plenament, ja que, des del *Diccionario Valenciano-Castellano* (1764) de Carles Ros, gairebé tots els lexicògrafs valencians recullen la forma amb pròtesi de *a-*, per bé que predomina *atr[a]ntollar* sobre *atr[o]ntollar*: «*Atrantollàrse, trantollàrse, marearse*» (Ros 1764: 266), «*Atrantollar-se. Marearse*» (Sanelo 1964a: 228), «*Atrantollarse. Marearse*» (Lamarca 1839, 1842: 5, 7), «*Atrantollarse. Fatigarse [...] Marearse*» (Escrig 1851: 99), «*Atrantollarse de molt de treball. Atrafagarse.*» (Cabrera 1868: 10), «*Atrantollarse. r. Fatigarse [...] Marearse*» (Llombart 1887: 233), «*Atronotollar. a. V. atrantollar*» i «*Atrantollar. a. Fatigar [...] r. Fatigarse [...] Marearse*» (Martí i Gadea 1891: 361, 359), «*Atrontollar-se o atranto... Marearse*» (Pla 1998: 115).

---

⁷⁵ Vegeu-ne la distribució geogràfica al *DCVB* i al *DECLC* (III, 881).

⁷⁶ Vegeu la documentació que aporta Martines (2012: 332) sobre aquesta variant de *trontollar*.

Aputput (f. 6r i 107r).⁷⁷ *Aputput* és la variant documentada del mot *puput* amb pròtesi de *a* en alguns indrets del País Valencià, concretament a Elx i a Sant Joan,⁷⁸ encara que la forma majoritària en valencià és *putput* (DCVB). No hem localitzat cap cas d'*aputput* en textos valencians; no obstant això, hem sentit la variant *apaput* a diverses poblacions de la Vall d'Albaida (Ontinyent, Bocairent, Fontanars dels Alforins), sobretot entre parlants de més de quaranta anys que han tingut contacte amb el món rural, bé directament o bé per mitjà de tercers (amics, familiars, etc.).

Cap altre lexicògraf valencià del segle XIX no deixa constància en la seua obra de variants amb pròtesi del mot *puput*.

Ablaurat (f. 6r i 104r). La variant formal amb pròtesi de *a* del verb *blaiürar* és la més comuna en la parla col·loquial valenciana; de fet, en les obres lexicogràfiques del XIX produïdes al País Valencià només Escrig, Llombart i Martí i Gadea recullen *blahurar*, però juntament amb *ablahurar*: «*Ablaurar*. Acardenalar.» (Lamarca 1842: 2); «*Ablahurar*. Acardenalar» i «*Blahurar*. V. Ablahurar» (Escrig 1851: 4, 127); «*Ablahurar*. Acardenalar.» (Cabrera 1868: 5), «*Ablahurar*. Acardenalar» i «*Blahurar*. a. Acardenalar» (Llombart 1887: 72, 293); «*Ablahurar*. a. Acardenalar» i «*Blahurar*. a. Acardenalar» (Martí i Gadea 1991: 23, 464).

De la mateixa manera que hem explicat en els casos d'*anou* i d'*aconhortar*, el *DNV* recull *ablaiürar* com a forma principal, mentre que *blaiürar* com a secundària.

3.2.1.2.3. Casos de monoftongació

a) [iw] > [u]

Chulít (f. 64r i 119v). Tot i que l'elisió de [i] és més habitual en posició posttònica, també és produeix en posició pretònica (Recasens 1991: 66-67). No hem aconseguit documentar la forma *chulit* (ni *xulit*) en cap obra literària ni lexicogràfica, però d'una banda, segons el *DCVB*, les pronúncies [tʃiwlít] i [tʃulít] alternen en el català occidental. D'una altra, l'*ALDC* (mapa 609) enregistra diversos casos aïllats de [tʃulít] al llarg del domini lingüístic català, tot i que les majors

---

⁷⁷ Vegeu l'apartat 3.2.2.4.3 pel que fa a l'epètesi de *-t*.

⁷⁸ Vegeu la distribució geogràfica de diverses variants d'aquest mot al *DCVB* i a Coromines (*DECLC* VI: 877).

concentracions d'aquesta variant es produeixen al Matarranya i a les comarques castellonenques.

L'elisió de la vocal alta anterior pretònica del mot *xiulit* pot explicar-se per dissimilació.

b) [iw] > [o]

Domenge (f. 34r i 134r). Encara que la reducció del diftong *iu* en el mot *diumenge* és més habitual en *u*, la variant en *o* es dona, sobretot, al tortosí, a diverses poblacions del valencià septentrional i del meridional, i al Camp de Morvedre (*DCVB*). Segons l'*ALDC* (mapa 629), la isoglossa que separaria les articulacions [o] i [u] en el valencià septentrional i en el tortosí meridional passaria, aproximadament, per Cabanes al sud-est (que queda dins de [o]), mentre que al sud-oest se situaria una mica al nord de Sant Mateu i Xiva de Morella (on hi ha vacil·lació de [o] i de [u]), de manera que localitats com Albocàsser i Vilafranca s'emmotlen dins de [u].

En un text religiós valencià del segle XVII (*Resumen y relación de la vida y prodigis del religiós, el ven. pare Fray Pere Esteve*, editat per Vicent J. Escartí) trobem *domenge* en diverses ocasions per a designar el primer dia de la setmana (Planells 2006: 73, 74, 149, 225). Anteriorment, en els textos consultats hi ha distinció entre *domenge* (generalment 'domini o dret senyorial'), *Domenge* (antropònim) i *diumenge* o *dumenge* (dia de la setmana).

Aquesta distinció tampoc no es manté en la lexicografia valenciana dels segles XVIII i XIX, ja que els lexicògrafs que recullen la variant *domenge* la fan servir com a dia de la setmana: C. Ros (1764: 85), C. Llombart (1887: 581), i J. Martí i Gadea (1891: 798 i 808).

3.2.1.2.4. Casos de tancament vocàlic

La major part d'aquests canvis vocàlics reproduïxen la parla col·loquial valenciana del segle XIX i, en molts casos, també del moment actual. Realitzacions com [miɲdʒár] o [miɲʃár], [ʎansól], etc. (*menjar, llençol*) eren i són vives pertot arreu del País Valencià —i per altres contrades del bloc occidental de la llengua catalana—. Es tracta de substitucions vocàliques en síl·laba àtona que responen a

qüestions diverses que tot seguit tractarem de comentar, sí bé trobem un denominador comú en el fet que sempre es produeixen en posició pretònica.

a) /e/ > [i]

a.1. En posició inicial.

En síl·laba àtona inicial, aquest és un canvi vocàlic bastant productiu en el valencià popular del segle XIX.⁷⁹ Fins i tot, en alguns mots, l'ascens vocàlic de /e/ a [i] ha arribat als nostres dies «en el val. vulgar i en parlants poc cultivats» (Colomina 1991: 18).

Minchar, minchador, minchat, etc. (f. 24r i 156v). Es tracta d'una variant que conviu amb *menjar* per tot arreu del català occidental; per tant, sobta el fet que C. M. G és l'únic lexicògraf valencià del XIX que la recull. El canvi a [i] pot respondre a causes analògiques (*minxo*),⁸⁰ tot i que també pot estar influenciat per la consonant palatal contigua.⁸¹

Chiner (f. 36r i 121r). Usada des del segle XIII juntament amb *gener* (*DECLC* IV: 461), la variant amb [i] és absolutament majoritària en el català occidental.⁸²

Podríem trobar les causes d'aquest tancament vocàlic en una dissimilació de la vocal pretònica a la tònica o, com en el cas anterior, en la influència del so palatal adjacent.

La resta de lexicògrafs valencians del huit-cents oscil·len entre les variants amb [i] i amb [a], excepte Labèrnia, que recull *gener* com a forma secundària de *janer*: «*Janer*.» (Sanelo 1964a: 147); «*Gener. m. JANER*.» (*DLab* 1839: 955); «*Janér. V. Ginér*.» (Escrig 1851: 516); «*Giner. m. Enero*» i «*Janer. m. ant. Enero*» (Llombart 1887: 730, 788); «*Giner. m. Enero*» i «*Janer. m. ant. Enero*» (Martí i Gadea 1891: 1008, 1111).

---

⁷⁹ Vegeu-ne diversos exemples a Martí (2009: 49).

⁸⁰ Vegeu l'estudi que en fa Coromines (*DECLC* V: 580, VI: 229).

⁸¹ Vegeu les precisions que en fan Colomina (1991: 18), Martí (1996: 238, 2006b: 176) i Martines (2000: 64).

⁸² Vegeu-ne la distribució geogràfica al *DCVB*, al *DECLC* (IV: 469 i, sobretot, a l'*ALDC* (mapa 630).

Yncens (f. 150r). Potser per influència del castellà, era un variant fonètica amb una certa presència en el valencià del segle XIX. Una bona prova d'això la trobem en el fet que altres quatre lexicògrafs de l'època la recullen en les seues obres: «Incens» (Sanelo 1964a: 144), «Incéns» (Escrig 1851: 492), «insens» (Rosanes 1864: 35, 61), «Incéns» (Llombart 1887: 765), «Incèns» (Martí i Gadea 1891: 1079).

També es pot llegir aquest mot i algun dels seus derivats en les obres de Teodor Llorente i de Constantí Llombart: «Aixeques l'incens en núbols negres» (*Poes. Lloren.*: 149), «en la mà l'incensari» (*Poes. Lloren.*: 111); «entre els núbols d'incens» (*Poes. Llomb.*: 257).

Llichitim (f. 153r). El canvi de la vocal pretònica en aquest mot pot respondre a una assimilació a la vocal tònica o, com hem indicat anteriorment, a la influència de les consonants palatals contigües.

Quant a la lexicografia huitcentista, no hi ha constància d'aquest tancament vocàlic en cap obra lexicogràfica de l'època.⁸³

Tampoc no l'hem pogut documentar en obres literàries del XIX, malgrat que gairebé des de les albors de la llengua catalana n'hi ha alguna mostra, com ara al *Llibre de la Cort del Justícia de Cocentaina (1294-1295)*: «així com a part e ligítim defened[or]» (*Cort C2*: 833).

Lligir (f. 152v) / *Llichir* (f. 48r). Es tracta d'un cas d'assimilació molt habitual en valencià, en el qual poden influir també, com en els anteriors mots, les consonants palatals adjacents. A més, podria explicar-se per influència dels presents d'indicatiu i de subjuntiu de la flexió valenciana d'aquest verb (sense increment incoatiu, majoritàriament).

Pichina (f. 25r), però també *pechina* (f. 167r). El canvi vocàlic de [i] per [e] també pot respondre en aquest mot a un fenomen assimilatori o a la influència de la palatal adjacent.

No hem pogut documentar el canvi de la vocal mitjana per l'alta en el mot *petxina* en cap altra obra lexicogràfica ni literària del XIX, però Marià Aguiló observà aquesta substitució en un dietari barceloní del segle XV, el *Manual de novells ardots*: «pitxina per petxina: “ffon feta solemnitat e cors present a mossén

---

⁸³ Vegeu l'apartat 3.2.2.2.5 pel que fa a la palatalització de /l/ inicial en aquest mot.

Antoni Pelagrí ... e li fonch posat pans e escut ab camp blau e ab pitxines”, Ardits, II, 269» (DAg VI: 156).

a.2. En posició medial

Benificiat (f. 14r i 111r). L'ascens vocàlic pot explicar-se en aquest cas per assimilació, tot i que pot haver estat una concausa l'analogia amb el mot del mateix camp semàntic *benifet*, que s'usa ja al segle XIII en el *Libre de les Costums Generals Scrites de la Insigne Ciutat de Tortosa* (DCVB).

La variant *benificiat* no no s'enregistra en cap altra obra lexicogràfica del XIX, però la podem llegir en alguns textos antics: «consolat e alegrat e benificiat» (Llull 2005: 116), «Johan Sances, prevere, benificiat» (Miralles 2011: 445).

Coneiximent (f. 25v, 60r i 175r). A més de la possible dissimilació, en el canvi vocàlic que s'esdeu en aquest mot també pot haver influït el contacte amb la semiconsonant prepalatal adjacent. Segons el DCVB, aquesta és la realització majoritària no només del valencià, sinó de tot el català occidental.

Dels lexicògrafs valencians, només J. Escrig (1851: 203), C. Llombart (1887: 442-443), i J. Martí i Gadea (1891: 655) recullen aquest mot en els seus diccionaris i —com C. M. G.— opten per la variant dissimilada.

Nayximent (f. 52v). Com ja observà J. Coromines (DECLC V: 906), tots els diccionaris valencians del XIX recullen *naiximent*. Fins i tot el DNV recull aquesta variant com a secundària de *naixement*. L'ascens vocàlic de la vocal pretònica d'aquest mot respon a les mateixes causes que l'anterior (*coneiximent*).

Desminchat (f. 45r i 132r). (Vegeu *minchar* en l'apartat «En posició inicial» d'aquest mateix epígraf).

Espirit (f. 38r i 140v). Amb la *i* etimològica (< SPĪRĪTUS), és variant antiga del mot *esperit* (DECLC III: 650), que sovinteja els textos medievals i s'ha mantingut en el valencià col·loquial: S. XIV: «l'Espirit Sant ab los apòstols» (Gimeno *et al.* 2009: 215); s. XV: «lo meu espirit» (Oliver 1929: 201); s. XVI: «car l'espirit no l'ama» (March 2000: 219).

Dels lexicògrafs del XIX, només J. Martí i Gadea (1891: 886-887) recull la variant *espirit*, tot i que juntament amb *esperit* i *esprít*.

b) /a/ > [e]

En general, al *DCMG* hi ha distinció entre aquestes dues vocals, com correspon al català occidental; no obstant això, trobem sis casos de substitució de /a/ per [e] —quatre dels quals es poden documentar des d'antic—. La majoria d'aquests casos s'expliquen per factors contextuals (dissimilació o assimilació amb la vocal de la síl·laba adjacent):⁸⁴

Tal com ha observat J. Martí (1997: 80; 2009: 43) en el context de la literatura popular dels segles XVIII i XIX, aquest canvi vocàlic és molt menys freqüent que l'invers.

b.1. En síl·laba inicial:

Endromines (f. 9v i 136v). Segons el *DCVB*, la variant preferida pel valencià és *andròmina/es*. A més, com ja hem comentat, el procés fonètic predominant en aquest context en valencià —i en la resta del català occidental— és el contrari, és a dir, /e/ sol passar a [a],⁸⁵ la qual cosa ens fa pensar en una probable ultracorrecció per a explicar aquest canvi vocàlic.

Això no obstant, la forma amb *e-* —recollida per C. M. G. per primera vegada en una obra lexicogràfica valenciana— es troba en sis diccionaris posteriors del segle XIX: L. Lamarca (1839, 1842: 28, 20), J. Escrig (1851: 347), J. M. Cabrera (1868: 22), J. Pla (1998: 151), C. Llombart (1887: 614), i J. Martí i Gadea (1891: 841), encara que Escrig, Llombart, i Martí i Gadea també recullen la forma amb *-a*.

Eixeleró (f. 29r i 135v). Tot i que no es tracta d'un mot d'ús freqüent a hores d'ara, aquest tancament vocàlic, que es pot explicar per assimilació de la vocal inicial a les vocals pretòniques següents, al segle XIX responia a la pronúncia majoritària valenciana d'*aixelleró*,⁸⁶ ja que tots els lexicògrafs valencians de l'època que recullen el mot opten per la variant amb [e]. Tot i amb això, C. Llombart (1887: 248) i J. Martí i Gadea (1891: 115) també apleguen als seus diccionaris la variant amb [a] com a forma secundària, mentre que P. Labèrnia (1839: 735) considera secundària *eixeleró*, que remet a *aixelleró*.

---

⁸⁴ Cf. Recasens (1991: 103).

⁸⁵ Sobre aquesta qüestió vegeu els estudis de Veny (1989: 160), Recasens (1991: 75), Colomina (1991: 17), Martí (1997: 79, 1996: 237) i Martines (2000: 56-57).

⁸⁶ El *DCVB* adscriu aquesta variant ([ejfeˈleró]) a la ciutat de València.

Embaixada (f. 35v) i *embaixador* (f. 35v i 136r). Els primers testimonis d'aquesta variant es remunten al segle XV. Heus-ne ací un parell d'exemples: «la venguda de Febo portàs embaixada» (Roís de Corella 2001: 184), «lo emperador féu venir lo embaixador» (*Tirant*: 538).

La lexicografia valenciana huitcentista no coneix les formes *ambaixada* i *ambaixador*, ja que Sanelo, Labèrnia, Escrig, Llombart, i Martí i Gadea inclouen en les seues obres únicament les variants *embaixada* i *embaixador*, mentre que la resta de lexicògrafs de l'època no recullen aquests mots (ni amb *a-* ni amb *e-*): «*Embaixada*. Embaxada» (Sanelo 1964a: 117), «*Embaixada*. f. [...] Embajada» (Labèrnia 1839: 740), «*Embaixá, da*. Embajada.» (Escrig 1851: 327), «*Embaixá, da*. f. Embajada.» (Llombart 1887: 598) i «*Embaixá, da*. f. Embajada.» (Martí i Gadea 1891: 824); «*Embaixador*. Embaxador» (Sanelo 1964a: 117), «*Embaixador*. f. [...] Embajador» (Labèrnia 1839: 740), «*Embaixador, hor*. Embajador.» (Escrig 1851: 327), «*Embaixador, hor. m*. Embajador.» (Llombart 1887: 598), «*Embaixador, hor. m. polit*. Embajador.» (Martí i Gadea 1891: 824).

Menescal (f. 8r i 156v). Usada des de ben antic, es tracta de la variant fonètica típica de gran part del català occidental.⁸⁷ Pot explicar-se per assimilació de /a/ a la [e] pretònica.

La seua fortuna en el valencià, tant en el del XIX com en el d'èpoques anteriors, es fa palesa en el fet que en cap obra lexicogràfica valenciana anterior al segle XX es fa servir la variant amb [a]: «*Menescal, Cteniatrus, veterinarius*» (Pou 1575: 164), «*Menescal. Veterinarius*» (*VTarraça*: 190), «*Menescal. Veterinarius*» (*VExulve*: 190), «*Menescàl. Albeytar* (Ros 1764: 151), «*Menescàl. Albeytar* (Mulomedicus)» (Sanelo 1964a: 160), «*Menescal. Albéitar ó veterinario* (Rosanes 1864: 42), «*Menescal. m. Albéitar. Veterinario*» (Llombart 1887: 855), «*Menescal. m. V. veterinari*» (Martí i Gadea 1891: 1254). Únicament Pere Labèrnia, segurament influenciat pel seu contacte amb el català oriental, aplega al seu diccionari les dues variants fonètiques d'aquest mot: «*Menescal. m. Manescal*» (Labèrnia 1840: 197).

La fortuna a què ens referíem abans en relació amb aquest tancament vocàlic ha arribat als nostres dies —tot i que *menescal* no és un mot d'ús freqüent a hores

---

⁸⁷ Vegeu-ne la distribució al *DCVB* i a Coromines (*DECLC* V: 424-425).

d'ara—, atès que el *DNV* recull *manescal* com a forma secundària que remet a *menescal*.

b.2. En síl·laba final:

Bàlsem (< ll. BALSĀMUM) (f. 13v, 109v i 111v). Joan Coromines (*DECLC* I: 610) diu que aquesta variant de *bàlsam* es documenta per primera vegada al segle XV, sense donar-ne exemples. Efectivament, nosaltres l'hem llegida a textos com *l'Excitatori de la pensa a Déu*: «donen oli, vi e bàlsem» (Oliver 1929: 106) i *Lo procés de les olives*: «y a causa del bàlsem que tant les conserva» (Gassull 1497: 18).

El tancament vocàlic en aquest mot, d'acord amb la gramàtica històrica, podria explicar-se per una dissimilació de *-a-* posttònica, semblant a la d'altres mots com *escàlem* (< ll. SCALĀMUS), *tàlem* (< ll. THALĀMUS), *cànem* (ll. CANNĀBIS), etc.

La forma *bàlsam* no s'inclou en cap diccionari del segle XIX produït al País Valencià, ja que, com C. M. G., enregistren la variant amb [e] Sanelo (1964a: 78; 1964b: 242), Escrig (1851: 112), Llombart (1887: 405) i Martí i Gadea (1891: 260). Val a dir que, actualment, el *DNV* recull *bàlsam* com a forma secundària que remet a *bàlsem*.

c) /o/ > [u]

Per bé que, com és habitual en valencià, C. M. G. distingeix generalment entre [o] i [u] àtones, al *DCMG* hi ha un bon nombre de casos de canvi de la vocal mitjana-alta per l'alta —la major part dels quals bastant freqüents i documentats—.

c.1. En posició inicial

S'ha observat per diversos autors que aquest fenomen d'ascens vocàlic ([o] > [u]) «té lloc, sobretot, per assimilació anticipatòria a les vocals altes [i] o [u] següentes» (Recasens 1991: 138).⁸⁸ Vegem-ne uns quants casos que hi ha al *DCMG* davant de [i] tònica:

---

⁸⁸ Vegeu també Sanchis Guarner (1950: §59), Badia i Margarit (1981: 165), Veny (1986: 160) i Colomina (1991: 19).

Cullir, cullita, cullitor (f. 28r i 128v). Les variants *cullir* i *cullita* poden documentar-se ja al segle XIII, en un text juridicoadministratiu valencià: «No gos cullir o pendre agratç de vinyes», «puxa ésser cullita» (*Establiments*: 315, 225).

Pel que fa als lexicògrafs valencians del XIX, observem solucions diverses als seus diccionaris, ja que hi ha qui recull únicament la forma «collir» (Fuster 1827: 32), hi ha qui només opta per la variant «cullir» (Rosanes 1864: 45), mentre hi ha d'altres, la majoria, que apleguen als seus diccionaris les dues variants d'aquests mots: «Cullir. [...] v. Collir» (Escrig 1851: 236); «Collir» i «Cullir» (Llombart 1887: 427 i 493); «Collir» i «Cullir» (Martí i Gadea 1891: 641 i 714).

Tusir (f. 186r). Coromines documenta la forma *tussir* al segle XVI, concretament al *Thesaurus Puerilis* d'Onofre Pou (*DECLC* VIII: 639), però en realitat es fa servir ja al segle XV a l'anònim *Col·loqui de dames* (1485): «yo·l fas tussir,» (Martín 2006: 208v).

Quant a les obres lexicogràfiques valencianes del XIX, només Rosanes i Martí i Gadea deixen constància als seus diccionaris de la variant amb [u], encara que aquest darrer autor també enregistra *tosir*: «Tusir. Toser» (Rosanes 1864: 38), «Tusir. n. V. Tosir» (Martí i Gadea 1891: 1821).

Cusir, cusit (f. 28r, 128v), tot i que també *cosir* (f. 7r, 9r, 105v, 128r) i *descosit* (f. 131r). La variant amb [u] es dona tant en el català oriental com en l'occidental.⁸⁹ Trobem *cusir* ja al segle XV al *Tirant lo Blanch* (*Tirant*: 260). Quant a la lexicografia valenciana del XIX, es decanten per la variant amb [o] Lamarca (1839: 2; 1842: 3), Escrig (1851: 224) i Rosanes (1864: 23); vacil·len entre [o] i [u] —a més de C. M. G.— Llombart (1887: 475, 496), Pla (1998: 105, 144) i Martí i Gadea (1891: 691, 717), i finalment, tria únicament la variant amb [u] Cabrera (1868: 7, 12, i 18).

Buñigo (f. 16v). Tot i que sembla un castellanisme (*DCVB*), Coromines apunta que també pot tractar-se d'un aragonesisme o, fins i tot, d'un mossarabisme (*DECLC* II: 93).

C. M. G. és l'únic dels lexicògrafs del XIX que enregistra aquest tancament vocàlic en el mot *bonyigo*, tancament que tampoc no hem pogut documentar en la literatura popular de l'època.

---

⁸⁹ Pel que fa a l'extensió de *cusir*, vegeu *DCVB* i Coromines (*DECLC* II: 992).

Cuixí, cuixinera, cuixinet (f. 9r i 127r), encara que també «coixí», «coixinet» (f. 127r). La variant amb [u] es pot documentar ja al segle XIII, concretament al *Llibre de la Cort del Justícia de València 1283-1287*: «Cuxí blanch» (*Cort V2*: 400). Això no obstant, no es tracta d'una variant majoritària en valencià ni tampoc en tortosí.⁹⁰

De la resta de lexicògrafs valencians del XIX, els únics que també apleguen als seus diccionaris la variant amb [u] són Cabrera i Martí i Gadea, encara que aquest darrer com a forma secundària de *coixí*: «Cuyxí. Almohada» (Cabrera 1868: 18), «Cuixí. m. V. Coixí» (Martí i Gadea 1891: 711).

Al *DCMG* també hi ha dos casos de substitució de [o] per [u] per probable assimilació vocàlica:

Burumballes (f. 21r i 114r). Segons Coromines (*DECLC II*: 142) es tracta d'un mot valencià. En un text del segle XVI —el *Llibre de antiquitats de la seu de València*— es fa servir la variant «barumballes» (Martí 1994 I: 173), que devia ser la majoritària a la València del XIX, atès que tots els lexicògrafs valencians d'aquest segle que recullen el mot es decanten per la forma amb [a] en síl·laba inicial, encara que Rosanes i Martí i Gadea també inclouen en les seues obres *b[o]rumballes*: «Barumballes» (Sanelo 1964a: 79), «Barumballa» (Lamarca 1839, 1842: 7, 9), «Barumballes» (Escrig 1851: 118), «Barumballa ó borumballa» (Rosanes 1864: 59), «Barumballes» (Cabrera 1868: 12), «Barumballes» (Llombart, 1887: 271), «Barrumballes» i «Borrumballes» (Martí i Gadea 1891: 423, 482), «Barumballa» (Pla 1998: 118).

Com es pot comprovar en les citacions anteriors, C. M. G. és l'únic lexicògraf valencià del XIX que fa servir la variant *burumballes*. Tanmateix, Joaquim Martí en documenta un parell d'exemples a una publicació castellanenca del final del XIX, *El frare*: «Però tot se va tornar burumballes», «Pot ser que també siguen burumballes» (Martí 2006: 97).

Cugullada (f. 30r). Sembla que com manté Coromines «la forma bàsica valenciana és *cogullada*» (*DECLC II*: 810), encara que la variant amb assimilació vocàlica —tot i que minoritària— conviu amb la forma *cogullada* al valencià del segle XIX, tal com es dedueix de l'acarament de les obres lexicogràfiques de

---

⁹⁰ Vegeu-ne la distribució a l'*ALDC* (mapa 269).

l'època: «Cogullada» i «Cugullada» (Sanelo 1964a: 97, 100); «Cogullada» (Lamarca 1839: 14; 1842: 18); «Cogullá, da» i «Cugullá, da» (Escrig 1851: 189, 233); «Cogullá.» (Pla 1998: 137); «Cogullá, da» i «Cugullá, da» (Llombart 1887: 419, 490); «Cogullá, da» (Martí i Gadea 1891: 633).

Daniel Recasens (1991: 138) assenyala una sèrie de casos d'ascens vocàlic ([o] > [u]) que s'expliquen per dissimilació entre les vocals que formen part d'un hiat. En aquest context s'enregistren dos mots més al *DCMG*:

Cuhet (f. 23r). Aquesta variant de *coet* es pot documentar ja en un text religiós valencià de l'últim quart del segle XVII: «vingué com un cuet» (Planells 2006: 95). D'acord amb l'alternança de les formes *coet* i *cuét* en les obres lexicogràfiques del XIX, cal pensar que —com a hores d'ara— en el valencià d'aquest segle eren vives totes dues: «Cuet» (Sanelo 1964a: 101), però «Eixida de coets» (Sanelo 1964b: 253); «Cuhet» (Lamarca 1842: 21); «Cuhét. V. Cohét» (Escrig 1851: 189); «Cuhuet» (Cabrera 1868: 18); «Coét» (Pla 1998: 137); «Cohet [...] V. Cuhet» Llombart (1887: 633), i «Cohet [...] Lo mismo que cuhet» Martí i Gadea (1891: 420).

Cuhent (f. 129r). Aquesta variant, amb una certa vitalitat a hores d'ara en alguns indrets del País Valencià, no es troba en cap diccionari ni vocabulari valencià del segle XIX —llevat del de C. M. G—. Nosaltres mateix hem percebut aquest tancament vocàlic en el mot *cuent* i els seus derivats (*cuenta*, *cuentor*, etc.) a diverses poblacions de la Vall d'Albaida, com ara Ontinyent, Bocairent, Aiello de Malferit i Fontanars dels Alforins. Sembla, però, que en el conjunt dels parlars valencians predomina la forma amb [o] (*DCVB*).

Altres dos mots en què es produeix el canvi de [o] per [u] davant de [e] (en aquests casos sense que [o] forme part d'un hiat) són:

Mustela (f. 24r i 159r). Tant Alcover (*DCVB*) com Coromines (*DECLC* V: 813 - 814) noten que és la forma majoritària al País Valencià. I així mateix havia de ser al segle XIX si tenim en compte que, de tots els lexicògrafs de l'època, només Sanelo (1964a: 158) recull *mostela*, però juntament amb la variant amb [u] (1964a: 167).

Val a dir que la forma amb la vocal alta posterior ja s'utilitza en una obra literària produïda al País Valencià al segle XV, concretament a l'*Espill*: «tavà, mustela, / vespa, alacrà» (Roig 2014: 228).

Daniel Recasens explica aquest ascens vocàlic per factors contextuals, de manera que una consonant labial pot propiciar un increment del grau de tancament oral de la vocal [o], com succeeix també en altres mots (*tomata* > *tumata*, *somera* > *sumera*, etc.) (Recasens 1981: 138).

Qubertora (f. 22v). Cap lexicògraf del XIX no recull aquest mot. Ens hem de remuntar al segle XVI per a veure'l en una obra lexicogràfica valenciana, tot i que amb la variant amb [o]: «Cobertora. Operculum, li.» (Pou 1575: 226).

Substituït pel sinònim *tapadora* en l'accepció més freqüent, no es tracta d'un mot d'ús habitual a hores d'ara, però segons el *DCVB* la pronúncia a tot el domini lingüístic català és *c[u]bertora*, tal com enregistra C. M. G.

c.2. En posició medial

La causa del tancament vocàlic de tots els mots que comentarem a continuació s'origina en una assimilació anticipatòria de la vocal [o] a les vocals altes [u] o [i] següents. La recurrència d'aquest fenomen fonètic en els dialectes occidentals i en mallorquí ha estat notada per Daniel Recasens (1991: 138).⁹¹

Almudí (f. 8v), però *almodí* (f. 106r). En un text administratiu del segle XIII, el *Llibre d'establiments i ordenacions de la ciutat de València*, ja trobem la variant amb [u]: «lo dit almodí» (*Establiments*: 205). Això no obstant, la majoria dels lexicògrafs valencians del segle XIX que recullen aquest mot (M. J. Sanelo, J. Escrig, J. Pla, C. Llombart, J. M. Cabrera, i J. Martí i Gadea) es decanten per la forma amb [o]. Només J. Pla —sense vacil·lació com C. M. G.— i J. Martí i Gadea —com a forma secundària— recullen la variant assimilada: «Almudí. Alhondiga.» (Pla 1998: 109) i «Almudí. m. V. Almodí.» (Martí i Gadea 1891: 179).

Yrresolut (150v). No trobem aquesta variant amb assimilació en cap diccionari del XIX, ja que Escrig, Llombart i Martí i Gadea recullen la forma *irresolut*: «Irresolút; ts, tes. adj. Irresoluto» (Escrig 1851: 513), «Irresolut, ta. adj.

---

⁹¹ Vegeu també la informació que en donen Sanchis Guarner (1950: §59), Badia i Margarit (1981: 165), Veny (1986: 160) i Colomina (1991: 19).

m. y f. Irresoluto» (Llombart 1887: 784) i «Irresolut, ta. *adj.* Irresoluto» (Martí i Gadea 1891: 2002).⁹²

No hem pogut documentar la variant *irresolut* en cap obra catalana, però en un text del segle XVII, el *Llibre de la Confraria del Roser de Cinctorres* (1613), hem localitzat un mot amb una arrel molt semblant (*resolució*) en que també s'esdevé aquest tancament vocàlic: «sempre reste la resulució en la major part» (*Confr. Roser*: 228).

Estamurdir (f. 9v i 139r), però *estamordit* (f. 12r i 141v). A banda de l'assimilació parcial ja comentada, l'interès d'aquesta variant rau en la -a- de la segona síl·laba. Tot i que a hores d'ara ha triomfat la variant amb -a- (probablement etimològica: *mort* + prefix *extra* > *extramordir* > *estamordir*), que de fet és la forma que recullen els principals diccionaris actuals,⁹³ al valencià del segle XIX havia de ser *estomordir* la variant habitual, ja que aquesta forma assimilada és la que trien tots els lexicògrafs valencians de l'època, excepte C. M. G. i J. Martí i Gadea que fan servir ambdues formes: «Estomordir.» (Sanelo 1964b: 231), «Estomordit.» (Lamarca 1839: 24; 1842: 33), «Estomordir.» (Escrig 1851: 397), «Estomordit.» (Cabrera 1868: 25), «Estomordít.» (Pla 2000: 158), «Estomordir.» (Llombart 1887: 662), «Estamordir. a. V. Estomordir» (Martí i Gadea 1891: 893).

Encullir (f. 36r i 136v) i *encullit* (f. 136v). Vegeu *cullir* a l'inici d'aquest mateix apartat (c. /o/ > [u])

Culcusit (f. 30r). Tot i que *culc[o]sit* es correspon, segons el *DCVB*, amb la pronúncia valenciana d'aquest mot (pràcticament sense vitalitat a hores d'ara), almenys al segle XIX hauria de conviure amb la variant que recull C. M. G., ja que també la trobem al *Diccionario valenciano* de Pla i Costa: «Culcusit. Culcusido» (Pla 1998: 143).

Corrupt (f. 27v i 126r). Sembla que aquesta assimilació de la [o] pretònica (procedent de ũ llatina) a la [u] tònica era més freqüent a l'edat mitjana que no pas al segle XIX: al s. XIII, «aytal guardià corrupt e malvat per null temps»

---

⁹² Realment es tracta de la pàgina 1102 del diccionari, però hi ha un error de paginació que afecta les pàgines 1100, 1101, 1102, 1103 i 1104, que estan numerades com 2000, 2001, 2002, 2003 i 2004.

⁹³ El *DNV* accepta *estomordir* com a forma secundària que remet a *estamordir*.

(*Establiments*: 305); a l'inici del s. XV, «Han-me corruput, ferit i batut» (Oliver 1929: 41), i al final d'aquest mateix segle, «quant es stat corruput, nafrat e destroit per multitut de peccats» (Villena 1916: 90).

Cap altre dels lexicògrafs valencians de l'època que recullen aquest mot opta per la variant *corruput*, en què, a més de l'assimilació, l'analogia amb el mot *corrupte* també pot haver influït en el tancament vocàlic que s'hi esdevé.

3.2.1.2.5. Casos d'epèntesi

Al *DCMG* hi ha tres casos d'epèntesi antihàtica de [w], en els quals el so no etimològic s'insereix entre una vocal posterior labialitzada ([o] o [u]) i [e] tònica:⁹⁴

Cohuet (f. 19r i 123r). En la lexicografia del segle XIX també trobem aquest fenomen fonètic en el mot *coet* al *Diccionario Valenciano Castellano* de J. Escrig, encara que com a forma secundària: «Cuhuet. V. Cohet» (Escrig 1851: 234).

Cuhuent (f. 57r).⁹⁵ Dels lexicògrafs valencians del XIX, a més de C. M. G., també recullen la variant amb la [w] antihàtica en aquest mot Escrig, Martí i Gadea —que consideren *cohuent* la forma principal i *cohent*, la secundària— Llombart —que també recull *coent*, *cohent* i *coguent*— i Rosanes: «Cohént. V. Cohuént» (Escrig 1851: 190), «Cohuent.» (Rosanes 1864: 14); «Cohuent. m. Picante» (Llombart 1887: 420), «Cohent. m. V. Cohuent» (Martí i Gadea 1891: 633).

Nuhuet (f. 33r). Tot i que la semivocal se situa en un context molt semblant al dels dos mots anteriors, dels lexicògrafs valencians del segle XIX C. M. G. és l'únic que enregistra aquesta variant de *nuet* amb epèntesi antihàtica.

3.2.1.2.6. Casos d'obertura vocàlica

a) /e/ > [a]

Es tracta d'un canvi fonètic molt productiu en valencià i en català nord-occidental. Daniel Recasens (1991: 74-75) ha observat que de cent casos estudiats de descens vocàlic en què /e/ fa [a] en síl·laba inicial, dues tercers parts afecten els segments *es-* i [e + C nasal], mentre que el terç restant afecta altres contextos.

---

⁹⁴ Sobre aquest fenomen fonètic vegeu Recasens (1991: 302).

⁹⁵ Vegeu *cuhent* a l'apartat anterior pel que fa al tancament de [o] en [u].

Aquestes dades indiquen que, generalment, el context consonàntic no ha estat el causant del canvi vocàlic, sinó que cal cercar-ne la causa en l'efecte que puguen exercir les vocals posteriors sobre la vocal de síl·laba inicial.⁹⁶

Sanser (f. 37r i 177v). Tal com indica Coromines (1991 VII: 783), aquesta variant dissimilada⁹⁷ s'ha imposat pertot arreu del País Valencià. Ja devia ser així al segle XIX, atès que, excepte J. Martí i Gadea, tots els lexicògrafs valencians de l'època que recullen aquest mot bandegen la forma amb [e]. J. Martí i Gadea (1891: 1667) recull *senser*, però com a forma secundària que remet a *sancer*.

Pastell (< *pestell*), (f. 57r i 165r). Tot i que minoritària, la forma dissimilada ha existit al País Valencià, si més no, des del segle XV, tal com es pot comprovar a l'*Espill* (*DECLC* VI: 482). Els lexicògrafs del XIX constaten aquesta asseveració, ja que, a més de C. M. G., únicament J. Pla i Costa i J. Martí i Gadea recullen la variant amb [a]: «Baldelló, pastéll de finestra. Taravilla», «*Pastell de fusta. Taravilla*» (Pla 1998: 116, 194); «*Pastell. m. V. Pestell.*» (Martí i Gadea 1891: 1419).

Chamegar (f. 40v). Aquesta variant dissimilada resulta *estranya* en valencià.⁹⁸ Això no obstant, sembla que al segle XIX hauria de tenir una certa vitalitat, perquè també la recullen M. Rosanes, J. Escrig, C. Llobart i J. Martí i Gadea, encara que aquests tres últims, juntament amb la forma amb [e]: «*Gemecar*» i «*Iamecar*» (Escrig 1851: 453, 485), «*Chamecar*» (Rosanes 1864: 34), «*Gemecar*» i «*Iamecar*» (Llobart 1887: 726, 758), «*Gemecar*» i «*Iamecar*» (Martí i Gadea 1891: 998, 1070).

Chagant (f. 41r). Si més no en la parla col·loquial, aquesta variant en què la [a] inicial pot explicar-se per assimilació a la vocal tònica, és la majoritària al País Valencià (*DCVB*; *DECLC* IV: 448-449); tant és així que el *DNV* considera normativa tant la realització etimològica [dʒeyánt] (< ll. GĪGAS, -NTIS) com l'assimilada [dʒayánt].

---

⁹⁶ Sobre aquest descens vocàlic vegeu també els estudis i els exemples de Colomina (1991: 17), Martí (1997: 79, 1996: 237) i Martines (2000: 56-57).

⁹⁷ Vegeu Recasens (1991: 75) pel que fa a possible influència de la nasal en el canvi vocàlic.

⁹⁸ Vegeu la distribució de les variants d'aquest mot al *DCVB* i *DECLC* (IV: 455).

Tot i amb això, al segle XIX sembla que la variant amb [a] convivía amb la forma antiga g[i]gant i també amb g[e]gant, tal com es dedueix de les obres lexicogràfiques de l'època: «*Gigant.*» i «*Jagànt.*» (Sanelo 1964a: 136, 147); «*Gigánt, ta. V. Jagánt, ta.*» (Escrig 1851: 456); «*Chagants.*» (Cabrera 1868: 19); «*Gegant, ta.*», «*Gigant, ta.*» i «*Jagant, ta.*» (Llombart 1887: 725, 729, 787); «*Gegant, ta.*», «*Gigant, ta.*» i «*Jagant, ta.*» (Martí i Gadea 1891: 997, 1007, 1109).

Llahucher (f. 48v). Sobta que Coromines passe per alt aquesta variant de *lleuger* que és majoritària no només en valencià, sinó també en molts indrets del bloc occidental de la llengua catalana.⁹⁹ Ja al segle XV, a les pàgines de l'*Espill* llegim «cavall llauger» (Roig 2014: 247) i pel que fa a la lexicografia valenciana del XIX, el predomini de la variant amb [a] és aclaparador. Únicament Manuel J. Sanelo recull «Lleugèr» (Sanelo 1964b: 249), tot i que juntament amb «Llaugèr» (Sanelo 1964a: 150).

Daniel Recasens (1991: 76) assenyala que el pas de /e/ a [a] davant la semivocal [w] és freqüent en les llengües romàniques i Jordi Colomina (1991: 17) enregistra aquest descens vocàlic en el mot *taulaí* (< *teuladí*).

Llansol (f. 62r i 151v). Es tracta d'una variant de *llençol* estesa pertot arreu del bloc occidental de la llengua catalana, que des del segle XIII podem llegir en diversos textos produïts al País Valencià: s. XIII, «e unes tovalles e dos lançols» (*Cort V2*: 1020); s. XV, «llançols d'ortigues» (Roig 2014: 291); s. XVI «en dos llançols» (Porcar 2012 I: 71).

Al segle XIX tots els lexicògrafs valencians que recullen el mot només fan servir la variant amb [a], variant que actualment el *DNV* recull com a secundària de *llençol*.

Jordi Colomina (1991: 17) assenyala que el contacte amb una palatal pot influir en aquest canvi vocàlic i Daniel Recasens (1991: 75) indica —amb una certa reserva— la possible influència de la nasal en el pas de /e/ a [a].

Bascollada (f. 110v). Tal com ha assenyalat Joaquim Martí (2009: 40), la *a* inicial en aquest mot podria ser etimològica, si l'ètim n'és *batcoll*.¹⁰⁰ De fet, segons Joan Coromines (*DECLC* I: 778), en tot el domini lingüístic català no es coneix la

---

⁹⁹ Vegeu-ne la distribució al *DCVB*.

¹⁰⁰ Vegeu el comentari de Coromines (*DECLC* I: 778) sobre aquest mot.

pronúncia amb [e]. Tàcitament, el *DCVB* comparteix aquesta asseveració, ja que no indica cap indret en què es realitze *b[e]scoll* ni *b[e]scollada*.

Així mateix ho corroboren —pel que fa al País Valencià— els lexicògrafs del segle XIX, atès que tots recullen la forma amb la vocal baixa posterior, encara que C. Llombart (1887: 288) i J. Martí i Gadea (1891: 455) també recullen *bescollada* com a forma secundària.

Chasmí (f. 46v i 120v). La forma *jasmí*, que es pot llegir ja al *Thesaurus Puerilis* d'Onofre Pou (1575: 52), a hores d'ara alterna en valencià amb *gesmil*. Al segle XIX aquestes dues variants havien de conviure també amb *gessamí*, atès que els lexicògrafs valencians de l'època les recullen les tres als seus diccionaris, encara que la forma majoritària sembla *gesmil*: «Gesmil» (Sanelo 1964a:), «Chesmil» (Cabrera 1868: 19), «Gesamí» i «Gesmil» (Llombart 1887: 729), «Gesamí. m. [...] V. *Gesmil*» (Martí i Gadea 1891: 1005).

Anclusa (f. 12v, 46r i 107r). Es tracta de la forma majoritària del mot *enclusa* en els parlars catalans occidentals i la tenim documentada des del segle XIII (*DCVB*, *DECLC*: VIII: 377). C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull la variant amb [a] i posteriorment, excepte Just P. Fuster —al seu vocabulari únicament aplega *enclusa*—, i C. Llombart i J. Martí i Gadea —que recullen *enclusa* com a forma secundària—, tots els lexicògrafs valencians del XIX es decanten per la variant amb la vocal oberta central: «*Anclusa*. Yunque» (Lamarca 1839, 1842: 4, 5), «*Anclusa*. Bigornia ó yunque» (Escrig 1851: 57), «*Ancrusa*. V. *Anclusa*» (Escrig 1851: 58), «*Anclusa (entre ferrers)*. Yunque» (Rosanes 1864: 39), «*Anclusa*. Yunque.» (Cabrera 1868: 8), «*Enclusa*. f. [...] Lo mismo que ANCLUSA» (Llombart 1887: 611), «*Enclusa*. f. [...] V. *Anclusa*» (Martí i Gadea 1891: 838), «*Anclusa de ferrer*. Yunque» (Pla 1990: 110).

Tarañina (64v i 183r). Aquesta variant dissimilada és la majoritària en valencià.¹⁰¹ Ja havia de ser així al valencià del segle XIX, atès que tots els lexicògrafs que recullen el mot, sense excepció, adopten la forma amb [a] inicial: «*Taranyna*.» (Sanelo 1964a: 207), «*Tarañina*.» (Lamarca 1839, 1842: 51, 66), «*Taranyina* ó *taratinya*.» (Escrig 1851: 816), «*Les tarañines*.» (Rosanes 1864: 31),

---

¹⁰¹ Vegeu-ne la distribució al *DCVB* i a Coromines (*DECLC* VIII: 377).

«Tarañina.» (Cabrerà 1868: 43), «Tarañina.» (Llombart 1887: 1132), «Tarañineta.» (Martí i Gadea 1891: 1744), «Tarañina.» (Pla 1990: 224).

b) /i/ > [e]

Daniel Recasens (1991: 68) ha notat que aquest fenomen fonètic es produeix, majoritàriament, per condicionaments contextuals, motivats per dissimilació de [i] àtona davant [i] tònica o per assimilació de [i] àtona a [e] tònica.¹⁰² Val a dir que es tracta d'un procés bastant productiu a tot el domini lingüístic català. Heus-ne ací els mots del *DCMG* en què s'esdevé la substitució de [i] per [e] en síl·laba pretònica (en el primer mot i en el tercer per dissimilació, mentre que en el segon per assimilació):

Celici (f. 21v). Ja als segles XV i XVI trobem la variant dissimilada del mot *cilici* a l'*Espill*, al poema CXIV d'Ausiàs March i al *Vocabulari valencià-castellà* (1555) de Joan de Resa: «d'aspre celici» (Roig 2014: 339), «d'un negre drap / ho celici molt gros» (March 1545: f. LIIv), «Cilici. Cilicio» (Resa 1929: 33).

Pel que fa als lexicògrafs valencians del XIX, enregistren la variant amb [e] M. J. Sanelo, J. P. Fuster, J. Escrig, C. Llombart i J. Martí i Gadea, tot i que els tres últims com a forma secundària: «Celici. Cilicio.» (Sanelo 1964a: 91), «celici, cilicio.» (Fuster 1827: 29), «Celici. V. Cilici.» (Escrig 1851: 176), «Celici. m. [...] Lo mismo que CILICI.» (Llombart 1887: 393), «Celici. m. V. Cilici» (Martí i Gadea 1891: 602).

Enteresat (f. 21v). D'una banda, es tracta d'una variant molt arrelada en la pronúncia col·loquial o vulgar, tal com indica el *DCVB*. D'una altra, Joaquim Martí (1994 II: 86) ha observat un tractament popular dels prefixos llatins ĩN- i ĩM- consistent a a assimilar la [i] a [e].

Aquesta assimilació en el mot *interès* i en els seus derivats és molt antiga, ja que podem documentar-la en un text del segle XIII: «que·ls fruits e entereses de la dita dot dels dits II ans VIII meses podien muntar a suma de MDC sous» (*Cort V2*: 678). També podem llegir la mateixa forma que fa servir C. M. G. a un col·loqui del

---

¹⁰² Vegeu també l'explicació i els exemples que en proposa Martí (1994 II: 86-89; 2009: 51-52).

segle XIX (l'anònim *Del servici del porc*, editat per Joaquim Martí): «Así li entrà el discurrir / a este pobre enteresat» (Martí 1997: 363).

Tot amb tot, cap altre lexicògraf del XIX enregistra aquest canvi de [i] per [e] en el mot *interessat* ni en cap altre derivat d'*interès*.

Fenchir (f. 39v), però també *finchir* (f. 144r). Encara que segons Joan Coromines la variant dissimilada sembla majoritària (*DECLC* III: 1038), en els textos antics hi ha nombrosos exemples d'alternança de les dues variants. Vegem-ne unes mostres:

[i]: «sabé fingir» (Roig 2014: 167), «E tornant als ports, fingí, lo ple de cruels engans» (Roís de Corella 1921: 90), «que vol fingir de ses amors» (Martín 2006: 209r), «se representàs la sua fingida amor» (*Tirant*: 1407), «trobaren als aprocessats que no eren guardes *eo* fingien ser-o» (Porcar 2012 II: 909), «fingí una necessitat corporal» (Planells 2006: 40), etc.

[e]: «lo fengit mercader se partia» (Roís de Corella 1921: 54), «indisposicions fengides» (Roís de Corella 2001: 193), «e vós voleu fengir de capità virtuos» (*Tirant*: 654), «hi voleu fengir no menjar olives» (Gassull 1497: 7), «fengint de fals y ab veritat» (Gassull 1497a: 44r), «La voluntad no es fengida» (Timoneda 1954: 17), etc.

Al segle XIX també havien d'alternar en valencià les dues formes, perquè entre els lexicògrafs huitcentistes, a més de C. M. G., J. Escrig i J. Martí i Gadea recullen la variant amb dissimilació, encara que com a forma secundària: «Fengir. V. Fingir» (Escrig 1851: 420), «Fengir. a. V. Fingir.» (Martí i Gadea 1891: 934).

Llebrell (f. 48r). Si no es tracta d'un error d'escriptura, ja que C. M. G. també fa servir *llibrell* (f. 152v), sembla un cas típic d'assimilació. Pren molta força la primera opció (l'error) pel fet que cap altre lexicògraf del XIX recull aquesta forma assimilada, ni en donen cap notícia el *DCVB* i el *DECLC*. A priori podríem pensar també que pot haver influït l'equivalent castellà (*lebrillo*), però no sembla probable, ja que com a equivalent de *llibrell*, C. M. G. dona la variant secundària d'aquest mot segons el *DRAE*: *librillo*. Això no obstant, en el dietari de J. Porcar, del final del segle XVI llegim: «lo qual tenia en un llebrell de terra vert» (Porcar 2012 I: 260).

c) /o/ > [e]

Tot i que no és un canvi vocàlic excessivament freqüent en la literatura del XIX, Josep Martines (2000: 81-82) n'enregistra diversos casos en el parlar de hui en dia d'alguns indrets del País Valencià, com ara *decument*, *xecolate*, *pólvera*, etc. Al *DCMG* només n'hi ha dos casos:

Ferrellat (f. 21r). Podria tractar-se d'un error d'escriptura, perquè C. M. G. també fa servir en dues ocasions *forrellat* (63r i 145v). En el cas que la grafia *e* respongués a la pronúncia del mot, el canvi vocàlic hauria d'explicar-se per assimilació a la [e] de la síl·laba adjacent i, probablement, també per causes analògiques (*ferrer*, *ferro*, *ferralla*, *ferrallot*, etc). Els únics lexicògraf del XIX que recullen la variant amb [e], encara que amb metàtesi (*ferrollat*), són J. Escrig (1851: 422), C. Llombart (1887: 691) i J. Martí i Gadea (1891: 938).

Redó (f. 60r) i *redo* (f. 175r). Es tracta de la variant majoritària d'aquest mot a l'edat mitjana (*DECLC* VII: 386), que ha acabat imposant-se en tot el català occidental (*DCVB*). Del llatí *ROTUNDU*, la variant amb [e] s'explica per probable dissimilació.

El desconoeixement de la forma *rodó* era tal al País Valencià del segle XIX, que no l'enregistrà cap lexicògraf autòcton de l'època.

d) /u/ > [o]

Com ha observat J. Martí (2009: 48), es tracta d'un canvi bastant productiu en els textos populars dels segles XVIII i XIX; per tant, es correspon amb el parlar col·loquial d'aquestes centúries i, en molts dels casos, fins i tot amb la parla espontània valenciana actual. Les causes d'aquest canvi vocàlic poden ser diverses: des de la ultracorrecció en zones en què s'esdevé el fenomen contrari (/o/ > [u]) (Recasens 1991: 151; Colomina 1991: 19) a la dissimilació entre vocals altes davant de [i] (*b[u]llir* > *b[o]llir*) (Recasens 1991: 151).

Cohada (f. 23v i 123r).¹⁰³ Tot i que no hem pogut documentar aquesta variant del mot *cuada* en cap text medieval ni modern, el *DCVB* l'adscriu a Tortosa i, amb elisió de la *d* intervocàlica, també a la zona valencianoparlant, on alterna amb la forma amb [u] ([koá]/[kuá]).

---

¹⁰³ Vegeu el mot *coa* a l'apartat 3.2.1.1.2. c).

Pel que fa als diccionaris i vocabularis del XIX, C. M. G. és l'únic lexicògraf que recull *c[o]ada*. Josep Escrig (1851: 230), Constantí Llombart (1887: 484) i Joaquim Martí i Gadea (1891: 704) enregistren *c[u]ada*.

Com hem explicat al capítol dedicat al vocalisme tònic, la variant *coa* sí que apareix —juntament amb *cua*— en diversos diccionaris valencians de l'època.

Montaña (f. 158r). Les vacil·lacions entre *mntanya* i *montanya* són freqüents des de l'edat mitjana, tot i que tal com observa A. Ferrando (1989: 83), la variant amb *o* és la més abundant entre els escriptors valencians dels segles XV i XVI.¹⁰⁴ Aquesta tendència és idèntica entre els lexicògrafs valencians del XIX, ja que enregistren únicament la variant amb [o] Sanelo (1964a: 164), Lamarca (1842: 17) i Pla i Costa (1998: 138, 184), mentre que Escrig (1851: 595), Llombart (1887: 876, 884) i Martí i Gadea (1891: 1293, 1311) apleguen als seus diccionaris les dues variants.

Val a dir que D. Recasens (1991: 151) atribueix la pronúncia amb [o] d'aquest mot a la influència del castellà.

3.2.1.2.7. Casos de síncope

Benhir (f. 111r). Joaquim Garcia Girona afirma que aquesta variant respon a la pronúncia de *beneir* al Maestrat, a la Plana de Castelló i a València (VM: 74). Això no obstant, J. Coromines manté que a mitjan segle XX (1961) aquesta elisió no era general al Maestrat, ja que només a Xodos va anotar *benir-les* (DECLC I: 762).

Pel que fa als textos literaris, al segle XVIII ja podem documentar l'elisió de [e]: «el retor la va *benir*» (Esplugues 2002: 71), i, posteriorment, en el poema èpic *Seidia*, escrit per J. Garcia Girona a cavall dels segles XIX i XX, trobem «la església *Benida* el dia abans» (Garcia 1920: 22).

Pel que fa a la lexicografia, a banda del DCMG, no hem pogut documentar la variant *benir* en cap altra obra lexicogràfica del segle XIX ni d'èpoques anteriors.

En qualsevol cas, segons D. Recasens (1991: 125), la combinació *vocal + i* tònica és un context propici perquè esdevinga l'elisió de la vocal pretònica (*prov<e>ir, esblanqu<e>ir, escalf<e>ir, esblanqu<e>ir, atap<e>ir, emmans<e>ir, etc.*).

---

¹⁰⁴ Vegeu també Coromines (DECLC V: 835 i ss.).

Centífic / sentífic (f. 21v i 179v). L'elisió de la vocal *i* pretònica en paraules acabades en *-iència* (*ciència, paciència, consciència...*) és un fenomen fonètic molt productiu en gran part del valencià,¹⁰⁵ i una bona prova de la seua vigència la trobem en les nombroses recomanacions que fan les gramàtiques i els manuals en el sentit d'evitar aquesta pronúncia defectuosa (Lacreu 1998: 35, Pérez i Cuenca 2002: 44, *GNV*: 25, etc.). Tant en *científic* com en *ciència* l'elisió pot explicar-se per dissimilació.

Dels lexicògrafs del XIX, M. J. Sanelo (1964a: 91), J. Escrig (1851: 176) i C. Llombart (1887: 396) enregistren l'elisió en el mot *ciència*, mentre que en el cas de *científic* només ho fan Escrig (1851: 176) i Llombart (1887: 396).

Cormull (f. 23v, 27r i 123v). D'una banda, Joan Coromines (*DECLC* II: 560) adscriu la variant [kormúʎ] a Pena-roja, Morella, Vilafranca i Montlló, i el *DCVB* coincideix amb Pena-roja i hi afegeix Alcoi. D'una altra banda, J. Garcia Girona (*VM*: 171) afirma que aquesta és la variant pròpia del Maestrat.

Al segle XIX, la forma amb l'elisió de la vocal pretònica no era desconeguda a diverses zones del País Valencià, atès que, a més de C. M. G., J. Martí i Gadea i J. Pla també la inclouen als seus diccionaris: «Cormull. V. Caramull.» (Martí i Gadea 1891: 681), «Coromúll o cormúll» (Pla 1998: 140).

Tampoc no és desconeguda al nostre territori a hores d'ara, ja que hem escoltat, per exemple, «un plat d'arròs a cormull» al Comtat i a l'Alcoià o «vaig fer la cistella a cormull» (també *acaramullà*) als *pebrassers* ('boletaires') de la part més occidental de la Vall d'Albaida. A més, Joaquim Escrig enregistra a Lluçena «cormull, a cormull» (Escrig 2000: 535) i podem llegir també «bosses a cormull» a l'obra de l'agresà Francesc Bodí (2008: 72). Es pot concloure, doncs, que la variant sincopada de *caramull* (o *coromull*) és tant viva actualment com al segle XIX.

Estrañinadora (f. 37v i 140v). Daniel Recasens (1991: 116-117) ha observat que en la seqüència *CVC(líquida)VCV(tònica)* pot produir-se una elisió de la *V1* davant de [r] i darrere de consonant labial (b<e>renar), de consonant velar (marg<a>rideta) o de consonant dental (t<e>ranyina). Per la posició de l'accent, aquesta seqüència no s'esdevé a *esteranyinadora*, però sí a *teranyina*, mot en què

---

¹⁰⁵ Vegeu el *DCVB* pel que fa a la distribució geogràfica d'aquest fenomen fonètic en el mot *científic*.

s'ha produït l'elisió (*tranyina*) i per analogia ha d'haver-se traslladat a *estranyinadora*.

En la lexicografia del XIX hem observat algun altre cas de síncope en els derivats de *teranyina*: «Destranyinar ó destaratinyar. V. Estaranyinar», «Estranyinar. V. Estaranyinar» (Escrig 1851: 895, 398); «Estrañinadora» (Lamarca 1842: 33), (Rosanes 1864: 26), (Cabrera 1868: 25) i (Pla 1998: 158).

A hores d'ara, Lluís Gimeno Betí (*ALDT*: 471) documenta [astrezína] a Peníscola, Vinaròs, Alcanar i la Sénia, i el *DCVB* recull [əstrəɲinəðó] a Menorca.

3.2.2. Consonantisme

En aquest apartat comentarem els fenòmens fonètics consonàntics que, al nostre parer, tenen un cert interès i que ens permeten formar-nos una idea de la parla que envoltava la quotidianitat de C. M. G.

3.2.2.1. Tractament de /d/ entre vocals

3.2.2.1.1. Manteniment de /d/ intervocàlica

Al *DCMG* s'observa un manteniment sistemàtic de /d/ intervocàlica, tant en els sufixos *-ada* i *-ador* com en altres contextos propicis per a la caiguda d'aquesta consonant, com ara entre *a* i vocal tònica (*cadira* > *caïra*, *teuladí* > *teulaí*, etc.).¹⁰⁶

Aquest manteniment entre vocals de la consonant oclusiva dental sonora pot ser degut al fet que, com deia Enric Valor l'any 1971, «la reducció d'-ADA a “â” i d'-ADES a “âes” és moderníssima i no ha dominat encara tot el País Valencià; no ha penetrat tampoc al Principat ni a les Balears, que mantenen la pronunciació correcta que era general a València fins ben avançat el passat segle» (Valor 1971: 294). Aquesta asseveració de Valor es constata a l'estudi realitzat per J. Colomina (1985: 109-115), del qual es desprèn que al primer quart del segle XIX encara no se n'havia d'haver generalitzat la pèrdua en valencià, tot i que ja n'hi havia bastants evidències en diversos contextos. Als casos de *-aor* que assenyala Colomina (1985: 114) extrets del diccionari de Sanelo, hi podem afegir-ne dos més: «obraòr» «tallaòr» (Sanelo 1964a: 172, 206). Observem molts altres casos de pèrdua de /d/ en

---

¹⁰⁶ Vegeu l'estudi i els exemples de Martí (2009: 61-62) pel que fa a aquest fenomen fonètic.

els diccionaris d'Escrig, de Rosanes i de Llombart, per exemple: «Aixá, da.», «Alabardá, dada.», «Contrair. V. Contradir», «Palladeta, heta.», «Picadura, hura.», (Escrig 1851: 36, 38, 213, 626, 654); «Tauladí ó taulahí» (Rosanes 1864: 51); «Perfiladura, hura.», «Salat, á, da.» (Llombart 1887: 961, 1080).

Pel que fa als parlars septentrionals del País Valencià, el manteniment de /d/ intervocàlica hauria de ser general a l'època de C. M. G., ja que es tracta d'un fenomen que s'estén de sud a nord (Casanova 1985: 129-130). De fet, a l'estudi de Lluís Gimeno Betí (1989a) sobre la pèrdua de /d/ intervocàlica s'observa que ni a hores d'ara és, en absolut, un fenomen generalitzat.¹⁰⁷ En aquest treball, Gimeno Betí constata que, en general, la /d/ de les terminacions *-ada*, *-ades* cau a l'Alt Maestrat, es manté al Matarranya, al nord de la Tinença de Benifassà i del Baix Maestrat, i n'hi ha vacil·lació a la resta d'aquestes dues darreres comarques i als Ports, per bé que a les localitats costaneres es perd (Gimeno 1989a: mapa 1). Amb unes variacions mínimes, trobem la mateixa distribució geogràfica pel que fa a les terminacions *-adet*, *-adeta* (Gimeno 1989a: mapa 2). Finalment, en les terminacions derivades de *-ATOR*, la /d/ intervocàlica es manté a quasi tot el tortosí meridional (Gimeno 1989a: mapa 3) i, fins i tot, s'endinsa en el valencià septentrional (Gimeno 1994a: 372).

Així doncs, al *DCMG* no s'enregistra cap cas de pèrdua de /d/ intervocàlica i, en canvi, hi podem llegir: *carbonada* (f. 8v i 118v), *encadufada* (f. 10v, 12r i 136v), *bugada* (f. 23r i 113r), *fornada* (f. 23r, 43v i 144v), *estacador* (f. 12r i 139r), *abeurador* (15v i 104r), *estampador* (f. 17r), *parlador* (f. 30v, 41v i 163v), *esplanisades* (f. 22r i 166r), *teuladí* (41r), *palladeta* (f. 30v), etc.

3.2.2.1.2. Canvi de /d/ per [r]

Tot i que aquest cas de rotacisme presenta una certa productivitat al País Valencià,¹⁰⁸ al *DCMG* només n'hi ha dos casos que s'esdevenen en una mateixa arrel:

---

¹⁰⁷ Vegeu també el punt de vista de Ferrando i Guirau (1983: 220 i ss.).

¹⁰⁸ Sobre aquest fenomen fonètic vegeu els treballs i exemples de Recasens (1991: 227), Colomina (1991: 27; 1985: 123-124) i Coromines (1977: 116).

Lliró / llironer (f. 153r), però *llidó / llidoner* (f. 9r). Aquest canvi d'oclusiva per bategant està a bastament documentat en textos valencians antics.¹⁰⁹

El canvi en *lliró* pot explicar-se per assimilació parcial de l'oclusiva a la consonant líquida precedent (Recasens 1991: 227). En *llironer*, l'explicació pot ser la mateixa, però també és possible l'assimilació total de /d/ a la bategant tònica següent.

3.2.2.2. Fenòmens fonètics propiciats per les consonants líquides

Alguns d'aquests fenòmens són bastants habituals en el valencià col·loquial (fins i tot a hores d'ara) i en conjunt ens aporten dades significatives sobre el valencià que parlava i que escoltava C. M. G. al segle XIX.

3.2.2.2.1. Casos en què /l/ esdevé [r]

En alguns dels mots que tot seguit comentarem, l'origen d'aquest canvi el trobem en factors contextuals (generalment assimilacions o dissimilacions),¹¹⁰ però en d'altres pot respondre a una causalitat diferent, com l'analogia o la influència de les correspondències castellanques. Cal remarcar que en la majoria dels mots que experimenten aquest fenomen fonètic al *DCMG* hi ha vacil·lació entre els fonemes /l/ i /r/.

Archer (13r i 156r), però *Alcher* (62r). El canvi de la lateral per la bategant pot explicar-se en aquest mot bé per assimilació, bé per influència del castellà Argel. (Martines 2000: 197).

Tot i que no apareix en cap diccionari ni vocabulari del segle XIX, podem llegir aquesta variant ja al segle XVI: «se n'havien fugit de Arger ab una barca» (Porcar 2012 I: 110).

Arbarchiña (f. 14r i 108r) però *albarchina* (f. 106v). Com en el cas anterior, la consonant /r/ en síl·laba inicial pot explicar-se per assimilació a la bategant posterior. No hem pogut documentar aquesta variant en cap text anterior ni posterior al *DCMG*, això no obstant, la variant assimilada d'aquest mot no és

---

¹⁰⁹ Martines (2000: 137-139) fa un exhaustiu estudi d'aquesta variant de *llidó*, documentat amb una extensa relació d'exemples d'ús en textos catalans de totes les èpoques.

¹¹⁰ Pel que fa als diversos contextos en què /l/ es pot fer [r], vegeu Recasens (1991: 313-314).

desconeguda en català, ja que Joan Coromines (*ALDC*: mapa 1123) enregistra [ərβərʒínjə] a Cervelló i [ərβezínjə] a Esterri d'Àneu.¹¹¹

Arbraser (f. 17v i 108r), però *albarser* (f. 68r). En *arbraser* s'aprecien dos fenòmens fonètics, un canvi de lateral per bategant en síl·laba inicial, que pot explicar-se per assimilació, i una metàtesi, en la qual hi ha una permutació entre la bategant i l'oclusiva en síl·laba medial.

Archeps / *archepser* (f. 45r i 108v), però *alcheps* (f. 106r).¹¹² Es tracta d'un canvi que no es pot explicar per factors contextuals i que no atesta cap altre lexicògraf valencià del XIX. Això no obstant, el *DCVB* i l'*ALDT* documenten aquesta realització a diversos indrets del nord del País Valencià i del sud del Principat, la qual cosa s'adiu amb el fet que F. Mestre Noé incloga *argéps* al *VCT* (1973: 80).¹¹³

Arcaduf (108v). Tampoc no podem explicar aquest pas de lateral a bategant per factors contextuals. Segurament hi influeix el corresponent castellà (*arcaduz*). A diferència del mot anterior, sí que llegim *arcaduf* en diversos diccionaris valencians anteriors i posteriors al *DCMG*: «Arcaduf. Arcaduz.» (Ros 1764: 23), «Arcaduf. Arcaduz, aguaduco.» (Sanelo 1964a: 73), «Arcaduf. Arcaduz» (Lamarca 1839, 1842: 4, 6), «Arcaduf de nòria. Cangilon» (Rosanes 1864: 58), «Arcaduf. V. Alcaduf» (Cabrera 1868: 9), «Arcaduf ó alcaduf. Arcaduz.» (Pla 1998: 112), «Arcaduf. m. Alcaduz» (Llombart 1887: 193), «Arcaduf. m. Alcaduz» (Martí i Gadea 1891: 284).

Chúriol (f. 47r i 120r). Tant en català occidental com en oriental tenim molts testimonis d'aquesta dissimilació. A la major part dels municipis adscrits al valencià central, però, la realització majoritària és [tʃuliól] i [tʃoliól]. En canvi, en la zona d'influència del tortosí (entre moltes altres zones del domini lingüístic) hi ha diverses poblacions que pronuncien [dʒuriól]: Tortosa, Amposta, Santa Bàrbara, etc. (*ALDT*: 237).

---

¹¹¹ Vegeu «*Albarchiña* / *albarchiña*» al capítol 3.2.2.8 pel que fa a la palatalització de /n/.

¹¹² Vegeu *algepser* al capítol 3.4.3.

¹¹³ Vegeu *argeps* al capítol 3.4.2.1.

Per a designar el setè mes de l'any, en la lexicografia del huit-cents alternen les formes *j[ol]iol*, *j[ul]iol* i, en menor mesura, *j[or]iol* i *j[ur]iol*: «Juliol. Mes de julio» Sanelo (1964a: 148); «Juliòl. V. Joliól» (Escrig 1851: 522); «Joriòl. m. Julio. Lo mismo que joliòl» (Llombart 1887: 791); «Juliól. m. V. Joliól», «Joriòl. m. V. Joliól», «Juriòl. m. V. Joliól» (Martí i Gadea 1891: 1129, 1121, 1131).

Propecia / *propesia* (f. 10v / 171v). En aquesta variant del mot *apoplexia* hi ha afèresi de *a*, substitució d'alveolar lateral per bategant i canvi d'emplaçament, i elisió de l'element oclusiu del grup [ks]. Es tracta d'un mot amb bastants variants documentades:¹¹⁴ al segle XV trobem *poplexia* (amb afèresi de *a*) a l'*Spill* (Roig 2014: 144, 216) i a la *Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim* (Miralles 2011: 405, 450). El mateix Miralles utilitza *plopexia* (Miralles 2011: 404, 405), amb elisió de *a* i metàtesi de [l] (sense permutació consonàntica). Al segle XVI P. J. Porcar fa servir *propexia* almenys en tres ocasions (Porcar 2012 I: 237, 353, 383), amb substitució d'alveolars (lateral per bategant) i canvi d'emplaçament. Aquesta mateixa variant es troba en un manuscrit del segle XVII del *Llibre de memòries de la ciutat i regne de València* (p. 534)¹¹⁵ Finalment, a *Memòries d'un capellà del segle XVIII* llegim *propeixia* (Espluges 2002: 282), amb afèresi de *a*, substitució d'alveolar lateral per bategant i segregació de iod.

Dels lexicògrafs valencians del XIX només Josep M. Cabrera (1864: 37) recull aquest mot, i n'enregistra una variant molt semblant a la de C. M. G.: *propexía*.

Sarpaset (f. 11v i 177v) per *salpaset*. En una pronúncia ràpida /l/ pot esdevenir [r] per la proximitat articulatòria (Recasens 1991: 313). Malgrat que en la lexicografia valenciana del XIX predomina la variant triada per C. M. G, també hi ha mostres de la forma amb [l], com es pot comprovar en els exemples següents: «Salpaset. Aspersorio.» (Sanelo 1964a: 199), «Sarpaset. Aspersorio.» (Lamarca 1839: 48; 1842: 63), «Salpasét. V. Sarpasét.» (Escrig 1851: 767), «Sarpasét. Hisopo

---

¹¹⁴ Vegeu-ne altres variants a Martí (2001: 181).

¹¹⁵ Manuscrit 78 de la Biblioteca del Reial Convent de Predicadors de València, titulat *Libre de memòries de diversos successos, e fets memorables, e de coses senyalades de la ciutat y regne de València, e, de elections de jurats e, altres oficials de aquella...* Hem transcrit una bona part del manuscrit, no arran d'aquesta tesi, sinó amb la intenció futura de fer-ne una edició crítica que tinga en compte els huit manuscrits localitzats de l'obra, els quals estudiem juntament amb l'autoria i altres qüestions a (Ribera 2015: 37-52).

ó aspensorio.» (Rosanes 1864: 64), «Sarpaset. Aspensorio, hisopo.» (Cabrera 1868: 41), «Salpaset. [...] Lo mismo que SARPASET.» (Llombart 1887: 1081), «Salpasét. m. V. *Sarpaset*.» (Martí i Gadea 1891: 1647).

3.2.2.2.2. Casos en què /r/ esdevé [l]

Com en el cas invers, en alguns mots aquest canvi de consonant respon a factors contextuais, però en d'altres s'explica, simplement, per la proximitat articulatòria de la bategant i de la lateral, així com «per motius acústics i perceptuals» (Recasens 1991: 338).¹¹⁶

Alborser / *albors* (f. 50r i 106v) per *arbocer* / *arboç*. A l'explicació contextual de formació d'aquest mot de Joan Coromines (*DECLC* I: 359) i a la ultracorrecció que proposa Jordi Colomina (1991: 98), afegirem una possible analogia amb *albarzer*, simplement per tractar-se d'un arbust que com l'*arbocer* creix en els boscos. Com ja va notar Josep Martines (2000: 184), les variants amb [l] d'*arboç* i d'*arbocer* es troben a bastament documentades en la lexicografia valenciana del huit-cents.

Closa 'crossa' (f. 52v 127v), però *crossa* (f. 52v). *Clossa* és una variant valenciana de *crossa* documentada en tots els diccionaris del XIX i, fins i tot, admesa com a forma secundària en l'actual *DNV*.

Malmersor (f. 8r i 154r). La lateral inicial pot explicar-se per dissimilació, però no tenim constància de cap text que testimonie la /r/ epentètica de la síl·laba pretònica. Això no obstant, pensem que no es tracta d'un error d'escriptura, ja que l'autor fa servir la mateixa variant a les dues parts del diccionari (castellà-valencià i valencià-castellà). El *DCVB* localitza la realització [malmesór] a València i [malmesó] a Tortosa.

En la lexicografia valenciana del segle XIX hi ha alguns testimonis de la dissimilació que s'esdevé en aquest mot: «Malmesór. V. Marmesór» (Escrig 1851: 554), «Marmesor. m. Albacea. Testamentario. Lo mismo que albacea y malmesor» (Llombart 1887: 846), «Malmesor. m. ant. Albacea. V. Albacea» (Martí i Gadea 1891: 1211).

---

¹¹⁶ Vegeu-ne també l'estudi de Martines (200: 193-196).

3.2.2.2.3. Casos en què /r/ esdevé [r]

Cosquerelles (f. 126r) i *sirerrer* (f. 179r). El pas de bategant a vibrant no és un fenomen estrany en català. Daniel Recasens (1991: 336) explica aquest canvi per factors articulatoris, generalment propiciats per la presència d'una vocal posterior adjacent a la bategant. En cap dels dos casos del *DCMG* la bategant va acompanyada d'una vocal posterior, amb la qual cosa i tenint en compte que en els dos mots hi ha vacil·lació (*cosquerelles* (f. 28r), *cirerer* (f. 21r) i *sirerer* (f. 180r), cap la possibilitat que es tracte d'errors d'escriptura involuntaris o de vacil·lacions que no responguen a la realització dels mots. Aquesta hipòtesi es veu afavorida pel fet que a l'*ALDC* (mapes 104, 1159) no s'enregistra en cap indret del domini lingüístic el pas de bategant a vibrant en *cirerer* ni en *cosquerelles*.

3.2.2.2.4. Casos en què /r/ esdevé [r]

Es tracta del fenomen contrari a l'anterior i tampoc no és estrany en català (Recasens 1991: 336).

Amb algunes vacil·lacions, al *DCMG* n'hi ha quatre casos: *Aruixadora* (f. 60r), però *arruixadora* (f. 108r); *borello* (f. 26v), però *borrelló* (f. 113r); *charayre* (f. 30v i 121r), i *espàrec* (f. 38r i 140r). Cal parar esment en el fet que en el cas d'*espàrec* (< ll. ASPARĀGUS), tot i que la pronúncia majoritària a tot el domini lingüístic català és [r], l'evolució lògica, que encara es manté en alguns indrets del nostre domini lingüístic, és [r].¹¹⁷

Així doncs, deixant de banda *espàrec*, les vacil·lacions en alguns d'aquests mots ens fan dubtar, com en l'apartat anterior, de si l'ús de la grafia *r* respon realment a una articulació bategant.

3.2.2.2.5. Palatalització de /l/ inicial

Com ha observat Daniel Recasens (1991: 305), aquest és un fenomen fonètic autòcton català, que s'esdevé freqüentment —en la pronúncia vulgar— en una gran part del domini lingüístic. Sovint, aquesta palatalització afecta mots cultes que

---

¹¹⁷ Vegeu-ne la distribució geogràfica al *DCVB*.

s'han popularitzat ([ʎ]ingüística, [ʎ]ògica, [ʎ]egal, [ʎ]abial...). Precisament en aquest grup de mots cal emmotlar els dos únics casos que n'hi ha al *DCMG*:

Llichitimar / *lichitim* (f. 153r). Sense perjudici de l'explicació general que fa del fenomen Daniel Recasens (1991: 305), en aquest cas concret no descartem la possibilitat que la substitució pogués rebre la influència analògica de mots amb un ètim llatí d'arrel semblant a LEGITIMARE (< *legitimar*) i LEGITĪMUS (< *legítim*), com ara *lle* (< ll. LĒGIS) o *llegir* (< ll. LEGĒRE).

De la mateixa manera que C.M.G., tots els lexicògrafs valencians del segle XIX que recullen aquests mots usen la variant palatalitzada, per bé que també n'hi ha que, a més, fan servir les formes amb [l]. *Llegitim*: Sanelo (1964a: 152), Labèrnia (1840: 119), Escrig (1851: 537), (Llombart 1887: 813) i Martí i Gadea (1891: 1175); *llegitimar*: Sanelo (1964a: 154), Escrig (1851: 537), Llombart (1887: 813) i Martí i Gadea (1891: 1175); *legítim*: Labèrnia (1840: 100), Llombart (1887: 802) i Martí i Gadea (1891: 1150).

3.2.2.2.6. Despalatalització de /ʎ/ inicial

Tot i que menys freqüent que el cas de sentit invers que acabem de comentar, també hi ha casos d'aquest fenomen fonètic en català, que se solen explicar per dissimilació entre consonants palatals o per assimilació a /l/ (Recasens 1991: 321). L'únic cas que n'hi ha al *DCMG* pertany al primer d'aquests dos grups: *eixeleró* (f. 29r i 134r).

3.2.2.2.7. Dissimilació entre laterals palatals

Només n'hi ha un cas al *DCMG*, però molt significatiu per la zona del domini lingüístic en què majoritàriament s'esdevé:

Gentilla ('lletilla'). La realització [dʒ] de la consonant lateral inicial d'aquest mot —per dissimilació amb el so [ʎ] posttònic— es produeix, de manera generalitzada, al castellanenc i al tortosí (*ALDT*: 313; Massip 1989: 41).¹¹⁸ Tot i amb això, segons l'*ALDC* (mapa 866), s'enregistren casos aïllats d'aquesta pronúncia a altres indrets del País Valencià, com per exemple a algunes poblacions

---

¹¹⁸ Vegeu-ne la distribució a tot el domini lingüístic a l'*ALDC* (mapa 866). Vegeu també el *DCVB* i Massip (1991: 270).

del sud d'Alacant: el Pinós i Crevillent. També a la Ribera d'Ebre hi ha municipis que coneixen aquest fenomen, com és el cas de Mora la Nova. A diversos indrets tarragonins i lleidatans, aquesta dissimilació de laterals palatals fricatitza en [ʒ], com ara a Vimbodí (Conca de Barberà); Arbeca (Garrigues); la Febró (Baix Camp); Margalef, la Torre de les Faubelles, Marçà (Priorat); Vilalba dels Arcs (Terra Alta).

Convé remarcar que cap altre lexicògraf valencià del segle XIX deixa constància d'aquest fenomen fonètic en el mot *llentilla*, atès que tots l'escriuen amb el dígraf *ll-*.

3.2.2.2.8. Epítesi de [r]

Es tracta d'un fenomen fonètic bastant productiu en el valencià col·loquial, que afecta, sobretot, els infinitius de la segona conjugació acabats en *-re*. Daniel Recasens (1991: 340) l'explica com una ultracorrecció que té l'origen en la cura dels valencians per realitzar la consonant final dels mots acabats en *-r*.

Al *DCMG* n'hi ha dos casos: *comprometre* (f. 24v) i *rompre* (f. 59r), però *corrompre* (f. 27v i 125v). Altres exemples extrets de la lexicografia valenciana del XIX que deixen constància d'aquest fenomen són: «esbatre», «metre», «remetre» (Sanelo 1964a: 230, 232, 234); «compondre», «defendre» (*DLab* 1839: 488); «Vindre, drer.» (Martí i Gadea 1891: 1893), etc.

Pel que fa a la literatura huitcentista, en la poesia de C. Llombart, per exemple, podem llegir-ne diversos testimonis: «obertes ses portes al rómprer lo dia» (*Poes. Llomb.*: 346), «hia que depéndrer molt» (*Poes. Llomb.*: 357), etc.

3.2.2.2.9. Metàtesi

Com ja hem comentat anteriorment, la permutació entre consonants líquides és bastant freqüent en tot el domini lingüístic català. A més del cas ja s'han descrit —perquè hi conflueixen altres fenòmens fonètics—,¹¹⁹ al *DCMG* s'esdeven dues metàtesis més que explicarem a continuació:

Milacre (f. 51v i 156v). Es tracta d'una variant del mot *miracle* que ha fet fortuna en la parla col·loquial de diversos indrets catalanoparlants (valencià, menorquí i tortosí, segons el *DCVB*). Daniel Recasens (1991: 310) l'inclou en els

---

¹¹⁹ Vegeu *arbraser* i *propecia* a l'apartat a) d'aquest mateix capítol.

exemples de metàtesi entre consonants líquides, i Joan Coromines (*DECLC* V: 701) qualifica aquesta realització de barbarisme.¹²⁰

Al final del segle XVIII Pere Joan Porcar ja dóna testimoni de la variant metatètica de *miracle* en el seu dietari: «Y fonch gran milacre» (Porcar 2012 I: 264).

Pel que fa a la lexicografia valenciana huitcentista, enregistren la variant *milacre* Sanelo (1964a: 162), Escrig (1851: 578), Llombart (1887: 863) i Martí i Gadea (1891: 1267).

Perseguer (f. 56v i 167r). És un cas de metàtesi bastant habitual, que ha estat descrit de manera general per Daniel Recasens (1991: 332): C[r]Voc > CVoc[r]. Com s'esdevé en aquest mot, [r] se sol situar en posició pretònica i precedida de consonant labial o velar.

Malgrat això, únicament C. M. G. i J. Martí i Gadea (1891: 1456) recullen aquesta variant del mot *presseguer*, per la qual cosa no hem de descartar una possible influència de les correspondències castellanes que hi proposen: *pérsigo* (C. M. G.) i *pérsico* (Martí i Gadea).

3.2.2.2.10. Altres fenòmens fonètics en què intervenen les consonants líquides

a) [ll] > [l]

Armela / *armeler* (f. 9r i 108r) i *almela* / *almeler* (f. 9r i 105r). En primer lloc, en les variants *almela* i *almeler* hi ha una simplificació de la consonant geminada —procedent del grup etimològic llatí D'L— a causa d'un canvi d'emplaçament d'un dels dos elements que la formen; canvi d'emplaçament que, en sentit ampli, pot considerar-se una metàtesi sense permutació consonàntica ([amélla] > [alméla]). Es tracta d'un fenomen fonètic que s'esdevé en aquest mot en moltes zones valencianes.¹²¹

En segon lloc, en *armela* i *armeler*, a partir d'*almela* i d'*almeler*, pot haver-se produït una dissimilació de líquides. La bategant en síl·laba inicial, tot i que menys freqüent que la lateral en la totalitat del domini lingüístic, és majoritària a les

¹²⁰ Vegeu Martines (2000: 203) pel que fa a altres explicacions d'aquesta realització.

¹²¹ Vegeu-ne la distribució geogràfica al *DCVB* i a l'*ALDC* (mapa 1188). Vegeu també Colomina (1985: 147-150) pel que fa a l'alacantí i Gimeno Betí (*ALDT*: 585) pel que fa al tortosí.

comarques situades entre la Plana alta i el nord de la Ribera Baixa i de la Ribera Alta (ALDC: 1188), on n'hi ha petges també en la toponímia, com ara l'*Hort d'Armela* (Benifaió).

Altrament, Lluís Gimeno Betí enregistra la variant amb [r] a la zona d'influència del tortosí, concretament a Ares del Maestrat (ALDT: 585); zona en què també, en la toponímia de de Llucena i Vilafranca hi ha el *mas dels Armelers*.

Finalment, tot i que no hi és la variant majoritària, nosaltres hem sentit *armela* a la Vall d'Albaida, comarca on Josep Martines (2000: 190) nota que l'*Atlas Lingüístic del Valencià Meridional i Alacantí* recull [arméla] a l'Olleria.

A la majoria dels diccionaris i vocabularis huitcentistes també alternen les dues variants recollides per C. M. G. (*almela*, *armela*): «Armela tendra en corfa», «Armela roñosa» (Lamarca 1842: 6); «Armela. V. Almela» (Escrig 1851: 79); «Armela roñosa» (Rosanes 1864: 14); «Armela tènbra» (Cabrera 1868: 9); «Armeler o almelér» (Pla 1998: 113); «Armela. f. Almendra [...] Lo mismo que almela» (Llombart 1887: 198); «Armela. f. bot. Almendra. V. Almela» (Martí i Gadea 1891: 302).

b) [r] - [r] > Ø - [r]

Abre (f. 10v i 104r). En la literatura popular dels segles XVIII i XIX hi ha nombrosos testimonis d'aquesta variant dissimilada.¹²² L'elisió per dissimilació de la primera bategant respon a la realització majoritària del mot *arbre* en tot el domini lingüístic català, tal com es pot comprovar a l'ALDC (mapa 1136). Tot i que amb algunes vacil·lacions, gairebé tots els lexicògrafs valencians del XIX donen testimoni d'aquesta elisió en els seus diccionaris.

Escapre (f. 141r) 'escarpre'. L'elisió per dissimilació en els grups integrats per dues líquides successives que es produeix en el mot *escapre* és molt habitual en català, tant si es tracta de la primera consonant líquida com si es tracta de la segona (Recasens 1991: 333-334).

No incidirem més en les diverses variants d'aquest mot, atès que han estat a bastament estudiades i documentades per Josep Martines (2000: 190-191).

---

¹²² Vegeu algunes d'aquestes variants a Martí (2009: 70).

Pendre (f. 65v i 167r). Segons el *DCVB*, únicament en el català oriental i en un registre literari es realitzen les dues consonants bategants del mot *prendre*. La pronúncia habitual a tot el domini lingüístic català consisteix, per tant, a elidir-ne una. Aquesta asseveració es confirma al mapa 173 de l'*ALDC*, en què únicament s'enregistra la pronúncia de les dues ròtiques a la Torre de les Maçanes i a Crevillent. En la majoria dels municipis mallorquins la pronúncia d'aquest mot és [prəndə], i a la resta del domini lingüístic català, amb les variacions vocàliques pròpies de cada dialecte, es realitza només la segona bategant.

No cal dir que hi ha una quantitat enorme de testimonis d'aquesta forma dissimilada en textos catalans de totes les èpoques; encara més, dels lexicògrafs valencians que recullen el mot des de Carles Ros a Joaquim Martí i Gadea (Ros, Sanelo, C. M. G., Fuster, Labèrnia, Lamarca, Escrig, Cabrera, Pla i Costa, Llombart, i Martí i Gadea), l'únic que fa servir la forma *prendre* és Josep Escrig, però com a variant secundària de *pendre*: «Prendre. V. Pendre» (Escrig 1851: 678), entrada aquesta que manté Constantí Llombart (1887: 995) en la tercera edició del diccionari d'Escrig.

c) Ø - [r] > [r] - [r]

Abreurador / *abreurar* (f. 6r), però *abeurador* (15v i 104r). No és desconeguda en català aquesta epèntesi per assimilació anticipatòria, sobretot si es produeix davant d'una consonant líquida i la inserció de [r] té lloc darrere de consonant bilabial (Recasens 1991: 339).

Tot i amb això, sobre la inserció del so antietimològic [r] en aquest mot concret, planeja el dubte de si pot haver influït l'equivalent castellà que hi proposa C. M. G. (*abrevadero*), ja que no l'hem pogut documentar en cap text català i, sobretot, a l'*ALDC* (mapa 249) no s'enregistra en cap municipi de la nostra geografia.

d) [l] - [r] > Ø - [r]

Empastre (f. 19v) per *emplastre*. Es tracta d'una elisió de la consonant lateral per dissimilació de líquides. Daniel Recasens (1991: 316) ha notat que l'adjacència d'una altra líquida pot propiciar la desaparició de la lateral.

Pel que fa als diccionaris i vocabularis valencians, l'únic lexicògraf anterior a C. M. G. que recull *emplastre* és Onofre Pou (1575: 239), i ja en el huit-cents, gairebé en totes les obres lexicogràfiques podem llegir la variant dissimilada,¹²³ que també és al *DNV* com a forma principal. Únicament Pere Labèrnia (1839: 755) fa servir *emplastre*, però també recull *empastre* com a forma secundària: «Empastre. m. Emplastre» (*DLab* 1839: 750).

Atre (f. 54v). L'elisió de l'alveolar lateral en aquest mot és freqüent en tot el domini lingüístic català i, com hem comentat en el cas anterior, pot estar afavorida pel veïnatge de la consonant líquida de la síl·laba següent (Recasens 1991: 316).

En la lexicografia del XIX també recullen aquesta variant P. Labèrnia (1839: 193), J. Escrig (1851: 99), C. Llombart (1887: 234) i J. Martí i Gadea (1891: 830), tot i que juntament amb la forma prestigiosa *altre*.

Atre també sovinteja en la literatura popular del huit-cents (Martí 2009: 69-70), i és una forma molt documentada en la llengua medieval que podem llegir, per exemple, al *Diccionari de Rims* de Jaume March i als *Costums de Tortosa*: «atre: Quatre, batre» (*DRims*: 49), «que la un contra l'atre» (Massip 1996: 38).

e) [l] - [r] > [l] - Ø

Emplaste (f. 136v) per *emplastre*. El fenomen és el mateix que l'anterior (elisió per dissimilació de líquides),¹²⁴ però el resultat és el contrari: es manté la lateral en síl·laba tònica i s'elideix la bategant en síl·laba posttònica.

En aquest mot l'elisió de la bategant posttònica resulta estranya en valencià, dialecte en què se sol elidir la consonant lateral, per bé que és més comuna en català oriental.¹²⁵ Una bona prova d'això recau en el fet que la lexicografia del XIX només coneix la variant *empastre*, variant fonètica que ha estat recollida pel *DNV* com a forma principal. Suposem que en aquesta decisió ha d'haver primat més una certa tradició en la llengua escrita medieval (que també té *emplastre*) i moderna, que no pas l'etimologia (ll. EMPLASTRUM).

---

¹²³ Vegeu *empastre* a Sanelo (1964a: 117), Lamarca (1839, 1842: 19, 26), Escrig (1851: 334), Rosanes (1864: 34, 35), Cabrera (1868: 22), Pla (1998: 149), Llombart (1887: 997), Martí i Gadea (1891: 830).

¹²⁴ Vegeu Recasens (1991: 333-334) pel que fa a aquest fenomen fonètic.

¹²⁵ Vegeu-ne la distribució geogràfica al *DCVB*.

3.2.2.3. Elisió de /r/ final de mot

Al *DCMG* es manté la /r/ final en la gran majoria dels casos, com és normal en gairebé tot el territori valencià.¹²⁶ Hi ha, però, sis mots (un infinitiu i cinc noms, dels quals quatre oxítons i un paroxíton) en què s'elideix la bategant final, encara que en quatre d'aquests mots s'observa vacil·lació: *fosà* (f. 21v), però *fosar* (f. 145v); *moseñe* (f. 6r); *planté* (f. 8v), però *planter* (f. 145v); *cendré* (f. 21r), però *cendrer* (f. 118v); *horó* (f. 44r) (< *horror*); *cosí* (f. 105r i 126v), però *cosir* (f. 7r, 9r, 105v i 128r).

De manera general, a l'estudi de Lluís Gimeno Betí sobre l'elisió de /r/ final en el tortosí (1989), es constata que s'elideix aquesta consonant dels infinitius i dels noms a les comarques de l'Alcalatén, els Ports, la Tinença de Benifassà, l'Alt Maestrat i el Baix Maestrat (excepte Alcalà de Xivert). Majoritàriament, la Plana Alta elideix la consonant al nord, mentre que al sud la manté. La isoglossa que delimita aquest fenomen passa per Vilanova d'Alcolea (que manté la /r/ final), de manera que les localitats que se'n situen a l'est la mantenen, mentre que les que se'n situen a l'oest l'emmudeixen.

Concloent, les confusions i vacil·lacions de C. M. G. pel que fa a la grafia *-r* a final de mot responen, segurament, a descuits per relaxació d'un autor que no pronunciava [r] final. Tenint en compte que al *DCMG* hi ha un bon nombre de mots que se circumscriuen als parlars del nord de Castelló¹²⁷ i que l'elisió de /r/ final és un tret fonètic característic del tortosí meridional (Gimeno 1994: 104 i ss., Buj 2000: 24-25), entre altres parlars, estem davant d'un índex més del fet que C. M. G. podia ser originari d'aquesta zona del nostre domini lingüístic.

---

¹²⁶ Sobre les diverses teories pel que fa a la conservació o reintroducció de la /r/ final en valencià, vegeu Alcover (1908: 275 i ss.), Griera (1933: § 12), Sanchis Guarnier (1980: 55), Rasico (1982: 223 i ss.), Montonya (1986: 223 i ss.) i Gimeno (1994: 103-104). Vegeu, a més, Colomina (1985: 130 i ss.) i (1991: 25) sobre el comportament de la /r/ en l'alacantí i en els parlars de la Marina Baixa, i Gimeno (1989) i (1994: 104 i ss) pel que fa a la incidència d'aquest fenomen en els parlars del nord de Castelló.

¹²⁷ Vegeu l'apartat 3.4.2.1 pel que fa als mots dialectals.

3.2.2.4. Fenòmens que afecten les oclusives dentals sorda i sonora

3.2.2.4.1. Pèrdua de sonorització de /d/

Com hem explicat a l'apartat 3.1.5.5, dels pocs casos de confusió de les grafies *t* i *d* que es produeixen al *DCMG*, la majoria dels quals reben la influència de l'equivalent castellà (*chermandad*, *refredad*) o responen a la intenció de l'autor d'escriure els mots d'acord amb la seua pronúncia (*t* per *d* en posició final absoluta de mot), n'hi ha un que té un interès especial:

Consolta (f. 25v, 124r i 127r).¹²⁸ Segons el *DCVB* es correspon amb la variant valenciana del mot *consolda*. Tant és així que *consolta* apareix al *DNV* com a forma principal a la qual remet *consolda*, tot i que l'evolució de l'ètim llatí (CONSŌLĪDA) havia de dur-nos a la forma amb l'oclusiva dental sonora.

Això no obstant, al segle XIX la realització sorda d'aquesta consonant ja estava consolidada en valencià: «Consolta. Consuelda. Consolida.» (Sanelo 1964a: 95), «Consòlta. Consuelda.» (Lamarca 1839, 1842: 14, 19), «Consòlta. [...] Consòlida, consuelda ó suelda (yerba).» (Escrig 1851: 209), «Consòlta, erb. Consuelda.» (Pla 1998: 139).

Pel que fa a la literatura de l'època, si més no, també podem llegir *consòlta* en un sainet d'Antoni Roig i Civera: «no tinc consòlta ni tinc pasionera» (Roig 1871: 14).

Val a dir que en aquest cas no és possible la influència del corresponent castellà proposat per C. M. G., atès que prové del mateix ètim que el mot català i l'escriu amb *d*: *consuelda*.

3.2.2.4.2. Epítesi de /t/

Al *DCMG* hi ha onze casos d'epítesi de /t/ darrere de consonant nasal que s'expliquen, segons Daniel Recasens, per un procés articulatori consistent en una «elevació prematura del vel en relació amb el moment explosiu de *n*» (Recasens 1991: 226). Alguns d'aquests casos, com *llunt* 'lluny', *ont* 'on', *mont* 'món' o *rant* 'ran' estan documentats en català, però altres semblen més estranys:

Llunt (f. 48v i 153v) per *lluny*. El *DCVB* explica l'afegiment d'aquest so antietimològic per causes relacionades amb la fonètica sintàctica, però ens sembla

---

¹²⁸ Vegeu el mot *consolta* a l'apartat de grafies 3.1.5.5., b. (*d > t*).

més completa l'explicació de D. Recasens (1991: 226), segons la qual en primer lloc s'hi produí una despalatalització com a conseqüència d'una dissimilació entre palatals i posteriorment esdevingué l'epítesi de /t/ pels motius adduïts en el paràgraf anterior.

Joan Veny (1983: 162) adscriu aquesta variant al valencià, asseveració que podem corroborar si repassem els diccionaris valencians, ja que C. Ros (1764: 145), M. J. Sanelo (1964a: 155), J. P. Fuster (1827: 87), J. Escrig (1851: 547), i J. Martí i Gadea (1915: 29) recullen la variant *llunt*.

Ont (f. 41v) per *on*. El *DCVB* documenta la variant *hont* ja al segle XIV i la situa a diversos indrets del domini lingüístic, però no esmenta el País Valencià. Nosaltres hem sentit [ónt] a persones d'edat molt avançada que no coneixien altra manera de realitzar el mot, com el nostre avi, natural de Moixent, municipi on passà mitja vida abans de passar-ne l'altra meitat a Ontinyent.

Com en el cas anterior, en la lexicografia valenciana trobem nombrosos testimonis d'aquesta variant (Ros, Sanelo, Labèrnia, Escrig, etc.), encara que a diferència de C. M. G., tots fan servir la grafia *h* (*hont* o *ahont* conviuen en aquests diccionaris amb *hon* i *ahon*).

Mont (f. 52v i 157v) per *món*. El *DCVB* localitza aquesta variant a Menorca. No l'hem pogut documentar en cap text literari produït en terres valencianes, però en canvi podem llegir-la als diccionaris de P. Labèrnia (1840: 233), J. Escrig (1851: 587), C. Llombart (1887: 876) i J. Martí i Gadea (1891: 1292).

Rant (f. 174v) per *ran*. Probablement formada a partir de *ranter*, la variant *rant*, que apareix en la majoria dels diccionaris del XIX, es recull i es qualifica d'*incorrecta* al *DCVB*. El *DNV*, en canvi, admet *rant* com a forma secundària d'*arran*.

Carles Ros (1770: 227) ja enregistra *rant* (juntament amb *arrànt*) al *Raro diccionario valenciano-castellano*, i des de llavors *rant* serà l'única forma d'aquest mot que trobarem als diccionaris i vocabularis valencians del segle XIX. Concretament, podem llegir aquesta variant a les obres lexicogràfiques d'Orellana, C. M. G., Lamarca, Escrig, Cabrera, Pla, Llombart, i Martí i Gadea.

Tret de *prent* 'pren' (f. 167v), que podria explicar-se pel fet que freqüentment s'usa en les converses acompanyat del pronom *te* en posició enclítica, la resta dels

casos del *DCMG* en què es produeix aquest fenomen són gairebé impronunciables en català, ja que apleguen les consonants *-rnt*: *cuadernt* (f. 29r i 128v), *eternt* (f. 38v i 142r), *fornt* (f. 44r), *yvernt* (f. 46r i 150v), *carnt* (f. 118v) i *tornt* (f. 184v).

Al nostre parer, l'epítesi de *t* en aquests mots podria respondre a una ultracorrecció gràfica derivada del fenomen fonètic consistent en l'emmudiment de *-t* en el grup final *-nt*, que s'esdevé en diversos dialectes i subdialectes de la llengua catalana, entre els quals el tortosí (Navarro 1999: 63).¹²⁹

3.2.2.4.3. Epèntesi de /t/

Aputput / *putput* (f. 6r, 107r i 173r). Tot i que sense pròtesi de *a*-¹³⁰ (*putput*), al *DCVB* trobem nombrosos testimonis d'epèntesi de /t/ en aquest mot, que es localitzen, entre molts altres indrets, a Amposta i a gran part del País Valencià.

Pel que fa a la lexicografia valenciana, Onofre Pou (1575: 46) ja recull la variant *putput*, que també podem llegir als diccionaris de Ros (1764: 192), Sanelo 1964a: 186), Lamarca (1839: 43), Labèrnia (1840: 527), Escrig (1851: 696), Rosanes (1864: 51), Cabrera (1868: 38), Pla i Costa (1998: 206), Llombart (1887: 1018) i Martí i Gadea (1891: 1545).

3.2.2.5. Labials /b/ i /v/

Majoritàriament, al *DCMG* hi ha distinció de /b/ i /v/. Això no obstant, s'observen algunes confusions d'aquests dos fonemes que, al nostre parer, no indiquen necessàriament una pronúncia betacista, atès que en la majoria dels casos és evident la influència de les grafies dels equivalents castellans (*bermell* / *bermejo*, *faba* / *haba*, *trabat* / *trabado*, *espabilat* / *espabilado*, *caballó* / *caballón*, *esbarar* / *resbalar*, etc.) i, a més, en un gran nombre de mots hi ha vacil·lació.¹³¹ Les confusions es produeixen en tots els contextos: a inici de mot (*visllum*, *bermell*),

---

¹²⁹ Vegeu-ne la distribució a l'*ALDC*, per exemple al mapa 651, basat en les respostes a una de les preguntes del «qüestionari 714 (*ponent*)».

¹³⁰ Pel que fa a la pròtesi vocàlica en aquest mot, vegeu el capítol 3.2.1.2.2, d).

¹³¹ Sobre la confusió de /b/-/v/ en català vegeu Recasens (1971-75) i (1991: 194-198), Gulsoy (1977: 71-98), Rasico (1982: 118-135), Colomina (1985: 158-159), Moran (1989: 107-116) i Gimeno (1994: 113-117).

entre vocals (*caballó*) i entre consonant i vocal (*esbarar*). Tot seguit comentarem els casos que presenten més interès.¹³²

3.2.2.5.1. Casos de *b* per *v*

Abalot (f. 16r). En un text del segle XVI (*Resumen y relació de la vida y prodigis del religiós, el ven. pare Fray Pere Esteve*, editat per Vicent J. Escartí) ja llegim *abalot*: «ab grand paor de l'abalot de Jesús resucitat.» (Planells 2006: 79), i un segle després, Carles Ros també fa servir aquesta forma: «Abalot.» (Ros 1764: 7).

Pel que fa als lexicògrafs valencians del XIX, la majoria vacil·len en l'ús de *b/v* en aquest mot: «Abalots.» (Sanelo 1964a: 59), però «Avalot. (Impreso).» (Sanelo 1964b: 239); «Abolotar.» (Fuster 1827: 9); «Abalotar. V. Albolotar» (Escrig 1851: 1), però «Avalotar.» (Escrig 1851: 103); «Abalòt» (Llombart 1887: 68), però «Avalòt» (Llombart 1887: 240), i «Abalòt» (Martí i Gadea 1891: 13), però «Avalòt» (Martí i Gadea 1891: 373).

Alcabot (f. 8r i 106r). Ja al segle XVI, al dietari de Pere J. Porcar, editat per Josep L. Lozano, podem llegir «a unes alcabotes y a un alcabot» (Porcar 2012 II: 728), i al XVII, a l'edició d'Enric Iborra de *La infanta Tellina i el rey Matarot*, «a qui fees de alcabot» (Mulet 1987: 49).

Tres dels quatre lexicògrafs del XIX que també recullen el mot —J. Escrig (1851: 40), C. Llombart (1887: 132) i J. Martí i Gardea (1891: 142)— trien la mateixa opció que C. M. G; l'altre, P. Labèrnia, vacil·la entre «arcabot» i «alcavot» (*DLab* 1839: 78, 148).

Espabilat (f. 12v), però *espavilat* (f. 139r) i *espavilar* (f. 12v). Joaquim Martí (2006: 51, 136) documenta *espabilat* en alguns textos literaris populars coetanis a C. M. G., per exemple, al *Chiste grasiós y divertit para cantar*: «Sobre estar espabilat / li han arreat bona seba,» (*ap.* Martí 2006: 51).

També hi ha mostres d'aquesta confusió en la lexicografia del XIX: «Espabilar» (Escrig 1851: 384), «Espabilat» (Llombart 1887: 647), «Espabilat» però «Espavilat» (Martí i Gadea 1891: 879, 882).

---

¹³² Vegeu la llista completa de mots que presenten confusió entre /b/ i /v/ a l'apartat 3.1.5.4.

Babosall (f. 13r i 109v). Aquesta forma apareix en alguns textos de l'època, com ara l'anònim *Col·loqui del corp de la plaza de Sent Francés*: «y dins Sent Francés es fica. / En lo babosall al coll» (Martí 1997: 361). També la fa servir Carles Ros al XVIII i la majoria dels lexicògrafs del XIX: «Babosàll» (Ros 1764: 31), «Babosàll» (Sanelo 1964a: 78), «Babosall» (Fuster 1827: 21), «Babasall» (*DLab* 1839: 214), «Babosall» (Lamarca 1839, 1842: 6, 8), «Babosàll» (Escrig 1851: 109), «Babosall» (Cabrerà 1868: 10), «Babosall» (Llombart 1887: 255) i «Babosall» (Martí i Gadea 1891: 391).

Bermell (f. 14r i 111r). Malgrat que sembla un cas esporàdic en la llengua medieval, la grafia *b* ja s'usa en aquest mot a la *Crònica* de Muntaner.¹³³

Probablement per influència del castellà *bermejo*, també recullen aquesta variant P. Labèrnia (1839: 255), J. Escrig (1851: 124), C. Llombart (1887: 287) i J. Martí i Gadea (1891: 452).

3.2.2.5.2. Casos de *v* per *b*

Vaineta (f. 186r). La resta de lexicògrafs valencians del segle XIX cometem la mateixa confusió que C. M. G. En alguns casos potser influeixen en la tria d'aquesta grafia els mots castellans *vainica* i *vainilla*: «Vayneta. Jareta» (Sanelo1964a: 217), «Vaineta. Jareta.» (Lamarca 1839: 54), «Vaineta. Vainica» (Escrig 1851: 864), «La vaineta. [...] vainilla.» (Rosanes 1864: 13), «Vaineta. Jareta.» (Cabrerà 1868: 45), «Vaineta [...] Jaréta.» (Pla 1998: 232), «Vaineta. f. d. de *vaina*» (Llombart 1887: 1181), «Vaineta. f. dim. de *Vaina*.» (Gadea 1891: 1834).

A la literatura popular del XIX també n'hi ha testimonis, com per exemple en el sàinet *En la plaça de bous*, de Roig i Civera: «ni cosir vaineta» (Roig 1871: 14).

Verruga (f. 186r). Probablement, la substitució de /b/ per /v/ en aquest mot es produeix per influència del castellà *varruga*.

Amb alguna vacil·lació, tots els lexicògrafs valencians del XIX que l'inclouen als seus diccionaris fan servir la grafia *v* -: «Barrugues», però «Varruga» (Sanelo1964a: 80, 217); «Varruga» (Lamarca 1839: 54); «Barrugues», però «Varruga» (*DLab* 1839, 1840: 256, 937); «Varruga» (Escrig 1851: 867); «Varruga»

---

¹³³ Vegeu l'entrada *vermell* al *DCVB*.

(Cabrera 1868: 45); «Verruga» (Llombart 1887: 1193); «Barruga», «Berruga», però «Varruga», «Verruga» (Martí i Gadea 1891: 423, 454, 1850, 1864).

3.2.2.6. Fricatització de l'africada prepalatal sonora /dʒ/

Com hem explicat a l'apartat corresponent a les grafies amb què C. M. G. representa aquesta consonant (3.1.1.2, b.), en tres casos el nostre autor fa servir el dígraf *ix* en substitució de *j* i en un altre en substitució de *tj*: *aloixat* < *al·lotjat*, *baixoca* < *bajoca*, *truixa* < *truja* i *coixeixar* < *coixejar*. Pensem que aquesta tria del dígraf *ix* podria representar l'estadi intermedi del procés de desafricatització de l'africada prepalatal sonora, anomenat *coalescència* ([dʒ] > [jʒ] > [ʒ]), que es dona a diversos indrets dels parlars de transició del nord del País Valencià i del sud de Tarragona, entre d'altres.¹³⁴ L'ús d'aquest dígraf per a representar el so [jʒ] no ens ha de sorprendre en una època que es distingeix, pel que fa a les grafies, per un polimorfisme desgavellat, fruit de l'anarquia que suposava la manca d'un ens oficial encarregat de normativitzar la llengua. De fet, l'autor també fa servir el dígraf *-ix* en substitució de *-ig* a final de mot.¹³⁵ Amb una certa cautela, doncs, pensem que aquests tres mots podrien situar l'origen de C. M. G. a una població de les comarques de l'Alt Maestrat, el Baix Maestrat, els Ports, la Tinença de Benifassà o, fins i tot, del Montsià.

3.2.2.7. Elisions de consonants intervocàliques

A més de l'elisió de /d/ intervocàlica, comentada anteriorment en un capítol a part,¹³⁶ tot seguit enumerem una sèrie d'elisions que poden explicar-se per la feblesa de les consonants que se situen entre vocals i que tenen en comú el fet de donar com a resultat dues vocals en hiat.

---

¹³⁴ Vegeu Gimeno Betí (1994: 30-34 i 54-55) i (*ALDT*: 14). Pel que fa a la distribució geogràfica del fenomen, vegeu el mateix autor (1994: 49-50 i 237) i els mapes 256, 370, 402, 463 i 494 de l'*ALDT*.

¹³⁵ Vegeu el capítol 3.1.1.1, apartat c.

¹³⁶ Vegeu el capítol 3.2.2.1.

3.2.2.7.1. Elisió de /y/ entre vocals

Es tracta d'un fenomen bastant freqüent, tant en el valencià del XIX com en l'actual,¹³⁷ que se sol produir, sobretot, quan el so consonàntic [ɣ] es troba en contacte amb el vocàlic [u] o amb el semiconsonàntic [w].¹³⁸ Això no obstant, al *DCMG* només hi ha dos casos d'elisió d'aquesta consonant velar, potser perquè si, com apunta Joaquim Martí (1997: 87), l'elisió de la velar entre vocals és paral·lela a la de /d/, al primer quart de segle XIX encara no s'havia generalitzat.¹³⁹

Ahulles (f. 8r, 118r i 127r), però *agulla* (f. 7r i 105r). En la lexicografia catalana realitzada al País Valencià no hi ha mostres d'elisió d'aquesta velar en el mot *agulla* fins a C. M. G., tal com es pot comprovar en els exemples següents, extretes dels diccionaris anteriors al *DCMG*: «Lo qui fa agulles», «Agulla de cusir» (Pou 1575: 163, 310); «Agulla de cab», «Agullèr, ò agullerèt» (Ros 1764: 11); «Agulla del monyo», «Agulles de cap y de cosir» (Sanelo 1964a: 63).

A partir de C. M. G., però, a tots els diccionaris del huit-cents —excepte al de Labèrnia— trobem *ahulla* com a forma única o com a variant d'*agulla*: «Ahulla saquera» (Lamarca 1839: 2), «Coixinet de ahulles» (Lamarca 1842: 18); «Ahulla. V. Agulla» (Escrig 1851: 35), «L'ahulla de cosir» (Rosanes 1864: 19); «Ahulla espardeñera» (Cabrera 1868: 7), «Agulla, hulla de cosir» (Llombart 1887: 116); «Agulla de cosir», «Ahulla» (Martí i Gadea 1891: 101, 105).

Finalment, en la literatura popular del XIX hem notat un predomini de *agulla* sobre la variant amb elisió consonàntica, tot i que n'hem pogut localitzar un parell de casos: «que agarre ahulla y didal» (Civera 1820: 7),¹⁴⁰ «en una ulla saquera» (Gómez 1852: 4).

Cohombro (f. 56v i 126v). Segons el *DCVB* [koómbro] reproduïx la pronúncia típica de Tortosa del mot *cogombre*. Cal tenir en compte, però, que Gimeno Betí (*ALDT*: 366) recull el castellanisme *pepino* com a mot habitual per a

---

¹³⁷ Pel que fa a l'evolució d'aquest fenomen i als contextos d'aparició vegeu Recasens (1991: 246-247) i Colomina (1991: 28-29).

¹³⁸ Sobre la feblesa de [ɣ], sobretot en contacte amb *u*, vegeu Coromines (*DECLC* VII: 516-517).

¹³⁹ Vegeu Martines (2000: 130-135) pel que fa a la generalització de la pèrdua de /d/ en valencià.

¹⁴⁰ Cada capítol o *conversació* del llibre té numeració pròpia. El text que citem s'ubica en la p. 7 de la «Nona conversació».

designar el *cogombre* a Tortosa i que no enregistra la realització [koómbro] en cap de les poblacions que pertanyien a l'antiga diòcesi de Tortosa. Altrament, Buj (2001: 182) recull [kojómbro], [kolómbro] i [kođómbro] a la zona del Montsià, i Massip (1996: 317), la darrera d'aquestes tres variants, però no esmenten [koómbro]. Tenint en compte aquestes dades, cap la possibilitat que en el moment de la recollida de material lingüístic per al *DCVB* (primeres dècades del segle XX) la variant [koómbro] seguís viva a Tortosa entre la gent de més edat i que progressivament anés perdent-se, fins que gairebé un segle després, els tres lingüistes esmentats constaten que altres formes del mot català, juntament amb el castellà *pepino*, han substituït la variant que féu servir C. M. G.

Ja al segle XVII, en el col·loqui *Del torn de les monches* de Pere J. Morlà, llegim «un parell de cohombrets» (Martí 1997: 323).

Posteriorment, a l'època de C. M. G., sembla que aquesta elisió era habitual, ja que M. J. Sanelo fa servir «coombro» (1964a: 93), J. Escrig «cohombre ó cohombro» (1851: 190), C. Llombart «cohombre, bro.» (1887: 420) i J. Martí i Gadea (1891: 633) reproduïx literalment l'opció triada per Llombart.

3.2.2.7.2. Elisió de /s/ entre vocals

Només n'hi ha un cas al *DCMG*: *Dehembre* (f. 33v i 131v). Trobem mostres d'aquesta elisió en textos anteriors al segle XIX, com ara les *Lletres de batalla*, editades per Martí de Riquer: «lo primer dia de dehembre» (Riquer 1963: 101); el *Libre d'Antiquitats de la seu de València*: «a XIII de dehembre» (Martí 1994 II: 46), i el *Llibre de visures de Benassal*: «15 de dehembre de 1746» (Molés 1998: 79).

Entre els lexicògrafs del XIX podem atestar aquesta realització del mot *dehembre* als diccionaris de M. J. Sanelo (1964a: 108), J. Escrig (1851: 244), C. Llombart (1887: 508) i J. Martí i Gadea (1891: 728).

3.2.2.7.3. Elisió de /v/ entre vocals

Al *DCMG* només en trobem un cas:

Llahorettes (f. 151r), *llaorettes* (f. 10r). L'elisió de la fricativa labiodental no és tant freqüent com l'elisió de les dues consonants anteriors, de fet no hem pogut documentar la variant enregistrada per C. M. G. en cap text català.

En la lexicografia del XIX tampoc no hi ha testimonis de l'elisió de /v/ en aquest mot, això no obstant podem mostrar aquest fenomen fonètic en d'altres que s'esdevenen als diccionaris d'Escrig i de Pla i Costa: «Moiment» (Escrig 1851: 584), «Blaúra» (Pla 1998: 120).

Això no obstant, Joan Veny i Lídia Pons (*ALDC*: mapa 1115) enregistren a Rossell (Baix Maestrà) la variant [ʎaorétes] per a designar no la llavor d'anís com al *DCMG*, sinó la llavor del meló o de la síndria.

Finalment val a dir que, segons Lluís Gimeno Betí, l'elisió de /v/ és aclaparadora en el mot *llavor* a la zona d'influència del tortosí (*ALDT*: 289), afirmació amb què coincideixen M. Àngels Massip (1996: 357), i Joan Veny i Lídia Pons, d'acord amb les dades lingüístiques enregistrades al mapa 784 de l'*ALDC*.

3.2.2.8. Palatalització de /n/

Com ha notat Daniel Recasens (1991: 259), el canvi de /n/ a [ɲ] pot produir-se a causa de factors coarticulatoris davant de vocal alta anterior, mitjana alta anterior i alta posterior.¹⁴¹

Al *DCMG* hi ha algun testimoni d'aquesta palatalització, i cal parlar esment que es tracta de mots que, lògicament, en la gran majoria de les varietats dialectals catalanes —tant occidentals com orientals— es realitzen amb la nasal alveolar sonora. Significativament, però —segons el *DCVB* i l'*ALDC*—, la realització palatal d'aquests mots és pròpia, majoritàriament, d'alguns indrets del sud de Tarragona i del nord de Castelló (d'on havia de ser originari C. M. G.):

Arbarchiña / albarchiña (f. 14r i 108r). El *DCVB* distribueix les variants amb [ɲ] d'aquest mot del mode següent: [albardʒíɲ] a Vinaròs; [alberdʒíɲa] a València i Alcalà de Xivert; [awβerdʒíɲa] a Tortosa.

L'*ALDC* (mapa 1123) fa la següent distribució pel que fa a la realització de la nasal del mot *albergínia* com a palatal: [awβardʒíɲa] a Amposta, Mas de Barberans i Ulldecona; [azbardʒíɲa] a Rossell; [azβardʒíɲa] a Sant Mateu; [azβarzéɲa] a Vinaròs; [awβerdʒíɲɛ] a Villalba dels Arcs.

---

¹⁴¹ Martines (2000: 252-253) ens mostra alguns testimonis d'aquesta palatalització extrets tant de les obres lexicogràfiques valencianes del XIX com de diversos textos literaris de l'època.

Tot i que s'observen algunes diferències en les transcripcions que ens ofereixen aquestes dues obres, no hi ha dubte que la palatalització de la nasal del mot *albergínia* s'esdevé, fonamentalment, a l'àrea d'influència del parlar tortosí.

Tanmateix, però, després de C. M. G., Lamarca (1839: 3; 1842: 4) inclou als seus diccionaris *albarchiña* i, segons Josep Martines (2000: 251), aquest mateix mot es troba a les dues primeres versions manuscrites del diccionari de J. Pla, per bé que en la tercera el canvia per *albarchina*.¹⁴²

Cheñiva (f. 36r i 121r). A banda de la influència de la vocal alta anterior ja comentada, en la palatalització de la consonant nasal del mot *geniva* pot produir-se, com a concausa, una assimilació del lloc d'articulació a l'africada prepalatal pretònica.

D'una banda, segons el *DCVB*, la palatalització en aquest mot s'esdevé al Camp de Tarragona ([dʒəɲívnə]), a Gandesa ([dʒeɲíβɛ]) i a Freginals ([dʒeɲíβa]).

D'una altra banda, l'*ALDC* (mapa 47) ens informa que la variant de *geniva* amb la nasal palatalitzada abasta una extensió geogràfica major, ja que l'enregistra a algunes poblacions del Priorat, de les Garrigues, del Baix Camp, de la Ribera d'Ebre i del Baix Ebre, alhora que a diversos indrets del territori de parla tortosina: Vinaròs ([dʒeɲíβa]), Ulldecona ([dʒiɲívnɛ]) i Mas de Barberans ([dʒeɲíva] / [dʒiɲíva]).

Finalment, convé remarcar que la variant palatalitzada del mot *geniva* no es recull en cap altre diccionari ni vocabulari valencià del XIX.

Quiña / quiñer (f. 173v), però *cuina* (f. 128r) i *cuyner* (f. 23r). L'extensió de la palatalització de la nasal del mot *cuina* és molt major que la dels casos comentats en aquest mateix apartat en què s'esdevé aquest mateix fenomen fonètic. Segons l'*ALDC* (mapa 283) i el *DCVB*, abraça municipis de diverses comarques tarragonines i lleidatanes, i, com succeeix en els mots precedents, també s'enregistra a algunes poblacions de parla tortosina: [kúɲa] a Peníscola i a Mas de Barberans (mapa 283), i [kúɲɛ] a Ulldecona.

Cal parar esment que cap altre lexicògraf valencià del segle XIX (ni d'èpoques anteriors) deixa constància de la palatalització de la consonant nasal alveolar del

---

¹⁴² Martines (2000: 17) ens informa que la primera versió manuscrita del diccionari de Pla i Costa, tot i que corregida per ell mateix, és obra d'un altre autor, desconegut a hores d'ara.

mot *cuina*, que tampoc no hem pogut llegir en cap text literari català produït al País Valencià.

3.2.2.9. Simplificacions de grups consonàntics finals

3.2.2.9.1. Grup *-rts* a final de mot

Els dos únics mots en què intervé el segment consonàntic *-rts* a final de mot al *DCMG* indiquen que en la parla de C. M. G. s'elidia un dels elements que el componen, atès que en el primer cas hi ha elisió de [t], mentre que en el segon, de [r]:

Córs (f. 28r), per *corts*. En cap altre dels diccionaris i vocabularis valencians del XIX en què es fa servir el mot *cort* en plural s'esdevé aquesta elisió de la consonant oclusiva final. No obstant això, no sembla que es tracte d'un error d'escriptura de l'autor, atès que Joaquim Martí (1994 II: 113) també documenta aquesta elisió de la consonant medial del grup consonàntic final del mot *corts* al *Libre d'Antquitats de la Seu de València*.

Dimats (f. 51r i 133r). Es tracta d'una elisió de [r] que respon a la pronúncia majoritària del mot *dimarts* en valencià (*DCVB*) i en tortosí (Massip 1996: 326), i que es troba a bastament documentada en textos antics. Per exemple, al *Llibre de la Cort de Justícia de Sueca* (s. XV) llegim «a dimats primervinent» (*Cort S*: 177); al *Libre de antiqtitats de la Seu de València* (s. XVI), «lo Dimats Sanct» (Martí 1994 I: 256); al dietari de Pere J. Porcar (s. XVI), «Dimats, a 24 de març» (Porcar 2012 II: 1030); al *Llibre d'assistències i funcions* (s. XVII), «dimats i divendres» (Valda 2012: 148), etc.

També en trobem algunes mostres en la lexicografia valenciana del XVIII i del XIX: «Dimàts.» (Ros 1764: 84), «Dimáts.» (Escrig 1851: 307), «Dimats.» (Llombart 1887: 570) i (Martí i Gadea 1891: 786).

3.2.2.9.2. Grup *-mps* final de mot

Al *DCMG*, aquest grup consonàntic només s'esdevé en dos casos i en els dos se simplifica en *-ms*: *tems* (f. 65r i 184r), per *temps* i el compost *entretems* (f. 37r i 137v), per *entretemps*. En general, aquesta elisió de [p] es produeix a tot el domini lingüístic català —excepte a l'alguerès (Recasens 1991: 346)—, probablement per

la dificultat articulatòria que suposa la pronúncia de dues bilabials en una mateixa síl·laba.

N'hi ha un bon nombre d'exemples des de l'època medieval: al *Llibre d'establiments i ordinacions de la ciutat de València* (s. XIII) llegim «per lo tems qui és estat» (*Establiments*: 106); al *Llibre dels feyts*, «e ja fos en tems de janer» (*Fets*: 285); a les *Proses mitològiques* «si de mi tems ofenssa» (Roís de Corella 2001: 189); a la poesia CV d'Ausiàs March «Com pens d'infern que tems no s'i esmenta» (March 1545: f. CLXIX);¹⁴³ etc.

Amb alguna vacil·lació, també en la lexicografia valenciana del XIX hi ha testimonis d'aquesta elisió: M. J. Sanelo (1964a: 208), J. Escrig (1851: 821), J. Pla i Costa (1998: 225), C. Llombart (1887: 1139) i J. Martí i Gadea (1891: 1757).

3.2.2.9.3. Grup *-nts* final de mot

Pel que fa a aquest grup consonàntic, al *DCMG* hi ha vacil·lació en l'ús de les grafies *-nts* i *-ns*, que es fan servir gairebé al cinquanta per cent en els dos mots en què hi apareix (*cents* i *dents*):

Cents: *cuatre-cens* (f. 29r), *nou-sens* (f. 53v i 160r), *sinc-sens* (f. 59v), *sisens* (f. 180r), (f. 33v), però *dosents* (133v), *sinc-sents* (181r) i *set-sents* (f. 179v).

Dents: *escarbadens* (f. 52r i 141v), però *dents* (33v).

Pel que fa a la lexicografia valenciana del huit-cents, únicament J. Pla i Costa, amb vacil·lacions, fa servir les grafies *-ns* per representar aquest aplec triconsonàntic (Martines 2000: 255).

Actualment, segons Recasens (1991: 346), a tot el País Valencià (i a la major part del domini lingüístic català) la realització d'aquest grup consonàntic és [ns]. Convé tenir en compte, però, que en alguns indrets valencians com, per exemple, l'Horta Nord, en la realització de *-nts* final hi ha alternança de [ns], [nts] i [ntʃ].

3.2.2.9.4. Grup *-nt* final de mot

Podem dir que, majoritàriament, al *DCMG* es manté l'oclusiva final, ja que dels 172 casos de *-nt* final que hi ha, només en trobem dos d'elisió de [t], i els dos es produeixen en un mateix mot: *estravagan* (f. 39r i 141r).

---

¹⁴³ Per a citar reproduïm la numeració romana tal com apareix a l'edició de Barcelona (1545).

Tot i que potser en la majoria del valencià predomina la realització [nt] d'aquest grup consonàntic (Veny 1983: 162), hi ha algunes zones del valencià meridional (Colomina 1985: 153, Veny 1983: 173) i del septentrional (Recasens 1991: 221, *ALDT*: 582, 622) que elideixen l'oclusiva final.

Pel que fa a la lexicografia valenciana del segle XIX, tant en el mot *extravagant* (recollit per Escrig, Llombart, i Martí i Gadea), com en molts altres mots que presenten aquesta terminació (*abatiment, absorbent, abundant, accident, agent, causant, diligent, elegant, elefant, farsant, front, repunt, sovint*), hem comprovat que no hi ha elisió de [t] en cap diccionari. Tot i amb això, com a casos anecdòtics, val a dir que hem localitzat elisió de [t] final en els mots *gen* i *argen* en el diccionari de Josep Escrig (1851: 453, 77), per bé que amb remissió a *gent* i a *argent*. Els diccionaris *hereus* del d'Escrig (Llombart, Martí i Gadea) reproduïxen l'elisió en el darrer d'aquests mots, però no la mantenen en el primer.

3.2.2.9.5. Grup *-mp* final de mot

Al *DCMG*, només hi ha un mot amb aquest grup consonàntic, en el qual es produeix elisió de l'oclusiva final: *rellam* (f. 60v i 175v) per *rellamp*. Segons el *DCVB*, aquesta elisió es correspon amb la realització del mot *rellamp* a tot el País Valencià i a una gran part del domini lingüístic català.

Pel que fa a la resta de lexicògrafs del segle XIX, Sanelo (1964a: 193) i Escrig (1851: 729) recullen *rellam* com a forma principal i única, mentre que Llombart (1887: 1048) i Martí i Gadea (1891: 1587) fan servir *rellam* com a forma secundària de *rellamp*.

Aquestes vacil·lacions també serveixen per al mot *llamp*, però no així per a *camp*, l'altre mot amb la terminació *-mp* que apareix a la majoria dels diccionaris de l'època, per bé que en aquest cas sense cap mostra d'elisió de l'oclusiva final.

3.2.2.9.6. Grup *-lt* final de mot

Al *DCMG* predomina el manteniment dels dos elements que formen aquest grup consonàntic: *dalt* (f. 11r i 129r), *malalt* (f. 36v i 154r), *molt* (f. 52r i 157v), etc. Només hi ha un cas en què s'elideix l'oclusiva final, encara que amb vacil·lació: *contral* (f. 26r), però *contraalt* (f. 124v).

Pel que fa als diccionaris i vocabularis huitcentistes, hi hem realitzat diverses comprovacions i no hem pogut localitzar cap cas d'elisió de l'oclusiva d'aquest segment consonàntic.

Quant a la literatura de l'època, se'n pot parlar de casos aïllats, excepte en el mot *molt*, en què malgrat no ser majoritària, l'elisió de l'oclusiva final és molt freqüent, fins i tot en algunes obres que formen part d'una literatura més culta: «y sobretot molt simpàtic» (Poes Llomb.: 171), «mol que entendre en asó hiá» (Gómez 1852: 1),¹⁴⁴ «mol bé; no té nengun visi» (Lladró 1858: 21), «qu'es vosté hòme mol entés» (Escalante 1855: 8), etc.

Tot i que en la major part del valencià la realització d'aquest grup és [lt] (Veny 1989: 162), en una part del valencià meridional alacantí s'elideix l'oclusiva final (Colomina 1985: 153). Altrament, Emili Casanova (1985a: 81) actualitzava l'apreciació d'Antoni M. Alcover (1908: 288) en el sentit que en una part de la Vall d'Albaida (Ontinyent, Agullent i les poblacions veïnes), gairebé huitanta anys després que ho afirmés Alcover, ja no es realitzava l'oclusiva final d'aquest aplec consonàntic. Nosaltres hem apreciat que, actualment, en aquestes poblacions hi ha uns mots en què *-lt* es realitza [l], mentre que en altres es manté l'oclusiva final. Malgrat que no podem formular una regla general que descriga aquest fenomen, sí que farem una sèrie de remarques:

En els casos de /o/ + *lt* la realització és [lt]: *desimbolt*, *envolt*, *resolt*, *revolt*, *solt*, *volt* (i derivats). En canvi, en l'únic mot català que conté /o/ + *lt* s'elideix l'oclusiva final: *molt* > [mól].

En els casos de /ε/ + *lt* es manté l'oclusiva final: *empelt* i *esvelt*. Val a dir que no hi ha mots catalans que acaben amb *e* tancada + *lt*, per tant, no sabem quina seria la solució en aquests casos.

En els casos de /a/ + *lt* hi ha oscil·lació en la pronúncia, però s'observa que en la majoria dels mots més habituals i que pertanyen al lèxic general o comú hi ha elisió de /t/ final: *alt* [ál], *dalt* [dál] i *malalt* [malál]. En canvi, en la majoria dels mots d'ús menys freqüent i en aquells que podríem emmotlar dins d'un àmbit d'especialitat determinat, es manté la realització [lt]: *asfalt*, *assalt*, *basalt*, *cobalt*, *contralt*, *esfalt*.

---

¹⁴⁴ Cada capítol o *conversació* del llibre té numeració pròpia. El text que citem s'ubica a la p. 1 de la «Tercera conversació».

En els casos de /u/ + *lt* es realitza l'oclusiva final: *adult, cult, indult, insult, ocult, tumult*.

Finalment, segons Lluís Gimeno Betí, en alguns indrets del nord de Castelló l'aplec *-lt* també es redueix a [l], tal com es dedueix dels mapes lingüístics dels mots *malalt* i *dalt* (ALDT: 109 i 617).

3.2.2.10. Simplificacions de grups consonàntics en interior de mot

3.2.2.10.1. Grup *-bst-*

Aquest aplec consonàntic només intervé en dos mots al DCMG:

En *desunstanciat* (f. 130v), per *dessubstanciat*, es produeix un canvi d'oclusiva per nasal que, potser, es pot explicar per assimilació de la bilabial a la nasal pretònica.

Tot i que el fenomen fonètic més habitual en aquest mot és l'emudiment de [p], l'assimilació que enregistra C. M. G. no és estranya en català, ja que nosaltres l'hem sentida en el mot *substància* (> *su[n]stància*) en algunes poblacions de la part més occidental de la Vall d'Albaida (Ontinyent, Bocairent), sobretot entre parlants que no han après el català a l'escola. Val a dir que l'emudiment a què hem al·ludit adés, [sustànsia], s'enregistra, per exemple, al DVox, però amb la vocal neutra típica del català oriental ([sustànsiə]).

A més de C. M. G., els únics lexicògrafs valencians del segle XIX que apleguen el mot *dessubstanciat* als seus diccionaris són J. Escrig (1851: 300), C. Llombart (1887: 558) i J. Martí i Gadea (1891: 774), i els tres fan servir la variant amb emudiment de l'oclusiva inicial de l'aplec *-bst-* (*desustanciat*).

En l'altre mot del DCMG que conté el segment *-bst-*, *obstacle* (f. 53v), es respecten les tres grafies que el componen, tal com s'esdevé als diccionaris de l'època que el recullen. Afortunadament, en aquest cas C. M. G. traeix el propòsit d'escriure el valencià tal com es pronuncia i, contràriament al que podia ser previsible, no escriu *opstacle*.

3.2.2.10.2. Grup *-bscr-*

El mot *subscriure* i els seus derivats són els únics casos que, en català, apleguen aquest grup consonàntic, i és bastant freqüent, si més no en la parla col·loquial, la supressió de l'oclusiva bilabial.¹⁴⁵ Fins i tot, algun diccionari actual, com ara el *DVox*, transcriu [suskríwrə] (< *subscriure*).

Així doncs, al *DCMG* s'elideix l'oclusiva inicial d'aquest aplec consonàntic en els dos mots en què compareix: *suscrit* (f. 182r), per *subscrit* i *suscriure* (f. 64r i 182r), per *subscriure*.

Tres dels quatre lexicògrafs del XIX que recullen el mot usen les dues formes: «Suscriure. V. Subscriure» (Escrig 1851: 808), «Suscriurer. a. [...] Lo mismo que subscriurer.» (Llombart 1887: 1123) i «Subscriure, rer. a. V. Suscriure, rer.» (Martí i Gadea 1891: 1725); l'altre, Labèrnia, únicament opta per la solució actualment normativa, tot i que amb epèntesi de [r]: «Subscriurer» (*DLab* 1840: 758).

3.2.2.10.3. Grup *-gm-*

Al *DCMG*, aquest grup consonàntic s'esdevé únicament en un mot, *augment* (f. 12r), per *augment*, en el qual C. M. G. adopta la mateixa solució que la majoria de lexicògrafs valencians del XIX, M. J. Sanelo (1964a: 76), P. Labèrnia (1839: 198),¹⁴⁶ J. Escrig (1851: 101) i C. Llombart (1887: 238). Únicament J. Martí i Gadea (1891: 366, 367) recull les dues formes del mot (amb *-g-* i sense).

Segons Joaquin Martí (1994 II: 98), en *augment* degué produir-se una vocalització en *u* de l'oclusiva velar en posició implosiva, i posteriorment aglutinar-se amb la *u* pretònica.¹⁴⁷ En qualsevol cas, la pronúncia d'una vocal labial seguida d'una consonant velar i, aquesta, d'una consonant bilabial, comporta una dificultat articulatòria evident, causada per la distància del lloc d'articulació entre cadascun d'aquests fonemes.

---

¹⁴⁵ Vegeu l'entrada *subscriure* (apartat fonètic) al *DCVB*.

¹⁴⁶ En canvi, «Augmentar» (*DLab* 1839: 198).

¹⁴⁷ Vegeu-ne també els estudis de Gulsoy (1977: 97) i de Badia i Margarit (1981: 212).

3.2.2.11. Altres fenòmens fonètics que afecten els grups consonàntics

3.2.2.11.1. Grup *-mp-*

Al diccionari de C. M. G. predominen les grafies *-mp-* per a representar aquest grup consonàntic: *contemporani* (f. 26r), *emparellar* (f. 35v i 134v), *empelt* (f. 45v i 135r), etc. Només hi ha un mot en què es fa servir *-np-*: *enpichorar* (f. 56r i 137v).

Tot i que el pas de [mp] a [np] no és gens estrany en valencià, hi ha contextos més propicis per a aquest canvi que el que s'esdevé en el mot *empitjorar*, com ara per assimilació de nasals: «se enpinà y llançà'l per les anques» (Porcar 2012 I: 410), o per influència analògica del prefix *-en*, en què potser es prenen com a model mots com *envoltar*, *envasar*, etc.: «set galeres de Chènova que venien per a enbarcar los soldats» (Aierdi 1999: 431).

Cap altre lexicògraf de l'època deixa constància d'aquest canvi fonètic en el mot *empitjorar*, per bé que enregistren el canvi de nasal bilabial per alveolar en altres mots: «enpeny» (Fuster 1827: 52), «Enblanquinar.» (Escrig 1851: 338), «Anbut gran per·a cuiro tonell ett» (Pla 1998: 110), etc.

3.2.2.11.2. Grup *-mm-*

Al *DCMG* hi ha vacil·lació en aquest aplec consonàntic, probablement per influència del castellà: *conmour* (f. 25v), però *commour* (f. 124r); *enmudir* (f. 36v i 137r), i *ymmens* (f. 149v), però *ynmens* (f. 150r).

Cap la possibilitat que pronúncia de C. M. G. fou geminada, però només perquè en alguns moments es relaxà a l'hora d'escriure, reproduí les grafies castellanés.

Troblem *inmens* ja en la llengua medieval, per exemple al poema anònim del segle XIV «Rey eternal, inmens, victoriós» (Ferrando 1983: 97), i, posteriorment, en l'edició del *Tirant lo Blanch* d'Albert Hauf i de Vicent J. Escartí: «Si lo inmens Déu ab ulls de justícia» (*Tirant*: 1278).

Pel que fa als diccionaris del XIX, sobretot als d'Escrig i Pla trobem confusions semblants a les de C. M. G., com ara: «Inmaculát» (Escrig 1851: 502), «Bens inmoables» (Pla 1998: 119), etc.

3.2.2.11.3. Grup *-sk*

A tot el País Valencià, en l'aplec consonàntic *-sk* s'esdevé una palatalització de l'element sibilant en posició implosiva (Recasens 1991: 269-270). Al *DCMG* aquest fenomen afecta dos participis, un infinitiu i un nom derivat d'aquest últim: *creixcut* (f. 127v), *naixcut* (f. 159r), *peixcar* (f. 167v i 167v) i *peixcador* (f. 167v). Aquestes són formes habituals en valencià col·loquial i a bastament documentades en textos antics.

En la lexicografia del segle XIX són les variants predominants per a representar aquest grup consonàntic: «Esca per peixcar.» (Sanelo 1964b: 254), «Peixca, aquel que pesca» (Fuster 1827: 97), «Peixcadora.» (Lamarca 1839: 39); «Creixcut.» (Sanelo 1964a: 103), «Creixcút, da.» (Escrig 1851: 228), «Creixcút, da.» (Llombart 1887: 479); «Naixcút, da.» (Escrig 1851: 597), «Naixcut, da.» (Martí i Gadea 1891: 1318), etc.

3.2.2.12. Tractament del sufix *-esa*

En els dos únics casos en què intervé al *DCMG* el sufix *-esa* (< llatí *-ITIA*) hi ha pèrdua de [z]: *vellea* (f. 9v i 67r), *perea* (f. 56v i 166v). La forma *-ea* era majoritària en el valencià del XIX,¹⁴⁸ atès que la trobem a tots els diccionaris que recullen aquests dos mots (*perea*: Sanelo, Fuster, Escrig, Pla, Llombart i Martí i Gadea; *vellea*: Sanelo, Labèrnia, Fuster, Escrig, Llombart i Martí i Gadea). Únicament Constantí Llombart i Joaquim Martí i Gadea fan servir també *vellesa*, però no *peresa*. Pere Labèrnia, en canvi, recull *vellea* i *vellesa*, però no *perea*.

Actualment, la pèrdua de [z] en el sufix *-esa* també és la forma habitual en la parla col·loquial a la major part del País Valencià, si més no fins a la Plana Baixa (a excepció d'Almassora i Vila-real que pronuncien [éza]). A la Plana Alta, l'Alt i el Baix Maestrat, l'Alcalatén, els Ports i la Tinença de Benifassà, l'articulació [éa] és pràcticament desconeguda segons les dades de la nostra enquesta, per bé que hi trobem un parell d'excepcions: *peresa* i *malesa*, realitzats *pere[a]* i *male[a]*. En aquest mateix sentit, segons Gimeno Betí (*ALDT*: 524), el sufix *-esa* del mot *peresa* es realitza [éa] en vint-i-quatre de les vint-i-cinc poblacions castellonenques que pertanyien a l'antiga diòcesi de Tortosa. Així mateix, totes les poblacions al sud

---

¹⁴⁸ Vegeu Colón (1958: 296 i ss.) i, pel que fa a la tradició del sufix *-ea* (< *-esa*) en valencià, Schmid (1988: 46).

d'Alcanar que fan servir *malesa* per a referir-se a *la garriga* articulen [maléa] (ALDT: 279). A més, segons Buj (2001: 93) «al Maestrat i Ports és general *malea*».

En la jornada «Terres, pedres i paraules», celebrada a la Universitat Politècnica de València el 14 de febrer del 2014, tinguérem l'oportunitat d'escoltar el lingüista castellanenc Lluís Gimeno Betí, que a més de ratificar aquestes dades, afegí que des de fa alguns anys també se sent en aquestes comarques septentrionals la realització *vell*[éa], per la tradicional *velle*[za], fenomen que, probablement, naix com a solució a la pèrdua de la distinció /v/ - /b/ (*vellesa* [beλέza], *belleza* [beλέza]), paraules que anteriorment es distingien per l'articulació fricativa de la consonant inicial del mot relacionat amb el pas del temps.

3.3. Morfologia

3.3.1. El gènere

Pel que fa al gènere dels substantius i dels adjectius, en general no podem saber amb total seguretat si hi ha diferències en relació amb la llengua actual, atès que, excepte en unes quantes ocasions, C. M. G. només dóna un únic mot com a entrada i un altre com a corresponent (català o castellà, segons la part del diccionari). A més, cal tenir en compte que el corpus sobre el qual treballem és molt uniforme i, en certa manera, reduït, ja que les entrades dels mots variables en gènere, com és habitual en un diccionari, es fan servir sempre en masculí.

No podem deduir tampoc, pel mateix motiu exposat suara, la preferència de gènere de l'autor en una sèrie de noms que poden usar-se tant en femení com en masculí, com ara *art* (f. 11r i 108r), *mar* (f. 34v i 138v) o *fel* (f. 42v i 143v).

En els pocs casos en què l'autor fa servir determinants en català, observem —d'acord amb la relació sintàctica que estableix la concordança— que el gènere dels noms que determinen és el mateix que a hores d'ara: *del cul* (f. 10r), *del dit* (f. 11r i 160v), *del correu* (f. 16r), *dels carros* (f. 17r), *la mel* (f. 19v i 182v), *la verdura* (f. 23r), *les dones* (f. 28v), *lo cabell* (f. 114v), *del[s] molíns* (f. 118v), *les rodes* (f. 151v), *dels carruaches* (f. 151v), *del mal* (f. 166r), *vesprada (la)* (f. 186v), **vespera (la)* per *vespra* (f. 186v).

Altrament, cal notar que s'observa un signe de modernitat en l'elisió de la consonant nasal del radical del mot *cosí* (f. 58r i 126v), en un moment en què molts lexicògrafs valencians encara la mantenien: «Cosin germà» (Sanelo 1964a: 97), «Cocí ó cocín» (Escrig 1851: 188), «Cocí, cín» (Llombart 1887: 417), «Cocí, cín» (Martí i Gadea 1891: 631).

Convé remarcar, també, la terminació *-o* en el mot *coixo* (f. 23r i 123r), documentada ja en textos medievals, com ara el *Tirant lo blanch* (*Tirant*: 242), i que a hores d'ara es manté en el valencià, en el tortosí i en alguns indrets de la Terra Alta i de la vall de Benasc (*ALDC*: mapa 153).

3.3.1.1. La moció de gènere del sufix *-ista*

La moció de gènere del sufix *-ista* no és una qüestió pacífica en la gramàtica actual, tot i que ja n'hi ha mostres en la llengua medieval, com ara a la *Crònica i*

dietari del capellà d'Alfons el Magnànim: per exemple, «tres cavalés e un juriste» (Miralles 2011: 387). Per constatar-ne les diverses opinions, només cal fer un cop d'ull a la *GLC* i a la *GNV*. La primera d'aquestes gramàtiques considera invariables els noms derivats amb el sufix *-ista*, com ara *artista*, *excursionista* i *publicista*, per bé que remarca que en els «parlars nord-occidentals i valencians [...] els noms amb el sufix *-ista* diferencien el masculí del femení per mitjà de l'alternança *-[e]/-[a]* [...] Aquesta variació de gènere, corrent en la llengua parlada, no s'admet en la llengua escrita» (*GLC*: 107). Pel que fa a la parla, la *GNV* també manté que «els substantius que tenen el sufix *-ista* per a designar tant el masculí com el femení (*un artista / una artista*) poden adoptar la terminació *-iste / -ista* per a distingir el masculí del femení» (*GNV*: 96), però a diferència de la *GLC*, considera normativa (encara que siga tàcitament) la representació gràfica d'aquesta variació fònica, ja que regula la manera d'escriure les paraules acabades en *-iste* (*GNV*: 51).

Com és normal als diccionaris valencians de l'època, al *DCMG* hi ha distinció gràfica de gènere en els noms acabats en el sufix *-ista*: *artiste* (f. 11v i 108r), *caixiste* (f. 17r i 115v), *casuiste* (f. 19v i 117v), *deiste* (31v i 130r), *egoiste* (f. 35r, 135r i 142r), *churiste* (f. 47v i 120r) i *catequiste* (f. 117v).

Aquesta distinció també és general en la lexicografia valenciana huitcentista i, fins i tot, en alguns vocabularis bastants anteriors com els de Tarraça (1636) i d'Exulve (1643). Heus-ne ací unes mostres: «Alchimiste. Chymicus» (*VTarraça*: 185), (*VExulve*: 185); «Ateiste» (Sanelo 1964: 75); «Artiste» (Escrig 1851: 87); «Ebaniste» (Rosanes 1864: 42); «Dentiste» (Llombart 1887: 514); «Bromiste» (Martí i Gadea 1891: 497).

3.3.2. El nombre

No observem cap diferència en relació amb la llengua actual quant a la formació del plural de noms i d'adjectius. Això no obstant, cal tenir en compte, com en l'apartat anterior, la uniformitat del corpus sobre el qual treballem, en el qual, com correspon a un diccionari, la gran majoria de les entrades estan constituïdes per formes no marcades, és a dir, els mots variables en nombre es fan servir en singular.

3.3.2.1. Mots que en singular acaben en vocal àtona diferent de *-a*

Els mots que en singular acaben en *-e*, *-o*, *-u* àtones, al *DCMG*, com és habitual en la nostra llengua, formen el plural sempre en *-s*: *desfiles*, **fondillos*, *lleus*.

Al diccionari de C. M. G. no hi ha cap mot en plural que en singular acabe en *-i* àtona.

3.3.2.2. Mots que en singular acaben en *-a* àtona

Al *DCMG*, aquest grup de mots forma el plural en *-es*, com és habitual en català: *anques*, *birles*, *estrenes*, *graelles*, *olives*, *pastes*, etc.

Recordem en aquest apartat la defectivitat del paradigma flexiu d'alguns mots, si més no a diversos indrets del domini lingüístic català, ja que se solen utilitzar únicament en plural. Ens referim a noms com *acaballes*, *mitges*, etc. Al *DCMG* apareixen dos d'aquests mots en què sol mancar el singular, però precisament és aquesta la realització de la categoria gramatical de nombre que fa servir l'autor: (*ullera* i *estisora*).

3.3.2.3. Mots que en singular acaben en vocal tònica

Només n'hi ha cinc casos al *DCMG* (un en *-e*, un en *-i* i tres en *-o*) i tots formen el plural en *-ns*: *béns*, *botins*, *besons*, *grillons*, *calsons*.

3.3.2.4. Mots que en singular acaben en consonant

Generalment, C. M. G. forma el plural dels mots acabats en consonant afegint *-s* a la forma en singular: *alls*, *acòlits*, *dents*, *pixats*, *flors*, *fesols*, etc.

Al *DCMG* no hi ha mots en plural el singular dels quals acabe en sibilant seguida d'oclusiva (*-sc*, *-st*, *-xt* i *-sp*), per tant no podem saber si l'opció de l'autor era *-s* o *-os*.

Tampoc no hi ha mots en plural que en singular acaben en *-x*, *-tx*, ni *-ig*, amb la qual cosa tenim el mateix dubte sobre el morf de nombre que preferia C. M. G. Això no obstant, a partir del castellanisme *antochos* intuïm que, per a l'autor, el singular d'aquest mot hauria de ser *anto*[ʝ], i si fos així hem de pensar que si més

no per al plural dels mots singulars acabats en *-ig* i en *-tx* ([ʃ]), C. M. G. preferia fer servir *-os*.

3.3.2.5. Plural dels mots compostos

Al *DCMG* només hi ha dos substantius compostos en plural, en un dels quals, *calorsfrets* (< *calfreds*), no s'apliquen les regles dels plurals dels noms compostos sinó les dels simples, atès que el plural es construeix afegint *-s* a les dues bases que formen el compost.

Altrament, la morfologia del segon d'aquests mots, *talla[a]rrossos*, ens indica que —com és normal en català— C. M. G. construïa amb *-os* el plural dels mots masculins que en singular acaben en *-s*.

3.3.3. L'article

3.3.3.1. L'article definit

C. M. G. únicament utilitza l'article definit en les contextualitzacions o els aclariments (metallenguatge) que, molt esporàdicament, fa en algunes entrades. Cal tenir en compte, però, que la majoria d'aquestes indicacions estan escrites en castellà. Així doncs, en català, l'article definit únicament compareix en huit ocasions al *DCMG*, que es distribueixen del mode següent:

- L'article definit femení *la* s'hi fa servir en quatre ocasions:

<i>Tallar la mel</i>	<i>en la verdura</i>
<i>Vesprada (la)</i>	* <i>Vespera (la)</i> < <i>vespra</i>

- L'article definit femení *les* hi apareix en dues ocasions:

<i>de les dones</i>	<i>de les rodes</i> ¹⁴⁹
---------------------	------------------------------------

- L'article definit masculí *lo* s'hi usa en dues ocasions:

<i>en lo pentinat</i>	<i>en lo cabell</i>
-----------------------	---------------------

- Els articles masculins *el*, *els* i *los* no s'utilitzen en en cap ocasió.

---

¹⁴⁹ Al ms. *de les* apareix ratllat i substituït per *en* a l'interlineat.

Amb un corpus tan reduït no podem traure unes conclusions definitives, malgrat que en les dues ocasions que C. M. G. fa servir l'article definit masculí tria la forma plena *lo*. En els dos casos el context és el mateix: *en* + article + C inicial. Actualment se sap que, amb plena vitalitat, la llengua catalana només conserva la forma etimològica de l'article definit masculí en el català nord-occidental, en el tortosí (Navarro 1999: 63) i al nord del valencià septentrional,¹⁵⁰ però al segle XIX l'ús de *lo* estava molt més estès i s'esdevenia també en el valencià, com podem comprovar en les mostres següents: «en lo Mar de Valencia» i «así lo Epitaphi» (Orellana 1802: 1 i 2), «pegar en lo tarquim» i «la casa per lo balcó» (Lamarca 1942: 34 i 68), «en lo timó de l'aladre» i «adormir-se en los vicis» (Escrig 1851: 6, 23), «en lo fanc» i «en lo cap» (Cabrera 1868: 10 i 13), «boñ en lo cap» i «en lo brasalet» (Pla 1998: 121), «bufes en lo vestit» i «llautó en los cordons» (Martí i Gadea 1909: 20), etc.

Per tant, l'ús d'aquesta forma al huit-cents no ens serveix per adscriure un parlant a un dialecte concret de la llengua catalana.

Altrament, cal notar que no podem saber si l'autor usava la forma asil·làbica, ja que en cap ocasió coincideix l'article davant de mot amb vocal inicial.

3.3.3.2. Les contraccions

Al diccionari trobem en sis ocasions la contracció de l'article *el* amb les preposicions *a* (dos casos) i *de* (sis casos). En tres ocasions més, la forma de plural d'aquest mateix article (*els*) es contrau amb la preposició *de*:

Boñ al cap

Ull del cul

Forat del correu

rodes dels carros

Carrera al cap

Nuc del dit (2 casos)

del[s] molíns

rodes dels carruaches

---

¹⁵⁰ Amb vacil·lacions i amb una certa variació geogràfica, l'article *lo* també es conserva en pallarès i ribagorçà, pel que fa al bloc occidental de la llengua catalana (Veny i Massanell 2012: 35), i en tarragoní, rossellonès i alguerès pel que en fa al bloc occidental (Veny i Massanell 2012a: 36, 49 i 80).

3.3.4. Els pronoms

El pronom reflexiu *se* és l'únic que coneix el *DCMG*, i el llegim en una trentena d'ocasions, sempre acompanyant un infinitiu en posició enclítica. Vegem-ne alguns exemples: *ventar-se*, *cucar-se*, *escalfir-se*, *amelar-se*, *socarrar-se*, *podrir-se*, *triar-se*, *rescabalar-se*, etc.

3.3.5. Alguns processos morfològics

3.3.5.1. La sufixació

De la mateixa manera que Josep Pla i Costa al *Diccionario Valenciano*,¹⁵¹ i a diferència d'altres lexicògrafs de l'època com J. Escrig o J. Martí i Gadea,¹⁵² C. M. G. no abusa de la sufixació per tal de realitzar un diccionari més voluminós. L'ús d'aquest mecanisme de formació de mots és del tot just i racional al *DCMG*, i respon exactament a l'objectiu (no per això necessàriament assolit) de crear una eina lexicogràfica destinada a satisfer les necessitats bàsiques de la persona que s'enfronta al repte de conèixer una llengua nova.

Precisament per aquesta manca d'artifici, els sufixos que fa servir l'autor del *DCMG* són ben habituals en la nostra llengua i s'allunyen de les *estranyeses* que trobem en els diccionaris més extensos del segle XIX.

3.3.5.1.1. Sufix *-er / -era*

És, sens dubte, un dels afixos que més cabal lèxic aporta al *DCMG* per la via de la sufixació. Així, junt als constituents centrals dels mots en què intervé, forma noms habituals dels camps conceptuals següents:

- Món vegetal: *avellaner*, *figuera*, *llimera*, *palera*, *taronger*, *soroller*, etc.
- Professions tradicionals: *barber*, *calderer*, *pedrapiquer*, *sucrer*, etc.
- Objectes d'ús habitual: *aguller*, *braser*, *panera*, *pastera*, etc.

---

¹⁵¹ Vegeu l'anàlisi de Martines (2000: 257) sobre l'ús de la derivació al diccionari de Pla i Costa.

¹⁵² Vegeu la nota 19 al capítol 2.2.1.

- Llocs on hi ha un cabal o un conjunt d'unitats del constituent central del mot: *aigüera, colomer, graner*, etc.
- Determinades destreses o peculiaritats físiques de l'ésser humà: *esquerrer*.

Convé remarcar que en dues ocasions C. M. G. fa servir el sufix castellà *-ero* en compte del català *-er*, concretament en el derivat de *pou*, *poero* (< *pouer*) i en el castellanisme *sicatero* (de *cicatero*).¹⁵³

Pel que fa al darrer d'aquests dos mots, tot i que amb no molta freqüència, apareix en alguns textos huitcentistes, com per exemple: «un guarda municipal *sicatero*» (*Poes. Llomb.*: 123).

Quant a la variant castellanitzada *poero*, no l'hem poguda documentar en textos escrits. Això no obstant, d'una banda, Josep Martines (2000: 92) recull el malnom *Poero* a Altea; variant que també apareix en la toponímia de la Vilavella (Plana Baixa): *Caseta del Poero*. D'una altra banda, la variant amb el mateix sufix castellà, però sense monoftongació (*pouero*), existeix en la toponímia de Riba-roja de Túria (Camp de Túria) com a *Caseta del Pouero*. A més, nosaltres mateix l'hem sentida a la Vall d'Albaida amb valor de nom comú i, concretament a Ontinyent, amb valor d'antropònim (Barberà *el Pouero*).

En aquesta comarca (la Vall d'Albaida) són habituals en *-ero* alguns noms d'oficis antics, tant els relacionats amb la indústria tèxtil tradicional a la zona, com ara *tramero, perxero, borrero, ramero, drapero, tintorero* (també *draper* i *tintorer*), com els que s'emmotlen en altres activitats més o menys tradicionals, com per exemple *melero, bombero, butanero, cristalero, persianero, masero, olivero, saladurero* (> *sala[w]rero*). Això no obstant, en altres noms d'oficis, tant o més tradicionals i antics que els anteriors, compareix el sufix català *-er*: *fuster, llanterner, forner, tapisser, sabater, pescater* (o *pe[jf]cater*), *colmener* (també, però menys, *colmenero*), etc.

3.3.5.1.2. Sufix *-ejar*

Malgrat que amb el dígraf castellà *ch* per a representar de manera sistemàtica la consonant africada prepalatal sonora, es tracta d'un sufix que, unit a substantius,

---

¹⁵³ Martines (2000: 294-306) fa un estudi exhaustiu sobre l'origen i la presència del sufix *-ero* en el català, tant des del punt de vista diacrònic com des del sincrònic.

aporta un bon nombre de verbs d'acció al *DCMG*: *planejar, solejar, batejar, blanquejar, bombejar, cabotejar, capejar, carretejar, clarejar, cloquejar, regatejar, rodejar, sortejar, torejar, marejar, tantejar, tornejat, tutejar*.

Convé notar que aquest sufix també introdueix al diccionari un bon grapat de castellanismes: *apalejar, apedrejar, cacarejar, cotejar, patejar*, etc.

3.3.5.1.3. Sufix *-dor / -dora*

A partir de verbs, aquest sufix aporta substantius al *DCMG*: *abeurador, agarrador, agrunsadora, arruixadora, cheladora, desbromadora, escorredor, emblanquinador, estacador, estampador, estrañinadora, llansadora, llaurador, minchador, teixidor*.

Val a dir, d'acord amb la llista anterior, que el sufix *-dor / -dora*, no presenta cap diferència distribucional en aquests mots, ja que com hem dit adés s'afegeix a arrels verbals per a formar noms. En canvi, no adquireix el mateix valor en tots els noms, atès que en uns casos indica el lloc (valor locatiu) on s'esdevé l'acció a què es refereix el verb (*estacador, abeurador*, etc.); en altres designa l'agent (valor agentiu) que realitza l'acció indicada pel verb (*llaurador, teixidor*, etc.), i en la resta designa l'instrument (valor instrumental) amb què es realitza l'acció enunciada pel verb (*arruixadora, estrañinadora, llansadora*, etc.).

Així doncs, podem concloure que aquest sufix aporta al *DCMG* noms agentius, noms instrumentals i noms locatius.

3.3.5.1.4. Sufix *-eria / -ia*

Tot i que es tracta d'un sufix bastant productiu en català, només aporta uns pocs mots al *DCMG*:

- A partir de noms d'ofici, forma altres noms que designen establiments professionals: *saboneria, llibreria, estamperia, sucreria, ferreria, pastisseria*.
- A partir d'adjectius, forma noms que indiquen la qualitat a què es refereix el constituent adjectival: *llepolia, gelosia, misèria*.

3.3.5.1.5. Sufix -ada

Es tracta d'un sufix que, afegit a noms, aporta un bona quantitat de noms al *DCMG*: *cafisada, canonada, clauada, cohada* (< *cuada*), *culatada, destralada, encadufada, esplanisada, esquellada, fornada, fusada, jornada, pasterada, portada, puñada, presonada, teulada, trabucada, ullada*.

3.3.5.1.6. Sufixos de diminutiu

Com hem dit a l'inici d'aquest capítol, C. M. G. controla amb un gran sentit comú la inclusió de mots derivats per sufixació al seu diccionari. Una bona prova d'això la trobem en l'escassetat de diminutius que conté el *DCMG*:

- *-et / -eta*: *boixet, canonet, baulet, granet, cardet, riuet, anseta, caixeta, llesqueta*;
- *-ell*: *replanell*;
- *-ó*: *carreró, cordó*.

3.3.5.1.7. Sufixos augmentatius i amb valor superlatiu

Amb els augmentatius, C. M. G. procedeix de la mateixa manera que hem explicat a l'apartat anterior:

- *-ot / -ota*: *cavallot, culot, panerot, taperot, masota*;
- *-íssim*: *clarísim, cruelísim*.

3.3.5.1.8. Altres sufixos

Els sufixos que enumerarem a continuació no destaquen per la quantitat de lèxic que aporten al diccionari, sinó per la seua qualitat, ja que la majoria s'afegeixen a bases que formen mots d'ús freqüent en la nostra llengua.

a) Sufixos que afegits a verbs formen noms: [[ ]_V + suf.]_N

- *-all*: afegit a bases verbals, al *DCMG* forma noms que signifiquen 'objecte, o lloc, que serveix per a V': *amagatall, fregall, mirall, ventall*;
- *-ció*: al *DCMG* forma noms deverbals que signifiquen 'acció o efecte de V': *certificació, citació, conchuració, traició*;

- *-dura*: al *DCMG* forma noms deverbals que signifiquen ‘efecte de V’ (*cascadura*) o ‘objecte produït mitjançant l’acció de V’ (*ferradura*, *serradura*);
- *-ment*: al *DCMG* forma noms deverbals que signifiquen ‘efecte o acció de V’: *ajuntament*, *atreuiment*, *compliment*, *coneiximent*, *descubrimet*, *enteniment*, *esgarrifament*, *churament*, *nayximent*, *reconeiximent*.

b) Sufixos que afegits a noms formen noms: [[ ]_{N1} + suf.]_{N2}

- *-al*: al *DCMG* forma noms que signifiquen ‘camp plantat de N’ (*garroferal*); ‘objecte relacionat amb N’ (*fumeral*), i ‘tipus de N’ (*fornal*);
- *-ea*: *vellea*, *perea*;¹⁵⁴
- *-ell*: al *DCMG* només forma un nom que significa ‘tipus de N’: *cordell*;
- *-í* / *-ina*: al *DCMG* formen noms que signifiquen ‘tipus o varietat de N’ (*esportí*, *cebollí*, *corbatí*, *mantellina*,) i ‘au que habita en o freqüenta N’ (*teuladí*);
- *-ista* (< *-iste*): al *DCMG* forma noms que signifiquen ‘professional de N’: *artista*, *caixista*, *casuista*;

c) Sufixos que afegits a adjectius formen noms: [[ ]_{Adj} + suf.]_N

- *-itat*: afegit a bases adjectivals, forma noms que signifiquen ‘qualitat de adj.’: *casualitat*, *claritat*, *comoditat*, *debilitat*, *faciliat*, *chenerositat*, *humitat*.

d) Sufixos que afegits a adjectius formen verbs: [[ ]_{Adj} + suf.]_V

- *-itar*: en l’únic mot que compareix aquest sufix al *DCMG* forma un verb que significa ‘esdevenir adj.’: *debilitar*.

e) Sufixos que afegits a noms formen adjectius: [[ ]_N + suf.]_{Adj}

- *-í*: en els dos casos que n’hi ha al *DCMG* (tots dos determinant el nom *vent*) forma adjectius que signifiquen ‘procedent de N’: *tortosí*, *marí*;
- *-ic*: *apatic*, *catedratic*, *cismatic*;

¹⁵⁴ Vegeu l’apartat 3.2.2.12. pel que fa als sufixos *-ea* i *-esa*.

- *-ista* (< *-iste*): *deiste, egoiste*;
- *-ós*: *airós, cautelós, fangós, filós, gargallós, mocós, pollós, sucós, treballós*;
- *-ut*: *cabut, cheperut, dentut, galtut, tosut*.

f) Sufixos que afegits a verbs formen adjectius: $[[ ]_V + \text{suf.}]_{\text{Adj}}$

- *-aire*: *xarrayre*;
- *-ble*: *correchible*;
- *-ós*: *farfallós*.

g) Sufixos que afegits a adjectius formen adverbis: $[[ ]_A + \text{suf.}]_{\text{Adv}}$

- *-ment*: *catolicament, cruelment*.

3.3.5.2. L'habilitació o conversió

Aquest mecanisme de formació de mots nous ha rebut diverses denominacions, entre les quals afixació zero, habilitació i conversió.¹⁵⁵ D'acord amb Manuel Pérez Saldanya (2004: 68-69), pensem que cal distingir entre afixació zero com el procés d'afixació, tant de flexió de mots com de formació de mots nous, mitjançant el morf zero (o morf sense realització fonològica), i l'habilitació o conversió, que es restringeix únicament a la formació de mots nous mitjançant el procés descrit. Així, quant a la flexió, hi ha afixació zero, per exemple, en la forma verbal *tem*, o en la forma adjectival *gros*, al radical de les quals no s'afegeix cap marca flexiva realitzable fonèticament. En el segon cas, el de formació de mots nous, l'habilitació o conversió intervé per a formar, per exemple, el nom *sopar* a partir del verb *sopar* o el nom *alt* (*l'alt de la muntanya*) a partir de l'adjectiu *alt* (*un home alt*). Vegem aquestes dues possibilitats representades, l'afixació zero (com a flexió) a (1) a., i l'habilitació o conversió (o afixació zero com a procés de formació de mots nous) a (1) b.:

(1) a. $[[\text{rad.}] + \emptyset]_{\text{MF}}$

b. $[[ ]_x + \emptyset]_y$

¹⁵⁵ M. Teresa Cabré anomena aquest procés lexicalització: «La lexicalització d'una forma gramatical consisteix en la fixació d'una de les formes flexives d'un lexema com a nou lexema, adquirint una categoria gramatical pròpia, *[el] saber, [el] caient*» (Cabré 1992: 176).

L'habilitació o conversió és, doncs, un procés morfològic de formació de mots nous, sense afegiment d'afixos (o amb l'addició del morf zero), que canvia la categoria lèxica del mot prèviament existent.

En la *Gramàtica catalana* (1956), Pompeu Fabra descrivia aquest mecanisme de formació de mots nous, tot i que sense utilitzar la terminologia actual:

«Hi ha, esdevinguts noms, un bon nombre d'infinitius (Ex.: *El dinar és a taula*), molts participis passats en llur forma femenina o masculina (Ex.: *Ha estat una descoberta meravellosa. És un fet deplorable*), algun gerundi (Ex.: *Els considerants de la sentència*), i hi ha, encara, trets d'un verb sense l'ajut de cap sufix, un gran nombre de noms (dits postverbals), masculins els uns, femenins els altres, que consisteixen en el radical del verb, nu o augmentat d'una *e* o d'una *o* els masculins (Ex.: *encalç*, de *encalçar*; *encontre*, de *encontrar*; *esguerro*, de *esguerrar*) i augmentat d'una *a* els femenins (Ex.: *conversa*, de *conversar*»). (Fabra 1956: 129).

Malgrat que CMG no indica les categories dels mots i tampoc no els defineix, al seu diccionari compareixen (d'acord amb les correspondències castellanes que proposa) un bon nombre de casos d'habilitació que classificarem tot seguit. Val a dir que en tots aquests casos el mot preexistent sempre és un verb, que després del procés gramatical d'habilitació forma noms i/o adjectius.

Majoritàriament es tracta de mots nous formats a partir de formes de participi (construïdes afegint a la vocal temàtica l'afix *-d*, realitzat *-t* a final de mot, i la seua forma femenina *-da*).

El major nombre de mots que componen aquest grup són noms. Podem formular aquest procés d'habilitació de la manera que veiem a (2):

(2) [[ ]_V + Ø]_N

Afillat. Ahijado.

Anada. Yda.

Asotada (< *assot*). *Latigazo.*

Barrinada. Barreno.

Beguda. Bebida.

Bolcada. Envoltura.

Beneficiat. Beneficiado.

Carbonada. Alhorre. Nom format a partir del verb *carbonar*. Tot i que pot tenir més d'un significat, d'acord amb l'equivalent castellà: 'primer excrement que fan els nadons'.¹⁵⁶

Correguda. Corrida.

Molinada. Cisco. Nom format a partir del verb *molinar* 'moldre'. Pot adquirir significats diversos, però en aquest cas l'accepció que fa servir C. M. G., d'acord amb l'equivalent castellà, es correspon amb la 'moltura de carbó vegetal menut destinat als brasers'.

Minchada. Comida.

Ofegat/oufegat. Ahogado.

Penchat. Ahorcado.

Puchada. Subida.

Punchada. Punzada.

Torrat. Tostones. Pot tenir més d'un significat, però d'acord amb l'equivalent castellà, C. M. G. es refereix al nom que designa els 'cigrons torrats'.

També hi trobem en aquest bloc un bon nombre d'adjectius. Podem representar el procés experimentat per aquests mots mitjançant la fórmula que veiem a (3):

(3) [[ ]_v + Ø]_{Adj.}

Ablaurat (< blaiirat). Acardenalado.

Apartat. Remoto.

Arriscat. Arriscado.

Cagat. Cagado.

Cansat. Cansado.

Civilisat. Civilizado

Descarnat. Descarnado.

Descuat. Descolado.

Desheretat. Desheredado.

---

¹⁵⁶ Vegeu *carbonada* al capítol 3.4.1.

Desllavasat. Deslavazado.
Desminchat. Ynapetente, desganado, descomido.
Encartonat. Acartonado.
Encatarrat. Acatarrado.
Ensucrat. Azucarado.
Espavilat. Avispado.
Estevat. Estevado.
Foradat. Horadado.
Preat. Apuesto, atildado,preciado.
Tacat. Manchado.

Finalment, dins d'aquest grup de mots formats per habilitació a partir de participis, n'hi ha cinc que poden ser tant noms com adjectius, tal com comentarem a continuació. El procés experimentat per aquests mots es pot formular de la manera que veiem a (4):

(4) [[ ]_V + Ø]_N o Adj.

Asofrat (< *ensofrat*). *Azofrado*. Tenint en compte que en castellà *azufrado* és un nom que significa 'acció i efecte d'ensofrar', podria tractar-se d'un canvi de gènere del nom femení català *ensofrada* 'acció i efecte d'ensofrar'. Això no obstant, *azufrado* funciona també com adjectiu, i en aquest cas, **asofrat* no seria nom sinó participi amb valor adjectival. Tot amb tot, en qualsevol dels dos casos hi hauria habilitació.

Casat. Casado. Com en el mot anterior, tant si es tracta de l'adjectiu *casat* 'que ha contret matrimoni' (*és un home casat*) com del nom *casat* 'persona que ha contret matrimoni' (*el casat, casa vol*), s'ha produït un procés d'habilitació.

Certificat. Certificado. Es tracta d'un mot format per habilitació, tant si C. M. G. es refereix a l'adjectiu *certificat* ('modalitat del correu que exigeix del remitent un pagament suplementari i del destinatari la signatura acreditativa de la recepció') com si al·ludeix al substantiu homògraf ('document oficial que acredita una circumstància determinada').

Chelada. Helada. De la mateixa manera que s'esdevé en els mots anteriors, pot tractar-se tant de la forma femenina de l'adjectiu *gelat* com del nom relacionat amb la meteorologia. En aquest cas, però, pren major força l'opció del substantiu, atès que al *DCMG* no hi ha entrades d'adjectius en femení, raó per la qual pensem que si es tractés de l'adjectiu s'hagués emprat la forma masculina *gelat*.

Encerat. Encerado. Igualment, pot referir-se tant a l'adjectiu *encerat* 'que està cobert de cera' com al nom *encerat* 'tela o paper impregnat de cera o d'una altra substància impermeable que es posava a les finestres en comptes de vidres'.

També hi trobem un bon nombre de mots nous formats a partir de formes de gerundi (construïdes, com és habitual en català, afegint la desinència *-nt* a la vocal temàtica). Com en el cas dels mots formats per habilitació a partir de formes de participi, en aquest grup tenim un subgrup de noms, un altre d'adjectius i un tercer compost per mots que poden ser tant noms com adjectius. La representació seria la mateixa que hem vist anteriorment a (2), (3) i (4).

Noms:

Comandant. Comandante. Nom que indica una determinada jerarquia militar o professional (per exemple, 'màxim responsable d'una aeronau').

Dibuixant. Dibujante.

Estudiant. Estudiante.

Fabricant. Fabricante.

Pasechant. Paseante.

En la llista anterior, i en la que més endavant titularem "Noms / adjectius", s'observa que la major part dels noms formats mitjançant aquest procés són agentius, és a dir, es refereixen a éssers que realitzen una acció determinada pel verb del qual provenen.

Adjectius:

Coent (i cuhent). Picante. Adjectiu que pren el significat 'excessivament picant'.

Complaent. Complaciente.

Corresponent. Correspondiente.

Noms / adjectius:

Achudant. Ayudante. Pot ser tant nom ('persona que ajuda en un ofici o lloc determinat') com adjectiu ('que ajuda').

Calmant. Calmante. Pot ser tant nom ('medicament o remei terapèutic amb efectes sedatius') com adjectiu ('que calma').

Causant. Causante. Pot ser tant nom ('persona que en morir provoca la successió legal o testamentària dels seus béns') com adjectiu ('que causa').

Comerciant. Comerciante. Pot ser tant nom ('professional del comerç') com adjectiu ('que es dedica al comerç').

Corrent. Corriente. Pot ser tant nom ('fluid que es mou') com adjectiu amb significats diversos.

En aquest grup hi ha, a més a més, un subgrup de noms formats per habilitació a partir de formes verbals conjugades:

Bufa. Vejiga. Nom format a partir del verb *bufar* (3a persona del singular del present d'indicatiu).

Corca. Carcoma. Nom format a partir del verb *corcar* (3a persona del singular del present d'indicatiu).

Desfiles. Hilas. Nom format a partir del verb *desfilat* (2a persona del singular del present d'indicatiu i 2a persona del singular del present de subjuntiu).

Finalment, hi ha dos noms formats per habilitació a partir de formes d'infinitiu:

Dinar. Comida. 'Menjada principal del dia que es fa a migdia'.

Faixcar. Cudría. 'Trena d'espart que es fa servir per a lligar sarments o diversos ormejos agrícoles o de les cavalleries'.

En el mot següent, probablement, també es produeix habilitació, però la presència de sincretisme tant en català com en espanyol en les dues unitats lèxiques proposades per C. M. G., la forma fònica de les quals coincideix per al mot preexistent i per al suposadament nou, ens impedeix saber amb certesa si hi ha un canvi de categoria lèxica i, consegüentment, si es produeix habilitació:

Achuda. Ayuda. Tot i que *ajuda* i *ayuda* poden ser tant noms com la tercera persona del present d'indicatiu dels verbs *ajudar* i *ayudar* (i en aquest darrer cas no hi hauria habilitació), pensem que és més probable el primer cas, perquè al diccionari únicament apareix una forma conjugada (*dec*).

3.3.5.3. La composició

La composició és un altre del processos habituals de formació de mots nous en català, que proporciona a l'inventari lèxic de la llengua paraules «de totes les categories majors, posant en joc totes les categories lèxiques majors, que poden estar combinades amb categories menors com la preposició» (Cabré 1994b: 80).

La lingüística, però, no ha trobat un consens a l'hora d'establir d'una manera nítida els criteris que separen els mots compostos dels sintagmes lliures, i, fins i tot, els compostos propis dels compostos sintagmàtics. Alguns lingüistes, com W. Zwanenburg (1990), parteixen d'una concepció molt restrictiva de la composició, de manera que únicament consideren mots compostos aquells que estan formats per dues bases lèxiques amb entrada independent en el diccionari i pertanyents a les categories dels noms, els verbs i els adjectius. No forma part dels nostres objectius entrar ara en aquesta densa qüestió, pròpia d'estudis morfològics de caire teòric més especialitzats,¹⁵⁷ però tenint en compte que el nostre objecte d'estudi és un diccionari valencià-castellà, hem de concebre d'una manera més ampla els compostos sintagmàtics, ja que cal partir de la idea que l'autor pretenia relacionar unitats lèxiques d'una llengua amb unitats lèxiques de l'altra.

En qualsevol cas, la nostra pretensió és d'estudiar i de classificar un grup de mots del *DCMG* formats per composició o que no sent derivats s'acosten a la composició. Per fer-ho hem dividit aquest apartat en dos grups, compostos propis (que se subdivideix en compostos nominals, adjectivals, adverbials i verbals) i compostos sintagmàtics (que se subdivideix en compostos nominals, adjectivals i verbals).

---

¹⁵⁷ Pel que fa a les diverses teories sobre aquesta qüestió, vegeu Benveniste (1974), Di Sciullo i Williams (1987), Zwanenburg (1990), Corbin (1987 i 1992), Noailly (1989), Riegel (1991), Cadiot (1992), Cabré (1994b), Gràcia (2002) i Estopà (2011).

3.3.5.3.1. Compostos propis

Considerem compostos propis els mots resultants de l'acció d'una regla morfològica consistent a combinar dues bases autònomes i preexistents en l'inventari lèxic de la llengua.

A continuació classifiquem per categories lèxiques els compostos d'aquest tipus que hi ha al *DCMG*.

a) Compostos propis nominals

De les diverses possibilitats combinatòries que tenim en català per a formar noms compostos, al *DCMG* n'hi ha set de diferents, com veurem a continuació. Comentarem dins de cadascuna d'aquestes estructures els mots que al nostre parer presenten un interès major:

a.1) Noms formats a partir de dues bases nominals, [N N]_N

Al *DCMG* es fan servir sis compostos amb aquesta estructura: *bocamànega / -niga*,¹⁵⁸ *calorfrets / calorsfrets*, *capiscol*, *capcingle*, *micapà* i *picapedrer*.

Calorsfrets / calorfrets. Variant de *calfred* (< ll. CALE FRIGE 'tingues calor i fred'). Joan Coromines (*DECLC* II: 423) explica que la forma *calfred* apareix per primera vegada als diccionaris del XIX del Principat i de Mallorca, i concreta que el diccionari d'Esteve, Belvitges i Juglà (1803-1805) és el primer en què compareix. D'una banda, caldria afegir-hi també, als catalans i mallorquins, un parell de diccionaris del País Valencià, el de J. Pla i Costa (1998: 127) i el *DCMG*, tot i que aquest darrer amb les variants *calorfrets* i *calorsfrets*; variants que no hem pogut documentar en cap altre text català. D'una altra banda, gairebé tres segles i mig abans que aparegué el diccionari d'Esteve, Belvitges i Juglà, una variant de *calfred* ja fou usada a l'*Espill*: «mort, fam e set / sentir calt, fret» (Roig 2014: 281).¹⁵⁹

Capiscol. Forma culta de *cabiscol*, del ll. CAPUT SCHOLAE 'cap d'escola' (de cant), que en llatí medieval evolucionà al compost *capischolus*, com podem veure, per exemple, al *Diplomatari de l'Arxiu Capítular de la Catedral de Barcelona* (s.

---

¹⁵⁸ Vegeu *bocamànega / bocamàniga* al capítol 3.4.3.

¹⁵⁹ A l'edició d'Anna I. Peirats: «sentir calt/fret» (Roig 2010: 232).

XI): «Ato presbiter, qui et capischolus» (Baucells *et al.* 2006: 464). El *DCVB* documenta *cabiscol* al *Blanquerna* de Llull, obra en què, segons Coromines (*DECLC* II: 519), alterna amb *capiscol*. Posteriorment, ja al segle XV, llegim *cabíscol* al *Manual de consells de Gandia a la fi del segle xv* (Olaso 2005: 307) i a les *Trobes en lahors de la Verge Maria* (Sanchis Guarner 1979: 2), la qual cosa pot indicar una pronúncia paroxítona.

Capcingle ‘anella o anelles de subjecció a l’extrem de la cingla’. Si tenim en compte que *cingle* (‘espatat de roca’) no s’adiu gaire amb el significat de *capcingle*, mentre que *cingla* (‘cinta de diversos materials resistents que serveix per a subjectar als animals l’albarda, la sella, etc.’) és precisament l’ormeig a què s’uneix l’anella que rep el nom de *capcingle*, hagués estat, doncs, molt més intuïtiu i escaient –si més no des del punt de vista semàntic– el compost *capcingla*.¹⁶⁰

Micapà. Del ll. MICA PANIS ‘molla de pa’.¹⁶¹ Al *DCVB* i al *DECLC* se’l considera un mot valencià. Efectivament, el compost *micapà* apareix a quasi tots els diccionaris elaborats al País Valencià des del *Diccionario Valenciano-Castellano* (1764) de Carles Ros.

Pedrapiquer. Segons F. de Borja Moll (1991: 200), a partir de *picapedres* es formà *picapedrer* per analogia amb el gran nombre de noms d’ofici manual acabats en *-er* i, posteriorment, per una metàtesi de les dues bases de *picapedrer* esdevingué *pedrapiquer*. També fa esment de la metàtesi J. Coromines (*DECLC* VI: 369), qui, a més, considera el mot propi del valencià, extensió geogràfica amb la qual coincideix el *DCVB*, afegint-hi, però, el tortosí.

El mot és emprat ja per sant Vicent Ferrer (*DECLC* VI: 369) i posteriorment, del *Thesaurus Puerilis* (1575) ençà, apareix a la majoria dels diccionaris valencians, alguns dels quals també recullen *picapedrer*: M. Sanelo (1964b: 270), P. Labèrnia (*DLab* II: 417), J. Escrig (1851: 654), C. Llombart (1887: 969) i J. Martí i Gadea (1891: 1466).

---

¹⁶⁰ Vegeu també *capcingle* al capítol 3.4.3.

¹⁶¹ Vegeu *micapà* al capítol 3.4.1.

a.2) Noms formats per una base nominal i una base adjectival, [N Adj.]_N

Amb aquesta estructura hi ha set noms al *DCMG*: *argenviu*, *aiguardent*, *camoroja* ('cama-roja'), *erbasana*, *pebreroig* / *pebrerroig*, *puntacorrent* i *ratpenat*.

Argenviu.¹⁶² Tots els lexicògrafs valencians del segle XIX, amb les variacions gràfiques habituals de l'època, escriuen el mot sense separació (*argentviu*). Pensem que es tracta d'un mot que a compleix les regles de formació de mots compostos (combinació de dues bases existents en la llengua per a formar un mot nou [*argent* + *viu*] → [*argentviu*]) i que, per tant, podria funcionar perfectament com a compost propi en comptes de com a compost sintagmàtic, tal com és normatiu en l'actualitat. És cert, però, que en textos anteriors als diccionaris del XIX el mot apareix escrit separat: «e pres argent viu e salnitre e vidriol romà» (*Tirant*: 1111), «Azogue, Argent viu, Hydrargyrum» (Palmireno 1568: 221),¹⁶³ «Argent viu, Hydrargyrum, ri.» (Pou 1575: 199).

a.3) Noms formats a partir d'una base verbal i d'una base nominal, [V N]_N

Al *DCMG* trobem nou mots compostos amb aquesta estructura: *cagaferro*, *escarbadens*,¹⁶⁴ *llepafils*,¹⁶⁵ *lligacama*, *matapoll*, *papafigo*, *rodabalcó*, *saltamartí*, *tallaarrossos*¹⁶⁶ i *tirapeu*.

Matapoll. Format a partir de *matar* i de *poll*, segurament aquest compost déu el seu nom a les propietats insecticides i medicinals (preteses o certes) que tradicionalment s'han atribuït a l'escorça i a la resina d'aquest arbust.

Tant al *DCVB* com al *DECLC* (V: 534) es designa el *Col·loqui de dames* (1485) com el text en què es documenta per primera vegada aquest mot. Podem llegir-lo, però, en un text del primer quart del segle XIV, el *Manual de consells de la ciutat de València*: «ne matapoll o escombradures» (Anyó 2001: 299).

---

¹⁶² Vegeu *argenviu* al capítol 3.4.3.

¹⁶³ L'edició que fem servir, digitalitzada per la Biblioteca Històrica de la Universitat de València, no té número en totes les pàgines; només està numerada la segona part del vocabulari. Per aquest motiu i amb la intenció d'oferir una major claredat i facilitar-ne la consulta, hem optat per donar el número de pàgina del document digitalitzat.

¹⁶⁴ Vegeu *escarbadens* al capítol 3.4.2.

¹⁶⁵ Vegeu *llepafils* al capítol 3.4.3. Aquest mot pot funcionar com a nom i com a adjectiu.

¹⁶⁶ Vegeu *tallaarrossos* al capítol 3.4.3.

Papafigo. Podria tractar-se d'una mena de barret antic semblant al passamuntanyes actual, però tenint en compte l'equivalent castellà que hi proposa C. M. G. (*becafigo*), és una variant de *papafigues* (de *papar* i de *figa*). Segurament, el canvi de nombre (pl. > sing.) rep la influència de *becafigo*, l'equivalent castellà que hi dona l'autor.

a.4) Noms formats a partir d'una base nominal i d'una base verbal, [N V]_N

Al *DCMG* únicament hi ha un nom compost amb aquesta estructura: *culcusit*.¹⁶⁷

a.5) Noms formats per una base adjectival i una base nominal, [Adj. N]_N

També trobem una única ocurrència al *DCMG* amb aquesta estructura: *malagana*.¹⁶⁸

a.6) Noms formats per una base adverbial i per una base nominal, [Adv. N]_N

Només hi ha un nom compost amb aquesta estructura al *DCMG*:

Davantllit. Entre els lexicògrafs del huit-cents, la majoria recullen aquest mot com a compost sintagmàtic (*davant de llit*). Només Sanelo (1964a: 104), que fa servir *davantllit*, i C. M. G. li donen forma de compost propi.¹⁶⁹

a.7) Noms formats a partir de dues bases verbals, [V V]_N

Únicament hi ha un nom amb aquesta estructura al diccionari:

Matafuller ('batifuller').¹⁷⁰ Potser, el canvi de *batre* per *matar* en el primer element integrant d'aquest compost té relació amb una de les accepcions d'aquest darrer verb, que designa el procés consistent a rebaixar els angles o els cantells de qualsevol objecte; procés per al qual, entre els marbristes i els ferrers (per exemple)

---

¹⁶⁷ Vegeu *culcusit* a l'apartat de tancaments vocàlics c) del capítol 3.2.1.2.4., «Vocalisme àton».

¹⁶⁸ Vegeu *malagana* al capítol 3.4.3.

¹⁶⁹ Vegeu *davantllit* al capítol 3.4.1.

¹⁷⁰ Vegeu també *matafuller* al capítol 3.4.3.

es fan servir sintagmes lexicalitzats com *matar l'angle*, *matar el cantell* o, fins i tot, *matar el nervi*.

Joaquim Martí, que enregistra el mot amb el valor de 'persona corrupta, lladre', en dóna una altra explicació per «homosemització amb els parònims *mantàfula* (cf. *mantafulista*) i *fuller*, del castellà *fullero*» (Martí 2006: 349).

b) Compostos propis adjectivals

b.1) Adjectius formats per una base nominal i una base adjectival, [N Adj.]_{Adj}.

Amb aquesta estructura hi ha tres adjectius al *DCMG*: *boquimoll*,¹⁷¹ *camestortes* i *cariample*.

Camestortes. Variant de *camatort* que en la lexicografia valenciana del XIX apareix també als diccionaris de J. Escrig (1851: 156), C. Llombart (1887: 348) i J. Martí i Gadea (1891: 540). Aquests dos darrers lexicògrafs recullen, a més, la variant normativa a hores d'ara, *camatort*, mot que també inclou al seu diccionari el traiguerí P. Labèrnia (1839: 345).

No hem pogut documentar *camestortes* en la literatura huitcentista ni a la medieval, per bé que a l'*Espill* apareix com a compost sintagmàtic adjectival (*comes tortes*): «trecat, potros / he comes tortes.» (Roig 2014: 249).

Val a dir que ni el *DECLC*, ni el *DCVB*, ni cap dels principals diccionaris generals actuals se'n fan ressò, de *camestortes*.

Cariample. El canvi de *-a-* per *-i-* està influenciat, segurament, pel mot castellà que C. M. G. hi dóna com a equivalent (*cariancho*). Aquesta variant de *caraample* apareix al segle XIX als diccionaris de J. Escrig (1851: 166), C. Llombart (1887: 370) i J. Martí i Gadea (1891: 570).

El *DCVB* i el *DECLC* no fan esment de cap de les dues variants del mot, en canvi, els principals diccionaris generals actuals recullen *caraample*.

b.2) Adjectius formats per una base adverbial i per una base verbal, [Adv. V]_{Adj}.

Únicament compareixen al *DCMG* dos compostos propis adjectivals amb aquesta estructura:

---

¹⁷¹ Vegeu *boquimoll* al capítol 3.4.3.

Benfet.¹⁷²

Benposat ('ben plantat'). Aquest compost adjectival no es troba en cap altre diccionari valencià, ni del XIX ni actual, i tampoc no l'hem pogut documentar en la literatura popular de l'època. Això no obstant, segons Vicent Martines, al foli 1vb del manuscrit de la versió catalana de la *Questa del Sant Grasal* (últim quart del segle XIV) podem llegir: «sí bé format e benposat de tots sos menbras que non trobaria hom son par en tot lo món» (*ap.* Martines 1995: 35).

b.3) Adjectius formats per una base adjectival i per una base nominal, [Adj. N]_{Adj.}

Al *DCMG* només en trobem una ocurrència: *malsà*.

c) Compostos propis adverbials

c.1) Adverbis formats per una base nominal i per una base adverbial, [N Adv.]_{Adv.}

C. M. G. únicament recull un compost adverbial amb aquesta estructura:

Bocaball. Cap altre lexicògraf valencià del XIX arreplega aquest adverbí, que tampoc no hem pogut documentar en la literatura de l'època. Tot i amb això, al diccionari de J. Pla i Costa llegim l'entrada «boca per avall» (Pla 1998: 120), amb el mateix equivalent castellà que utilitza C. M. G. (*de bruces*). Malgrat que les formes normatives actuals són *boca per avall* i *boca avall*, *bocavall* també se sol utilitzar en la parla col·loquial i, fins i tot, en la premsa escrita, com ara en l'edició de *La Vanguardia* del 28 de febrer del 2014: «Ha començat bocavall, frenat per les males sensacions...»¹⁷³.

c.2) Adverbis formats a partir de dues bases adverbials, [Adv. Adv.]_{Adv.}

Únicament se'n recullen dos al *DCMG*:

Despues-ahir. Castellanització de *después-ahir*.

Despues-anit. Castellanització de *después-anit*.

---

¹⁷² Vegeu *benfet* al capítol 3.4.3.

¹⁷³ Versió en línia: <<http://goo.gl/GH4W6B>>. [Consulta: 12 de juliol del 2014].

d) Compostos propis verbals

d.1) Verbs formats a partir d'una base adverbial i d'una base verbal, [Adv. V]_v

Els dos únics compostos propis verbals que hi ha al *DCMG* estan formats amb aquesta estructura: *benehir* i *malferir*.

Benehir (del ll. BENE DĪCĒRE 'parlar bé'). A la nostra llengua medieval hi ha nombroses ocurrencies d'aquest mot amb la *h* intercalada.¹⁷⁴ Fins i tot, ja al segle XX, en trobem exemples de la mà d'escriptors que conreen una literatura culta, com ara Teodor Llorente, que l'any 1911 publicava un article al número I de la revista *Lo Rat Penat* al qual pertanyen els mots següents: «fins que apleguen a rams de *benehir*» (*Poes. Lloren.*: 798).

e) Alguns compostos propis cultes

Entenem per compostos cultes aquells que s'han format a partir de bases no patrimonials, normalment manllevades del grec i del llatí. Els casos que trobem al *DCMG* estan a bastament documentats i estudiats, ja que es tracta dels dies de la setmana: *dilluns*, *dimarts*, etc.

3.3.5.3.2. Compostos sintagmàtics

Tal com hem comentat anteriorment, la línia que separa els compostos sintagmàtics dels sintagmes discursius no ha estat clarament delimitada per la lingüística, si més no d'una manera unívoca. Nosaltres hem inclòs en aquest apartat les estructures formades per més d'un mot, amb un referent clar, més o menys lexicalitzades, que aporten al referent un significat acotat o especialitzat i que presenten un cert grau de fixació formal.

Podria objectar-se que algun dels compostos que enumerarem a continuació s'acosta més als sintagmes discursius que als compostos sintagmàtics, però com ja hem notat adés, no hem d'oblidar que C. M. G. va fer un diccionari valencià-castellà i, per tant, hem de pressuposar que tenia la pretensió d'inventariar unitats lèxiques d'una llengua i relacionar-les amb les corresponents unitats lèxiques de l'altra.

---

¹⁷⁴ Vegeu-ne alguns exemples al *DCVB* i a Coromines (*DECLC* II: 762).

Tot i amb això, l'estructura dels compostos sintagmàtics, lògicament és més propera a la dels sintagmes que a la dels mots compostos propis, en la formació dels quals intervenen regles morfològiques enunciades anteriorment. Es tracta, doncs, d'estructures sintàctiques fixes i lexicalitzades, bé per tal de cobrir les necessitats de la llengua a l'hora de designar uns referents determinats (*pèl de pescar*), bé per dotar els referents d'un terme que n'individualitzi el significat (*agulla de cosir*, *post de pastar*, etc.).

Pel que fa a l'estructura, podem classificar els compostos sintagmàtics del *DCMG* en dos grans grups, els que estan constituïts per dos mots (*lleva cabdell*) i els que estan formats per tres mots (*figa de flor*), dels quals el primer i el tercer (introduït per una preposició) pertanyen a les categories majors (amb contingut lèxic). En tots els casos d'aquest darrer grup s'observa que el segon element del nom compost va introduït per la preposició *de*, com és ben freqüent en la majoria dels compostos catalans d'aquest tipus.

Des del punt de vista sintàctic, els compostos sintagmàtics del *DCMG* formats per dos mots són subordinants, és a dir, hi ha un lligam de dependència d'un dels dos formants (normalment del segon) en relació amb l'altre (*agulla saquera*, *dit gros*, *coet borratxo*, etc.). Quant als compostos sintagmàtics formats per tres paraules, la relació sintàctica també és sempre de subordinació del segon element (com hem explicat suara, introduït per la preposició *de*) en relació amb el primer, que en fa la funció nuclear (*agulla de cosir*, *for de calç*, *post de pastar*, etc.). Aquesta relació subordinant s'aprecia clarament des del punt de vista semàntic: un *for de calç* no és un tipus de calç, sinó una classe de forn; el compost *post de pastar* no es refereix a una manera de pastar ni a un moment del procés de pastar, sinó que designa una post, una classe de post que serveix per a pastar; etc.

Finalment, també des d'una perspectiva semàntica, s'observa que la majoria dels compostos del *DCMG* són bastant descriptius, és a dir, els dos formants ens donen les claus per a copsar-ne el significat (*agulla saquera*, *dit gros*, *vent marí*, *anella de porta*, *bassa de cànem*, *canonet d'agulles*, etc.). Això no obstant, també n'hi ha uns quants de caire metafòric, normalment per la similitud del referent que designen amb el sentit recte de tots o d'algun dels mots que formen el compost. Per exemple, *pèl de pescar*, per la similitud de la fibra que designa aquest mot (filiforme, fina i flexible) amb el pèl; *mitja taronja*, per la similitud morfològica

d'una cúpula arquitectònica amb una taronja partida per la meitat; *greix de vidre* ('natró'), potser perquè es tracta d'un mineral que cristal·litza.

Tot seguit enumerarem els compostos sintagmàtics del *DCMG* classificats en categories lèxiques i segons l'estructura de cadascun, i comentarem aquells que tenen un interès major:¹⁷⁵

a) Compostos sintagmàtics nominals

a.1) Formats amb un nom i amb un verb introduït per una preposició, [N prep. V]_N

Amb aquesta estructura trobem huit casos al *DECLC*, la major part dels quals es poden llegir a quasi tots els diccionaris de l'època: *agulla de cosir*, *bomba de transvasar*, *coixí de daurar*, *coixinet de cosir*, *drap de llavar*,¹⁷⁶ *pèl de pescar*,¹⁷⁷ *post de pastar* i *post de premsar*.

Bomba de transvasar. Cal avançar en gairebé un segle la data que indica J. Coromines (*DECLC* II: 77) per a la primera documentació del mot *bomba* com a 'màquina per a elevar aigua' (1652), atès que al *Vocabulari valencià-castellà* (1555) de Joan de Resa ja apareix aquest mot: «bomba, bomba para sacar agua» (Resa 1555: 32).

Dels lexicògrafs del segle XIX, també recullen *bomba* amb aquesta accepció J. P. Fuster (1827: 24), P. Labèrnia (1839: 281), C. Llombart (1887: 303) i J. Martí i Gadea (1891: 474-475), però cap d'ells arreplega el mot compost *bomba de transvasar*, que tampoc no hem pogut documentar en cap obra literària.

a.2) Compostos formats per dos noms, el segon dels quals introduït per una preposició, [N prep. N]_N

Troblem aquesta estructura en trenta-tres compostos que formen part de l'inventari lèxic del *DCMG*: *anella de porta*,¹⁷⁸ *barralet d'olor*,¹⁷⁹ *bassa de cànem*,

---

¹⁷⁵ Atès que en aquest apartat no importen tant les grafies emprades per l'autor com la morfologia dels compostos, per tal de facilitar-ne la lectura hem decidit regularitzar-los. En qualsevol cas es pot comprovar la forma original de cada mot a l'edició.

¹⁷⁶ Vegeu *drap de llavar* al capítol 3.4.3.

¹⁷⁷ Vegeu *pèl de pescar* al capítol 3.4.3.

¹⁷⁸ Vegeu *anella de porta* al capítol 3.4.1.

canonet d'agulles, cordell d'espert, eriçons de mar, espalmador de cavalls,¹⁸⁰ figa de flor,¹⁸¹ figa de pala, fil d'aram,¹⁸² flor de taronger, forat del correu,¹⁸³ forc d'alls, forn de calç, greix de vidre, llavor de nap, mà de morter, mal de pedra,¹⁸⁴ meló d'Alger, meló de moro,¹⁸⁵ nus del dit, obrer de vila, ou en tel, paleta de braser, palleta de lladre, pedra de foc, pedra de llum,¹⁸⁶ pèl de cuc,¹⁸⁷ rajoles de manises, rovell d'ou, ull de poll, ull del cul, verga de bou.

Figa de pala. Al llarg del domini lingüístic català es fan servir diverses denominacions per a designar el fruit de la figuera amb tiges recobertes d'espines. Segons l'ALDC (mapa 1114), al Principat és aclaparadora la forma *figa de moro*, tot i que se senten altres variants, com ara *figa* [ʃúmba] (per influència de l'espanyol *higo chumbo*) a diversos indrets del límit occidental del territori, o *figa de pala* al sud de Tarragona. Al Rosselló trobem, sobretot, les formes *figa de* [Barbarí] (per influència del francès *figue de Barbarie*), *figa de moro* i *figa de Maó* (realitzada [məú], [məúk] i [məyú]). A les Illes també predomina *figa de moro*, per bé que a Eivissa hi ha *figa d'indis* i *figa de pic*. Al País Valencià és majoritària la forma *figa de pala*, malgrat que conviu amb *figa palera*.¹⁸⁸

Pel que fa als diccionaris valencians del XIX, únicament C. M. G., Llombart (1887: 694) i Martí i Gadea (1891: 942) recullen aquestes darreres dues formes (*figa de pala* i *figa palera*). Al DLab (1839: 902) llegim *figa de moro*, i la resta de lexicògrafs que recullen el mot (Sanelo 1964a: 127; Lamarca 1942: 35; Escrig 1851: 424; Cabrera 1868: 26; Pla 1998: 161) només fan servir *figa de pala*. Tot i amb això, per referir-se a la planta que produeix les figues de pala, Escrig (1851: 424, 625) utilitza *palera* (juntament amb *figuera d'Índies* o de *pala*), i Pla i Costa (1998: 191) remet *palera* a *figuera de pala*.

---

¹⁷⁹ Vegeu *barralet d'olor* al capítol 3.4.3.

¹⁸⁰ Vegeu *espalmador de cavalls* al capítol 3.4.1.

¹⁸¹ Vegeu *figa de flor* al capítol 3.4.3.

¹⁸² Vegeu *fil d'aram* al capítol 3.4.3.

¹⁸³ Vegeu *forat del correu* al capítol 3.4.3.

¹⁸⁴ Vegeu *mal de pedra* al capítol 3.4.3.

¹⁸⁵ Vegeu *meló de moro* al capítol 3.4.2.

¹⁸⁶ Vegeu *pedra de llum* al capítol 3.4.1.

¹⁸⁷ Vegeu *pèl de pescar* al capítol 3.4.3.

¹⁸⁸ Vegeu-ne una distribució geogràfica més detallada a l'ALDC (mapa 1245).

Meló d'Alger. Recollit per primera vegada en la lexicografia valenciana per Carles Ros (1764: 150) i inclòs a quasi tots els diccionaris del XIX, és la forma majoritària en valencià per a designar la fruita que a la major part del domini lingüístic es coneix com síndria. Al País Valencià conviu, però, amb altres formes com *meló d'aigua* (sobretot a les comarques alacantines, però també a diversos indrets de la Vall d'Albaida i a una petita part del tortosí meridional), *meló de moro*¹⁸⁹ (a bona part del tortosí meridional), *meló roig* i *síndria* (a una zona molt reduïda del tortosí meridional), i amb alguna altra forma que apareix de manera molt minoritària, com ara *melona* (Benifairó de les Valls).¹⁹⁰

a.3) Compostos formats amb un adjectiu i amb un nom introduït per una preposició, [Adj. prep. N]_N

Al *DCMG* només hi ha un compost sintagmàtic amb aquesta estructura: *graciós d'òpera*.¹⁹¹

a.4) Compostos formats amb un nom i amb un adjectiu, [N Adj.]_N

Al *DCMG* hi ha tretze noms compostos amb aquesta estructura: *agulla saquera*,¹⁹² *all tendre*, *ceba porrera*, *coet borratxo*,¹⁹³ *dit gros*, *figa palera*,¹⁹⁴ *herba cuquera*, *herba roquera*, *meló aiguós*,¹⁹⁵ *morella roquera*, *pedra codissa*,¹⁹⁶ *vent marí*¹⁹⁷ i *vent tortosí*.¹⁹⁸

---

¹⁸⁹ Vegeu aquesta veu al capítol 3.4.2.

¹⁹⁰ Vegeu-ne la distribució a l'*ALDC* (mapa 1114).

¹⁹¹ Vegeu aquesta veu al capítol 3.4.1.

¹⁹² Vegeu *agulla saquera* al capítol 3.4.3.

¹⁹³ Vegeu *coet borratxo* al capítol 3.4.3.

¹⁹⁴ Vegeu *figa de pala* a l'apartat a.2 d'aquest mateix capítol.

¹⁹⁵ Vegeu *meló de moro* al capítol 3.4.3.

¹⁹⁶ Vegeu *pedra codissa* al capítol 3.4.3.

¹⁹⁷ Vegeu *vent marí* al capítol 3.4.3.

¹⁹⁸ Vegeu *vent tortosí* al capítol 3.4.3.

a.5) Compostos formats amb un verb i amb un nom, [V N]_N

Amb aquesta estructura només hi ha un compost sintagmàtic al *DCMG*:

Lleva cabdell ('debanador'). No hem pogut documentar aquest mot en cap obra catalana, ni anterior ni posterior al *DCMG*. Probablement, C. M. G. desconixeria que, en català, l'equivalent del castellà *devanador* és *debanador* i potser crearia un mot *ad hoc*. El verb *llevar* té sentit en aquest compost pel fet que debanar és prendre o llevar el fil de la madeixa per tal d'enrotllar-lo formant un cabdell.

a.6) Compostos formats amb un adjectiu i amb nom, [Adj. N]_N

Al *DCMG* també trobem un únic compost sintagmàtic amb aquesta estructura: *mitja taronja*.¹⁹⁹

b) Compostos sintagmàtics verbals

b.1) Formats amb un verb i amb un nom, [V N]_V

Només hi ha un compost sintagmàtic verbal amb aquesta estructura al diccionari de C. M. G.: *llavar rajoles*.²⁰⁰

---

¹⁹⁹ Vegeu *mitja taronja* al capítol 3.4.1.

²⁰⁰ Vegeu *llavar racholes* al capítol 3.4.3.

3.4. Lèxic

Per tal d'estudiar d'un mode més sistemàtic i acurat el lèxic del *DCMG*, hem classificat les més de 5.200 entrades que el componen en vint-i-dos camps conceptuals, que es detallen en les taules 1 i 2. Hem procurat establir una classificació que s'ajuste a les característiques d'aquest diccionari, de manera que tot mot puga encabir-se en un context específic d'acord amb el seu ús i significat, però sempre tenint en compte que quan ens referim al lèxic de —per exemple— l'agricultura, hem d'entendre que, en general, segurament tothom, i no només la pagesia, el coneixia per ser la valenciana del segle XIX una societat eminentment agrícola.

Encara a risc de perdre una mica d'especificitat, hem agrupat alguns camps conceptuals —sempre relacionats directament— que ben bé podrien presentar-se de manera independent. Això no obstant, aquesta és l'única manera d'evitar una classificació lèxica amb una llista interminable de camps, alguns dels quals aporten al diccionari un cabal lèxic insignificant. Així doncs, per ordre alfabètic, els camps conceptuals a què ens referim són:

- Agricultura / botànica / jardineria: *aladre, batre, avellaner, verger*, etc.
- Alimentació / gastronomia / begudes: *hoú en tel, pastiset, cebollada, pa*, etc.
- Altres activitats relacionades amb el món agrari (avicultura, enologia, cavalleria, caça, pesca i ramaderia): *ponedor, tafarra, aveall, am, muñir*, etc.
- Anatomia / fisiologia: *melsa, muscle, cervell, suor*, etc.
- Construcció / arquitectura / obres públiques: *albelló, teulada, barandat, carretera*, etc.
- Dret: *sitació, testament, churat*, etc.
- Ensenyament / cultura / arts (música, literatura, pintura, etc.): *beseholes, contraalt, elechia, retaule*, etc.
- Estris de la llar / mobiliari domèstic: *setrill, safà, armari, braser*, etc.
- Farmacologia / química: *pilma, opi, emplastre, arsenich*, etc.
- Geografia / meteorologia / geologia / mineralogia: *riu, boira, cova, marchal, coure*, etc.
- Indumentària / calcer: *corbatí, botins, sinagües, peúc, correcha*, etc.
- Jocs / oci / activitats festives: *secansa, birles, agrunsadora, ball*, etc.

- Lèxic general o comú: *abatollar, agranar, parlar, clar, festechar, orfe, valent*, etc.
- Medicina / patologies: *ciruchia, galic, afollar, cangrenat, floronco*, etc.
- Militar / armament: *artiller, capità, eixersit, espasa, canonada*, etc.
- Nàutica: *buc, camarot, escandall, port, escalem*, etc.
- Ornitologia: *aputput, teuladí, falcó, terrerola, musol, obila*, etc.
- Professions / oficis / eines professionals: *artiste, astrolech, barber, carnicer, embaixador*, etc.
- Relacions de parentesc: *consogre, chermà, fillastre, nora, sogre*, etc.
- Religió: *batechar, beneficiat, breviari, canonche, gallofa, palis*, etc.
- Tèxtil / confecció: *aspiar, entreteixir, filasa, filar, bora viva, llanzadora*, etc.
- Zoologia: *aca, aliacrà, dragó, llop, lludria, saltamartí*, etc.

Lògicament, el grup més nombrós és el que aplega el lèxic que pertany a l'àmbit general de la llengua. A continuació trobem l'àmbit de l'agricultura/botànica/jardineria, com és normal en una societat marcadament agrària. En un tercer grup tenim les professions i oficis en general, l'alimentació/gastronomia, els estris de la llar/mobiliari domèstic i la zoologia. Altrament, els camps conceptuals que menys nombre de paraules aporten al *DCMG* són la nàutica, el lèxic militar i de l'armament i les relacions de parentesc, que no arriben a l'1% del total d'entrades del diccionari.

Dins del camp de les professions i oficis, hem considerat que mereix un capítol a part el nombrós lèxic relacionat amb la indústria tèxtil i de la confecció. I també per la quantitat d'entrades que aporta al diccionari, hem agrupat, amb independència de la zoologia, tot el lèxic relacionat amb l'ornitologia. En canvi, hem aplegat el lèxic de l'avicultura, la caça, la cavalleria, l'enologia, la pesca i la ramaderia sota l'epígraf «Altres activitats relacionades amb el món agrari», perquè, individualment, aporten al diccionari un nombre de mots insignificant (menys del 0,5% en tots els casos).

A continuació presentem dues taules en què es desglossen les entrades del *DCMG* per camps conceptuals. En la primera (taula 1) detallem el nombre d'entrades que hi aporta cadascun dels camps esmentats i el percentatge que representen en el total d'entrades del diccionari. Com es pot observar, hem separat les dades de la part valencià-castellà del diccionari (dues primeres columnes) de les

de la part castellà-valencià (dues últimes columnes). La segona (taula 2) ens ofereix les dades del diccionari en conjunt, amb les dues parts agrupades. En la primera taula hem ordenat els camps conceptuals per ordre alfabètic, mentre que en la segona estan ordenats a partir d'un criteri quantitatiu: des del camp que aporta un major cabal lèxic al *DCMG* fins al que menys n'hi aporta.

Vocabulari valencià-castellà		Camp conceptual	Vocabulari castellà-valencià	
Entrades	Percentatge		Entrades	Percentatge
277	10,26	Agricultura/botànica/jardineria	238	9,25
69	2,56	Alimentació/gastronomia/begudes	154	6,10
44	1,67	Altres activitats relacionades amb el món agrari (avicultura, caça, cavalleria, enologia, pesca, ramaderia)	38	1,52
77	2,85	Anatomia/fisiologia	92	3,50
53	1,99	Construcció/arquitectura/obres públiques	45	1,80
26	0,96	Dret	29	1,10
23	0,85	Ensenyament/cultura/ arts (música, literatura, pintura, etc.)	25	1,00
102	3,78	Estris de la llar/mobiliari	121	4,71
22	0,81	Farmacologia/química	24	0,94
1.403	51,96	General o comú	1.215	48,10
34	1,26	Geografia/meteorologia/geologia/mineralogia	30	1,20
23	0,85	Indumentària/calcer	25	1,00
24	0,89	Jocs/oci/festes	23	0,91
59	2,19	Medicina/patologies	60	2,32
12	0,44	Militar/armament	11	0,43
5	0,19	Nàutica	4	0,14
44	1,63	Ornitologia	33	1,32
148	5,48	Professions/oficis/eines professionals	141	5,11
15	0,56	Relacions de parentesc	14	0,54
67	2,48	Religió	68	2,59
62	2,30	Tèxtil/confecció/	52	2,09
109	4,04	Zoologia	118	4,33
2.698			2.560	

Taula 1

Desglossament del <i>DCMG</i> per camps conceptuals		
Camp conceptual	Entrades	Percentatge
General o comú	2.618	50,10
Agricultura/botànica/jardineria	515	9,51
Professions/oficis/eines professionals	289	5,49
Zoologia	289	4,25
Alimentació/gastronomia	223	4,12
Estris de la llar/mobiliari	223	4,12
Anatomia/fisiologia	169	3,27

Religió	135	2,51
Medicina/patologies	119	2,30
Tèxtil/confecció	114	2,21
Construcció/arquitectura/obres públiques	98	1,90
Altres activitats relacionades amb el món agrari (avicultura, caça, cavalleria, enologia, pesca, ramaderia)	82	1,59
Ornitologia	77	1,49
Geografia/meteorologia/geologia/mineralogia	64	1,24
Dret	55	1,06
Ensenyament/cultura/arts (música, literatura, pintura, etc.)	48	0,93
Indumentària/calcer	49	0,93
Jocs/oci/festes	47	0,91
Farmacologia/química	46	0,89
Relacions de parentesc	29	0,56
Militar/armament	23	0,45
Nàutica	9	0,17
	5.258	

Taula 2

Tot seguit comentem els mots del *DCMG* que poden tenir un interès major des del punt de vista lèxic. Els hem classificat en diversos subapartats i dins de cadascun els presentem per ordre alfabètic, per tal de fer-ne més còmoda la consulta. Per aquest mateix motiu i tenint en compte que a l'edició hem transcrit els mots amb una fidelitat absoluta amb el manuscrit, en aquest capítol —excepte a l'apartat dedicat als castellanismes— els hem regularitzat d'acord amb els usos ortogràfics actuals.

3.4.1. Mots i accepcions en desús²⁰¹

Els mots que hem agrupat en aquest epígraf, segurament d'ús freqüent en el valencià del segle XIX, han desaparegut del nostre vocabulari o estan immersos en un procés de desaparició. L'abandó d'aquest cabal lèxic és, fonamentalment, una conseqüència de l'evolució que han experimentat en el darrer segle la majoria dels oficis menestrals, sobretot pel que fa a l'aparició d'eines i de maquinària que o bé han substituït les activitats que tradicionalment es realitzaven de manera manual, o bé han propiciat l'abandonament total d'aquests oficis. Això no obstant, alguns dels mots que comentarem encara són coneguts en l'àmbit professional al qual pertanyen, sobretot pels parlants de més edat, mentre que d'altres han perdut vitalitat perquè se'ls ha imposat un sinònim amb el pas del temps.

Acurtar. 'Vestir de curt un infant de bolquers'. Tot i que el *DCVB* el considera un mot dialectal valencià, els principals diccionaris generals actuals el recullen sense cap marca diatòpica (no tots inclouen marques d'aquest tipus).

C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que inclou en un diccionari aquesta accepció del mot *acurtar*. Posteriorment la contenen un bon nombre de diccionaris i de vocabularis del segle XIX: «Acurtar (un niño)» (Lamarca 1839: 2; 1842: 2), «Acurtar les criatures..» (Escrig 1851: 19), «Acurtar á una criatura.» (Cabreria 1868: 6), «Acurtar, una criatura.» (Pla 1998: 104), «ACURTAR les criatures» (Llombart 1887: 93) i «*Acurtar les criaturas.*» (Martí i Gadea 1891: 57).

Afollar 'avortar'. Amb el significat d'*avortar*, podem llegir el mot ja als *Furs de València*: «per alcuna altra rahó farà afollar vacca prenyada» (*Furs*: 352).

En l'actualitat, algunes persones de més de 60 anys recorden que en la seua infantesa el mot es feia servir amb l'accepció 'desfer nius', accepció recollida al *DCVB* i als principals diccionaris generals actuals. Tot amb tot, no hem trobat parlants que usen el mot amb el valor d'*avortar*.²⁰²

Agulla saquera. (Vegeu aquesta veu a l'apartat 3.4.3).

Aixelleró. 'Peça de tela cosida entre la mànega i el cos d'una camisa, en el

---

²⁰¹ Sempre que ens referim al coneixement (o desconeixement) d'un mot, ens basem en les dades de l'enquesta descrita en l'apartat 1.3, dedicat a la metodologia.

²⁰² Vegeu Martines (2012: 20-21) pel que fa a altres accepcions i a la documentació del mot, tant diacrònica com sincrònica.

lloc en què se situa l'aixella'. Aquesta peça, que reforçava el teixit i n'evitava el deteriorament per l'efecte del fregament del braç amb el cos, ha desaparegut de les camises actuals i, en conseqüència, el mot que s'emprava per a designar-la ha quedat relegat a l'oblit.

Al segle XIX, en canvi, gairebé tots els lexicògrafs valencians recullen la variant valenciana *eixelleró*.²⁰³

Aladre. 'Instrument per a llaurar la terra al qual es fixava la rella i un aparell per a junyir l'animal'. Actualment el mot es conserva en l'àmbit agrícola, ja que la ferramenta que es fixa al tractor per al conreu de la terra, a la qual se subjecten les relles, ha adoptat aquest mateix nom.

Gairebé tots els lexicògrafs valencians del XIX recullen la paraula *aladre*; fins i tot, J. M. Cabrera i J. Martí i Gadea inclouen en els seus diccionaris un *netejadore o desembosadore d'aladres* (Cabrera 1816: 33) i (Martí i Gadea 1891: 1330).

Alducar. 'Capoll de seda de molt baixa qualitat'. En el valencià del segle XIX havia de ser un mot bastant habitual, atès que l'arreguen la majoria dels lexicògrafs de l'època. Concretament, *alducar* és als diccionaris de V. Salvà (1838: 125), Ll. Lamarca (1839: 3; 1842: 4), J. Escrig (1851: 42), J. M. Cabrera (1868: 8), J. Pla i Costa 1998: 108), C. Llombart (1887: 136) i J. Martí i Gadea (1891: 158).

Actualment, el *GDLC* i el *DNV* recullen el mot, però no així el *DIEC*.

Algepser. Tot i que podem llegir *algepzer* ja al segle XV, al *Col·loqui de dames* (Martín 2006: 205r), entre els diccionaris del XIX només apareix al *DCMG*, al d'Escrig (1851: 44), al de Pla i Costa (1998: 108), al de Llombart (1887: 140) i al de Martí i Gadea (1891: 167). Al segle XVII, però, G. Tarraça i V. Exulve ja havien aplegat aquest mot als seus vocabularis d'oficis (*VTarraça*: 181; *VExulve*: 181).

A hores d'ara el mot d'ús habitual per a designar aquest ofici és *guixaire*, fins i tot a zones en què predomina *algeps* sobre *guix*, com ara la Vall d'Albaida.

Amelar-se, 'aficionar-se, prendre gust a una cosa'. El *DECLC* no fa esment d'aquest sentit figurat d'*amelar*, de fet, únicament inclou el mot a una llista de derivats de *mel*. Sí que cita, però, l'*Atlàntida* de Verdaguer com a primer text en què es documenta la variant *emmelar*, amb el valor de 'fer com la mel' en sentit figurat:

---

²⁰³ Vegeu la distribució del mot als diccionaris de l'època a l'apartat 3.2.1.2.4, b).

«sirena que d'entre ones eixint / [...] / y per son cant, que 'ls ayres enmela, ve amansida» (ap. *DECLC* V: 551). Sí que recull *amelar-se*, en canvi, el *DCVB*, que considera que l'accepció que en proposa el *DCMG* és exclusiva del valencià. Així ha de ser si tenim en compte que dels principals diccionaris generals actuals només l'aplega el *DNV*, ja que el *DIEC* i el *GDLC* únicament atribueixen a *amelar-se* el sentit de 'esdevenir dolç com la mel'.

La resta de lexicògrafs del segle XIX que inventarien el mot ofereixen la mateixa accepció que C. M. G.: «Amelarse. Arregostarse» (Lamarca 1842: 5), «Amelar. Engolosinar. Ú. Tambien solo como recíproco y significa engolosinarse ó acostumbrarse, tomar gusto en alguna cosa» (Escrig 1851: 52). «Amelarse. Arregostarse, engolosinarse» (Cabrera 1868: 8), «Amelarse. Arregostarse» (Pla 1998: 109), «Amelar. a. Engolosinar. Excitar el deseo de uno con algún atractivo. r. Acostumbrarse, tomar gusto á una cosa» (Llombart 1887: 155), «Amelar. a. Engolosinar: excitar el deseo con algún atractivo. r. Acostumbrarse, tomar gusto a una cosa» Martí i Gadea (1891: 202).

La coincidència de tots aquests lexicògrafs en el valor atorgat al mot ens confirma la seua adscripció al valencià i, a més, és un indicatiu que al País Valencià del huit-cents no es devia usar *amelar-se* en el sentit que proposen el *DIEC* i el *GDLC* (i també el *DNV* en una de les accepcions del mot).

Anella de porta. Aquesta entrada és a la major part dels diccionaris del XIX. El *DCVB* no la recull literalment, per bé que en la segona accepció del mot *anella* ('baula de porta') ens informa que «originàriament s'aplicava el nom d'anella a les baules circulars, però avui s'aplica a tota casta de baules, sia quina sia la seva forma» (*DCVB*).

Tot i que, a causa de la tecnologia, cada vegada queden menys portes amb aquest antic aparell destinat a avisar de l'arribada de visitants a una casa, actualment *anella de porta* se substitueix majoritàriament per *picaport*. Malgrat això, encara queden alguns indrets aïllats, sobretot al País Valencià (Benigànim, Montesa, Alzira, Picassent, etc.), en què es fa servir *anella*, però sense el complement *de porta*.

Aspi / aspiar. 'Instrument tèxtil que serveix per a fer madeixes de diversos tipus de fil'. Amb l'aparició de les debanadores industrials, els antics aspis, amb un

peu de fusta i quatre aspes en la part superior que recorden els molins de vent, van quedar destinats, en el millor dels casos, a convertir-se en peces de museu. Amb la desaparició de l'aparell, el mot gairebé s'ha esvaït progressivament del lèxic general i, fins i tot, del lèxic del sector tèxtil. Hi ha, però, algunes poblacions de Catalunya, de Balears i del País Valencià en què encara és viu el mot *aspi* (ALDC). Concretament a la comarca dels Ports (el Portell, Cinctorres, Sorita), coneixen el mot les persones de la generació més gran.

Al segle XIX, a més de C. M. G., P. Labèrnia (1839: 176), M. Rosanes (1869: 20), C. Llombart (1887: 221) i J. Martí i Gadea (1891: 343) recullen *aspi*. A la resta d'obres lexicogràfiques valencianes predomina la variant *àspia*.

Aürtar / Aürtar-se. C. M. G. recull aquestes dues formes del verb *aürtar*, la primera de les quals com a equivalent del castellà *azuzar*, mentre que la segona es correspon amb *arremeter*. L. Lamarca, J. Pla i Costa i C. Llombart mantenen la mateixa correspondència amb l'espanyol que manté C. M. G. entre la forma pronominal i la no pronominal: «Aurtar. Azuzar», «Aurtarse. Arremeter» (Lamarca 1842: 8); «Aurtar. Azuzár», «Aurtarse. Arremeter» (Pla 1998: 115); «Ahurtar. a. Azuzar. Incitar á los perros para que embistan. fig. Irritar, estimular», «Ahurtarse. r. Arremeter» (Llombart 1887: 119).

J. Escrig, en canvi, recull només la forma no pronominal per als dos valors del mot: «Ahurtar. Arremeter, por acometer con ímpetu, y furia, y por arrojarse con presteza» (Escrig 1851: 35), «Ahurtar als gosos. Azuzarles» (Escrig 1851: 35).

Dels principals diccionaris generals actuals, només el *DNV* marca aquest verb com a pronominal en una de les seues accepcions, la mateixa que és al *DCMG*. Aquest ús pronominal el trobem també al *DCVB*: «*Aürtar-se com un llop*».

Altrament, des del punt de vista semàntic, el *DIEC* i el *GDLC* no recullen cap dels dos valors d'*aürtar* que proposa C. M. G., valors que sí que apleguen el *DCVB*: «2. Acometre, envestir impetuosament; cast. *arremeter*. [...] 3. Fer abordar, incitar un ca o altre animal o una persona perquè acometi; cast. *azuzar*», i el *DNV*: «1. *v. tr.* Atiar (un gos o un altre animal) contra algú. [...] 2. *v. pron.* Llançar-se bruscament contra algú o alguna cosa, envestir impetuosament. *S'aürtà com una fera contra els que intentaven reduir-lo*».

Joan Coromines (*DECLC* I: 449) anota un altre sentit d'*aürtar-se*, 'escarotar-se', tot referit a una gallina lloca que ha estat destorbada, sentit que no s'atribueix al

mot en cap obra lexicogràfica del huit-cents ni en cap dels principals diccionaris generals actuals.

Bassa de cànem. Havia de ser un tipus de bassa bastant habitual al segle XIX, ja que aquest compost apareix a la majoria dels diccionaris de l'època. Segons el *DCVB*, a més, aquestes basses havien de tenir unes dimensions determinades: «La seva fondària no pot excedir de l'alçada d'un home, perquè per treure'n el cànem amarat hi han d'entrar quan encara és plena; la seva amplària i llargada no és tampoc gaire gran, perquè el cànem que hi posen s'ha de poder treure tot en un dia». Cap dels principals diccionaris generals actuals arreplega aquest mot compost, potser perquè, com molts altres oficis menestrals, el de la manufactura del cànem tendeix a desaparèixer.

Bastaix. 'Persona que tenia per ofici transportar càrregues pesades sense cap altre mitjà que el propi cos'. Afortunadament, es tracta d'un ofici extingit i probablement per això són molt pocs els valencians que actualment coneixen el mot que el designa. *Bastaix* apareix ja al *Thesaurus Puerilis* d'O. Pou (1575: 162). Al segle XIX havia de conviure amb el sinònim dialectal *tiracordetes* o *tiracordeta*, que trobem als diccionaris de J. Pla i Costa (1998: 226), C. Llombart (1887: 1148) i J. Martí i Gadea (1891: 1774) i que és la forma principal al *DNV*. La resta de lexicògrafs de l'època opten, com C. M. G., per *bastaix*.

Bavosall. 'Pitet'. Tot i que es tracta d'un mot *oblidat*, algunes persones de més de seixanta anys de diversos indrets del País Valencià (Xàtiva, Sollana, Castelló, Morella) van arribar a escoltar el mot en la infantesa a gent de més edat (en un parell de casos *bav[a]sall*, per analogia amb *bava*).

Com hem explicat anteriorment, la majoria dels lexicògrafs del huit-cents inclouen aquest mot als seus diccionaris.²⁰⁴ També es recull *bavosall* als principals diccionaris generals actuals, per bé que com a forma secundària de *pitet*.

Birbar. 'Tallar o arrancar les males herbes que creixen als sembrats o als horts'. Segons Coromines, es tracta d'un mot «occidental i valencià» (*DECLC* I: 804). Tot i que està documentat des del segle XIV-XV,²⁰⁵ no tenim constància que cap lexicògraf valencià anterior a C. M. G. l'incorpore a la seua obra.

---

²⁰⁴ Vegeu-ne la relació a 3.2.2.5.1.

²⁰⁵ Vegeu l'entrada *birbar* al *DCVB*.

Posteriorment, *birbar* es recull als diccionaris de Labèrnia (1839: 263), Lamarca (1839, 1842: 8, 10), Escrig (1851: 126), Rosanes (1864: 45), Cabrera (1868: 12), Pla i Costa (1998: 119) i Martí i Gadea (1891: 462). Es tracta, per tant, d'un mot molt habitual en valencià del XIX.

Actualment, mentre que a algunes zones del País Valencià amb una certa tradició agrícola és un mot amb bastant vitalitat, en altres més industrials i, sobretot a València, *birbar* ja comença a ser un mot desconegut pels parlants més joves. En diverses contrades del País Valencià (l'Alt Maestrat, la Vall d'Albaida) conviu amb el sinònim *escardar*, que als principals diccionaris catalans actuals remet a *birbar*.

Brell. 'Parany per a caçar ocells'. Documentat des del segle XV (*DECLC* II: 237), és un mot que gairebé ha desaparegut del lèxic comú català, atès que activitats que abans eren quotidianes als entorns rurals, com ara la caça amb trapes, hui en dia han esdevingut totalment minoritàries.

Al segle XIX podem llegir el mot *brell* als diccionaris de Sanelo (1992: 235), Lamarca (1839, 1842: 10, 13), Escrig (1851: 139), Cabrera (1868: 14), Llombart (1887: 316) i Martí i Gadea (1891: 492).

Cafís. Mesura de capacitat antiga que variava d'unes contrades a altres, encara que al País Valencià sembla que equivalia a dotze barcelles. Fins al segle XIX aquest mot va tenir bastant vitalitat, ja que des del segle XIII s'usa gairebé ininterrompudament a diversos textos valencians: segle XIII: «Un cafís e mig de forment» (*Cort C*: 657); segle XV: «mig cafís de arroç» (*Cort S*: 27); segles XV-XVI: «a XXXXVIII sous lo cafís» (Olaso 2005: 67); segle XVIII: «a 5 lliures lo cafís» (Grau 1714: 177).

Al huit-cents, el mot és completament viu, perquè, a més de C. M. G., recullen *cafís* Sanelo (1964a: 85), Labèrnia (1839: 330), Escrig (1851: 150), Llombart (1887: 337) i Martí i Gadea (1891: 522). A banda dels diccionaris, a un Acord Plenari de l'Ajuntament de Sueca del 1859 llegim: «deixa sense efecte l'impost de 75 cèntims de pesseta per cada cafís d'arròs que es mesure» (Carrasquer 2014: 604).

A l'inici del segle XX *cafís* encara es feia servir: «Encara que actualment antiquat en moltes comarques, segueix viu en el País Valencià i en gran part de les del dialecte occidental» (*DECLC* II: 394), però a partir de mitjan segle XX, tot i que

el mot encara seria conegut per tothom, el *cafís* com a mesura hauria d'haver-se deixat d'emprar, ja que no el conté, per exemple, el *Vocabulari valencià del conreu, molinatge i comerç de l'arròs* de l'any 1952.

En l'actualitat hem comprovat que, al País Valencià, el mot es coneix en àmbits agrícoles, però és gairebé desconegut fora d'aquest context.

Cagaferro. 'Escòria de minerals, principalment de ferro i de carbó, produïda en els forns de les foneries'. La primera documentació del mot s'esdevé a un manuscrit de la primera meitat del segle XVI (*DCVB*). Una mostra evident de la vigència i de l'ús del mot al huit-cents, és que podem lleir-lo a la major de les obres lexicogràfiques valencianes de l'època: Sanelo (1964a: 85), Labèrnia (1839: 330), Lamarca (1839, 1842: 11, 15), Escrig (1851: 150), Rosanes (1864: 59), Cabrera (1868: 15), Pla i Costa (1998: 126), Llombart (1887: 337) i Martí i Gadea (1891: 523).

Canyamissa. 'Tija del cànem'. Es tracta d'un mot propi del valencià i del tortosí,²⁰⁶ quasisinònim de *canemuixa*. En la lexicografia valenciana el llegim per primera vegada al *Thesaurus Puerilis* d'O. Pou (1575: 221) i C. M. G. és el primer lexicògraf del huit-cents que el recull. Posteriorment, i amb una certa variació pel que fa a les grafies, l'inclouen als seus diccionaris Lamarca, Escrig, Cabrera, Pla i Costa, Llombart i Martí i Gadea: «Cañemisa» (Lamarca 1839, 1842: 12, 16), «Canyemiça. V. Canyamiça.» (Escrig 1851: 161), «Cañemisa.» (Cabrera 1868: 16) i «Cañemisa.» (Pla 1998: 128), «Canyemiça. [...] Lo mismo que canyamiça» i «Canyemiça. f. V. Canyamiça.» (Martí i Gadea 1891: 554).

Al segle XIX havia de ser un mot bastant habitual en la parla popular, ja que a més d'apareixer als diccionaris anteriors, en la literatura de l'època també es fa servir com a interjecció (*Canyamissa!*).²⁰⁷

Capell. 'Capoll del cuc de seda'. Actualment la majoria dels valencians identifiquen aquest mot amb la peça de vestir que serveix per a cobrir el cap. Són molt pocs els que coneixen l'accepció relacionada amb la sericicultura. Al segle XIX

---

²⁰⁶ Vegeu-ne la distribució geogràfica al *DCVB*.

²⁰⁷ Vegeu els diversos exemples que en recull Joaquim Martí al *Diccionari històric del valencià col·loquial* (2006a: 140).

havia de ser un mot molt freqüent en la parla quotidiana, ja que la major part dels lexicògrafs valencians de l'època l'apleguen als seus diccionaris.

Carbonada 'primer excrement del nadó'. No hem pogut documentar el mot amb aquest sentit en cap text valencià anterior al *DCMG*. A més, ni el *DCVB* ni el *DECLC* no el situen al País Valencià, però pensem que potser hauria de ser un mot viu en alguns indrets del nostre territori, atès que també l'apleguen a les seues obres lexicogràfiques, amb el mateix significat que C. M. G., Salvà (1844: 128),²⁰⁸ Escrig (1851: 165), Pla i Costa (1998: 130), Llombart (1887: 368) i Martí i Gadea (1891: 567).

Cerol. 'Matèria composta de cera, pega i oli que s'usava per a enfortir i suavitzar el fil de cosir el calcer, de manera que es pogués esmunyir més fàcilment entre la pell'. Segons el *DCVB* és un mot propi del valencià i del balear. I així ha de ser si tenim en compte que *cerol* no forma part del cabal lèxic del *DIEC* ni del *GDLC*, diccionaris que sí que recullen el sinònim *cerot*, el qual té la consideració de forma secundària de *cerol* al *DNV*.

Actualment, la majoria dels parlants valencians desconeixen aquesta paraula. Fins i tot, els pocs sabaters joves que encara segueixen l'ofici coneixen el producte però, en alguns casos, no en saben el nom, ja que l'anomenen *cera* o *cera d'abella*. Només alguns sabaters vells usen encara el *cerol*. Els joves, en canvi, prefereixen fer servir fils tractats industrialment, amb els quals sembla que s'obté el mateix resultat.

En la lexicografia valenciana del segle XIX *cerol* es troba als diccionaris de Sanelo (1964a: 91), Fuster (1827: 122), Lamarca (1839, 1842: 13, 17), Escrig (1851: 179), Cabrera (1868: 41), Pla i Costa (1998: 133), Llombart (1887: 399) i Martí i Gadea (1891: 610).

Cofí. 'Cabàs pla d'espert per a diversos usos, normalment agraris'. Quant a la vitalitat actual, succeeix exactament el mateix que amb el mot *cafís*. Al segle XIX havia de ser un mot comú, atès que el recullen la majoria dels lexicògrafs valencians.

---

²⁰⁸ El mot *carbonada*, que no apareix a la primera edició del *Compendio de la gramática castellana* de Salvà (1838), s'hi afegeix a la tercera edició (1844).

Cordovà. ‘Pell adobada, generalment de cabra o de cavall’. Mot documentat des de mitjan segle XIII (*DECLC* II: 934). En la lexicografia del XIX també el recullen Sanelo (1964a: 95), Labèrnia (1839: 542), Escrig (1851: 220), Llombart (1887: 467) i Martí i Gadea (1891: 680), encara que Labèrnia, Escrig i Llombart fan servir la grafia *-b-*, i Martí i Gadea recull *cordovà* i *cordobà*.

Davantllit. ‘Peça de tela que cobria la part inferior del llit fins al terra’. Segons el *DCVB* aquest compost s’adscriu a la zona d’influència del tortosí (Ulldecona, Morella, Maestrat). Això no obstant, si més no al segle XIX, havia de ser un mot d’ús freqüent també en valencià, ja que és a bastants diccionaris de l’època: «Davantllit. Delantecama» (Sanelo 1964a: 104), «Davant de llit. Rodapié» (Lamarca 1842: 23), «Davánt de llit. Antecama ó rodapié» (Escrig 1851: 240), «Davant del llit. El rodapié» (Rosanes 1864: 24), «Davant el llit. Rodapie. Antecama» (Pla 1998: 144), «Davant de llit. Antecama. Rodapié. Antecuna» (Llombart 1887: 502), «Davant de llit. *m.* Antecama, rodapié, antecuna.» (Martí i Gadea 1891: 723).

Decocte. ‘Decocció’. La primera documentació del mot que hem localitzat data de la segona meitat del segle XVIII. Es tracta del Diccionario valenciano-castellano de Carles Ros: «decocte, con la *o* agüda» (Ros 1764: 82).

Al segle XIX hauria de ser un mot d’ús general i freqüent, ja que també el recullen Sanelo (1964a: 105), Lamarca (1839, 1842: 17, 23), Escrig (1851: 242), Cabrera (1868: 20), Pla i Costa (1998: 144), Llombart (1887: 505) i Martí i Gadea (1891: 725).

A hores d’ara es tracta d’un mot oblidat, que només hem pogut trobar en dos articles científics del segle XX (Garganta 1926: 90; Campos 1996: 10).

Domàs. Si tenim en compte que l’equivalent castellà que proposa C. M. G. és *damasco*: ‘teixit, antigament de seda, d’una sola trama i un sol ordit, amb dibuixos formats amb el teixit’. El mot *domàs* apareix ja a diverses obres del segle XV, com ara el *Curial e Güelfa* o el *Tirant lo Blanch*: «e descavalcaren en la tenda, que era blanca, de domàs, ab creus vermelles» (*Curial*: 113); «stava devisada aquell dia la princessa ab brial de domàs blanch» (*Tirant*: 1011).

L'únic lexicògraf anterior a C. M. G. que recull *domàs* és M. J. Sanelo (1964b: 252); posteriorment, només tenen en compte aquest mot P. Labèrnia (1839: 717), C. Llombart (1887: 581) i J. Martí i Gadea (1891: 797).

A algunes zones de tradició tèxtil com l'Alcoià, el Comtat i la Vall d'Albaida, segurament per la influència del mot castellà *damasco*, *domàs* ha estat substituït majoritàriament per *damasc*.

Actualment *domàs* es conserva, si més no a l'Horta Sud i a l'Horta Nord, en l'accepció de 'cobertor o peça de tela que s'usa per adornar els balcons en diverses festivitats'.

Dula. 'Ramat que aplega caps de bestiar de diversos propietaris sota la cura d'un pastor'. A causa del progressiu abandó de la ramaderia tradicional en la majoria de les nostres poblacions, es tracta d'un mot desconegut fora d'aquest àmbit. Coromines ens informa que va sentir el mot a les muntanyes valencianes, a les dels Ports i a les dels Pirineus centrals (*DECLC* III: 217). També s'havia de sentir al País Valencià del segle XIX, ja que es troba a la major part de les obres lexicogràfiques de l'època.

Una altra mostra de la vitalitat que havia de tenir aquest mot la trobem en el fet que forma part d'alguns topònims vius distribuïts per diversos indrets de la geografia valenciana: *Pont de la Dula*, a Rafelguaraf (la Ribera Alta), a Riola (la Ribera Baixa) i a Sagunt (el Camp de Morvedre); *el Pont de la Dula*, partida de Benisuera (la Vall d'Albaida); *la Dula*, partides de Benimuslem (la Ribera Alta), Miramar (la Safor) i Tavernes de la Vallidigna (la Safor), i *Corralet de la Dula*, a les Useres (l'Alcalatén).

A hores d'ara el mot també es conserva en les expressions *córrer la dula*, *anar a la dula* o *criar-se a la dula*, recollides als principals diccionaris generals catalans. Tanmateix, aquestes expressions comencen a ser desconegudes pels parlants més joves.

Endanyar-se. Mot català antic, del ll. INDĪGNARI, 'indignar-se' en sentit propi, però segons J. Coromines (*DECLC* III: 132) ja al segle IV està documentat també amb el valor de 'irritar-se, inflamar-se, empitjorar una ferida, una llaga, etc.'. Precisament aquest darrer sentit pren el mot al *DCMG*, ja que l'autor proposa com a equivalent espanyol *enconarse*.

La variant amb [a], recollida per C. M. G., és més pròpia del català oriental, bé per la influència analògica d'*estranyar*, com apunta Coromines (*DECLC* III: 132); bé per «un creuament de *endenyar* (< indignare) amb *endanyar* (< damnare)», com llegim al *DCVB*. Tot amb tot, segons L. Gimeno Betí (1998: 96) ambdues formes coexisteixen en el tortosí meridional.

Llegim el mot a quasi tots els diccionaris valencians de l'època, per bé que els únics que arpleguen la variant amb [a] són C. M. G i P. Labèrnia (1839: 767), la qual cosa s'adiu amb les anotacions de Gimeno Betí, ja que sabem que Labèrnia era nascut a Traiguera i suposem que C. M. G. era originari d'alguna població de l'àrea d'influència del tortosí. Així doncs, fan servir *end[e]nyar* M. J. Sanelo (1964a: 230), L. Lamarca (1839, 1842: 20, 27), J. Escrig (1851: 347), C. Llombart (1887: 613) i J. Martí i Gadea (1891: 840).

En general, al País Valencià actual han triomfat alguns sinònims o quasisinònims d'aquest mot com *inflamar-se*, *infectar-se*, etc. Nogensmenys, com hem comentat adés, segons Gimeno Betí les formes *endanyar-se* i *endenyar-se* són vives a diverses poblacions de l'àrea d'influència del tortosí meridional i es distribueixen geogràficament de la manera següent: «Ports de Morella, Alt Maestrat, Alcalatén i Plana Alta i Baixa, *endenyar-se*; el Baix Maestrat, *endanyar-se*, forma coincident amb Calaceit i Tortosa» (Gimeno 1998: 96).²⁰⁹

Entecat. 'Afectat per una malaltia crònica'. Documentat ja al segle XIII (*DECLC* III: 383), aquest mot es troba a algunes de les obres cabdals de la nostra literatura medieval: «vell entecat» (Roig 2014: 306), «si és sans o entecat» (March 2000: 498), etc.,

Actualment el *entecat* ha desaparegut del lèxic general català, tot i que per a substituir-lo hem de fer una perífrasi (*malalt crònic*). De fet, dels principals diccionaris generals actuals, només el *DNV* recull el mot, que també podem trobar al *DCVB*.

Al segle XIX hauria de ser un mot amb bastant vitalitat, ja que apareix a molts dels diccionaris de l'època: Fuster (1827: 53), Labèrnia (1839: 786), Lamarca (1839: 21; 1842: 29), Escrig (1851: 361), Pla i Costa (1998: 152), Llombart (1887: 624) i Martí i Gadea (1891: 851).

---

²⁰⁹ Vegeu l'abundant documentació històrica que aporta sobre aquest mot Gimeno Betí (1998: 96-97).

Escalfir-se. Aquesta variant d'*escalfeir-se*, usada a quasi tot el País Valencià, no ha de ser gaire antiga, ja que no tenim constància que aparega en cap text —si més no lexicogràfic— anterior al *DCMG*. Tampoc no ho és (antiga) la variant majoritària a la resta del domini lingüístic (*escalfeir-se*), que J. Coromines (*DECLC* II: 424) documenta al diccionari de Josep Belvitges (1803-1805) i apunta la possibilitat que pogués ser posterior a *escalfir-se*.

C. M. G. proposa com equivalent d'aquest verb el castellà *ahervorarse*, '*Recalentarse o encenderse el trigo y otras semillas con la mucha fuerza del calor*', segons el *DRAE* (1822: 27). Així doncs, al *DCMG* es limita l'ús del mot *escalfir-se* a l'efecte nociu que la calor provoca en el gra dels cereals.

En la lexicografia valenciana del XIX el mot s'usa en tres sentits diferents. D'una banda, V. Salvà, L. Lamarca, J. Pla i Costa, C. Llombart i J. Martí i Gadea, relacionen el mot amb els aliments; d'una altra, J. Escrig atorga a *escalfir-se* un valor més general ('*malearse*', '*corromperse*'), però també limita el mot, en allò que podria ser una altra accepció, a la salut de les persones, ja que al final de l'article fa una remissió a *entecar-se*, *ponerse enteco* en castellà, que segons el *DRAE* (1822: 339) significa 'enfermizo, débil, flaco'; finalment, d'acord amb l'equivalent espanyol que tria, J. M. Cabrera dona al mot un sentit semblant a *entecar-se*: *enjugarse*, que segons el *DRAE* (1822: 336) significa '*enmagrecer, perder parte de la gordura que se tenia*'. Heus-ne ací com tracten el mot als seus diccionaris cadascun dels lexicògrafs esmentats:

- Escalfir-se els aliments: «Escalfirse. Empezar á ponerse rancia alguna cosa» (Salvà 1838: 127), «Escalfirse (*las carnes, longanizas &c.*). Aventarse» (Lamarca 1842: 29), «Escalfirse la carn, ett. Aventarse. Oliscar» (Pla 1998: 154), «Escalfirse. *r.* Pasarse. Oliscarse. Aventarse. Perder la sazón ó empezarse á podrir las frutas ú otros manjares. Hablando de las carnes y otros momestibles, oler mal ó empezar á corromperse» (Llombart 1887: 637), «Escalfirse. *r.* Pasarse, oliscarse, aventarse: empezar á podrirse las frutas ú otros manjares. Oler mal la carne y otros comestibles, empezar á corromperse» (Martí i Gadea 1891: 865).
- Escalfir-se en general i també com a 'emmalaltir': «Escalfirse. Malearse, por corromperse. *V.* Entecarse» (Escrig 1851: 374).
- Escalfir-se com a 'amagrir': «Escalfirse. Enjugarse» (Cabrera 1864: 23).

Actualment, el *DIEC* i el *GDLC* únicament arrepleguen la variant *escalfeir*, mentre que el *DNV* considera *escalfir* la forma principal, amb remissió a *escalfeir*.

Espalmador de cavalls. ‘Raspall de cavalls’. El mot *espalmador* ha estat majoritàriament substituït pel sinònim *raspall*, de fet, als principals diccionaris generals catalans actuals el primer d’aquests dos mots remet al segon.

Al segle XIX, en canvi, la majoria dels lexicògrafs valencians es van decantar per *espalmador*. A més de C. M. G., recullen el mot Labèrnia (1839: 825), Escrig (1851: 385), Pla i Costa (1998: 156), Llombart (1887: 648) i Martí i Gadea (1891: 880).

Segons Lluís Gimeno (*ALDT*: 180), es manté *espalmador* en compte de *raspall* al Portell, a Sant Jaume d’Enveja i a Amposta, llocs on s’elideix el fonema /r/ final del mot ([aspalmaðó]), i també a Arnes, on *espalmador* es realitza [aspawmaðó].

Estacador. ‘Lloc on s’estaquen les cavalleries, vehicles, persones, etc.’. C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquest mot. Tot i que no molt habitual, hauria de comptar amb una certa presència en el valencià del XIX, ja que també el recullen Pla i Costa (1998: 158) i Martí i Gadea (1891: 892).

Dels principals diccionaris generals actuals, únicament el *DNV* arreplega *estacador*, mot que també es conserva en la toponímia valenciana: *l’Estacador* és un nom de partida a Aigües (l’Alacantí), un paratge a Alfondeguilla (la Plana Baixa), i a Alcoleja (el Comtat), al peu de la Serra d’Aitana, podem beure de *la Font de l’Estacador*.

Estríjol. ‘Raspall de ferro per a netejar el pèl dels animals equins’. Juntament amb la variant *estrínjol*, al segle XIX era un mot amb bastant vitalitat en el valencià, ja que es troba en la majoria dels diccionaris de l’època: «Estríjol» (Saneloa 1964a: 123), «Estríjol» (*DLab* 1839: 825), «Estrínchol» (Lamarca 1839, 1842: 24, 33), «Estrínjol» (Escrig 1851: 399), «Estrínchol» (Rosanes 1864: 61), «Estrínchol» (Cabrera 1868: 25), «Estrichol ó estrinchol» (Pla 1998: 159), «Estríjol», «Estrínjol» (Llombart 1887: 624) i (Martí i Gadea 1891: 903).

A hores d’ara es tracta d’un mot gairebé desconegut en el valencià general. Això no obstant, d’una enquesta realitzada l’any 1990 per M. Àngels Massip (a informants naturals d’Amposta, Tortosa, Roquetes, Bitem, Arenys de Lledó, Santa

Bàrbara i els Reguers, de sexes, edats i professions diverses) es desprèn que la variant *estrínjol* és coneguda per les persones d'aquests indrets que tenen relació amb el món agrícola (Massip 1991: 229). A més, segons Lluís Gimeno (*ALDT*: 180), la variant *astríjol* és viva a algunes poblacions del nord de castelló: Benicarló (el Baix Maestrat), Morella (els Ports) i Vilanova d'Alcolea (la Plana Alta). Així mateix, A. Buj (2001: 108) recull la forma *estrínjol* a els Muntells (el Montsià).

Fossar 'cementeri'. El *DCVB* documenta aquesta accepció del mot gairebé als inicis de la llengua catalana.

Sembla que a la primeria del segle XIX, al País Valencià encara triomfava *fossar* sobre *cementiri*, atès que Sanelo l'any 1802 i C. M. G. el 1825 arrepleguen únicament el primer d'aquests mots. Posteriorment, a partir de mitjan segle, Escrig (1851), Llombart (1887) i Martí i Gadea (1891) els recullen els dos; únicament Cabrera (1868) torna a enregistrar només *fossar*, la qual cosa pot indicar que *cementeri* encara no s'hi havia imposat.

Segons Lluís Gimeno Betí (*ALDT*: 212), el mot *fossar*, realitzat [fosá], encara es prefereix a *cementeri* a diverses poblacions del nord del País Valencià i del sud del Principat (Arnes, Rasquera, Sant Jaume d'Enveja, la Pobla de Benifassà, Torredarques, Pena-roja, Morella, la Mata, Herbers, Vilafranca, Albocàsser i les Coves de Vinromà). *L'ALDC* hi coincideix amb Vilafranca i hi afegeix Atzeneta del Maestrat i Fondegulla, així com diverses poblacions de la Franja de Ponent (Mequinensa, Torrevelilla, la Ginebrosa, Aiguaviva de Bergantes, etc.).

Gaia. 'Tros de tela triangular que s'afegeix a una peça de roba, generalment a un vestit'. Cap lexicògraf valencià havia recollit aquest mot abans de C. M. G. Posteriorment forma part de les obres lexicogràfiques de Lamarca (1839: 28; 1842: 38), Escrig (1851: 452), Rosanes (1864: 11), Cabrera (1868: 28) i Pla i Costa (1998: 168).

Gàl·lic. 'Malaltia venèria. Sífilis'. També és C. M. G. el primer lexicògraf valencià que recull aquesta accepció del mot *gàl·lic*. Val a dir que ni el *DCVB* ni el *DECLC* documenten el mot, per bé que aquest darrer diccionari ens informa que *mal gàl·lic* o *francès* ha estat la denominació tradicional de *sífilis* en català (*DECLC* VII: 921). Això no obstant, no l'hem trobat en textos catalans antics, la qual cosa

ens fa pensar en un possible manlleu del castellà *gálico*, que és l'equivalent que proposen C. M. G., Escrig i el *DCVB*.

A diferència de Joan Coromines, Germà Colon (1998) manté que el nom més comú de la sífilis en valencià ha estat *mal de sement* (amb les variacions *siment* i *ciment*), que evolucionà a partir de *sentment* < *Sent Ment* (< *saint-Méen-le-Grand*).

De tots els lexicògrafs valencians del XIX, únicament arpleguen el mot *gàl·lic* com a 'sífilis' Labèrnia (1839: 944), Escrig (1851: 446), Llombart (1887: 719), i Martí i Gadea (1891: 985). Posteriorment, aquesta accepció del mot es recull als principals diccionaris generals actuals (*DIEC*, *GDLC* i *DNV*), malgrat que, a hores d'ara, és gairebé desconeguda per al parlant català sense formació filològica o mèdica.

Gavell. 'Conjunt de tiges, sarments, bastons, etc. agrupats ordenadament i nuats'. En àmbits rurals i agraris el mot encara s'usa amb normalitat, tot i que en la major part del domini lingüístic es fa servir més *feix*; de fet, tant el *DIEC* com el *DNV* recullen *gavell* com a forma secundària de *feix*.

En la lexicografia valenciana del XIX no s'usa aquest mot en cap altra obra, encara que P. Labèrnia (1839: 953), J. Escrig (1851: 452), J. Pla i Costa (1998: 168), C. Llombart (1887: 724) i J. Martí i Gadea (1891: 995) recullen el seu derivat i quasisinònim *gavella*.

Graciós d'òpera. 'Persona que fa un paper còmic en l'òpera italiana. Buf'. En cap altra obra lexicogràfica valenciana del segle XIX trobem aquesta veu. Amb un significat idèntic, Escrig (1851: 143), Llombart (1887: 323) i Martí i Gadea (1891: 502) inclouen als seus diccionaris *buf*, que és el mot que actualment hi ha al *DIEC*, al *GDLC* i al *DNV* per a designar el personatge còmic d'una òpera. Cap d'aquests diccionaris té una accepció de *graciós* en el sentit que li dóna C. M. G.; en canvi, el *DCVB* sí que fa referència en l'entrada *graciós* a una figura semblant, tot i que no idèntica: el *graciós de comèdia*.

Herbasser. Es tracta d'una entrada afegida per una altra mà, probablement amb lletra coetània. D'acord amb l'equivalència castellana que s'hi dóna («el que vende hierba»), entenem que es correspon, de manera aproximada i només en part, amb la definició que en fa el *DCVB* ('el qui dóna o pren en arrendament l'herba d'un prat').

L'accepció que hi proposa C. M. G. s'ha perdut en el *DNV*, que remet *herbasser* a *ferratjador* i defineix aquest darrer mot com 'segador de ferratge'. El *DIEC* no recull el mot *herbasser*, però sí *herbatger*, amb remissió a *ferratjador* i amb una definició semblant a la del *DNV*. L'únic dels principals diccionaris actuals de la llengua catalana que manté una accepció semblant a les del *DCMG* i del *DCVB* és el *GDLC*, que recull *herbasser* amb remissió a *herbatger* i defineix aquest darrer mot com «1 Persona que fa la concessió de terrenys perquè hom els exploti en herbatge. 2 Persona que adquireix aquesta concessió». En qualsevol cas, es tracta d'un mot que no s'usa actualment ni tan sols en els àmbits agrícoles.

Dels lexicògrafs valencians del segle XIX, únicament J. Escrig (1851: 475), C. Llombart (1887: 749) i J. Martí i Gadea (1891: 1049) recullen aquest mot (*herbacer*).

Jou. 'Instrument de fusta o de metall, en forma de dos arcs units, amb el qual dos animals, especialment bous, es junyien pel cap o pel coll a l'aladre o al carro' (*DNV*). En la mesura que els animals s'han substituït per les màquines en el conreu de la terra, aquest mot ha perdut vitalitat de manera progressiva. Com és lògic en la lexicografia realitzada en una societat marcadament agrícola, al segle XIX gairebé tots els lexicògrafs valencians inclouen *jou* als seus diccionaris.

Junyir. Directament relacionat amb el mot anterior i pels mateixos motius, *junyir* gairebé ha deixat d'existir en el sentit que l'usa C. M. G. ('posar el jou a un animal de conreu'). Així mateix, substituït per sinònims com *unir*, *ajuntar*, *sotmetre* i *justar*, aquest mot també ha perdut vitalitat per a designar les realitats a què es refereixen la resta d'accepcions que ens n'ofereixen tant el diccionari de l'AVL com la resta dels principals diccionaris generals catalans actuals.

Lloba. 'Sotana talar, normalment amb valona'. La modernització de la indumentària dels clergues ha fet desaparèixer dels nostres carrers aquesta vestimenta tradicional dels homes d'església, amb la qual cosa l'accepció del mot *lloba* que recull C. M. G. està gairebé condemnada a l'oblit. Lògicament, en una societat eminentment religiosa com la valenciana del segle XIX, tothom havia de conèixer el nom d'aquest vestit clerical, com es dedueix del fet que la majoria dels lexicògrafs valencians de l'època inclouen aquesta accepció del mot als seus diccionaris.

Manteu. ‘Capa llarga que porten els clergues’. Al segle XVI, Onofre Pou ja arplega aquest mot al *Thesaurus Puerilis*: *Manteu*. *Mantya*, ae.» (1575: 308). Posteriorment, al huit-cents també l’inclouen als seus diccionaris Labèrnia (1839: 175), Escrig (1851: 560), Rosanes (1864: 12), Llombart (1887: 842) i Martí i Gadea (1891: 1220). C. M. G. és, per tant, el primer lexicògraf valencià d’aquest segle que recull el mot *manteu*.

Quant a la vitalitat actual del mot, succeeix exactament el mateix que amb l’anterior (*lloba*), i encara que no l’usen, algunes persones de les generacions més grans, vinculades a l’Església o amb hàbits religiosos, coneixen el mot i la realitat que designa.

Micapà. ‘Cataplasma per al ventre’. Segons el *DCVB* i el *DECLC* (V: 661), es tracta d’un mot valencià. De fet, s’inclou al *DNV*, però no al *DIEC* ni al *GDLC*. El trobem documentat per primera vegada al *Diccionario valenciano - castellano* de Carles Ros: «micapà, reparo: quando se toma por el confortante que se pone al enfermo en el estomago, para dâr vigor, y fortaleza.» (Ros 1764: 153). Havia de ser bastant popular aquest remei al XIX, atès que gairebé tots els lexicògrafs valencians de l’època l’inclouen als seus diccionaris i, a més, s’usa a algunes obres de la literatura popular de l’època, com ara l’anònim *Col·loqui nou dels festechants*, editat per Joaquim Martí, i l’obra de Manuel Civera *Colecció de varies conversacions alusives al nou sistema constitucional*: a «Du y farem un micapà.» (Martí 1997: 281), «necesiten bona olleta, / i forsa de micapans» (Civera 1820: 1).²¹⁰

Mitja taronja. Aquesta denominació vulgar de la cúpula de certs edificis, generalment religiosos, apareix ja a les *Memòries d’un capellà del segle XVIII* (1763): «Este any es renovà la teulada de la mija taronja, de la nau y capelles de la primer obra y segresties» (Esplugues 2002: 146).

Pel que fa a la lexicografia del segle XIX, trobem aquest compost als diccionaris de M. J. Sanelo (1964a: 162), P. Labèrnia (1840: 788), J. Escrig (1851: 817), C. Llombart (1887: 1132) i Martí i Gadea (1891: 1746).

---

²¹⁰ Com ja hem explicat anteriorment, cada capítol o *conversació* d’aquesta obra té numeració pròpia. El text citat es pot llegir a la p. 1 de la «Segona conversació».

Tot i amb això, el mot no és a cap dels principals diccionaris generals actuals, probablement perquè haja estat considerat un calc de l'espanyol *media naranja*, que apareix documentat l'any 1633 a diversos textos castellans (*CORDE*). En canvi, sí que el llegim al *DCVB*, que assenyala un text de l'inici del segle XX com a primera documentació del mot.

Aquesta accepció de *mitja taronja* gairebé ha desaparegut del vocabulari valencià, ja que en sentir aquest mot, tothom pensa en un altre significat —en aquest cas clarament adaptat de l'espanyol— que es correspon amb la persona que s'adiu perfectament amb una altra pel que fa al caràcter, aficions, idees, etc.²¹¹

Morca. 'Solatge de l'oli'. Documentat ja al segle XIV (*DECLC* V: 784), el mot *morca* es troba en un bon nombre de diccionaris valencians del segle XIX: Sanelo (1964a: 165), Lamarca (1839: 34), Labèrnia (1840: 234), Escrig (1851: 589), Cabrera (1868: 32), Pla i Costa (1998: 185), Llombart (1887: 877) i Martí i Gadea (1891: 1299).

Actualment, les persones que no tenen relació amb el món agrícola ni amb l'oleïcultura no coneixen aquest mot. Això no obstant, a causa de la proliferació que durant les últimes dècades han experimentat les cooperatives oleïques, a les quals s'associen petits propietaris que no veuen l'oleïcultura com un negoci, sinó com una manera d'obtenir un producte casolà i de qualitat que satisfaga les necessitats domèstiques, es tracta d'un mot que encara manté una certa vitalitat, sobretot a les comarques d'interior amb tradició del conreu de l'olivera. En canvi, a les comarques en què no hi ha aquesta tradició, *morca* és un mot pràcticament desconegut.

Morgó. 'Sarment o branca que es soterra perquè arrelle i traga llavor'. Es tracta de la variant valenciana de *murgó*. Documentat ja al segle XIV (*DECLC* V: 849), havia de ser un mot molt habitual al valencià del segle XIX, atès que gairebé tots els lexicògrafs valencians de l'època l'inclouen a les seues obres. Actualment és un mot que se circumscriu exclusivament a l'àmbit de l'agricultura i que desconeixen la gran majoria dels parlants que no tenen relació amb aquesta activitat.

---

²¹¹ Entre les persones que hem entrevistat hi ha dos professionals de l'arquitectura i un obrer de la construcció jubilat, i cap d'ells coneix el mot *mitja taronja* amb el valor de *cúpula*.

Lluís Gimeno Betí recull *murgó* a Alcalà de Xivert, Vinaròs, Traiguera, Canet lo Roig, Fredes, Alcanar, Uldecona, i Mas de Barberans (*ALDT*: 336).

Pedra de llum. Tenint en compte l'equivalent castellà que proposa C. M. G. (*alabastrina*), es traca de la 'làmina d'alabastre que s'usa en comptes de vidre per a les claraboies de les esglésies'. Havia de ser bastant habitual al valencià del segle XIX, ja que, a més de C. M. G., el recullen Salvà (1838: 122), Lamarca (1842: 52), Escrig (1851: 640), Rosanes (1864: 63), Cabrera (1868: 35), Llombart (1887: 950) i Martí i Gadea (1891: 1430).

Actualment, cap dels principals diccionaris generals arreplega aquesta veu, que hi ha estat substituïda per *alabastrí*.

Pernoliar.²¹² 'Administrar l'extremunció'. Mot documentat ja al segle XIII-XIV (*DCVB*, Colón i Ferrando 2011: 63). Als segles XVIII i XIX el recullen la majoria dels lexicògrafs valencians (C. Ros, M. J. Sanelo, P. Labèrnia, L. Lamarca, J. Escrig, M. Rosanes, J. M. Cabrera, C. Llombart i J. Martí i Gadea). C. M. G. també fa servir les variants *peluriar*, que se sent a algunes poblacions del valencià septentrional (*DCVB*; *DECLC*: 53), i *peloriar*, que és l'única forma coneguda a Castelló (Colón i Ferrando 2011: 63).

A hores d'ara, tot i que als parlants de mitjana edat els sona el mot, només les persones d'edat avançada i les molt religioses el coneixen.

Pilma. 'Remei medicinal que consisteix en un emplastre confortant'. Tant el *DCVB* com el *DECLC* assenyalen que es tracta d'un mot valencià, i així ha de ser si tenim en compte que l'únic dels principals diccionaris generals actuals que el recull és el *DNV*. Joan Coromines el documenta per primera vegada en un manuscrit valencià de l'inici del segle XVI (*DECLC* VI: 539). Posteriorment, al segle XIX, sembla que era un mot molt comú, ja que el recullen gairebé tots els lexicògrafs valencians de l'època. A més, en la literatura popular del huit-cents es fa servir en sentit metafòric, amb el significat de «'persona pesada, molesta, enfadosa' [...] pel caràcter apegalós i molest de l'emplastre d'aquest nom» (Martí 2006: 426).

---

²¹² Vegeu *peluriar* al capítol 3.4.2.

Rest de premsar. L'equivalent castellà que hi dona C. M. G. és *briaga* 'maroma muy gruesa de esparto con que se ciñe el pie ó el orujo de la uva en los lagares para exprimirle con la viga ó prensa' (*DRAE* 1822: 129).

Ni l'extens article que Joan Coromines dedica a *rest* (*DECLC* VII: 280-284), ni el *DCVB*, ni cap dels principals diccionaris generals catalans actuals contenen aquesta accepció de *rest*. La definició més aproximada que trobem en la majoria d'aquests diccionaris, sense el grau d'especificitat necessari per a identificar-la exactament amb l'aparell a què es refereix C. M. G., és 'corda gruixuda d'espart'. Es pot dir, doncs, que es tracta d'una accepció del mot *rest* que s'ha perdut a causa de l'evolució i substitució de la maquinària de les bodegues. Convé notar, a més, que l'accepció de *rest* com a corda d'espart fa dècades que també es desconeix per gairebé tothom: «ja no pensem en *rest* com a corda: només en el món arcaic de l'interior de Menorca, encara són cordes o gumenetes trenades per a les sínies de l'illa» (*DECLC* VII: 280).

Dels lexicògrafs valencians del XIX, només P. Labèrnia (1840: 609) recull *rest* com a corda. Això ens fa pensar que aleshores podia tractar-se ja d'una accepció en desús a la major part del País Valencià i que, per l'origen dels dos lexicògrafs que atribueixen aquest significat al mot (C. M. G. i Labèrnia), només era coneguda a les comarques del nord del País Valencià i, potser, a les del sud del Principat.

Sansa. 'Pasta que queda després de moldre l'oliva'. Els diccionaris generals actuals prefereixen *pinyolada* i *molinada*, tal com podem veure al *DIEC*, que remet *sansa* a *pinyolada*, i al *DNV*, que remet el mot a *molinada*. En tortosí, però, *sansa* és la forma majoritària (*ALDT*: 345). Val a dir que *molinada* també s'inclou al *DCMG* (f. 22r i 158r), però tenint en compte que la correspondència castellana d'aquest mot és *cisco*, hem de notar que no s'usa com a sinònim de *sansa*, sinó amb una altra accepció que es correspon amb el 'carbó vegetal menut'.

El mot *sansa* apareix per primera vegada a una obra lexicogràfica valenciana produïda al segle XVI, concretament al *Thesaurus Puerilis* d'Onofre Pou: «Los pinyols de les olives. Samsa, sansa» (Pou 1575: 231).

L'extensió geogràfica del mot al segle XIX havia de ser la mateixa que la del mot anterior (*rest* 'corda'), ja que els únics lexicògrafs de l'època que el recullen tornen a ser C. M. G. i Pere Labèrnia (1840: 671).

Actualment, tret de les comarques adscrites al dialecte tortosí, el mot no es coneix al País Valencià.²¹³

Sapuquero. 'Joc semblant al de la gallina cega'. No forma part del repertori lèxic que designa els jocs dels xiquets de hui en dia, ni s'inclou als principals diccionaris catalans generals actuals, per tant és un mot condemnat a l'oblit. El *DCVB* recull les variants *sapoquedo* (Ulldecona i València) i *saboquedo* o *saboquero* (Gandesa i Castelló).

Al segle XIX havia de ser un mot bastant habitual, que trobem als diccionaris de Lamarca (1839: 47; 1842: 63), Escrig (1851: 770), Cabrera (1868: 41), Llobart (1887: 1085-86) i Martí i Gadea (1891: 1658). Mai abans de C. M. G. havia estat recollit per cap lexicògraf valencià i tampoc no l'hem pogut documentar en textos anteriors al huit-cents.

En la literatura popular de l'època s'utilitza a l'obra *Catalina la torera* (1891): «Y chuen al sapuquero / o correcheta amagar» (*ap.* Martí 2006: 490).

Sarpasset. 'Instrument utilitzat per a fer les aspersions amb aigua bendita'. És la variant valenciana més documentada al segle XIX del mot *salpasser*.²¹⁴ De la mateixa manera que succeeix amb altres mots de l'àmbit religiós, com ara *pernoliar*, *manteu*, *lloba*, etc., actualment el coneixen les persones molt religioses o d'una edat bastant avançada.

Sinapisme. 'Cataplasma preparada amb mostassa i aigua tèbia'. No hem pogut documentar el mot abans de C. M. G. en cap obra literària (el *DCVB* i el *DECLC* tampoc no el documenten), però sí que apareix al diccionari de Manuel J. Sanelo (1802).

Pel que fa a la lexicografia del XIX, a més de C. M. G. recullen *sinapisme* Sanelo (1964a: 203), Labèrnia (1840: 721), Escrig (1851: 784), Llobart (1887: 1103) i Martí i Gadea (1891: 1699), la qual cosa indica que devia tenir una certa vitalitat.

Actualment *sinapisme* s'inclou als principals diccionaris generals de la llengua catalana, però no és un mot conegut fora de l'àmbit de la farmacologia.

---

²¹³ Vegeu el mot *sansa* a l'apartat 3.4.2.

²¹⁴ Vegeu *sarpaset* l'apartat 3.2.2.2.1.

Vencill. ‘Corda que es fa amb brins vegetals flexibles per a lligar feixos d’herba o garbes de cereal’. En l’àmbit agrícola encara és un mot conegut, però es desconeix fora d’aquest sector.

C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que el recull a un diccionari i posteriorment el llegim a les obres de Labèrnia (1840: 922), Escrig (1851: 869), Rosanes (1864: 48), Cabrera (1868: 46), Pla i Costa (1998: 233), Llombart (1887: 1188) i Martí i Gadea (1891: 68).

Ventureta. ‘Espècie de trompa petita que es balla exercint una pressió giratòria amb els dits a una mena de bastó que té a la part superior’. Carles Ros (1764: 244) ens fa una explicació molt detallada d’aquesta joguina, que no era de línies corbes com la trompa actual sinó rectes, amb forma de dau. Amb inscripcions a les cares laterals, modernament forma part, sobretot, d’alguns jocs de taula, però molt pocs parlants en coneixen el nom. Això no obstant, segons Lluís Gimeno Betí (*ALDT*: 223), a dues poblacions castellonenques de l’antiga diòcesi de Tortosa (Alcalà de Xivert i Vinaròs) s’usa *ventureta* per a designar la trompa o baldufa. L’*ALDC* (mapa 585) coincideix amb la informació que ens dona Gimeno Betí i, a més, enregistra el mot *ventureta* a Sant Mateu, Algímia de la Baronia, Casinos i Albalat de la Ribera.

Al segle XIX, gairebé tots els lexicògrafs valencians recullen aquesta veu, amb el mateix equivalent castellà que proposa C. M. G. (*perinola*).

Xiscló/Sicló. ‘Que té un sol testicle o algun altre defecte testicular que el fa infecund’. Normalment amb la grafia *c* en la llengua prefabriana, el text més antic que hem localitzat per a documentar aquest mot es remunta al segle XVIII: «Cicló. Ciclán: el que tiene solo un testiculo.» (Ros 1764: 67).

Al huit-cents arpleguen el mot la major part dels lexicògrafs valencians, tots amb la grafia *c*, encara que C. M. G. i Pla i Costa recullen també la variant africada, representada —com era comú a l’època— amb el dígraf *ch*. Sembla que Labèrnia desconeix el mot català i inclou al seu diccionari castellà (*ciclán*): «Ciclò» (Sanelo 1964a: 92) i (Fuster 1827: 29); «Cicló» (Lamarca 1839, 1842: 13, 17), (Escrig 1851: 180), (Llombart 1887: 402) i Martí i Gadea (1891: 613); «Chicló o cicló» (Pla 1998: 136), «Ciclan» (*DLab* 1840: 441).

Tot i que sense datació, J. Coromines (*DECLC* VII: 918), assegura haver sentit *sicló* a l'Alcúdia de Crespins. Actualment, alguns parlants de les comarques centrals valencianes i de les comarques de l'Horta —això sí, d'edat bastant avançada— encara recorden el mot.²¹⁵

Altres mots o accepcions en desús

De les diverses accepcions que tenen la majoria dels mots següents, especifiquem la que fa servir C. M. G. (d'acord amb l'equivalent castellà que dóna al diccionari).

Antepit 'barana o paret baixa on estalonen el pit per guaitar' (*DCVB*). Segons el *DCVB*, és un mot documentat des del segle XV. Cap dels principals diccionaris generals actuals el recull, per bé que, de manera minoritària, encara s'usa en castellanenc.

Assaonador (pelleteria) 'encarregat d'assaonar les pells o els cuiros'.

Alum 'sulfat doble que es fa servir, sobretot, per adobar pells i com a astringent en medicina'.

Bledà 'Ufanós, que ostenta exuberància de bellesa o de salut' (*DCVB*).

Cascadura 'contusió'.

Corretjot 'corretges subjectes a l'esquena del vestit dels infants per a sostenir-los quan aprenen a caminar'. Segons el *DCVB* mot circumscribit a València.

De baldraga 'pagant un altre'.

Eixem 'distància que hi ha entre l'extrem del dit polze i el del dit índex'. Lluís Gimeno Betí recull *eixem* a Alcalà de Xivert, els Ports, Vilafranca, Ares, Albocàsser, les Coves de Vinromà i Vilanova d'Alcolea (*ALDT*: 196). En general, però, els parlants de menys de trenta anys desconeixen el mot.

Endolar 'cobrir de dol'.

Ensaig 'porció tallada d'una fruita per a tastar-la'.

Estamordit 'atordit, sense sentits'.

---

²¹⁵ Vegeu-ne més documentació a Martines (2012: 340-341)

Faixcar ‘trena d’espart que normalment s’usava per a lligar sarments’.

Gargamell ‘gola’.

Gorja ‘alegria a causa de la festa, diversió’.

Jamai ‘mai’.

Justiciat ‘antic magistrat reial al Regne d’Aragó. Justícia’.

Malagana ‘basca, desmai, pèrdua dels sentits’. Hem sentit el mot en algunes poblacions de l’Horta Nord (si més no a Puçol i a Massamagrell), sobretot a la gent més gran, però comença a bandejar-se per la gent més jove, una bona part de la qual ja el desconeix.²¹⁶

Malcorar ‘desanimar’.

Menescal ‘veterinari’. El mot encara és viu en castellanenc entre la generació més gran. També ha estat usat per alguns escriptors castellanencs del segle XX, entre els quals Bernat Artola en el poema «El metge i el menescal», musicat per Josep Godes.

Pedrís ‘banc de pedra, normalment adossat a una paret’. El mot és viu a les comarques del nord del País Valencià.

Pegunta ‘substància molt viscosa, de color negre, que s’obté, fonamentalment de la destil·lació del quitrà’.

Perpal ‘barra de ferro o de fusta que s’usa per a fer palanca’. Mot conegut a Castelló per les generacions més grans.

Post (de pastar) ‘fusta prima i ampla amb què es portava el pa sense coure de casa al forn i del forn a casa quan ja estava cuit’. Aquesta accepció del mot es coneix arreu del País Valencià per les persones de més de cinquanta anys, però des que el pa no s’elabora a les cases particulars, ha deixat d’usar-se.

Puja ‘quantitat de pa que es pagava al forner a canvi de la feina i els materials de coure el pa en el forn públic’. Succeeix exactament el mateix que amb *post de pastar*.

---

²¹⁶ Vegeu *malagana* al capítol 3.4.3.

Tirapeu. Dels diversos estris que històricament ha designat aquest nom,²¹⁷ C. M. G. es refereix a la mena de corretja que fan servir els sabaters per a subjectar el calcer a l'hora de cosir-lo, ja que l'equivalent castellà que hi proposa (*tirapié*) únicament té aquest significat. A hores d'ara, només els professionals d'aquest gremi coneixen el mot, tot i que tendeix a desaparèixer, ja que eines més modernes han substituït els tradicionals tirapeus.

Torcedor 'bastó amb forats per dins els quals passa un cordill, que s'aplica als morros d'una bístia i torcent-se el cordill s'estrenyen els morros per impedir que mossegui mentre la ferren o la curen; cast. *acial'* (*DCVB*). Es tracta d'un mot desconegut fora dels entorns rurals i ramaders.

---

²¹⁷ Vegeu-ne diverses accepcions al *DCVB*.

3.4.2. Mots i accepcions dialectals

La major part de les veus del *DCMG* pertanyen al lèxic general del català. Això no obstant, un bon nombre de mots i/o d'accepcions se circumscriuen al lèxic general valencià i, tot i que bastant més reduït però no per això menys significatiu, també trobem un grup de mots propis del valencià septentrional i del tortosí. Des del punt de vista dialectològic ens interessa centrar-nos fonamentalment en aquest darrer grup, sobretot per tractar de fer palesa la relació de C. M. G. amb el dialecte tortosí.

Finalment, trobem un parell de mots que, segons el *DCVB*, són exclusius del valencià central: *atandador* 'persona que s'encarrega de distribuir les tandes de l'aigua de regadiu' i *corretjot* 'cada una de les corretges que van subjectes a l'esquena del vestit dels infants petits i serveixen per a sostenir-los quan comencen a aprendre de caminar sols' (*DCVB*).

3.4.2.1. Mots i accepcions del valencià septentrional i del tortosí

Per a establir l'extensió geogràfica de cadascun dels mots que estudiem en aquest apartat, hem tingut en compte, si més no, la informació que ens proporciona el *DCVB*; el *VM*;²¹⁸ l'*ALDT*; el *DAg*; el *DECLC*; el *DLab*; el *VCT*;²¹⁹ el *Lèxic del Montsià (LM)*, d'Àngela Buj; *El lèxic tortosí: història i present (LTort)*, de M. Àngels Massip, i l'*ALDC*. Per tal de descartar-ne l'ús en el valencià general a l'època de C. M. G., hem revisat els diccionaris i vocabularis dels lexicògrafs valencians des del *Vocabulari valencià-castellà* (1555) de Joan de Resa fins al *Novísimo Diccionario General Valenciano-Castellano* (1891) de J. Martí i Gadea.²²⁰

---

²¹⁸ Cal recordar que el *VM* només arriba fins a la lletra *g*.

²¹⁹ Ens sembla fonamental incloure el *VCT* en aquest apartat dialectològic, atès que, quan es produeix, és molt significatiu el fet que només C. M. G. i F. Mestre i Noé recullen una variant determinada.

²²⁰ Tot i no ser valencià, hem inclòs en aquest grup el gironí Onofre Pou, que visqué a València i hi publicà el *Thesaurus Puerilis* (1575), obra que conté lèxic i formes valencianes. També hem tingut en compte l'inèdit *Vocabulari valencià-castellà* (1787) de Gregori Maians i Ciscar, el qual hem transcrit a partir del ms. 328 de l'Arxiu del Reial Col·legi Seminari Corpus Christi de València. No hem tingut accés, com hem dit adés, al també inèdit *Diccionario valenciano-castellano* (1852) de Tomàs Font i Piris.

Argeps ‘algeps’, ‘guix’:

DCVB: Tortosa, Vinaròs.

DECLC (IV: 748): Tortosa.

DAg (1915-34: 113): Tortosa.

ALDT (1997: 495): [ardžéps] a Sant Jaume d’Enveja i [ardžép] a Sant Rafel, Traiguera, Sant Jordi, Vinaròs, Benicarló, Peníscola, la Pobla de Benifassà, Ulldecona, Sant Joan del Pas, els Valentins, la Sénia, Aldover i Tortosa.

LTort: (1991: 133): Tortosa.

Cap altre lexicògraf valencià del segle XIX ni d’èpoques anteriors recull aquesta forma del mot *algeps*, que també és recollida posteriorment per F. Mestre i Noé (*VCT*: 80).

Argepser ‘guixaire’:

DCVB: Tortosa.

Cap altre lexicògraf valencià del segle XIX ni d’èpoques anteriors recull aquesta forma del mot *algepser*.

Avui:

ALDT (1997: 241): la major part de les poblacions de l’antiga diòcesi de Tortosa [aβúí] o [aβwí].

DCVB: En general, català oriental, nord-occidental i tortosí.

ALDC: Ídem.

Tots els lexicògrafs valencians del segle XIX recullen la forma *hui*. Al segle XIX únicament C. Llombart (1887: 247) i J. Martí Gadea (1891: 381) recullen, juntament amb *hui*, *avuy*. Cap altre lexicògraf valencià d’èpoques anteriors recull aquest mot.

Banasto ‘cistell gran de vímets que es fa servir per a transportar el raïm’:

DCVB: Maestrat.

VM (1922: 62): Maestrat.

ALDC (mapa 333): Aiguaviva de Bergantes (Matarranya).

Dels lexicògrafs valencians del segle XIX només Escrig (1851: 113), Llombart (1887: 262) i Martí i Gadea (1891: 408) recullen *banasto*.

Baso ‘rusc d’abelles’:

DCVB: Tortosa, Morella, Benassal, Lluçena, Castelló.

ALDT (1997: 459): la major part de les poblacions de l’antiga diòcesi de Tortosa.

VM (1922: 41-42): Tortosa (*vaso d’abelles*).

LM (2001: 70): forma més comuna al Montsià i predominant al Maestrat i als Ports.

DAG (1915-34 I: 204): Tortosa.

DECLC (I: 495): Maestrat i valencià septentrional.

ALDC (mapa 1515): la majoria dels municipis del Matarranya i del tortosí meridional, diverses poblacions del tortosí septentrional i algunes poblacions de la Plana Baixa.

Cap altre lexicògraf valencià del segle XIX ni d’èpoques anteriors recull aquesta *accepció de baso*.

Cimbalet ‘campaneta en la teulada de les esglésies per a tocar a misses resades’:

DCVB: Onda.

DAG (1915-34): Onda.

VM (1922: 151): Artana.

ALDC (mapa 550): Borriana, Algímia de la Baronia i Casinos.

Pel que fa als lexicògrafs valencians, Escrig (1851: 181) recull la variant *cimbolét* amb el mateix valor semàntic que C. M. G. dóna a *cimbalet*.

Clauada ‘cop pegat amb el clau de la trompa’:

DCVB: Castelló.

Sanelo (1964b: 248), Escrig (1851: 183), Llombart (1887: 408) i Martí i Gadea (1891: 621) també recullen aquest mot, per bé que únicament Sanelo li atorga la mateixa accepció que C. M. G.

Corcuhuet ‘cuereta’:

Manuel Sanchis Guarner (1956: 148) recull *corcoet* a Peníscola.

Cap altre lexicògraf valencià del segle XIX ni d’èpoques anteriors recull aquest mot.

Desjecte ‘descurat en el vestir o en la higiene personal’:

DCVB: Tortosa, Priorat.

VM (1922: 220): Maestrat, Benassal.

DECLC (IV: 517): Maestrat; *LTort*: (1991: 325): tortosí.

Cap altre lexicògraf valencià del segle XIX ni d'èpoques anteriors recull aquesta accepció del mot. Resulta també significatiu que Pere Labèrnia (nascut a Traiguera el 1802 i estudiant a Tortosa) incloga *desjecte* al seu diccionari amb aquesta mateixa accepció: «Desjecte [...] Malfargat.» (*DLab* I: 660), «Malfargat [...] Malendressat» (*DLab* II: 163), «Malendressat [...] *Desaliñado, desaseado, desgafichado, desgarbado*» (*DLab* II: 162).

Engerra ‘gerra’:

DCVB: Benassal, Morella, Vilar de Canes, Camp de Tarragona, Santa Coloma de Queralt.

VM (1922: 275): Maestrat.

ALDT (1997: 159): la major part de les poblacions de l'antiga diòcesi de Tortosa.

LTort: (1991: 332): tortosí, Maestrat.

ALDC (mapa 333): municipis aïllats de les comarques del Berguedà, el Solsonès, l'Anoia, la Noguera, el Pla d'Urgell, les Garriges i els Ports.

Cap altre lexicògraf valencià del segle XIX ni d'èpoques anteriors recull aquest mot.

Escarbadents ‘escuradents’. Segurament pres del castellà *escarbadientes* (*DRAE* 1822: 349):

Segons el *DCVB*, mot propi de Tortosa, però havia de ser conegut més al sud, atès que M. J. Sanelo recull *escarvadents* (1964a: 120). Val a dir que P. Labèrnia inclou al seu diccionari un castellanisme molt semblant a aquest: «Escarba-orellas» (*DLab* I: 808).

Esgarrap ‘acció d'esgarrapar’:

DCVB: Tortosa, Maestrat.

LTort: (1991: 325): tortosí.

ALDC (mapa 163): Xiva de Morella, Sorita, Ulldecona, Roquetes i Bellmunt de Mesquí.

Cap altre lexicògraf valencià del segle XIX ni d'èpoques anteriors recull aquest mot, que també es troba al *VCT* (1975: 91).

Fullalda 'pasta fullada':

DCVB: Ulldecona, Vinaròs.

VM (1915-34: 363): Maestrat, Plana de Castelló.

DECLC (IV: 225).

Cap altre lexicògraf valencià del segle XIX ni d'èpoques anteriors recull aquest mot.

Gentilla.²²¹

Griva 'garbell':

DCVB: Castelló, Nules, Sant Carles de la Ràpita, Priorat.

DECLC (IV: 360) Tortosa i Ribera d'Ebre.

Cap altre lexicògraf valencià del segle XIX ni d'èpoques anteriors recull aquesta accepció del mot *griva*, que sí que és recollida per F. Mestre i Noé, tot i que fa servir la grafia -b- a l'entrada «*griba*, f. garbell» (*VCT*: 94).

Llaona (< *llegona*):

DCVB: [λαόνα] a Tortosa, Vinaròs, Benassal i Morella.

LTort: (1991: 464): tortosí.

A més de C. M. G., cap altre lexicògraf valencià del XIX recull aquesta variant de *llegona*, que sí que s'inclou al *VCT* (1973: 96), de F. Mestre i Noé.

Meló de moro 'síndria'.²²²

DCVB: Urgell, Ribera d'Ebre, Vinaròs.

ALDT (1997: 367): la major part de les poblacions de l'antiga diòcesi de Tortosa.

LM (2001: 52): forma més comuna al Montsià.

---

²²¹ Vegeu *gentilla* a l'apartat 3.2.2.2.7).

²²² Vegeu *meló d'alger* a l'apartat a.2 del capítol 3.3.5.3.2.

*D*Ag (1915-34: 92): Vinaròs.

DECLC (V: 557): Vinaròs i Morella, «i des d'allí es deu estendre per l'Ebre fins al baix Segrià, almenys».

LTort: (1991: 455): tortosí.

ALDC (mapa 1114): Roquetes, Amposta, Ulldesona, Rossell, Vinaròs, Sant Mateu i Alcalà de Xivert.

Cap altre lexicògraf valencià del segle XIX ni d'èpoques anteriors recull aquesta veu, que l'*ALDC* (mapa 1114) no situa més al sud d'Alcalà de Xivert.

Mossényer 'capellà, prevere':

DCVB: Calaceit, Batea, Tortosa.

DECLC (VII: 822): Calaceit, Batea i «fins fa poc Tortosa».

LTort: (1991: 325): tortosí, Matarranya.

Cap diccionari d'èpoques anteriors a C. M. G. recull aquest mot. Dels lexicògrafs valencians del segle XIX únicament el recull el traiguerí P. Labèrnia (*D*Lab II: 241).

Orgui 'orgue':

DCVB: Tortosa, Vinaròs, Morella, Castelló, Batea.

DECLC (VI: 110): Tortosa.

LTort: (1991: 369): tortosí.

Cap altre lexicògraf valencià del segle XIX ni d'èpoques anteriors recull aquest mot. Sí que el trobem, en canvi, al *VCT* (1973: 99) de F. Mestre i Noé.

*Peluriar*²²³ 'extremunciar':

DCVB: [peloriár] Castelló, [peloriá] Benassal, Morella.

*D*Ag (1915-34): Ulldesona.

DECLC (VI: 53): *peroliar* i *peloriar* a Morella, *peloriar* a Castelló, *peluriar* a Vinaròs.

ALDC (mapa 333): *peluriar* a Ulldesona, Rossell, Vinaròs i Sant Mateu; *peloriar* a Sorita, Xiva del Maestrat, Vilafranca del Maestrat, Albocàsser, Alcalà de Xivert, Borriana i Fondegulla.

---

²²³ Vegeu *peroliar* al capítol 3.4.1.

Cap altre lexicògraf valencià del segle XIX ni d'èpoques anteriors recull aquest mot.

Plomós 'feixuc':

DCVB: Tortosa, Maestrat.

ALDT (1997: 115): el Boixar, Pena-roja i Torredarques.

LTort: (1991: 374): tortosí.

Cap altre lexicògraf valencià del segle XIX ni d'èpoques anteriors recull aquesta accepció del mot *plomós*, que també recull F. Mestre i Noé al *VCT* (1973: 100).

Quera 'corc de la fusta':

DCVB: Tortosa, Calasseit, Pena-roja, Gandesa, Reus, Valls, Segarra, Massalcoreig, Balaguer, Bagà i Menorca.

ALDT (1997: 465): Ulldecona.

DECLC (VI: 936): Tortosa, Benissanet i Alcanar.

LTort: (1991: 376): tortosí.

Cap altre lexicògraf valencià anterior a C. M. G. recull aquest mot. En la lexicografia valenciana del segle XIX, únicament es troba al diccionari de Pere Labèrnia (*DLab* II: 557) i, posteriorment, també al *VCT* (1973: 101).

Sansa 'pasta que queda després de premsar l'oliva':

DCVB: Camp de Tarragona, Priorat, Baix Aragó, Gandesa, Ribera d'Ebre, Maestrat, Morella, Falset, Maella, Calasseit, Tortosa.

ALDT (199: 345): la majoria de les poblacions de l'antiga diòcesi de Tortosa, tant del País Valencià com del Principat.

DAG (1922: 210): Calaceit, Amposta, Tortosa, Batea.

LTort: (1991: 467): tortosí.

ALDC (mapa 1001): diverses poblacions de la Franja d'Aragó, el Priorat, la Ribera d'Ebre, la Terra Alta, el Baix Ebre, el Montsià, els Ports i el Baix Maestrat.

Cap altre lexicògraf valencià anterior a C. M. G. recull aquesta accepció del mot *sansa*. Onofre Pou (1575: 231) usa *sansa*, però com a *pinyol d'oliva*. Al segle

XIX, només al *DLab* (II: 671) trobem *sansa*, i amb la mateixa accepció que C.M.G. Posteriorment, el mot també s'inclou amb aquesta accepció al *VCT* (1973: 104).

Segreta 'latrina, comú':

DCVB: Maestrat, Ripollès, Empordà, Maresme, Lleida, Mallorca.

DAG (1915-34 VII: 230): Tortosa.

Cap altre lexicògraf valencià del segle XIX ni d'èpoques anteriors recull aquest mot.

Vent marí:

DCVB: Morella.

Aquest mot no es recull a cap obra lexicogràfica valenciana del segle XIX ni d'èpoques anteriors recull aquest mot.

Vent tortosí:

DCVB: Lluçena.

ALDC (mapa 650): *vent de Tortosa* 'vent de tramuntana' a Ulldecona (també *de* [ðál] i *tr[e]montana*); *vent de Tortosa* 'vent de garbí' a l'Ametlla de Mar (també *de garbí* i *de ll[abán]*); *vent de Tortosa* 'vent de llevant' a Mas de Barberans (també *de l'est*).

Mai abans del *DCMG* havia estat recollit aquest mot en una obra lexicogràfica valenciana.

Concloent aquest apartat, podem dir que al *DCMG* hi ha un grup de mots o variants propis del tortosí, atès que no s'han enregistrat a cap altre indret del domini lingüístic català. A més a més, són mots que no han estat recollits en la lexicografia valenciana del segle XIX ni d'èpoques anteriors. Heus-ne ací els mots que s'adscriuen a aquest grup:

argeps

llaona

argepser

orgui

desjecte 'descurat'

vent marí

esgarrap

vent tortosí

En un segon grup, s'emmotlen mots que tot i no ser exclusius del tortosí, s'enregistren majoritàriament en aquest dialecte. Cal remarcar que aquests mots són

desconeguts al sud de les comarques de parla tortosina i, a més, no els ha recollit cap lexicògraf valencià coetani a C. M. G.:

<i>banasto</i>	<i>peluriar</i> ‘extremunciar’
<i>engerra</i>	<i>plomós</i> ‘feixuc
<i>griva</i> ‘garbell’	<i>quera</i> ‘corc de la fusta’
<i>meló de moro</i> ‘síndria’	<i>sansa</i> ‘pasta de l’oliva’
<i>mossényer</i>	<i>segreta</i>

Hi ha, a més, tres mots que han estat recollits en algunes poblacions castellonenques, però tenen una major presència en la zona d’influència del tortosí. Tampoc no han estat inclosos a cap diccionari valencià del segle XIX ni d’èpoques anteriors. Els tres mots a què ens referim són *baso*, *fullalda* i *peluriar*.

En un altre grup hi ha tres mots que malgrat estar documentats en alguna població castellonenca, també s’enregistren en comarques valencianes de més al sud i, a més, tot i que de manera minoritària, són recollits per algun lexicògraf valencià del segle XIX. En aquest cas trobem al *DCMG* els mots següents: *avui*, *clauada*, *cimbalet* i *escarbadents*.

Pel que fa al mot *corcuhuet* ‘cuereta’, no ens ha estat possible documentar-lo enlloc, però l’hem inclòs en aquest apartat perquè, com hem explicat adés, Manuel Sanchis Guarnier va arregar a Peníscola l’única variant semblant que hem pogut localitzar, *corcoet*.

3.4.3. Mots i accepcions que, en la lexicografia valenciana, apareixen per primera vegada al *DCMG*²²⁴

En aquest apartat hem tingut en compte les obres lexicogràfiques valencianes editades actualment i anteriors a C. M. G., des del *Vocabulari valencià-castellà* (1555) de J. de Resa fins al *Silabario de vocablos lemosines o valencianos* (1805) de M. J. Sanelo. També hem estudiat l'evolució posterior dels mots que C. M. G. inclou per primera vegada en un diccionari realitzat al País Valencià, tant a la resta de diccionaris editats del segle XIX,²²⁵ com als principals diccionaris actuals (*DIEC*, *GDLC* i *DNV*).

Acurtar 'vestir de curt un infant de bolquers'. C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquesta accepció del mot *acurtar*. Posteriorment el llegim a diversos diccionaris del XIX: «Acurtar (un niño). Sacar los piés al niño, vestirle de corto.» (Lamarca 1839: 2), «Acurtar (un niño). Sacar los piés al niño, vestirle de corto.» (Lamarca 1842: 2), «Acurtar les criatures. Sacar los pies á los niños, vestirles de corto.» (Escrig 1851: 19), «Acurtar á una criatura. Vestirla de corto.» (Cabrera 1868: 6), «ACURTAR *les criatures*. Sacar los pies á los niños, vestirlos de corto» (Llombart 1887: 93), «Acurtar, una criatura. N. D. Sacarle los pies. Vestirle de corto. Acortarla.» (Pla 1998: 104), «*Acurtar les criatures*. Vestir á los niños de corto» (Martí i Gadea 1891: 57-58).

Agulla saquera. Documentat al segle XV entre les pàgines de l'arxiu parroquial de Santa Coloma de Queralt (*DCVB*), aquest mot compost no apareix en la lexicografia valenciana fins al diccionari de C. M. G. Posteriorment es pot llegir als diccionaris de Labèrnia (1839: 65), Lamarca (1842: 3), Escrig (1851: 34), Rosanes (1864: 38), Cabrera (1868: 7), Pla i Costa (1998: 105), Llombart (1887: 116) i Martí i Gadea (1891: 101), la qual cosa és una bona prova de la gran freqüència d'ús del mot. Dels principals diccionaris generals actuals, recullen aquest compost, dins de l'entrada *agulla*, el *DIEC* i el *DNV*, malgrat que entenem que el poc ús de l'eina que designa (en la nostra societat) és proporcional, lògicament, a

---

²²⁴ Recordem que entenem per lexicografia valenciana la lexicografia feta en llengua catalana per autors valencians.

²²⁵ Vegeu-ne la relació al capítol 1.2. «Contextualització».

l'ús del mot, el qual es reduirà a entorns rurals en què encara perviu algun ofici menestral que requereix d'aquest tipus d'agulla.

Anclusa 'peça de ferro que té la cara superior plana i composta d'una part quadrangular i una o dues parts triangulars, i damunt la qual es treballa el ferro a cops de martell o de mall' (*DCVB*). Forma documentada en català des del segle XV (*DECLC* III: 324). C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull la variant amb [a] i posteriorment tots els lexicògrafs valencians del huit-cents —excepte Just P. Fuster (1827)— es decanten per aquesta variant: «Anclusa» (Lamarca 1839, 1842: 4, 5), «Ancrusa. V. Anclusa» (Escrig 1851: 58), «Anclusa» (Rosanes 1864: 39), «Anclusa» (Cabrera 1868: 8), «Anclusa» (Llombart 1887: 163), «Anclusa de ferrer.» (Pla 1990: 110) i «Anclusa» (Martí i Gadea 1891: 218).

Anseta. Tenint en compte la definició que ens dóna la sisena edició del *DRAE* (1822) de l'equivalent castellà que proposa C. M. G. (*asilla*), pot tractar-se tant d'una 'ansa petita' com de la 'clavícula'. Escrig i Pla són els únics lexicògrafs del XIX que també recullen aquest article: «Anseta, d. Asilla» (Pla 1998: 111); «Anseta. Asilla.» (Escrig 1851: 61). Dels principals diccionaris generals actuals, lògicament, cap recull *anseta* com a diminutiu d'*ansa*, però els tres contenen *ansa* amb remissió a *clavícula*.

Argenviu (< *argent viu* < ll. med. ARGENTUM VIVUM).²²⁶ Documentada per Joan Coromines en un text oriental del 1271, segons el lingüista barceloní aquesta era gairebé l'única forma usada per a designar el mercuri fins al segle XIX (*DECLC* I: 381). La lexicografia valenciana confirma aquest tret, atès que es veu clarament que el XIX és el segle d'introducció del mot *mercuri* per a designar en la nostra llengua el metall conegut fins aleshores com *argent viu*. Vegem que en diuen, per ordre cronològic, els lexicògrafs de l'època que recullen el mot:

Carles Ros: «Argentviu, azogue» (Ros1764: 24).

Manuel J. Sanelo: «Argentviu, azogue ò argentovivo» (Sanelo 1964a: 73).

C. M. G.: «Archenviú. Azogue» (f. 108r).

---

²²⁶ Vegeu *argenviu* a l'apartat a.2 del capítol 3.3.5.3.1.

Pere Labèrnia: «Argentviu. m. Metall de color blanch, mòlt pesat, y se manté naturalment flúyt. Mercurio, azogue» (Labèrnia 1839: 152). «Mercuri. [...] argent viu» (Labèrnia 1840: 203).

Josep Escrig: «Argentvíu ó argenvíu. Argento vivo ó el soliman, llamado así por hacerse del azogue. Tambien se aplica al azogue mismo» (Escrig 1851: 77). «Mercuri. Mercurio, en varias acepciones» (Escrig 1851: 574).

Constantí Llobart: «Argentvíu, genvíu. m. Argento vivo. Azogue. Lo mismo que açòg, og; açògue, ogue, y mercuri» (Llobart 1887: 195). «Mercuri. Lo mismo que açòg, açògue, y argentvíu» (Llobart 1887: 858).

Joaquim Martí i Gadea: «Argentvíu ó argenvíu. m. quim. Argento vivo ó azogue» (Martí i Gadea 1891: 295). «Mercuri. [...] Azogue. V. Argentvíu» (Martí i Gadea 1891: 1258).

En la relació anterior s'observa que fins al *DLab* (1840), cap autor fa servir *mercuri* com a metall. Josep Escrig, fent ús de l'ambigüitat i de la manca de precisió que sovint caracteritza els articles del seu diccionari, nota que *mercuri* té diverses accepcions però no diu quines són, per tant, tenint en compte que a l'entrada *argentviu* no estableix cap relació amb *mercuri*, no podem saber si identifica aquest darrer mot amb el metall que ens ocupa. El cas de Pere Labèrnia és molt significatiu, atès que l'entrada que conté la definició és *argent viu*, per tant, la principal, mentre que *mercuri* simplement remet a *argent viu*. Finalment, Constantí Llobart i Joaquim Martí i Gadea relacionen clarament els mots *mercuri* i *argentviu*, amb la diferència que al diccionari de Llobart no podem saber quina és la forma principal i quina la secundària, mentre que al de Martí i Gadea la secundària és *mercuri*, perquè conté la remissió.

Pel que fa a textos valencians, podem llegir el mot a una obra datada nou anys després de la primera documentació facilitada per Coromines, concretament a un passatge del *Llibre de la Cort del Justícia de València*, de l'any 1280: «en Vives avia dit que alò que hom avia tro[bat] en la oll[a] on s'era adobat lo dit menyar, la qual cosa li fo demostrat [en] I^a ful[a] per la nodriça d'en Esplugues, era realgar e argent viu.» (*Cort VI*: 155).

Tot i que *argent viu* apareix als principals diccionaris generals actuals dins del mot *argent*, el triomf de *mercuri* és tant aclaparador que el compost sintagmàtic és desconegut per a la gran majoria dels parlants del nostre domini lingüístic.

Barralet d'olor. Aquesta entrada no apareix a cap altre diccionari anterior ni posterior al *DCMG*. Probablement, C. M. G. coneixia o agafà del *DRAE* el nom castellà que hi proposa com a equivalent (*bujeta*), i, com no trobà una correspondència en valencià, va fer servir un sintagma per descriure l'objecte que designa.

Baso 'rusc d'abelles fet amb suro'. El *DECLC*, el *DCVB*, l'*ALDT* i el *DAG* coincideixen en el fet que aquesta accepció del mot és pròpia del valencià septentrional i del tortosí.²²⁷ Sembla estrany, doncs, que Escrig també reculli aquest article, encara que fa servir la variant *vaso*: «Vaso. Corcho ó colmena.» (Escrig 1851: 867).²²⁸ Cap altre lexicògraf valencià del XIX ni d'èpoques anteriors recull el mot *baso* com a 'rusc d'abelles'. Posteriorment, J. Garcia Girona l'inclou dins la veu *arna*, «Vaso d'abelles, T. Colmena.» (*VM*: 42). Actualment, el *DIEC* no recull aquesta veu, en canvi si que la trobem al *GDLC* i al *DNV*. Lluís Gimeno Betí (1998: 300) aporta abundant documentació sobre aquest mot, també estudiat per Germà Colón (1962: 91-92; 1989: 81). En el primer d'aquests dos estudis, Colón recorda que el mot que ens ocupa ja apareix en el sentit de 'rusc d'abelles' en dos textos llatins, de Col·lumela i de Pal·ladi. Suposem que els textos a què fa referència són els que transcriurem a continuació. En primer lloc, al segle I, Columel·la enumera els materials naturals que poden servir per fer els ruscs. Proposa fer servir materials autòctons, però recomana construir-los amb suro, per aprofitar-ne les propietats aïllants. També pot servir la canyaferla i a falta d'aquests materials es pot usar vímet o planxes de fusta:

De vasis alveorum probandis. Igitur ordinatis sedibus, aluearia fabricanda sunt pro conditione regionis. Siue illa ferax est suberis, haud dubitanter vtilissimas aluos faciemus ex corticibus, quia nec hyemerigent nec candent aestate, siue ferulis exuberat, his quoque, quoniam sint naturae corticis similes, e quibus commode vasa texuntur. Si neutrum aderit, opere textorio salicibus connectentur, uel si nec haec suppetent, ligno cavatae arboris, aut in tabulas desectae fabricabuntur. (Columel·la 1528: 227).

---

²²⁷ Vegeu *baso* a l'apartat 3.4.2.

²²⁸ En la tercera edició d'aquest diccionari (Escrig-Llombart) no es manté la veu *vaso*.

Posteriorment, en un tractat d'agricultura del segle IV, Pal·ladi ens explica com preparar els vasos amb herbes aromàtiques, prop de les fonts i al recer dels abegots, per tal que s'hi amunteguen les abelles:

Vasa autem, quibus recipiuntur, perfricanda sunt citreagine uel herbis suauibus et conspargenda imbre mellis exigui: quod si uerno fiat et circa fontes aluearia sic tincta ponantur, locis, quibus apum frequentia est, multitudinem sibi sponte conducent, si tamen seruari a furibus possint. (Pal·ladi 1898: en línia)

Benfet. El *DCVB* defineix *benfet* com 'acte benèfic', però segurament C. M. G. el fa servir en un sentit més ample, atès que l'equivalent castellà que dona és *bienhecho*, mot que a la sisena edició del *DRAE* (1822: 116) apareix amb la grafia antiga, *bienfecho* i com a sinònim de '*beneficio*'. En català, el *DCVB* el documenta al segle XV en un poema d'Ausiàs March; això no obstant, Joan Coromines (*DECLC* I: 762) afirma que el mot no ha existit mai en la nostra llengua i que es tracta d'una llicència poètica del lletraferit valencià. Realment, *benfet* no havia aparegut mai a una obra lexicogràfica valenciana fins al diccionari de C. M. G., però al segle XIX el recullen també, en el mateix sentit que C. M. G., Escrig (1851: 123), Llombart (1887: 282) i Martí i Gadea (1891: 442). Dels principals diccionaris generals actuals només recull *benfet* el *GDLC*, però de la mateixa manera que el *DCVB*, el defineix com a 'acte benèfic'.

Biais. D'acord amb la correspondència en espanyol que hi dona C. M. G. (*al sesgo*, '*con oblicuidad, oblicuamente*'), el significat del mot ha de ser 'obliquament'.²²⁹ Sense ser introduït per cap preposició o contracció, el *DCMG* és el primer diccionari valencià en què el podem llegir amb aquesta accepció. Poc més d'un terç de segle abans, però, Joan Antoni Maians inclou al seu vocabulari la locució adverbial *de biaix*: «de Biaix. De lado, de costado» (Maians 1787: f. 9v).²³⁰ Posteriorment, la veu és recollida per quasi tots els lexicògrafs valencians del XIX, la majoria dels quals opten per la contracció *al*, tot i que també trobem algun cas de *de* i, fins i tot, de *a*: «Al sesgo, Al traves ú Oblicuamente. Al biasis.» (Salvà 1838: 122); «á biaix. m. adv. Obliquament, al través» (Labèrnia 1839: 261); «biasis (al). Al

---

²²⁹ Pel que fa a altres valors del mot, així com a al seu ús des dels punts de vista sincrònic i diacrònic, vegeu Martines (2012: 17-18).

²³⁰ El *Vocabulari valencià-castellà* de Maians no té els folis numerats. La numeració, doncs, és nostra.

sesgo, al traves, oblicuamente» (Lamarca 1839: 8); «biais (Al). Al sesgo, al traves, oblicuamente» (Lamarca 1842: 10); «biáix (al) mod. adv. Al sesgo ú oblicuamente, al través» (Escrig 1851: 125); «biais (de). Al sesgo ó al través» (Cabrera 1868: 12); «biaix, al. Al sesgo, oblicuamente» (Pla 1998: 119); «A, ó *al*, biaix. Al sesgo» Llobart (1887: 290); «A, al ó de biaix. Al ó con sesgo: al través» (Martí i Gadea 1891: 458).

Birbar. (Vegeu aquest mot al capítol 3.4.1).

Blasó. Es fa servir per primera vegada en un text català del final del segle XVII (*DCVB*, *DECLC* I: 828). Després de C. M. G., els únics lexicògrafs del XIX que també recullen aquesta veu són Escrig (1851: 128), Llobart (1887: 295) i Martí i Gadea (1891: 465). Tots els diccionaris generals actuals recullen el mot.

Bocamanega / bocamaniga. Joan Coromines (*DECLC* II: 20) documenta aquest mot per primera vegada al *Diccionari suplement de tots los diccionaris publicats fins ara de la llengua catalana* (1868), mentre que el *DCVB* el situa a una obra tortosina del segle XX. El *DCMG*, doncs, avança aquestes datacions del mot, que no hem trobat en obres lexicogràfiques valencianes anteriors a C. M. G. en cap de les dues variants esmentades. Posteriorment, al segle XIX també recullen *bocamànega* J. Escrig (1851: 129), C. Llobart (1887: 299) i J. Martí i Gadea (1891: 469). Ja al segle XX, Pompeu Fabra inclou al *Diccionari general de la llengua catalana* (1932: 251-252) les dues variants del mot que apareixen al *DCMG*, *bocamànega* i *bocamàniga*.

Boquimoll. Tot i que també pot funcionar com a nom ('persona innocent'), d'acord amb l'equivalent castellà triat per C. M. G. (*boquirrubio*), es tracta d'una forma adjectival amb el significat 'que diu tot el que sap sense necessitat de dir-ho, tant si convé com si no'. Precisament de l'equivalent castellà pensem que prové la substitució de *-a-* per *-i-*, que en la lexicografia valenciana del XIX apareix també als diccionaris de C. Llobart (1887: 305), J. Pla i Costa (1998: 121) i J. Martí i Gadea (1891: 477), però com a equivalent del castellà *boquimuelle*, 'adj. que se aplica al caballo blando de boca' (*DRAE* 1822: 124). Pere Labèrnia, en canvi, recull només la forma amb *-a-* i amb el mateix significat que C. M. G.: «Bocamoll, A. Adj. Fácil en dir lo que deuría callar» (*DLab*: 1839: 274).

Com a nom, el mot també és recollit posteriorment per Francesc Mestre i Noé: «*boquimoll*, m.: càndid, innocent, que diu tot el que sent.» (VCT: 83).

Val a dir que el *DCVB* considera [bokimól] la pronúncia pròpia del tortosí i del valencià, mentre que el *DECLC* només recull la forma amb [a]. Al *DIEC* i al *GDLC* únicament és *bocamoll*, mentre que el *DNV* conté *boquimoll* com a forma secundària que remet a *bocamoll*.

Bolleta ‘papereta, cèdula oficial per a autoritzar o certificar alguna cosa’. El diccionari de C. M. G. és el primer text català en què s’usa el mot amb aquesta accepció. Al segle XIX, la veu *bolleta* també és recollida per Escrig (1851: 131), Llombart (1887: 302) i Martí i Gadea (1891: 474), encara que només els dos últims confereixen al mot una accepció semblant a la del *DCMG*. Els principals diccionaris generals actuals contenen *bolleta* com a forma secundària de *butleta*.

Bomba de transvasar. (Vegeu aquest mot a l’apartat a.1 del capítol 3.3.5.3.2).

Buixos (boixes)²³¹ ‘peça de ferro fus, cilíndrica o troncocònica, que va ficada dins la cuba del carro i abriga el cap del fusell’ (*DCVB*). Coromines (*DECLC*, II: 54) anota que *buixos* és una forma exclusiva del valencià i que fou Lluís Lamarca (1839) el primer lexicògraf valencià que la recollí. El primer, però, fou C. M. G., catorze anys abans que l’erudit torrentí.

Posteriorment el mot s’inclou als diccionaris de Lamarca, Escrig, Cabrera i Pla i Costa: «Buixos. Buges.» (Lamarca 1839: 10; 1842: 14), «Búixo. Buge ó la rodaja de hierro con que se calza interiormente la boca de los cubos de los carros.» (Escrig 1851: 145), «Buixos en les ròdes dels carros. Bujes.» (Cabrera 1868: 15), (Llombart 1887: 324), «Buixo. m. Buje», «Búxos, en los carros. Buges.» (Pla 1998: 125) i «Buixo. m. Buje» (Martí i Gadea 1891: 504).

Camestortes. (Vegeu aquest mot a l’apartat b.1 del capítol 3.3.5.3.1).

Capcingle ‘anella o anelles de subjecció a l’extrem de la cingla’. Al *DCVB* se’l considera un mot propi de les Illes, amb la qual cosa coincideix Coromines (*DECLC* II: 711). Sembla, però, que almenys al segle XIX era un mot d’ús freqüent al País Valencià, ja que el llegim als diccionaris de L. Lamarca (1842: 16), J. Escrig (1851: 161), C. Llombart (1887: 360), J. Pla i Costa (1998: 129) i J. Martí i Gadea

---

²³¹ Vegeu l’abundant documentació que aporta Martines (2012: 65-67) sobre *buixos* i *boixa*.

(1891: 557).²³² No l'hem pogut trobar en cap text anterior al *DCMG*, però segons E. Casanova (1983: 78), *capcingle* apareix a mitjan segle XVII als establiments de Vinaròs. (Vegeu també *capcingle* a l'apartat a.1 del capítol 3.3.5.3.1).

Carbonada. (Vegeu aquest mot al capítol 3.4.1.).

Cariample. (Vegeu aquest mot a l'apartat b.1 del capítol 3.3.5.3.1).

Carretejar 'traginar amb carro o amb un vehicle semblant'. El mot es documenta ja al segle XVI (*DCVB*). A més de C. M. G., els únics lexicògrafs del XIX que recullen aquesta veu són Escrig (1851: 168), Llobart (1887: 375) i Martí i Gadea (1891: 577). Tots els diccionaris generals actuals inclouen el mot *carretejar*.

Cartolina. No ens ha estat possible documentar aquest italianisme en cap text català anterior al *DCMG*; de fet, Joan Coromines, que probablement desconeixia l'existència del diccionari de C. M. G., cita el diccionari de Labèrnia (1839-1840) com a primer text que conté el mot (*DECLC* II: 599). Posteriorment, Escrig (1851: 169), Llobart (1887: 378) i Martí i Gadea (1891: 580) són els únics lexicògrafs valencians del XIX que també el recullen, per bé que amb tancament de [o], segurament per influència del castellà. Actualment, el *DIEC*, el *GDLC* i el *DNV* recullen aquesta veu.

Castanyolada. Tenint en compte el mot que proposa C. M. G. com a equivalent (*cascaruleta*), 'soroll que es produeix amb les dents colpejant la barbata amb les mans'. Després de C. M. G. llegim *castanyolada* al diccionari d'Escrig: «Castanyolá, da. [...] Cascaruleta, ó sea, el ruido que se hace en los dientes, dándose golpes con la mano en la barbilla.» (Escrig 1851: 171). Posteriorment, Llobart (1887: 382) i Martí i Gadea (1891: 587) donen una definició del mot gairebé idèntica a la d'Escrig. Tret d'aquests casos, no hem pogut documentar aquesta accepció de *castanyolada* en cap text català. Només el *DCVB* conté una accepció del mot en la qual, pel seu caràcter general, podrien emmotlar-se les anteriors: «So semblant al de les castanyoles»; això no obstant, l'exemple que dona el *DCVB* es refereix al so que es fa amb els dits i que també se sembla al de les castanyoles.

Dels diccionaris actuals, només el *DNV* recull el mot *castanyolada*, però cap de les dues accepcions que en dona coincideix amb la dels lexicògrafs del XIX.

---

²³² Martines (2012: 78) fa una distribució exhaustiva del mot al País Valencià actual, basada en la bibliografia i en reculls propis.

Casuiste ‘teòleg o jurista que es dedica a la resolució de casos de casuística’ (*DCVB*). No hem pogut documentar la variant amb *-e* final abans de C. M. G., ni en obres lexicogràfiques ni en cap altre tipus de text català. La forma amb *-a* final apareix, segons J. Coromines (*DECLC* II: 644), en un text del final del segle XVII.

Dels lexicògrafs del XIX, una vegada més, els únics que també recullen el mot (amb *-e*) són Escrig (1851: 172), Llombart (1887: 384) i Martí i Gadea (1891: 591). Tots els principals diccionaris generals catalans actuals contenen aquesta veu.

Cerer ‘treballador o venedor de la cera’. El *DCVB* documenta el mot a l’inici del segle XX i el *DECLC* (II: 672), a l’inici del XIX, però pot llegir-se, si més no, en un text català datat al segle XVI, encara que en la forma femenina i com a antropònim: «La germana de mossén Porcar [...] lloga la casa a Àlvara la Cerera.» (Porcar 2012 II: 985).

Escrig (1851: 179), Llombart (1887: 399) i Martí i Gadea (1891: 609) són els únics lexicògrafs valencians del XIX que també recullen *cerer*, veu que també inclouen el *DIEC*, el *GDLC* i el *DNV*.

Cimbori ‘part prismàtica o cilíndrica d’una cúpula que descansa immediatament damunt els arcs torals’. Documentat des del segle XIV, *cimbori* no havia estat recollit mai abans de C. M. G. per cap lexicògraf valencià. En la lexicografia del XIX només Labèrnia (1839: 443), Escrig (1851: 181), Llombart (1887: 403) i Martí i Gadea (1891: 615) recullen *cimbori*.

Actualment, podem llegir el mot i la seua definició a tots els principals diccionaris generals catalans.

Coet borratxo. La tecnologia pirotècnica ja havia inventat l’any 1825 aquest tipus de coet, que a hores d’ara és una peça fonamental de les tradicionals «cordaes» valencianes. No hem pogut localitzar aquest compost en cap text anterior al *DCMG*. Posteriorment, a un ban de Gandia de gener de l’any 1846 llegim: «es prohibix que ningú tire cap coet borratxo, baix la pena de 20 quinzets» (Torres 1846: 50).

Pel que fa a la lexicografia de l’època, la majoria dels diccionaris posteriors al *DCMG* recullen aquesta veu: «cohet borratxo. Lo que encés corre serpentejant per entre peus» (Labèrnia 1839: 465), «cuhet borracho. Buscapiés, carretilla» (Lamarca 1842: 21), «cohét (el) borrajo. Buscapies, carretilla ó rapapies» (Escrig

1851: 189), «cuhuet borracho. Carretilla ó buscapiés» (Cabrera 1868: 18), «cuhet borrajo. Buscapiés, carretilla» Llobart (1887: 491), «coét borracho. Buscapies. Carretilla» (Pla 1998: 137) i «cuhet borrajo. Buscapies, carretilla, rodapies, cohete rastrero» Martí i Gadea (1891: 711).

Dels principals diccionaris generals actuals, només el DNV arreplega aquest mot; el DIEC i el GDLC contenen *correcames*, mot que és al DNV com a forma secundària de *coet borratxo*.

Collar de ganado: Fins a C. M. G. no s'introdueix la informació «de ganado» en la veu *collar*; uns anys més tard, Lamarca i Escrig la tornen a recollir. Posteriorment, Pla i Costa sembla inspirar-se en la definició de Carles Ros. Observem-ne l'evolució des d'aquest darrer autor fins a Pla i Costa:

- «Collàr de pùnjes, carlanca: collàr ancho, con puntas de hierro, puestas àzia fuera, para armar el pescuezo de los mastines, contra las mordeduras de los lobos, el que suele hazerse de hierro, ù cuero muy fuerte.» (Ros 1764: 69).
- «Collàr de puntas. Carlanca, collar ancho con puntas de hierro azia fuera.» (Sanelo 1964a: 94).
- «Carlanca. Collar de gos de ganado.» (DCMG: 19r).
- «Collar de punches (que llevan los perros de ganado). Carlanca.» (Lamarca 1839: 14; 1842: 19).
- «Collárs (els) dels gosos de ganáo. plur. Carlancas.» (Escrig 1851: 193).
- «Collar de punches de gos mastí. Carlánca.» (Pla 1998: 138).

Conjuració. Malgrat que el mot està documentat des del segle XIV (DCVB), no havia aparegut abans del DCMG en cap obra lexicogràfica valenciana. Dels lexicògrafs del huit-cents posteriors a C. M. G., recullen aquesta veu Escrig (1851: 207), Llobart (1887: 447) i Martí i Gadea (1891: 660). A hores d'ara tots els principals diccionaris generals catalans contenen el mot.

Contraprova 'segona prova, especialment la que serveix per a verificar-ne una altra' (DCVB). Al segle XIX també recullen *contrapròba* Escrig (1851: 214), Llobart (1887: 450) i Martí i Gadea (1891: 672).

Pel que fa a la lexicografia catalana actual, podem llegir el mot *contraprova* i la seua definició a tots els principals diccionaris generals.

Culcosit ‘Cosa mal cosida, que fa bonys i rues’ (*DCVB*). Després de C. M. G. arrepleguen aquest mot Escrig (1851: 236), que recull *curcosit*, però *culscosir*; Pla i Costa (1998: 143), Llobart (1887: 492) i Martí i Gadea (1891: 712). Actualment tant el *DIEC* com el *GDLC* i el *DNV* recullen la forma normativa *culcosit*.

Desenutjar. També són només Escrig (1851: 257), Llobart (1887: 539) i Martí i Gadea (1891: 757) els únics lexicògrafs valencians del XIX que, després de C. M. G., recullen *desenutjar*. Actualment el mot s’inclou al *DIEC*, al *GDLC* i al *DNV*.

Drap de llavar. D’acord amb l’equivalent espanyol que hi proposa C. M. G. (*aljofifa*),²³³ és tracta d’un drap per a fregar el terra. Convé recordar que el pal de fregar és un invent que no arribà a l’Estat espanyol fins a l’inici del segle XX i no es popularitzà fins ben entrada la segona meitat d’aquest segle. El terme emprat per l’autor del *DCMG* és el mateix que inclouen als seus diccionaris la major part dels lexicògrafs de l’època. Cal matisar, però, que Pere Labèrnia (1839: 725) substitueix el verb *llavar* per *fregar* en aquest mot compost, i que Josep Pla i Costa (1998: 148) especifica *drap de llavar el piso*. També recull *drap de fregar* Josep M. Cabrera (1868: 21), però en aquest cas com a sinònim de fregall.

Endolar ‘posar dol; cobrir de dol’ (*DCVB*). Una vegada més, aquesta veu recollida per C. M. G. per primera vegada en un diccionari valencià, es troba únicament als diccionaris d’Escrig (1851: 347), de Llobart (1887: 613) i de Martí i Gadea (1891: 840).

Els principals diccionaris generals catalans actuals recullen *endolar* amb definicions gairebé idèntiques a la del *DCVB*.

Endròmines ‘faula, enganyalla’ (*DCVB*). La forma preferida en valencià és *andròmines*, i com hem explicat a l’apartat de fonètica (vocalisme àton), aquest tancament vocàlic no és freqüent en terres valencianes

---

²³³ «Aljofifa. s. f. Pedazo de paño basto de lana para fregar el suelo enladrillado ó enlosado de las casas.» (*DRAE* 1822: 41).

Després de C. M. G. el mot s'inclou també en sis diccionaris del segle XIX.²³⁴ Tret d'aquestes obres, no hem pogut documentar en cap altre text de cap època la variant *endròmines*, la qual cosa resulta, si més no, estranya.

Andròmina és un mot que actualment inclouen els principals diccionaris generals de la nostra llengua.

Entreteixir 'teixir amb fils de colors inserits en la trama d'una tela per a formar efectes o dibuixos en el teixit resultant'. Només Escrig (1851: 366), Llombart (1887: 628) i Martí i Gadea (1891: 855) recullen aquest mot, després de C. M. G., en la lexicografia valenciana del XIX.

Equipatge. D'acord amb la definició de l'equivalent castellà que dona C. M. G. (*equipaje*), 'conjunt de coses que es porten en els viatges'.²³⁵ Després de C. M. G. recullen el mot Escrig (1851: 371), Llombart (1887: 633) i Martí i Gadea (1891: 860). Actualment *equipatge* és a tots els principals diccionaris generals catalans.

Estranyinadora.²³⁶ Abans de C. M. G. cap lexicògraf valencià havia recollit aquest mot (ni amb l'elisió vocàlica ni sense). Posteriorment és recollit amb l'elisió vocàlica —majoritàriament— per diversos lexicògrafs del segle XIX, la qual cosa ens indica la seua vitalitat durant aquesta època: «Estrañinadora» (Lamarca 1842: 33), (Rosanes 1864: 26), (Cabrera 1868: 25) i (Pla 1998: 158); «Estaranyinadora» (Escrig 1851: 394), (Llombart 1887: 658) i (Martí i Gadea 1891: 894).

Figa de flor. Aquesta és una de les denominacions que trobem arreu del domini lingüístic per a designar el fruit amb què ens obsequia la figuera al final del mes de juny o a l'inici de juliol, segons com vinga la calor. Al Principat i a les comarques de Castelló conviu, sobretot, amb *figaflor*; a les Illes i al Rosselló és majoritària *figaflor*; a les comarques valencianes i a les alacantines predomina *bacora*, tot i que, segons l'ALDC, s'hi senten altres variants com *figuesflors* (Benifairó de les Valls), *figaflor* (Algímia d'Alfara, el Puig de Santa Maria,

---

²³⁴ Vegeu com es distribueix el mot als diccionaris del segle XIX al capítol 3.2.1.2.4, apartat d.2.

²³⁵ «Equipage. s. m. El conjunto de cosas que se llevan en los viages.» (DRAE 1822: 346).

²³⁶ Vegeu *estrañinadora* al capítol 3.2.1.2.7.

Vilamarxant, Tàrbena, la Torre de les Maçanes, l'Alcúdia), *figa de flor* (València, Picassent, Casinos) o *figa de bacora* (Altea).²³⁷

En l'àmbit de la lexicografia valenciana del XVIII i del XIX únicament C. M. G. recull *figa de flor* (juntament amb *bacora*); Pere Labèrnia fa servir *figa flor* (*DLab* 1839: 902), mentre que la resta de diccionaris només coneixen la forma *bacora*: «bacòra. Breva: el higo temprano, ù la fruta primera que dà la higuera» (Ros 1764: 31), «bacora. Breva. Higo flòr» (Sanelo 1964a: 78), «bacora. Albacora, breva» (Lamarca 1842: 8), «bacora. Breva ó albacora» (Escrig 1851: 109), «bacora. Albacora o breba» (Rosanes 1864: 53), «bacora. Breva, albacora» (Cabrera 1868: 10), «bacóra. Breva» (Pla 1998: 116), «bacora. f. Breva. Albacora» (Llombart 1887: 255), «bacora. f. bot. Albacora ó breva» (Martí i Gadea 1891: 393).

Joan Coromines (*DECLC* III: 1017) localitza *bacora* per primera vegada al *Thesaurus Puerilis* (1575). Podem afegir que en aquesta mateixa època també fa servir el mot Pere J. Porcar, tot i que formant part del compost *figues bacoress*: «menjà unes figues bacoress ab neu refredades» (Porcar 2012 I: 444).

Figa palera. (Vegeu *figa de pala* a l'apartat a.2 del capítol 3.3.5.3.2).

Fil d'aram. No trobem aquest mot en cap diccionari valencià anterior al *DCMG*. Al segle XIX també el llegim (juntament amb *fil de ferro*) als diccionaris de Cabrera (1868: 26), Llombart (1887: 695), Pla i Costa (1998: 162) i Martí i Gadea (1891: 943).

Al *DCVB* i al *DECLC* (III: 1027) se'l considera un mot valencià. Cal parar esment, però, que també és propi del tortosí (*ALDT*: 502) i, a més a més, ni que fos de manera esporàdica, també s'havia d'usar al Principat, ja que a la versió catalana del segle XIV dels *Viatges de Marco Polo*, editada per Annamaria Gallina, hi ha *filat d'aram*: «semblant de filat d'aram perquè los peys no-n pusquen eixir» (Gallina 1958: 78).

Filós. Segons J. Coromines, aquest mot només ha existit en l'expressió «mico filós» (*DECLC* III: 1028), bé perquè els micos fan mala fila, bé perquè els micos petits tenen pels semblants als fils. En canvi, tant el *DCVB*, com el *DCMG*, consideren que *filós* significa 'que té fils'. Aquest adjectiu no apareix en cap obra

---

²³⁷ Vegeu-ne la distribució geogràfica a l'*ALDC* (mapa 1243).

lexicogràfica valenciana del XIX ni d'èpoques anteriors, la qual cosa ens fa dubtar de la seua vitalitat i dóna sentit al raonament de Coromines.

El *DCVB* conté *hilachoso* com a equivalent espanyol de *filós*, mentre que al *DCMG* és *ahebrado* la correspondència que hi proposa C. M. G. Els únics lexicògrafs del XIX que donen equivalents catalans per aquests dos mots són J. Escrig (1851: 34 i 280), C. Llobart (1887: 118 i 541) i J. Martí i Gadea (1891: 104 i 759), i en els tres casos es tracta dels mateixos castellanismes: *ahebrát* i *desfilarját*.²³⁸

Forat del correu. Entre els lexicògrafs valencians del huit-cents, únicament Martí i Gadea (1891: 960) conté aquesta mateixa veu dins de l'entrada *forat*. Pla i Costa recull una entrada similar, tot i que no idèntica: «forát, per a-on se tiren les cartes» (Pla 1998: 164).

Probablement, pel fet que al segle XIX la comunicació epistolar es reduiria a una minoria de persones —lògicament alfabetitzades— i majoritàriament deuria d'entregar-se en mà, són pocs els lexicògrafs que inclouen als seus diccionaris un mot per a designar el lloc en què es dipositen les cartes.

De la resta de lexicògrafs de l'època, únicament Escrig (1851: 145) recull *buçó* com a equivalent del castellà *buzón*. Labèrnia (1839: 316), Llobart (1887: 328) i Martí i Gadea (1891: 511) recullen *bústia*, però amb l'accepció de 'caixa per a posar l'almoïna', que és un dels significats que atribueixen al mot el *DCVB* i el *DECLC* (III: 297). En relació amb el correu, segons aquests dos diccionaris, històricament la bústia era una capsa destinada a contenir i transportar la correspondència, i no pas el seu lloc de destí, com és en l'actualitat. Sembla, doncs, tal com observà J. Coromines (*DECLC* III: 297), que va ser Pompeu Fabra qui recuperà aquest mot de la nostra llengua medieval per a substituir castellanismes instaurats posteriorment en el català com, per exemple, el *buçó* d'Escrig.

Gaia. (Vegeu *gaia* al capítol 3.4.1).

Gàl·lic. (Vegeu *gàl·lic* al capítol 3.4.1).

---

²³⁸ Convé recordar la relació estreta que hi ha entre aquests tres diccionaris: el diccionari de Llobart, tot i que ampliada i amb algunes modificacions, és la tercera edició del d'Escrig, i el de Martí i Gadea poua clarament del diccionari de Llobart.

Galtut ‘que té les galtes grosses’ (*DCVB*). No tenim constància de cap text català en què aparega aquest mot abans de C. M. G. Posteriorment, Escrig (1851: 447), Llombart (1887: 719) i Martí i Gadea (1891: 986) també l’inclouen als seus diccionaris. A hores d’ara, al *DIEC*, al *GDLC* i al *DNV* podem llegir-ne definicions gairebé idèntiques a la del *DCVB*.

Llavar racholes.²³⁹ El *DCMG* és el primer diccionari valencià que recull un mot per a designar aquesta tasca quotidiana. Posteriorment, Salvà (1838: 122), Lamarca (1842: 41) i Cabrera (1868: 30) trien la mateixa solució que C. M. G.; Escrig (1851: 536), Llombart (1887: 812) i Martí i Gadea (1891: 1173) opten per *llavar els taulells*, i Pla i Costa (1998: 165 i 174) inclou al seu diccionari *fregar el paviment* i *llavar el piso*.

Llepafils ‘adulador, llepaire’. Abans de C. M. G. no hem aconseguit trobar aquesta accepció del mot en textos catalans, en canvi sí que està documentat des del segle XV com a ‘primmirat’ (*DCVB*). El *DECLC* no recull *llepafils*, i el *DCVB* i els principals diccionaris generals actuals no recullen l’accepció que proposa C. M. G.: «Llepafils. Adulador, zalamero» (f. 152r). Tots aquests diccionaris defineixen *llepafils* com a ‘excessivament escrupulós en el menjar’, i el *DNV* i el *GDLC*, a més, proposen una altra accepció: ‘que mira massa prim, que veu tots els defectes’. Sobta, doncs, que després que C. M. G. cometé el que sembla un error en la tria de l’equivalent castellà, Lamarca i Escrig²⁴⁰ (catorze i vint-i-sis anys després) reculliren *llepafils* amb la mateixa correspondència en castellà que el nostre autor: «Llepafils. Zalamero» (Lamarca 1839, 1842: 30, 41); «Llepafils. V. Llepacúls», «Llepacúls. Lameculos, lavacaras ó adulador, ra.» (Escrig 1851: 538). Amb tot, ni que fos minoritàriament, potser aquesta accepció del mot era viva en el valencià del segle XIX.

Lleva cabdell. (Vegeu aquest mot a l’apartat a.5 del capítol 3.3.5.3.2).

Malagana ‘basca; esmortiment, pèrdua dels sentits’ (*DCVB*). C. M. G. és el primer lexicògraf valencià del XIX que recull aquest mot, que posteriorment apareix

---

²³⁹ En relació amb aquest mot, vegeu *drap de llavar* en aquest mateix capítol.

²⁴⁰ Llombart (1887: 815) manté aquesta accepció en la tercera edició del diccionari d’Escrig i Martí i Gadea (1891: 1178) la copia gairebé literalment.

en la majoria de les obres dels lexicògrafs valencians d'aquest segle. L'únic dels principals diccionaris generals actuals que arreplega *malagana* és el *DNV*.

Malaltús 'malaltís'. Després que C. M. G. l'incloga per primera vegada a una obra lexicogràfica valenciana, el mot es troba a la majoria dels diccionaris dels lexicògrafs del XIX: Lamarca (1839, 1842: 32, 43), Escrig (1851: 553), Cabrera (1868: 30), Pla (1998: 178), Llobart (1887: 836) i Martí i Gadea (1891: 1208). A hores d'ara és una forma secundària en els principals diccionaris generals actuals: al *DIEC* i al *GDLC* *malaltús* remet a *malaltís*, mentre que al *DNV* remet a *malaltós*.

Mal de pedra. Ja des del segle XIII (*DECLC* VI: 363), la nostra llengua medieval es troba farcida d'exemples d'aquest compost per a designar la malaltia que consisteix en la formació de càlculs o pedres a les vies excretors de diversos òrgans, coneguda científicament com a litiasi. Després de C. M. G., que és el primer lexicògraf valencià a recollir el mot, l'inclouen als seus diccionaris P. Labèrnia (1840: 157) i J. Martí i Gadea (1891: 1207).

Matafuller 'batifuller'.²⁴¹ La correspondència castellana que proposa C. M. G. per a aquest mot, «batidor de oro» (f. 154r), (també *batihaja* en castellà), ens indica que es referia a l'artesà que treballa l'or per aconseguir-ne làmines molt primes. Després del *DCMG* el mot apareix als diccionaris de Lamarca (1842: 44), Escrig (1851: 565), Cabrera (1868: 31), Llobart (1887: 849) i Martí i Gadea (1891: 1240).

Ha de tractar-se d'un mot valencià, ja que actualment només el trobem al *DNV* entre els principals diccionaris generals actuals. El *DECLC* no recull el mot, mentre que el *DCVB* el remet a *batifuller* sense donar-ne cap tipus d'informació.

Meló aiguós. C. M. G. considera que aquest mot compost és sinònim de *meló d'alger* i *de meló de moro*, ja que per als tres noms dóna com a equivalent el castellà *sandía*. Es tracta, però, d'una variant que no hem pogut localitzar a cap obra literària ni lexicogràfica catalana, per la qual cosa dubtem de la seua vitalitat en el català de cap època. (Vegeu *meló de moro* al capítol 3.4.2.1 i *meló d'alger* al capítol 3.3.5.3.2., a.2).

---

²⁴¹ Vegeu *matafuller* a l'apartat a.7, dins del capítol 3.3.5.3.1 «Compostos propis nominals».

Meló de moro. (Vegeu aquest mot al capítol 3.4.2.1 i *meló d'alger* al capítol 3.3.5.3.2., a.2).

Mitja 'mesura per a líquids' (podia variar d'unes contrades a altres). Escrig (1851: 578), Llombart (1887: 863) i Martí i Gadea (1891: 1266) són els únics lexicògrafs del XIX que també recullen el mot (*mija*) amb aquesta accepció, que apareix per primera vegada en la lexicografia valenciana al *DCMG*: «Azumbre. Mija.» (f. 13r). Dels diccionaris generals actuals només el *DNV* recull *mitja* com a mesura.

Palleta de lladre 'lluquet o misto que s'encén sense soroll' (*DCVB*). No hem pogut documentar aquesta unitat lèxica en cap text català abans de C. M. G. Al *Tirant lo blanch*, però, trobem el mot *palleta* amb el mateix significat que confereix C. M. G. a *palleta de lladre*: «e ençés ab una palleta una candela» (*Tirant*: 99). Posteriorment, Onofre Pou també recull *palleta* amb aquesta accepció: «Palleta, o lluquet. Suphurata, ae.» (Pou 1575: 221).

Dels lexicògrafs del XIX, recullen aquesta veu Lamarca (1839, 1842: 37, 50), Escrig (1887: 626), Pla (1998: 192) i Llombart, que és qui la defineix més acuradament: «Pedazo delgado de cañaheja, cuerda, etc., mojado en azufre, usado en las casas para encender prontamente luz. Suele también llamarse *palleta de lladre*.» (Llombart 1887: 930).

Cap dels principals diccionaris generals actuals recull la veu *palleta de lladre*, encara que en la veu *palleta*, tots inclouen una accepció que remet a *lluquet*, mot que coincideixen a definir com 'tros de palla (o d'una matèria similar) ensofrat que, acostat a una brasa, crema amb flama'.

Pastar morter. Escrig (1851: 636), Llombart (1887: 945) i Martí i Gadea (1891: 1419) són els únics lexicògrafs valencians del XIX que també recullen aquest article, que mai abans de C. M. G. no havia aparegut en la lexicografia valenciana.

El *DCVB* no tampoc no l'arreplega, però sí que en dóna una definició exacta com a accepció del mot *pastar*: «b) Mesclar la calç, guix, ciment, etc., amb grava o arena i aigua per fer morter.» (*DCVB*). El *DIEC*, el *GDLC* i el *DNV* també contenen aquesta accepció de *pastar*, amb marca temàtica de *construcció*.

Pastereta. Tenint en compte l'equivalent castellà proposat per C. M. G. (*artésilla*), 'pastera de sínia' (*DCVB*) és l'accepció de *pastereta* al seu diccionari.

Escrig (1851: 636), Llobart (1887: 945) i Martí i Gadea (1891: 1419) són els únics lexicògrafs del XIX que també recullen *pastereta* en aquest sentit.

Dels principals diccionaris generals actuals, només el *DIEC* arreplega aquesta accepció del mot *pastereta*.

Pedra codissa: Segons el *DCVB* és tracta d'un mot propi del valencià. Després de C. M. G., el primer lexicògraf que fa servir aquesta veu és L. Lamarca (1839: 38; 1842: 52). Posteriorment el llegim a la majoria dels diccionaris i vocabularis del XIX.

Actualment, la veu *codissa* és present al *DNV* i al *GDLC*, però mentre que en el primer d'aquests diccionaris remet a *pedra codissa*, en el segon remet a *palet de riera*. El *DIEC*, en canvi, no conté aquest mot.

Pedra de llum. (Vegeu aquesta veu al capítol 3.4.1).

Rondalla 'conte fabulós' (*DCVB*). Es tracta d'un mot documentat ja en la nostra llengua medieval (*DCVB*), que Carles Ros inclou per primera vegada en un diccionari valencià: «Rondalles, novelas» (Ros 1739: 115). Posteriorment, M. J. Sanelo i J. P. Fuster també trien *novela* com a equivalent de *rondalla*. El caràcter innovador de C. M. G. rau en el fet que proposa com a equivalent castellà de *rondalla* el mot *conseja* ('cuento o fábula' en la sisena edició del *DRAE*, del 1822), mot que s'acosta més que *novel·la* a les definicions actuals de *rondalla*.

Escrig (1851: 758), Llobart (1887: 1071) i Martí i Gadea (1891: 1625) són els únics lexicògrafs del XIX que també recullen *conseja* com a equivalent de *rondalla*.

Els tres principals diccionaris generals actuals coincideixen a incloure en la definició de *rondalla* que es tracta d'una "narració breu", matisació que com hem dit abans, s'adiu més amb la *conseja* de C. M. G. que amb la *novela* de Sanelo i de Fuster.

Pel de pescar. Per l'equivalent castellà que dóna C. M. G. (*hijuela*),²⁴² es tracta del *pèl de cuc* o *de cuca* que fan servir els pescadors per a ormejar les canyes. Després del *DCMG*, trobem aquesta mateixa entrada als diccionaris de Lamarca

---

²⁴² El *DRAE* actual no recull l'accepció que dóna C. M. G. del mot *hijuela*, però a l'edició del 1822 una de les accepcions era: «Hijuela. *p. Murc.* Cuerda á modo de la de guitarra que se hace del ventrículo del gusano de seda llamado sapo, y sirve á los pescadores de caña para asegurar el anzuelo» (*DRAE* 1822: 437).

(1842: 52), Escrig (1851: 642), Rosanes (1864: 63) i Pla i Costa (1998: 196). Llobart (1887: 952) opta per *pèl de cuch* en la tercera edició del diccionari d'Escrig, mot que també és al diccionari de Martí i Gadea (1891: 1435). Com aquests dos lexicògrafs, C. M. G. també recull *pèl de cuc*. Val a dir que la primera documentació d'aquest darrer mot compost facilitada pel *DECLC* es remunta al 1909, per tant, el *DCMG* la retarda en gairebé un segle. Així doncs, tant *pèl de pescar* com *pèl de cuc* són recollits per primera vegada per C. M. G. en una obra lexicogràfica valenciana.

Sapuquero. (Vegeu *sapuquero* al capítol 3.4.1).

Secança 'conjunt de tres cartes del mateix coll els valors de les quals se segueixen segons el valor natural dels nombres enters' (*DCVB*). Es tracta d'un gal·licisme, del francès *séquence* (< ll. SEQUENTIA). Després de C. M. G., una vegada més, els lexicògrafs valencians del XIX que recullen aquest mot són Escrig (1851: 772), Llobart (1887: 1088) i Martí i Gadea (1891: 1666).

Actualment *secança* s'inclou als principals diccionaris generals de la nostra llengua (*DIEC*, *GDLC*, *DNV*).

Sinampisme. (Vegeu *sinapisme* al capítol 3.4.1).

Tallaarrossos (*tallaarròs*). Mot valencià per a designar l'insecte anomenat *cadell* a la resta del domini lingüístic; de fet, dels principals diccionaris generals actuals únicament el recull el *DNV*. La dificultat que hem trobat per a documentar el mot no solament en diccionaris sinó en textos de qualsevol tipus, ens fa pensar, però, que no tenia una gran vitalitat al segle XIX. Només J. Martí i Gadea, que no l'havia inclòs al *Novísimo Diccionario* (1891), sí que el té en compte al *Vocabulario valenciano-castellano en secciones*: «Talla arroç. Corta arroz» (Martí i Gadea 1909: 70).

Terrerola: C. M. G. recull aquesta veu per primera vegada en una obra lexicogràfica feta al País Valencià en llengua catalana. Posteriorment la veu és recollida per Lamarca (1839, 1842: 52, 68), Escrig (1851: 824), Cabrera (1868: 43), Llobart (1887: 1143) i Martí i Gadea (1891: 1765), els quals, com fa C. M. G., proposen *terrera* com a correspondència castellana. Pla també la inclou al seu diccionari, però ofereix un altre equivalent castellà: «Terrerola, pardál. Gulloria.» (Pla 1998: 226). Actualment *terrera* és al *DIEC*, *GDLC* i *DNV*.

Torba de cap ‘mareig, vertigen’. Després de C. M. G. la veu és recollida per Lamarca (1842: 68), Escrig (1851: 832), Rosanes (1864: 38), Pla (1998: 213), Llombart (1887: 1153) i Martí i Gadea (1891: 1785). Actualment el *DIEC*, el *GDLC* i el *DNV* inclouen *torba de cap* entre les accepcions de la veu *torba*.

Vencill. (Vegeu *vencill* al capítol 3.4.1).

Vent marí. (Vegeu *vent marí* al capítol 3.4.2).

Vent tortosí. (Vegeu *vent tortosí* al capítol 3.4.2).

En la relació anterior hi ha un bon nombre de veus que no hem aconseguit documentar abans de C. M. G. i que en la lexicografia del XIX només recullen, a banda del nostre autor, J. Escrig, C. Llombart i J. Martí i Gadea. A més, alguns d'aquests mots no els hem pogut documentar en la literatura de l'època. Tot plegat ens fa dubtar de la seua vitalitat en el valencià del segle XIX. Cal tenir en compte que el diccionari de Llombart (1887) es considera la tercera edició del d'Escrig (1851) i que Martí i Gadea va treballar sobre aquests dos diccionaris per a realitzar el seu *Novísimo Diccionario...* (1891),²⁴³ per tant, Escrig podria haver transmès aquests mots *dubtosos* als dos lexicògrafs posteriors i, si fos així, sembla si més no estrany que Escrig els recollís sense conèixer el manuscrit de C. M. G. Caldria, però, un estudi comparatiu més acurat i exhaustiu de les dues obres per afirmar que Escrig coneixia i va fer servir el *DCMG*.

Ens referim a mots com *baso* com a ‘rusc d'abelles’, que no sembla haver tingut vitalitat fora dels territoris que s'adscriuen al valencià septentrional i al tortosí; *bermelló*, en què a més Escrig comet el mateix error d'escriptura que C. M. G. (*b* per *v*); *benfet*, sobre el qual J. Coromines (*DECLC* I: 762) afirma que mai no ha existit en català; *castanyolada* com a equivalent del castellà *cascaruleta*, una accepció que no hem pogut documentar ni abans ni després de C. M. G. (excepte als diccionaris d'Escrig, Llombart i Gadea); *asturió*, recollit únicament per Escrig (després de C. M. G.) com a equivalent castellà d'*esturió*, quan la forma principal al *DRAE*, i molt més comuna en espanyol, és *esturió*, forma aquesta que fa servir Llombart per a corregir Escrig a la tercera edició del diccionari; etc.

---

²⁴³ Vegeu l'estudi que en fa Colomina (1991a: 149 i ss.).

3.4.4. Castellanismes

La major part dels castellanismes que fa servir C. M. G. són bastant habituals al segle XIX. Fins i tot, no és del tot infreqüent sentir-ne alguns en la llengua col·loquial de hui en dia, com ara *abogat*, *almirant*, *amoratat*, *claritat*, *calitat*, *enfermetat*, *redondejar*, *sigle*, *taladre*, etc. Malgrat que —com hem vist a l'apartat corresponent— la castellanització de les grafies del DCMG és bastant acusada, la presència de castellanismes lèxics, tot i que nombrosa, representa un percentatge molt baix respecte del total de mots de l'obra i, com veurem a la taula següent (taula 3), s'adiu amb els diccionaris de l'època.

Normalment adapta a la pronúncia i a la morfologia valencianes els mots manllevats a l'espanyol. Tot seguit podem veure algunes d'aquestes modificacions:

- Substitució del sufix castellà *-ear* per l'autòcton *-ejar* (escrit *-echar*): *apalechar*, *apedrechar*, *cacarechar*, *mangotechar*, *redondechar*, *serdechar*, etc.
- Substitució del sufix castellà *-ado* per l'autòcton *-at*: *abogat*, *achispat*, *amoratat*, *arrebataat*, *candat*, *cautivat*, *condat*.
- Substitució de l'afix castellà *-ado* per la terminació *-ixat*: *aloixat*, *chaspeixat*.
- Substitució de *d* per *t*: *calitat*, *castitat*, *cautivitat*, *claritat*, *enfermetat*, *nesetat*.
- Substitució de *j* per *ix*: *alaixa*, *aloixat*, *antoix*.
- Pèrdua de la vocal final (majoritàriament *-o*): *almirant*, *bramit*, *cartapasi*, *cautiveri*, *chuiciós*, *círcul*, *cumpleaños*, *desagravi*, *gatuperi*, *monasteri*, *peligrós*, *yncheniós*.
- Canvi de *o* per *e*: *pasme*, *reyne*, *sigle*, *taladre*.
- Pèrdua de *-n* final: *burló*, *comadró*, *deá*, *gavilá*, *trabasó*.
- Substitució de *j/g*, per *ch*: *alochar*, *asemechar*, *chenero*, *chentio*, *chuiciós*, *chudio*, *chusgar*, *chustipreciar*, *cotechar*, *desalochar*, *enachenar*, *prochim*, *ventacha*.
- Substitució de la terminació *-ecer* per *-eixer*: *compadeixer*, *convaleixer*, *padeixer*, *prevaleixer*.
- Altres adaptacions: *anubolar-se*, *cautiú*, *chochexar*, *llamparó*, *lluvisnechar*, *puntapeu*, *qüerno*, *relampallegar*, *retafila*, *sicatero*.

En uns quants casos, però, manlleua les paraules del castellà sense cap tipus d'adaptació: *amontonar*, *bullá*, *cabrio*, *chocheria*, *chocho*, *cofradia*, *cuadrillo*,

tonto, envenenar, espadilla, fondillos, infantilillo, maltrabaja, ola, pato, rebanada, ruiseñor.

Per tal d'aproximar-nos a la freqüència d'ús de cadascun d'aquests castellanismes en el valencià del XIX, n'hem fet un estudi contrastiu de les principals obres lexicogràfiques valencianes editades d'aquest segle. Així doncs, tot seguit presentem una taula (taula 3) que conté, en la primera columna, els castellanismes que utilitza C. M. G. i en les següents els que fan servir als seus diccionaris la resta de lexicògrafs del XIX. Per marcar-los hem emprat una xifra, que es correspon amb el número de pàgina en què se situa el mot en qüestió, ja que, com hem comentat més amunt, algunes d'aquestes obres no estan ordenades alfabèticament i, a més, en ocasions els mots no es troben a les entrades dels diccionaris, sinó a les definicions o als aclariments.

Cal tenir en compte que la marca pot indicar que el lexicògraf en qüestió recull la forma idèntica que llegim a la columna de l'esquerra (la que recull C. M. G.) o qualsevol altra del seu paradigma (flexiu o derivatiu). També hem de parar esment en el fet que de vegades hi ha vacil·lacions, com per exemple, en el cas de Pla i Costa, que hem marcat a la fila del castellanisme *amontonar* perquè recull la veu «erada = amontonarla» (Pla 1998: 153), tot i que també llegim al seu diccionari «amuntonar l'era» (Pla 1998: 110). Això mateix succeeix també al diccionari de C. M. G., en el qual podem llegir, per exemple, *peligrós*, però també *perill*. Convé parar esment, a més, que sovint, en un castellanisme recollit per dos autors, les grafies poden ser diferents, com ara en «asemechar» (*DCMG*: f. 11v i 108v) i «asemejar» (Martí i Gadea 1891: 335).

Finalment, en consultar la taula cal tenir present que el fet que un lexicògraf no reculla un castellanisme determinat no vol dir que haja fet servir el mot català equivalent, ja que sovint la realitat és que no inclou el mot en qüestió en la seua obra (ni el català ni el castellanisme). Les dades són, doncs, orientatives sobre la freqüència d'ús dels castellanismes que fa servir C. M. G. i es presenten amb la voluntat que, a més, puguen servir de guia per a eventuais estudis centrats en la castellanització del valencià del segle XIX.

Castellanisme	Sanelo (1964)	Fuster (1827)	Salvà (1838)	Labèrnia (1839-40)	Lamarca (1839-42)	Escrig (1851)	Rosanes (1864)	Cabrera (1868)	Pla i Costa (1998)	Llombart (1887)	M. Gadea (1891)
abogat						4				72	25
achispat						30				109	383
alaixa	66					38			189	127	124
almirant						46				143	176
alochar						36				145	180
aloixat ²⁴⁴				87		46				145	180
amontonar				101							
amoratat	69					55	66			158	208
antoix	69			123		63				174	248
anubolar-se ²⁴⁵										175	
apalechar						65				178	256
apedrechar						67				180	259
arrebata				162		81				202	315
asemechar						89				216	335
bramit	82			296		138			123	314	489
bullà				312		144				325	505
burló				314		145				326	508
cabrio (matxo)											
cacarechar	85	26		327		149				335	519
calitat				338		154				343	532
candat						158				351	546
cartapasi	84					169				377	579
castitat						172				384	590
cautiú				422		173				388	597
cautivat				422		173				388	597
cautiveri				422		173				388	597
cautivitat				422		174				388	597
chaspeixat ²⁴⁶	244			83		519				789	1114
chenero				956		453			105	726	999
chentio ²⁴⁷	136			958		454				727	1001
chocheria											
chochexar ²⁴⁸						519					1119
chocho ²⁴⁹						519			135		1120
chudio						521				792	1127
chuiciós						522				793	1128

²⁴⁴ Mentre no fem cap altra indicació, el número de pàgina de la columna «Labèrnia (1839-40)» correspon al volum I del diccionari de Pere Labèrnia.

²⁴⁵ Martí i Gadea (1891: 175) tria la grafia -g-: *anugolar*.

²⁴⁶ Sanelo (1964b: 244) recull *jaspeat*, mentre que Escrig (1851: 519), Llombart (1887: 789) i Martí i Gadea (1891: 1114) recullen *jaspejat*. Labèrnia (1840: 83) aplega al seu diccionari les dues opcions anteriors.

²⁴⁷ Sanelo (1964a: 136), Labèrnia (1839: 958), Escrig (1851: 454), Llombart (1887: 727) i Martí i Gadea (1891: 1001) recullen *gentiu*. Val a dir que Labèrnia i Gadea també recullen *gentada*, però el primer com a sinònim de *generació*, mentre que el segon com a topònim gallec.

²⁴⁸ Martí i Gadea (1891: 1119) tria altres grafies: *jogekar*.

²⁴⁹ Pla i Costa recull el mot com a sinònim de *confit*: «Chocho, confit.» (Pla 1998: 135).

Castellanisme	Sanelo (1964)	Fuster (1827)	Salvà (1838)	Labèrnia (1839-40)	Lamarca (1839-42)	Escrig (1851)	Rosanes (1864)	Cabrera (1868)	Pia i Costa (1998)	Llombart (1887)	M. Gadea (1891)
chusgar ²⁵⁰	148					524				797	1135
chustipreciar ²⁵¹						524	60			796	1134
círcul				445		182				405	618
claritat	101			452		184				409	623
cofradia									110		632
comadró						194				428	642
compadeixer				484		196				432	645
condat				499		202				441	653
convaleixer				530		216				461	673
cotechar				559		226				477	693
cuadrillo				529	15 20	231	10		142	485	
cumpleaños				586		236				494	714
deá	105					240				503	723
desagravi				628		255				520	739
desalochar ²⁵²						256				520	740
enachenar				755		337				606	823
enfermetat ²⁵³	118			771		349	38	40	160	615	842
envenenar	119			795		369			153	630	857
espadilla						385				648	879
fondillos			112		36 26	432		27	164		
gatuperi						452				724	995
gavilá						452				724	995
infantillo			113		29 40	499			173	771	1086
llamparó											
lluvisnechar ²⁵⁴						343					1191
maltrabaja					32 43	555			178		
mangotechar ²⁵⁵					44	558				840	1216
monasteri	164					586				874	1286
nesetat ²⁵⁶	168			257		599				891	1326
ola	171					614			188	909	1356
padeixer						623				925	1386

²⁵⁰ Sanelo (1964a: 232) recull *jutjar*, però també *jusgat* (Sanelo 1964a: 148).

²⁵¹ Rosanes (1864: 60) no recull el verb, sinó el substantiu *chustiprèu*.

²⁵² Martí i Gadea (1891: 740) canvia les grafies: *desaloixar*.

²⁵³ Labèrnia (1839: 771) no recull *enfermetat*, però sí *enferm*, *enfermer* i *enfermeria*.

²⁵⁴ Martí i Gadea (1891: 1191): *lloviçnar*.

²⁵⁵ Lamarca (1842: 44): *mangonechar*. Escrig (1851: 558), Llombart (1887: 840) i Martí i Gadea (1891: 1216): *mangonejar*. En qualsevols cas, com *mangotechar*, calcs del mot castellà *mangonear*.

²⁵⁶ Mentre no fem cap altra indicació, a partir d'aquest mot, el número de pàgina de la columna «Labèrnia (1839-40)» correspon al volum II del diccionari de Pere Labèrnia.

Castellanisme	Sanejo (1964)	Fuster (1827)	Salvà (1838)	Labèrnia (1839-40)	Lamarca (1839-42)	Escrig (1851)	Rosanes (1864)	Cabrera (1868)	Pla i Costa (1998)	Llombart (1887)	M. Gadea (1891)
pasme ²⁵⁷				355		636					1418
pato	177					638	50		195	947	1422
peligrós											
prevaleixer				492		681				999	1521
prochim						686				1005	1528
puntapeu	186					694				1015	1542
qüerno						233			143	490	710
rebanada	192				44 59	710	17	39	208	1034	1554
redondechar ²⁵⁸						720				1040	1578
relampallegar ²⁵⁹				582		730				1047	1588
retafila						746			212	1060	1602
reyne				622		728				1046	1609
ruiseñor											
serdechar ²⁶⁰				436		179			133	1097	1683
sicatero ²⁶¹				441		180				401	613
sigle				715		782				1101	1693
taladre	242			777		813			222	1127	1738
tonto	211			836		107			116	1152	1783
trabasó	212					836					1795
ventacha	219			928		870				1190	1858
yncheniós	145			62		501				773	1089

Taula 3

En vista d'aquestes dades, com hem avançat anteriorment, podem dir que la gran majoria de castellanismes inserits al *DCMG* eren habituals al segle XIX, ja que excepte quatre casos (*chocheria*, *llamparó*, *peligrós* i *ruiseñor*), la resta es troben als diccionaris de l'època. Fins i tot, el *Diccionari de la llengua catalana* de Pere Labèrnia, «pràcticament l'únic que a Catalunya gaudí de prestigi i autoritat des que aparegué fins a la publicació del normatiu de Pompeu Fabra» (Colón i Soberanas 1986: 153), considerat, a més, «una obra fonamental per a tota la lexicografia posterior» (Rico i Solà 1995: 130), conté gairebé la meitat dels castellanismes que recollí C. M. G. Amb això volem fer notar una vegada més quines eren les

²⁵⁷ Labèrnia (1840: 355) recull *pasm*.

²⁵⁸ Llombart (1887: 1040) i Martí i Gadea (1891: 1578) recullen *redonejar*.

²⁵⁹ Escrig (1851: 729), Llombart (1887: 1047) i Martí i Gadea (1891: 1587) recullen *relamp*; Labèrnia (1840: 582), *relam*.

²⁶⁰ En aquest mot, el número de pàgina de la columna «Labèrnia (1839-40)» correspon al volum I del diccionari de Pere Labèrnia.

²⁶¹ Ídem.

conseqüències de la manca d'unes eines lingüístiques i d'un model de llengua, diguem-ne, oficial.

3.4.5. Mots catalans classificats en camps conceptuals

En aquest apartat classificarem els mots catalans del *DCMG* que s'emmotlen en els camps conceptuals majoritaris. Hem normalitzat les grafies i hem accentuat els mots d'acord amb la llengua normativa actual (*ch* > *g*, *j*, *tj*, *tx*, etc.; *ñ* > *ny*; *s* > *c*; etc), però hem mantigut les grafies de diversos mots que indiquen determinats aspectes fonètics o dialectològics interessants (*arbarginya*, *escarbadens*, *bàlsem*, *eixarop*, etc.).

3.4.5.1. Noms de plantes, flors, arbres i fruits

<i>agrella</i>	<i>blat</i>	<i>clavell</i>
<i>alambor</i>	<i>blat rojal</i>	<i>codony</i>
<i>albarzer</i>	<i>bleda</i>	<i>codonyer</i>
<i>albercoc</i>	<i>bolet</i>	<i>codonyeta</i>
<i>*albargnina/</i>	<i>bresquilla</i>	<i>cogombre</i>
<i>arbarginya</i>	<i>bròcul</i>	<i>col llombarda</i>
<i>alborcer</i>	<i>cabrerot</i>	<i>consolda</i>
<i>albors</i>	<i>cacau</i>	<i>coscoll</i>
<i>alfàbega</i>	<i>cama-roja</i>	<i>creïlla</i>
<i>alga</i>	<i>canella</i>	<i>créixens</i>
<i>all</i>	<i>cànem</i>	<i>crespinell</i>
<i>all tendre</i>	<i>card</i>	<i>dacsa</i>
<i>ametla</i>	<i>cardet</i>	<i>donzell</i>
<i>ametler</i>	<i>carxofa</i>	<i>encisam</i>
<i>api</i>	<i>castanyer</i>	<i>endívia</i>
<i>argilaga</i>	<i>ceba</i>	<i>espàrec</i>
<i>arròs</i>	<i>ceba porrera</i>	<i>espartera</i>
<i>atzavara</i>	<i>cebolí</i>	<i>espígol</i>
<i>avellaner</i>	<i>cigró</i>	<i>faig</i>
<i>bacora</i>	<i>ciprer</i>	<i>falzia</i>
<i>bajoca</i>	<i>cirera</i>	<i>fava</i>
<i>baladre</i>	<i>cirerer</i>	<i>fenoll</i>

<i>fesols</i>	<i>llorer</i>	<i>pimentó</i>
<i>figa</i>	<i>magrana</i>	<i>pimentonera</i>
<i>figa de flor</i>	<i>magraner</i>	<i>pinyó</i>
<i>figa de pala</i>	<i>mallol</i>	<i>poma</i>
<i>figa palera</i>	<i>malví</i>	<i>pomera</i>
<i>figuera</i>	<i>margalló</i>	<i>poncem</i>
<i>flor de taronger</i>	<i>màstic</i>	<i>poncemer</i>
<i>forment</i>	<i>matafaluga</i>	<i>préssec</i>
<i>garrofa</i>	<i>matapoll</i>	<i>presseguer</i>
<i>garrofer</i>	<i>meló</i>	<i>pruna</i>
<i>garrofera</i>	<i>meló aiguós</i>	<i>prunera</i>
<i>gesmil</i>	<i>meló d'Alger</i>	<i>raïm</i>
<i>gínjol</i>	<i>meló de moro</i>	<i>rastoll</i>
<i>ginjoler</i>	<i>moraduix</i>	<i>rave</i>
<i>guixa</i>	<i>morella roquera</i>	<i>romer</i>
<i>herba cuquera</i>	<i>murta</i>	<i>rosella</i>
<i>herba d'olives</i>	<i>nap</i>	<i>roser</i>
<i>herba roquera</i>	<i>nespla</i>	<i>rovelló</i>
<i>herba-sana</i>	<i>nespler</i>	<i>ruca</i>
<i>julivert</i>	<i>nopal</i>	<i>safrà</i>
<i>junc</i>	<i>nou</i>	<i>serreig</i>
<i>llavorettes</i>	<i>nouer</i>	<i>serva</i>
<i>lentilla</i>	<i>oliva</i>	<i>sorolla</i>
<i>lletrera</i>	<i>olivera</i>	<i>soroller</i>
<i>lletuga</i>	<i>om</i>	<i>suro</i>
<i>lli</i>	<i>ordi</i>	<i>tapera</i>
<i>llicsó</i>	<i>orenga</i>	<i>taperot</i>
<i>llidó</i>	<i>palera</i>	<i>taronger</i>
<i>llidoner</i>	<i>panís</i>	<i>tarongina</i>
<i>llima</i>	<i>passionera</i>	<i>taronja</i>
<i>llimac</i>	<i>pataca</i>	<i>tomata</i>
<i>llimera</i>	<i>pèsol</i>	<i>veces</i>
<i>lliri</i>	<i>pi</i>	<i>xicoires</i>

3.4.5.2. Mots que designen estris de la llar, mobiliari i altres objectes que se solen trobar a les cases

<i>agulla</i>	<i>cresol</i>	<i>geladora</i>
<i>aixeta</i>	<i>cubilet</i>	<i>got</i>
<i>anella de porta</i>	<i>cuiro</i>	<i>graelles</i>
<i>armari</i>	<i>cullera</i>	<i>granera</i>
<i>arruixadora</i>	<i>cullerot</i>	<i>greixonera</i>
<i>ast</i>	<i>davant llit</i>	<i>griva</i>
<i>*banasto</i>	<i>desbromadora</i>	<i>lladriola</i>
<i>barral</i>	<i>drap de cuina</i>	<i>llanterna</i>
<i>barrina</i>	<i>drap de llavar</i>	<i>llàntia</i>
<i>baül</i>	<i>drap de ras</i>	<i>lleixa</i>
<i>braser</i>	<i>embut</i>	<i>llemenera</i>
<i>bres</i>	<i>*engerra</i>	<i>llençol</i>
<i>calaix</i>	<i>*escarbadens</i>	<i>llibrell</i>
<i>cassola</i>	<i>escriptori</i>	<i>llit</i>
<i>cendrer</i>	<i>escudella</i>	<i>llitera</i>
<i>ciri</i>	<i>espalmador</i>	<i>lluquet</i>
<i>cistella</i>	<i>espill</i>	<i>ma de morter</i>
<i>clau</i>	<i>esponja</i>	<i>maça</i>
<i>cobertora</i>	<i>esteranyinador</i>	<i>maçota</i>
<i>coixí</i>	<i>estisores</i>	<i>manxa</i>
<i>coixinera</i>	<i>*estropall</i>	<i>manxador</i>
<i>coixinet</i>	<i>faristol</i>	<i>màrfega</i>
<i>coixinet de cosir</i>	<i>fil d'aram</i>	<i>martell</i>
<i>corda</i>	<i>foguer</i>	<i>matalaf</i>
<i>cordell</i>	<i>forquilla</i>	<i>metxa</i>
<i>cordell de espart</i>	<i>fregall</i>	<i>*mineta</i>
<i>cordó</i>	<i>fus</i>	<i>mirall</i>
<i>cossi</i>	<i>gàbia</i>	<i>morter</i>
<i>cove</i>	<i>ganivet</i>	<i>navalla</i>

<i>paella</i>	<i>pinces</i>	<i>regadora</i>
<i>paelló</i>	<i>pinta</i>	<i>safa</i>
<i>paleta de braser</i>	<i>pinzell</i>	<i>saler</i>
<i>palleta de lladre</i>	<i>pitxer</i>	<i>samugues</i>
<i>panera</i>	<i>plana</i>	<i>sedàs</i>
<i>panerot</i>	<i>plat</i>	<i>setrill</i>
<i>pastera</i>	<i>poal</i>	<i>taula</i>
<i>pastereta</i>	<i>post de pastar</i>	<i>test</i>
<i>pes</i>	<i>punxó</i>	<i>trempaplomes</i>

3.4.5.3. Mots que designen càrrecs, oficis o professions

<i>abaixador</i>	<i>borumballa</i>	<i>cisteller</i>
<i>advocat</i>	<i>botiguer</i>	<i>collidor</i>
<i>agranador</i>	<i>botxí</i>	<i>*comadró</i>
<i>agranadora</i>	<i>caixer</i>	<i>comare</i>
<i>ajudant</i>	<i>caixiste</i>	<i>comediant</i>
<i>albarder</i>	<i>calderer</i>	<i>comerciant</i>
<i>algepser</i>	<i>caminer</i>	<i>còmic</i>
<i>ambaixador</i>	<i>canonge</i>	<i>comissari</i>
<i>apotecari</i>	<i>cantiner</i>	<i>conseller</i>
<i>artista</i>	<i>capellà</i>	<i>corder</i>
<i>arxiver</i>	<i>carboner</i>	<i>corregidor</i>
<i>assaonador</i>	<i>cardenal</i>	<i>corretger</i>
<i>astròleg</i>	<i>carnisser</i>	<i>cuiner</i>
<i>atandador</i>	<i>carreter</i>	<i>degà</i>
<i>barber</i>	<i>casuiste</i>	<i>dependent</i>
<i>bastaix</i>	<i>catedràtic</i>	<i>dibuixador</i>
<i>beneficiat</i>	<i>catequiste</i>	<i>dibuixant</i>
<i>bidell</i>	<i>cerer</i>	<i>duler</i>
<i>bisbe</i>	<i>científic</i>	<i>emblanquinador</i>
<i>blanquer</i>	<i>cirurgià</i>	<i>escolà</i>

<i>escrivà</i>	<i>llanterner</i>	<i>patge</i>
<i>escrivent</i>	<i>llaurador</i>	<i>pedrapiquer</i>
<i>escurapous</i>	<i>llibrer</i>	<i>peller</i>
<i>estampador</i>	<i>magistrat</i>	<i>pentiner</i>
<i>executiu</i>	<i>manyà</i>	<i>pescador</i>
<i>fabricant</i>	<i>marmessor</i>	<i>pilot</i>
<i>forner</i>	<i>matafuller</i>	<i>pouer</i>
<i>fosser</i>	<i>matalafer</i>	<i>regidor</i>
<i>fuster</i>	<i>menescal</i>	<i>retor</i>
<i>graciós d'òpera</i>	<i>menestral</i>	<i>sabater</i>
<i>herbasser</i>	<i>mestre</i>	<i>sedasser</i>
<i>hostaler</i>	<i>ministre</i>	<i>soterrador</i>
<i>jornaler</i>	<i>moliner</i>	<i>sucrer</i>
<i>jurat</i>	<i>notari</i>	<i>teixidor</i>
<i>juriste</i>	<i>obrer de vila</i>	<i>torner</i>
<i>justiciat</i>	<i>panader</i>	<i>velluter</i>
<i>jutge</i>	<i>partera</i>	

3.4.5.4. Mots relacionats amb el tèxtil, la costura i la confecció

<i>agulla de cap</i>	<i>botó</i>	<i>cotó</i>
<i>agulla de cosir</i>	<i>butxaca</i>	<i>culcosit</i>
<i>aguller</i>	<i>cabdell</i>	<i>descosir</i>
<i>aixelleró</i>	<i>cabdellador</i>	<i>descosit</i>
<i>aspi</i>	<i>canonet de agulles</i>	<i>desfilar</i>
<i>aspiar</i>	<i>cimolsa</i>	<i>desfiles</i>
<i>baineta</i>	<i>cisa</i>	<i>didal</i>
<i>basta</i>	<i>coixinet de cosir</i>	<i>domàs</i>
<i>bocamànega</i>	<i>cos</i>	<i>drap</i>
<i>bocamàniga</i>	<i>cosí</i>	<i>embastar</i>
<i>boixet</i>	<i>cosir</i>	<i>enfilat</i>
<i>bora viva</i>	<i>cosit</i>	<i>enserrellada</i>

<i>enserrellar</i>	<i>fusany gaia</i>	<i>roba</i>
<i>entretèixer</i>	<i>llana</i>	<i>sacsó</i>
<i>estam</i>	<i>llançadora</i>	<i>sargir</i>
<i>estol</i>	<i>llenç</i>	<i>sargit</i>
<i>farfalà</i>	<i>llençol</i>	<i>sarja</i>
<i>fil</i>	<i>lleva cabdell</i>	<i>sulsir</i>
<i>filar</i>	<i>llista</i>	<i>tafetà</i>
<i>filassa</i>	<i>manega</i>	<i>teixir</i>
<i>filós</i>	<i>pedaç</i>	<i>teixit</i>
<i>filosa</i>	<i>pico (en els vestits)</i>	<i>trau</i>
<i>*fondillos</i>	<i>randa</i>	<i>trinxà</i>
<i>franja</i>	<i>repunt</i>	<i>vaga</i>
<i>fus</i>	<i>repuntar</i>	<i>veta</i>
<i>fusada</i>	<i>retall</i>	<i>voretar</i>

3.4.5.5. Mots relacionats amb la religió

<i>acòlit</i>	<i>capellà</i>	<i>combregar</i>
<i>advent</i>	<i>capítol</i>	<i>concili</i>
<i>bateig</i>	<i>caputxí</i>	<i>confessionari</i>
<i>batejar</i>	<i>cardenal</i>	<i>crisià</i>
<i>beneficiat</i>	<i>casament</i>	<i>degà</i>
<i>beneir</i>	<i>castedat</i>	<i>deiste</i>
<i>bisbe</i>	<i>casuiste</i>	<i>deu</i>
<i>breviari</i>	<i>catequiste</i>	<i>eclesiàstic</i>
<i>caldereta d'aigua</i>	<i>catequitzat</i>	<i>ermita</i>
<i>beneïda</i>	<i>catòlic</i>	<i>ermità</i>
<i>calvari</i>	<i>catòlicament</i>	<i>escolà</i>
<i>canonge</i>	<i>cilici</i>	<i>església</i>
<i>canongia</i>	<i>cismàtic</i>	<i>excomunió</i>
<i>capella</i>	<i>col·legiata</i>	<i>frare</i>

<i>gallofa</i>	<i>milacre</i>	<i>pernoliar</i>
<i>heretge</i>	<i>monàstic</i>	<i>religió</i>
<i>indulgència</i>	<i>monjo</i>	<i>retor</i>
<i>Jesucrist</i>	<i>mossèn</i>	<i>rosari</i>
<i>jesuïta</i>	<i>Nadal</i>	<i>sacrilegi</i>
<i>Jesús</i>	<i>oracle</i>	<i>sagrat</i>
<i>jubileu</i>	<i>padrina</i>	<i>salpasset</i>
<i>judaisme</i>	<i>palis</i>	<i>sant</i>
<i>Judes</i>	<i>pecat</i>	<i>senyar-se</i>
<i>lloba (sotana de</i>	<i>pelegrí</i>	<i>verge</i>
<i>seda)</i>	<i>*peluriat (< pernoliat)</i>	<i>vespres</i>
<i>manteu</i>	<i>*pelurícia</i>	

3.4.5.6. Noms d'animals

a) Peixos i altres espècies marines

<i>abadejo</i>	<i>eriçons de mar</i>	<i>pagell</i>
<i>aladroc</i>	<i>esturió</i>	<i>palaia</i>
<i>barb</i>	<i>lluç</i>	<i>polp</i>
<i>capellanets</i>	<i>moll</i>	<i>rajada</i>
<i>congre</i>	<i>morena</i>	<i>sarg</i>
<i>cranc</i>	<i>mújol</i>	<i>sèpia</i>
<i>cranc (d'aigua</i>	<i>petxina</i>	<i>tellina</i>
<i>dolça)</i>	<i>petxinella</i>	<i>tonyina</i>
<i>delfí</i>	<i>orada</i>	

b) Mamífers

<i>ase</i>	<i>cabró</i>	<i>conill</i>
<i>bou</i>	<i>camell</i>	<i>conilla</i>
<i>burro</i>	<i>cavall</i>	<i>corder</i>
<i>cabrit</i>	<i>cervo</i>	<i>delfí</i>

<i>egua</i>	<i>jò nec</i>	<i>rabosa</i>
<i>elefant</i>	<i>lleó</i>	<i>rata</i>
<i>eriçó</i>	<i>llop</i>	<i>ratpenat</i>
<i>esquirol</i>	<i>llúdria</i>	<i>ruc</i>
<i>furó</i>	<i>matxo</i>	<i>servo</i>
<i>gat</i>	<i>moltó</i>	<i>talpó</i>
<i>gos</i>	<i>mostela</i>	<i>truja</i>
<i>guarà</i>	<i>ovella</i>	<i>vedell</i>
<i>haca</i>	<i>porc</i>	<i>verro</i>

c) Ocells

<i>agró</i>	<i>guatla</i>	<i>perdigot</i>
<i>cadernera</i>	<i>loca</i>	<i>perdiu</i>
<i>calàndria</i>	<i>llocada</i>	<i>pitxó</i>
<i>cogullada</i>	<i>milà</i>	<i>piuleta (cuereta)</i>
<i>cogullada</i>	<i>mussol</i>	<i>poll</i>
<i>corb</i>	<i>òbila</i>	<i>puput</i>
<i>esparver</i>	<i>oca</i>	<i>rossinyol</i>
<i>estornell</i>	<i>oreneta</i>	<i>terrorola</i>
<i>estornell</i>	<i>paixarell</i>	<i>teuladí</i>
<i>falcia</i>	<i>papafigo</i>	<i>tord</i>
<i>falcó</i>	<i>papagall</i>	<i>verderol</i>
<i>fotja</i>	<i>pardal</i>	
<i>*gavilà</i>	<i>*pato</i>	

d) Altres espècies (insectes, aràcnids, rèptils, etc.)

<i>abella</i>	<i>cadell</i>	<i>caragol (espècie</i>
<i>alacrà</i>	<i>caparra</i>	<i>sens corfa)</i>
<i>aliacrà</i>	<i>caragol</i>	<i>cigala</i>
<i>borinot</i>		<i>corca</i>

<i>corcó</i>	<i>lladella</i>	<i>saltamartí</i>
<i>cuc</i>	<i>lluerna</i>	<i>sargantana</i>
<i>dragó</i>	<i>moscardó</i>	<i>serp</i>
<i>escarabat</i>	<i>mosquit</i>	<i>tallaarròs</i>
<i>fardatxo</i>	<i>palometa</i>	<i>tortuga</i>
<i>formiga</i>	<i>poll</i>	<i>vespa</i>
<i>formigol</i>	<i>puça</i>	
<i>granota</i>	<i>quera</i>	

3.4.5.7. Mots relacionats amb la construcció (materials, tipus de construccions i d'edificis, activitats, etc.)

<i>aigüera</i>	<i>colomer</i>	<i>pallar</i>
<i>albelló</i>	<i>derrocar</i>	<i>paller</i>
<i>alcaduf</i>	<i>desaïgue</i>	<i>pallissa</i>
<i>algeps</i>	<i>desenrajolar</i>	<i>pastar morter</i>
<i>aljub</i>	<i>encadufada</i>	<i>pastera</i>
<i>almodí</i>	<i>enrajolar</i>	<i>pastereta</i>
<i>assolar</i>	<i>finestra</i>	<i>picola</i>
<i>barana</i>	<i>finestró</i>	<i>pinyonada</i>
<i>barandat</i>	<i>forrellat</i>	<i>pont</i>
<i>barraca</i>	<i>fumeral</i>	<i>porta</i>
<i>barrinada</i>	<i>grava</i>	<i>pou</i>
<i>cambra</i>	<i>jàssena</i>	<i>presa</i>
<i>cancell</i>	<i>llindar</i>	<i>presó</i>
<i>carrer</i>	<i>masia</i>	<i>rajola</i>
<i>carreró</i>	<i>mitja taronja</i>	<i>rajoles de</i>
<i>carretera</i>	<i>molí</i>	<i>manises</i>
<i>castell</i>	<i>monestir</i>	<i>rajoleta de</i>
<i>cimbori</i>	<i>morter</i>	<i>manises</i>
<i>cisterna</i>	<i>mur</i>	<i>reixa</i>
<i>col·legiata</i>	<i>muralla</i>	<i>replanell</i>

rodabalcó
terrat

teula
teulada

túmul

3.4.5.8. Mots relacionats amb l'alimentació i amb la gastronomia

adobar

desllavassat

pa

allioli

embafar

panada

arrop

enfornar

pansa

bescuit

ensucrat

pastisseria

bolado

farina

pastisset

bollet (pa)

farinetes

pinjó

botifarra

fogassa

quallada

botifarra blanca

formatge

rovell d'ou

brullo

formatget

safrà

bullir

fornada

salmorra

bunyol

fregir

salses

canella

fregit

socarrar-se

caneló

fullalda

sofregir

cebollada

galeta

sucré

clavell

llepolia

sucreria

(espècies)

llesqueta

torró

codonyat

llesquetes en ous

triar-se

confit

llet

trits

coure

moixama

xulla

cuit

oli

3.4.5.9. Mots relacionats amb el cos humà

anques

bufa

cap

barra

cabell

cella

braç

cama

cervell

<i>clau</i>	<i>gargamell</i>	<i>nas</i>
<i>coll</i>	<i>garró</i>	<i>nervi</i>
<i>colze</i>	<i>geniva</i>	<i>nuc del dit</i>
<i>copró</i>	<i>genoll</i>	<i>orella</i>
<i>cor</i>	<i>gola</i>	<i>os</i>
<i>costella</i>	<i>illada</i>	<i>panxa</i>
<i>cuixa</i>	<i>llagrimall</i>	<i>pap</i>
<i>cul</i>	<i>lleus</i>	<i>pel</i>
<i>dents</i>	<i>llom</i>	<i>pit</i>
<i>dit</i>	<i>mà</i>	<i>puny</i>
<i>dit gros</i>	<i>mama</i>	<i>sang</i>
<i>entranyes</i>	<i>mamella</i>	<i>taló</i>
<i>espatla</i>	<i>melsa</i>	<i>tos</i>
<i>fel</i>	<i>*mola</i>	<i>ull</i>
<i>fetge</i>	<i>morro</i>	<i>ulls</i>
<i>front</i>	<i>mugró</i>	<i>ventre</i>
<i>galta</i>	<i>muscle</i>	

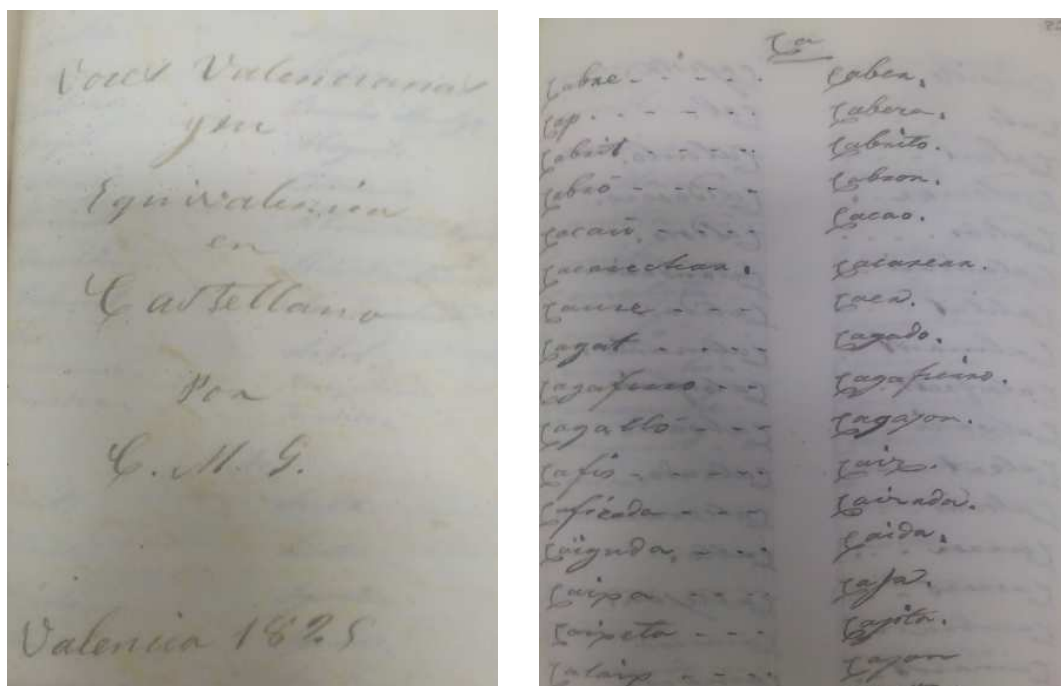
3.4.5.10. Mots relacionats amb la medicina i la farmacologia (patologies, molèsties, remeis, etc.)

<i>*abambollar</i>	<i>buanya</i>	<i>decocte</i>
<i>accessió</i>	<i>calmant</i>	<i>deliri</i>
<i>afollar</i>	<i>cauteri</i>	<i>dement</i>
<i>aliacrà</i>	<i>cego</i>	<i>*eixanglot</i>
<i>ampolla</i>	<i>*cego</i>	<i>*eixarop</i>
<i>bàlsem</i>	<i>cicló</i>	<i>*eixeringa</i>
<i>bambolla</i>	<i>cirurgia</i>	<i>empatx</i>
<i>berruga</i>	<i>cirurgia</i>	<i>emplastre</i>
<i>bony</i>	<i>coixejar</i>	<i>encatarrat</i>
<i>borradura</i>	<i>*coixo</i>	<i>endanyar-se</i>
<i>bossar</i>	<i>còlic</i>	<i>*enfermetat</i>
<i>bua</i>	<i>curro</i>	<i>entecat</i>

<i>farfallós</i>	<i>oix</i>	<i>rampa</i>
<i>floronco</i>	<i>opi</i>	<i>refredat</i>
<i>gà·lic</i>	<i>pallola</i>	<i>ronya</i>
<i>gal·licós</i>	<i>pantaix</i>	<i>ronyós</i>
<i>gangrenat</i>	<i>pedra (de la vei-</i>	<i>sinapisme</i>
<i>gepa</i>	<i>xiga)</i>	<i>tartamut</i>
<i>geperut</i>	<i>perla (a l'ull)</i>	<i>tinya</i>
<i>inflor</i>	<i>pesta</i>	<i>tísic</i>
<i>leprós</i>	<i>picor</i>	<i>torba de cap</i>
<i>llaga</i>	<i>pigota</i>	<i>tort</i>
<i>mal de pedra</i>	<i>pilma</i>	<i>ull de poll</i>
<i>malalt</i>	<i>*propesia (apo-</i>	<i>*visc (guerxo)</i>
<i>micapà</i>	<i>plexia)</i>	<i>xarop</i>
<i>migranya</i>	<i>prunyó</i>	<i>xiscló</i>
<i>mut</i>	<i>quebrassa</i>	

4. Edició

4.1. La nostra edició

En la transcripció del (DCMG) s'ha pretès de guardar la màxima fidelitat a l'únic manuscrit conegut del diccionari (segurament l'autògraf de C. M. G.).²⁶² Per això, s'ha seguit el criteri de respectar de manera absoluta les grafies usades per l'autor; l'accentuació, malgrat ser del tot irregular i incoherent; la lletra cursiva (es limita a les lletres d'ordenació alfabètica: *Ab, Ac, Ad...*), i l'ordre alfabètic original

²⁶² Ms. 6549 de la Biblioteca Serrano Morales.

dins de cadascuna d'aquestes lletres, a pesar dels nombrosos errors que hi ha tant en la primera part (castellà - valencià), com en la segona (valencià - castellà).

S'han realitzat, però, unes intervencions mínimes en el text, per tal de fer-lo més entenedor i de facilitar-ne la lectura. Així, s'han desenvolupat les abreviatures fent servir la cursiva (*q* > *que*, *Yd*²⁶³ > *Ydem*, *p*^a > *para*). També s'ha unificat l'ús de majúscules i minúscules —que afecta el títol—, les entrades amb sinònims —en les quals el segon mot s'escriu unes vegades en majúscula i altres en minúscula— i les contextualitzacions d'algunes paraules, en què alguns mots en interior de frase s'escriuen, de vegades, en majúscula (p. ex. «Bomba (de Transvalsar)» > «Bomba (de transvalsar)»). Els pocs casos d'aglutinacions (sempre un verb amb un pronom en posició enclítica), s'han desaglutinat mitjançant l'ús del guionet («Ventarse» > «Ventar-se»).

Els errors d'escriptura palmaris (*lapsus calami*), s'han solucionat afegint les grafies pertinents entre claudàtors (p. ex. «Cristiano. Crstia.» > «Cristiano. Cr[i]stia.») o acotant amb parèntesis angulars les grafies sobrerres (p. ex. «Arrasarse» > «Arrasa<sa>r-se»). Tanmateix, no s'han marcat les grafies que, tot i que incorrectes, tenen una certa tradició escrita en la llengua històrica i/o que denoten realitzacions fonètiques dialectals, com ara **abre* > *arbre*, atès que, tal com indica a la nota introductòria, la voluntat de l'autor és escriure la llengua tal «*como hoy dia se habla*», tot prescindint de gramàtiques i d'ortografies. Tampoc no s'han considerat erronis alguns mots que apareixen dues vegades (escrits de manera diferent) en la mateixa part del diccionari, ja que pensem que l'autor ha volgut reproduir dues realitzacions fonètiques d'un mateix mot, com ara *albarchina* i *arbarchiña*. S'ha considerat, doncs, que la reproducció fidel d'aquestes grafies és cabdal per als estudis lingüístics que, eventualment, es puguin realitzar.

La puntuació s'ha regularitzat d'acord amb els usos actuals. Val a dir, però, que més que una regularització es tracta d'una unificació que afecta dos contextos. El primer es refereix al punt final, que l'autor del manuscrit fa servir després de cada paraula final en la gran majoria dels casos, però algunes vegades se n'oblida. El segon context se circumscriu als casos en què apareixen sinònims, els quals, majoritàriament se separen amb coma, però algunes vegades l'autor utilitza el punt.

---

²⁶³ De vegades aquesta abreviatura apareix al text com una *y* majúscula inserida, en part, en una *d* majúscula.

En molts d'aquests casos s'observa clarament que la segona paraula ha estat afegida posteriorment i no s'ha modificat la puntuació.

S'ha respectat absolutament l'accentuació, atès que hi ha alguns contextos que l'autor accentua de manera sistemàtica i que podrien ser objecte d'estudi, com ara els diftongs acabats en *u* (*efectiú, caúteri, boú*, etc.).

Els casos en què el lector pot dubtar de si un mot amb errors ortogràfics s'escriu a l'original tal com es transcriu, s'han marcat amb [*sic*] a continuació del mot: («Abreurador [*sic*]»). Això no obstant, per tal de no dificultar la lectura en compte de facilitar-la, s'ha usat aquesta convenció de manera molt restrictiva; per exemple, si al text llegim *sotarrador*, i a continuació *sotarrament* i *sotarrar*, no es fa servir [*sic*], perquè és palès que aquesta ha estat l'opció triada per l'autor.

La foliació s'ha marcat entre claudàtors, indicant en cada cas si es tracta de l'anvers (*r*) o del revers del foli (*v*). A més, però, s'ha mantingut la paginació realitzada per l'autor.

Finalment, les paraules i les grafies ratllades s'han marcat amb un subratllat per tal de procurar una major netedat i una lectura més fàcil del text: «~~Mugró~~» > «Mugró», «~~Agranadora~~» > «Agranadora»).

4.2. Edició del *DCMG*

[f. 1r] a [f. 1v]¹

[f. 2r]

Voces castellanas
y su
equivalencia
en
valenciano

Por
C. M. G.

Valencia 1825

[f. 2v] a [f. 3v]²

---

¹ *En blanc.*

² *En blanc.*

[f. 4r]

Nota

He prescindido de la gramática y ortografía lemosina o valenciana. Escribi esto para un amigo y solo atendí a la pronunciación actual del valenciano como hoy día se habla; pues de otra manera, n[i]³ muchos valencia- [f. 4v] <cia>nos sabrían pronunciar, y aun entender muchas palabras. Palabras⁴ *conque* antiguamente se significaban algunas cosas sin ambigüedad, hoy día el uso y la corruptela, ó las han descartado del len- [f. 5r] guaje, o les ha da do un sentido diferente; o bien lo *que* es peor, significan cosas obsenas, indecentes y bajas. No cito, por la misma razón *que* no las pongo en este catálogo o colección. Por consiguiente tanto en la elección de voces co- [f. 5v] mo en la ortografía, me he ceñido al uso y pronunciación actual.

---

³ *Lletra esborrallada i il·legible amb un punt damunt.*

⁴ *Escriu La palabra i després hi sobreescriu Palabras.*

	Ab.	
Abanico.		Ventall, palmito. ¹
Abanicarse.		Ventar-se.
Abate.		Moseñe.
Abeja.		Abella.
Abejarron.		Borinot.
Abejorro.		Ydem.
Abogado.		Abogat.
Abolladura.		Boñ.
A borbotones.		A borbollons.
Abortar.		Afollar.
Abrevadero.		Abreurador. ²
Abrevador.		
Abrevar.		Abreurar.
Abrir.		Obrir.
Abubilla.		Aputput.
	Ac.	
Acá.		Así.
Acalia.		Malví.
Acardenalado.		Ablahurat.
Acartonado.		Encartonat.
Acatarrado.		Encatarrat.
	a.	

	Ac.	
Acelga.		Bleda.
Accesion. [<i>sic</i>]		Sesió. [<i>sic</i>]
Acedera.		Agriella. [<i>sic</i>]
Aceche.		Caparros.
Aceyte.		Olí.
Aceytera.		Setrill.
Aceytuna.		Oliva.
Acemite.		Trits.
Acepilladura.		Borumballa.
Acepillar. ³		Planechar. ⁴
		Espalmar.
Acequia.		Cequia.

¹ Al ms.: palmito. afegit amb llapis per una altra mà amb lletra coetània.

² Al ms.: una clau que abraça Abrevadero i Abrevador remet a Abreurador, que se situa a l'interlineat, entre els dos mots anteriors.

³ Al ms.: una clau connecta Planechar i Espalmar amb Acepillar, que se situa a l'interlineat, entre els dos mots anteriors.

⁴ Al ms.: e inserida a l'interlineat superior, entre n i c.

Acerolo.
Acerola.
Acerbo.⁵

Acerbar.⁶

Acetre.

Acial.
Aclocarse.
Acolitos.
Achacoso.
Achicorias.
Achispado.

Soroller.
Sorolla.
Montó.
Amarc.
Amontonar.
Amargar.
Caldereta de aygua
bendita.⁷
Torcedor.
Aponar-se.
Acolits.
Achacos.
Chicorias.
Achispat.

[f. 7r]

3

Ad.

Adelante.
Adelfa.
Adelgazar.
Aderezar.
Adoptar.
Adrede.
Aducar.
Adviento.

Avant.
Baladre.⁸
Aprimar.
Adobar.
Afillar.
Aposta.
Alducar.⁹
Advent.

Ae.

Aechaduras.
Aechar.

Porgueres.
Porgar.

Af.

Aflojar.
Afligir.
Afraylar.

Afluxar.¹⁰
Aflixir.¹¹
Desmochar.

---

⁵ Al ms.: una clau connecta Montó i Amarc amb Acerbo, que se situa a l'interlineat, entre els dos mots anteriors. Confon, per tant, acervo i acerbo.

⁶ Al ms.: una clau connecta Amontonar i Amargar amb Acerbar, que se situa a l'interlineat, entre els dos mots anteriors.

⁷ A l'interlineat inferior: bendita.

⁸ Al ms.: Adelfa. Baladre. inserit posteriorment a l'interlineat.

⁹ Mot dialectal valencià. 'Capoll, fil o teixit de seda d'escasa qualitat'. Variant de dúcar.

¹⁰ Es tracta d'un del pocs casos en què el fonema /ʃ/ no es representa amb el dígraf -ix-.

¹¹ Potser es tracta d'una ultracorrecció en què es pren com a model la forma no incoativa de present aflixc. Això no obstant, al f. 105r: Aflichir.

[f. 7v]
4

Agil.	Ag.	Achil.
Agramisa.		Cañamisa. ¹²
Aguardiente.		Ayguardent.
Agüa.		Aygüa.
Agudo.		Agút.
Agüja.		Agulla de cosir.
Agusanado.		Cucat.
Agusanarse.		Cucar-se.
Aguerrido.		Aguerrit.
Aguijon.		Agulló.
Aguinaldo.		Estrenes.
Agujero.		Forat.
	a.2.	
	Ah.	
Ahebrado.		Filós.
Ahervorarse.		Escalfir-se
Ahijado.		Afillát.
Ahijar.		Afillar.
Ahitar.		Enfitar.
Ahito.		Enfitát.
Ahogado.		Oufegat.
Ahondar.		Afondar.
Ahora.		Ara.
Ahorcar.		Penchar. ¹³
Ahorcado.		Penchat.
Ahorrar.		Aforrar.
	Ai.	
Airoso.		Ayrós.
Airearse.		Ayrechar-se.
	Aj.	
Ajete.		All tendre.
Ajenjo.		Doncell.
Ajo.		All.
Ajo-aceyte		Alllyoli.
Ajuar.		Eixagüar.
Ajuntar.		Achuntar.
	Al.	
Alabastro.		Alabastre.
Alabastrina.		Pedra de llum.

¹² *Mot dialectal. Segons el DCVB documentat a Tortosa i a Xàtiva.*

¹³ *Al ms.: esborrall il·legible entre c i h.*

Al.

Al<c>ayca.¹⁴
Alambre.
Albacea.
Albacora.
Albahaca.
Albañil.
Albañal.
Albarrada.
Albeytar.
Alberchigo.
Albericoque.
Alcachofa.
Alcahueta.
Alcancia.
Alcantarilla.
Alcaparra.
Alcaparron.
Alcotana.
Alcuza.
Aldaba.
Alfiler.
Alfiletero.
Alforja.
Alforza.
Agarrada.
Algarroba.

Formigol.
 Fil de aram.
 Malmersor. [*sic*]
 Bacora, figa de flor.
 Alfabega.
 Obrer de vila.
 Albelló.
 Márche.
 Menescal.
 Albercoc.¹⁵

 Carchofa.
 Alcabot.
 Lladríola.
 Ayguera.
 Tapera.
 Taperot.
 Picola.
 Setrill.
 Anella de porta.
 Agülla.
 Canonet de ahulles.
 Alforcha.
 Sacsó.
 Encoralar. [*sic*]
 Garrofa.

a.3.

Al.

Algarrobal.
Algarrobo.
Algodon.
Alaja.
Alondiga.¹⁶
Alhorre.
Alhusema.
Alhurreca.¹⁷

Garroferal.
 Garrofer, era.
 Cotó.
 Alaixa.
 Almudí.
 Carbonada.
 Espigol.
 Esponcha.

¹⁴ «Formiga (la) d'ales. Alaica ó la hormiga que tiene sexo y alas» *Escrig* (1851: 434); «Alada. f. Formiga ab alas. Alada, y alaica» (*Labèrnia* 1839: 74).

¹⁵ *Al ms.: una clau que abraça Alberchigo i Albericoque remet a Albercoc, que se situa a l'interlineat, entre els dos mots anteriors.*

¹⁶ *Al ms.: esborrall il·legible entre les grafies l i o.*

Alí.
Aliacran.
Aliaga.
Aligerar.
Alisar.
Algibe.
Algibe.
Aljofaina.
Aljofisa. [sic]
Aljofisar.
Alma.
Almaciga.
Almaciga.
Almagre.
Almanaque.
Almarjal.
Almeja.

Secansa.¹⁸
Alacrá.¹⁹
Archilaga.
Allaucherar.
Allisar.
Sisterna.
Alchup.
Safa.
Drap de llavar.
Llavar rachoies.
Anima.
Planté[r].
Mastic.
Almangina.²⁰
Calendari.
Marchal.
Pechines, pechinelles.

[f. 9r]

7

Al.

Almohada.
Almohada.
Almohadilla.
Almohaza.
Almohazar.
Almeza.
Almeza.
Almirez.
Almendra.
Almendro.
Almidon.
Almirante.
Almunia.
Alojar.
Alon.
Alondra.
Alopecia.
Alpargate, ta.
Alquerque.

Cuixí.
Cuixinera.
Cuixinet de cosir.
Estrichol.
Estricholar.
Llidó.
Llidoner.
Morter.
Almela, armela.
Armeler, almeler.
Almidó.
Almirant.
Saboneria.
Alochar.
Aleró.
Calandria.
Tiña.
Espardeña.
Escudella (de las

¹⁷ Actualment alhurreca no té aquesta accepció, però a la sisena edició del DRAE: «Alhurreca. s. f. Esponja.» (DRAE 1822: 40).

¹⁸ C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquest mot.

¹⁹ Al ms.: esborrall il·legible entre les grafies l i a.

²⁰ Probablement, utilització de g amb valor velar davant i, que representa la pronúncia típica d'aquest mot al Maestrat i altres zones de Castelló: almànguena ([almángina]), segons el DCVB. Si la g tingué valor africad, segurament hagués emprat ch per a representar-lo, com fa en la majoria dels casos en què apareixen aquests sons.

		prensas). ²¹
	Alquilar.	Llogar.
	Alquiler.	Lloguer.
	Alto.	Alt.
	Alumbre.	Alum.
	a.4.	
[f. 9v]		
8		
	<i>Al.</i>	
	Allanar.	Aplanar.
	Al sesgo.	Biais.
	<i>Am.</i>	
	Amanuense.	Escrivent.
	Amapola.	Rosella.
	Amasar.	Pastar.
	Amasadera.	Pastera.
	Ambidextro.	Esquerrer.
	A medias.	A miches.
	Amedrantar.	Atarantar.
	A menudo.	A sovint, a menut.
	Amortiguar.	Estamurdir.
	Amolar.	Esmolar.
	Amoratado.	Amoratat.
	Ampolla.	Bambolla.
	Empollar. ²²	Covar.
	Amputar.	Tallar.
	<i>An.</i>	
	Anacal.	Post de pastar.
	Anade.	Pato.
	Andadores.	Correchot.
	Androminas.	Endromines. ²³
	Anate<te>ma.	Escomunió.
	Andamio.	Andami, embastida.
	Ancianidad.	Vellea.
	Anciano.	Vell.
[f. 10r]		
	<i>An.</i>	
	Anis.	Llaorettes, matafaluga.
	Ano.	Ull del cul.
	Anochecer.	A boca nit.

²¹ *Al ms.: las inserta a l'interlineat superior, entre de i prensas.*

²² *Al ms.: E superposada a A.*

²³ *C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquest mot.*

Ansar.
Anteayer.
Ante cama.
Anticipar.
Antenoche.
Anteoyo.
Antepecho.
Antivispera.
Antoyo.
Antojos.
Anublarse.
Anzuelo.

Oca.
Despues-air.²⁴
Davantllit.
Bestraure.
Despues-anit.
Ullera.
Antepit.
Antevespra.
Antoix.
Antochos.
Anubolar-se
Am.

Añ.

Añagaza.
Año.

Engañifa.
Añ.

Ap.

Apalear.
Aparar.
Aparte.
Aparear.
Apastar.
Apatico.
Apedrear.
Apellido.

Apalechar.
Empomar.
Apart.
Emparellar.
Pasturar.
Apatic.
Apedrechar.
Llinache.

[f. 10v]
10

Ap.

Apero.
Apetito.
Apio.
Apilero.
Aplanchar.
Aplopejia.
Apodo.
Aprender.
Apuesto.
Apuesto.

Ato, fato.
Apetit.
Apí.
Apilerat.
Planchar.
Propecia.
Malnom.
Deprendre.
Preat.
Benposat.

Aq.

Aqui.

Así.

Ar.

Arado.

Aladre.

---

²⁴ Al ms.: air afegit a l'interlineat superior, damunt d'una paraula ratllada i il·legible.

Arador.
Arañar.
Araño.
Arandela.
Arbol.
Arbitrio.
Arca.
Arcaduz.
Arcilla.
Arco.
Archivo.
Archivero.
Ardilla.
Argamasa.

Cadell, talla[a]rrosos.²⁵
Arrapar.
Arrap.
Virolla.
Abre.
Arbitre.
Caixa.
Encadufada.
Archila.
Arc.
Archiú.
Archihuer.
Esquirol.
Morter.

[f. 11r]

11

Ar.

Argamasar.
Arguilla. [*sic*]
Argoma.
Argumento.
Arillo.
Armario.
Armisticio.
Aro.
Arrancadera.
Arrayan.
Arrebatado.
Arregostarse.
Arremeter.
Arriba.
Arribar.
Arriscado.
Arrojado.
Arrojado.
Arrojar.
Arrojo.
Arrope.
Arroyo.
Arroz.
Arsenico.
Arte.
Artejo.
Artesa.
Artesano.
Artesilla.

Pastar morter.
Archila.
Archilaga.
Argument.
Arracada.
Armari.
Tregues.
Cercol.
Esquellot.
Murta.
Arrebatat.
Amelar-se.
Arremetre, aurtar-se.
Dalt.
Aplegar.
Arriscat.
Atreuit.
Tirat.
Tirar.
Atreviment.
Arrop.
Rihuet.
Arros.
Arsenit.
Art.
Nuc del dit.
Pastera.
Menestral.
Pastereta.²⁶

---

²⁵ Al ms.: *grafia esborrallada entre a i r, segurament a.*

	Ar.	
Articulo.		Article.
Artillero.		Artiller.
Artista.		Artiste.
	As.	
Asa.		Ansa.
Asador.		Ast.
Asadura.		Coradella.
Asemejar.		Asemechar.
Asentaderas.		Anques.
Asi.		Així.
Asidero.		Agarrador.
Asignar.		Señalar.
Asilla.		Anseta. ²⁷
Asilo.		Sagrat.
Asimilar.		Asemechar.
Asimismo.		Aiximateix.
Asno.		Asé.
Asolar.		Derrocar.
Asolear.		Solechar.
Asonada.		Tumulto.
Asomarse.		Agüaytar.
Aspador. ²⁸		Aspi.
Aspar.		Aspiar.
Aspero.		Aspre.
Aspersorio.		Sarpaset.
Aspirar.		Espirar.
Aspirar.		Respirar.
Asta.		Querno.
Astaco. ²⁹		Cranc de aygua dolça.
Asterico. [<i>sic</i>]		Estrelleta.
Astil.		Manec.

	As.	
Astillar.		Asclar.
Astrologo.		Astrolec.
Asturión.		Esturio.
Asurarse.		Socarrar-se.

²⁶ C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquest mot.

²⁷ C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquest mot.

²⁸ Al ms.: s inserida a l'interlineat superior, entre A i p.

²⁹ Probablement pel nom científic que pren una varietat de cranc de riu (*Astacus fluviatilis*).

At.

Atablar.
Atajo.
Atar.
Atado.
Atargea.
Ataharre.
Atenuar.
A tientas.
Atizar.³⁰

Atocha.
Atolladero.
Atollado.
Atozigar.
Atrabancar.
Atraso.
Atrasado.
Atrevido.
Atun.
Aturdido.

Entaular.
Dresera.
Nugar.
Nugat.
Encadufada.
Tafarra.
Disminuir.
A palpontes.
Ationar.
Atiar.
Espartera.
Estacador.
Estacat.
Envenenar.
Abatollar.
Resago.
Resagat.
Atrevit.
Toñina.
Estamordit.

Au.

Auca.
Audacia.
Audaz.
Aun.
Autografo.
Ausiliar.
Aumento.

Oca.
Atreviment.
Atrevit.
Encara.
Escrit de má propia.
Achudar.
Aument.

[f. 12v]

14

Av.

Avalorar.
Avariento.
Avejigar.
Avellano.³¹
Avispa.
Avispado.
Avispar.
Aventarse.

Chustipreciar.
Sicatero.
Abambollar.
Avellaner.
Avespa.
Espabilat.³²
Espavilar.
Escalfir-se.

Ay.

Ayuda.

Achuda.

³⁰ Al ms.: una clau connecta Ationar i Atiar amb Atizar, que se situa a l'interlineat, entre els dos mots anteriors.

³¹ Al ms.: o superposada a una altra grafia il·legible, potser a.

³² Al ms.: l superposada a t.

Ayunar.
Ayuda.
Ayudante.
Ayudar.
Ayuno.
Ayunque.
Ayuntamiento.

Dechunar.
Servici.
Achudant.
Achudar.
Dechuni.
Anclusa.³³
Achuntament.

Az.

Azada.
Azar.
Azafran.
Azarbe.
Azogue.
Azotea.
Azucar.

Ayxada.
Flor de taroncher.
Asafrá.
Escorredor.
Archenviú.
Porche, terrat.
Súcre.

[f. 13r]

15

Az.

Azuela.
Azufayfa.
Azufayfo.
Azufrado.
Azúfre.
Azul.
Azulejo.
Azucarado.
Azumbre.
Azucena.

Ayxa.
Chinchol.
Chincholer.
Asofrat.
Sofre.
Blau.
Racholeta de Manises.
Ensucrat.
Micha.³⁴
Llíri.

Ba.

Babosa.

Babador.
Bacada.
Bacalao.
Bache.
Baculo.
Badil.
Badajo.
Badea.³⁵

Caragol (especie sens corfa).
Babosall.
Bac.
Abadecho.
Clot.
Bastó.
Paleta de braser.
Batall.
Meló de Archer.
Meló ayguos.

³³ *Al ms.: A inicial superposada a E. C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquest mot.*

³⁴ *C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquesta accepció (com a mesura) del mot mitja.*

³⁵ *Al ms.: una clau connecta Meló de Archer i Meló ayguos amb Badea.*

Bayle.
Bajar.
Bajoca.

Ball.
Bayxar.
Bachoca.³⁶

[f. 13v]

16

Ba.

Bajon.
Balanza.
Balbucente.
Balsamo.
Bandada.
Banco.
Baño.
Baraja.
Baranda.
Barbo.
Barbero.
Barco.
Barrena.
Barrendero.
Barrenar.
Barreno.
Barreño.
Barrer.
Barriga.
Barrizal.
Barro.
Bastaje.
Bastante.
Bastardo.
Barbecho.

Baixó.
Pes.
Tartamut.
Balsem.
Estol.
Banc.
Bañ.
Baralla.
Barana.
Barp.³⁷
Barber.
Barca.
Barrina.
Agranador.
Barrinar.
Barrinada.
Llibrell.
Agranar.
Pancha.
Fangar.
Fanc.
Bastaix.
Prou.
Bort (ylegitimo).
Guaret.

[f. 14r]

17

Ba.

Bataolla.
Batata.
Batidor.
Batida.
Bautizo.
Bautizar.
Bazo.

Bulla.
Pataca.
Matafuller.
Batuda.
Bateix.
Batechar.
Melsa.

Be.

Bebida.

Beguda.³⁸

³⁶ Al ms.: dígraf ch superposat a una grafia il·legible, potser x.

³⁷ Al ms.: p superposada a b.

Beber.
Becafigo.
Becerro.
Bedel.
Bedel.
Belfo.
Bendicir.
Benificiado.
Beodo.
Berengena.³⁹
Bermejo.
Bérros.
Becerro.
Beso.
Bienecho.
Bueno.

Beure.
Papafigo.
Chonec.
Videll.
Bedell.
Bifio.
Benehir.
Benificiat.
Borracho.
Arbarchiña.
Bermell.
Crixens.
Bedell.
Bes.
Benfet.⁴⁰
Bé.

b.

[f. 14v]
18

Bi.

Biblioteca.
Bieldo.
Bienes.
Bilorta.
Birlocha.
Bisagra.
Bisojo.
Biscocho.
Biscocho.
Bisba.⁴²

Llibreria.
Forca (arg).⁴¹
Bens.
Capsingle.
Milocha.
Frontisa.
Visc.
Biscuit.
Galleta.
Pilma.

Bl.

Blanquear.
Blando.
Blandon.
Blanqueador.
Emblanquinar.
Curtidor.⁴³

Blanquechar.
Blan.
Blandó.
Emblanquinador.
Blanquer.⁴⁴

---

³⁸ *Al ms.: g superposada a b.*

³⁹ *A l'època de C. M. G. la grafia g era la correcta en aquest mot, segons la sisena edició del DRAE (1822).*

⁴⁰ *C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquest mot.*

⁴¹ *Probablement, agr. (agricultura).*

⁴² *Segurament, bizma.*

⁴³ *Al ms.: Curtidor inserit a l'interlineat superior, damunt del mot ratllat.*

⁴⁴ *Al ms.: Blanquer. Emblanquinar. Curtidor. (Ordre castellà - valencià invertit).*

Blanquear.
Blason.

Blanquechar.
Blasó.⁴⁵

Bo.

Boa.
Bobo.
Boberia.⁴⁶
Bocada.

Bocamanga.
Boche.
Bochas.

Aserp (especie de).
Tonto.
Tonteria.
Mos.
Fre.
Bocamanga.
Toña.
Boches.

[f. 15r]

19

Bo.

Bodegon.
Bofes.
Bogar.
Boleta.
Boliche.
Bolillo.
Bolos.
Bolsa.
Bollo.
Bombear.
Bonijo.
Boniga.
Borrujo.
Boquirrubio.
Bostezar.
Bostezo.
Borde.
Bote.
Bote.
Botella.
Boticario.
Botiguero.
Botin.

Bodegó.
Lleus.
Remar.
Bolleta.⁴⁷
Bolich.⁴⁸
Boixet.
Birles.
Bosa.
Boñ.
Bombechar.
Sansa.
Boñigo.
Sansa.
Boquimoll.
Badallar.
Badall.
Bort.
Bot.⁴⁹
Pot.⁵⁰
Barral.⁵¹
Potecari.
Botiguer.
Boti.

⁴⁵ *C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquest mot.*

⁴⁶ *Al ms.: una clau que abraça Mos i Fre remet a Bocada, que se situa a l'interlineat, entre els dos mots anteriors.*

⁴⁷ *C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquesta accepció del mot bolleta.*

⁴⁸ *Al ms.: c superposada a una altra grafia il·legible.*

⁴⁹ *Al ms.: B superposada a una altra grafia il·legible.*

⁵⁰ *Al ms.: P superposada a una altra grafia il·legible.*

⁵¹ *Al ms.: segona r inserida a l'interlineat superior, entre r i a.*

[f. 15v]
20

Botines
Boton.
Bozal.

b.2.

Botins.
Botó.
Bos.

Bozo.

Bo.

Glop.

Braguero.
Bramido.
Brasero.
B<a>ravata.
Braso. [*sic*]
Brea.
Breva.
Brevador.
Breve.
Breviario.
Briaga.
Brisa.
Broculi.
Brote.
Bruja.
Brujería.
Brujula.
Bruno.
Bruza.
Buba.
Bruces (caer).

Br.

Braguer.
Bramit.
Braser.
Baladronada.
Bras.
Alquitra.
Bacora.
Abeurador.
Breú.
Breviari.
Post de prensar.
Vent tortosí.
Brocul.
Brot.
Bruixa.
Bruixeria.
Bruixula.
Grum.
Espalmador de cavalls.
Galic.
Bocaball.

[f. 16r]

Buboso.
Buche.
Bueno.
Buey.
Bufete.
Búfo.
Bufón.
Bufonarse.
Bujia.
Bujar[r]on.
Bujeta.
Bullicio.
Buñuelo.

Bu.

Galicos.
Pap.
Bó.
Boú.
Escritori.
Graciós de opera.
Bufó.
Burlar-se.
Siri.
Sodomita.
Barralet de olor.
Abalot.
Buñol.

21

Buque.
Burdel.
Burlon.
Burlador.
Burrujon.
Buzon.
Bufido.
Bua.
Bujes.

Barca.
Bordell.
Burló.
Burló.
Burló.
Boñ al cap.
Forat del correu.
Bufit.
Bueña.⁵²
Buixos.⁵³

b.3.

[f. 16v]

22

Ca.

Cabal.
Caballeriza.
Caballo.
Cabezear.
Cabecera.
Cabello.
Caber.
Cabeza.
Cabrito.
Cabron.
Cacao.
Cacarear.
Cásera.
Cachada (en el trompo).
Cachete.
Caduco.
Caduquez.
Caer.
Cagadero.
Cagado.
Cagafierro.
Cagajon.
Cagatorio.
Caiz.
Caizada.

Just.
Corral.
Cavall.
Cabotechar.
Cuixi.
Cabell.
Cabre.
Cap.
Cabrit.
Cabró.
Cacaú.
Cacarechar.
Cequiol.
Clahuada.

Puñada.
Chocho, caduc.
Chocheria.
Caure.
Comú, escusada.
Cagat.
Cagaferro.
Cagallo, buñigo.
Comú.
Cafis.
Cafisada.

[f. 17r]

23

Ca.

Caida.

Caigüda.

---

⁵² *Al ms.:* Bueña. Bua. (*Ordre castellà - valencià invertit*). *Inicialment escriu correctament Buaña, però posteriorment superposa una e a la primera a.*

⁵³ *C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquest mot.*

Caja.
Cajita.
Cajon.
Cajero.
Cajista.
Cal.
Cala.⁵⁴
Calambre.
Calcañar.
Calce.

Calcografo.
Calcografia.
Calculo.
Calculo.
Calderero.
Caldoso.
Calendario.
Calera.
Calidad.
Calmante.
Calmoso.
Calosfrios.
Calvario.

b.4.

[f. 17v]

24

Ca.

Calzado.
Calsones.
Calle.
Callejon.
Cama.
Camachuelo.
Camandula.
Camara.
Camaranchon.
Camarote.
Cambiar.
Cambronera
Camello.
Camellón.
Camino.

Caixa.
Caixeta.
Caixó, calaix.
Caixer.
Caixiste.
Cals.
Tacha, ensach.
Rampa.
Garró.
**Llandes (en los rodes
dels carros).**⁵⁵
Estampador.
Estamperia.
Calcul.
Pedra (de la vejiga).
Calderer.
Caldos.
Calandari.
Forn de cals.
Calitat.
Calmant.
Calmos.
Calorsfrets.
Calvari.

Calzat.
Calsons.
Carrer.
Carreró.
Llit.
Pasadell.
Rosarí.
Cambra.
Sostre.
Camarót.
Baratar.
Arbraser.
Gamell.
Caballó.
Camí.

---

⁵⁴ *Al f. 19v:* Cata. Tacha, ensach.

⁵⁵ *Al ms.:* rodes dels *inserir a l'interlineat superior, damunt de los carros. Sembla, per tant, que en primer lloc escrigué en los carros, i després d'afegir rodes dels a l'interlineat superior, s'oblidà de canviar l'article masculí los pel femení les.*

Caminero.
Canario.
Cancano.⁵⁶
Camel.
Canción.
Candado.
Candela.
Candil.
Canela.
Canelon.

Caminer.
Canari.
Poll.
Camell.
Cansó.
Candat.
Canela.
Cresol.
Canella.
Canelló.

[f. 18r]

25

Ca.

Cangrejo.
Cangrenado.
Canilla.
Canina.
Canongia.
Canonigo.
Casamiento.
Cansado.
Cantero.
Cantinerero.
Cánto.
Canton.
Cañamo.
Cañizo.
Cañonazo.
Cañuto.
Capacho.
Capacho.
Capazo.
Capear.
Capellan.
Capirote.
Capitan.
Capitulo.

Cranc.
Cangrenat.
Canella.
Merda de gos.
Canonchía.
Canonche.
Casament.
Cansat.
Pedrapiquer.
Cantiner.
Cant.
Cantó.
Canem.
Cañis.
Canonada.
Canó.
Esportí.
Cofí.
Cabas.
Capechar.
Capellá.
Capirote.
Capitá.
Capitul.

[f. 18v]

26

Ca.

Capon.
Caponar.
Captura.
Capuchino.

Capó.
Exarmentar.
Presonada.
Capuchí.

---

⁵⁶ En la sisena edició del DRAE (1822): «Cancano. s. m. Piojo». Actualment el mot ha perdut aquesta accepció.

Capullo.
Capullo.
Caracol.
Carbon.
Carbonero.
Carcañal.
Carcel.
Carcoma.
Cardenal (dignidad).
Cardenal.
Cardenal.
Cardo.
Cardillo.
Carear.
Carga.
Carga.
Cariancho.
Caridad.
Cariarse.
Carrioso.

Capell.
Botó.
Caragol.
Carbó.
Carboner.
Garró.
Presó.
Corca, quera.
Cardenal.
Verdanc.
Blahura.
Cart.
Cardet.
Carechar.
Carrega.⁵⁷
Carga.
Cariampla.
Caritat.
Podrir-se.
Podrit.

[f. 19r]

27

Ca.

Carirredondo.
Caritativo.
Carlanca.

Carnaval.
Carne.
Carnero.
Carnistolendas.
Carnicero.
Caro.
Carpintería.
Carpintero.
Carraca.
Carretear.
Carretera.
Carretero.
Carretilla.
Carrillo.
Carrilludo.

Carirredó.
Caritatiú.
Collar de gos de ganado.⁵⁸
Carnistoltes.
Carn.
Moltó.
Carnistoltes.
Carnicer.
Car.
Fusteria.
Fuster.
Batsoles.
Carretechar.⁵⁹
Carretera.
Carreter.
Cohuet borracho.
Galta.
Galtut.⁶⁰

⁵⁷ Al ms.: Carrega. Carga. (*Ordre castellà - valencià invertit*).

⁵⁸ Fins a C. M. G. no s'havia introduït la informació de ganado en la veu collar; *Lamarca* (1839) i *Escrig* (1851) la tornen a recollir.

⁵⁹ C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquest mot.

⁶⁰ C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquest mot.

Carruaje.
Carrucha.
Cartabon.
Cartapacio.
Cartilla.
Carton.
Cartulina.
Casado.

Carruache.
Corriola.
Cartabó.
Cartapasi.
Beseroles.
Cartó.
Cartolina.⁶¹
Casat.

[f. 19v]
28

Ca.

Casamiento.
Cascabel.
Cascajo.
Cascara.
Cascaruleta.
Cascote.
Cáso.
Casquete.
Casquijo.
Castaño.
Castañuelas.
Castidad.
Castigo.
Castillo.
Castizo.
Castrar.
Castrar (la colmena).
Casualidad.⁶³
Casuista.
Cata.⁶⁵
Cataplasma.
Catar.

Casament.
Cascabell.
Grava.
Corfa.
Castañolada.⁶²
Ripio.
Cás.
Casquet.
Grava.
Castañer.
Castañetes.
Castitat.
Castic.
Castell.
Castis.
Capar.
Tallar la mel.
Casualitat.
Casuiste.⁶⁴
Tacha, ensach.
Empastre.
Tastar.

[f. 20r]

29

Ca.

Catedratico.
Categorico.
Catequisado.

Catedratic.
Categoric.
Catequisat.

---

⁶¹ *C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquest mot.*

⁶² *C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquesta accepció del mot castanyolada.*

⁶³ *Al ms.: 1 superposada a t.*

⁶⁴ *C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquest mot.*

⁶⁵ *Al f. 17r: Cala. Tacha, ensach.*

Catolicamente.
Catolico.
Caudaloso.
Causal.
Causante.
Caustico.
Cauteloso.
Cauterio.
Cautivado.
Cautiverio.
Cautivo.
Caverna.
Caviloso.
Cayado.
Cascaria.⁶⁶
Cáso.
Cazuela.

Catolicament.
Catholic.
Caudalos.
Motiú.
Causant.
Caustic.
Caútelós.
Caúteri.
Cautivat.
Cautiveri.
Cautiú.
Cova.
Cavilós.
Gayato.
Macarró.
Paelló.
Casóla.

Cebada.

Ce.

Ordí.

[f. 20v]
30

Cebadero.
Cebolla.
Cebollino.
Ceceoso.
Cedacero.⁶⁷
Cedazo.
Ceder.
Cefiro.
Ceja.
Cegijunto.
Celada.
Celebro.⁶⁹
Celibe.
Celosia.
Cenar.
Cencerrada.
Cencerro.
Cenefa.
Ceniza.

Ce.

Aveall.
Ceba.
Cebollí.
Farfallós.
Cedacer.
Cedas.
Cedir.
Vent marí.⁶⁸
Cella.
Cellút.
Traició.
Cervell.
Fadrí.
Chelosia.
Sopar.
Esquellada.
Esquella.
Farfala, francha.
Cendra.

⁶⁶ *Cazcarria.*

⁶⁷ *Al ms.: c superposada a una altra grafia il·legible.*

⁶⁸ *Segons el DCVB, terme usat a la zona de Morella.*

⁶⁹ *Segons el DRAE (sisena edició, 1822) cerebro era aleshores la forma principal, mentre que cerebro, la variant secundària.*

Cenotafio.
Centro.
Ceñido.

Túmulo.
Mich.
Ceñit.

[f. 21r]

31

Ce.

Cepa.
Cepilladuras.
Cepillo.
Cepillo.
Cepo.
Cerca.
Cercado.
Cerdo.
Cerero.
Cereza.
Cerezo.
Cernedero.
Cerner.
Cerote.
Cerradura.
Cerraja.
Cerrajero.
Cerrar.
Cerrojo.
Certificacion.
Cesta.
Cestero.

Cep.
Burumballes.⁷⁰
Plana.
Espalmador.
Cep.
Prop.
Cercat.
Porc.
Cerer.⁷¹
Cirera.
Cirerer.
Cendré[r].
Cendré[r].
Ceról.
Pañ.
Pañ.
Mañá.
Tancar.
Ferrellat.
Certificació.
Cistélla.
Cisteller.

[f. 21v]
32

Ce.

Ceston.
Cetrino.
Cicatero.
Ciclón. [sic]
Cidra.
Cidro.

Banasto.
Cetrí.
Enteresat.
Chiscló, cicló.
Polsim.
Polsimer.⁷²

Ci.

Ciego.
Ciento.

Ségo.⁷³
Cent.

⁷⁰ Al ms.: es superposades a a.

⁷¹ C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquest mot.

⁷² Probablement ponciler, variant valenciana de poncemer.

⁷³ Al ms.: S superposada a C.

Científico.
Ciento.
Ciervo.
Cigarra.
Celicio. [sic]
Cella.⁷⁵

Cimbolo.
Cimborio
Cimenterio.
Cinabrio.
Cincuenta.

Centific.⁷⁴
Cent.
Cervo.
Cigala.
Celici.
Cicha (de guardar
forment).⁷⁶
Cimbalet.
Cimbori.
Fosá[r].
Bermelló.
Cincuenta.

[f. 22r]

33

Ci.

Cinife.
Cinta.
Cintarazo.
Cintarear.
Cinturon.
Ciprés.
Circulo.
Cirio.
Ciruella.
Ciruelo.
Cirujia.
Cirujano.
Cisco.
Cismatico.
Citacion.
Citado.
Citola (en los molinos).
Ciudad.
Ciudadano.
Civilizacion.
Civilizado.

Mosquit.
Llista.
Esplanisada.
Pegar esplanisades.
Cinturó.
Ciprés.
Círcul.
Ciri.
Pruna.
Prunera.
Ciruchia.
Ciruchá.
Molinada.⁷⁷
Cismatic.
Citació.⁷⁸
Citat.
Cavallot.⁷⁹
Ciutat.
Ciudadá.
Civilisacio.
Civilasat. [sic]

c.

[f. 22v]

34

⁷⁴ Al ms.: e superposada a ie.

⁷⁵ Al ms.: e superposada a i.

⁷⁶ Al ms.: guardar inserit a l'interlineat inferior.

⁷⁷ Al ms.: paraula esborrallada i il·legible a continuació de Molinada.

⁷⁸ Al ms.: esborrall il·legible entre a i c.

⁷⁹ Al ms.: article inserit a l'interlineat per la mateixa mà.

Cl.

Clarear.
Claridad.
Clarín.
Clarinete.
Clarísimo.
Claro.
Clásico.
Clavel.
Clavija.
Clavo.
Clavo.
Clavo.
Clerigo.
Cloaquear.
Clueca.

Clarechar.
 Claritat.
 Clarí.
 Clarinet.
 Clarisim.
 Clar.
 Clasic.
 Clavéll.
 Clavélla.
 Claú.
 Ull de poll.
 Clavell (especies).
 Capellá.
 Cloquechar.
 Lloca.

Co.

Coagular.
Cagulo.
Cubertera.⁸² [*sic*]
Coccar.
Cocer.

Quallar.⁸⁰
 Quall.⁸¹
 Qubertora.
 Cosechar.
 Coure.

[f. 23r]

35

Co.

Cocido.
Cocina.
Cocinero.
Cochina.
Cochino.
Cochura
Código.
Codo.
Codorniz.
Cofradre.
Cofre.
Cojer.
Cognomento.
Cogollo.
Cogote.

Cuyt.
 Cuyna.
 Cuyner.
 Truixa.
 Porc.
 Fornada.⁸³
 Codic.
 Cól[s][e].⁸⁴
 Guala.
 Cofrare.
 Baul.
 Agarrar.
 Cognom.
 Ull (en la verdura).
 Tós.

⁸⁰ *Al ms.: Q superposada a C.*

⁸¹ *Al ms.: Q superposada a C.*

⁸² *A la sisena edició del DRAE (1822): cobertero; actualment: cobertera.*

⁸³ *Al ms.: Cochura. Fornada inserit a l'interlineat per la mateixa mà.*

⁸⁴ *Al ms.: tot i que sembla una e, l'última lletra apareix esborrallada i en part il·legible.*

Cogujada.
Coete.
Cojear.
Cojo.
Cola.
Colada.
Colchón

c.2.

Cogulláda.
Cuhet.
Coixexar.
Coixo.
Quoa.⁸⁵ [*sic*]
Bugada.
Matalaf.⁸⁶

[f. 23v]

36

Co.

Colchonero.
Coleada.
Colear.
Colegial.
Colegiata.
Colegio.
Colgar.
Colgajo.
Colico.
Coligarse.
Colina.
Coliceo.
Colmena.
Colmenero.
Colmillo.
Colmo.
Colodrillo.
Colorado.
Colorin.
Columpio.
Columpiarse.
Comadre.

Matalafer.
Cohada.⁸⁷
Cohechar.
Colechal.
Colechata.
Colechí.
Penchar.
Pencholl.
Colic.
Conchuminar-se
Collet, coll.
Teatro.
Báso.⁸⁸
Baser.
Claú.
Cormull.
Tos.
Roig.
Cadarnera.
Agrunsadora.
Agrunsar-se.
Comare.

[f. 24r]

37

Co.

Comadreja.
Comadron.
Comandante.

Mustela.
Comadró.
Comandant.

⁸⁵ *Potser volia emprar la variant formal coua —amb epèntesi antihiàtica— i va alterar l'ordre de les vocals —transmutatio—, o simplement s'oblidà de ratllar una de les dues vocals després d'haver dubtat quina era la correcta.*

⁸⁶ *Al ms.: f superposada a p.*

⁸⁷ *Al ms.: h inserida a l'interlineat superior, entre o i a.*

⁸⁸ *C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquest mot.*

Combo.
Combarse.
Comedor.
Comer.
Comerciante.
Comercio.
Comezon.
Comico.
Comida.
Comilon.
Comisario.
Como.
Comodidad.
Compadecerse.
Compadre.
Compaje.
Compasion.

c.3.

Capsal, en los toneles
colocados en la bodega.
Engarsar-se
Minchador.
Minchar.
Comerciant.
Comers.
Picor.
Comediant, comic.
Minchada.
Minchador.
Comisarí.
Com.
Comoditat.
Compadeixer.
Compare.
Trabasó.
Compasió.

[f. 24v]
38

Co.

Compasivo.
Compendio.
Compendioso.
Complacer.
Complaciente.
Completas.
Completo.
Cumplimento.
Componer.
Comprender.
Comprendido.
Comprometer.
Compromiso.
Compuesto.
Comulgar.
Comun.
Comunidad.
Consejal.
Concepto.

Compasiú.
Compendi.
Compendios.
Complaire.
Complacent.
Completes.
Completo.
Cumpliment.
Compondre.
Comprendre.
Compres.
Comprometrer.
Compromis.
Compost.
Combregar.
Segreta.
Comunitat.
Churat.
Concepte.

[f. 25r]

39

Co.

Concierto.
Concilio.
Conciso.

Concert.
Concili.
Concis.

Concluir.
C[on]currir.
Concha.
Condenado.
Conducto.
Conej[e]ra.⁸⁹
Coneja.
Conejo.
Confesonario.
Confite.
Confiteria.
Confitero.
Conflicto.
Conformidad.
Confuso.
Congelado.
Congeniar.
Congoja.

c.4.

Acabar.
Acudir.
Pichina.
Condenat.
Conducte.
Conillera.
Conilla.
Conill.
Confesonarí.
Confit.
Sucreria.
Sucrer.
Conflicte.
Conformitat
Confús.
Conchelat.
Concheniar.
Congoixa.

[f. 25v]
40

Co.

Congrio.
Conjeturar.
Conjugar.⁹⁰ [sic]
Conjuracion.
Conjuro.
Conmover.
Conocer.
Conocido.
Conocimiento.
Conseja.
Concejero.
Consejo.
Consigo.
Consuegro.
Consolar.
Consuelo.
Consuelda.

Congre.
Concheturar.
Conchurar.
Conchuració.⁹¹
Conchur.
Conmoure.
Coneixer.
Conegút.
Coneiximent.
Rondalla.⁹²
Conceller.
Consell.
En sí.
Consogre.
Aconortar.
Aconort, consol.
Consolta.

[f. 26r]

41

⁸⁹ *Al ms.: esborrall amb forma de e entre j i r.*

⁹⁰ *Tenint en compte l'equivalent (conchurar) i l'article següent, evidentment, conjurar.*

⁹¹ *C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquest mot.*

⁹² *C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que matisa el fet que una rondalla sol ser una narració més breu que una novel·la —«Conseja. s.f. Cuento ó fabula». (DRAE 1822: 210)—.*

Co.

Consumido.	Carpit, consumit.
Consumo.	Consum.
Contajiar. [<i>sic</i>]	Contachar.
Contajio.	Contachi.
Contajioso.	Contachos.
Contenporaneo. ⁹³	Contemporani.
Contener.	Contindre.
Contenido.	Contengut.
Contexto. ⁹⁴	Contexte.
Contigo.	En tu.
Continjente. [<i>sic</i>]	Contincent. ⁹⁵
Contradicir. [<i>sic</i>]	Contradir.
Contradictorio.	Contradictori.
Contradicho.	Contradit.
Contrahecer.	Contrafer.
Contrahecho.	Contrafet.
Contralto.	Contral.

[f. 26v]

42

Co.

Contrapeso.	Contrapes.
Contraprueba.	Contraproba. ⁹⁶
Contrariar.	Contradir.
Contrario.	Contrari.
Contrato.	Contrate.
Contumaz.	Cabut.
Convalecer.	Convaleixer.
Convenido.	Convengut.
Convenio.	Convení.
Convenir.	Convindre.
Copa.	Braser.
Copo.	Enserrellada.
Copo (de nieve).	Bor[r]ello de neu.
Corage.	Corache.
Coralina.	Herba cuquera.
Corazón.	Cor.
Corbacho.	Verga de boú.
Corbatin.	Corbatí.
Corcoba.	Chepa.

⁹³ Al ms.: n inserida a l'interlineat superior, entre e i p.

⁹⁴ Al ms.: x superposada a s.

⁹⁵ Al ms.: dígraf ch superposat a g.

⁹⁶ C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquest mot.

Co.

Corcobado.	Cheperut.
Corcho.	Súro.
Cordel.	Cordell.
Cordelero.	Corder.
Cordero.	Corder.
Cordoban.	Cordobá.
Cordon.	Cordó.
Corma.	Sep.
Cormo.	Cormull.⁹⁷
Cornudo.	Cornut.
Coro.	Cor.
Correa.	Correcha.
Correjero.	Correcher.
Correctivo.	Correctiú.
Correcto.	Correcte.
Corregible.	Correchible.
Corregidor.	Correchidor.
Corregimiento.	Correchiment.
Corregir.	Correchir.
Correo.	Correu.

Co.

Correoso.	Correchos.
Corresponder.	Correspondre.
Correspondiente.	Corresponent.
Corrida.	Correguda.
Corriente.	Corrent.
Corro.	Rogle.
Corrillo.	Roglet.
Corromper.⁹⁸	Corrompre.
Corrumpido.	Corruptut.
Corrupto.	Corrupte.
Corsario.	Corsarí.
Corsé.	Corset.
Cortante.	Carnicer.
Cortapluma.⁹⁹	Templaplomes.
Cortar.	Tallar.
Cortarse.	Triar-se.
Corte.	Tall.

⁹⁷ Al ms.: article inserit a l'interlineat per la mateixa mà, amb una tinta lleugerament més tenue.

⁹⁸ Al ms.: er finals superposades a dues lletres il·legibles.

⁹⁹ Al ms.: lletra ratllada al final del mot, probablement s.

[f. 28r]

Corte.

Cort.

45

Co.

Córtés.
Cortejante.
Cortejo.
Cortesano.
Corteza.
Corto.
Coscoja.
Coscarron.
Cosecha.
Cocechero.¹⁰⁰
Coser.
Cosido.¹⁰¹
Cosimiento.
Cosquillas.
Costear.
Costilla.
Costilla.

Cór[t]s.
Festechador.
Festechant.
Cortesá.
Corfa, costra.
Cúrt.
Coscólla, coscoll.
Boñ.
Cullita.
Cullitor.
Cusir.
Cusit.
Decócte.
Cosquerelles.
Costechar.
Costella.
Chúlla.

[f. 28v]

46

Co.

Cotejar.
Coxcojilla.
Conjuntura.

Cotechar.
Peu cóix (juego).
Conchuntura.

Cr.

Craso.
Crear.
Crecer.
Crecido.
Creer.
Crencha.

Cuajada.
Cribar.
Criba.
Cribo.
Cristiano.
Crudo.
Crujido.

Gras, gort.
Criar.
Creixer.
Creixent.
Creure.
**Carrera al cap en lo
pentinat de les
dones.**
Cuallada.
Porgar.
Griva.
Ydem.
Cr[i]stíá.
Crú.
Cruixit.

¹⁰⁰ *Al ms.: dígraf ch superposat a dues grafies il·legibles.*

¹⁰¹ *Al ms.: s superposada a una altra grafia il·legible.*

Crujir.
Cruz.

Cruixir.
Creú.

[f. 29r]

47

Cruelísimo.
Cruelmente.

Cr.

Cruelísim.
Cruelment.

Cu.

Cuaderno.
Cuadernillo.
Cuadra.
Cuadrado.
Cuajada.
Cuajo.
Cuajar.
Cuando.
Cuarenta.
Cuarteron.
Cuarto (de hora).¹⁰²
Cuadrado.
Cuatro.
Cuatro cientos.
Cuba.
Cubileta.
Cubo.
En cuclillas (en).¹⁰³

Cuadernt. [sic]
Cuadernet.
Estable.
Cuadrat.
Cuallada.
Cuall.
Cuallar.
Cuant.
Quoranta.
Quarteró.
Quart.
Eixelero.
Cuatre.
Quatre-cens.
Bota.
Cubilet
Poal
Achupit.

[f. 29v]

48

Cu.

Cuchara.
Cucharon.
Cuchillo.
**Cudría (trenza de
esparto).¹⁰⁴**
Cuebano.¹⁰⁴
Cuebana.
Cuello.
Cuenta.
Cuerda.
Cuerdo.
Cuero.
Cuero.

Cullera.
Cullerot.
Ganivet.
Faixcar.

Cóve.
Panerot.
Coll.
Conte.
Corda.
Chuicios.
Pell.
Cúyro.

¹⁰² Al ms.: grafia esborrallada i il·legible després de ra, probablement s.

¹⁰³ Al ms.: En cuclillas situat a l'interlineat superior, damunt d'un mot ratllat i il·legible.

¹⁰⁴ Al ms.: o superposada a a.

Cuerno.
Cuerpo.
Cuervo.
Cuerco¹⁰⁶ (en los
molinos de aceyte).
Cuesco (hueso de
fruta).
Cuesco.
Cuesta.
Cueva.
Cuezo (albanileria).

Querno.¹⁰⁵
Cos.
Corp.
Escudella.

Piñol.

Pet.
Costa.
Cova.
Pastera.

[f. 30r]

49

Cu.

Cuenco.
Cuevano.
Cogujada.
Culantrillo (planta).
Culazo.
Cualatazo.
Culcusido.
Culebra.
Culero.
Culo.
Culto.
Cultivo.
Cumpleanos. [*sic*]
Cumplimiento.
Cuyta.¹⁰⁹
Cuna.
Cuña.
Cúpula.
Cura.
Curtidor.
Curtir.

Cósi.
Cove.
Cugullada.
Falsia.
Culot.
Culatada.¹⁰⁷
Calcusit.¹⁰⁸
Aserp.
Culer.
Cúl.
Cult.
Cultiú.
Cumpleañs.
Cumpliment.
Pesat.¹¹⁰
Brés.
Falca.
Micha taroncha.
Retor.
Blanquer.
Adobar.

d.

[f. 30v]

50

Ch.

Chacoli (vino).

Agrielles.

¹⁰⁵ *Al ms.: Q superposada a C.*

¹⁰⁶ *Segurament, cuesco.*

¹⁰⁷ *Al ms.: d superposada a una altra grafia il·legible.*

¹⁰⁸ *C. M. G. recull aquest mot per primera vegada en una obra lexicogràfica valenciana.*

¹⁰⁹ *Al ms.: y superposada a una altra grafia il·legible.*

¹¹⁰ *Probablement error involuntari de -t per -r (pesar).*

Charlatan.
Chantre.
Chapodar.
Charlador.
Chasquido.
Charlar.
Chapurrado (mezcla de licores).
Chibo.
Chicorias.
Chichon.
Chifle.¹¹²
Chilindron (juego de naypes).
Chimenea.
Chiquero.
Chispa.
Chispear.
Chirlo.
Chito.

Parlador.
Capiscol.
Esporgar.
Cha[r]rayre.
Esclafit.
Charrar.
Palladeta.

Macho de cabrio.¹¹¹
Chicories.
Boñ.
Reclam.
Espadilla.¹¹³

Fumeral.
Toril.
Purna.
Purnear.¹¹⁴
Trenc.
Canonet.

[f. 31r]

51

Ch.

Chivo.
Chocheax.
Chorlito.
Chollazo.
Choza.
Chupador (para dest[et]ar los niños).
Chusco.
Chumuscarse.

Cabrit.
Chocheax.
Corcutlet.¹¹⁵
Calbot.
Barraca.
Ditet.

Gracios.
Socarrar-se.

Da.

Dado.
Dalle.
Damas.
Damasco.
Dar.

Dau.
Corbella, fals.
Dames.
Domas.
Donar

¹¹¹ Al ms.: de inserit a l'interlineat superior, entre Macho i cabrio.

¹¹² Al ms.: l inserida a l'interlineat superior amb tinta molt més clara, entre f i e.

¹¹³ Probablement, castellanització d'espadella.

¹¹⁴ Al ms.: Punechar amb la r inserida a l'interlineat superior, entre u i n.

¹¹⁵ Probablement es tracta de la cuereta o cueta (en castellà lavandera blanca o aguzanieves), ocell del qual Sanchis Guarner (1956) recollí les variants corcoet i cucullet, entre moltes altres.

[f. 31v]
52

	<i>De.</i>	
Dean.		Deá.
Debajo.		Baix.
Debanador.		Lleva capdell (capdellador).
Deber.		Deure.
Dibilidad. [sic]		Debilitat.
Debo.		Dec.

d.2.

	<i>De.</i>	
Decaer.		Decaure.
Decaido.		Decaigut.
Decente.		Desent.
Decir.		Dir.
Decicion.		Decicio.
Dedal.		Didal.
Dedo.		Dit.
Defecto.		Defecte.
Defender.		Defendre.
Deguello.		Degolla.
Diezmo.		Delme.
Deista.		Deiste.
Dejar.		Dixar.
Delante.		Davant.
Delfin.		Delfí.
Delgado.		Prim.
Delirio.		Deliri.
Demente.		Dement.

[f. 32r]

	<i>De.</i>	
Dentro.		Dins.
Dentudo.		Dentut.
Dependiente.		Dependent.
Deposito.		Deposit.
Derecha.		Dreta.
Derecho.		Dret.
Derretido.		Derretit.
Derribar.		Derrocar.
Derruir.		Asolar. ¹¹⁶
Desafecto.		Desafecte.
Desagotar.		Desgotar.

53

---

¹¹⁶ Al ms.: o esborrallada i superposada a dues grafies il·legibles, potser so, amb la qual cosa originalment hauria escrit assolar.

Desagradecido.
Desagravio.
Desagüar.
Desagüe.
Deslvasado.
Desalojar.

[f. 32v]
54

d.3.

De.

Desaparecer.
Desaseado.
Desatar.
Desavenido.
Descanso.
Descarnado.
Desender.
Descolado.
Descolgar.
Descomponer.
Desconcierto.
Desconocer.
Desconocido.
Desconsuelo.
Desco[s]er.¹¹⁷
Desconyuntar.
Describir.
Desembojar.
Desencajar.

[f. 33r]

De.

Desenlazar.
Desenojar.
Deseo.
Desfajar.
Deshilar.
Deshojar.
Desierto.
Desladrillar.
Desenladrillado.
Desollar.¹²⁰
Deslomado.¹²⁰

Desagrait.
Desagraví.
Desaiguar.
Deseigue. [*sic*]
Desllvasat.
Desalochar.

Desapareixer.
Deschecte.¹¹⁷
Desnugar.
Desavengut.
Descans.
Descarnat.
Baixar.
Descuat.
Despenchar.
Descompondre.
Desconsert.
Desconeixer.
Desconegut.
Desconsol.
Descosir.
Desconchuntar.
Descriure.
Desembochar.
Desencaixar.

55

Desenllasar.
Desenuchar.¹¹⁹
Desich.
Desfaixar.
Desfilar.
Desfullar.
Desert.
Desenrracholar.
Desenrracholar.
Escorchar, pelar.
Desllomat.

¹¹⁷ Segons el DCVB, aquesta accepció del mot *dejecte* (o *desjecte*) és pròpia de Tortosa i del Priorat.

¹¹⁸ Al ms.: *esborrall il·legible entre o i e, probablemente s.*

¹¹⁹ C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquest mot.

Deslomar.
Desnudo.
Desmayo.
Desorejar.
Despacio.
Despacito.
Despecho.
Destajo.

d.4.

Desllomar.
Despullat,¹²¹ nuhuet.¹²²
Malagana.¹²³
Desorellar.
Espay.
Espayet.
Despit.
Estall.

[f. 33v]
56

De.

Destetar.
Destierro.
Desudarse.
Desuncir.
Detener.
De toque.

Desmamar.
Desterro.
Desugüar-se.
Deschuñir.
Detindre.
De toc.

Di.

Diablo.
Diamante.
Dibujo.
Dibujar.
Dibujado.
Dibujador.
Dibujante.
Diciembre.
Diente.
Dientes.
Diezmo.

Diabale.
Diamant.
Dibuix.
Dibuixar.
Dibuixat.
Dibuixador.
Dibuixant.
Dehembre.
Dent.
Dents.
Delme.

[f. 34r]

57

De. [sic]

Dijestion.
Dijerir.
Dijestivo.
Dijesto.
Digno.
Diligente.
Dios.

Dichestió.
Dicherir.
Dichestiú.
Dichest.
Digne.
Dilichent.
Deú.

---

¹²⁰ Al ms.: l superposada a ll.

¹²¹ Al ms.: Despullat inserit a l'interlineat superior, damunt d'un mot ratllat i il·legible.

¹²² Al ms.: segona u inserida a l'interlineat superior, entre h i e.

¹²³ C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquest mot.

Descubrimiento.
Discurso.
Distraer.
Divieso.

Descubrimient.
Discurs.
Distraure.
Floronco.

Do.

Doce.
Docientos.
Docto.
Doliente.
Domingo.
Dorada.
Dote.

Dotse.
Docents.
Docte.
Dolent.
Domenche.
Orada.
Dot.

[f. 34v]
58

Du.

Duda.
Dudar.
Duque.
Durazno.

Ducte.
Ductar.
Duc.
Bresquilla.

Eb.

Ebrio.
Ebriedad

Borracho.
Borrachera.

Ec.

Eclesiastico.
Economico.
Escurreduras.

Eclesiastic.
Economic.
Escorrims.

Ech.

Echado.
Echar.
Echarse.
Echinides.

Chitat.
Tirar.
Chitar-se.
Capellanets, erisos de
mar.

Ed.

Edicto.
Edificio.

Edicte.
Edifici.

Ef.

Efectivo.

Efectiú.

	<i>Ef.</i>	
Efecto.		Efecte.
	<i>Eg.</i>	
Egoismo.		Egoisme.
Egoista.		Egoiste. ¹²⁴
	<i>Ej.</i>	
Eje.		Eix.
Ejecutar.		Eixecutar.
Ejecutivo.		Eixecutiú.
Ejecutoria.		Eixecutoria.
Ejemplar.		Eixemplar.
Ejemplo.		Eixemple.
Ejercer.		Eixersir.
Ejercicio.		Eixersisi.
Ejercito.		Eixersit.
Ejercitar.		Exersitar.
Ejecutar.		Eixecutar.
	<i>El.</i>	
Elefante.		Elefant.
Elija. ¹²⁵		Elechia.
Elemento.		Element.

	<i>El.</i>	
Elevar.		Alsar.
Elogiar.		Elochar.
	<i>Em.</i>	
Embajada.		Embaixada.
Embajador.		Embaixador.
Enrriar.		Embasar. ¹²⁶
Embeber.		Embeure.
Embebido.		Embegut.
Empalagar.		Embafar.
Embojar.		Emboxar.
Embriagar.		Emborr[a]char.
Enbriaguez.		Borrachera.
Embudo.		Embut.
Enbuchar.		Empapusar.

¹²⁴ Al ms.: Egoiste. Egoista. (*Ordre castellà - valencià invertit*).

¹²⁵ Al ms.: j superposada a g.

¹²⁶ Al ms.: Embasar. Enrriar. (*Ordre castellà - valencià invertit*).

Empacho.
Emparejar.
Empezar.
Emplastro.
Empollar.
Empujar.
Empellon.

[f. 36r]

En.

Enajenar.
Enaguas.
Enarenar.
Encajar.
Encarcelado.
Encargo.
Enconarse.
Encendido.
Encerado.
Encerrar.
Encia.
Encima.
Encojer.
Enclenque.
Encuentro.
Enderesar.
Enemigo.
Enero.
Enfermedad.

[f. 36v]

62

En.

Enfermo.
Engano. [*sic*]
Engendrar.
Engrudo.
Engullir.
Enhebrar.
Enhornar.
Enjabonar.
Enjalbear.
Enjambre.
Ejaular.
Enjugar.
Enjuagarse.
Enlazar.
Enlutar.

Empach.
Emparellar.
Comensar.
Emplastre.
Covar.
Espentechar.
Espenta.

61

Enachenar.
Sinagües.
Arenar.
Encaixar.
Pres.
Encarrec.
Endañar-se.
Enses.
Encerat.
Tancar.
Cheñiva.
Damunt.
Encullir.
Malaltús.
Encontre.
Endresar.
Enemic.
Chiner.
Enfermetat.

Malalt.
Engañ.
Enchendrar.
Pastes, pastetes.
Engaldir.
Enfilar.
Enfornar.
Ensabonar.
Emblanquinar.
Eixam.
Engabiar.
Eixugar.
Glopechar.
Enllasar.
Endolar.

Enmudecer.
Enojo.
Ensalada.

Enmudir.
Enuch.
Ensisam.

[f. 37r]

63

En.

Entender.
Entendimiento.
Entero.
Enterrar.
Enterrador.
Entierro.
Entrañas.
Entretejir.
Entre tiempo.
Envejecerse.
Envidia.
Envidioso.
Envoltura.
Envolver.

Entendre.
Enteniment.
Sanser.
Sotarrar.
Foser, sotarrador.
Setarrar. [*sic*]
Entrañes.
Entreteixir.
Entretems.
Envellir-se.
Envecha.
Envechos.
Bolcada.
Bolcar.

Eq.

Equipaje.

Equipache.¹²⁷

Er.

Ermitaño.
Errax.¹²⁸

Ermita.
Pinol.¹²⁹ [*sic*]

Es.

Escalamo.

Escalem.

[f. 37v]

64

Es.

Escalera.
Escama.
Escardar.
Escarabajo.
Escocer.

Escala.
Escata.
Birbar.
Escarabat.
Coure.

---

¹²⁷ C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquest mot.

¹²⁸ L'any 1825 la grafia *x* era la normativa en aquest mot, tal com s'observa en la sisena edició del DRAE (*errax* i *herrax*), però ja hauria de conviure amb la grafia *j*, ja que a la segona part del vocabulari, C. M. G. fa servir *herraj*. L'any 1832, la setena edició del DRAE canvia la grafia *x* per la *j*, però ambdues grafies conviurien bastants anys, ja que *Escrig* (1851: 658) fa servir «*errax*, *erraj* ó *herraj*».

¹²⁹ Al ms.: article inserit posteriorment a l'interlineat per la mateixa mà, amb una tinta molt més fosca.

Escarpin.
Espumadera.
Espumar.

Peúc.
Desbromadora.
Desbromar.

Es.

Eparavan.
Empullon.
Empujar.
Espigar.
Espulgar.
Escamondar.
Esqueje.
Estevado.
Estornino.
Escoba.
Escobon.

Esparver.
Espenta.
Espentechar.
Espigolar.
Esplugar.
Esporgar.
Esqueix.
Estevat.
Estornell.
Granera.
Estrañinadora.

[f. 38r]

65

Es.

Escojer.
Esconder.
Escondite.
Escribano.
Escribir.
Escrupulo.
Escuela.
Espada.
Espalda.
Esparavel.
Esparcir.
Esparrago.
Espejo.
Espeso.
Espiritu.
Espliego.
Esponja.
Esquina.
Establo.
Estambre.

Triar.
Amagar.
Amagatall.
Escrivá.
Escriure.
Escrupol.
Escola.
Espasa.
Espala.
Rall.
Escampar.
Espa[r]rec.
Espill.
Esp[es].¹³⁰
Espirit.
Espigol.
Esponcha.
Cantó.
Corral.
Estam.

e.

[f. 38v]

66

Es.

Estio.
Estornino.
Estrecho.

Estiú.
Estornell.
Estret.

¹³⁰ Al ms.: les grafies es s'intueixen sobre una taca de tinta.

Estropajo.		Estropall, fregall, espart.
Estudiante.		Estudiant.
Estudio.		Estudi.
	<i>Et.</i>	
Eterno.		Eternt.
Etico.		Etic.
	<i>Eu.</i>	
Eunuco.		Capó.
	<i>Ex.</i>	
Exheredado.		Deseretat.
Exheredar.		Deseretar.
Eshumar. ¹³¹		Desenterrar.
Exhigüo.		Chiquet.
Estender.		Estendre.
Estraño.		Estrañ.
Extraer.		Extraure.
Extrajudicial.		Extrachudicial.
Extracto.		Estracte. ¹³²

[f. 39r]

67

	<i>Ex.</i>	
Extraer.		Estraure.
Extrangero. ¹³³		Estrancher.
Extraño.		Estrañ.
Extraordinario.		Estraordinari.
Extravagante.		Estravagant.
Extremauncion.		Pel[u]riar. ¹³⁴

	<i>Fa.</i>	
Fabricante.		Fabricant.
Facilidad.		Facilitat.
Facistol.		Faristol.
Faja.		Faixa.
Fajar.		Fayxar.
Fajo.		Feix.
Faldriquera.		Burchaca.
Falso.		Fals.

¹³¹ Al ms.: h superposada a una altra grafia il·legible.

¹³² Al ms.: s superposada a x.

¹³³ La grafia g era correcta en aquest mot a l'època, segons la sisena edició del DRAE (1822).

¹³⁴ Al ms.: entre l i r esborrall semblant a la vocal u. Al f. 166r: Peluriat i Peluricia.

	<u>Falleba.</u>		<u>Frontisa.</u> ¹³⁵
	Fallecer.		Morir.
	Faroton.		Afaram.
		e.2.	
[f. 39v]			
68		<i>Fa.</i>	
	Farmacèutico.		Abotecari.
	Fatuo.		Boich. ¹³⁶
		<i>Fi.</i> ¹³⁷	
	Fiesta.		Fiesta. [sic]
		<i>Fe.</i> ¹³⁸	
	Fengir.		Fenchir.
		<i>Fl.</i> ¹³⁹	
	Flujo.		Fluix.
	Florear.		Florechar.
	Florecer.		Florir.
	Florecido.		Florit.
	Flujo.		Fluix.
		<i>Fo.</i> ¹⁴⁰	
	Foja.		Fócha.
	Anafes.		Foguer. ¹⁴¹
	Forjar.		Forchar.
		<i>Fr.</i> ¹⁴²	
	Fragua.		Fornal.
	Freir.		Frechir.
	Franja.		Francha.
	Frayle.		Frare.
	Freno.		Fré.

¹³⁵ Al ms.: esborrall situat a l'interlineat inferior, sota Frontisa.

¹³⁶ Al ms.: dígraf ch superposat a dues grafies il·legibles, i a continuació dues lletres ratllades.

¹³⁷ Al ms.: Fi. inserit a l'interlineat superior.

¹³⁸ Al ms.: Fe. inserit a l'interlineat superior.

¹³⁹ Al ms.: Fl. inserit a l'interlineat superior.

¹⁴⁰ Al ms.: Fo. inserit a l'interlineat superior.

¹⁴¹ Al ms.: Foguer. Anafes. (Ordre castellà - valencià invertit). La veu està inserida a l'interlineat per la mateixa mà però amb tinta diferent.

¹⁴² Al ms.: Fr. inserit a l'interlineat superior.

	Fr.	
Frente.		Front.
Frio.		Frét.
Fruta.		Fruita.
Fruto.		Fruit.

	Fu. ¹⁴³	
Fuego.		Fóc.
Fuelle.		Mancha.
Fuente.		Font.
Fuera.		Fora.
Fuerte.		Fort.
Fuerza.		Forsa.

	Ga.	
Gachas.		Farinetes.
Galantear.		Festechar.
Galanteo.		Festeix. ¹⁴⁴
Galapago.		Tortuga.
Gallo.		Gall.
Gambalúa.		Ganguil.
Ganar.		Guañar.
Grafiñera.		Cheladora.

e.3.

	Ga.	
Garbanzo.		Sigró.
Gargajo.		Gargall.
Gargajoso. ¹⁴⁵		Gargallós.
Garrapata.		Caparra.
Garrafa.		Cubilet.
Garrofa.		Garrofa.
Gato.		Gat.
Gavilla.		Feix, gavell.

	Ge.	
Gede. ¹⁴⁶		Eixem.
Gemelo.		Besó.
Gemir.		Chamegar.

¹⁴³ Al ms.: Fu. inserit a l'interlineat superior.¹⁴⁴ Al ms.: grafies ix superposades a ch.¹⁴⁵ Al ms.: s superposada a una altra grafia il·legible.¹⁴⁶ Segurament, jeme.

General.
Genero.
Generoso.
Generosidad.
Genio.
Gente.
Gentil.
Gergon.
Geringa.¹⁴⁷

Chineral.
Chenero.
Cheneros.
Chenerositat.
Cheni.
Chent.
Chentil.
Marfega.
Eixeringa.

[f. 41r]

71

Gi.

Giba.
Gibado.
Giboso.
Gigante.

Chepa.
Cheperut.
Ydem.
Chagant.

Go.

Golondrina.
Goloso.
Golosina.
Golpe.
Gorrion.
Gotear.
Gozo.

Oroneta.
Llepol.
Llepolia.
Colp.
Teuladí.
Gotechar.
Goch.

Gr.

Granada.
Granado.
Granito.
Grano.
Grillos.
Grima.
Gritar.
Grito.

Magrana.
Magraner.
Granet.
Grá.
Grillons.
Esgarrifament.
Cridar.
Crit.

e.4.

[f. 41v]
72

Gu.

Grifo.
Guiñada.
Guisante.

Ayxeta.¹⁴⁸
Ullada.
Pesol.

¹⁴⁷ La g inicial era correcta en aquest mot a l'època, segons la sisena edició del DRAE (1822).

¹⁴⁸ Al ms.: Grifo. Ayxeta. inserit a l'interlineat superior per la mateixa mà i amb tinta més fosca, als dos extrems de Gu.

Ha.

Haba.
Habichuelas.
Hablador.
Hablar.
Hacer.
Hac[i]a donde.
Hacinar.
Hacha.
Hachazo.
Halagar.
Alcon.
Hallar.
Hambre.
Hambriento.

Faba.
Fesols.
Parlador.
Parlar.
Fer.
Cab a ont.
Amontonar.
Destral.
Destralada.
Afalagar.
Falcó.
Trobar, encontrar.
Fam.
Famoleng.

[f. 42r]

73

Ha.

Haragan.
Harina.
Hartar.
H[a]rtazgo.
Haz.

Malfatá.
Farina.
Fartar.
Fartera.
Feix.

He.

Hebra.
Hebreo.
Hecho.
Heder.
Hedor.
Helada.
Helado.
Helar.
Hembra.
Henchir.
Henchido.
Heredar.
Herederó.
Hereje.
Herido.

Ahuller.
Chudio.
Fet.
Pudir.
Pudor.
Chelada.
Chelat.
Chelar.
Femella.
Omplir.
Plé.
Heretar.
Hereú.
Hereche.
Ferit.

e.5.

[f. 42v]

74

He.

Herir.
Hermanar.
Hermandad.

Ferir.
Achermanar.
Chermandad.

Hermano.
Herradura.
Herramienta.
Herrar.
Herrax.
Herreria.
Herrero.
Hervir.
Hetico.

Chermá.
Ferradura.
Ferramenta.
Ferrar.
Sánsa.
Ferreria.
Ferrer.
Bullir.
Tisic.

Hi.

Hiel.
Hielo.
Hierro.
Higado.
Higo.
Higo chumbo.

Fel.
Chel.
Ferro.
Feche.
Figa.
Figa palera.

[f. 43r]

75

Hi.

Higuera.
Hijastro.
Hijo.
Hilas.
Hilar.
Hilaza.
Hilera.
Hilo.
Hilvanar.
Himno.
Hinchar.
Hinchazon.
Hinojo.
Hipo.
Hisopo.

Figuera.
Fillastre.
Fill.
Desfiles.
Filar.
Filasa.
Filera.
Fil.
Embastar.
Himne.
Unflar.
Unflor.
Fenoll.
Eixanglot.
Sarpaset.

Ho.

Hosico.
Hogar.
Hogaza.
Hoja.

Morro.
Fogar.
Fogasa.
Fulla.

e.6.

[f. 43v]
76

Ho.

Hojalatero.
Hojaldre.

Llanterner.
Fullalda.

Hojarasca.
Hojear.
Holgazan.
Hollin.
Hombre.
Hombro.
Homisidio.
Honda.
Hondo.
Hongo.
Horadado.
Horadar.
Horca.
Horma.
Hormiga.
Hormiguero.
Hornada.
Hornero.

[f. 44r]

Ho.

Horno.
Hor[r]or.
Horripilacion.¹⁴⁹
Hoy.
Hoyo.
Hoz.

Hu.

Hucha.
Hueco.
Huerfano.
Huerta.
Huerto.
Huesa.
Hueso.
Huespet.
Huevo.
Huir.
Humear.
Humedad.

e.7.

Fullarasca.
Fullechar.
Maltrabaja, malfatá.
Sucha, estalsí.
Home.
Muscle.
Homisidi.
Fona.
Fondo.
Rovelló.
Foradat.
Foradar.
Forca.
Forma.
Formiga.
Formiguer.
Fornada.
Forner.

77

Fornit.
Hor[r]ó[r].

Vuí.
Clot.
Fals.

Lladríola.
Buit.
Orfe.
Horta.
Hort.
Fosa.
Os.
Hoste.
Hoú.
Fuchir.
Fumechar.
Humitat.

[f. 44v]
78

---

¹⁴⁹ *Mot sense correspondència en valencià.*

	<i>Hu.</i>	
Humedo.		Humit.
Humo.		Fum.
Humoso.		Fumos.
Huracan.		Remoli.
Huron.		Furó.
Hurtar.		Furtar.
Hurto.		Furt.
Huso.		Fus.
	<i>Yc.</i>	
<u>Yctericia.</u>		<u>Aliacrà.</u>
	<i>Yd.</i>	
Yda.		Anada.
Ydioma.		Llengua.
	<i>Ye.</i> ¹⁵⁰	
Yegüa.		Egua.
Yema (de huevo).		Rovell de Ohú.
Yerba.		Erba.
Yerbabuena.		Arbasana.
Yermo		Erm.
Yerto.		Ert.
Hyerro. ¹⁵¹		Férro.
Yesca.		Esca.
[f. 45r]		79
	<i>Ye.</i>	
Yeso.		Archeps.
Yesero.		Archepser.
	<i>Yg.</i>	
Yglesia.		Esglesia
Ygnorante.		Ygnorant
Ygualdad.		Ygualdat.
	<i>Yj.</i>	
Yjada.		Yllada.
	<i>Ym.</i>	
Ymagen.		Ymache.
Ymaginacion.		Ymachinasió.
Ymaginar.		Ymachinar.
Ymperio.		Ymperi.

¹⁵⁰ Al ms.: grafies Ye. inserides a l'interlineat superior.

¹⁵¹ Al ms.: H inicial afegida posteriorment per la mateixa mà.

Ymportuno.
Ympreso.
Ympropio.

Ymportú.
Ympres.
Ympropi.

Yn.

Ynapetencia.
Ynapetente.
Yncauto.
Yncendio.

Desmi[n]chament.
Desminchat.
Yncaút.
Yncendi.

e.8.

[f. 45v]

80

Yn.

Yncienso.
Yndocto.
Yndomito.
Yndulgencia.
Yndulgente.
Yndulto.
Ynebriar.
Ynepto.
Ynexperto.
Yngenioso.
Yngenuidad.
Yngenuo.
Yngertar.
Yngerto.
Yngle.
Yngrato.
Ynjuria.
Ynjuriar.

Ynsents.
Indocte.
Yndomit.
Ynduluchensia.
Ynduluchent.
Yndult.
Emborrachar.¹⁵²
Ynepte.
Ynespert.
Ynchenios.
Ynchenuitat.
Ynchenuo.
Empeltar.
Empelt.
Ylláda.
Yngrat.
Ynchuria.
Ynchuriar.

[f. 46r]

81

Yn.

Ynjusticia.
Ymmenso.
Ynocente.
Ynsecto.
Ynstrumento.
Yntervenir.
Ynvalido.
Ynvierno.

Ynchusticia.
Ymens.
Ynosent.
Ynsecte.
Ynstrument.
Yntervindre.
Ynvalit.
Yvernt.

Yr.

Yr.

Anar.

---

¹⁵² *Al ms.: b superposada a v.*

Yu.
Yugo.
Yunque.
Chohú.
Anclusa.

Ja.
Jabalí.
Jabon.
Jabonar.
Jaboneria.
Jasena.
Chavalí.
Sabó.
Ensabonar.
Saboneria.
Chasena.

f.

[f. 46v]
82

Ja.
Jaco.
Jamas.
Jarabe.
Jarope.
Jarra.
Jaspe.
Jaspeado.
Jaula.
Jazmin.
Aca.
Chamai.
Xarop.
Eixarop.
Picher.
Chaspe.
Chaspeixat.
Gabia.
Chasmí.

Je.
Jergon.
Jesucristo.
Jesuita.
Jesus.
Marfega.
Chesucrist.
Chesuita.
Chesus.

Jo.
Jornada.
Jornal.
Jornalero.
Joroba.
Chornada.
Chornal.
Chornaler.
Chepa.

[f. 47r]

Jo.
Joven.
Joya.
Jubilacion.
Jubileo.
Jubilo.
Jubon.
Judaismo.
Judas.
Judicatura.
Chóve.
Chóya.
Chubilasió.
Chubileú.
Góch.
Chipó.
Chudaisme.
Chudes.
Chudicatura.

83

Juego.
Jueves.
Juez.
Jugar.
Jugo.
Jugoso.
Juicio.
Julio.
Jumento.
Junio.

f.2.

Chóc.
Dichóus.
Chúche.
Chugar.
Súc.
Sucós.
Chuí.¹⁵³
Chúriol.
Burro.
Chuñi.

[f. 47v]
84

Jo.

Junto.
Juntura.
Jurado.
Juramento.
Jurar.
Jurista.
Justiciado.

Chunt.
Chuntura.
Churat.
Churament.
Churar.
Churiste.
Justiciat.

La.

Labrador.
Labranza.
Labrar.
Lacerar.¹⁵⁴
Laceria.
Lacio.
Ladilla.
Lado.
Ladrar.
Ladrillo.
Ladrón.
Lagar.
Lagartija.
Lagarto.

Llaurador.
Llauranza.
Llaurar.
Esgarrar.
Miseria.
Mústio.
Lladella.
Costat.
Lladrar.
Rachola.
Lladre.
Cup.
Sargantana.
Fardacho.

[f. 48r]

La.

Lagrima.
Lagrimal.
Lamer.
Lampara.

Llagrima.
Llagrimal.
Llepar.
Llantia.

85

¹⁵³ Al ms.: í superposada a una altra grafia il·legible.

¹⁵⁴ Al ms.: c superposada a s.

Lamparilla.
Lamparon.
Lana.
Lanzadera.
Lanzar.
Largo.
Latigazo.
Latigo.
Laton.
Laurel.
Lazo.

Mineta.
Llamparó.
Llana.
Llansadora.
Tirar.
Llarc.
Asotada.
Asot.
Llautó.
Llorer.
Llas.

*Le.*¹⁵⁵

Lebrillo.
Leche.
Lecho.
Lchuga.
Lechuza.
Leer.

Llebrell.
Llet.
Llit.
Lletuga.
Obila.
Llichir.

f.3.

[f. 48v]
86

Le.

Lego.
Legon.
Lejos.
Lenteja.
Leon.
Levantarse.
Levante.

Llegech.¹⁵⁶
Lligó, lligona.
Llunt.
Chentilla.
Leo.
Llevar-se, alsar-se
Llevant.

Li.

Lia.
Libra.
Libre.
Libro.
Liendre.
Lienzo.
Llevar.
Liga.
Liga.
Ligero.
Lija.

T[r]enilla.¹⁵⁷
Lliura.
Lliure.
Llibre.
Llemena.
Llens.
Portar.
Lligacama.
Visc.
Llahucher.
Escat.

¹⁵⁵ Al ms.: grafies Le. inserides a l'interlineat superior.

¹⁵⁶ Al ms.: grafies ech inserides a l'interlineat superior, damunt de les dues grafies ratllades.

¹⁵⁷ Al ms.: grafia il·legible a causa d'un esborrall (probablement r).

Limon.
Limonero.

Llima.
Llimera.

[f. 49r]

87

Li.

Limpiar.
Limpio.
Lino.
Linterna.
Liso.
Livianos.

Netechar.
Net.
Llí.
Llanterna.
Llis.
Lleus.

Lo.

Loba (sotana de seda).
Lobo.
Lodo.
Lodoso.
Lombriz.
Lomo.
Lomo.
Lonja.
Lozano.

Lloba.
Llop.
Fang.
Fangós.
Cuc.
Llom.
Llomello.
Lloncha.
Bledá.

Lu.

Luciernaga.
Lugar.
Luquete.

Luto.
Luz.

Lluherna.
Lloc.
Lluquet, palleta de lladre.¹⁵⁸
Dol.
Llum.

f.4

[f. 49v]

88

Lla.

Llama.
Llamar.
Llave.

Flama.
Cridar.
Claú.

Lle.

Llegar.
Llenar.
Lleno.
Lleta.
Llevar.

Aplegar.
Omplir.
Ple.
Grill, hull.
Portar.

---

¹⁵⁸ Al ms.: lladre. inserit a l'interlineat inferior.

Llo.

Llorar.
Lloro.
Lloron.
Llover.
Llovisnar.

Plorar.
Plor.
Ploró.
Ploure.
Plovisnar.¹⁵⁹

Llu.

Lluvia.
Lluvioso.

Plucha.
Pluchos.

[f. 50r]

89

Ma.

Macolla.
Madera.
Madre.
Madrina.
Madroño.
Madroño.
Madrugar.
Maestro.
Granado.
Granada.
Magistrado.
Mais.
Mojuelo.
Maldecir.
Maldecido.
Maldicho.
Malecho.
Malherir.
Malo.
Majadera.

Guaix.
Fusta.
Mare.
Padrina.
Albors.
Alborser.
Matinar.
Mestre.
Magraner.¹⁶⁰
Magrana.
Machistrat.
Dacsa, panís.
Mallol.
Malair.
Malait.
Maldit.
Malfet.
Malferir.
Mal.
Masa, masota.¹⁶¹

f.5.

[f. 50v]

90

Ma.

Malsano.
Malvavisco.
Mancha.
Manchado.
Manchar.

Malsá.
Malví.
Táca.
Tacat.
Tacar.

¹⁵⁹ Al ms.: Llovisnar. Plovisnar. inserit a l'interlineat superior, als dos extrems de Llu.

¹⁶⁰ Al ms.: Magraner. Granada. (Ordre castellà - valencià invertit).

¹⁶¹ Al ms.: Majadera. Masa, masota. inserit posteriorment per la mateixa mà a l'interlineat, als dos extrems de f.5. i amb tinta diferent.

Manco.
Mandar.
Manga.
Mango.
Mano.
Manojo.
Manotear.
Manteo.
Mantilla.
Manzano.
Manzana.
Mañana.

Curro.
Manar.
Manega.
Manec.
Má.
Manoll.
Manotechar.
Manteu.
Mantellina.
Pomera.
Poma.
Demá.

[f. 51r]

91

Ma.

Majadera.
Mañanita.
Marchar.
Marearse.
Margen.
Martes.
Marchito.
Martillo.
Masada.
Mascar.
Mascara.
Mayo.
Mayor.

Masa o masota.¹⁶²
De matinet.
Anar.
Marechar-se.
Marche.
Dimats.
Mustio.
Martell.
Masia.
Mastegar.
Maixquera.
Matchc.¹⁶³
Machor.

Me.

Mear.
Media.
Membrillo.
Membrillo.
Mellizos.
Menear.

Pixar.
Cálsa.¹⁶⁴
Codoñ.
Codoñer.
Besons.
Menechar.

[f. 51v]
92

Me.

Menta.
Meon.

Arbasana.¹⁶⁵
Pixó.

¹⁶² Al ms.: Masa, masota. Majadera. (*Ordre castellà - valencià alterat*) inserit posteriorment per la mateixa mà a l'interlineat, als dos extrems de f.5. i amb tinta diferent.

¹⁶³ Al ms.: t superposada a una altra grafia il·legible (potser i).

¹⁶⁴ Al ms.: s superposada a una altra grafia il·legible.

¹⁶⁵ Al ms.: A superposada, probablement, a He.

Merluza.
Mermelada.¹⁶⁶
Meson.
Mesonero.
Meter.

Llus.
Codo<ño>ñat.
Ostal.
Ostaler.
Aficar.

Mi.

Miedo.
Mierda.
Milacro
Ministro.
Ministerio.
Merito.

Por.
Merda.
Milacre.
Ministre.
Ministeri.
Merit.

Mo.

Moco.
Mocoso.
Mochuelo.
Mojama.
Mojar.

Moc.
Mocós.
Musol
Moixama.
Bañar,¹⁶⁷ mullar.

[f. 52r]

93

Mo.

Molde.
Molino.
Molinero.
Molleja.
Mondaorejas.
Monda-dientes.
Mondar (fruta).
Monje.
Morcilla.
Morcon.
Morder.
Mortaja.
Metedor.

Mole.
Molí.
Moliner.
Mollera.
Escarbadens.
Escarbadens.
Pelar.
Moncho.
Botifarra.
Botifarra blanca.
Mosegar.
Mortalla.
Braga.

Mu.

Muchacho.
Mucho.
Mudo.
Muela.

Chic.
Molt.
Mut.
Mola.

¹⁶⁶ Al ms.: m superposada a dues grafies il·legibles.

¹⁶⁷ Al ms.: B superposada a V.

<i>Mu.</i>	
Muelle.	Moll.
Mujer.	Dona.
Mulo.	Macho.
Muleta.	Closa, crosa.
Mundo.	Mont.
Muñeca.	Nina.
Murcielago.	Ratpenat.
Muro.	Mur.
Muslo.	Cuyxa.

<i>Na.</i>	
Nabina.	Llao de nap.
Nabo.	Nap.
Nacer.	Nayxer.
Nacimiento	Nayximent.
Nada.	Res.
Nadie.	Ningú.
Naype.	Carta.
Naranja.	Taroncha.
Naranjo.	Taroncher.

<i>Na.</i>	
Nariz.	Nas.
Navaja.	Navacha.

<i>Ne.</i>	
Necedad.	Nesetat.
Negro.	Negre.
Nervio.	Nervi.
Nesga.	Gaya.

<i>Ni.</i>	
Nidal.	Ponedor
Nido.	Niú.
Niebla.	Boira.
Nieto.	Net.
Nieve.	Neu.
Niño.	Chiquet.
Nispero.	Nespler.
Nispola.	Nespla.
Nitron.	Greix de vidre.
Nivelar.	Nivellar.

[f. 53v]
96

Noche.	<i>No.</i>	Nit.
Nombrar.		Nomenar.

Nombre.	<i>No.</i>	Nom.
Nopal.		Palera.
Novcientos.		Nou-sens.
Noventa.		Noranta.

Nube.	<i>Nu.</i>	Nurol.
Nudo.		Nuc.
Nuera.		Nora.
Nueve.		Noú.
Nuevo.		Noú.
Nuez.		Anoú.
Nunca.		May.
Nutria.		Lludria.

Obedecer.	<i>Ob.</i>	Obeir. ¹⁶⁸
Obeso.		Gros.
Obispo.		Bisbe.
Objeto.		Obchecte.
Obstaculo.		Obstacle.

[f. 54r]

Octava.	<i>Oc.</i>	Vuhitava. ¹⁶⁹
Ochavo.		Diner.
Ocho.		Vuhit. ¹⁷⁰
Ochocientos.		Vuit-sens.

Odre.	<i>Od.</i>	Cuiro.
--------------	------------	--------

Ofender.	<i>Of.</i>	Ofendre.
Ofrecer.		Oferir.

¹⁶⁸ Al ms.: b superposada a v.

¹⁶⁹ Al ms.: h inserida posteriorment amb tinta més fosca. Sembla d'una altra mà.

¹⁷⁰ Ídem.

97

[f. 54v]
98

Ojal.	<i>Oj.</i>	Trauí.
Ojo.		Ull.
Ojo de ahuja.		Cos.
	<i>Ol.</i>	
Oler.		Oldre.
Olear.		Pe[r]noliar.
Olivo.		Olivera.
Olmo.		Om.
	g.	
	<i>On.</i>	
Onda.		Ola.
Onda.		Fona.
	<i>Op.</i>	
Opio.		Opi.
	<i>Or.</i>	
Oraculo.		Oracle.
Ordeñ<er>ar.		Muñir.
Oreja.		Orella.
Organo.		Orgui.
Origen.		Oriche.
Original.		Orichinal.
Orilla.		Vora.
Orilla.		Bora viva.
Orillar.		Boretar.
Orin.		Robell.
Orinar.		Pixar.
Oro.		Or.
	<i>Os.</i>	
Oscuro.		Fosc
Otro.		Atre.

[f. 55r]

	<i>Ov.</i>	
Ova.		Alga.
Oveja.		Obella.
Ovillo.		Capdell.
	<i>Pa.</i>	
Pacer.		Pasturar.
Pacto.		Pacte.

99

Padecer.
Padre.
Pagel.
Page.¹⁷¹
Paja.
Pajar.
Pajaro.
Pajueta.
Palabra.
Palanca.
Palangana.
Palio.
Palmito.
Palmo.

g.2.

[f. 55v]
100

Pa.

Panal.
Palo.
Palomar.
Palomo.
Pampano.
Pan.
Panal.
Paniso.
Panza.
Pañal.
Pañuelo.
Papagallo.
Paraje.
Pareja.
Pariete.
Parrilas.
Pasa.¹⁷³
Paraje.
Paseante.

Padeixer.
Pare.
Pachell.
Pache.
Palla.
Pallar, pallisa.
Pardal.
Palleta.
Paraula.
Perpal.
Vasia.
Palis.
Margalló.
Pam.

Bresca.
Bastó.
Colomer.
Colom.
Pampol.¹⁷²
Pá.
Bresca.
Dacsa, panis.
Pancha.
Bolquer.
Mocador.
Papagall.
Parache.
Parella.
Parent.
Graelles.
Pansa.
Parache.
Pasechant.

[f. 56r]

Pa.

101

Pasear.
Pasmo.

Pasechar.
Pasme.

¹⁷¹ La g era la grafia correcta en aquest mot a l'època de C. M. G., segons la sisena edició del DRAE (1822).

¹⁷² Al ms.: Papol, amb la lletra m situada a l'interlineat superior, entre la a i la p.

¹⁷³ Esborrall il·legible entre les lletres a i s, probablement una n ratllada.

Paso.
Pasteleria.
Patata.
Patear.
Paz.

Pas.
Pasticeria. [*sic*]
Creadilla, pataca.
Patechar.
Pau.

Pe.

Pedir.
Pedo.
Peynar.
Peyne.
Peldaño.
Peligro.
Pelo.
Pelota.
Pellejo.
Pelliscar.
Pellisco.
Peor.
Peorar.

Demandar.
Pet.
Pentinar.
Pinta.
Escaló.¹⁷⁴
Perill.
Pel.
Pilota.
Pell.
Pesigar.
Pesic.
Pichor.
Enpichorar.

g.3.

[f. 56v]
102

Pe.

Pepino.
Perder.
Perdiz.
Pelegrino.
Peregil
Pereza.
Perezoso.
Pergamino.
Perro.
Persigo.
Persico.
Perinola.
Pescuezo.
Peste.
Peso.
Pes.
Pespuntar.
Pespunte.

Cohombro.
Perdre.
Perdiú.¹⁷⁵
Pelegrí.
Chulivert.
Perea.
Pereos.
Pergami.
Gos.
Perseguer.
Presec.
Ventureta.
Coll.
Pesta.
Pes.
Pregunta.
Repuntar.
Repunt.

---

¹⁷⁴ Al ms.: Peldaño. Escaló. *insert posteriorment a l'interlineat per la mateixa mà, amb tinta més fosca i el traç més gruixut.*

¹⁷⁵ Al ms.: Perdiú. Perdiz. (*Ordre valencià - castellà invertit*).

	<i>Pe.</i>	
Pestillo.		Pastell.
Pes.		Peix.
	<i>Pi.</i>	
Picante.		Cuhuent.
Picatoste.		Llesqueta. ¹⁷⁶
Piedra.		Pedra.
Pierna.		Cama.
Piloto.		Pilot.
Pimiento.		Pimentó.
Pimienta.		Pimentonera.
Pinchar.		Punchar.
Pincho.		Punchó.
Pincel.		Pinsell.
Pino.		Pí.
Pinzas.		Pinses
Piñon.		Piñó.
Piojo.		Poll.
Piojoso.		Pollós.

g.4.

	<i>Pi.</i>	
Pisar.		Calsigar
Pita.		Atsavara.
	<i>Pl.</i>	
Placer.		Plaer.
Plato.		Plat.
Playa.		Placha.
Plomazon.		Cuixi de dorar.
Plomo.		Plom
Pluma.		Ploma.
Plumaje.		Plumache.
	<i>Po.</i>	
Pocero.		Poero.
Pocilga.		Porquera.
Poco.		Poc.
Poner.		Posar.
Poniente.		Ponent.
Poquito.		Poquet.

¹⁷⁶ Al ms.: L superposada a una altra grafia il·legible, probablement P.

Po.

Porque.
Portazo.
Poya.
Poyo.
Pozal.
Pozar.
Pozo.

Perque.
 Portada.
 Pucha.
 Pedris.¹⁷⁷
 Poal.
 Poar.
 Poú.

Pr.

Precepto.
Precio.
Presagio.
Precero.
Prestar.
Presto.
Pretexto.
Preveer.
Primo.

Precepte.
 Preú.
 Presachi.
 Atandador.
 Dixar.
 Pronte.
 Pretexte.
 Pervindre.¹⁷⁸
 Cosí.

g.5.

Pr.

Prisa.
Prision.
Privilegio.
Proceder.
Projimo.
Prologo.
Pronto.
Propio.
Proponer.
Proposito.
Protejer.
Provecho.
Proyecto.

Presa.
 Presó.
 Privilechi.
 Proseidir.
 Prochim.
 Prolec.
 Pronte.
 Propi.
 Propondresar.¹⁷⁹
 P[r]oposit.
 Protechir.
 Profit.
 Proyecte.

Pu.

Publico.
Puente.
Puerca.

Public.
 Pont.
 Truxa.¹⁸⁰

¹⁷⁷ Al ms.: *esborrall il·legible entre les grafies e i d.*

¹⁷⁸ Al ms.: *grafies er superposades a dues lletres il·legibles, probablement re.*

¹⁷⁹ Al ms.: *grafies sar inserides a l'interlineat superior, damunt de les quatre grafies ratllades.*

	Puerro.		Ceba porrera.
[f. 59r]			
		<i>Pu.</i>	
	Puerta.		Porta.
	Puerto.		Port.
	Pulga.		Pusa.
	Pulgar.		Dit gros
	Pulpo.		Polp.
	Pulso.		Pols.
	Puntapie.		Puntapeu.
	Punto.		Punt.
	Punzada.		Punchada.
	Punzar.		Punchar.
	Punzon.		Punchó.
	Puñado.		Grapat.
	Puño.		Puñ.
	Puro.		Pur.
		<i>Qu.</i>	
	Quebrar.		Romprer.
	Queja.		Queixa.
	Quemar.		Creumar.
	Querer.		Voler.
		g.6.	
[f. 59v]			
108		<i>Qu.</i>	
	Quien.		Quí.
	Queso.		Formache.
	Quicio.		Polliguera.
	Quinientos.		Sinc-sens.
		<i>Ra.</i>	
	Rabadilla.		Copró.
	Rabano.		Rabe.
	Raiz.		Rail.
	Raya.		Rachada.
	Rajar.		Estellar.
	Rana.		Granota.
	Raposa.		Rabosa.
	Raton.		Rata.
	Rastro.		Rastre.
	Rastrojo.		Rastroll.
	Ratonera.		Ratera.

¹⁸⁰ Al ms.: x superposada a ch.

Raja.

Estella.

[f. 60r]

109

Re.

Rebosar
Rebuznar.
Rebuzno.
Recaer.
Recaida.
Recodo.
Recojer.
Reconocer.
Reconocimiento.
Recto.
Redondear.
Redondo.
Redrojo.
Refuerzo.
Regatear.
Regadera.

Regar.

Sobreixir.
Bramar.
Bram.
Recaure.
Recaiguda.
Recolse.
A[r]replegar.¹⁸¹
Reconeixer.
Reconeiximent.
Recte.
Redondechar.
Redó.
Cabrerot.
Refors.
Regatechar.
Regadora,
ar[r]uixadora.
Regar, ar[r]uixar.¹⁸²

[f. 60v]

110

Re.

Regidor.
Regimiento.
Regir.
Registro.
Regocijo.
Rehecho.
Rehuir.
Reyno.
Reir.
Reja.
Relampago.
Relampaguear.
Religion.

Rechidor.
Rechiment.
Rechir.
Rechistre.¹⁸³
Goch.¹⁸⁴
Refet.
Fugir.
Reyne.
Riure.
Reyxa.
Rellam.
Relampallegar.¹⁸⁵
Relichó.

¹⁸¹ Al ms.: esborrall il·legible entre les grafies A i r (probablement r).

¹⁸² Al ms.: esborrall il·legible entre les grafies r i u (probablement r).

¹⁸³ Al ms.: dígraf ch superposat a g.

¹⁸⁴ Al ms.: c superposada a i.

¹⁸⁵ Al ms.: ll superposades a g, i g superposada a una grafia il·legible. Potser el mot inicial, després rectificat per la mateixa mà, fou relampaguejar.

Reclamo.
Rellano.
Reloj.
Remedio.
Remiendo.
Remolacha.

Reclam.
Replanell.
Relonche.
Remey.
Pedas.
Camorrocha.

[f. 61r]

111

Re.

Remolino.
Remoto.
Remover.
Rempujar.
Rempujon.
Repique.
Repollo.
Reponer.
Requemar.¹⁸⁶
Requeson.
Resbalar.
Resfriado.
Resolver.
Resollar
Respeto.
Respuesta.
Responder.
Resquicio.
Retablo.

Remolí.
Apartat.
Remoure.
Espentechar.
Espenta.
Repic.
Col lombarda.
Reposar.
Recremar.
Formachet, brullo.
Esbarar.
Refredat.
Resoldre.
Alenar.
Respecte.
Resposta.
Respondre.
Badall.
Retaule.

[f. 61v]
112

Re.

Retahila.

Rico.
Riego.
Rincon.

Retafila.

Ri
Ric.¹⁸⁷
Rec.
Racó.

Ro.

Robar.
Rodear.
Rodilla.
Rodilla.

Furtar.
Rodechar.
Chinoll.
Capsana.

¹⁸⁶ *Al ms.: u inserida a l'interlineat superior, entre q i e.*

¹⁸⁷ *Al ms.: Rico. Ric. inserit a l'interlineat superior per la mateixa mà i amb un traç més gruixut.*

Rajo.
Romero.
Ropa.
Ropavejero.
Regoldar.¹⁸⁸
Rosal.
Rubion.
Rueca.
Rueda.
Ruisiñor.
Rumiar.

Roig.
Romer.
Roba.
Peller.
Rotar.
Roser.
Rochal.
Filosa.
Roda.
Rosiñol.
Remugar.

[f. 62r]

113

Sa.

Sabado.
Sabana.
Sabañon.
Saco.
Sacrilegio.
Sacristan.
Sahumar.
Salamanquesa.
Salero.
Salir.
Salmonete.
Salmuera.
Salton.
Salvado.
Salvaje.
Sandia.
Sangre.
Sanginolento.¹⁹⁰

Disapte.
Llansol.
Pruñó.
Sac.¹⁸⁹
Sacrilechi.
Escolá.
Perfumar.
Dragó.
Saler.
Eixir.
Moll.
Salmorra.
Saltamarti.
Segó.
Salvache.
Melo de Alcher.
Sanc.
Sanguinos.

h.10.

[f. 62v]

114

Sa.

Sanguijuela.
Sano.
Santiguarse.
Sarrampion.
Sarga.
Sargo.

Sangonera.
Sá.
Señar-se.
Pallola.
Sarcha.
Sarc.

¹⁸⁸ *Al ms.: eg superposades a dues grafies il·legibles.*

¹⁸⁹ *Al ms.: esborrall il·legible a continuació de sac.*

¹⁹⁰ *Al ms.: a partir de g les grafies estan superposades amb tinta més fosca, excepte el segment nto, que està escrit amb la mateixa tinta inicial.*

Sarna.
Sarpullido.
Sarnoso.
Sarta.
Sarten.
Satisfecho.

Roña.
Gorradura.
Roños.
Rastre.
Paella.
Satisfet.

Se.

Sebo.
Secano.
Seis.
Semilla.
Sepultura.

Seú.
Secá.
Sis.
Llaó.
Fósa.

[f. 63r]

115

Se.

Serba.
Seron.
Serenarse.
Serpiente.
Serrojo.
Sesenta.
Séso.
Seta.
Setenta.
Setiembre.

Serba.
Saria, sarió.
Arrasar-se.
Aserp.
Forrellat.
Sixanta.
Servell.
Rovelló.
Setanta.
Setembre.

Si.

Sierra.
Siete.
Siglo.
Signo.
Silbo.
Sinapismo.
Sitio.
Sifon.

Serra.
Set.
Sigle.
Señal, signe.
Chulít. [sic]
Senapisme.
Siti.
Bomba de trasvasar,
lladronet.¹⁹¹

h. 10.2.

[f. 63v]

116

So.

Sobrealiento.
Sobrino.
Sofreir.
Sonido.

Pantaix.
Nebot.
Sofrechir.
Só.

¹⁹¹ *Al ms.: lladronet inserit a l'interlineat inferior.*

Soñar.
Solomillo.
Soplar.¹⁹²
Soplo.¹⁹³
Sorbo.
Sortear.
Sortija.

Ensomiar.
Rellomello.
Bufar.
Buf.
Glop.
Sortechar.
Anell.

Su.

Suave.
Subida.
Subir.
Sucedir.
Sudar.

Suaú.
Puchada.
Puchar.
Susuir.
Suar.

[f. 64r]

117

Su.

Sudor.
Suegro.
Suela.
Sueldo.
Suelto.
Sujeto.
Suspender.
Supuesto.
Surco.
Suscribir.
Susurro.

Suor.
Sogre.
Sola.
Sou.
Solt.
Suchecte.
Suspendre.
Supost.
Solc.¹⁹⁴
Suscriure.
Rumiache.

Ta.

Tabla.
Tablado.
Talon.
Taladro.

Taula.
Taulat.
Taló.
Taladre.

h.10.3.

[f. 64v]

118

Ta.

Tarde.
Tarde.
Taza.

Tart.
Vesprada.
Escudella.

Te.

Teja.

Teula.

¹⁹² Al ms.: p superposada a una altra grafia il·legible (probablement l).

¹⁹³ Ídem.

¹⁹⁴ Al ms.: c superposada a g.

Tejado.
Tejedor.
Tejer.
Tejido.
Talaraña. [sic]
Temblar.
Temblor.
Temor.
Tenedor.
Tener.
Termino.

Teulada.
Teyxedor.
Teixir.
Teixit.
Tarañina.¹⁹⁵
Tremolar.
Tremolor.
Pór.
Forquilla.
Tindre.
Terme.

[f. 65r]

119

Te.

Terrado.
Terron.
Testamento.
Testigo.
Teta.
Tiempo.
Tierno.
Tiesto.
Tigera. [sic]
Timido.
Tinaja.
Tino.
Tirapie.
Tiznar.
Tiznon.

Terrat.
Tarrós.
Testament.
Testimoni.
Mamella.
Tems.
Tendre.
Test.
Estisora.
Poregos.
Encherra.
Esme.
Tirapeú.
Mascárrar.¹⁹⁶
Mascára.

h.10.4

[f. 65v]

120

To.

Tobillo.
Todo.
Tomar
Tomate.
Tomillo.
Torniza.
Torzida.
Torcedor.
Tordo.
Toro.
Toronja.
Torongil.

Garró.
Tot.
Pendre.
Tomata.
Erba de olives.
Cordell de espart.
Mecha.
Fusañ.
Tórt.
Bou.
Alambor.
Taronchina.

¹⁹⁵ Al ms.: r superposada a l.

¹⁹⁶ Al ms.: a superposada a ra (abans d'esmenar: Mascárrar).

Torear.
Torrija.
Torvisco.
Tocer.
Tozudo.

Torechar.
Llesquetes en ous.
Matapoll.
Tucir.
Tosut.

[f. 66r]

121

Tr.

Trabajar.
Trabajo.
Trabajoso.
Trabucazo.
Traducir.
Trapo.
Trasegar.
Trigo.
Trillar.
Trocar.

Treballar.
Treball.
Treballós.
Trabucada.
Traduir.
Drap.
Trescolar.
Blat, forment.
Batre.
Baratar.

Tu.

Tuerto.
Tuna.
Turbio.
Turrón.
Tuna.

Tort.
Palera.
Terbol.
Torró.
Figa de pala.¹⁹⁷

10.5.

[f. 66v]
122

U.¹⁹⁸

Ulcera.
Uncion.
Uncir.
Uñarada.

Llaga.
Peloriar.
Chuñir.
Esgarrap.

Us.

Uso.
Usted.
Uba.

Us.
Voste.
Raim.

Va.

Vaciar.
Vacío.
Vahido.

Buidar.
Buit.
Torba de cap.¹⁹⁹

¹⁹⁷ Al ms.: Tuna. Figa de pala. *afegit posteriorment per la mateixa mà amb tinta més clara.*

¹⁹⁸ Al ms.: U *superposada a una altra U esborrallada i unida a una altra lletra ratllada.*

¹⁹⁹ C. M. G. *recull aquesta veu per primera vegada en una obra lexicogràfica feta al País Valencià en llengua catalana.*

Valiente.
Vanidad.
Varear.
Vasar.
Vaso.

[f. 67r]

Valent.
Vanitat.
Varechar.
Lleixa.
Got.

123

Ve.

Vecero.
Veceria.
Vecino.
Veinte.
Vejez.
Vejiga.
Vender.
Vendido
Vendimiar.
Venida.
Venir.
Ventaja.
Ventana.
Ver.
Verano.
Verdad.
Verde.
Verdugo.

Dula.
Dula.
Veí.
Vint.
Vellea.
Bufa.
Vendre.
Venut.
Veremar.
Venguda.
Vindre.
Ventacha.
Finestra.
Veure.
Estiu.
Veritat.
Vert.
Bochí.

10.6.

[f. 67v]

124

Vi.

Viagero.²⁰⁰
Viaje.
Viatico.
Vidrio.
Viejo.
Viento.
Ventre.
Viernes.
Vigilia.
Vihuela.
Vilorta.
Vinculo.
Vendimiar.
Vino.
Virgen.

Viacher.
Viache.
Combregar.
Vidre.
Vell.
Vent.
Ventre.
Divendres.
Vichilia.
Guitarra.
Capsingle.
Vincle.
Veremar.
Ví.
Verche.

---

²⁰⁰ La grafía g era la normativa en aquest mot a l'època de C. M. G., segons la sisena edició del DRAE (1822). Això no obstant, en el mot següent (viaje) s'observa que la g convivia amb la j. La setena edició del DRAE (1832) introdueix el canvi de g per j en aquest lema.

[f. 68r]	Virote. Viruela.		Cagala. Pigota.
		Vi.	
	Viruta. Visaje. Vislumbre. Avispa. ²⁰¹ Vispera. Vivo. Volver. Voz.		Borumballa. Carasa. Visllum. Avespa. Vespra. Viu. Tornar. Veü.
		Za.	
	Zamboa. Zambo. Zapato. Zapatero. Zarza.		Codoñeta. Camestortes. Sabata. Sabater. Albarser. ²⁰²
		Ze.	
	Zelos. Zeloso. Zepillo.		Sels. Selós. Plana.
		Zo. ²⁰³	
	Zorra.	10.7.	Rabosa.
[f. 68v] 126		Zu.	
	Zumo. Zurcir. Zurdo. Zupia. Zurrador.		Suc. Sarchir, solsir. Esquerrer. Rebuix. ²⁰⁴ Asaonador.

[f. 69r] a [f. 102v]²⁰⁵

²⁰¹ Al ms.: A afegida posteriorment davant de V (AVispa).

²⁰² Al ms.: s superposada a c.

²⁰³ Al ms.: Zo. inserit a l'interlineat.

²⁰⁴ Al ms.: x superposada a una grafia il·legible, probablement g.

²⁰⁵ En blanc, amb l'excepció del f. 69r, que està numerat a l'angle superior dret amb el número 127 i té els marges de la caixa de text dibuixats. Els folis 70r al 94v són d'un paper diferent, una mica més gruixut, més aspre i més groguenc que la resta.

[f. 103r]

Voces valencianas
y su
equivalencia
en
castellano

Por
C. M. G.

Valencia 1825

[f. 103v]

Ab.

Abatollar.
Abella.
Abadecho.
Abogat.
Abotecari.
A boca nit.

Abeurador.

Ablaurat.
Abre.
Aborronar-se.²⁰⁶
Abaixador.²⁰⁷

Atocigar.
Abeja.
Bacalao, abadejo.
Abogado.
Boticario.
A boca noche, al
anochece.
Abrevador,
abrevadero.
Acardenalado.
Arbol.
Horripilarse.
Tundidor.

Ac.

Acolit.
Achuntar.
Achudar.
Achuda.
Achudant.
Achuntament.

Acolito.
Juntar.
Ayudar.
Ayuda.
Ayudante.
Ayuntamiento.

a.

Ac.

Acabar.
Aconortar.
Achupit.
Aca.
Achacos.
Achispat.
Achil.
Acurtar.²⁰⁸

Acaronar.

Concluir.
Consolar.
En cluclillas.
Jaca.
Achacoso.
Achispado.
Agil.
Vestir a un niño de
corto quitandole los
pañales.
Cobijar.

Ad.

Adobar.
Adobar.
Advent.

Curtir.
Aderezar, adobar.
Adviento.

²⁰⁶ *Al ms.: Aborronar-se. Horripilarse. amb tinta diferent i el traç més fi.*

²⁰⁷ *Al ms.: Abaixador. Tundidor. amb tinta diferent i el traç més fi.*

²⁰⁸ *C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquesta accepció del mot acurtar.*

	Af. ²⁰⁹	
	Afillar.	Ahijar.
[f. 105r]		3
	Af.	
	Afluixar.	Aflojar.
	Aflichir. ²¹⁰	Afligir.
	Afillat.	Ahijado.
	Afondar.	Ahondar.
	Aforrar.	Ahorrar.
	Afalagar.	Alagar.
	Aficar.	Meter.
	Afollar.	Abortar.
	Ag.	
	Agriella. ²¹¹	Acedera.
	Agut.	Agudo.
	Aguerrit.	Aguerrido.
	Agülló.	Aguijon.
	Agulla.	Alfiler.
	Agulla de cosí[r].	Abuja.
	Agüaitar.	Asomarse.
	a.2.	
[f. 105v]		
4	Ag.	
	Agrunsar-se. ²¹²	Columpiarse.
	Agranadora.	Barrendero.
	Agranar.	Barrer.
	Agrilles.	Chacoli.
	Agró.	Garza (ave)
	Agrunsadora. ²¹³	Columpio.
	Agrunzar.	Mecer, culumpiar. ²¹⁴
	Ah.	
	Ahulla de cosir.	Agüja.
	Ydem de cap.	Alfiler.
	Ahulla saquera.	Aguja costalera.
	Ahuller.	Hebra.

²⁰⁹ Al ms.: f superposada a una altra grafia il·legible.

²¹⁰ Al ms.: c superposada a g.

²¹¹ Variant fonètica d'agrella documentada al DCVB.

²¹² Al ms.: Agrunsar-se. Columpiarse. inserit posteriorment en la mateixa línia que Ag.

²¹³ Al ms.: ru superposades a dues lletres il·legibles.

²¹⁴ Al ms.: r final superposada a una altra lletra il·legible.

Ay. Ai.²¹⁵

Aiguera.
Ayxeta.
Aygüa.
Aygüardent.
Airos.
Aire[c]har-se.²¹⁶
Ayguera.
Aixi.
Aixi mateix.
Agrunsar-se.

Alcantarilla.
Grifo.
Agua.
Aguardiente
Airoso.
Airearse.
Alcantarilla.
Asi.
Asimismo.
Columpiarse.

[f. 106r]

5

Al.

Aladre.
Alabastre.
Albarder.
Albelló.
Alfabega.
Albercoc.

Alcabot.
Alaixa.
Almodi.
Alacrà.
Alchup.
Alcheps.
Almangina.²¹⁹
Almela.
Almeler.
Almidó.
Almirant.
Alochar.
Alucinat.
Aladroc.

Arado.²¹⁷
Alabastro.
Jalmero.
Albañal.
Albahaca.
Albircoco,
alberchigo.
Alcahuete.
Alaja.
Alondiga.
Alacran.
Algibe.
Yeso.²¹⁸
Almagre.
Almendra.
Almendro.
Almidon.
Almirante.
Alojar.
Alucinado.²²⁰
Jaramugo.

a.3

[f. 106v]

²¹⁵ *Al ms.: grafies Ai. inserides a la línia inferior, entre Aiguera i Alcantarilla.*

²¹⁶ *Al ms.: h superposada a una altra lletra il·legible.*

²¹⁷ *Al ms.: Aladre. Arado. inserit a l'interlineat superior.*

²¹⁸ *Al ms.: Alcheps. Yeso. inserit posteriorment a l'interlineat per la mateixa mà, però amb tinta més fosca i el traç més fi.*

²¹⁹ *Vegeu la nota 20 d'aquesta edició.*

²²⁰ *Al ms.: Alucinat. Alucinado. inserit posteriorment a l'interlineat per la mateixa mà, amb tinta més fosca i el traç més fi.*

Alochat, aloixat.²²¹
Aleró.
Alt.
Ationar.
Alsar.
Albors.
Alborser.
Alga.
Alenar.
Alambor.
Albarchina.
Amagatall.
Aliacrà.

Al.

Alojado.
 Alon.
 Alto.
 Atizar.
 Elevar, levantar.
 Modroño.
 Ydem.
 Ova, algas.²²²
 Resollar
 Toronja.
 Berengena.²²³
 Escondrijo
 Alacran.

All.
All tendre.
Allisar.
Allahucherar.
All y oli.

All.

Ajo.
 Ajete.
 Alisar.
 Aljear.
 Ajo aceite.

[f. 107r]

Amprar.
Amarch.
Amontonar.
A miches.
Amoratat.

Am.

Pedir o tomar
 prestado.
 Amargo, acerbo.
 Acerbar.
 A medias.
 Acardenalado,
 amaratado.

Amagar.
Amagatall.

Esconder.
 Escondite,
 escondrijo.
 Bambolla.²²⁴

Ampolla.

An.

Anima.
Antoix.
Antoxos.

Alma.
 Antojo.
 Antojos.

²²¹ *Al ms.: aloixat. afegit posteriorment per la mateixa mà, amb tinta diferent i el traç més fi.*

²²² *Al ms.: algas. afegit posteriorment per la mateixa mà, però amb tinta diferent.*

²²³ *A l'època de C. M. G. la grafia g era la correcta en aquest mot, segons la sisena edició del DRAE (1822).*

²²⁴ *Al ms.: grafies An. inserides a l'interlineat inferior.*

Anubolar-se.
Ansa.
Anseta.
Anclusa.
Anada.
Anclusa.
Anoer.
Anar.
Anar.
Anell.

Anublarse.
Asa.
Asilla.
Yunque.
Yda.
Yunque.
Nogal.
Ir.
Marchar.
Sortija, anillo.

Aputput.
Aponar-se.
Aprimar.
Amprar.

Ap.

Abubilla.
Aclocarse.
Adelgazar
Pedir o tomar
prestado.

a.4.

[f. 107v]
8

Aposta.
Aplanar.
Apalechar.
Apart.
Apatic.
Apedrechar.
Api.
Apetit.
Apilerat.
Aplegar.
A palpontes.
Apartat.

Ap.

Adrede.
Allanar.
Apalejar.
Aparte.
Apatico.
Apedrear.
Apio.
Apetito.
Apilerado.
Llegar, arribar.
A tientas
Remoto, lejos,
apartado.

Ara.
Archilaga.
Arrap.
Archila.
Arc.

Ar.

Ahora.
Aliaga.
Araño.
Argila, arguilla.
Arco.

[f. 108r]

Armela.
Archiú.
Archilaga.

Ar.

Almendra.
Archivo.
Argoma, aliaga.

9

Argument.
Arracada.
Armarí.
Arrebatat.
Arremetre.
Arriscat.
Arrop.
Arrap.
Arros.
Arrapar.
Arsenich.
Arrasa<sa>r-se.
Art.
Arruixadora.
Article.
Arruixar.
Artiller.
Artiste.
Archenviú.
Arbarchiña.
Arbraser.
Arenar.
Armeler.

Argumento.
Arillo, pendiente.
Armario.
Arrebatado
Arremeter.
Ariscado, atrevido.²²⁵
Arrope, confitura.²²⁶
Araño.
Arroz.
Arañar.
Arsenico.
Serenarse.
Arte.
Regadera.
Artículo.
Regar.
Artillero.
Artista.
Azogue.
Berengena.²²⁷
Cambronera.
Enarenar.
Almendo.

[f. 108v]
10

Ar.

Arbasana (o Er.).
Archeps.
Archepser.
Arreplegar.
Arcaduf.
Arener.

Menta, yerpabuena.
Yeso
Yesero.
Recojer.
Arcaduz.
Salvadera

Así.
Así.
Ast.
Asemechar.
Ase.
Aspiar.
Aspi.
Aspre.

As.
Acá.
Aquí.
Asador.
Asemejar, asimilar.
Asno.
Aspar.
Aspador.
Aspero.

²²⁵ Al ms.: atrevido. *afegit per una altra mà amb tinta lleugerament més fosca.*

²²⁶ Al ms.: confitura. *afegit per una altra mà (la mateixa que afegeix atrevido) amb tinta lleugerament més fosca.*

²²⁷ A l'època de C. M. G. la grafia g era la correcta en aquest mot, segons la sisena edició del DRAE (1822).

Asclar.
Astrolech.
Asafrá.
Asofrat.
Aserp.

Astillar.
Astrologo.
Azafran.
Azufrado.
Serpiente, culebra.

[f. 109r]

11

As.

Asolar.
Asot.
Asotada.
Asaonador.
A sovint.
At Aser.

Derribar, derruir.
Latigo.
Latigazó.
Zurrador.
A menudo.
Acero.

At.

Ato.
Atreuit.
Ationar.
Atiar.
Atiar.
Atreuit.
Atreviment.
Atrontollar-se.

Apero.
Atrevido, arriscado.
Atizar.²²⁸

Despavilar.
Audaz.
Audacia, arrojo.
Marearse.

Av. y [A]u.

Avant.
Avellaner.
Avespa.

Adelante.
Avellano.
Avispa.

[f. 109v]

12

Av y [A]u.

Aveall.
Aurtar.
Aventar-se.
Ayxeta.

Cebadero.
Azucar.
Abanicarse.
Grifo.²²⁹

Ba.

Babosall.
Bac.
Bastó.
Batall.
Ball.

Babador.
Caida, baquetazo.
Baston.
Badajo.
Bayle.²³⁰

²²⁸ Al ms.: una clau que abraça Ationar. i Atiar. remet a Atizar., que se situa a l'interlineat, entre els dos mots anteriors.

²²⁹ Al ms.: Ayxeta. Grifo. afegit posteriorment per la mateixa mà amb tinta més fosca.

Bayxar.
Baixoca.
Baixó.
Balsem.
Banch.
Bañ.
Baralla.
Baralla.
Bara[na].²³¹
Barp.

Bajar.
Bajoca.
Bajon.
Balsamo.
Banco.
Baño.
Baraja.
Riña.
Baranda.
Barbo.²³²

[f. 110r]

13

Ba.

Barber.
Barca.
Barrina.
Barrinar.
Barrinada.
Bastaix.
Bort.
Bateix.²³³
Batechar.
Badallar.
Badall.
Batall.
Baladronada.
Bacora.
Barralet de olor.
Barco, buc.
Banasto.
Barraca.
Baix.
Baixar.

Barbero.
Barco.
Barrena.
Barrenar.
Barreno.
Bastaje.
Esposito, bastardo.
Bautizo, bautismo.
Bautizar.
Bostezar.
Bostezo.²³⁴
Badajo.
B<a>ravata.
Breva.
Bujeta.
Buque.
Ceston, canasta.
Choza.
Bajo, debajo.
Bajar, desender.

[f. 110v]

14

Ba.

Bañar.
Bastó.
Batre.
Baratar.

Mojar.
Palo.
Trillar.
Trocar, cambiar.

---

²³⁰ *Al ms.: y superposada a l.*

²³¹ *Al f. 13v: Baranda. Barana.*

²³² *Al ms.: Barbo. Barp. (Ordre valencià - castellà invertit).*

²³³ *Al ms.: t superposada a una altra grafia il·legible.*

²³⁴ *Al ms.: s superposada a una altra grafia (segurament z).*

Baladre.
Baldraga (de).
Baran<d>a.
Barandat.
Barra.
Barró.
Basa.
Bascollada.
Basa de canem.

Basta.
Bastaix.
Batsoles.
Baulet.
Bedell.
Badall.

[f. 111r]

Besons.
Beguda.
Beure.
Benhir.
Beneficiat.
Benifet.
Bermell.

Bedell.
Bes.
Benfet.
Bé.²³⁵
Beseroles.
Bermelló.
Bestraure.
Bifio.

Bifio.
Birbar.
Biscuit.

[f. 111v]

16

Adelfa.
De balde, de gorra.
Guardalado.
Tabique.
Quijada.
Tranca.
Alberca, balsa.
Pe[s]cozon.
Balsa de curar
cañamo, poza.
Hilvan.
Ganapan.
Matraca.
Almoadilla.
Bedel.
Resquicio, grieta.

15

Be.

Mellizos.
Bebida.
Beber.
Bendecir.
Beneficiado.
Beneficio.
Bermejo, encarnado,
rojo.²³⁵
Becerro.
Beso.
Bienecho.
Bueno.
Cartillas.
Cinabrio.
Anticipar.
Belfo.²³⁷

Bi.

Belfo.
Escardar.
Biscocho.

Bi.

²³⁵ Al ms.: rojo. inserit a l'interlineat inferior.

²³⁶ Al ms.: é superposada a u.

²³⁷ Al ms.: Belfo. Bifio. (Ordre valencià - castellà invertit).

Birles.

Blat.
Blanquer.
Blanquet.
Blanquir (plates).
Blaura.
Bleda.
Bledá.
Blaú.
Balsem.
Blanc.
Blanquechar.
Blando.
Blandó.
Blanqueixador.
Blasó.
Blaura.

[f. 112r]

Bolcada.
Bolcar.
Boches.
Boira.
Boixet.
Bolado.

Bolet.
Bollet (pan).
Boñ.
Boquimoll.
Bora viva.
Borbollons.
Boretar.
Borinot.
Bort.
Bos.
Bosar.
Bot.
Braga.

[f. 112v]

18

---

²³⁸ *Al ms.: s superposada a z.*

Bolillos, bolos.

Bl.

Trigo.
Curtidor.
Albay[al]de.
Blanquecer.
Cardenal.
Acelga.
Lozano, rollizo.
Azul.
Balsamo.
Blanco.
Blanquear.
Blando.
Blandon.
Blanqueador.
Blason.
Cardenal.

17

Bo.

Envoltura.
Envolver.
Fuelles.
Niebla.
Bolillo.
Esponjado,
azucarillo.
Hongo, seta.²³⁸
Mollete.
Chichon.
Boquirrubio.
Orilla.
Borbotones.
Orillar.
Abejorro, abejarron.
Borde, esposito.
Bozal.
Vomitar.
Bote.
Metedor.

b.

Bo.

Boñ.
Borumballa.
Borracho.
Bocamanega.
Boches.
Bodegó.
Bolleta.
Bolich.
Bósa.
Bombechar.
Botiguer.
Boti.
Botins.
Botó.

Bos.
Bocaball.
Bó.

Abolladura.
Viruta, acepilladura.
Beodo, ebrio.
Bocamanga.
Bochas.
Bodegon, figon.²³⁹
Boleta.
Boliche.
Bolsa.
Bombear.
Botiguero, tendero.²⁴⁰
Botin.
Botines.
Boton, capullo en las plantas.²⁴¹
Bozal.
Bruces (de).
Bueno.

[f. 113r]

19

Bo.

Borrelló.
Bota.
Boich.²⁴²
Botifarra.
Botifarra blanca.
Boira.
Bolquer.
Boú.
Bochi.
Bomba (de transvalsar).

Cópo.
Cuba.
Fatuó.
Morcilla.
Morcon.
Niebla.
Pañal.
Toro, buey.
Verdugo.
Sifon.²⁴³

Br.

Braguer.
Bramit.
Braser.
Bras.
Breu.
Breviari.

Braguero.
Bramido.
Brasero, copa.
Brazo.
Breve.
Breviario.

²³⁹ Al ms.: figon. *afegit posteriorment per la mateixa mà amb tinta més clara.*

²⁴⁰ Al ms.: tendero. *afegit posteriorment per la mateixa mà amb tinta més clara.*

²⁴¹ Al ms.: Capullo en las plantas. *afegit posteriorment per la mateixa mà amb lletra més petita. Inserir a l'interlineat inferior: en las plantas.*

²⁴² Al ms.: dígraf ch superposat a x.

²⁴³ Al ms.: Bomba (de transvalsar). Sifon. *afegit posteriorment per la mateixa mà amb tinta més clara.*

[f. 113v]
20

Brocul.
Brot.
Bruixa.
Bruixeria.
Bruixula.
Bres.
Braga.
Bresca.
Brafada.
Brecar.
Brell.
Bresquilla.

Br.

Broculi.
Brote.
Bruja.
Brujeria.
Brujula.
Cuna.
Metedor.
Panal.
Tufarada.
Mermar.
Armadijo.
Durazno.

Bufa.
Bufa.

Bu.

Vejiga.
Follon, zollon.

[f. 114r]

Bulla.
Bufó.
Buñol.
Burló.
Bufit.
Bua.
Buixos.
Burumballes.
Bugada.
Burchaca.
Buit.
Burro.
Bufar.
Buf.
Buidar.
Buit.

Bu.

Bataolla.
Bufon.
Buñuelo.
Burlon, burlador.
Bufido, soplo.²⁴⁴
Bueña.
Bujes.
Virutas, cepilladuras.
Enroscada, colada.
Faldriquera.
Hueco, vacío.
Jumento, asno.
Soplar.
Soplo.
Vaciar.
Vacío.

21

Capsingle.
Cagalo.

Ca.

Vilorta.
Virote.

²⁴⁴ Al ms.: soplo. afegit per una altra mà, amb tinta més clara i lletra coetània.

Ca.

Carasa.
Cama.
Calsigar.
Camarrocha.
Capsana.
Carta.
Cantó.
Caparra.
Capiscol.
Cabrit.
Capellá.
Carpit.
Cabut.
Carnicer.
Carrera (en lo cabell).²⁴⁵
Capsingle.
Cavall.
Cabotechar.
Cabell.

Visaje.
Pierna.
Pisar.
Remolacha.
Rodilla.
Naipe.
Esquina.
Garrapata.
Chantre.
Cabrito.
Clerigo.
Consumido.
Cabezudo, contumaz.
Cortante.
Crencha.
Bilorta.
Caballo.
Cabezear.
Cabello.

Ca.

Cabre.
Cap.
Cabrit.
Cabró.
Cacaú.
Cacarechar.
Caure.
Cagat.
Cagaferro.
Cagalló.
Cafis.
Cafizada. [sic]
Caiguda.
Caixa.
Caixeta.
Calaix.
Caixó.
Caixer.

Caber.
Cabeza.
Cabrito.
Cabron.
Cacao.
Cacarear.
Caer.
Cagado.
Cagafierro.
Cagajon.
Caiz.
Caizada.
Caida.
Caja.
Cajita.
Cajon.
Cajon.
Cajero.

b.4.

²⁴⁵ Al ms.: dos o tres mots ratllats i il·legibles a continuació de Carrera. A l'interlineat superior, tot just damunt dels mots ratllats, en lo cabell.

Caixiste.
Cals.
Calcul.
Calderer.
Caldós.
Calandari.
Calitat.
Calmant.
Calorfrets.
Calvari.
Calzat.
Calsons.
Carrer.
Carreró.
Cambra.
Camarot.
Caballó.
Cami.

Ca.

Cajista.
Cal.
Calculo.
Calderero.
Caldoso.
Calandario.
Calidad.
Calmante.
Calorfrios.
Calvario.
Calzado.
Calsones.
Calle.
Callejon.
Camara.
Camarote
Camellon.
Camino

Caminer.
Cansell.
Cansó.
Canella.
Canella.
Cañela.
Caneleta.
Caneló.
Canonchia.
Canonche.
Casament.
Cansat.
Cantiner.
Cant.
Canem.
Cañis.
Canonada.
Canó.
Cabás.
Capecthar.

Ca.

Camintero.
Cansel.
Cancion.
Canela.
Canilla.
Candela.
Candelilla.
Canellon.
Canonjia.
Canonigo.
Casamiento.
Cansado.
Cantintero.
Canto.
Cañamo.
Cañizo.
Cañonazo.
Cañuto.
Capazo.
Cape<ch>ar.²⁴⁶

²⁴⁶ Alf. 18r: Cappear. Capechar.

Capella.
Capellanets.
Capirot.
Capitá.
Capítul.
Capó.
Capuchí.
Capell.
Caragol.
Carbó.
Carboner.
Cart.
Cardet.
Carechar.
Carrega.
Cariampla.
Caritat.
Cararredo.
Caritatiú.

Ca.

Capellan, clerigo.
Echinides, erizos.²⁴⁷
Capirote.
Capitan.
Capitulo.
Capon.
Capuchino.
Capullo.
Caracol
Carbon.
Carbonero.
Cardo.
Cardillo.
Carear.
Carga.
Cariancho.
Caridad.
Carirrendondo.
Caritativo.²⁴⁸

Carnistoltes.
Carnicer.
Cár.
Carrater. [*sic*]
Carratechar.
Carratera.
Carreter.
Carruache.
Cartabó.
Cartapasi.
Cartó.
Cartolina.
Casat.
Casament.
Cascabell.
Castañolada.

Ca.

Carnaval.²⁴⁹
Carnicero.
Caro.
Carretero.
Carretear.
Carretera.
Carretero.
Carruaje.
Cartabon.
Cartapacio.
Carton.
Cartulina.
Casado.
Casamiento.
Cascabel.
Cascaruleta.

²⁴⁷ Al ms.: Capellanets. Echinides, erizos. *inserir posteriorment a l'interlineat per la mateixa mà, amb tinta una mica més clara.*

²⁴⁸ Al ms.: Caritativo. Caritatiú. (*Ordre valencià - castellà invertit*).

²⁴⁹ Al ms.: Carnaval. Carnistoltes. (*Ordre valencià - castellà invertit*).

Cas.
Casquet.

Caso.
Casquete.

[f. 117v]
28

Ca.

Castañer.
Castanetes. [sic]
Castitat.
Castic.
Castell.
Castis.
Capar.
Casualitat.
Casuiste.
Catedratic.
Categoric.
Catequisat.²⁵⁰
Catequiste.
Catolic.
Catolicament.
Caudalos.
Causant.

Castano. [sic]
Castanuelas.
Castidad.
Castigo.
Castillo.
Castizo.
Castrar.
Casualidad.
Casuista.
Catedratico.
Categorico.
Catequisado.
Catequista.²⁵¹
Catolico.
Catolicamente.
Caudaloso.
Causante.

[f. 118r]

29

Ca.

Caustic.
Cautelos.
Cauteri.
Cautivat.
Cautiveri.
Cautiú.
Cautivitat.
Cavilos.
Casola.²⁵²
Capellá.
Carnicer.
Canonet (de ahulles).
Caixa.
Cabrerot.
Cadarnera.
Cagarrita.
Cañamisa.

Caustico.
Cauteloso.
Cauterio.
Cautivado.
Cautiverio.
Cautivo.
Cautividad.
Caviloso.
Casuela.
Clerigo.
Cortante.
Alfiletero.
Arca.
Redrojo.
Gilgero. [sic]
Cagarruta.
Agramisa.

²⁵⁰ Al ms.: t de la segona síl·laba superposada a una altra grafia il·legible.

²⁵¹ Al ms.: Catequista. Catequiste. (Ordre valencià - castellà invertit).

²⁵² Al ms.: escriu una u a l'interlineat superior, tot just damunt de o.

Ca.

Carnt.
Carpit.
Cascadura.
Cavallet (del[s] molíns)
Cendrer.
Caparros.
Caldereta de aygua bendita.²⁵³
Carchofa.
Carbonada.
Calendari.
Calandria.
Cadell.
Cacarechar.
Carpit.
Capó.

Carne.
Consumido.
Magulladura.
Cítola.
Cernedero.
Aceche, caparrosa.
Acetre.
Alcarchofa.
Alhorre.
Almanaque.
Alondra.
Arador.
Cacarear.
Consumido.
Enuco. [sic]

Ce.

Cercol.
Cequiot.

Aro.
Casera.

Ce.

Ceba.
Cebollí.
Cedaser.
Cedas.
Cedir.
Cella.
Cellut.
Cerve<be>ll.
Cendra.
Ceñit.
Cep.
Cep.
Corcat.
Cendre[r].
Cerol.
Certificat.
Certifica[c]ió.²⁵⁴
Cetri.

Cebolla.
Cebollino.
Cedazero.
Cedazo.
Ceder.
Ceja.
Cegijunto.
Celebro.
Ceniza.
Ceñido.
Cepa.
Cepo.
Cucado.
Cernedero.
Cerote.
Certificado.
Certificacion.
Cetrino.

²⁵³ Al ms.: a continuació de aygua, a l'interlineat superior, grafies esborrallades i en part il·legibles (probablement Ce).

²⁵⁴ Al ms.: grafia il·legible entre a i i.

Cego.
Cent.
Cert.
Cervo.
Celici.
Cercol.
Cerol.
Ceba porrera.

Ce.

Ciego.
 Ciento.
 Cierto.
 Ciervo.
 Celicio. [*sic*]
 Fleje, arco.
 Cerote.
 Puerro.

Chunñir. [*sic*]
Chulít.
Chulivert.
Chunt.
Chuntura.
Churat.
Churament.
Churar.

Ch.

Uncir.
 Silvido.
 Peregil.
 Junto.
 Juntura.
 Jurado.
 Juramento.
 Jurar.

Chincholer.
Churiste.
Chove.
Choya.
Chubilació.
Chípo.
Chudio.
Chudaisme.
Chudes.
Chudicatura.
Chinchol.
Choc.
Chuche.
Chusgar.
Chugar.
Chuí.
Chunc.
Churiol.
Chuñi.

Ch.

Azufayfo.²⁵⁵
 Jurista.
 Joven.
 Joya.
 Jubilacion
 Jubon.
 Judio.
 Juadaismo.
 Judas.
 Judicatura.
 Azufayfa.²⁵⁶
 Juego.
 Juez.
 Juzgar.
 Jugar.
 Juicio.
 Junco.
 Julio.
 Junio.

²⁵⁵ *Al ms.: Chincholer. Azufaifo. inserit a l'interlineat, als dos extrems de Ch.*

²⁵⁶ *Al ms.: Chinchol. Azufayfa. inserit a l'interlineat per la mateixa mà amb tinta diferent.*

[f. 120v]
34

Chamai.

c.

Jamas.

Ch.

Chaspe.
Chaspeixat.
Chasmí.
Chesucrist.
Chesuita.
Chesús.
Chornada.
Chornal.
Chornaler.
Chepa.
Cheperut.
Chohú.
Chavalí.
Chasena.
Chamay.²⁵⁷
Chaspe.
Chaspeixat.

Jaspe.
Jaspeado.
Jasmin.
Jesucristo.
Jesuita.
Jesus.
Jornada.
Jornal.
Jornalero.
Joroba.
Jorobado.
Yugo.
Javalí.
Jasena.
Jamas.
Jaspe.
Jaspeado.

[f. 121r]

35

Ch.

Chemegar.
Chineral.
Chenero.
Cheneros.
Chenerositat.
Cheni.
Chent.
Chentio.
Chentil.
Cheladora.
Cheñiva.
Chiner.
Chochar.
Charrar.²⁵⁸
Chicories.
Cha[r]rayre.
Chuisios.
Churat.
Chelusia.

Gemir.
General.
Genero.
Generoso.
Generosidad.
Genio.
Gente.
Gentio.
Gentil.
Grapiñera.
Ensia.
Enero.
Chocheat.
Charlar.
Chicorias.
Hablador, charlador.
Juicioso, cuerdo.
Jurado, concejal.
Celosia.

c.2.

²⁵⁷ *La tinta és molt més fosca i el traç més fi des d'aquest mot fins a Achicorrias (f. 121v).*

²⁵⁸ *Al ms. :segona r superposada a l.*

Chicories.
Chicló.²⁵⁹

Ch.

Achicorrias.
Ciclan.

Ci.

Cirera.
Cirerer.
Cistella.
Cisteller.
Cicha.
Cimbalet.
Cinquanta.
Cinturó.
Círcul.
Ciri.
Ciruchia.
Cirucha.
Cismatich.
Citacion.
Citat.
Ciutat.

Cereza.
Ciruelo, cerezo.
Cesta.
Cestero.
Cello.
Cimbolo. [*sic*]
Cincuenta.
Cinturon.
Circulo.
Cirio.
Cerugia. [*sic*]
Cirujano.
Cismatico.
Citacion
Citado.
Ciudad.

Civilisat.
Cigró.
Cicló.
Cigala.
Kimbori.
Cipré.

Ci.

Civilizado.
Garbanzo.
Ciclan.
Cigarra.
Kimborio.
Cipres.

Clot.
Clahuada.

Clarechar.
Claritat.
Clarinet.
Clarissim.
Clar.
Clasic.

Cl.

Bache, hoyo.
Cachada (en el trompo).
Clarear.
Claridad.
Clarinete.
Clarissimo.²⁶⁰
Claro.
Clasico.

²⁵⁹ *Xiscló o sicló, 'que només té un testicle o algun altre defecte en aquests òrgans'.*

²⁶⁰ *Al ms.: Clarissimo. Clarissim. (Ordre valencià - castellà invertit).*

	Clavell.		Clavel.
	Clavell.		Clavo (especie).
	Clavilla.		Clavija.
		c.3.	
[f. 122v]			
38			
		Cl.	
	Clau. ²⁶¹		Llave.
	Clau.		Clavo.
	Cloquechar.		Cloquear.
	Clotet.		Hoyuelo.
	Closa.		Muleta.
		Co.	
	Cotó.		Algodon.
	Covar.		Empollar.
	Correchot.		A[n]dadores.
	Coradalla. [<i>sic</i>]		Asadura.
	Corral.		Cavalleriza, cuadra.
	Comú.		Comun, lugar escusado.
	Condat.		Condado.
	Cofí.		Capacho.
	Corca.		Carcoma.
[f. 123r]			
			39
		Co.	
	Cohuet.		Cohuete.
	Cohuet borracho.		Carretilla.
	Corriola.		Carrucha.
	Corfa.		Cascara.
	Cova.		Caverna, cueva.
	Cosechar.		Cozear.
	Coure.		Cobre.
	Codic.		Codigo.
	Colse.		Codo.
	Cofrare.		Cofradre.
	Cofradia.		Cofradia.
	Cognom.		Cognomento, sobrenombre, apellido.
	Cogullada.		Cogujada.
	Coixeixar.		Cogear.
	Coixo.		Cojo.
	Coa.		Cola.

²⁶¹ Al ms.: grafies aú superposades a altres dues grafies il·legibles.

	Cohada.		Colada.
		c.4.	
[f. 123v]			
40		Co.	
	Coechar.		Co[l]ear. ²⁶²
	Colechal.		Colegial.
	Colechi.		Colegio.
	Colechiata.		Colegiata.
	Colic.		Colico.
	Cormull.		Colmo.
	Coma[r]e.²⁶³		Comadre.
	Comadró.		Comadron.
	Comandant.		Comandante.
	Comerciant.		Comerciante.
	Comers.		Comercio.
	Comic.		Comico.
	Comediant.		Comediante.
	Comisari.		Comisario.
	Com?²⁶⁴		Como.
	Comoditat.		Comodidad.
[f. 124r]			
		Co.	
	Compadeixer.		Compadecer. ²⁶⁵
	Compare.		Compadre.
	Compasio.		Compasion.
	Congre.		Congrio.
	Conchetura.		Conjetura.
	Conchurar.		Conjurar.
	Conchuració.		Conjuracion.
	Conchur.		Conjuero.
	Commoure.		Co[n]mover. ²⁶⁶
	Coneixer.		Conocer.
	Conegut.		Conocido.
	Coneiximent.		Conocimiento.
	Conseller.		Consejero.
	Consell.		Consejo.
	Consogre.		Consuegro.
	Consolta.		Consuelta.

²⁶² Al f. 23v: Colear.

²⁶³ Al ms.: *esborrall il·legible entre les vocals a i e.*

²⁶⁴ Al ms.: *interrogant de tancament sense punt inferior.*

²⁶⁵ Al ms.: *Compadecer. Compadeixer. (Ordre valencià - castellà invertit).*

²⁶⁶ Al f. 25v.: *Conmover.*

[f. 124v]
42

Consum.
Contachar.
Contachi.
Contachos.
Contindre.
Contengut.
Contexte.
Continchent.
Contradir.
Contradictori.
Contradit.
Contradiure.
Contrafer.
Contrafet.
Contraalt.
Contrapes.

Co.

Consumo.
Contagiar.
Contagio.
Contagioso.
Contener.
Contenido.
Contexto.
Contingente.
Contradecir.
Contradictorio.
Contradicho.²⁶⁷
Contradecir.
Contrahecer.
Contrahecho.
Contraalto.
Contrapeso.

[f. 125r]

Contraproba.
Contradir.
Contrari.
Contracte.
Convaleixer.
Convengut.
Conveni.
Convendre.
Corache.
Cor.
Corbati.
Cordell.
Corder.
Cordobá.
Cordó.
Cornut.

Co.

Contraprueba.
Contradecir.²⁶⁸
Contrario.
Contracto.
Convalecer.
Convenido.
Convenio.
Convernir.
Coraje.
Corazon.
Corbatin.
Cordel.
Cordelero.
Cordoban.
Cordon.
Cornudo.

43

[f. 125v]
44

Cor.
Correcha.

Co.

Coro.
Correa.

---

²⁶⁷ *Al ms.: esborrall il·legible a continuació de Contra i tot just damunt, a l'interlineat superior: dicho.*

²⁶⁸ *Al ms.: Contradecir. Contradir. (Ordre valencià - castellà invertit).*

Correcher.
Correctiú.
Correcte.
Correchible.
Correchiment.
Correchir.
Correú.
Correchos.
Correspondre.
Corresponent.
C[o]rregúda.
Corrent.
Corrent.
Corrompre.

[f. 126r]

Correjero.
Correctivo.
Correcto.
Corregible.²⁶⁹
Corregimiento.
Corregir.
Correo.
Correoso.
Corresponder.
Correspondiente.
Corrida.
Corriendo.
Corriente.
Corromper.

45

Co.

Corruptut.
Corrupto.²⁷⁰
Corsari.
Cort.
Conrs. [*sic*]
Cortesá.
Corfa.
Coscólla.
Coscoll.
Cosquerrelles.
Costella.
Cotechar.
Conchuntura.
Cove.
Coll.
Conte.
Conda.

Corrompido.
Corrupto.
Corsario.
Corte.
Cortes.
Cortesano.
Corteza.
Coscoja.
Coscoja.
Cosquillas.
Costilla.
Cotejar.
Conyuntura.
Cuebano.
Cuello.
Cuenta.
Cuerda.

c.3.

[f. 126v]

46

Co.

Cos.
Corb.²⁷¹
Cova.
Cosi.
Cove.

Cuerpo.
Cuervo.
Cueva.
Cuenco.
Cuevano.

²⁶⁹ *Al ms.: Corregible. Correchible. (Ordre valencià - castellà invertit).*

²⁷⁰ *Al f. 27v: Corrupto. Corrupte.*

²⁷¹ *Al ms.: b superposada a v.*

Corcuhuet.²⁷²
Covar.
Corral.
Codoñ.
Codoner [*sic*].
Codoñat.
Closa.
Cohombro.
Cosí.
Cosí[r].
Copró.²⁷³
Col lombarda.

Chorlito.
Empollar.
Establo.
Membrillo.
Membrillo.
Mermelada.
Muleta.
Pepino.
Primo.
Coser.
Rabadilla.
Repollo.

[f. 127r]

47

Co.

Combregar.
Codoñeta.
Coentor.
Coent.
Coixi.
Coixinet.
Ydem de ahulles.
Conortar.
Consolta.
Corcó.

Viatico.
Zamboa.
Escozor.
Picante.
Almoada.
Almoadilla.
Acerico.
Consolar.
Consuelta.
Corcoma.

Cr.

Cranc (de eygua [*sic*] dolza).
Crixens.
Cresol.

Astaco.²⁷⁴
Berros.
Candil.

[f. 127v]

48

Cr.

Cranc.
Criar.
Criar.
Creixer.
Creixent.
Creixcut.
Creure.
Cristiá.

Cangrejo.
Crear.
Nutrir.
Crecer.
Creciendo.
Crecido.
Creer.
Cristiano.

²⁷² Probablement es tracta de la cuereta o cueta (en castellà lavandera blanca o aguzanieves), ocell del qual Sanchis Guarnier (1956: 143 i 148) recollí les variants corcuet i cucullet, entre molts altres.

²⁷³ Al ms.: p superposada a b.

²⁷⁴ Probablement pel nom científic que pren una varietat de cranc de riu (*Astacus fluviatilis*).

Crú.
Cruixit.
Cruixir.
Creú.
Cruelísim.
Cruelment.
Crit.
Cridar.
Crosa.

Crudo.
Crugido.²⁷⁵
Crugir.
Cruz.
Cruelísimo.
Cruelmente.
Grito.
Gritar, llamar.
Muleta.

[f. 128r]

49

Cr.

Patata.
Creadilla.
Cresol.
Cresol (de fundir).
Crespinell.
Cuadrillo.
Crixens.

Patata.
Candil.
Crisol.
Pinones [*sic*] de gato.
Cuadrado.
Berros.

Cu.

Cucat.
Cucar-se
Cuixí.
Cuixinera.
Almohadilla.
Cuixinet de cosir.
Cuixí.
Cuallar.
Cuall.
Cuallada.
Cuit.
Cuina.

Agusanado.
Agusanarse.
Almohada.
Fun[da] de almohada.
Cuixinet de cosir.²⁷⁶
Almohadilla.
Cabezera.
Coagular.
Coagulo, cuajo
Cuajada.
Cocido.²⁷⁷
Cocina.²⁷⁸

d.

[f. 128v]

50

Cu.

Cumpliment.
Curt.
Cullita.
Cullitor.

Cumplimiento.
Corto.
Cosecha.
Cosechero.

²⁷⁵ Al ms.: g superposada a una altra grafia il·legible (probablement x).

²⁷⁶ Ordre valencià - castellà alterat. No el canviem perquè l'autor repeteix a continuació l'entrada correctament. Potser pensaria ratllar aquesta primera i se n'oblidaria.

²⁷⁷ Al ms.: Cocido. Cuit. (Ordre valencià - castellà invertit).

²⁷⁸ Al ms.: Cocina. Cuina. (Ordre valencià - castellà invertit).

Cullir.
Cusir.
Cusit.
Cuadernt. [*sic*]
Cuant.
Cubilet.
Cullera.
Cullerot.
Cuyro.
Culot.
Culatada.
Culcusido.
Culer.

[f. 129r]

Coger.
Coser.
Cosido.
Cuaderno.
Cuando.
Cubilete.
Cuchara.
Cucharon.
Cuero, bota.
Culazo.
Culatazo.
Culcusido.²⁷⁹
Culero.

51

Cu.

Cul.
Cult.
Cultiú.
Cumpleañs.
Cumpliment.
Cup.
Curro.
Cuyxa.
Cuhent.
Cuixi de dorar.
Cuc.

Culo.
Culto.
Cultivo.
Cumpleaños.
Cumplimiento.
Lagar.
Manco.
Muslo.
Picante.
Plomazon.
Gusano.

Da.

Drap de llavar.
Deprendre.
Dalt.
Davantllit.
Despues-air.

Aljofisa.
Aprender.
Arriba.
Antecama.
Anteayer.

d.2.

[f. 129v]
52

Dames.
Davant.
Damunt.
Dement.
Dacsa.

Da.

Damas.
Delante.
Ensima.
Demente.
Mais, paniso.

---

²⁷⁹ *Alf. 30r:* Culcusido. Culcusit.

De.

Desmochar.
Deprendre.
Desminuir.
Dechunar.
Dechuni.
Decocte.
Deá.
Deure.
Debilitat.
Debo.
Decaure.
Decaygut.
Desent.

Afraylar.
 Aprender.
 Atenuar.
 Ayunar.
 Ayuno.
 Cocimiento.
 Dean.
 Dever.
 Debilitado.
 Dec.
 Decaer.
 Decaido.
 Decente.

[f. 130r]

53

De.

Defecte.
Defendre.
Degolla.
Delme.
Deiste.
Delfi.
Deliri.
Dement.
Dentut.
Dependent.
Deposit.
Dret.
Derretit.
Derrocar.
Desafecte.
Desgotar.
Desagrait.
Desagravi.

Defecto.
 Defender.
 Deguello.
 Diezmo.
 Deista.
 Delfin.
 Delirio.
 Demente.
 Dentudo.
 Dependiente.
 Deposito.
 Derecho.
 Derretido.
 Derribar.
 Desafecto.
 Desagotar.²⁸⁰
 Desagradecido.
 Desagravio.

d.3.

[f. 130v]

54

De.

Desagravi.
Desaiguar.
Desllevasat.
Desunstanciat.
Desalochar.
Desapareixer.

Desagravio.
 Desaguar.
 Desllevasado.
 Desunstanciado.
 Desalojar.
 Desparecer.

---

²⁸⁰ *Al ms.: Desgotar. Desagotar. (Ordre valencià - castellà invertit).*

Deschecte.
Desnugar.
Desavengut.
Descans.
Descarnat.
Desquat.
Despenchar.
Descompondre.²⁸¹
Desconeixer.
Desconegut.

[f. 131r]

Desconsol.
Descosir.
Descosit.
Desconchuntar.
Descriure.
Desembochar.
Desencaixar.
Desenllazar.
Desenuchar.
Desich.
Desfaixar.
Desfilar.
Desfullar.
Desent.
Desenrracholar.
Desllomat.
Desllomar.

[f. 131v]

56

Desorellar.
Desorellat.
Despullat.
Despullar.
Despit.
Desmamar.
Desterro.
Desuar-se.
Deschuñir.
De toc.
Desesperat.

Desaseado.
Desatar.
Desavenido.
Descanso.
Descarnado.
Descolado.
Descolgar.
Descomponer.
Desconocer.
Desconocido.

55

De.

Desconsuelo.
Descoser.
Descosido.
Desconiuntar.
Describir.
Desembojar.
Desencajar.
Desenlazar.
Desenojar.
Deseo.
Desfajar.
Deshilar.
Deshojar.
Desente.
Desenladrillar.
Deslomado.
Deslomado.

d.4.

De.

Desorejar.
Desorejado.
Desnudo.
Desnudar.
Despecho.
Destetar.
Destierro.
Desudarse.
Desuncir.
De toque.
Desesperado.

---

²⁸¹ *Al ms.: r superposada a rr.*

Dehembre.
Dent.
Delme.
Deú.
Descubrimient.
Deseretar.

Diciembre.
Diente.
Diezmo.
Dios.
Descubrimiento.
Desheredar.

[f. 132r]

57

De.

Deseretat.
Desenterrar.
Defecte.
Defectuos.
Destral.
Destralada.
Desminchat.

Desminchament.
Decaure.
Decaigut.
Dement.
Desfer.
Desfet.
Deure.
Desecar.
Desastrat.
Desbromadora.
Desbromar.

Desheredado.
Exhumar.
Defecto.
Defectuoso.
Hacha.
Hachazo.
Descomido,
ynapetente,
desganado.
Ynape[te]ncia.
Decaer.
Decaido.
Demente.
Deshacer.
Deshecho.
Deber.
Disecar.
Desalinado. [*sic*]
Espumadera.
Espumar.

[f. 132v]

58

De.

Desfiles.
Desllavasat.
Desmadeixat.
Destilo.

Hilas.
Deslavazado.
Desmadejado.
Destilacion.

Di.

Ditet.
Dir.
Didal.
Dit.
Dixar.
Dins.
Diable.
Diamant.
Dibuix.

Chupador.
Decir.
Dedal.
Dedo.
Dejar.
Dentro.
Diablo.
Diamante.
Dibujo.

Di.

Dibuixar.
Dibuixat.
Dibuixador.
Dibuixant.
Dichestio.
Dicherir.
Dichestiu.
Dichest.
Digne.
Dilichent.
Discurs.
Distraure.
Distret.²⁸²
Distragut.
Dichous.
Dilluns.
Dimats.

Dibujar.
 Dibujado.
 Dibujador.
 Dibujante.
 Digestion.
 Digerir.
 Digestivo.
 Dijesto.
 Digno.
 Diligente.
 Discurso.
 Distraer.
 Distraido.
 Distraido.
 Jueves.
 Lunes.
 Martes.

Di.

Diner.
Diner.
Dinar.
Dinar.
Dixar.
Dixar.
Dit gros.
Disapte.
Divendres.²⁸³

Dinero.
 Ochavo.
 Comer.
 Comida.
 Prestar.
 Dejar.
 Pulgar.
 Sabado.
 Viernes.

Do.

Doncell.
Donar.
Dotse.
Dosents.
Docte.
Dolent.

Agenjo.
 Dar.
 Doce.
 Docientos.
 Docto.
 Doliente, enfermo.

²⁸² *Al ms.: grafies et superposades a tres grafies il·legibles, potser agu .*

²⁸³ *A partir d'aquesta entrada la tinta torna a ser molt més clara i el traç més fi. S'observa clarament que no hi ha canvi de mà.*

Domenche.
Dot.
Dol.
Dolz.
Dona.

Do.

Domingo.
Dote.
Duelo, luto.
Dulze.
Muger.

Drap de llavar.
Dresera.
Dreta.
Dret.
Dragó.
Drap.
Drap de cuina.
Drap de ras.

Dr.

Algofisa.
Atajo.
Derecha.
Derecho.
Salamaquesa, dragon.
Trapo.
Rodilla.
Paño de ras, tapiz.

[f. 134v]
62

Ducte.
Ductar.
Duc.
Dula.
Dulero.
Dur.
Dur.

Du.

Duda.
Dudar.
Duque.
Veceria.
Vecero, porquero.
Duro.
Llevar.

Eclesiastic.
Economic.
Escurrims.

Ec.

Eclesiastico.
Economico.
Escurreaduras.

Efecte.
Efectiú.

Ef.

Efecto.
Efectivo.

[f. 135r]

Egüa.
Egüada.
Egoiste.
Egoisme.²⁸⁴

Eg.

Yegua.
Yeguada.
Eogista.
Egoismo.

63

Aigua.²⁸⁵

Ei.

Agua.

---

²⁸⁴ *Al ms.: grafia m superposada a t.*

Eixeleró
Eixir.
Eixida.
Eix.
Eixecutar.
Eixecutiú.
Eixecutoria.
Eixemplar.
Eixemple.
Eixersir.
Eixercisi.
Eixercit.
Eixersitar.
Eixecutar.

Quadrado.
Salir.
Salida.
Eje.
Ejecutar.
Ejecutivo.
Ejecutoria.
Ejemplar.
Ejemplo.
Ejercer.
Egercicio.
Egercito.
Egercitar.
Egecutar.

[f. 135v]

64

Ei.

Eixugar.
Eixem.
Eixarop.
Eixamorar.
Eixaguar.
Eixeringa.
Eixir.
Eixanglot.

Enjugar.
Gede.²⁸⁶
Jarabe, jarope.
Orear.
Aguar.
Geringa.²⁸⁷
Salir.
Gajo.²⁸⁸

El.

Elefant.
Elechia.
Element.²⁸⁹
Elochar.

Elefante.
Elegia.
Elemento.
Elogiar.

Em.

Empomar.
Emparellar.
Emparellar.
Embaxada.²⁹⁰

Aparrar.
Aparear.
Emparejar.
Embajada.

---

²⁸⁵ *Al ms.: grafeis Ai superposades a Ey.*

²⁸⁶ *Segurament, jeme.*

²⁸⁷ *La grafia g era correcta en aquest mot a l'època, segons la sisena edició del DRAE (1822).*

²⁸⁸ *Al ms.: Eixanglot. Gajo. inserit a l'interlineat.*

²⁸⁹ *Al ms.: grafia esborrallada i il·legible a continuació de t.*

²⁹⁰ *Al ms.: grafia x superposada a j.*

Em.

Embaixador.
Embeure.
Embegut.
Embafar.²⁹¹
Embafat.²⁹²
Embochar.²⁹³
Emborrachar.
Embut.
Empapusar.
Empach.
Emparellar.
Emplaste.
Emblanquinar.
Enbochar.
Empelt.
Empeltar.
Empiular.
Empichorar.

Embajador.
 Embeber.
 Embebido.
 Empalagar.
 Empalagado.
 Embojar.
 Embriagar.
 Embudo.
 Enbuchar.
 Empacho.
 Emparejar.
 Empastro.
 Enjalvegar.
 Embojar.
 Yngerto.
 Yngertar.
 Empalmar.
 Empeorar.

e.

Emplaste.

Cataplasma.²⁹⁴

En.

Encartonat.
Encatarrat.
Enfitat.
Enfitar.
Endromines.
Engañifa.
Encadufada.
Entaular.
Enbasar.
Enachenar.
Encarrec.
Endañar-se.
Enses.
Enserat.
Encullir.

Acartonado.
 Acatarrado.
 Aito.
 Aitar.
 Androminas.
 Añagaza.
 Arcaduz.
 Atablar.
 Enrriar.
 Enagenar.
 Encargo.
 Enconarse.
 Ensendido.
 Enserado.
 Encojer.

²⁹¹ *Al ms.: grafia b superposada a p.*

²⁹² *Ídem.*

²⁹³ *Al ms.: dígraf ch superposat a dues altres grafies il·legibles.*

²⁹⁴ *Al ms.: Emplaste. Cataplasma. afegit posteriorment al marge superior (potser per això oblida començar la pàgina amb les dues lletres d'ordre alfabètic: Em).*

Encullit.
Encontre.

Encojido.
Encuentro.

[f. 137r]

67

En.

Encontrat.
Enemic.
Enfermetat.
Engañ.
Enchendrar.
Engaldir.
Enfornar.
Ensabonar.
Engabiar.
Enllasar.
Endolar.
Enmudir.
Enuch.
Ensisam.
Entendre.
Entrañes.
Entreteixir.²⁹⁷

Encontrado.²⁹⁵
Enemigo.
Enfermedad.
Engaño.
Engendrar.
Engullir.
Enhornar.
Enjabonar.
Enjaular.
Enlazar.
Enlutar.²⁹⁶
Enmudecer.
Enojo.
Ensalada.
Entender.
Entrañas.
Entre[te]jer.

e.2.

[f. 137v]

68

En.

Entretems.
Envellir-se.
Envellit.²⁹⁸
Envecha.
Endivia.
Envechos.
Encontre.
Ensabonar.
Ensabonat.
Enpichorar.
Encant.
Encartonat.
Encatarrat.
Endañar-se.

Entretiempo.
Envejecer.
Envejeccido.
Envidia.
Esquerola.²⁹⁹
Envidioso.
Encuentro.
Enjabonar.
Enjabonado.
Empeorar.
Encante, baratillo.
Acartonado.
Aca<ca>tarrado.
Enconarse.

²⁹⁵ Al ms.: Encontrado. Encontrat. (*Ordre valencià - castellà invertit*).

²⁹⁶ C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquest mot.

²⁹⁷ C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquest mot.

²⁹⁸ Al ms.: primera l superposada a j.

²⁹⁹ Al ms.: E superposada a una altra grafia il·legible.

Enfilar.
Enfornar.
Engaldir.
Enrracholar.

Enebrar.
Enhornar.
Engullir.
Enladrillar.

[f. 138r]

69

En.

Ensa.
Enserrellada.
Enserrellar.
Entaular.
Entecat.³⁰¹
Entumit.
Enuchar.
Enuchat.
Engarsar-se.

Senuelo. [*sic*]
Copo.
Hacer el copo.³⁰⁰
Atablar.
Entecado.
Entumido.
Enojar.
Enojado.
Combarse.

Eq.

Equipache.
Equitat.
Equivalent.
Equivocació.

Equipaje.
Equidad.
Equivalentente.
Equivocacion.

e.3.

[f. 138v]
68³⁰²

Er.

Erba.
Erbaser.

Erm.
Ert.
Ermitá.³⁰⁴
Esca.
Erro.
Eriso o capellanet.

Yerba.
El que vende
yerva.³⁰³
Yermo.
Yerto.
Ermitaño.
Yesca.
Error.
Eriso de mar,
echinides.

Es.

Escaló.

Peldaño.

³⁰⁰ Al ms.: p superposada a l.

³⁰¹ Al ms.: t final superposada a d i dues grafies esborrallades i il·legibles a continuació.

³⁰² Error de paginació (repeteix el número 68 i segueix amb la numeració equivocada).

³⁰³ Al ms.: Erbaser. El que vende yerva. afegit a l'interlineat per una altra mà, amb tinta més fosca i lletra coetània.

³⁰⁴ Al ms.: esborrall il·legible a continuació del mot.

Estrenes.
Escalfir-se
Espigol.
Esponcha.
Estrichol.
Estricholar.
Escudella (en las prensas).
Escat.

Arguilando. [*sic*]
Ahervorarse.
Alhuzema, espliego.
Alhurreca, esponja.
Almohaza.
Almohazar.
Alquerque.
Lija.

[f. 139r]

69

Es.

Escrivent.
Esquerrer.
Estamurdir.
Esmolar.
Escomunio.
Esquellot.
Estrelleta (en los impresos).
Espirar.
Esturió.
Espartera.
Estacador.
Estacat.³⁰⁵
Escrit (de ma propia).
Espavilar.
Espavilat.
Escalfir-se.
Escorredor.

Amanuense.
Ambidextro.
Amortiguar.
Amolar.
Anatema.
Arrancadera.
Astaco.
Aspirar.
Asturion.
Atocha.
Atolladero.
Atollado.
Autografo (escrito).
Avispar.
Avispado.
Avisparse.
Azarbe.

3.4.³⁰⁶

[f. 139v]

70

Es.

Espalmador de cav[...].³⁰⁷
Espalmador.
Esquellada.
Esquilla.
Esplanizada.
Esporgar.
Esclafit.
Espadilla³⁰⁸ (choc de cartes).
Espayet.

Bruza.
Cepillo.
Censerrada.
Cencerro.
Cintarazo.
Chapodar.
Chasquido.
Chilindron.
Despacito.

³⁰⁵ *Al ms.: c superposada a una altra grafia il·legible.*

³⁰⁶ *Segurament, e.4.*

³⁰⁷ *Al ms.: grafies molt esborrallades i gairebé il·legibles. Probablement cavalleria o cavalleries.*

³⁰⁸ *Al ms.: primera a superposada a i.*

Espay.
Estall.
Espentechar.
Empellon.
Espenta.
Escalem.
Escala.
Escata.
Escarabat.

[f. 140r]

Despacio.
Destajo.
Empujar.
Espenta.
Empellon.
Escalamo.
Escalera.
Escama.
Escarabajo.

Es.

Esparver.
Espigolar.
Esplugar.
Esportar.
Esqueyx.
Estevat.
Estornell.
Estrañinadora.
Escriba.
Escriure.
Escrupol.
Escola.
Epassa.
Espala.
Escampar.
Espar[r]ec.
Espill.

Esparavan.
Espigar.
Espulgar.
Escamondar.
Esqueje.
Estevado.
Estornino.
Escobon.
Escrivano.
Escrivir.
Escrupulo.
Escuela.
Espasa . [sic]
Espalda.
Esparcir.
Espa[r]rago.
Espejo.

71

[f. 140v]
72

Es.

Espes.
Espirit.
Espigol.
Esponcha.
Estam.
Estiú.
Estornell.
Estret.
Estropall.
Estudiant.
Estudi.
Estudios.
Estrañ.
Estendre.
Estrachudicial.

Espeso.
Espiritu.
Espliego, alucema.
Esponja.
Estambre.
Estio.
Estornino.
Estrecho.
Estropajo.
Estudiante.
Estudio.
Estudioso.
Estraño.
Estender.
Estrajudicial.

Etracte.

Etracto.

[f. 141r]

73

Es.

Estraure.
Estrancher.
Estrahordinari.
Estravagan.
Esca.
Esglesia.
Escolá.
Estisora.
Esme.
Esgarrap.
Estiú.
Esquerrer.
Escandall.
Escapre.
Esclabo.
Esclafar.
Esclatar-se.
Escolar-se.

Estraer.
Estrangero.³⁰⁹
Estraordinario.
Estravagante.
Yesca.
Yglesia.
Sacristan.
Tigera. [*sic*]
Tino.
Uñarada.
Verano.
Zurdo.
Escandallo.
Escoplo.
Eslabon.
Rebentar.
Abrirse.
Escurrirse.

[f. 141v]

74

Es.

Escorredor.
Escudella.
Escurapous.
Esgarrifament.
Esguitar.
Esmuñir.
Esquena.
Estellar.
Estevan.
Estol.
Estamordit.
Estufar.
Escorchar.
Escarbadens.
Escat.
Esme.

Azarbe.
Vasar.
Pocero.
Grima.
Salpicar.
Escurrir.
Espalda.
Rajar.
Patizambo.
Banda.³¹⁰
Aturdido.
Rociar.
Pelar, desollar.
Mondadientes.
Lija.
Tino.

Ef.

³⁰⁹ *La grafia g era correcta en aquest mot a l'època, segons la sisena edició del DRAE (1822). No era correcta, però, la s en compte de x.*

³¹⁰ *Al ms.: B superposada a P.*

	<u>Efectiú.</u>		<u>Efectivo.</u>
[f. 142r]			75
		<u>Ef.</u>	
	<u>Efecte.</u>		<u>Efecto.</u>
	<u>Ef.</u>		
		<u>Eg.</u>	
	<u>Egoiste.</u>		<u>Egoista.</u>
	<u>Egoisme.</u>		<u>Egoismo.</u>
	<u>Egüa.</u>		<u>Yegua.</u>
	<u>Eguada.</u>		<u>Yeguada.</u> ³¹¹
		<u>Et.</u>	
	<u>Etic.</u>		<u>Etico.</u>
	<u>Eternt.</u>		<u>Eterno.</u>
		<u>Eu.</u>	
	<u>Eú.</u>		<u>Ola.</u>
[f. 142v]			
76			
		<u>Fa.</u>	
	<u>Fadri.</u>		<u>Celibe.</u>
	<u>Farfalá.</u>		<u>Fr[a]nja.</u>
	<u>Falzia.</u>		<u>Culantrillo.</u>
	<u>Fabricant.</u> ³¹²		<u>Fabricante.</u>
	<u>Facilitat.</u>		<u>Facilidad.</u>
	<u>Faristol.</u>		<u>Facistol.</u>
	<u>Faixa.</u>		<u>Faja.</u>
	<u>Faixa.</u>		<u>Fajar.</u>
	<u>Feix.</u>		<u>Fajo.</u>
	<u>Fals.</u>		<u>Falso.</u>
	<u>Fals.</u>		<u>Hoz.</u>
	<u>Farinetes.</u>		<u>Gachas.</u>
	<u>Faba.</u>		<u>Haba.</u>
	<u>Favar.</u>		<u>Habar.</u>
	<u>Fam.</u>		<u>Hambre.</u>
	<u>Falcó.</u>		<u>Halcon.</u>
	<u>Famoleng.</u>		<u>Hambriento.</u>
	<u>Farina.</u>		<u>Harina.</u>

[f. 143r] 77

---

³¹¹ Sota aquesta entrada apareix una ratlla de banda a banda del full que delimita la part ratllada (anterior) de la bona (posterior). Tots els mots ratllats són repetits.

³¹² Al ms.: c superposada a una altra grafia il·legible.

Fa.

Fartar.
Fartera.
Faixcar.
Fach.³¹³
Falca.
Falcia.
Falsa.
Fanc.
Fangar.
Fardacho.
Farfallós.

Hartar.
Hartazgo.
Cudria.
Haya.
Cuña.
Vencejo
Pautilla.
Lodo.
Lodozal.
Lagarto.
Ceceoso.

Fe.

Feix.

Fajo.

[f. 143v]
78

Fe.

Fenchir.
Festechar.
Festeix.
Fesols.
Fer.
Fet.
Ferir.
Ferit.
Ferradura.
Ferrar.
Ferreria.
Fel.
Ferro.
Feche.
Fenoll.
Feñer.
Ferracha.

Fengir.
Galantear.
Galanteo.
Habichuelas.
Hacer.
Hecho.
Herir.
Herido.
Herradura.
Herrar.
Herreria.
Hiel.
Hierro.
Higado.
Hinojo.
Heñir.
Herrem.

[f. 144r]

79

Fi.

Filós.
Fil de aram.
Figa.
Figuera.
Figa de pala.
Fillastre.

Ahebrado.
Alambre.
Higo.
Higuera.
Higo chumbo.
Hijastro.

---

³¹³ *Al ms.: dígraf ch superposat a dues grafies il·legibles, probablement ix.*

Fill.
Filar.
Filosa.
Filasa.
Filera.
Fil.
Finchir.
Fillola.
Finestro.
Florir-se
Filosa.
Filar.

Hijo.
Hilar.
Rueca.
Hilaza.
Hilera.
Hilo.
Fingir.
Hijueta.
Ventanillo.
Enmohecerse.
Rueca.
Hilar.

f.

[f. 144v]
80

Fl.

Floronco.
Flors.³¹⁴
Florechar.
Florir.
Fluix.
Florit.
Floc.
Focha.
Flor de taroncher.

Divieso.
Flores.
Florear.
Florecer.
Fluxo.
Florido.
Lazo.
Foja.
Azar.

Fo.

Focha.
Forat.
Formigol.
Forca (de ventar palla).
Fornada.

Foja.
Ahugero.
Ala<ca>yca.³¹⁵
Bieldo (agricultura).
Hornada.

[f. 145r]

81

Fo.

Forchar.
Fornal.
Foc.
Font.
Fora.
Fort.
Forsa.
Foguer.

Forjar.
Fragua, hornillo.
Fuego.
Fuente.
Fuera.
Fuerte.
Fuerza.
Hogar.

³¹⁴ *Al ms.: s superposada a les grafies es (abans d'esmenar: Flores).*

³¹⁵ «Formiga (la) d'ales. Alaica ó la hormiga que tiene sexo y alas» *Escrig (1851: 434);*
«Alada. f. Formiga ab alas. Alada, y alaica» (*Labèrnia 1839: 74*).

Fogaza.
Foradat.
Foradar.
Fona.
Fondo.
Forca.
Forma.
Formiga.
Formiguer.
Fornada.

f.2.

Hogaza.
Horadado.
Horadar.
Honda.
Hondo.
Horca.
Horma.
Hormiga.
Hormiguero.
Hornada.

[f. 145v]
82

Fo.

Forner.
Fornt.
Fosch.
Formachet.
Formache.
Folgar.
Fondillos.
Forc de alls.
Forn de cals.
Forrellat.
Forum.
Fosar.
Fosa.
Foguer.

Hornero.
Horno.
Oscuro.
Requeson.³¹⁶
Queso.
Holgar.
Hondillos.
Rista de ajos.
Calera.
Cerrojo.
Husmo.
Cementerio.
Huesa.
Anafes.³¹⁷

[f. 146r]

Fr.

Frontisa.
Fré.
Frechir.
Frechit.
Francha.
Frare.
Front.
Fret.
Fruita.
Fruit.
Fregall.

Bisagra.
Bocado, freno.
Freir.
Frito.
Franja.
Frayle.
Frente.³¹⁸
Frio.
Fruta.
Fruto.
Estropajo.

83

³¹⁶ Al ms.: r superposada a una altra grafia il·legible.

³¹⁷ Article afegit per la mateixa mà amb tinta diferent.

³¹⁸ Al ms.: Frente. Front. (Ordre valencià - castellà invertit).

[f. 146v]
84

	Fu.	
Fus.		Huso.
Fusada.		Husada, mazorca.
Fumos.		Humoso.
	f.3.	

	Fr.	
Fuster.		Carpintero.
Fusteria.		Carpinteria.
Fusañ.		Torcedor.
Fulla.		Hoja.
Fullalda.		Hojaldre.
Fullarasca.		Hojarasca.
Fullechar.		Hojear.
Fuchir.		Huir.
Fumechar.		Humear.
Fum.		Humo.
Furó.		Huron.
Furtar.		Hurtar.
Furt.		Hurto.
Fusta.		Madera.

	Ga.	
Garrofa.		Algarroba.

[f. 147r]

	Ga.	
Garrofer.		Algarrobo.
Garroferal.		Algarrobal.
Galleta.		Biscocho.
Galicós. ³¹⁹		Buboso.
Garró.		Calcañal.
Galta.		Carrillo.
Galtut.		Carrilludo.
Gayato. ³²⁰		Cayado.
Gall.		Gallo.
Gallinat.		Pavo.
Ganguil.		Gambalúa.
Gargall.		Gargajo.
Gargallós.		Gargajoso.
Gat.		Gato.
Gavila.		Gavilan.
Gatuperi.		Gatuperio.

85

³¹⁹ *Al ms.: G superposada a B.*

³²⁰ *Al ms.: y superposada a l, probablement començà a escriure gallato.*

Gafet.
Gallofa.
Gamboixet.
Gandulechar.
Gancho.
Gaña (de peix).

f.4.

Corchete.
Añalejo.
Gambo.
Trochar.
Garabato, garfio.
Agalla, (de pescado).

[f. 147v]
86

Ga.

Garbera.
Garbó.
Gargamell.
Garguirot.
Gavella.
Galic.
Gabia.
Galló.
Gransa.

Leñera (monton de).
Gavilla.
Garguero, gaznate.
Papirote.
Gavilla.
Galico.
Jaula.
Gajo.
Cascajo.

Gl.

Glop.
Glop.
Glopechar.

Boyo.³²¹
Sorbo.
Enjuagarse.

Go.

Goch.
Gola.

Gos.

Gozo, regocijo.
Garganta, gola,
gaznate.
Perro.

[f. 148r]

Go.

Gorraduria.
Got.
Gorcha.

Gotechar.

Sarpullido.
Vaso.
Broma, jarana,
alegria.
Gotear.

Gr.

Grum.
Griva.
Granera.
Graner.
Grasios.

Brumo.
Criba, cribo.
Escoba.
Granero, cambra.
Gracioso, chusco.

87

---

³²¹ Al ms.: y superposada a una o dues grafies il·legibles.

Granet.
Gra.
Grillons.
Grill.
Gros.
Graelles.
Grapat.
G[r]aner.
Grava.
Greix de vidre.

Granito.
Grano.
Grillos.
Grillo.
Grueso.
Parrillas.
Puñado.
Troj, granero.
Cascajo, guijo.
Natron.

[f. 148v]

88

Gr.

Greixonera.
Grill (de ceba o all).
Grillar.
Grixa. [sic]
Ayx[e]ta.³²²

Barquilla.
Lleta, tallo.
Grillar, entallecer.
Grueso, espesor.
Grifo.

Gu.

Guala.
Guañar.
Guaix.
Guitarra.
Guará.
Guaret.
Guix.
Guixa.

Codorniz.
Ganar.
Macolla.
Vihuela, guitarra.
Garañon.
Barbecho.
Gis, clarion.
Almorta, guija.

[f. 149r]

89

Ha.

Ham.

Anzuelo.

He.

Herba.
Herba cuquera o roquera.

Yerba.
Carolina.

Ho.

Hoi!
Hoú.
Hoú en tel.

Ai!
Huevo.
Huevo en fárfara.

Y.³²³

³²² Al ms.: Grifo. Ayxta. (Ordre valencià - castellà invertit). Veu afegida amb tinta molt més fosca.

³²³ Aquesta línia i les dues següents, escrites per la mateixa mà, semblen afegides posteriorment, ja que la tinta és molt més clara i el traç més fi.

Ygualdat.
Ygnorant.

Ygualdad.
Ygnorante.

[f. 149v]
90

Yllada.
Yllada.

Yll.

Yjada.
Yngle.

Ymache.
Ymachinacio.
Ymachinar.
Ymperi.
Ymportu.
Ympres.
Ympropi.
Ymproperi.
Ymmens.

Ym.

Ymagen.
Ymaginacion.
Ymaginar.
Ymperio.
Ymportuno.
Ympreso.
Ympropio.
Ymproperio.
Ymenso.³²⁴

Yncaut.

Yn.

Yncauto.

[f. 150r]

Yncendi.
Ynsens.
Yndomit.
Ynduluchensia.
Yndult.
Ynepte.
Ynespert.
Ynchenios.
Ynchenuitat.
Ynchenuo.
Yngrat.
Ynchuria.
Ynchuriar.
Ynchustisia.
Ynmens.
Ynosent.
Ynsecte.
Yntervindre.
Yntervengut.³²⁵

Yn.

Yncendio.
Yncienso.
Yndomito.
Yndulgencia.
Yndulto.
Ynepto.
Ynesperto.
Ingenioso.
Yngenuidad.
Yngenuo.
Yngrato.
Ynjuria.
Ynjuriar.
Ynjusticia.
Ymenso.
Ynocente.
Ynsecto.
Yntervenir.
Yntervenido.

91

³²⁴ *Al ms.: Ymenso. Ymmens. (Ordre valencià - castellà invertit).*

³²⁵ *Al ms.: g superposada a id.*

Ynvalit.	Yn.	Ynvalido. ³²⁶
Ynvierno.		Yvernt. ³²⁷
Yvernt.		Ynvierno.
Yncautar-se.		Encautarse.
Ynfantillo.		Niño de coro.
	Yr.	
Yrresulut.		Yresuluto.
	Yu.	
Chou.		Yugo. ³²⁸
	Le.	
Lepros.		Leproso.

	Lla.	
Llavar.		Lavar.
Llavar rachoies.		Aljofisar.
Llahoretos.		Anis.
Llanda.		Hoja de lata.
Llanterner.		Hojalatero.
Llanterna.		Linterna.
Lladríola.		Hucha.
Llaurar.		Labrar.
Llaurador.		Labrador.
Llauranza.		Labranza.
Lladella.		Ladilla.
Lladre.		Ladron.
Lladrar.		Ladrar.
Llagrima.		Lagrima.
Llagrimal.		Lagrimal.
Llantia.		Lampara.
Llanzadora.		Lanzadera.
Llarc.		Largo.
Llautó.		Laton.
Llas.		Lazo.

³²⁶ Al ms.: Ynvalido. Ynvalit. (*Ordre valencià - castellà invertit*).

³²⁷ *Ordre valencià - castellà alterat. No el canviem perquè l'autor repeteix a continuació l'entrada correctament. Potser pensaria ratllar aquesta primera i se n'oblidaria.*

³²⁸ Al ms.: Yugo. Chou. (*Ordre valencià - castellà invertit*).

Lla.

Lleixa.
 Llazada.
 Llaó.
 Llaó de nap.
 Llandes (de les en rodes dels
carruaches).³³¹
 Llana.
 Llaonet.
 Llaona.
 Llansol.
 Llaga.

Vasar.³³⁰
 Lazada.
 Simiente
 Nabina.
 Calce.

 Lana.
 Legon.
 Ydem.
 Sabana.
 Ulcera.³³²

Lle.

Llepol.
 Llepolia.
 Llepar.
 Llet.
 Lletuga.
 Lec.
 Lleo.
 Lleu.
 Llevar-se.
 Llevat.³³³

Goloso.
 Golosina.
 Lamer.
 Leche.
 Lechuga.
 Lego.
 Leon.
 Ligon.
 Levantarse.

Lle.

Llevant.
 Llemena.
 Llens.
 Lleus.
 Llesquetes (en ous).
 Lleixa.
 Llechir.
 Llechida.
 Ydem.
 Llech.
 Llemenera.

Levante.
 Liendre.
 Lienzo.
 Livianos, bofes.
 Torrija.
 Vasar.
 Leer.
 Leida.
 Lectura.
 Feo.
 Lendra (peine).

³²⁹ Pàgina sense numerar. La següent, que havia de ser la 95, es numera amb el 94.

³³⁰ Al ms.: Lleixa. Vasar. inserit a l'interlineat, als dos extrems de Lla.

³³¹ Al ms.: en inserit a l'interlineat superior, tot just damunt dels mots ratllats.

³³² Al ms.: Llaga. Ulcera. inserit a l'interlineat inferior, als dos extrems de Lle.

³³³ Mot sense equivalent castellà.

Llepafils.³³⁴
Lleteroles.
Lletrera.

Adulador, zalamero.
Llechecillas. [*sic*]
Llechetrezna.³³⁵

g.

[f. 152v]

95

Lli.

Llibreria.
Llibrer.
Llibre.
Llit.
Llitera.
Llista.
Llistó.
Lligir.³³⁶
Llibrell.
Llit.
Lligona.
Lligo.
Llimera.
Llima.
Llis.
Lliure.
Llibertat.

Libreria, biblioteca.
Librero.
Libro.
Cama, lecho.
Litera.
Cinta, lista.
Liston.
Leer.
Librillo, barreño.
Lecho.
Legon.³³⁷

Limonero.
Limon.
Liso.
Libre.
Libertad.³³⁸

[f. 153r]

96

Lli.

Lliurar.
Llichitimar.
Llichitim.
Llicsó.
Lligonet.
Llimac.
Llindar.
Lliró.
Llironer.
Lliri.

Librar.
Ligitimar.
Legitimo.
Cerraja.
Escardillo.
Lama.
Umbral.
Almeza.
Almez, almeza, loto.
Azucena.

Llo.

Lloguer.

Alquiler.

³³⁴ C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquest mot.

³³⁵ Al ms.: z superposada a s.

³³⁶ Al ms.: i superposada a e.

³³⁷ Al ms.: Legon inserit a l'interlineat inferior, entre Lligona i Lligo.

³³⁸ Al ms.: d superposada a t.

Llogar.
Llorer.
Lloba.

Alquilar.
Laurel.
Loba (sotana abierta).

g.2.

[f. 153v]

97

Llop.
Lloba.
Lloca.
Llocada.
Llu.³³⁹

Llo.

Lobo.
Loba.
Chueca, llueca.
Pollada.

Llunt.
Lluerna.
Lluquet, palleta de lladre.³⁴⁰
Llum.
Lluminaries.
Lluir.
Llustros.
Lluvisnechar.
Lluisme.

Llu.

Lejos.
Luciernaga.
Luquete.
Luz.
Luminarias.
Lucir.
Lustroso.
Lloviznar.
Laudemio.

[f. 154r]

Lludria.
Llus.

Llu.

Nutria.
Merluza.

98

Malví.
Malmersor (ant.).
Mastic.
Marchal.
Matafuller.
Macarró.
Mañá.
Matalafer.³⁴²
Matafaluga.
Malalt.
Malaltus.³⁴³

Ma.

Acalia.
Albacea.
Almacigo.
Almarjal, marjal.
Batidor de oro.
Cascaria.³⁴¹
Cerrajero.
Colchonero.
Anís.
Enfermo.
Enfermizo.

³³⁹ *Mot inacabat sense equivalent.*

³⁴⁰ *C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull la veu palleta de lladre.*

³⁴¹ *Cazcarria.*

³⁴² *Al ms.: grafies la inserides a l'interlineat superior.*

³⁴³ *C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquest mot.*

Marfega.
Magrana.

Gergon.
Granada.

g.3.

[f. 154v]

99

Ma.

Magraner.
Malfatá.
Malt[r]abaja.³⁴⁴
Matinar.
Matinechar.
Machistrat.
Mallol.
Malair.
Malait.
Maldit.
Malfet.
Malferir.
Mal.
Malsá.
Malví.
Manar.
Mama.
Mare.

Granado.
Aragan, holgazan.
Ídem.
Madrugar.
Ídem.
Magistrado.
Mojuelo.
Maldecir.
Maldecido.
Maldicho.
Malhecho.
Malherir.
Malo.
Malsano.
Malvavisco.
Mandar.
Teta.
Madre, mama.

[f. 155r]

100

Ma.

Ma.
Manoll.
Manotechar.
Manteú.
Mantellina.
Marechar.
Marechar-se.
Marechat.
Marche.
Mustio.
Martell.
Masia.
Mas.
Mastegar.
Maig.³⁴⁵

Mano.
Manojo.
Manotear.
Manteo.
Mantilla.
Marear.
Marearse.
Mareado.
Margen.
Marchito.
Martillo.
Masada.
Cortijo, masada.
Mascar.
Mayo.

³⁴⁴ *Dels lexicògrafs del XIX, només Lamarca i Pla recullen aquesta veu: «Maltrabaja. Haragan» (Lamarca 1839, 1842: 32, 43); «Maltrabaja. V. Malfatá.», «Malfatá. Haragán» (Pla 1998: 178). Escrig adapta el mot: «Maltreballa. V. Malfaina.» (Escrig 1851: 555).*

³⁴⁵ *Al ms.: grafies ig superposades a dues lletres il·legibles, probablement ch.*

Machor.³⁴⁶
Menechar.
Mangotechar.

Mayor.
Menear.
Mangotear.

g.4.

[f. 155v]
101

Ma.

Macho.
Machada.
May.
Mamella.
Mascarar.
Mascára.
Matapoll.
Ma de morter.
Machada.
Malagana.
Malaltus.
Malcorar.
Mancha.
Manchador.
Manchar (organo).
Manchar (herreros).

Mulo.
Majaderia.
Jamás, nunca.
Teta, pecho.
Tiznar.
Tizno.
Tor<o>visco.
Mano, majadero.
Majaderia, necedad.
Desmayo.
Enfermizo.
Retraer.
Fuelle.
Entonador.
Entonar.
Sollar.

[f. 156r]

102

Ma.

Mañá.
Marmolar.

Manec.³⁴⁷
Matalap.
Macho cabrio.
Margalló.

Cerrajero.
Refunñar, hablar entre dientes.
Mango, astil.
Colchon.
Chivo,³⁴⁸ cabron.
Palmito.

Me.

Meló.
Melo de Archer.
Melo de moro.
Mestre.
Menechar.
Merda.
Merit.
Meritori.

Melon.
Sandia.
Ydem.
Maestro.
Menear.
Mierda.
Merito.
Meritorio.

³⁴⁶ Al ms.: amb tinta més fosca, c superposada a y.

³⁴⁷ Al ms.: n superposada a una altra grafia il·legible.

³⁴⁸ Al ms.: C superposada a una altra grafia il·legible.

Mecha.
Melsa.
Mesura.

Torcida, mecha.
Bazo.
Mesura, almuda.³⁴⁹

[f. 156v]
103

Menescal.
Menestral.
Merda de gos.
Macho.³⁵⁰

Ma.

Albeytar.
Artesano.
Canina.

Milocha.
Minchar.
Minchador.
Minchada.
Micha.
Micha taroncha.
Milacre.
Ministre.
Ministeri.
Misteri.

Mi.

Cometa, milocha.
Comer.
Comedor.
Comida.
Media.
Cúpula.
Milagro.
Ministro.
Ministerio.
Misterio.

[f. 157r]

Mirall.
Mirar.
Micapa.
Migraña.
Milá.
Mineta.
Mi[.]es.³⁵¹
Mich.

Mi.

Espejo, mirador.
Ver.
Reparo.
Jaqueca.
Milano.
Lamparilla.
Migas.
Medio, centro.

104

Moscardo.
Mosquit.
Morro.
Moc.
Mocos.
Moixama.

Mo.

Moscardon
Mosquito.
Hocico.
Moco.³⁵²
Mocoso.
Mojama.

³⁴⁹ *Probablement variant d'almud.*

³⁵⁰ *Mot sense equivalent.*

³⁵¹ *Grafies il·legibles a causa d'una taca de tinta (segurament, gu).*

³⁵² *Grafia o grafies esborrallades a continuació del mot.*

[f. 157v]
105

Mole.
Molí.
Moliner.
Mollera.
Móncho.
Monasteri.
Monastic.
Mosegar.
Mos.
Moseñ.

Mortalla.
Molt.
Móla.
Moldre.
Moll.
Moll.
Mont.

[f. 158r]

Montaña.
Mostrar.
Mostra.
Mocador.
Mocar.
Mocar-se.
Molinada.
Molto.
Montó.
Moltura.
Molla.
Moradux.
Morella roquera.
Morena.
Morgó.
Morques.
Morter.

[f. 158v]
107

Mósa.

Mo.

Molde.
Molino.
Moliner.
Molleja.
Monje.
Monasterio.
Monastico.
Morder.
Bocado.
Capellan,
benifi[c]iado.
Mortaja.
Mucho.
Muela.
Moler.
Muelle.
Salmonete.
Mundo.

Mo.

Monte.
Enseñar.
Muestra.
Pañuelo.
Sonar (las narizes).
Sonarse.
Cisco.
Carnero.
Monton.
Maquila.
Miga.
Almoradux.
Parietaria.
Murena.
Mugron.
Alpechin.
Almirez.

106

Mo.

Muesca, mella.

Moso³⁵³ (en los carros).

Múchol.

Mugró.

Morir.

Mort.

Tentemozo.

Mugil.

Pezon.

Morir, fallecer.

Muerto.

Mu.

Murta.

Mústio.

Musol.

Mut.

Mur.

Muralla.

Muchol.

Mugró.

Arayan.

Marchito.

Mochuelo.

Mudo.

Muro.

Muro, muralla.

Mugil.

Pezon.

[f. 159r]

108

Mu.

Muñir.

Murta.

Muscle.

Mustela.

Mustiar.

Ordeñar.

Arayan.

Hombro.

Comadreja.

Marchitar.

Na.

Nas.

Nap.

Navachada.³⁵⁴

Navacha.

Nano.

Nadal.

Naixer.

Naixcut.

Naiximent.

Nariz.

Nabo.

Navajada.

Navaja.

Enano.

Navidad.

Nacer.

Nacido.

Nacimiento.

[f. 159v]

109

Ne.

Net.

Net.

Nesetat.

Negre.

Nervi.

Nervios.

Neú.

Limpio.

Nieto.

Necedada.

Negro.

Nervio.

Nervioso.

Nieve.

³⁵³ Al ms.: s superposada a z.

³⁵⁴ Al ms.: v superposada a una altra grafia il·legible.

Nespla.		Nispola, nispero.
Nespler.		Níspero.
Nebot.		Sobrino.

Ni.

Nina.		Muñeca.
Niú.		Nido.
Nivellar.		Nivelar.
Nivell.		Nivel.
Nivellat.		Nivelado.

[f. 160r]

110

Ni.

Nit.		Noche.
-------------	--	--------

No.

Noú.		Nuevo.
Nostre.		Nuestro.
Notarí.		Notario, escrivano.
Nom. ³⁵⁵		Nombre.
Nopal.		Palera. ³⁵⁶
Noranta. ³⁵⁷		Noventa.
Nou-sens.		Nuevecientos.
Nomenar.		Nombrar.
Nom.		Nombre.
Nora.		Nuera.
Nou.		Nueve.

h.

[f. 160v]

111

Nu.

Nuc.		Nudo.
Nuc del dit.		Artejo.
Nubol.		Nube.
Nubol.		Nublado.
N. [sic]		

Ob.

Obrir.		Abrir.
Obert.		Abierto.
Obertura.		Abertura.

³⁵⁵ Grafies esborrallades a continuació del mot (probablement bre).

³⁵⁶ Al f. 164r es repeteix aquest article amb l'ordre de les veus invertit, la qual cosa indica que tant en català com en castellà els dos mots eren d'ús corrent. Actualment tots dos són normatius en ambdues llengües.

³⁵⁷ Al ms.: grafies ran superposades a altres grafies il·legibles.

Obella.
Obeir.
Obedient.³⁵⁸
Obila.
Obchecte.

Oveja.
Obedecer.
Obediente.
Lechuza.
Objeto.

[f. 161r]

112

Oca.
Oca.
Octava.

Oc.

Aúca.
Oca, ansar, ganzo.

Odi.
Odios.

Od.

Odio.
Odioso.

Oferir.
Ofendre.
Ofes.³⁵⁹
Ofegar.
Ofegat.

Of.

Ofrecer.
Ofender.
Ofendido.
Ahogar.
Ahogado.

h.2.

[f. 161v]

113

Oix.
Oli.

Oi.

Náusea.

Olí.
Oliva.
Olivera.
Oldre.
Olorar.
Ol.
Om.³⁶⁰
Ola.

Ol.

Aceyte.
Aceytuna.
Olivo.
Oler.
Oler.
Huele.
Olmo.
Onda.

[f. 162r]

114

Om.
Omplir.
Ompli.

Om.

Olmo.
Llenar.
Llena.

³⁵⁸ *Grafia esborrallada i il·legible a continuació de la t.*

³⁵⁹ *Al ms.: s superposada a una altra grafia il·legible i esborrall a continuació.*

³⁶⁰ *Al ms.: davant Om, mot esborrallat parcialment llegible (probablement Olmo).*

	Opi.	<i>Op.</i>	Opio.
	Or.	<i>Or.</i>	Oro.
	Oroneta.		Golondrina.
	Orada.		Dorada.
	Ordí.		Cebada.
		h.3.	
[f. 162v] 115		<i>Or.</i>	
	Oro.		Horon. ³⁶¹
	Orfe.		Huerfano.
	Oracle.		Oraculo.
	Orella.		Oreja.
	Orguí.		Organo.
	Oriche.		Origen.
	Orichinal.		Original.
	Orat.		Loco.
	Orenga.		Orengano.
	Oscá.		Hueca. ³⁶²
	Orta.		Huerta.
	Ort.		Huerto.
	<u>Ou.</u>		
[f. 163r]			116
		<i>Os.</i>	
	Os.		Hueso.
	Ostieta.		Pastilla.
		<i>Ov.</i>	
	Ovila.		Lechuza.
	Oú.		Huevo.
		<i>Pa.</i>	
	Pá.		Pan.
	Panera.		Canastillo.
	Panader.		Panadero.
	Pastar.		Amasar.
	Pastera.		Amasadera, artesa.

³⁶¹ *Al ms.: H superposada a una altra grafia il·legible. En la sisena edició del DRAE (1822): horon; actualment: orón.*

³⁶² *Al ms.: e inserida a l'interlineat superior, damunt d'un esborrall il·legible situat entre u i c.*

Pa.

Pato.	Anade, pato.
Pasturar.	Apasentar, apastar, pastar.
Pastura.	Pasto.
Pastar mortar. ³⁶³	Argamasar.
Pastereta.	Artecilla.
Pancha.	Panza, barriga.
Papafigo.	Becafigo.
Pap.	Buche.
Pañ.	Cerradura, cerrojo.
Panada.	Empanada.
Panerot.	Cuevana, cuevano.
Parlador.	Charlatan.
Parlar.	Hablar.
Paraula.	Palabra.
Palladeta (mescla de licores).	Chapurrado.

Pa.

Palla.	Paja.
Papagall. ³⁶⁴	Papagallo.
Pastes.	Engrudo.
Pasta.	Masa.
Part.	Parte.
Part.	Parto.
Padrina.	Madrina.
Partera.	Parida.
Palera.	Nopal. ³⁶⁵
Pacte.	Pacto.
Padeixer.	Padecer.
Pare.	Padre.
Paixadell. ³⁶⁶	Pardillo (ave).
Pachell.	Pajel (pescado).
Pache.	Paje.
Paella.	Sarten.

³⁶³ C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquesta veu.

³⁶⁴ Taca de tinta a continuació del mot.

³⁶⁵ Al f. 160r es repeteix aquest article amb les veus invertides, la qual cosa indica que tant en valencià com en castellà els dos mots eren d'ús corrent. Actualment tots dos són normatius en ambdues llengües.

³⁶⁶ Al ms.: grafies ix inserides a l'interlineat superior, damunt d'un esborrall il·legible situat entre a i a.

	Paller.		Pajar.
		h.5.	
[f. 164v] 119		<i>Ob.</i>	
	Palli[s]a. ³⁶⁷		Pajar.
	Pardal.		Pajaro
	Palleta.		Pajuela.
	Paraula.		Palabra.
	Palis.		Palio.
	Pam.		Palmo.
	Padrí.		Padrino.
	Pampol.		Pampano.
	Parache.		Paraje.
	Parella.		Pareja.
	Parent.		Pariente
	Pansa.		Pasa.
	Parache.		Pasaje.
	Pasechant.		Paseante.
	Pasechar.		Pasear.
	Pas.		Paso.
[f. 165r]			120
		<i>Pa.</i>	
	Pasme.		Pasmo.
	Pastiset.		Pastel
	Pastiseria.		Pasteleria.
	Patechar.		Patear
	Pau.		Paz.
	Pastell.		Pastillo.
	Pastañechar. [<i>sic</i>]		Pestanejar. [<i>sic</i>]
	Pallola.		Sarrampion. [<i>sic</i>]
	Pataix [<i>sic</i>]		Sobrealiento.
	Padeixer.		Padecer.
	Patir.		Padecer. ³⁶⁸
	Palera (figa).		Tuna.
	Pahir.		Digerir.
	Palaya.		Lenguado (pez).
	Palometa.		Mariposa.
[f. 165v] 121		<i>Ob.</i>	
	Pallús.		Tamo.

³⁶⁷ La lletra s s'intueix (més que es llegeix) sota una taca de tinta entre i i a.

³⁶⁸ Al ms.: grafies dec superposades a tir.

Panolla.
Pantaixar.
Pasionera.
Pastera (albañileria).
Pasterada.
Patatús.
Pati.
Pebreroig.
Pataca.
Panis.

Panoja, mazorca.
Resollar.
Pasionaria.
Cuezo.
Amasijo.
Congoja.
Portal.
Pimienta colorada.
Batata.
Mais, paniso. [*sic*]

[f. 166r]

122

Pe.

Pes.
Pedra (del mal de pedra).³⁶⁹
Pedra.
Pedrapiquer.
Pegar esplanisades.
Penchar.
Penchar.
Penchat.
Penchat.
Pencholl.
Peluricia.

Peluriat.
Pesol.
Perpal.
Pet.
Pentinar.
Pentiner.
Pinta.

Balansa. [*sic*]
Calculo.
Piedra.
Cantero.
Cintarear.
Colgar.
Ahorcar.
Colgado.
Ahorcado.
Colgajo.
Extremauncion,
olear, uncion.
Oleado.
Guisante.
Palanca.
Pedo.
Peynar.
Peynero.
Peine.

[f. 166v]

123

Pe.

Perill.
Peligros.
Pel.
Pelut.
Pell.
Pesigar.
Pesic.
Pecat.
Perdre.
Perdut.

Peligro.
Peligroso.
Pelo.
Peludo.
Piel, pellejo.
Pelliscar. [*sic*]
Pellisco. [*sic*]
Pecado.
Perder.
Perdido

---

³⁶⁹ Al ms.: del inserit a l'interlineat superior, tot just damunt de mal.

Perdiu.
Perdigot.
Pelegri.
Perea.
Pereos.
Pergami.

Perdiz.
Perdigon.
Pelegrino.
Pereza.
Perezoso.
Pergamino.

[f. 167r]

124

Pe.

Perseguer.
Presec.
Pesta.
Pes.³⁷⁰
Pregunta.³⁷¹
Peix.
Pedris.
Pedas.
Peller.
Perfumar.
Pendre.
Prent. [*sic*]
Pebrerroig.
Pechina.
Pedra de foc.

Pedra codisa.³⁷³

Persigo.
Persico.
Peste.
Peso.
Pregunta. Pez.³⁷²
Pez.
Poyo.
Remiendo.
Ropavejero.
Sahumar.
Tomar.
Toma.
Pimienta colorada.
Concha, almeja.
Pedernal, piedra de
chispa.
China.

[f. 167v]
125

Pe.

Pedra de llum.
Pegat.
Peixcar.
Peixcador.
Pelar (fruta).
Pelut.
Perla (en el ojo).
Pernoliar.

Peúc
Pel de cuc.

Alabastrina.
Parche.
Pescar.
Pescador.
Mondar.
Felpudo.
Nube.
Olear,
extremauncion.
Escarpin.
Hijuela.

³⁷⁰ *Al ms.: s superposada a una altra grafia il·legible.*

³⁷¹ *Al ms.: g inserida posteriorment entre e i u. Aquesta última grafia apareix superposada a una altra grafia il·legible.*

³⁷² *Mot situat a l'interlineat superior, damunt del mot ratllat.*

³⁷³ *C. M. G. recull aquest mot per primera vegada en la lexicografia catalana elaborada al País Valencià.*

Pel de peixcar.

Hijuela.

[f. 168r]

126

Pi.

Pi.
Picola.
Pilma.
Picor.
Pit.
Picher.
Pixar.
Pixon.
Pixo.
Pixats.
Pilot.
Pilot.
Pinses.
Piñó.
Poll.
Poll.
Piló (de guarda rodes).
Pic.³⁷⁴
Piñol.

Pino.
Alcotana.
Bisma. [*sic*]
Comezon.
Pecho.
Jarra, jarro.
Mear, orinar.
Meon.
Ydem.
Meados, orines.
Piloto.
Peloton.
Pinsas. [*sic*]
Piñon.
Polla.
Piojo.
Marmolejo.
Tala.
Errax.³⁷⁵

[f. 168v]

127

Pi.

Picar.
Picar foc.
Pico (en los vestidos).
Pigota.
Pilota.
Pinganelles.
Piñol.
Piñol (para quemar).
Pinol [*sic*] (para el bracero [*sic*]).
Piñonada.
Piú (juego).
Piúlar.
Piúleta (ave).
Piúleta (cohete).
Pichó.

Moler.
Echar lumbres.
Frayle.
Varicelas.
Pelota.
Tanganillas.
Hueso, cuesco.
Borrujo.
Herraj.

Hormigon.
Escondite.
Piar.
Aguzanieve.
Triquitraque.
Pichon.

---

³⁷⁴ *Joc de pic i pala (o escampilla).*

³⁷⁵ *Article afegit posteriorment per la mateixa mà amb tinta bastant més fosca.*

[f. 169r]

128

Pl.

Planechar.
Planter.
Plana.
Plana (Carpinteria).
Plé. [*sic*]
Ple.
Pla.
Plorar.
Ploron.³⁷⁶
Plor.
Ploros.
Ploure.
Plovisnar.
Plucha.
Plogut.

Acepillar.
Almáciga.
Llana.
Cepillo.
Lleno.
Henchido.
Llano.
Llorar.
Lloron.
Lloro.
Lloroso.
Llover.
Llovisnar. [*sic*]
Lluvia.
Llovido.

[f. 169v]

129

Pl.

Plaer.
Plat.
Placha.
Plom.
Plomos.
Ploma.
Plumache.

Placer.
Plato.³⁷⁷
Playa.
Plomo.
Pesado.
Pluma.
Plumaje.

[f. 170r]

230³⁷⁸

Po.

Porgueres.
Porgar.
Post (de pastar).
Porche.
Pot.
Pot.
Potecari.
Podrit.

Podrir-se.
Porch.

Aechaduras.
Aechar, cribar.
Añacal.
Desvan.
Puede.
Bote.
Boticario.
Podrido, carrioso,
carriado.
Podrirse, cariarse.
Puerco, cerdo.

³⁷⁶ Al ms.: r superposada a una altra grafia il·legible.

³⁷⁷ Al ms.: Plato. Plat. (*Ordre valencià - castellà invertit*).

³⁷⁸ Nou error de paginació: de la pàgina 129 (anterior) passa a la 230 (aquesta) i continua ordenadament fins a la pàgina 261, en què, com explicarem, comet un altre error.

Polsim.³⁷⁹
Polsimer.³⁸⁰
Porgar.
Portar.
Pomera.
Poma.
Por.

Cidra, poncil.
Cidro.
Cribar.
Llevar, traer.
Manzano.
Manzana, poma.³⁸¹
Miedo, terror.

y.

[f. 170v]
231

Po.

Ponedor.
Poll.
Poll.
Pollos.
Pondre.
Poéro.
Porquera.
Poc.
Posar.
Ponent.
Poquet.
Poal.
Poú.
Poar.
Pont.

Nidal, ponedero.
Polluelo.
Piojo.
Piojoso.
Poner.
Pozero.
Pocilga.
Poco.
Poner.
Poniente.
Poquito.
Pozal.
Pozo.
Pozar.
Puente.

[f. 171r]

232

Po.

Porta.
Port.
Polp.
Pols.
Pols.
Polit.
Polleguera.
Polseguera.
Preat.

Puerta.
Puerto.
Pulpo.
Pulso.³⁸²
Polvo.
Bonito.
Quicio.
Polvoreda. [sic]
Apuesto, atildado,
preciado.³⁸³

---

³⁷⁹ *Probablement poncil, variant valenciana de poncir.*

³⁸⁰ *Probablement ponciler, variant valenciana de poncemer.*

³⁸¹ *Mot afegit per una altra mà amb lletra coetània.*

³⁸² *Al ms.: s superposada a una altra grafia il·legible.*

³⁸³ *Lamarca (1942: 56) recull exactament aquests mateixos tres mots com a equivalents de preat.*

Propesia.³⁸⁴
Preat.

Presó.
Pres.
Presonada.

Prop.
Propí. [*sic*]
Pruna.
Prunera.
Prim.
Presepte.
Preu.
Presachi.
Pronte.
Pretexte.
Presa.
Presa (de agua) .

Pr.

Apoplegia.
 Apuesto, atildado,
 preado.
 Carcel, prision.
 Preso, encarcelado.
 Captura,
 encarcelamiento.
 Cerca.
 Propio.
 Ciruela.
 Ciruelo.
 Delgado, flaco.
 Precepto.
 Precio.
 Presagio.
 Pronto.
 Pretexto.
 Prisa.
 Presa.³⁸⁵

Previlechi. [*sic*]
Previlechat.
Procedir.
Prochim.
Prolec.
Pronte.
Propi.
Propietat.
Proposar.
Proposit.
Protechir.
Protechit.
Profit.
Profitos.

Pr.

Privilegio. [*sic*]
 Privilegiado.
 Proceder.
 Projimo.
 Prologo.
 Pronto.
 Propio.
 Propiedad.
 Proponer.
 Proposito.
 Proteger.
 Protegido.
 Provecho.
 Provechoso.

³⁸⁴ C. M. G. recupera aquest mot que no apareix en els diccionaris i vocabularis valencians anteriors (*Resa, Ros, Sanelo, etc.*), però que sí que està documentat en textos moderns, com ara el ms. 78 del Reial Convent de Predicadors de València («Llibre de memòries [...] de la ciutat y Regne de València»), en què en la notícia de la mort de Germana de Foix es llegeix: «la qual mori de propexia» (f. 270v); o en el dietari de J. Aierdi, en el qual es fa servir la forma *propeixia* (Aierdi 1999: 319, 388).

³⁸⁵ Al ms.: e inserida a l'interlineat superior, entre r i s.

	Proyecte.		Proyecto.
	Prevaleixer.		Prevalecer.
		y.3.	
[f. 172v]			
235			
		Pr.	
	Prat.		Prado.
	Presidi.		Precidio. [<i>sic</i>]
	Presidari. [<i>sic</i>]		Presidario.
	Présec.		Pérsico.
	Preseguer.		Pérsico.
	Primerenc.		Temprano.
	Pruñó.		Savañon.
		Pu.	
	Purna.		Chispa.
	Purnechar.		Chispear.
	Pudir.		Heder.
	Pudor.		Hedor.
	Punchó.		Pincho, punzon.
	Punchar.		Pinchar, punzar.
[f. 173r]			
			236
		Pu.	
	Puncha<n>da. ³⁸⁶		Punzada, pinchazo.
	Pucha.		Poya.
	Púsa.		Pulga.
	Punt.		Punto.
	Puñ.		Puño.
	Pur.		Puro.
	Puncha.		Puncha. espina.
	Puntacorrent.		Formon, formon de punta corriente.
	Putput. ³⁸⁷		Abubilla.
		Qu.	
	Quiñat. [<i>sic</i>]		Cuñado
	Quixinera.		Almohada (funda de).
	Quixí.		Almohada.
	Quall.		Cuajo.
	Quallada. ³⁸⁸		Cuajada.
	Quallar.		Cuajar.
		y.5.	

³⁸⁶ Al ms.: u superposada a i.

³⁸⁷ Al ms.: primera t superposada a p.

³⁸⁸ Al ms.: Q superposada a C.

Quiña. [*sic*]
Quiñer.
Qumpliment.
Qumplit.
Qurro.
Qurt.
Quant.
Quatre.
Quoranta. [*sic*]
Quatre-sens.
Quart.
Quartero.
Qubilet.
Qullera.
Qullerot.³⁹¹
Querno.
Qugullada.

Qu.

Cocina.
Cocinero.
Cumplimento.
Cumplido.
Manco.
Corto.
Cuanto.
Cuatro.³⁸⁹
Cuarenta.
Cuatrocientos.
Cuarto.
Cuarteron.³⁹⁰
Cubilete.
Cuchara.
Cucharon.
Cuerno.
Cugujada.

Qult.
Qul.
Qulatada.
Quler.
Qultiu.
Qumpleañs.
Qup.
Quixa.
Queixa.
Quebrasa.

Qu.

Culto.
Culo.
Qulatazo. [*sic*]
Qulero. [*sic*]
Cultivo.
Cumpleaños.
Lagar.
Muslo.
Queja.
Grieta.

Rampa.
Rachola.
Ratpenat.
Rata.
Rabosa.
Rastre.
Rastroll.

Ra.

Calambre.
Ladrillo
Murcielago.
Raton.
Zorra, raposa.
Rastro.
Rastrojo.

---

³⁸⁹ *Al ms.: C superposada a Q.*

³⁹⁰ *Al ms.: C superposada a Q.*

³⁹¹ *Al ms.: Q superposada a C.*

Ratera.
Ramey. [*sic*]
Rao.
Rastre.
Rachada.
Racholes de Manises.
Rall.
Ram.
Ram.³⁹²
Randa.
Rant.
Ras.
Rascle.
Raure.
R[a]be.³⁹³
Rail.
Raim.

[f. 175r]

Ra.

Ratonera.
 Remedio.
 Razon
 Sarta.
 Raya.
 Azulejos.
 Rallo.
 Ramo.
 Tramo.
 Randa, encaje.
 A la raiz del suelo.
 Raso, sereno.
 Rastro (*Agricultura*).
 Rasar.
 Rabano.
 Raiz.
 Uba. [*sic*]

Resago.
Resagat.
Rest de prensar.³⁹⁴
Retor.
Res.
Recaure.
Recaiguda.
Recolze.
Reconeixer.
Reconeiximent.
Recte.
Redondechar.
Redo.
Refors.
Regatechar.
Regadora.
Rechidor.
Rechir.

[f. 175v]

241

Re.

Atraso.
 Atrasado.
 Briaga.
 Cura, parroco.
 Nada.
 Recaer.
 Recaida.
 Recodo.
 Reconocer.
 Reconocimiento.
 Recto.
 Redondear.
 Redondo.
 Refuerzo.
 Regatear.
 Regadera.
 Regidor.
 Regir.

240

³⁹² «*Ram de l'escala: cada sèrie d'escalons compresa entre dos replans*» (DCVB).

³⁹³ *Al ms.: grafia il·legible a causa d'una taca de tinta entre la R i la b.*

³⁹⁴ *En la lexicografia catalana realitzada al País Valencià, mai no havia aparegut abans rest amb aquesta accepció.*

Rechiment.
Rechistre.
Refet.
Reyne.
Reixa.
Rellam.
Rellampechar.
Relicho.
Reclam.
Replanell.
Relonche.
Reposar.
Refredad.
Resoldre.
Respecte.
Resposta.
Retraure.

[f. 176r]

Re.

Regimiento.
Registro.
Reecho.
Reyno.
Reja.
Relampago.
Relampaguear.
Religion.
Reclamo.
Rellano.
Relox.³⁹⁵
Descansar, reponer.
Resfriado.
Resolver.
Respeto.
Respuesta.
Retaer.

Retret.
Retafila.
Rec.
Rebuiç.
Rebanada.
Rebellit.
Reblar.
Reborronir-se.
Rellomello.
Remugar.
Rent.
Rentar.
Repropi.
Rescabalar-se.
Retall.
Retestinar-se.

Retorser.

[f. 176v]
243

Re.

Retraido.
Retahila.³⁹⁶
Riego.
Zupia, desecho.
Tajada.
Desmedrado.
Remachar.
Bastardear.
Solomillo.
Rumiar.
Levadura.rue
Lavar.
Rebelon.
Desquitarse.
Retal.
Resquemarse,
asurarse.
Encarrujarse.

242

Reclam.

Re.

Chifle.³⁹⁷

---

³⁹⁵ Recordem que la grafia x en aquest mot va ser correcta fins a la setena edició del DRAE (1832).

³⁹⁶ Al ms.: grafies hi superposades a dues grafies il·legibles.

Reprim.

Acemite.

Ri.

Ripio.
Ric.
Riure.
Rialla.
Riú.
Rivet.

Cascote.
Rico.
Reir.
Risa.
Rio.
Riachuelo.

Ro.

Rosella.
Rosarí. [*sic*]
Roig.
Rogle.
Roglet.
Rovelló.

Amapola.
Rosario.
Colorado, royo.
Corro.
Corrillo.
Hongo.

[f. 177r]

244

Ra.

Rodechar.
Romer.
Roba.
Rotar.
Roser.
Rochal (trigo).
Roda.
Ro<so>siñol.
Roños.
Roña.
Robell.
Robell de oú.
Robellat.
Rodabalco.
Rosada.
Rostaria.
Rotar.

Rodear.
Romero.
Ropa.
Regoldar.
Rosal.
Rubion.
Rueda.
Rui señor.
Sarnoso.
Sarna.
Orin, moho.
Yema.
Mohoso.
Ruedapie o balcon.
Escarcha.
Declive.
Eructar, regoldar.

[f. 177v]

245

Ru.

Rumiache.
Ruc.
Ruca.
Rull.
Sant.

Susurro.
Pollino.
Oruga.
Crespo (del pelo).
Santo.

---

³⁹⁷ *Al ms.: article afegit a l'interlineat superior.*

	<i>Sa.</i>	
	Sarpaset.	Aspersorio, hisopo.
	Sant.	Santo.
	Sanser.	Entero.
	Sargantana.	Lagartija.
	Sac.	Saco.
	Sacrilechi.	Sacrilegio.
	Sagrat.	Sagrado.
	Saler.	Salero.
[f. 178r]		246
	<i>Sa.</i>	
	Salmorra.	Salmuera.
	Saltamartí.	Salton.
	Salvache.	Salvaje.
	Sanc.	Sangre.
	Sanguinós.	Ensangretado, sanguinolento.
	Sangonera.	Sanguijuela.
	Sá.	Sano.
	Sarcha.	Sarga.
	Sarc.	Sargo.
	Satisfeser.	Satisfacer.
	Satisfet.	Satisfecho.
	Saria.	Seron.
	Sarió.	Seron.
	Salat.	Salado.
	Salmorra.	Salmuera.
	Sabi.	Sabio.
	Sabata.	Zapato.
	Sabater.	Zapatero.
	j.	
[f. 178v]		
247	<i>Sa.</i>	
	Sarchir.	Zurcir.
	Sarchit.	Zurcido.
	Sachi.	Manteca de puerco. ³⁹⁸
	Sacsó.	Alforza.
	Safa.	Aljofaina.
	Salses.	Especias.
	Samugues.	Jamugas.
	Sanserro.	Esquilon.

³⁹⁸ Al ms.: de puerco afegit per la mateixa mà al marge dret amb tinta més clara.

Sapuquero.³⁹⁹

Sabó.
Saho.

Sesió.
Sesió. [*sic*]
Setrill.
Sequia.
Secansa.

[f. 179r]

Señalar.
Servici.
Seba.
Sebollí.
Sedas.
Sedir.
Sellut.
Cervell.
Senit. [*sic*]
Sep.
Sep.
Serer.
Sera.
Sirera.
Sirerrer. [*sic*]
Sendre.
Serol.
Sistella.
Sisteller.

[f. 179v]
249

Setri.
Ségo.
Segó.
Sentific. [*sic*]
Sent.
Sert.

Gallinita ciega
(juego).
Jabon.
Zazon.⁴⁰⁰ [*sic*]

Se.

Sesion.
Accesion.
Alcuza, aceytera.
Acequia.
Alí.

Se.

Asignar.
Servicio, ayuda.
Cebolla.
Cebollino.
Cedazo.
Seder.
Cegijunto.
Seso, cerebro.
Señido.
Cepo.
Cepa.
Cerero.
Cera.
Cereza.
Cerezo.
Cerner.
Cerote.
Cesta.
Cestero.

248

j.2.

Se.

Cetrino.
Ciego.
Salvado.
Cientifico.
Ciento.
Cierto.

³⁹⁹ *Vegeu sapoquedo al DCVB.*

⁴⁰⁰ *Al ms.: article afegit per una altra mà amb tinta molt més clara.*

Servo.
Selici.
Segreta.
Señar-se.
Seú.
Secá.
Serba.
Servell.
Setanta.
Set-sents.
Setembre.
Set.
Sels.

Ciervo.
Celicio.
Comun.
Santiguarse.⁴⁰¹
Sebo.
Secano.
Serba.
Seso.
Setenta.
Setecientos.
Setiembre.
Siete.
Zelos.⁴⁰²

[f. 180r]

250

Se.

Selós.
Sebollada.
Seca.
Sepia.
Serdechar.
Serradura.
Serreig.⁴⁰³
Setse.

Zeloso.
Ensebollada.
Casa de moneda.
Jibia, sepia.
Cerdear.
Serrin, acerraduras.
Cadillo (yerba).
Diez y seis.

Si.

Si.
Sis.
Sisens.
Sixanta.
Sisterna.
Sicatero.
Sicatero.
Sirera.
Sirerer.

Seno.⁴⁰⁴
Seis.
Seiscientos.
Sesenta.
Sisterna, aljibe.
Ynteresado.
Avariento.
Cereza.
Cerezo.

j.3.

[f. 180v]
251

Si.

Sistella.

Cesta.

⁴⁰¹ *Al ms.: Santiguarse. Señarse. (Ordre valencià - castellà invertit).*

⁴⁰² *Forma normativa aleshores segons la sisena edició del DRAE (1822).*

⁴⁰³ *Inconscientment, l'autor va emprar la grafia genuïna, potser perquè estava copiant o potser perquè realment coneixia l'ortografia catalana i es descuidà. No ho va fer així, per exemple, en llech (f. 152r).*

⁴⁰⁴ *Article afegit a l'interlineat per la mateixa mà i amb tinta una mica més fosca.*

Sisteller.
Sigala.
Sicha.⁴⁰⁵
Simbalet.
Simbori.⁴⁰⁶
Sincuanta.
Sipré.
Sircul.
Siri.
Siruchia.
Sirucha.
Sismatic.
Sitació.
Sitat.
Sinagues.
Sigró.
Siti.
Simbolsa.⁴⁰⁷

Cestero.
Cigarra.
Cella.
Cimbalo.
Cimborio.
Cincuanta.
Cipres.
Circulo.
Cirio.
Cirugia.
Cirujano.
Cismatico.
Citacion.
Citado.
Enaguas.
Garbanzo.
Sitio.
Orillo.

[f. 181r]

252

Si.

Simolsa.
Sisa.
Sisa.
Sinc-sents.
Sincuanta.
Sinc.

Orillo.
Sisa, hombrillo.
Sisa (cerzenar algo).
Quinientos.
Cincuanta.
Cinco.

So.

Só.
Solechar.
Sofre.
Socarrar-se.
Sotarrar. [*sic*]
Sotarrador.
Sobreixir.
Sofechir. [*sic*]
Sogre.
Sóla.
Soú.
Solt.

Sonido.
Solear.
Zofre. Azufre.
Churruscarse.
Entierro, enterrar.
Sepulturero.
Rebosar.
Sofreir.
Suegro.
Zuela.
Sueldo.
Suelto.

j.4.

[f. 181v]

⁴⁰⁵ Al ms.: S superposada a C.

⁴⁰⁶ C. M. G. és el primer lexicògraf valencià que recull aquest mot.

⁴⁰⁷ Variant de simolsa recollida per primera vegada en la lexicografia valenciana.

Sortechar.
Solt.
Son.
Solc.
Socarrim.
Sompo.
Sorolla.
Soroller.
Soterrar.

So.

Sortear.
 Suelto.
 Sueño.
 Surco.
 Socarrina.
 Soso, torpe.
 Acerola.
 Acerolo.
 Enterrar, entierro.

Suro.
Suc.
Sucre.
Sucós.
Suar.

Su.

Corcho.
 Jugo, zumo.
 Azucar.
 Jugoso.
 Sudar.

[f. 182r]

Suaú.
Suat.
Suador.
Suor.
Susuir.
Susuit.
Suchecte.
Suchectar.
Suspendre.
Suspes.
Supost.
Suposar.
Suscriure.
Suscrit.
Sucha.
Surar.

Su.

Suave.
 Sudado.
 Sudador.
 Sudor.
 Suceder.
 Sucedido.
 Sujeto.
 Sujetar.
 Suspendre.⁴⁰⁸
 Suspendido.
 Supuesto.
 Suponer.
 Suscribir.
 Suscrito.
 Hollin.
 Sobrenadar.

254

[f. 182v]

255

Tafarra.
Tallar.
Tall.
Tallat.

Ta.

Ataharre.
 Cortar.
 Corte, filo.
 Cortado.

⁴⁰⁸ *Al ms.:* Suspendre. Suspendre. (*Ordre castellà - valencià invertit*).

Tallada.
Tallar la mel.
Talha.⁴⁰⁹ [*sic*]
Tastar.
Tancar.
Tancat.
Taca.
Tacat.
Tacar.
Taroncha.
Taroncher.

Tajada.
Castrar.
Cata.
Castar. [*sic*]
Cerrar.
Cerrado.
Mancha.
Manchado.
Manchar.
Naranja.
Naranjo.

[f. 183r]

256

Ta.

Taula.
Taulat.
Taló.
Taladre.
Tart.
Tarañina.
Tarrat. [*sic*]
Tarros.
Tabac.
Tabalada.
Tafatá.
Talpó.
Tall.
Talla.⁴¹²
Tanda.
Tantechar.
Tap.
Tapera.

Mesa, tabla.
Tablado.
Talon.
Taladro.
Tarde.
Talaraña.⁴¹⁰
Tarrado. [*sic*]
Terron.⁴¹¹
Canastillo.
Baquetazo.
Tefatan. [*sic*]
Topo.
Filo, corte.

Turno.
Tantear.
Tapon.
Alcaparra.

[f. 183v]

257

Ta.

Taperot.
Tarabella.
Tarcheta.
Taronchina.
Tarquim.

Alcaparron.
Citola.
Tarjeta.
Torongil.⁴¹³
Cieno.

⁴⁰⁹ *Al f. 19v: Cata - Tacha, ensach.*

⁴¹⁰ *Al ms.: primera a superposada a una altra grafia il·legible, potser e.*

⁴¹¹ *Al ms.: segona r afegida a l'interlineat superior, entre la primera r i la o.*

⁴¹² *Sense equivalent en castellà.*

⁴¹³ *La grafia g era correcta en aquest mot segons la sisena edició del DRAE (1822).*

Tasca.
Tauladi.
Tartamut.

Tarea.
Gorrion.
Balbuciente.

Teatro.
Templaplomes.
Teula.
Teulada.
Teyxidori.
Teixit.
Teixir.

Te
Coliseo.
Cortaplumas.
Teja.
Tejado
Tejedor
Tejido
Tejer.

[f. 184r]

258

Te.

Tems.
Testament.
Testimoni.
Tendre.
Test.
Tel.⁴¹⁴
Tela de molto.
Tella.
Tellina.
Terbol.
Terrerola.
Toll.⁴¹⁵

Tiempo.
Testamento.
Testigo.
Tierno.
Tiesto.
Telo, binza.
Redaño.
Tejo (juego).
Almeja.
Turbio.
Terrera.

[f. 184v]

259

To.

Toña (juego).
Tot.
Tos.⁴¹⁷
Tórt.⁴¹⁸
Tort.⁴¹⁹

Boche.⁴¹⁶
Todo.
Colodrillo, cogote.
Tordo.
Tuerto.

⁴¹⁴ Al ms.: símbol diacrític damunt de e semblant al de la ñ. Tenint en compte els mots que porten aquest símbol, tot fa pensar que indica una pronúncia oberta de la vocal marcada.

⁴¹⁵ Mot escrit per la mateixa mà, però la tinta és més clara. Hi ha una taca difuminada per damunt, com si s'hagués tractat d'esborrar. No dóna equivalent en castellà.

⁴¹⁶ Probablement, botxa o botxes, però l'equivalència és incorrecta, perquè el joc de toña (o tala) en valencià s'anomena pic i pala (o escampilla).

⁴¹⁷ Al ms.: símbol diacrític semblant al de la ñ damunt de o, que probablement indica una pronúncia oberta de la vocal.

⁴¹⁸ Accent gràfic agut superposat a un signe diacrític semblant al de la ñ.

⁴¹⁹ Al ms.: símbol diacrític semblant al de la ñ damunt de o, que probablement indica una pronúncia oberta de la vocal.

Torechar.
Tosut.
Torba de c<ab>ap.⁴²⁰
Tornar.
Tornt.
Torner.
Tornechar.
Toñina.
Topar.
Torrada.
Torrat.

Torear.
Tozudo.
Vahido.
Volver.
Torno.
Torneador.
Tornear.
Atun.
Topetar.
Tostada.
Tostones.

[f. 185r]

260

To.

Torcedor.
Toú.

Acial.
Hueco.

Tr.

Traisió.
Trabasó.
Trabat.
Triar-se.
Trenc.
Triar.
Tremolar.
Tremolor.

Traiciòn . [sic]
Trabason, compaje.
Travado.
Cortarse.
Chirlo.
Triar. Escojer.
Temblar.
Temblor.

[f. 185v]
261

Tr.

Treballar.
Treball.
Treballador.
Treballós.
Trabucada.⁴²¹
Traduir.⁴²²
Traduìt. [sic]
Trascolar.
Traure.
Traú.
Trincha.
Trobadures.
Trull.

Trabajar.
Trabajo.
Trabajador.
Trabajoso.
Trabucazo.
Traducir.
Traducido.
Trasegar.
Sacar.
Ojal.
Pretina.
Hallazgo.
Lagar.

⁴²⁰ Probablement primer escriu cab, s'adona de l'error i hi afegeix ap, però s'oblida de ratllar ab.

⁴²¹ Al ms.: ra superposades a dues grafies il·legibles.

⁴²² Al ms.: ir superposades a ci.

Tuf.
Tutechar.
Tusir.

Tu.

Tufo.
 Tutear.
 Tocer.⁴²⁴ [*sic*]

Vasía.
Valent.
Vanitat.⁴²⁵
Varechar.⁴²⁶
Vaineta.
Varruga.
Vaga (en el hilo).

Va.

Palangana.
 Valiente.
 Vanidad.
 Varear.⁴²⁷
 Jareta.
 Verruga.
 Oqueruela.

Ventall.
Ventar-se.

Vell.
Vellea.
Vent.
Verdanng. [*sic*]
Verga.
Verga de bou.
Vespera (la).
Vespres.
Vesprada (la).
Veí.
Veinat.
Vint.
Vendre.
Veremar.
Venut.
Venguda.

Ve.

Abanico.
 Abanicarse, acerse
 aire.
 Viejo.
 Vejez.
 Viento.
 Cardenal.
 Sarmiento.
 Corbacho.
 Vispera (la).
 Visperas.
 Tarde (la).
 Vecino.
 Vecindad.
 Veinte.
 Vender.
 Vendimiar.
 Vendido.
 Venida.

⁴²³ Aquesta pàgina, que havia de ser la 262, es torna a numerar amb el 261.

⁴²⁴ Article escrit amb tinta bastant més fosca.

⁴²⁵ Al ms.: í amb l'accent gràfic ratllat.

⁴²⁶ Al ms.: primera r superposada a una altra grafia il·legible.

⁴²⁷ Ídem.

Vingut.
Vindre.
Ventacha.
Veure.
Vert.
Veritat.
Ventre.
Verche.
Vercher.
Veú.
Veü.
Vedell.
Véla.
Véla (de carro).
Velluter.
Venpluch.
Ventureta.
Verderol.
Verema.

[f. 187v]
264

Vérro.
Veses.
Veta.
Vencilla.
Venrill. [sic]

Vi.
Virolla.
Visch.
Visc.⁴²⁸
Vint.
Vindre.
Viache.
Viacher.
Vidre.

[f. 188r]

Vichilia.
Vincla.

Ve.

Venido.
Venir.
Ventaja.
Ver.
Verde.
Verdad.
Vientre.
Virgen.
Vergel.
Vé.
Voz.
Becerro, ternero.
Vela.
Tienda, toldo.
Terciopelero.
Llovisna.
Perinola.
Verderon.
Vendimia.

1.2.

Ve.

Verraco.
Cominillo, joyo.
Cinta.
Vencejo.
Vencejo.

Vi.

Vino.
Arandela.
Bisojo.
Liga.
Veinte.
Venir.
Viaje.
Viajero.
Vidrio.

265

Vi.

Vigilia.
Vinculo.

---

⁴²⁸ *Al ms.: c superposada a hi.*

Víslum. [*sic*]
Viú.
Viure.

Vislumbre.
Vivo.
Vivir.

Vullc.

Vu.

Quiero.

1.3.

[f. 188v]
266

Ull.
Ulls.
Ull de poll.

Ull.

Ojo.
Ojos.
Clavo (escrecencia en
los dedos de los pies).
Cogollo.

Ull.

[f. 189r]

1.4.

267

5. Conclusions finals

a) Edició i contextualització

A l'inici d'aquest treball ens proposàvem realitzar una edició respectuosa i fidedigna del *DCMG*, objectiu que al nostre parer ha quedat resolt amb una transcripció gairebé paleogràfica del manuscrit autògraf de C. M. G., que permetrà posteriors estudis i anàlisis comparatives amb la resta de diccionaris de l'època en cas que algú s'hi vulga acostar.

La contextualització del diccionari en la lexicografia del segle XIX era un altre dels nostres objectius. Per dur-lo a terme, a banda de fer una recerca de les dades i dels fets històrics remarcables que caracteritzen el període en què naix el *DCMG*, —plasmada en el capítol «Contextualització»—, hem contrastat cada grafia, cada tret fonètic i morfològic, i cada mot d'interès, amb les solucions que en aquests apartats lingüístics adopten la resta de lexicògrafs valencians de l'època (i de vegades d'altres parts del domini lingüístic català). Això ens ha permès constatar que, tot i que cridaneres des del punt de vista normatiu actual, les solucions ortogràfiques adoptades per C. M. G. responen majoritàriament al model (o seria més just dir a la manca de model) ortogràfic del segle XIX. Un segle que es caracteritza, pel que fa a l'escriptura, per un gran polimorfisme gràfic, per les vacil·lacions constants i per la interferència del model espanyol, que conscientment o com a conseqüència de la inexistència d'un model propi establert, tots els lexicògrafs (i literats) huitcentistes acabaren adoptant en major o menor mesura.

b) Estudi lingüístic

b.1) Grafies

Així doncs, pel que fa a l'ortografia, l'inventari de grafies emprat per C. M. G. és el següent: *a, b, c, ch, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, ñ, o, p, q, r, s, t, u, v, x, y, z*.

En conseqüència, C. M. G. fa servir un alfabet de 26 lletres i un dígraf, alfabet idèntic al de la sisena edició del *DRAE* (1822), en què encara no s'havia incorporat la *w*.

Convé parar esment en el fet que l'autor del *DCMG* prescindeix de la grafia *ç*, substituïda majoritàriament per *s* i, de tant en tant, també per *z*. A més, bandeja de manera sistemàtica la grafia *z* en posició inicial, que substitueix per *s*.

Pel que fa als dígrafs catalans, C. M. G. només fa servir *gu*, *ig*, *ix*, *ll*, *qi*, *ts*, i elimina del seu model ortogràfic els tradicionals *ny* (substituït per *ñ*), *ss* (substituït per *s*, *c* i *z*), *tg* (substituït pel dígraf castellà *ch*), *tj* (substituït per *ch* i *ix*), *tx* (substituït per *ch*) i *tz* (substituït per *ts* i *s*).

Quant a les lletres compostes, C. M. G. només utilitza *mm* i *tl*, es desentén de *nn* ($> n$) i no recull cap mot que continga *tll*, *tm* ni *tn*. Lògicament, tampoc no fa servir *l·l*, que és una solució adoptada a les *Normes ortogràfiques* (1913).

Un segle abans, el model ortogràfic d'altres lexicògrafs valencians, com ara Carles Ros, havia estat més conservador; més encara que el model que feien servir els escriptors principatins, potser perquè, com diu Mila Segarra, al País Valencià «el record dels clàssics era més viu» (Segarra 1985: 55).

Al *DCMG*, i a molts dels diccionaris valencians del XIX, hem pogut comprovar que aquesta tendència ortogràfica tradicionalista no continuà, sinó que va derivar en un model més o menys castellanitzat (o modernitzat si es vol), segons els casos, que és el que també feren servir la majoria dels escriptors en la literatura popular de l'època. Així, autors com J. B. Escorigüela, J. Bernat i Baldoví, J. M. Bonilla, P. Pérez Tirado, etc., optaren per un model molt similar al de C. M. G., probablement perquè pensaven que la tria de l'alfabet d'una llengua de prestigi, com l'espanyol, dotava d'aquesta qualitat els seus escrits.

La major part de les solucions ortogràfiques de C. M. G. no eren estranyes, doncs, en la nostra llengua escrita del huit-cents. Aquesta generalitzada manca de respecte a la tradició gràfica catalana troba el seu origen, al nostre parer, en dues causes relacionades directament: d'una banda, la pressió i les mesures emanades del poder estatal al llarg dels segles precedents, amb la finalitat d'imposar el castellà en tots els àmbits de la societat, començant per l'escola; d'una altra banda, la inexistència d'una autoritat lingüística catalana oficial que facilités les eines

necessàries per a unificar la llengua, per a establir-ne un model que proporcionés als seus usuaris la seguretat necessària a l'hora d'usar-la.

b.2) Fonètica

En primer lloc cal notar que l'estabilitat és la tendència que caracteritza el vocalisme tònic al *DCMG*, com és habitual en la llengua catalana. En general, les escasses variacions que hi apareixen solen ser freqüents en valencià i majoritàriament afecten els sons vocàlics [o] i [u], com per exemple en el mot *junc*. És significatiu el cas de la variant *coa*, que s'esdevé majoritàriament en el parlar tortosí. Com hem vist, en aquesta variant la vocal mitjana és etimològica i podria no tractar-se d'una obertura vocàlica ([u] > [o]), sinó respondre al manteniment de l'evolució lògica del mot segons les lleis de la fonètica històrica. Tot i amb això, també hem comentat un parell de variants més estranyes que podrien respondre a errors d'escriptura de l'autor, ja que no les hem pogut documentar en cap text català (*coradalla, crixens*).

Lògicament, s'observa una inestabilitat major en el vocalisme àton, propiciada per la feblesa de les vocals sense accent.

L'únic cas d'afèresi que hi ha al *DCMG* (*potecari*) hauria de ser molt freqüent en el valencià del huit-cents i, a més, encara en queden petges en el registre col·loquial d'alguns indrets del domini lingüístic, així com també en la toponímia.

Pel que fa als casos de pròtesi vocàlica que conté el diccionari de C. M. G., en general, eren i són tan normals en el valencià que alguns han passat a formar part del *DNV* com a forma principal, malgrat que (no caldria dir-ho) una pròtesi consisteix a afegir al mot un so no etimològic ([a]conortar, [a]blaiïrar, etc.). Com hem comentat, aquest fenomen fonètic sovint té l'origen en una segmentació errònia de la vocal final de l'article i, menys freqüentment, en la influència del mot corresponent castellà.

També són molt habituals a hores d'ara la major part dels tancaments vocàlics que reproduïx C. M. G. (*minjar, coneiximent, cullir, etc.*), per bé que n'hem comentat alguns casos més estranys en valencià (*bunyigo, beneficiat*).

Els casos d'obertura vocàlica que trobem al *DCMG* eren i són freqüents en valencià, ja que, actualment, la majoria formen part del parlar espontani de moltes de les comarques de la nostra terra (*sancer, jagant, llauger, llançol, etc.*).

Cal parar esment en la monoftongació del mot *diumenge* (< *domenge*), monoftongació que, si bé s'esdevé de manera aïllada en diversos indrets del domini lingüístic català, predomina majoritàriament al nord del valencià septentrional i en el tortosí meridional.

Igualment, la síncope que enregistra C. M. G. en *estranyinadora* està documentada (en el mot del qual deriva: *teranyina*) en diverses poblacions pertanyents als dominis del parlar tortosí, tot i que alguns altres lexicògrafs del XIX, que cal adscriure a l'àrea d'influència del valencià central (Escrig, Lamarca), també donen testimoni d'aquesta supressió del so vocàlic [e] en diversos derivats de *teranyina*.

En definitiva, pel que fa al vocalisme, podem concloure que molts dels fenòmens fonètics que s'observen al *DCMG*, i que comparteixen la majoria dels diccionaris i dels vocabularis del segle XIX, han arribat al valencià actual. També n'hem comentat uns quants d'infreqüents o, fins i tot, en alguns casos inexistents en el valencià, però més freqüents en el tortosí. Es tracta de variacions o canvis vocàlics que, juntament amb altres trets fonètics i lèxics que hem explicat en el capítol corresponent i que tot seguit sintetitzarem, ens indiquen que C. M. G. procedia d'alguna població de parla tortosina o, si més no, tenia alguna mena de contacte amb aquest dialecte català.

Pel que fa al consonantisme, s'observa al *DCMG* un manteniment sistemàtic de la /d/ intervocàlica, tant en els sufixos *-ada* i *-ador*, com en altres contextos en què sol caure aquesta consonant (*teuladí*, *contradir*, *cadira*, etc.). Tot i que en el primer quart de segle la caiguda de l'oclusiva dental sonora entre vocals no s'havia generalitzat en valencià, hem comprovat que en altres diccionaris valencians de l'època ja n'hi havia bastants indicis. El fet que Sanelo i, sobretot, Escrig i Llobart deixen mostres abundants d'aquest tret fonètic als seus diccionaris, indica que en la parla que els envoltava, la de la ciutat de València i de la seua àrea d'influència, la pèrdua de /d/ havia de ser freqüent —si més no en el registre col·loquial—. Així doncs, si tenim en compte que C. M. G. manifestà explícitament el propòsit d'escriure tal com es pronunciava, havia d'haver-se'n fet ressò en alguna ocasió, d'aquest emmudiment, però com no fou així, podem dir que el manteniment sistemàtic de /d/ intervocàlica, juntament amb altres fenòmens fonètics i lèxics que s'observen al *DCMG*, el situaria en contacte amb el tortosí, dialecte en què encara

no hi havia indicis de la caiguda de /d/, ja que aquest és un fenomen que s'estén de sud a nord i ni tan sols ara s'hi ha generalitzat.

Altrament, la majoria dels canvis que afecten les consonants líquides al diccionari de C. M. G., dels quals hi ha nombroses mostres en diverses obres lexicogràfiques i literàries del XIX i també en la parla actual (*atre, pendre, milacre, empastre*, etc.), són fenòmens bastant productius en el valencià general. Alguns d'aquests fenòmens fonètics relacionats amb les líquides, com ara l'elisió d'una bategant en contextos en què en compareixen dues contigües (*pendre, abre*, etc.), són generals no només en el valencià, sinó en tots els parlars del domini lingüístic català. Nogensmenys, la substitució de /l/ per [ɾ] que es produeix en el mot *archeps*, s'adscriu només al tortosí.

També són pròpies d'aquest parlar (i d'uns quants indrets més que hem enumerat) la dissimilació entre laterals palatals que hi ha a [dʒ]entilla i la palatalització de la nasal alveolar que s'esdevé als mots *cui[n]a, ge[n]iva i arbarchi[n]a / albarchi[n]a*. Pel fet que aquestes quatre variacions fonètiques estiguen documentades a la zona d'influència del tortosí i que cap altre lexicògraf valencià del XIX les enregistre als seus diccionaris, hem d'afegir-les al grup de trets que demostren, si no l'origen, sí almenys el contacte de C. M. G. amb la parla que comparteixen les comarques meridionals del Principat i les septentrionals del País Valencià.

Tampoc no és un fenomen propi del valencià general l'elisió de /ɾ/ final de mot, ja que únicament s'esdevé en algunes zones del valencià meridional i en una gran part del septentrional, la qual cosa allunyaria C. M. G. del valencià central, entre altres subdialectes. L'eliminació de la grafia *-r* final, però, no és una pràctica majoritària al *DCMG*, de fet, només apareix en sis ocasions, però ens sembla que són mostres suficients perquè se'n pugua deduir que, probablement, aquestes supressions són descuits d'un escrivà que no pronunciava la bategant final (almenys, no sempre). Es tracta, doncs, d'un altre tret que, juntament als ja explicats i als que més endavant explicarem, adscriuria C. M. G. al parlar tortosí.

Pel que fa a les oclusives dentals sonora i sorda, hem comprovat que l'epítesi de /t/ darrere consonant nasal (*llunt, ont*, etc.), que encara perviu en alguns parlants valencians d'edat avançada, estava en plena vigència al segle XIX. Amb tot, al *DCMG* n'hi ha alguns casos molt estranys per la dificultat que entranya la seua

pronúncia i perquè no els hem pogut documentar (*carnt*, *cuadernt*, *tornt*, etc.). Podrien explicar-se, però, com una ultracorrecció, si més no gràfica, derivada de la caiguda de *-t* en el grup final *-nt*, fenomen que s'esdevé, entre altres dialectes catalans, en el tortosí meridional, però no així (llevat d'excepcions comptades) en el valencià central.

Quant a les labials /b/ i /v/, al *DCMG* hi ha una majoria de casos en què es distingeixen aquestes dues consonants. Tanmateix, se n'observen també d'altres de confusió que afecten tots els contextos. És difícil esbrinar si l'origen del canvi està en l'equivalent castellà, amb la qual cosa la substitució de /v/ > /b/ no hauria de respondre necessàriament a una pronúncia betacista, o si, al contrari, la confusió fonètica va dur C. M. G. a la substitució d'aquests dos fonemes. Tot amb tot, el fet que la distinció de /v/ i /b/ (almenys gràfica) siga majoritària, ens fa pensar que l'autor, que pretenia escriure tal com pronunciava, hauria de realitzar els dos fonemes, i, per tant, al primer quart del segle XIX, podrien no haver-se acomplert, a l'entorn de C. M. G., totes les etapes que descriu Gimeno Betí (1994: 114-115) en el procés que conduí al betacisme, fenomen que a hores d'ara es dona majoritàriament tant en el valencià central com en el tortosí meridional (entre altres parlars catalans).

Altre fenomen fonètic que té relació amb la consonant fricativa labiodental sonora és l'elisió que compareix al mot *llavorettes* (> *llahorettes*); fenomen que, en la lexicografia del XIX, hem pogut localitzar en diversos mots però no en aquest. Precisament perquè no es tracta d'un cas general, és molt significatiu, pel que fa a la varietat del català que parlava l'autor del nostre diccionari, que l'*ALDC* adscriba la variant [ʎaorétes] únicament a una població del Baix Maestrat, Rossell.

Altrament, els mots *aloixat*, *truixa* i *coixeixar*, podrien representar el procés de desafricatzació de l'africada prepalatal sorda ([dʒ] > [jʒ] > [ʒ]). Això situaria C. M. G., una vegada més, a la zona d'influència del tortosí.

L'ús del dígraf *ch* per a representar la consonant africada prepalatal sonora ([dʒ]), com hem explicat, no ha de respondre necessàriament a una pronúncia apitxada, atès que, per la influència dels textos dels escriptors apitxats, també es va fer servir en altres comarques del domini lingüístic en què no hi ha dubte de la distinció entre aquest so consonàntic i el seu correlat sord. Amb tot, si —com hem comentat anteriorment— C. M. G. bandejava les grafies autòctones amb la intenció

d'escriure els mots tal com es pronunciaven, no hem de rebutjar totalment un signe d'apitxament en la representació amb *ch* d'aquest so. I això significaria que, malgrat les mostres de la seua vinculació amb el tortosí, C. M. G. també estava en contacte amb el valencià central.

En definitiva, d'aquest estudi fonètic inferim que molts dels trets que caracteritzaven la parla de C. M. G. s'adscriuen al valencià general, però també n'hem notat un bon nombre que cal emmarcar a l'àrea d'influència del tortosí i, fins i tot, podria inferir-se del seu diccionari alguna mostra d'apitxament.

b.3. Morfologia

Pel que fa al gènere i al nombre dels substantius i dels adjectius recollits al *DCMG*, no hem apreciat diferències en relació amb la llengua actual. Alguns trets morfològics remarcables són l'absència de la consonant nasal /n/ en el mot *cosí*, a diferència de molts altres lexicògrafs de l'època que encara la feien servir, i l'ús de la terminació *-o* en el mot *coix* (> *coixo*), que es manté actualment en el registre col·loquial tant en valencià com en tortosí.

Hem comprovat també que a la majoria de les obres lexicogràfiques de l'època s'utilitza la moció de gènere del sufix *-ista*, que com en els casos anteriors ha arribat als nostres dies i, fins i tot, es considera normativa a les obres de l'AVL.

Quant a l'article, convé subratllar que en les poques ocasions que C. M. G. fa servir el definit masculí, opta per la forma plena *lo*. En aquest punt hem de parar esment en el fet que, malgrat que a hores d'ara *lo* es manté en el tortosí (entre altres dialectes occidentals) i no així en la major part del valencià, al segle XIX se'n troben mostres a molts diccionaris i vocabularis valencians (C. M. G., Orellana, Lamarca, Escrig, Cabrera, etc.). Així doncs, l'ús d'aquesta forma no ens permet relacionar C. M. G. amb la parla tortosina.

La sufixació s'usa en el *DCMG* d'una manera mesurada, sense abusar dels diminutius ni d'altres formes derivades innecessàries en un diccionari. Així, els sufixos que fa servir C. M. G. són completament normals en català, i els que més cabal lèxic hi aporten són *-er/-era*, *-ejar*, *-dor/-dora* i *ada* (en aquests dos darrers casos sense caiguda de /d/, com ja hem comentat). Cal notar que l'únic sufix castellanitzat que s'hi observa és *-ero* (en el mot *pouero*).

Formats mitjançant el procés morfològic de l'habilitació o conversió, hi ha al *DCMG* un bon nombre de substantius i d'adjectius, constituïts sempre a partir d'un verb.

Hem comprovat també que la composició aporta al *DCMG* mots de totes les categories lèxiques majors, tant compostos propis com sintagmàtics. Alguns d'aquests mots formen part de l'inventari lèxic de qualsevol parlant valencià actual (*aiguardent, ratpenat, saltamartí, despús-ahir, beneir, malferir, coet borratxo, figa de pala, meló d'Alger, ull de poll, etc.*); altres han desaparegut del lèxic quotidià dels valencians, bé perquè s'han deixat d'usar els objectes que designaven (*post de pastar, pedra de foc, palleta de lladre, etc.*), bé perquè han estat substituïts per mots més moderns (*forat del correu*).

b.4. Lèxic

Un altre dels nostres objectius era fer una aportació a la lexicografia catalana en el sentit de contribuir a la recuperació i a la difusió d'un cabal lèxic en desús o ja oblidat, que impregna les pàgines del *DCMG* i que, generalment, era d'ús habitual en la parla quotidiana del huit-cents. En aquest cas ens hem adonat que es tractava d'un objectiu inassolible en la seua totalitat en un treball d'aquesta mena. D'una banda, el lèxic s'usa per a designar realitats del món que ens envolta, i moltes de les realitats del segle XIX s'han dissipat amb els canvis que han experimentat les successives societats amb el pas del temps. D'una altra banda, molts mots, alguns dels quals amb una gran vitalitat d'ús al huit-cents, s'han substituït per sinònims que han relegat els primers a recòndits cementeris lèxics d'on difícilment podran ser rescatats. Amb tot, pensem que sí que hem pogut acomplir en part l'objectiu de fer una contribució a la lexicografia catalana, ja que hem estudiat aquests mots en desús i n'hem comprovat la vigència al llarg de la història mitjançant la seua documentació en obres literàries i lexicogràfiques de tots els períodes. L'aportació s'ha fet, la difusió, malauradament, no depèn de nosaltres.

Centrant-nos en el lèxic del diccionari, la gran majoria dels mots que C. M. G. hi enregistra pertanyen al lèxic general o comú de la llengua catalana, tal com hem pogut comprovar en la classificació en camps conceptuals realitzada. Es pot dir, per tant, que ens ofereix un valuós testimoni de la llengua viva de l'època, el

valor fonamental del qual consisteix a reunir milers de mots d'ús quotidià en el primer quart del segle XIX.

Una bona part de la vàlua del *DCMG* també rau en el fet que molts dels mots que s'hi apleguen són inclosos per primera vegada en una obra lexicogràfica produïda al País Valencià en llengua catalana; vàlua que s'acreix si, com hem dit adés, amb el pas del temps i amb la substitució d'hàbits tradicionals per noves necessitats propiciades pel progrés —que indefugiblement generen canvis en el lèxic—, la vitalitat d'alguns dels mots recollits per C. M. G. ha minvat de manera notòria. Així doncs, després de classificar en camps conceptuals els mots del diccionari, hem notat i estudiat aquells que han perdut vigència en el nostre temps.

La penetració de l'espanyol en el valencià del XIX era altre dels aspectes que volíem mesurar. Per a fer-ho, d'una banda hem remarcat les interferències gràfiques, fonètiques i morfològiques de la llengua veïna en la nostra; d'una altra, pel que fa al lèxic, hem fet un buidatge de tots els castellanismes del *DCMG* i n'hem realitzat un estudi contrastiu per a comprovar si s'usaven o no en la resta d'obres lexicogràfiques del període (taula 3). Els resultats ens han fet veure, en primer lloc, que la influència del lèxic castellà en el *DCMG* —en un moment de gran desprotecció institucional i de manca de models de referència gramaticals i lexicogràfics autòctons—, tot i ser considerable, no és tan acusat com pensàvem, ja que 88 castellanismes en una obra de més de 5.000 mots representen un percentatge una mica per damunt de l'1,5%. En segon lloc, la major part d'aquests barbarismes (excepte quatre), apareixen als diccionaris del XIX, la qual cosa ens indica que el de C. M. G. no hi difereix massa en aquest sentit. Convé para esment en el fet que fins i tot els lexicògrafs més ben considerats, com ara Pere Labèrnia, no tenien consciència que determinats mots d'ús freqüent no eren mots genuïns catalans, sinó castellanismes que s'havien introduït en la nostra llengua a causa, en part, de la desprotecció en què havia caigut i de l'agressió sistemàtica a què, durant segles, havia estat sotmesa pels poders estatals espanyols.

Conclourem aquest punt amb una reflexió que s'escapa de l'objecte d'aquest estudi i que, per tant, no podem respondre amb dades contrastades. Així, ens plantegem la qüestió de si amb els esforços realitzats i els avanços aconseguits en els gairebé dos segles que separen el *DCMG* del moment actual, el grau de

penetració lèxica del castellà en la nostra llengua parlada és molt menor al País Valencià actual que al d'aleshores.

Entre els nostres objectius inicials hi havia també el propòsit de fer palesa la relació de l'autor del *DCMG* amb la parla tortosina, i al llarg de l'estudi lingüístic hem remarcat una sèrie de trets fonètics que constaten aquesta relació. Pel que fa al lèxic, a l'obra de C. M. G. hi ha una sèrie de mots i d'accepcions que totes les obres i tots els estudis lexicogràfics consultats enregistren únicament a la zona d'influència del tortosí; per tant, podem afirmar que són mots i accepcions propis d'aquest dialecte català. A més a més, si hi afegim que una bona part d'aquest lèxic no apareix en cap obra lexicogràfica produïda al País Valencià, no només durant el segle XIX sinó tampoc en èpoques anteriors, hem de concloure que la persona que l'utilitzà havia de tenir alguna mena de vinculació ben estreta amb la parla tortosina (origen, residència en aquesta zona del domini lingüístic durant molts anys, origen dels ascendents directes, etc.). Ens referim a mots i variants com *argeps*, *desjecte* 'descurat', *esgarrap*, *llaona*, *orgui*, *vent tortosí*, etc.

A banda de la documentació que demostra la vinculació exclusiva al tortosí de tots aquests mots, hi ha una qüestió purament lògica que afecta el compost *vent tortosí*, i que consisteix en la improbabilitat de concebre'l lluny de Tortosa. És impensable que aquest mot forme part de l'inventari lèxic d'un parlant de, per exemple, el Camp de Morvedre o la Conca de Barberà. Sembla més raonable formular la hipòtesi que *vent tortosí* no hauria d'existir més al sud del nord de l'Alt Maestrat ni més al nord de la Ribera d'Ebre.

Deixant de banda els indicis i tornant a les dades contrastades, hi ha al *DCMG* un altre grup de mots i d'accepcions que, tot i no ser exclusius del tortosí, també ens serveixen per fer palesa la relació de C. M. G. amb aquest parlar, ja que s'arreglen majoritàriament en aquesta zona del domini lingüístic (en molts casos de manera aclaparadora) i també en algunes comarques situades més al nord, però mai més al sud. Com s'esdevé en la sèrie anterior, aquests mots tampoc no són recollits per cap lexicògraf valencià coetani de C. M. G. ni anterior. Es traca de mots i variants com *banasto*, *engerra*, *mossényer*, *meló de moro*, *peluriar*, *quera* 'corc de la fusta', *segreta*, etc.

Finalment, pel que fa al lèxic dialectal, volem subratllar que, de la mateixa manera que hem explicat en relació amb diversos trets fonètics, el *DCMG* també

conté un bon nombre de mots que cal vincular al valencià; mots que no s'han enregistrat a les comarques de parla tortosina i que, en canvi, podem llegir a les obres lexicogràfiques o literàries valencianes del XIX. Entre molts altres que hem estudiat en aquest treball, podem citar *cerol*, *matafuller*, *micapà*, *pedra codisa*, *tallaarròs*, etc. El contacte de C. M. G. amb els dos parlars catalans esmentats també es fa palès en dobles com *peluriar* / *pernoliar*, perquè si és cert que l'extensió geogràfica de *peluriar* no va més al sud del Baix Maestrat, no és menys cert que *pernoliar* no s'escolta més al nord de l'Horta Nord.

És gairebé impossible saber amb certesa —sense conèixer-ne la identitat— si C. M. G. va nàixer a alguna de les poblacions de parla tortosina i després visqué a València, o si va ser a l'inrevés, o si sent valencià els seus progenitors parlaven tortosí o, fins i tot, si per la seua professió mantenia un contacte continu amb persones d'ambdues zones del domini lingüístic. En qualsevol cas, som del parer que en l'estudi realitzat s'ha fet palesa la vinculació del nostre autor amb aquests dos dialectes occidentals de la llengua catalana.

6. Possible línia de recerca que deriva d'aquest estudi

Una possible continuació de la línia de recerca encetada amb aquesta tesi de doctorat podria materialitzar-se en la realització d'una anàlisi contrastiva de major magnitud —en la qual hem fet alguna petita i del tot insuficient incursió—, que consistiria a comparar les dades obtingudes amb les que deriven de l'estudi de les obres lexicogràfiques produïdes a la resta del domini lingüístic durant el segle XIX, fonamentalment al Principat i a les Illes. Aquest estudi d'una part de la història de la nostra llengua, a més de precisar diversos aspectes de la variació lingüística des de l'òptica diacrònica, serviria per a definir les diferències existents al període huitcentista entre els dialectes catalans, tant des del punt de vista fonètic, com morfològic, sintàctic i lèxic; però estem convençuts que, sobretot, seria útil per a constatar-ne les similituds i refermar una unitat de la llengua catalana que si bé no ofereix cap escaleta en termes científics, encara alguns s'obstinen a qüestionar des de posicionaments que poc o res tenen a veure amb la lingüística.

Bibliografia

Obres lexicogràfiques

CABRERA, Josep M. (1868) *Vocabulario valenciano-castellano: o colección de todas aquellas voces valencianas de más difícil equivalencia y que más difieren del castellano*, València, Impremta de F. Campos.

CORDE = *Corpus diacrónico del español*, Real Academia Española (RAE), [en línia], RAE: <<http://corpus.rae.es/cordenet.html>>, [consulta: 10 de maig del 2014].

CORTÉS, Fermí i GRANELL, Lluís (2000) *Vocabulari del conreu, molinatge i comerç de l'arròs*, edició facsímil, Sueca, Ajuntament de Sueca.

DAg = AGUILÓ, Marià (1915-1934) *Diccionari Aguiló*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 8 vol.

DCVB = ALCOVER, Antoni M. i MOLL, Francesc de B. (1930-1962) *Diccionari català-valencià-balear*, 10 vol., Palma, Moll.

DECLC = COROMINES, Joan (1983-1991) *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana*, Barcelona, Curial.

DIEC = *Diccionari de la Llengua Catalana de l'Institut d'Estudis Catalans* (2007) Barcelona, Institut d'Estudis Catalans (IEC), [en línia], IEC: <<http://dlc.iec.cat/>>, [consulta: 23 de setembre del 2014].

DLab = LABÈRNIA, Pere (1839 - 1840) *Diccionari de la llengua catalana ab la corresponència castellana i llatina*, 2 vol., Barcelona, Estampa dels hereus de la V. Pla

DNV = *Diccionari Normatiu Valencià* (2013), València, Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL), [en línia], AVL: <<http://www.avl.gva.es/DNV>>, [consulta: 25 de setembre del 2014].

DRims = GRIERA, Antoni (1921) *Diccionari de rims de Jaume March*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

DVox = *Diccionari manual castellà-català, català-castellà* (1987), Barcelona, Vox-Bibliograf.

- ESCRIG, Josep (1851) *Diccionario Valenciano-Castellano*, València, Impremta de J. Ferrer de Orga.
- ESTEVE, Antonio (1888) *Vocabulario valenciano-castellano de los peces que crian en las costas españolas del Mediterráneo y en los ríos i lagos del rein Valencia*, *El Archivo*, vol. II, quadern VIII, p. 152-158 i 193-198.
- FUSTER, Just P. (1827) *Breve vocabulario valenciano-castellano sacado de varios autores*, València, Impremta de José Ximeno.
- GDLC = *Gran Diccionari de la Llengua Catalana* (1998), Barcelona, Grup Enciclopèdia Catalana, [en línia], <<http://www.diccionari.cat/>>, [consulta: 10 de setembre del 2014].
- GLC = *Gramàtica de la llengua catalana*, Institut d'Estudis Catalans, [en línia], IEC: <<http://goo.gl/VIUj7Y>>, [consulta 11 d'agost del 2014].
- GNV = *Gramàtica normativa valenciana*, Acadèmia Valenciana de la Llengua, [en línia], AVL: <<http://goo.gl/KRznEI>>, [consulta del 02 d'agost del 2014].
- LAMARCA, Lluís (1839) *Ensayo de un diccionario valenciano-castellano*, València, Impremta de J. Ferrer de Orga.
- (1842) *Ensayo de un diccionario valenciano-castellano*, València, Impremta de J. Ferrer de Orga.
- LLOMBART, Constantí (1887) *Diccionario valenciano-castellano de J. Escrig*, València, Pasqual Aguilar.
- MAIANS, Joan A. (1787) «Vocabulari valencià-castellà», dins *Maians. Apuntamientos varios*, [ms. 328 de l'Arxiu del Reial Col·legi Seminari Corpus Christi de València].
- MARC, Jaume (1371) *Diccionari de rims*, dins Antoni Griera (ed.), *Diccionari de rims de Jaume Marc* (1921), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1921, p. 23-91.
- MARTÍ I GADEA, Joaquim (1891) *Novísimo Diccionario General Valenciano-Castellano*, València, Josep Canales Romà.
- (1909) *Vocabulario valenciano-castellano en secciones*, València, Impremta d'Antoni López i Companyia.
- (1915) *Vocabulari monosilàbich valencià-castellà*, València, Impremta d'Antoni López i Companyia.

- ORELLANA, Marc A. (1979 [1795]) *Catalogo dels pardals de l'Albufera de Valencia*, edició facsímil, València, París València.
- (1802) *Catalogo d'els peixos, qu'es crien è peixquen en lo Mar de Valencia*, València, Viuda de Martin Peris.
- (1923-1924) «Abecedario de nombres monosílabos valencianos», dins Marc A. Orellana, *València antigua y moderna*, València, Acción Bibliográfica Valenciana, p. 41-45.
- PALMIRENO, J. Llorenç (1569) *Vocabulario del humanista*, València, Petri Huete, [en línia], Biblioteca Històrica de la Universitat de València, Repositori de Contingut Lliure (RODERIC): <<http://goo.gl/4s6k1o>>, [consulta: 20 de juliol del 2014].
- PLA, Josep (1998) *Diccionario valenciano*, dins Josep Martines (ed.), *El diccionario valenciano de Josep Pla i Costa (1817-1890). Edició i descripció*, Alacant, Diputació d'Alacant, p. 99 - 236.
- POU, Onofre (1575) *Thesaurus Puerilis*, València, Petri Huete, [en línia], Biblioteca Valenciana Digital, València: <<http://goo.gl/XM9Eog>>, [consulta: 20 de juliol del 2014].
- RESA, Joan de (1929) *Vocabulari valencià-castellà*, edició de Salvador Guinot, València, L'Estel.
- ROS, Carles (1739) *Breve Diccionario Valenciano-Castellano*, València, Impremta de Josep Garcia.
- (1764) *Diccionario Valenciano-Castellano*, València Impremta de Benito Monfort.
- (1770) *Raro diccionario valenciano-castellano, único y singular de voces monosílabas*, dins Maria I. Guardiola (ed.), *Raro diccionario valenciano-castellano, único y singular de voces monosílabas. Estudi introductor i edició*, Alacant, Universitat d'Alacant, 2004, p. 99-261.
- ROSANES, Miquel (1864) *Vocabulario valenciano-castellano, dividido en grupos para facilitar la memoria de las palabras en él contenidas*, dins Miquel Rosanes, *Miscelánea que comprende: 1º. Un Vocabulario valenciano-castellano. 2º. Apuntes para facilitar la enseñanza de la gramática en las escuelas de las poblaciones de esta provincia en que no se habla la lengua castellana*, València, Impremta de José M. Ayoldi, p. 3-69.

- SALVÀ, Vicent (1838) *Compendio de la gramática castellana, arreglado por él mismo para el uso de las escuelas. Con un apéndice mui útil para los niños de la provincia de Valencia*, València, Librería de Mallen y sobrinos.
- (1844) *Compendio de la gramática castellana, arreglado por él mismo para el uso de las escuelas. Con un apéndice mui útil para los niños de la provincia de Valencia*, [tercera edició de l'obra amb unes variacions mínimes], València, Librería de Mallen y sobrinos.
- SANELO, Manuel J. (1964a) *Ensanyo, Diccionario del Lemosino, y Valenciano antiguo y moderno, al Castellano*, dins Joseph Gulsoy (ed.), *El diccionario valenciano-castellano de Manuel Joaquín Sanelo: edición, estudio de fuentes y lexicología*, Castelló de la Plana, Societat Castellonense de Cultura, p. 57-234.
- (1964b) *Diccionari valencià-castellà*, dins Joseph Gulsoy (ed.), *El diccionario valenciano-castellano de Manuel Joaquín Sanelo: edición, estudio de fuentes y lexicología*, Castelló de la Plana, Societat Castellonense de Cultura, p. 235-283.
- (1992) *Silabario de vocablos lemosines o valencianos*, [conté només la transcripció dels mots començats per *a* i per *b*] dins Joseph Gulsoy, «El silabario de vocablos lemosines o valencianos de Manuel Joaquim Sanelo», *Miscel·lània Sanchis Guarnier*, II, València/Barcelona, Universitat de València/ Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 230-237.
- VCT = MESTRE, Francesc (1973) *Vocabulari Català de Tortosa*, edició de Lluís Mestre, dins Àngela Buj (ed.), *El Vocabulari Català de Tortosa, de Francesc Mestre i Noé. Una anàlisi lexicogràfica*, Tortosa, Cinctores Club, 2000, p. 71-109.
- VExulve = COLOMINA, Jordi (1989) «Dos vocabularis d'oficis valencians del segle XVII. G. Tarraça (1636) i V. Exulve (1643)», *Caplletra* 6, p. 179-208.
- VM = GARCIA, Joaquim (1922) «Vocabulari del Maestrat», suplement al *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*.
- VTarraça = COLOMINA, Jordi (1989) «Dos vocabularis d'oficis valencians del segle XVII. G. Tarraça (1636) i V. Exulve (1643)», *Caplletra* 6, p. 179-208.

Obres citades

- AIERDI, Joaquim (1999) *Dietari: notícies de València i son regne de 1661 a 1664 i de 1667 a 1678*, edició de Vicent J. Escartí, Barcelona, Barcino.
- ALCÀSSER, Josep (1998) *Llibre de visures de Tírig*, dins Andreu Beltran (ed.), *El valencià al segle XVIII: edició i estudi de textos administratius de les comarques del Nord de Castelló*, Castelló de la Plana, Societat Castellonenca de Cultura.
- ALCOVER, Antoni M. (1908) «Una mica de dialectologia catalana», *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana* IV, p. 346-374.
- ALDC = VENY, Joan i PONS, Lídia (2001) *Atles Lingüístic del Domini Català*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, [en línia], Institut d'Estudis Catalans: <<http://aldc.espais.iec.cat/>>, [consulta: 20 d'agost del 2014].
- Alexandre VI (2001) *Alguns documents i cartes privades que pertanyeren al segon duc de Gandia en Joan de Borja. Notes per a la història d'Alexandre VI*, edició de Josep Sanchis, Gandia, CEIC Alfons el Vell.
- ALDT = Gimeno, Lluís (1997) *Atles lingüístic de la diòcesi de Tortosa*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- ANGLÈS, Pere M. (1742) *Prontuario orthologi-graphico trilingüe en que se ensenya a pronunciar, escribir y letrear correctamente en la Latin, Castellano y Catalan*, Barcelona, Mariano Soldevilla, [en línia], Google Books: <<https://goo.gl/ZYG9eH>>, [consulta: 10 de juliol del 2014].
- ANYÓ, Vicent (2001) *El primer manual de consells de la ciutat de València (1306-1326)*, València, Ajuntament de València.
- ARIAS, Josep M. de (1840) «Ban de Gandia 26», dins Gabriel Garcia (ed.), *Els bans de Gandia (1830-1874)*, València, Generalitat Valenciana, 1995, p. 43.
- (1841) «Ban de Gandia 30», dins Gabriel Garcia (ed.), *Els bans de Gandia (1830-1874)*, València, Generalitat Valenciana, 1995, p. 45.
- BADAL, Vicent (1684) *Procés judicial de Benassal*, dins Andreu Beltran (ed.), *El valencià al segle XVIII: edició i estudi de textos administratius de les comarques del Nord de Castelló*, Castelló de la Plana, Societat Castellonenca de Cultura, 1998, p. 45-57.
- BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1981) *Gramàtica històrica catalana*, València, Tres i Quatre.

- BAUCELLS, Josep *et al.* (eds.) (2006) *Diplomatari de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona*, Barcelona, Fundació Noguera, [en línia], Fundació Noguera: <<http://goo.gl/D0Wa8Z>>, [consulta: 13 d'abril del 2014].
- BENVENISTE, Émile (1974) «Fondements syntaxiques de la composition nominale» i «Formes nouvelles de la composition nominale», dins Émile Benveniste, *Problèmes de linguistique générale*, vol. 2, París, Gallimard, p. 145-176.
- BERNAT I BALDOVÍ, Josep (1845) *El virgo de Visanteta*, València, Impremta de Llepa-Crestes.
- BEUTER, Pere A. (1998) *Primera part de la Història de València*, edició de Vicent J. Escartí, València, Universitat de València.
- BODÍ, Francesc (2008) *El soroll de la resta*, Alzira, Bromera.
- BONILLA, Josep M. (1844) «Versos d'esclafit», *La donsayna* 1, p. 8-13.
- BUJ, Àngela (2000) *El Vocabulari Català de Tortosa, de Francesc Mestre i Noé. Una anàlisi lexicogràfica*, Tortosa, Cinctorres Club.
- (2001) *Lèxic del Montsià. Estudi geolingüístic I*, Amposta, Consell Comarcal del Montsià.
- BURGUNYÓ, Francesc (1983) «Calle ma veu, puix que loar no basta», dins Antoni Ferrando, *Els certàmens poètics valencians del segle XIV al XIX*, València, Alfons el Magnànim, p. 580-583.
- CABRÉ, M. Teresa (1992) *La terminologia. La teoria. Els mètodes. Les aplicacions*, Barcelona, Empúries.
- (1994a) *A l'entorn de la paraula (I). Lexicologia general*, Col·lecció lingüística catalana, València, Universitat de València.
- (1994b) *A l'entorn de la paraula (II). Lexicologia catalana*, Col·lecció lingüística catalana, València, Universitat de València.
- CADIOT, Pierre (1993) «À entre deux noms: vers la composition nominale», dins *Les Prépositions: méthodes d'analyse*, Col·lecció *Lexique* 11, Lille, Presses Universitaires de Lille, p. 193-240.
- CAMPOS, Joan B. (1996) «A propòsit de les figures de la Vall d'Uixó», *Plaça Major. Revista de cultura i festa* I, p. 10
- CARRASQUER, Joan A. *Resum dels Acords Plenaris de l'Ajuntament de Sueca 1801 - 1880*, [en línia], Arxiu Històric Municipal de Sueca (AHMS), Sueca, AHMS: <<http://goo.gl/25YNxr>>, [consulta: 28 de setembre del 2014].

- CASANOVA, Emili (1983) «El dret local valencià i la història de la llengua catalana», *Revista de Llengua i Dret* 2, p. 73-83.
- (1985) «El valenciano dentro del diasistema lingüístico catalán», *Revista de Filología Románica* III, p. 25-34.
- (1985a) «La dialectologia catalana i el parlar de la Vall d'Albaida», *Alba. Revista d'estudis comarcals d'Ontinyent i de la Vall d'Albaida* I, p. 80-83.
- (1988) *El lèxic d'Antoni Canals*, València/Barcelona, Institut de Filologia Valenciana/Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (1995) «La llengua a València», dins Pep Balsalobre i Joan Gratacós, *La llengua catalana al segle XVIII*, Barcelona, Quaderns Crema, p. 387-425.
- (1997) «L'ortografia valenciana de les *Observaciones sobre el Reyno de Valencia* de Cavanilles, segons Vicente Alfonso Lorente (1799)», *Cuadernos de Geografía* 62, p. 615-622.
- (2003) «El diccionari valencià-castellà i castellà-valencià de Lluís Lamarca, de 1842», dins Maria T. Echenique i Juan Sánchez, *Lexicografía y lexicología en Europa y América. Homenaje a Günther Haensch*, Madrid, Gredos, p. 169-185.
- (2007) «Notas a “Voces castellanas y su equivalencia en valenciano. Voces valencianas y su equivalencia en castellano” por C.M.G., de 1825», *RILCE: Revista de Filología hispánica* 23.2, p. 397-416.
- CIVERA, Manuel (1820) *Colecció de varies conversasións alusives al nou sistema consitucional [sic] que pasaren entre els dos acreditats patriòtes Saro Perrenque, carreter del pòble de Godella, y el doctor Cudòl, abogad de esta ciutat de Valensia en el añ 1820*, València, Francisco Brusòla.
- COLOMINA, Jordi (1985) *L'Alacantí, un estudi sobre la variació lingüística*, Alacant, Institut d'Estudis «Juan Gil-Albert».
- (1989) «Dos vocabularis d'oficis valencians del segle XVII. G. Tarraça (1636) i V. Exulve (1643)», *Caplletra* 6, p. 179-208.
- (1991) *El valencià de la Marina Baixa*, València, Generalitat Valenciana.
- (1991a) «Joaquim Martí i Gadea com a lexicògraf i com a dialectòleg», *Caplletra* 11, p. 147-166.
- COLÓN, Germà (1951) «Escisiones lexicales en el dominio lingüístico catalán», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura* XXVII, p. 124-133.

- (1952) «Unes notes sobre la pèrdua de la -R final etimològica», *Revista Valenciana de Filologia* II, p. 57-65.
- (1958) «Observacions al Diccionari de la rima», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura* XXXIV, p. 290-305.
- (1962) «El *Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana* de Corominas. Notas de lexicografía y etimología hispánicas», *Zeitschrift für romanische Philologie*, 78, p. 59-96.
- (1989) *El español y el catalán, juntos y en contraste*, Barcelona, Ariel.
- (1997) *Estudis de filologia catalana i romànica*, València/Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana/Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (1998) «Filología i sífilis. Sobre el *mal de simiente* o *mal de sement*», *Revista de Filología Española* LXXVIII, p. 275-308.
- COLÓN, Germà i FERRANDO, Antoni (2011) *Les regles d'esquivar vocables a revisió*, València/Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana/Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- COLUMEL·LA, Luci J. (1529) *De re rustica*, liber IX, dins M. Catonis *et al.*, *Libri de re rustica*, París, Iodoco Badio Ascensio.
- Confr. Roser* = *Llibre de la Confraria del Roser de Cinctorres* (1613), dins Andreu Beltran (ed.), *El valencià al segle XVIII*, vol. I, Castelló de la Plana, Societat Castellonenca de Cultura, 1998.
- CORBIN, Danielle (1987) *Morphologie dérivationnelle et structuration du lexique*, 2 vol, Tübingen, Max Niemeyer.
- (1992) «Hypothèses sur les frontières de la composition nominale», *Cahiers de grammaire* 17, p. 26-55.
- COROMINES, Joan (1976-1977) *Entre dos llenguatges*, I (1976), II (1976), III (1977), Barcelona, Curial.
- Cort A* = DIÉGUEZ, Maria A. i FERRAGUT, Concha (eds.) (2011) *Llibre de la Cort del Justícia d'Alcoi (1263-1265)*, València, Universitat de València/Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- Cort C* = TORRÓ, Josep (ed.) (2009) *Llibre de la Cort del Justícia de Cocentaina (1269, 1275-1278, 1288-1290)*, València, Universitat de València/Acadèmia Valenciana de la Llengua.

- Cort C2* = TORRÓ, Josep (ed.) (2009) *Llibre de la Cort del Justícia de Cocentaina (1294 - 1295)*, València, Universitat de València/Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- Cort S* = FERRANDO, Salvador i RANGEL, Noelia (eds.) (2011) *Llibre de la Cort del Justícia de Sueca (1457)*, València, Universitat de València.
- Cort VI* = GUINOT, Enric, DIÉGUEZ, Maria À. i FERRAGUD, Carmel (eds.) (2008) *Llibre de la Cort del Justícia de València (1280-1282)*, València, Universitat de València/ Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- Cort V2* = GREGOR, Rosa M., GARCÍA, Juan V. i PUJADES, Ramon J. (eds.) (2008) *Llibre de la Cort del Justícia de València, 1283-1287*, València, Universitat de València/Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- Cort V3* = SILVESTRE, Aureli (2008) *Llibre de la Cort del Justícia de València (1287-1288, 1298)*, València, Universitat de València/Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- CUENCA, Maria J. i PÉREZ, Manuel (2002) *Guia d'usos lingüístics. I Aspectes Gramaticals*, València, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.
- Curial = Curial e Güelfa* (2007), edició d'Antoni Ferrando, Toulouse, Anacharsis.
- DESCLOT, Bernat (1949-1951) *Crònica*, 5 vol, edició de Miquel Coll, Barcelona, Barcino.
- DI SCIULLO, Anne M. i WILLIAMS Edwin S. (1987) *On the Definition of Word*, Cambridge, Massachusetts, MIT Press.
- ESCALANTE, Eduard (1835) *Cheroni i Riteta: pieza bilingüe*, València, Llibreria de Ramon Ortega.
- (1855) *El milacre de la muda*, València, Establiment tipogràfic de el Valensiano.
- (1861) *El dèu, dè nau y noranta*, dins Eduardo Escalante, *Colección de las obras dramáticas completas de D. Eduardo Escalante I*, València, Federico Doménech, 1894, p. 9-43.
- (1862) *La casa de Meca*, dins Eduardo Escalante, *Colección de las obras dramáticas completas de D. Eduardo Escalante I*, València, Federico Doménech, 1894, p. 45-82.
- (1878) *Les criaes*, dins Eduardo Escalante, *Colección de las obras dramáticas completas de D. Eduardo Escalante I*, València, Federico Doménech, 1894, p. 635-669.

- (1882 [1874]) *La escaleta del dimoni*, València, Llibreria de Pascual Aguilar.
- ESCARTÍ, Vicent J. (1993) *El dietari de Joaquim Aierdi: estudi lingüístic i edició*, 2 vol, València, Universitat de València.
- (1998) *Memòria privada. Literatura memorialística valenciana del segle XV al XVIII*, València, Eliseu Climent.
- ESCORIGÜELA, Joan B. (1800) «Coloqui del que volien recultar», dins Joaquim Martí (ed.), *Literatura de canya i cordell al País Valencià: els col·loquis de temàtica jocosa i satírica. Edició i estudi lingüístic*, Paiporta, Denes, 1997, p. 385-388.
- ESCRIG, Joaquim (coord.) (2000) *Monogràfica de Llucena: (L'Alcalatén)*, Castelló, Universitat Jaume I.
- ESPLUGUES, Josep (2002) *Memòries d'un capellà del segle XVIII*, edició d'Emili Casanova, València, Institució Alfons el Magnànim.
- Establiments* = FURIÓ, Antoni i GARCIA, Ferran (eds.) (2007) *Llibre d'establiments i ordenacions de la ciutat de València I*, València, Universitat de València.
- ESTOPÀ, Rosa (2011) «Neologisms at the boundaries of prefixation, composition and syntagmatic composition in catalan: controversial and open questions», *Organon* 25, p. 275-291, [en línia], Universidade Federal do Rio Grande o sul: <<http://goo.gl/DZWXcq>>, [consulta: 22 de juny del 2014].
- FABRA, Pompeu (1932) *Diccionari general de la llengua catalana*, Barcelona, Llibreria Catalònia.
- (1956) *Gramàtica catalana*, Barcelona, Teide.
- FAGÈS DE ROMÀ, Narcís (1853) *El amic dels llauradors o aforismes rurals, composts en català y castellà*, València, Impremta de José Rius.
- FERRANDO, Antoni (1983) *Els certàmens poètics valencians del segle XIV al XIX*, València, Institució Alfons el Magnànim.
- (1989) «La llengua del Misteri d'Elx», dins *La corona d'Aragó i les llengües romàniques. Miscel·lània d'homenatge per a Germà Colón*, Tübingen, G. Narr Verlag, p. 75-89.
- FERRANDO, Antoni i GUIRAU, Alfons (1983) «Particularitats fonètiques i anivellament geolingüístic a la comarca de Morella», *L'Espill* XVII-XVIII, p. 209-230.

- FERRANDO, Antoni i NICOLÁS, Miquel (1997) *Panorama d'història de la llengua*, València, Tàndem.
- Fets* = FERRANDO, Antoni i ESCARTÍ, Vicent J. (eds.) (2010) *Jaume I: Llibre dels feits del rey en Jaume*, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- Furs* = *Furs de València II* (2009), edició facsímil del còdex de l'Arxiu Municipal de València (1329), València, Ceremonial.
- GARCIA, Joaquim (1920) *Seidia. Poema valencià del principi de la reconquesta*, València, Impremta Valencianista, [en línia], Biblioteca Virtual del Patrimonio Bibliográfico: <<http://goo.gl/SJ97hy>> [consulta: 30 d'agost de 2014].
- GARGANTA, Miquel de (1926) «Indicació d'un medicament polifàrmac», *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural*, p. 88 - 92.
- GASSULL, Jaume *et alt.* (1497) *Lo procés de les olives e disputa de joves hi dels vells*, València, Lope de la Roca, edició facsímil en línia, Biblioteca Valenciana Digital: <<http://goo.gl/ECXVcx>>, [consulta: 10 d'agost del 2014].
- (1497a) *Lo sompni de Johan Johan*, València, Llop de la Roca, [en línia], Biblioteca Històrica de la Universitat de València, Repositori de Contingut Lliure (RODERIC): <<http://goo.gl/cNsxKH>>, [consulta: 10 de juliol del 2014].
- GIMENO, Francisco M., GOZALBO, Daniel i TRENCHS, Josep (eds.) (2009) *Ordinacions de la Casa i Cort de Pere el Cerimoniós*, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- GIMENO, Lluís (1982) *Precisions geolingüístiques sobre el tortosí* [tesi de llicenciatura], Barcelona, Universitat de Barcelona.
- (1986) «El tortosí septentrional», *Actes del Setè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Tarragona/Salou, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (1989) «L'elisió de la /r/ final de mot en tortosí meridional», *Caplletra* 6, p. 123-140.
- (1989a) «La pèrdua de la /d/ intervocàlica: casos de manteniment en tortosí meridional», *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes XIX. Miscel·lània Joan Bastardas 2*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp.87-101.
- (1990) «La reducció vocàlica: /E/ àtona inicial», *Miscel·lània Joan Fuster II*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

- (1991) «El tortosí. Extensió i característiques dialectals», *A sol post. Estudis de llengua i literatura* 2, p. 171-192.
- (1994) *Estudi lingüístic del parlars de les comarques del nord de Castelló*, Castelló de la Plana, Societat Castellonenca de Cultura.
- (1994a) «Notes al llibre *El valencià de la Marina Baixa*», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura* LXX, p. 367-376.
- (1998) *De lexicografía valenciana. Estudi del Vocabulari del Maestrat de Joaquim Garcia Girona*, València/Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana/Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2011) «Una aproximació lingüística al catecisme de mossèn Francesc Selma (1712)», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura* LXXXVII.
- GINER, Rosa (1991) *Manuscrits del fons de la Biblioteca Serrano Morales*, v. I, València, Ajuntament de València.
- GÓMEZ, Isidoro (1852) *Coloqui nou de la chitana, el moro y Chanet el del fosar*, València, Impremta del Correccional.
- GRÀCIA, Lluïsa (2002) «Formació de mots: composició», dins Joan Solà (dir.) *et al.*, *Gramàtica del català contemporani*, vol. 1, Barcelona, Empúries, p. 777-829.
- GRAU, Josep (1714) «Llibre de compte i raó de la fàbrica de l'ermita de Sant Cristòfol de Benasal i de l'administració d'un molí», dins Andreu Beltran (ed.), *El valencià al segle XVIII*, vol. I, Castelló de la Plana, Societat Castellonenca de Cultura, 1998, p. 179-197.
- GRIERA, Antoni (1921a) «El valencià», *Butlletí de Dialectologia Catalana* IX, p. 4-32.
- (1933) «Études de géographie linguistique, 1ère série», *Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura* V, p. 73-119.
- GUARDIOLA, Maria I. (ed.) (2004), *Raro diccionario valenciano-castellano, único y singular de voces monosílabas. Estudi introductor i edició*, Alacant, Universitat d'Alacant.
- GULSOY, Joseph (1977) «El desenvolupament de la semivocal -w en català», dins Josep Gulsoy i Josep M. Solà (ed.), *Catalan Studies. Volume in Memory of Josephine de Boer*, Barcelona, Hispam, p. 71-98.
- KEATING, Paul i BLUMSTEIN, Sheila E. (1978) «Effects of transition length on the perception of stop consonants», *Journal of Acoustical Society of America* 64, p.

57-64.

- LACREU, Josep (1998 [1990]) *Manual d'ús de l'estàndard oral*, València, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.
- LLADRÓ, Ramon (1858) *La demanà de una novia*, València, Impremta de Julià Mariana.
- LLORENTE, Teodor (1980 [1887]) *España: sus momentos y sus artes, su naturaleza é historia: Valencia*, [reproducció facsímil de *España: sus momentos y sus artes*, Barcelona, Daniel Cortezo (1887-1889)], València, Albatros Ediciones.
- LLULL, Ramon (2005) *Doctrina pueril*, edició de Joan Santanch, Palma, Patronat Ramon Llull.
- MARCH, Ausiàs (1545) *Les obres del valeros y extrenu cavaller vigil y elegantissim poeta Ausias March*, Barcelona, Carles Amorós.
- (2000) *Poesies*, edició de Pere Bohigas, Barcelona, Barcino.
- MARTÍ, Joaquim (1991) «El *Coloqui nou entre el tio Pelut, Sardineta y Polseres*, un testimoni escrit dels avalots del 1801 al País Valencià», *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes XXII. Miscel·lània Jordi Carbonell 1*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p 133-176.
- (ed.) (1994) *Libre de antiquitats de la seu de València*, 2 vol, València/Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana/Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (1996) «Aproximació a la llengua del segle XIX a través dels sainets valencians», *Panorama de la Investigació Lingüística a l'Estat Espanyol*, p. 236-248.
- (1997) *Literatura de canya i cordell al País Valencià: els col.loquis de temàtica jocosa i satírica. Edició i estudi lingüístic*, Paiporta, Denes.
- (1998) «L'ortografia del segle XVIII al País Valencià. Entre la tradició i la innovació. Les propostes de Joan Baptista Escorigüela», *Llengua i Literatura 9*, p. 101-151.
- (2001) «Llengua i societat en la medicina tradicional i popular dels segles XVIII i XIX», *Caplletra 31*, p. 173-212.
- (2005) «Constantí Llombart i la llengua», dins Vicent J. Escartí i Rafael Roca (eds.), *Constantí Llombart i el seu temps*, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua, p. 201-231.
- (2006) *Diccionari històric del valencià col·loquial: segles XVII, XVIII i XIX*,

- València, Universitat de València.
- (2006a) «Un col·loqui poc conegut de Carles Ros», *Zeitschrift für Katalanistik* 19, p. 153–196.
- (2009) *Josep Bernat i Baldoví: la tradició popular i burlesca*, Catarroja/Barcelona, Afers.
- MARTÍN, Llúcia (ed.) (2006) *Col·loqui de dames*, Biblioteca Virtual Joan Lluís Vives, Alacant, [en línia], Biblioteca Virtual Joan Lluís Vives: <<http://goo.gl/Mxp9wG>>, [consulta: 10 de setembre del 2015].
- MARTINES, Josep (1998a) *El diccionari valenciano de Josep Pla i Costa (1817-1890). Edició i descripció*, Alacant, Diputació d'Alacant.
- (1998b) «El sufix -aire al País Valencià», *Miscel·lània Germà Colón*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2000) *El valencià del segle XIX. Estudi lingüístic del Diccionari Valenciano de Josep Pla i Costa*, Alacant/Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana/Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2012) *El valencià del segle XIX. El lèxic. L'aportació del Diccionari valenciano de Josep Pla i Costa*, Barcelona, IEC.
- MARTINES, Vicent (1995) «Del Girart de Rosselló a la Questa del Sant Grasal: 'Durament ama Deu e ternitaz lo caveler benuhirat'», *Estudis de Llengua i Literatura catalanes xxx, Miscel·lània Germà Colón 3*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 23-36.
- MARTÍNEZ, Pasqual (1795) «Coloqui de Jusep Patrício Gandumbes, compost per un aforrador de gaites», dins Joaquim Martí, *Literatura de canya i cordell al País Valencià: els col·loquis de temàtica jocosa i satírica. Edició i estudi lingüístic*, Paiporta, Denes, 1997, p. 233-243.
- MASSIP, Jesús (ed.) (1996) *Costums de Tortosa*, Barcelona, Fundació Noguera.
- MASSIP, M. Àngels (1979) *El dialecte tortosí a través de l'obra de Moreira*, [tesi de llicenciatura], Barcelona, Universitat de Barcelona.
- (1989) *Aproximació descriptiva al parlar tortosí*, Tarragona, Diputació Provincial de Tarragona.
- (1991) *El lèxic tortosí: història i present* [tesi doctoral], 2 vol., [en línia], *Tesis Doctorals en Xarxa*: <<http://www.tdx.cat/handle/10803/1686>>, [consulta: 13 de maig del 2014].

- MIRALLES, Melcior (2011) *Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*, edició de Mateu Rodrigo, València, Universitat de València.
- MOLÉS, Thomàs (1998) *Llibre de visures de Benassal*, edició d'Andreu Beltran, Castelló de la Plana, Societat Castellonenca de Cultura.
- MOLL, Francesc de B. (1991 [1952]) *Gramàtica històrica catalana*, València, Universitat de València.
- MONTOYA, Brauli (1986) *Variació i desplaçament de llengües a Elda i a Oriola durant l'Edat Moderna*, Alacant, Institut d'Estudis «Juan Gil-Albert»/Diputació d'Alacant.
- (2012) «Els primers 80 anys de repressió lingüística institucionalitzada al Regne de València (1707-1787)», *eHumanista/IVITRA, Literatura, Llengua i Cultura de la Corona d'Aragó*, v. 2, [en línia], *eHumanista. Journal of Iberian Studies*: <<http://goo.gl/LQBTdy>>, [consulta: 12 d'abril 2013].
- MORAN, Josep (1989) «Notes sobre la confluència de v i b en català», *Caplletra* 6, p. 107-116.
- MULET, Francesc (1987) *La infanta Tellina i el rei Matarot: comèdia en tres jornades*, dins Enric Iborra, *Teatre del Renaixement i de la decadència*, València, Edicions Alfons el Magnànim.
- NAVARRO, Pere (2000) «Els parlars de transició entre el català occidental i l'oriental», *Caplletra* 26, p. 91-106.
- NAVARRO, Pere i PRADILLA, Miquel A. (1999) «Qüestions geolingüístiques i sociolingüístiques a l'entorn del tortosí», *Actes del XXIII Col·loqui de la Societat d'Onomàstica*, Ulldecona, Societat d'Onomàstica, p. 61-76.
- NOAILLY, Michéle (1989) «Le nom composé: us et abus d'un concept grammatical», *Cahiers de grammaire* 14, p. 109-126.
- OLASO, Vicent (2005) *El Manual de Consells de Gandia a la fi del segle xv*, València, Universitat de València.
- OLIVER, Bernat (1929) *Excitatori de la pensa a Déu*, edició de Pere Bohigas, Barcelona, Barcino.
- Ortogr. RAE* = Real Academia Española, *Orthografía española* (1741), Madrid, Imprenta de la Real Academia Española.

- PAL·LADI, Rutili T. E. (1898) *Opus agriculturae*, llibre v, edició de J. C. Schmitt, Leipzig, Teubner, [en línia], Corpus Scriptorum Latinorum: <<http://goo.gl/Av92vg>>, [consulta: 29 de juny del 2014].
- PÉREZ, Manuel, SIFRÉ, Manuel, TODOLÍ, Júlia (2004) *Morfologia catalana*, Barcelona, Universitat Oberta de Catalunya.
- PICAZO, Antoni (1991) «El diccionari valencià-castellà inèdit de Tomàs Font i Piris», *Caplletra* 11, p. 91-122.
- PLANELLS, Leopold I. (2006) *Resumen y relació de la vida y prodigis del religiós, el ven. pare Fray Pere Esteve*, edició de Vicent J. Escartí, Dénia, Parròquia Nostra Senyora de l'Assumpció.
- Poes. Llomb.* = ROCA, Rafael (ed.) (2006) *Poesies Valencianes. Constantí Llombart*, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- Poes. Lloren.* = ROCA, Rafael (ed.) (2013) *Teodor Llorente. Obra valenciana completa*, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- PORCAR, Pere J. (2012) *Coses evengudes en la ciutat i regne de València*, 2 vol, edició de Josep L. Lozano, València, Universitat de València.
- PRIETO, Pilar (2004) *Fonètica i fonologia. Els sons del català*, Barcelona, Universitat Oberta de Catalunya.
- RAFANELL, August (1991) «El llemosinisme valencià a la darrerria del segle XIX», *Caplletra* 11, p. 35-50.
- (1999) «Una minúcia en la història de la llengua catalana». *Estudis de filologia catalana. Dotze anys de l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes. Secció Francesc Eiximenis*, Barcelona/Girona, Institut de Llengua i cultura Catalanes/ Publicacions de l'Abadia de Montserrat/ Universitat de Girona, p. 29-68.
- RASICO, Philip D. (1982) *Estudis sobre la fonologia del català preliterari*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat/Curial.
- RECASENS, Daniel (1971-75) «Notes entorn del rendiment fonològic de l'oposició /b/-/v/ al Tarragonès», *Estudis Romànics*, XVI, p. 163-183.
- (1985) *Estudi lingüístic sobre la parla del Camp de Tarragona*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat / Curial.
- (1991) *Fonètica descriptiva del català*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.

- RIBERA, Josep (2015) «Llibre de memòries de la ciutat de València. Tres segles i mig d'història i de llengua valencianes», *Revista Internacional d'Humanitats* 33, p. 37-52.
- RICO, Albert i SOLÀ, Joan (1995) *Gramàtica i lexicografia catalanes: síntesi històrica*, València, Universitat de València.
- RIEGEL, Martin (1991) «Ces noms dits compostés: arguments et critères», *Studia Romanica Posnaniensia* 16, p. 149-161.
- RIQUER, Martí de (ed.) (1963) «Requesta de batalla», *Lletres de batalla* I, 3 vol, Barcelona, Barcino.
- RODRIGO, Mateu (ed.) (2013) *Diplomatari de la Unió del regne de València (1347 - 1349)*, València, Universitat de València/Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- ROIG, Antoni (1871) *En la plasa de bous, ó un' hora de cuarenta: juguete cómico bilingüe en un acto y en verso*, València, Victorino León.
- (1879) *El tonto del panerot*, Gandia, Impremta de Jacinto Orts.
- ROIG, Jaume (2010) *Spill*, edició d'Anna I. Peirats, València, Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- (2014), *Espill*, edició d'Antònia Carré, Barcelona, Barcino.
- ROÍS DE CORELLA, Joan (1921) *Parlament en casa de Berenguer Mercader*, dins Salvador Guinot (ed.), *Parlament de casa Mercader i Tragedia de Caldesa. Novelas de J. Roïç de Corella*, Castelló, Est. Tip. de Hijos de J. Armengot, p. 47-96.
- (2001) *Les proses mitològiques de Joan Roís de Corella*, edició de Josep L. Martos, Alacant/Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana/Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- ROSSICH, Albert (1986) «El nom de les lletres», *Caplletra* 27, p. 65-86.
- (2006) «El model ortològic del català modern», dins Antoni Ferrando i Miquel Nicolás (ed.), *La configuració social de la norma lingüística a l'Europa llatina*, Alacant, Institut Interuniversitari de filologia valenciana, p. 125-153.
- SANCHIS GUARNER, Manuel (1950) *Gramàtica valenciana*, València, Torre.
- (1956) «Els noms catalans de la cuereta (*Motacilla alba*)», *Estudis Romànics* 5, p. 141-159.
- (1965) *Els pobles valencians parlen els uns dels altres II*, València, l'Estel.

- (1979) (ed.) *Trobes en lahors de la Verge Maria*, edició facsímil, València, Vicente García editores.
- (1980) *Aproximació a la història de la llengua catalana: creixença i esplendor*, Barcelona, Salvat.
- SANELO, Manuel J. (1904), *Burrimaquia Alicantina*, València, Impremta d'Antònio López.
- SEGARRA, Mila (1985) *Història de l'ortografia catalana*, Barcelona, Empúries.
- SCHMID, Beatrice (1988) *Les traduccions «valencianes» del Blanquerna (València, 1523) i de la Scala Dei (Barcelona, 1523). Estudi lingüístic*, Barcelona, Curial/Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- TIMONEDA, Joan (1954 [1562]) *Cancionero llamado Flor de enamorados* [reimpressió de l'edició de Barcelona, Claudi Boronat, 1562, amb estudi d'Antonio Rodríguez-Moñino i Daniel Devoto], València, Castàlia.
- Tirant* = HAUF, Albert i ESCARTÍ, Vicent (ed.) (2003) *Tirant lo Blanch*, València, Tirant lo Blanch.
- TORRES, Jaime (1846) «Ban de Gandia 41», dins Gabriel Garcia (ed.), *Els bans de Gandia (1830-1874)*, València, Generalitat Valenciana, 1995, p. 49-50.
- (1846a) «Ban de Gandia 56», dins Gabriel Garcia (ed.), *Els bans de Gandia (1830-1874)*, València, Generalitat Valenciana, 1995, p. 55.
- VALDA, Joan B. de (1998) *Llibre de les assistències i funcions*, edició de Vicent J. Escartí i Antoni López, València, Ajuntament de València.
- VALOR, Enric (1971) *Millorem el llenguatge*, València, Gorg.
- VENY, Joan (1989) *Els parlars catalans: síntesi de dialectologia*, Palma, Moll.
- (1993) *Dialectologia filològica: transfusió lèxica, llengua escrita i dialectalismes*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (1993a) «Els joglars de la mar», *Miscel·lània Jordi Carbonell V*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 159-175.
- (1994) «La importación del fonema /x/ en catalán», *Revista Española de Lingüística* 24, p. 1-19.
- (2015) «Català occidental / Català oriental, encara», *Estudis Romànics* 37, p. 31-65.

- VENY, Joan i MASSANELL, Mar (2012) «Dialectes occidentals. Català nord-occidental i valencià», dins *Dialectologia catalana*, Barcelona, Universitat Oberta de Catalunya.
- (2012a) «Dialectes orientals. Català central, rossellonès, balear i alguerès», dins *Dialectologia catalana*, Barcelona, Universitat Oberta de Catalunya.
- VILLENA, Isabel de (1916) *Vita Christi*, edició de Ramon Miquel i Planas, Barcelona, Biblioteca Catalana.
- ZWANENBURG, Wiecher (1990) «Französisch: Wortbildungslehre. Formation de mots», dins Günter Holtus et al., *Lexikon der Romanistischen VI/1*, Tübingen, Max Niemeyer, p. 72-77.

Índex de mots catalans

Per tal de facilitar-ne la lectura, en aquest índex hem regularitzat les grafies i l'accentuació dels mots del *DCMG* d'acord amb els usos normatius actuals, excepte quan es tracta de trets imprescindibles per a determinar l'antiguitat d'una variant d'ús habitual en la llengua actual. Per exemple, hem regularitzat *aflichir* (> *afligir*), però hem mantingut *naixcut*, perquè es tracta d'una variant que, tot i que no és normativa, s'usa a una bona part del domini lingüístic català des d'antic, i en casos com aquest ens interessa marcar si la primera documentació del mot que faciliten el *DCVB* i el *DECLC* és anterior o posterior al *DCMG*.

Símbols:

- Mots o accepcions que avancen la datació de la primera documentació facilitada pel *DCVB*.
- Mots o accepcions que avancen la datació de la primera documentació facilitada pel *DECLC*.
- Mots o accepcions sense informació documental al *DCVB*.
- Mots o accepcions sense informació documental al *DECLC*.
- ◆ Mots o accepcions no recollits pel *DCVB* però sí per algun dels principals diccionaris generals actuals.
- ♠ Mots o accepcions no recollits pel *DECLC* però sí per algun dels principals diccionaris generals actuals.
- * Mots que a hores d'ara no es consideren normatius, però que apareixen al *DCVB* o al *DECLC*.

a boca nit ●
 a borbollons
 a menut
 a mitges ●■
 a palpontes ●□
 a sovint ○□
 abadejo ●■
 abaixador
 abambollar ●♠
 abatollar ●■
 abella
 abeurador
 abeurar
 ablaürat ○♠
 aborronar-se ●■
 abotecari ●♠
 acabar
 acaronar ●■
 acer
 ací
 acòlit
 acòlits
 aconhort
 aconhortar
 acudir
 acurtar ■○
 adobar
 advent
 afalagar
 afaram ●
 *aficar
 afillar
 afillat
 afligir
 afluixar
 afollar
 afondar ●■
 aforrar □
 agarrador ○□
 agarrar
 agermanar
 àgil ●
 agranador ○□
 agranadora ○□
 agranar
 agriella ○□

*agrilles ◆□
 agró
 agrunsadora ●
 agrunsar ●
 agrunsar-se ●
 aguaitar □
 aguerrit ◆
 agulla
 agulla de cap ○♠
 agulla de cosir
 agulla saquera ♠
 aguller
 agulló
 agut
 aigua
 aiguardent
 aigüera
 airejar-se
 airós ●
 aixà
 aixada
 aixelleró
 aixeta
 així
 així mateix
 *aiximateix ○□
 ajuda
 ajudant
 ajudar
 ajuntament
 ajuntar
 ajupit ●
 alabastre
 alacrà
 aladre
 aladroc
 alambor
 albarder
 albargina
 *albarginya
 albarzer ●□
 albelló
 albercoc
 alborç
 alborcer □
 alcaduf ●□

alçar
 alçar-se
 alcavot
 alducar ●□
 alenar
 aleró
 alfàbega
 alforja
 alga
 algeps
 aliacrà ○
 aljub
 all
 all tendre ○♠
 alleugerar
 allioli
 allisar ●
 al·lucinat ○□
 almànguena
 almidó
 almirall
 almodí
 *almudí
 alquitrà
 alt
 altre
 alum
 amagar
 amagatall
 amarg
 amargar
 ambaixada
 ambaixador
 amelar-se ○□
 ametla
 ametler
 ampolla
 amprar
 amuntonar
 anada
 anar
 andami
 andròmines ●
 anell
 anella de porta
 ànima

*anou
*anouer ●
anques
ansa
anseta
antevespra ○
anuvolar-se
*apalejar ●□
apart
apartat
apàtic ●■
apedregar
apetit
api
aplanar
aplegar
aponar-se ●□
apoplexia
aposta ●■
apotecari
aprimar
ara
àrbitre
arbre
arc
arenar ○□
arener ○□
argent viu
*argeps ●■
*argepser ○□
argila
argilaga ♠
argument
armari
arracada
arrap ●
arrapar
arrasar-se ○■
arremetre□
arreplegar
arriscat
arrop
arròs
arruixadora ●■
arruixar ■
arsènic
art
article
artiller

artista
arxiu
arxiver
asclar
ase
aspi
aspiar
aspre
assaonador
*assofrat ●□
assolar
assot
assotada ○
ast
astròleg
atandador ○□
atarantar ●□
atiar
*ationar ●
atreuiment
atreuit
*atrontollar-se ●■
atzavara
augment
aürtar
aürtar-se
auxiliar
avalot
avant
avantatge
aveall ●□
avellaner
aventar-se
avui
bac
bacora ○□
badall
badallar
baga (de fil)
baix
baixar
baixó ○
bajoca ●
baladre
*baladronada ○
baldraga (de) ●□
ball
bàlsam
bambolla

banasto ○
banc
bany
banyar
baralla ○♠
barana
barandat
baratar
barb
barber
barca
barra
barraca
barral
barralet de olor
barrina
barrinada ●
barrinar
barró
baser
baso
bassa
bassa de cànem ○□
basta ○□
bastaix
bastó
batall
bateig
batejar
batre
batuda ●■
batzoles
baül ●
bavosall □
bé
beceroles
beguda
beneficiat
beneir
*benfet
benifet
béns
berruga
bes
bescollada
bescuit
besllum ●
bessó
bestraure

beure
biaix
bidell
bífio ○
birbar
birles
bisbe
blan
blanc
blandó
blanquejador ○♠
blanquejar
blanquer
blanquet
*blanquir
blasó
blat
blau
blaüra
bleda
bledá ●
bo
bocamànega ●■
boca avall ◆□
bodegó
boges
boig
boira
boixes
boixet ●■
bolcada ○□
bolcar
bolet
bolig
bollet ○♠
bolleta ●♠
bolquer
bomba de transvasar
bombejar □
bony
bony al cap
bonyigo ○□
boquimoll ●♠
bord
bordell
borinot ●
borratxera ●
borratxo
borrelló ●

borrelló de neu ●♠
borumballa ○■
bossa
bossar ●♠
bot
bota
botí ●
botifarra
botifarra blanca
botiguer
botó
botxí
bou
braç
brafada ●■
braga
braguer
bram
bramar
braser
breçar
brell
bres
bresca
bresquilla ●■
breu
breviari
bròcul ●■
brot
bruixa
bruixeria
brúixola
brullo ■
bua
buanya
buc
buf ●
bufa
bufar
bufit ●■
bufó ●
bugada
buidar
buit
bulla ■
bullir
bunyol
burlar-se
burló

burro
butxaca
cabàs
cabdell
cabdellador
cabell
cabiscol
cabotejar
cabre
cabrerot
cabrit
cabró
cabut ●■
cacau ●■
cadarnera ○□
cadell
caduc
cafís
cafissada
cagaferro
cagalló ●
cagarrita ○
cagat
caiguda
caixa
caixer
caixeta
caixista
caixó
calaix
calàndria ●
calbot ●■
calç
calça
calçat
calcigar
calçons
càlcul ○
calderer
caldereta d'aigua
beneïda
caldós ○♠
calendari
calfreds ●
calmant
calmós ●■
calvari
cama
cama-roja

camarot
cambra
camell
comes tortes
camí
caminer ●♠
canari
cancell
cançó
caneleta
canella
canelló ●■
caneló
cànem
canó
canonada
canonet ■
canonet (d'agulles) ♦♠
canonge
canongia
cansat
cant
cantiner ○♠
cantó
canyamissa ○□
canyella
canyís
cap
cap a on
capar
caparra ●
caparrós
capçana
capcingle ○■
capejar ●■
capell
capella
capellà
capellanet ○♠
capirot
capità
capítol
capó
capsal
captiu
captivat
captiveri
captivitat
caputxí

car
caraample ♦♠
caragol
cara-redó♦♠
carassa
carbó
carbonada
carboner
card
cardenal
cardet ○□
carejar ●■
carga
caritat
caritatiu
carn
carnestoltes
carnicer
carpit ○■
càrrega
carrer
carrera (al cabell)
carreró
carretejar
carreter
carretera
carruatge
carta
cartabó ●
cartó
cartolina ○■
carxofa
cas
casament
casat
cascadura
cascavell
casquet
cassola
castanyer
castanyetes ♦♠
castanyolada ●□
castedat
castell
càstig
castís
casualitat
casuista ○■
catedràtic

categòric ●■
catequista ○■
catequitzat ○■
catòlic
catòlicament
*caudalós ●
caure
causant ○□
càustic
cautelós
cauteri
cavall
*cavallet (dels molins) ○
cavalló
cavallot
cavil·lós
ceba
*ceba porrera ○□
cebollada □
cebolí ○□
cedir
cego
cella
cellut ●□
*celós
cendra
cendrer
cent
cenyit ●
cep
cera
cèrcol
cerer
cerol ●■
cert
certificació
certificat
cervell
cervo
cérvol
científic
cigala
cigró
cilici
*cimbalet ○
cimbori
cimolsa
cinc
cinc-cents

cinquanta
cinturó
*ciprer
cirera
cirerer
ciri
cirurgia
cirurgia
cisa
cismàtic
cistella
cisteller ●□
cisterna
citació
ciutat
citrí □
ciudadà
ciutat
civilització
civilitzat
clar
claredat
clarejar
clarí
clarinet ○
claríssim
clàssic
clau
clauada ○
clavell
clavell (espècia)
clavella
clavilla
cloquejar ●□
closo
clot
clotet
coa
coada ○
cobertora
codi
codony
codonyat
codonyer
codonyeta ●□
coejar ●♠
coent
coentor ●■
coet

coet borratxo
cofi
cognom
cogombre
cogullada
coix
coixejar
coixí
coixí de daurar
coixinera
coixinet
*coixinet d'agulles ●
col llombarda ○♠
còlic
coll
collar de gos
col·legi
col·legial
col·legiata
collet ○
collidor ■
collir
collita
colom
colomer
colp
colze
com
comandant
comare
combregar
comediant
començar
comerç
comerciant
còmic
comissari
commoure
comoditat
compare
compassió
compassiu
compendi
compendiós
complaent ●■
complaire
complet
completes
compliment

complit
compondre
compost
comprendre
compres
comprometre
compromís
comtat
comú ○♠
comunitat
concepte
concert
concili
concís ○□
condemnat
conduete
conegut
coneixement
conèixer
confessionari
confit
conflicte
conformitat
confrare
confraria
confús
congelat
congeniar ○
congoixa
congre
conhortar
conill
conilla
conillera
conjectura
conjecturar
conjuminar ●
conjuntura
conjur
conjuració
conjurar
consell
conseller
consogre ○■
consol
consolda ■
consum
consumit
contagi

contagiar	corrent	crit
contagiós	correspondre	crossa
conte	corresponent	crosta
contemporani ○	corretger	cru
context	corretja	crudelíssim
contindre ○♠	corretjós ●■	cruixir
contingent	corretjot ○■	cruixit
contracte	correu	cua
contradictori	corriola	cubilet □
contradir	corrompre	cuc
contradit	corromput	cucar-se ○■
contrafer	corrupte	cucats ●■
contrafet	corsari	cuina
contralt ●	corset ◆♠	cuiner
contrapès	cort	cuiro
contraprova ○♠	cortesà	cuit
contrari	cos	cuixa
conveni ●	coscoll	cul
convindre ●♠	coscolla	culatada ○□
convingut	cosí	culcosit ○□
copró	cosir	culer ○
cor	cosit	cullera
coradella	cosquerelles ●□	cullerot ●□
coratge	coffi	culot ○■
corb	costa	culte
corbatí ●■	costat	cultiu
corbella	costejar	cunyat
corca	costella	cup
corcat	cotó	curro ○
corcó	coure	curt
*corcuhuet	cova	dacsa
*corcutlet	covar	dalt
corda	cove	dames
cordell	cranc	damunt
cordell d'esparg	cranc (d'aigua dolça)	dau
corder	creadilla ●□	davant
cordó	créixens	davantllit ○♠
cordovà	creixent	de matinet (de matí)
corfa ●	créixer	de toc
cormull ○□	cremar	debilitat
cornut	crescut	dec
corral	cresol	decaigut
correcte	cresol (de fondre)	decaure
correctiu ●	crepinell ●	decent
corregible □	creu	decisió
corregidor	creure	decocte ○♠
corregiment	criar	defecte
corregir	cridar	defectuós
correguda	cristià	defendre

degà
degolla
deista ●■
deixar
dejecte ○♠
dejunar
dejuni
delfí
deliri
delme
demà
demanar
dement
dent
dents
dentut ○□
dependent
depòsit
deprendre ♠
derrocar
desafecte
desagraït ●♠
desagravi ○
desaiguar ●■
desallotjar □
desaparèixer
desastrat
desavingut
desbromadora ○♠
desbromar ○♠
descans
descarnat □
descobrimet
descompondre
desconcert
desconegut
desconèixer
desconjuntar ○♠
desconsol
descosir
descosit
descriure
descuat
desembotjar ●♠
desembre
desencaixar □
desenllaçar
desenrajolar ○■
desenterrar

desenutjar
desert
desesperat
desfaixar □
desfer
desfet
desfilar
desfiles (desfila) ●□
desfullar ●
desgotar ○■
desheretar
desheretat
desig
desjunyir ■
desllavassat ●■
desllomar ●□
desllomat ●□
desmadeixat ○
desmamar
desmenjament
desmenjat
desmotxar
desnuar
desorellar ○■
desorellat ○□
despenjar
despit
despullar
despullat
després-ahir
després-anit ●♠
dessecar
dessuar-se □
dessubstanciat ●□
desterro
destral
destralada
detindre □♠
déu
deure
diable
diamant
dibuix
dibuixador
dibuixant
dibuixar
dibuixat
didal
digerir

digest
digestió
digestiu
digne
dijous
diligent
dilluns
dimarts
dinar
diner
dins
dir
discurs
disminuir
dissabte
*distragut ●
distraure
distret
dit
dit gros ●
*ditet ('xumet') □
diumenge
divendres
docte
dol
dolç
dolent
domàs
dona
donar
donzell
dos-cents
dot
dotze
dragó
drap
drap de cuina
drap de llavar
drap de ras
drecera
dret
dreta
dubtar
dubte
duc
dula
duler
dur
eclesiàstic

econòmic ●
 edicte
 edifici
 efecte
 efectiu
 egoisme
 egoista
 egua
 eguada ○□
 eix
 *eixaguar ('aixovar')
 ●■
 eixam
 eixamorar ●
 *eixanglot ('sanglot')
 eixarmentar ○■
 *eixarop ●
 eixem ●
 eixercisi
 *eixeringa ○■
 eixida
 eixir
 eixugar
 elefant
 elegia ●
 element
 elogiar
 embafar
 embafat
 embassar
 embastar
 *embastida ○
 embegut
 embeure ●□
 emblanquinador
 emblanquinar
 emborratxar
 embotjar ○□
 embut
 emmudir ●□
 empapussar ●■
 emparellar
 empastre
 empatx
 empelt
 empeltar
 empitjorar
 empiular
 emplastre

empomar ●■
 en sí
 en tu
 encadufada
 encaixar
 encant
 encara
 encàrrec ●■
 encatarrat
 encens
 encerat
 encerrellada
 encès
 encisam
 enclusa■
 encollir
 encollit
 encontrar
 enconrat
 encontre
 encorrallar
 endanyar-se ●■
 endívia
 endolar ●♠
 endreçar
 enemic
 *enfermetat
 enfilat
 enfitat
 enfornar
 engabiar ●
 engaldir ●
 engany
 enganyifa ●
 engendrar
 *engerra ○♠
 enllaçar
 enrajolar
 ensabonar
 ensabonat
 ensaig ●♠
 enserrellar ●■
 ensomniar ●♠
 ensucrat
 entaular
 entecat
 entendre
 enteniment
 entranyes

entreteixir
 entretemps
 entumit
 enuig
 enutjar
 enutjat
 enveja
 envejós
 envellir-se
 envellit
 enza
 equipatge
 equitat
 equivalent
 equivocació
 eriçó ●
 eriçó de mar ●
 erm
 ermita
 ermità
 erro
 ert
 esca
 escala
 escàlem ●■
 escalfir-se ●■
 escaló
 escampar
 escandall
 escarabat
 *escarbadents ○
 escarpre
 escat
 escata
 esclafar
 esclafit
 esclatar-se
 esclavó
 escola
 escolà
 escolar-se ●
 escorredor
 escorrims ●■
 escorxar
 escriptori
 escrit de mà pròpia
 escriure
 escrivà
 escrivent

escrúpol
escudella
*escudella (de les
premses) ○
escurapous
esgarrap ○
esgarrar
esgarrifament
església
esguitar ●
esme
esmolar
esmunyir ●
espai
espaiet ●■
espalmador
espalmador de cavalls
espalmar
espardenya
espàrrec
espartera ○■
esparver
espasa
espatla
espavilar
espavilat ●
espenta
espenjar ●□
esperit
espès
espígol
espigolar
espill
espirar
esplanissada
esplugar
esponja
esporgar
esportí
esqueix
esquella
esquellada
esquellot ■
esquena
esquerrer
esquirol
estable
estacador ○♠
estacat

estall □
estalzí
estam
estamordit ◆
estampador
estamperia
estella
estellar
estendre
esteranyinadora ●□
estevat
estisora □
estiu
estol
estornell
estranger
estrany
estrelleta □
estrelleta (en els
impresos)
estrenes
estret
estriçjol
estrijolar
estudi
estudiant
estudiós
estufar
esturió
esvarar ●
etern
ètic ○■
eu ●
excomunió
executar
executiu
executòria
exemplar
exemple
exercici
exercir
exèrcit
exercitar
extracte □
extrajudicial □
extraordinari
extraure ●
extravagant
fabricant ●

facilitat
fadri
faig
faixa
faixar
faixcar
falca
falcia (au) ●
falcó
fals
falsa
falzia (planta)
fam
famolenc ●□
fang
fangar
fangós
fardatxo
farfala ●■
farfallós
farina
farinetes ●
faristol
fartar
fartera ●■
fato
fava
favar
feix
fel
femella
fenoll
fènyer
fer
ferir
ferit
ferradura
ferramenta
ferrar
ferratja ○■
ferrer
ferreria
ferro
fesols
festa
festeig
festejador
festejant
festejar

fet
fetge
figa
figa de flor ○□
figa de pala ●■
figa palera ○♠
figuera
fil
fil d'aram ○■
filar
filassa
filera
fill
fillastre
fillola
filós ○■
filosa
finestra
finestró
fingir
flama
floc
flor de taronger
florejar
florir
florir-se
florit
floronco
flors
flux
foc
fogar
fogassa
foguer
folgar
fona
fondo
font
fora
foradar
foradat
forat
forat del correu
forc d'all
forca
força
forca (de ventar palla)
forjar
forma

formatge
formatget ○□
forment
formiga
formigol
formiguer
forn
forn de calç
fornada
forner
forquilla
forrellat
fort
*forum ○■
fosc
fossa
fossar
fosser
fotja
franja
frare
fre
fred
fregall
fregir
fregit
front
frontissa
fruit
fruita
fugir
fulla
fullalda ○□
*fullarasca ○
fullejar ●♠
fum
fumejar
fumeral
fumós ♠ (accep.)
furó
furt
furtar
fus
fusada
fusany
fusta
fuster
fusteria
gàbia

gafet
gaia
gaiato
galeta
gall
gàl·lic (mal) ○□
gal·licós ○♠
gallinat
galló
gallofa
galta
galtut ●□
gamboixet ○■
gamell ●
gandulejar ●■
gangrenat
gànguil
ganivet
ganxo
ganya (de peix)
garbera
garbó
gargall
gargallós □
gargamell
garguirot ○
garró
garrofa
garrofer, era
garroferal
garsar-se ○■
gat
*gatuperi ●□
gavell
gavella
gegant
gel
gelada
geladora ○■
gelar
gelat
gelosia
gemegar
gener
general
gènere
generós
generositat
geni

geniva
genoll
gent
gentil
gentilla ○♠
gepa
geperut
germà
germandat
gínjol □
ginjoler
gipó
gitar-se
gitat
glop
glopejar
goig
gola
gord
gorja
gorradura ○
gos
got
gotejar
gra
graciós
graciós d'òpera
graelles
graner
granera
granet
granota
gransa ○■
grapat
gras
grava
greix de vidre ○♠
greixonera
grill
grill (de ceba o all) ●
grillar
grillons
griva
gros
gruixa
grum
guaix
guanyar
guarà

guaret
guatla
guitarra
guix
guixa
haca
ham
herba
herba cuquera □
herba de olives
herba roquera ○
herba-sana ●■
herbasser
heretar
heretge
hereu
himne
hivern
home
homicidi □
horror
hort
horta
hostal
hostaler
hoste
humit
humitat
ignorant
igualtat
illada
imaginació
imaginar
imatge
immens
imperi
importú
imprès ●■
improperi
impropi
incaut ●■
incendi
indocte □
indòmit
indulgència
indulgent ●
indult ●
inepte
inexpert

*infantillo ●■
*ingeniós
ingenu ●
ingenuïtat ●
ingrat
injúria
injuriar
injustícia
innocent
insecte
instrument
interessat
intervindre □
intervingut
invàlid
irresolut ●♠
jamai
*jasmí ●
jaspi
jaspiat
jàssena
javalí ○□
jesucrist
jesuïta
jesús
joc
joia
jòneg
jornada
jornal
jornaler
jou
jove
jubilació
jubileu
judaisme
judes
judicatura
judiciós
jugar
juí
juliol
julivert
junc
junt
juntura
juny
junyir
jurament

jurar	llengua	lloc
jurat	lléo	lloca
jurista	llepafils ●♠	llocada ●
just	llepar	llogar
justiciat	llépol	lloguer
jutge	llepolia	llom
jutjar	llesqueta ♦♠	llomello
*lamparó □	llesquetes en ous ♦♠	llop
legítim	llet	llorer
legitimar	lleteroles	llotja
leprós	lletrera	lluç
llaçada ●	lletuga	llúdria
lladella	lleu	lluerna
lladrar	lleuger	lluir
lladre	lleus	lluïme
lladriola	lleua cabdell	llum
llaga ●	llevant	lluminàries
llàgrima	llevar-se	lluquet
llagrimall	llevat	llustrós
llana	lli	mà
llançadora	llibertat	mà de morter □
llanda	llibre	macarró ('cascàries') ○♠
llandes (en les rodes dels carros) ●■	llibrell	magistrat
llanterna	llibrer	magrana
llanterner ('llauner') ○	llibreria	magraner
llàntia	llicsó	mai
llaona	llidó	maig
llarg	llidoner	*màixquera ●■
llas	lligacama	major
llaurador	lligó	mal
llaurança	lligona	malagana ○
llaurar	lligonet	malalt
llautó	llima	malaltús ●■
llavar	llimac	malcorar
llavar rajoles	llimera	maldit
llavor	llinatge	maleir
llavor de nap	llindar	maleït
llavoreta ○■	lliri	malfatà (malfactor)
llec	*lliró ('lledó')	malfatà (malfeiner) ●■
llegida	*llironer ('lledoner')	malferir ●
llegir	llis	malfet
llegonet □♠	llista	mallol
lleig	llistó	malnom ●■
lleixa	llit	malsà
llémena ○	llitera	malví
llemenera ●□	lliura	mama ('mamella') ●■
llenç	lliurar	mamella
llençol	lliure	manar
	lloba	mànec

mànega
manoll
manotejar ●□
mantellina
manteu
manxa
manxador ●□
manxar (ferreria)
manxar (orgue) ○□
manya
mare
marejar
marejar-se
marejat
màrfega
margalló
marge
marjal
marmessor
marmolar ○
martell
mas
mascarar ●
masia
màsquera
mastegar
màstic
matafaluga
matafuller ○♠
matalaf
matalafer
matalap
matapoll
matinar
matinejar
matxada ●
matxo
meló
meló aiguós
meló d'Alger ○■
meló de moro ○■
melsa
menejar
menescal
menestral
menjada ●
menjador
menjar
merda

mèrit
meritori
mestre
mesura
metxa
micapà ●
mig
migranya
milà
milotxa ○
mineta ●
ministeri
ministre
mirall
mirar
misèria
misteri
mitja
mitja taronja ●
moc
mocador
mocar
mocar-se
mocós ●
moixama ●
mola
moldre
molí
molinada
moliner
moll
molla ●
mollera
molt
moltó
moltura
*monasteri ●♠
monàstic
monjo
mont
moraduix
morella roquera
morena
morgó
morir
morques (d'oli)●■
morro
mort
mortalla

morter
mos
moscardó ○♠
mosquit
mossa
mossegar
*mossenyer
mossényer
mosso (en els carros)
○■
mostela
mostra
mostrar
motiu
motle
mugró ●
mujol
mullar
muntanya
muntó
munyir
mur
muralla
murta
muscle
mussol
musti
mustiar
mut
nadal
*naixcut ○□
nàixer
naiximent
nan
nap
nas
*navaja ●
*navajada ●
nebot
negre
nervi
nerviós
nespla
nespler
net
netejar
neu
nina
ningú

nit
niu
nivell
nivellar
nivellat
nom
nomenar
nopal ●■
nora
noranta
nostre
notarí
nou
nou-cents
nuc
nuc del dit
nuet
nugar
nugat
núvol
obedient
obeir
obert
obertura
òbila
objecte
obrer de vila
obrir
obstacle
oca
odi
odiós
ofegar
ofegat
ofendre
oferir
ofès
oi! □
oix ●■
ol
ola
oldre
oli
oliva
olivera
olorar
om
ompli
omplir

opi
or
oracle ●
orada
orat
ordi
orella
orenga
orfe
orgue
orige ○
original
oró
oroneta
os
osca
ostieta
ou
ou en tel ○
ovella
pa
pacte
padrí
padrina
paella
paelló □
pagell
pair
paixarell ●■
palaia
palera
paleta de braser
*palis ●
palla
palladeta (barreja de licors)
paller
palleta
palleta de lladre ○
pallissa
pallola
pallús ●
*palmito ●■
palometa
pam
pàmpol
panada
panader
panera

panerot ○□
panís
panolla ○
pansa
pantaix
pantaixar
panxa
pany
pap
papafigo ■
papagall
paratge
paraula
pardal
pare
parella
parent
parlador
parlar
part
partera
pas
pasmé ●♣
passejant
passejar
passerell
passionera ●
pasta
pastar
pastar morter
pastell
pastera
pastera (construcció)
pasterada ●□
pastereta ○■
pastes
pastetes ○■
patisseria
pastisset ○■
pastura
pasturar
pataca ●■
patatús ●□
patejar ●■
patge
pati
patir
pau
pebre roig ○♠

pecat
pedaç
pedra
pedra (de la veixiga)
pedra (del mal de
pedra)
pedra codissa ○
pedra de foc ○□
*pedra de llum ○□
pedrapiquer
pedrís
pegat
pregunta
peix
*peixcador
*peixcar
pèl
pèl de cuc ○■
pèl de pescar
pelar
pelar (fruita)
pelegrí
pell
peller
*peloriar □
*peluriar □
*peluriat
*pelurícia
pelut
penjar
penjat
penjoll
pentinar
pentiner
perdigot
perdiu
perdre
perdut
peresa
peresós
perfumar
pergamí
perill
perla (en l'ull) ♠
pernoliar
perpal
perquè
pervindre ●■
pes

pesat
pèsol
pessic
pessigar
pesta
pestanyejar
pet
petxina
*petxinelles
peu coix (joc) ○♠
peüc
pi
pic
picar
picar foc ●
pico (en els vestits)
picola ●
picor
pigota
pilma
piló (de guarda rodes)
pilot ●
pilota
pimentó □
pimentonera ○□
pines
pinganelles ♠
pinyol
pinta
pinyó
pinyol
pinyol (per al braser)
pinyonada ('formigó')
●■
pinzell
pit
pitjor
pitxer
piu (joc) ●♠
piular
piuleta (ocell)
piuleta (petard) ○♠
pixar
pixats ○
pixó ('pixaner') ○♠
pla
plaer
plana
plana (fusteria)

planejar
planter
planxar ●
plat
plates
platja
ple
plogut
plom
ploma
plomatge
plomós ○
plor
plorar
ploró ●
plorós
ploure
*plovisnar ○
pluja
plujós
poal
poar
poc
podrir-se
podrit
polit
poll
polleguera
pollós
polp
pols
polseguera ●
polsim ●■
poma
pomera
ponciler
pondre
ponedor ○□
ponent
pont
poquet
por
porc
poregós ●■
porgar
porgueres
porquera ●■
port
porta

portada ●■
portar
porxe
posar
post de pastar
post de premsar
pot
pou
pouer
prat
preat ○□
precepte
prendre
pres
presa (d'aigua) ●■
presagi
presidi
presidiari ●
presó
*presonada ●
pressa
préssec
presseguer
pretext
preu
prim
primerenc
privilegi
privilegiat
procedir
profit
profitós
projecte ●
pròleg
prompte
prop
propi
propietat
proposar
propòsit
protegir
protegit
prou
pròxim
pruna
prunera
prunyó ●
públic
puça

pudir
pudor
puja
pujada
pujar
punt
puntacorrent (eina) ●■
*puntapeu
punxa
punxada
punxar
punxó
puny
punyada
puput
pur
purna
purnejjar ●■
putput
quadern
quadernet
quadrat
quall
quallada
quallar
quant
quaranta
quart
quarteró
quatre
quatre-cents
quebrassa ○■
queixa
quera ('corc')
qui
rabosa
racó
rail
raim
rajada
rajola
rajoleta de manises
rall ('ormeig de pesca')
rall ('ratllador')
ram
rampa
ran
randa
raó

ras (metereolog.) ●□
rascle
rastoll ○■
rastre ('enfilall')
rastre ('senyal')
rata
ratera
ratpenat
raure
rave
reblar
rebordonir-se
rebuig
rec
recaiguda
recaure
reclam
recolze
reconeixement ●■
reconèixer
recremar ●
recte
redó
refet
reforç
refredat ●
regadora
regar
regatejar
regidor
regiment
regir
registre
regne
reixa
*relampallegar
religió
rellamp
*rellampejar
rellomello ○■
rellotge
remar
remei
remolí
remoure
remugar
rent
rentar
repic

replanell
reposar
reprim ●■
repropi
repunt
repuntar
res
rescabalar-se
resoldre
respecte
respirar
respondre
resposta
ressagat □
*ressago
rest de premsar
retafila ●□
retall
retaule
retestinar-se ○■
retor
retòrcer
retraure
retret
revellit ●
rialla
ric
riu
riuet
riure
roba
roda
rodabalcó ○□
rodejar
rogle
roglet
roig
rojal ○
rojal (blat)
romer
rompre
rondalla
ronya
ronyós
rosada
rosari
rosella
roser
rossinyol

rostària ●■
rotar
rovell
rovell d'ou
rovellat
rovelló ●
ruc
ruca
rull (cabell) ●
rumiatge ●■
sa
sabata
sabater
sabó
saboneria
sac
sacrilegi
sacsó
safa
safrà
sagí
sagrat
salat
saler
salmorra
salses
saltamartí ○■
salvatge
samugues
sang
sangonera
sanguinós
sansa ●
sant
saó
*sapuquero ○
sarg
sargantana
sargir
sargit
sària
sarió
sarja
*sarpasset ●■
satisfèr
satisfet
savi
seca
secà

secança ○■
secretà (latrina) ●■
sedàs
sedasser ○■
segle
segó
seixanta
sencer
senyal
senyalar
senyar-se
sépia
séquia
sequiol ○
sequiot ■
serp
serra
serradura
serreig ○
serva
servici
sessió
set
setanta
set-cents
setembre
setrill
setze
seu
si
signe
*simbolsa ■●
sinagües ○
sinapisme ○■
sis
sis-cents
siti
sitja
sitja (de guardar
forment)
so
sobreeixir
socarrar-se
socarrim
sodomita
sofre
sofregir
sogre
sola

solc
solejar
solsir
solt
sampo ○
son
sopar
sorolla
soroller
sortejar
sostre
soterrador
soterrar
sou
suador ○
suar
suat
suau
subjectar
subjecte
subscrit
subscriure ●
suc
succeir
succeït
sucós
sucre
sucrer
sucreria
suor
suposar
supòsit
surar
suro
suspendre
suspès
sutja
tabac
tabalada ('cop') ●
taca
tacar
tacat
tafarra
tafetà
*taladre ○□
tall
talla
tallaarròs ◆□
tallada

tallar
tallar la mel
tallat
taló
talpó
tancar
tancat
tanda
tantejar
tap
tapera
taperot
taravella ○□
tard
targeta ●
taronger
tarongina ●
taronja
tarquim
tartamut
tasca
tastar
tatxa
taula
taulat
teatre ●
teixidor
teixir
teixit
tel
tela de moltó
tella
tellina
tempraplomes ♠
temps
tendre
teranyina
tèrbol
terme
terrat
terrorola ●■
terrós
test
testament
testimoni
teula
teulada
teuladí ●
tindre

tinya
tirapeu ●■
tirar
tirat
tísic
toll
tomata
*tonteria
*tonto
tonya (joc) ●
tonyina
topar ●
torba de cap ●♠
torcedor
tord
torejar
toril
torn
tornar
tornejjar
torner
torrada
torrat ●■
torró
tort
tortuga
tos
tòs
tossir
tossut
tot
tou
trabucada ●■
traduir
traduït
traició
trascolar
trau
traure
travat
treball
treballador
treballar
treballós
tremolar
tremolor
trenc
*trenilla
treves

triar
triar-se
trinxa
trits □
trobadures
trobar
truja
trull
tuf ●
túmul
tumult
tutejar
ull
ull (en la verdura)
ull de poll
ull del cul ○♠
ullada
ullera
ulls
unflar
unflor ○♠
ús
*vaineta
valent
vanitat
varejar ●
veces
vedell
veí
veïnat
vela
vela (de carro) ○□
vell

*vellea
velluter
vencill
vendre
vent
vent marí ○
vent tortosí ○
ventall
ventar-se
ventpluig ●■
ventre
ventureta ■
venut
verd
verdanc
verderol
verema
veremar
verga
verga de bou
verge
verger
veritat
vermell
vermelló
verro
vespa
vesprada
vespres
veta
veu
veure
vi

viatge
viatger
vidre
vigília
vincl
vindre
vinguda
vingut
vint
virolla
visc
viu
viure
voler
vora
vora viva ○□
voretar
vostè
vuit
vuitava
vuit-cents
vull
xarop
xarraire
xarrar
xic
xicòries
xiquet
xiscló
xiulit ●■
xulla
zels

